

A-26-149

92-9798

Se

HIERONYMI
FRACASTORII
VERONENSIS
OPERA OMNIA

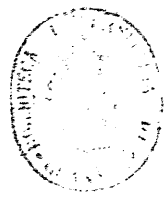
QUORVM NOMINA
sequens pagina plenius indicat.

ACCESSIT INDEX LOCVPLETISSIMVS.

Ex Tertia Editione.

*Edizione della compagnia
di Jacopo Sestini*

Cum Illustriss. Senatus Veneti decreto.

VENETIIS, APVD IVNTAS.
M. D. LXXXIIII.

8977
INDEX OPERVM
FRACASTORII

Quae in hoc volumine continentur:

- Homocentricorum siue de Stellis, liber vnus.
De causis Criticorum dierum, libellus.
De Sympathia, & Antipathia rerum, liber vnus.
De Contagionibus, & Contagiosis morbis, & eorum
curatione, libri tres.
NAUGERIVS siue de Poetica, dialogus.
TVRRIVS siue de Intellectione, dialogus.
FRACASTORIVS siue de Anima, dialogus.
De Vini temperatura Sententia.

POEMATA

- Syphilidis, siue de Morbo Gallico, libri tres.
Ioseph libri duo.
Carminum liber vnus.

HIERONYMI FRACASTORII

VITA.

HIERONYMVS Fracastorius
Veronenſis, FRACASTORIA
perantiqua Veronæ, atque ob id valde
nobili, Familia ortus, non antiquorum
modo ciuium ſuorum Catulli, & Plinij
gloriam æmulari, ſed omnes pro-
fus noſtræ, & ſuperioris ætatis homi-
nes præſtanti omnis doctrinæ laude, &
eximia in pangendis carminibus gloria,
longo interualo ſuperare contendit.

Is, Paulo philippo Fracastorio, & Camilla Mafcarellia Vicetina, ſummæ probitatis parentibus ortus, atque à patre liberaliter educatus, vt primum per ætatem in luce hominum verſari cœpit, tale de ſe ſpecimen apud omnes præbuit, vt, iam tum ex eo adhuc puero, qui poſtea vir futurus eſſet, facile homines coniectarentur. quod immortalis Dei maturo quoque teſtimonio pridem fuerat confirmatum, quum penè infans, & vix cunis egreſſus, à matre quadam die in vlnis blande pertractatus, dum grauis fortè tempeſtas repente coorta eſet, ipſa fatali de cœlo iccta fulmine, incolumis ſeruaretur. Patauium, ad capiendum animi cultum, adhuc adoleſcens, proſectus, ingenti cura, atque indefeſſo

labore, iam tum ad summum gloriæ fastigium generosi spiritus indole sibi iter aperuit, quum post bonarum literarum cognitionem, ad arcana cuiusque doctrinæ, sed Mathematicarum præcipue scientiarum infinita lectione, inusitataque memoria sibi esse penetrandum iudicasset. Sed quum Philosophiæ studijs per multos annos operam dedisset, Petro Pomponatio Mantuano præceptore vsus, tanto animi ardore, atque alacritate, Genio suadente, se totum ad Medicinam conuertit, tanta porrò contentione in Gymnasio per quotidianas medicorum disceptationes se se exercuit, vt doctores ipsi atque æqualis iuuentus, eum ad omnia natum esse diuino quodam consilio faterentur, illique maximos Suggestus honores tunc detulerint, quod Patauij ante illum nemini, nisi maturo in studijs, & perfectæ demum ætatis viro, contigerat. Studiorum socios, & sodales habuit Patauij, illustriores quosque eius ætatis iuuenes, Gasparem Conrarenum, qui postea Cardinalis fuit, Andream Naigerium, & Marcum Antonium Contarenum Patricij ordinis Venetos, eosdem postea clarissimis legationibus ac magistratibus insignes, Ioannem Iacobum Bardulonum Mantuanum, qui grauissimus Philosophus fuit, Pomponium ac Lucam Gauricos fratres Astronomiæ peritissimos, & Ioannem Baptistam Rhamnusium, qui postmodum X. virum consilij Senatus Venetarum à Secretis, fuit, Græcarum literarum, sed Cosmographiæ præsertim atque omnis ferè Historiæ peritissimum: sed præter cæteros Marcum Antonium, Ioannem Baptistam, & Rhammundum Turrianos, nobilissimos fratres Veronenses, præcipue coluit; quibuscum quotidiano ferè in conuictu Patauij versabatur, quum Hieronymus eorum pater exactæ doctrinæ, & auctoritatis vir, primum inter medicos in eodem Gymnasio honestissimis conditionibus suggestus locum obtineret. Sed, exorto demum bello, & euerso Patauino Gymnasio, quum nuntiata esset illi patris mors, & in patriam iter pararet, Liuianus Venetarum copiarum Imperator, musarum liberalis hospes, & ingeniorum censor longe grauissimus, honestissimis accitum conditionibus in Academiam Foroiulianensem ad Portum Naonem institutam, in Andree Naugerij, & Ioannis Cottæ præcellentium poetarum contubernium euocauit. Vbi cum aliquandiu versatus esset, carminumque, quæ ab eo quotidie, ex nobili semper occasione summæ dignitatis

dignitatis emanabant, auctoritate vniuersæ Italiæ carus ac iucundus esse cœpisset, illius scripta exinde publico semper exceptaplau fu, reliquorum ad hanc diem omnium famam oppresserunt. Sed quum pluribus bellis Liuiannu secutus esset, eo tum demum ex ipsa Gallorum. ad Abduam victoria fuso ac capto, se in patriam sero contulit, quum omnia penè funditus euerfa ac deuastata direptionibus, & incendijs paterna bona exposita reperisset. Duxit uxorem viuo adhuc suadenteque patre, dum studiorum causa Patauij moraretur, haud pari foelicitate, quum non duorum modo, quos immature sibi ereptos nobili carmine acriter dolet, filiorum funeri interfuisset, nisi præter Paulum philippum (quem hodie Veronæ præclaro florentem ingenio admiramur) tertium quoque annis grauem, & consilio maturum amisisset. Fuit Fracastorius parua quidem, sed quadrata corporis statura, latis humeris, & barba decenter honestatus, nigra coma proluxa que; facie rotunda, subnigris oculis, naso, ab diutissime contemplandis stellis contracto, simoque: Cæterum totius oris aspectu, ingenium maximè viuidum, miram probitatem sinceri que animi candorem referente. Domum habuit Veronæ, iuxta D. Euphemie, quantum fecessu Caphio, Melsineoque plurimum oblectaretur. de quo quidem Caphio monte, antequam sermo ulterius proferatur, pauca ideo dicenda esse videntur, ne locus, toto Vesonenfi agro hoc tam eximio cultore celeberrimus, quum is, ingenuo pudore detentus de eo pauca admodum scripserit, omnino ignoretur.

Est CAPHIUS mons, ad radices Baldi xv. millia passuum Venæ distans, inter Athesim, & Benacum medius. ibi, quum paululum ascenderit, villa in collis iugo, in media planitie ad conspectum Benaci (non eximijs illa quidem, vt reguli, ac beatoris fortunæ homines, opibus ingenioque validiores supra ciuili fortunæ censum ædificarunt, picturis exornata, sed vno tantum loci ingenio, ac situs prærogatiua admirabilis) reperitur. Quadrata domus est, ac liberiori vndique, præterquam ab aquilone, cœli facie coronata: nam qua ab oriente Athesim ad radices montis ex intima Germania propè Baldum rapido cursu defluentem attingit, Veronam urbem & circumfusas innumerabiles in subiecta planitie villas longissime prospectat; atque in his, omnis generis armenta errantia, & fumantia sub vesperam tecta intuetur. ab occidente autem Benacum è conuerso lætissima facies excipit: pari

hercle occurrentium collium varietate mirabilior ac iucundior: quum vel alios interdum Benacifluctus, & beatam Catulli peninsulam, ac veliferas item classes, & piscantium nauiculas longè aduenientes perspectare, tum diuersa oppida apricis promontorijs exposita lubet contemplari. hinc Bardolinum subiectum: hinc frequenti olea, & citrijs colles coronatos: hinc demum nemorosa & lata virentibus pascuis, nascentium montium iuga despectantur. noxios ventorum flatus ad meridiem paululum extans ante domum cubitus eminentibus pomiferis arboribus iucundus, ac Baldus mons ad aquilonem vergens, omnem hyemis duritiem procul expellit: ita tamen, vt & in media ætate quum ex alto Sol vrget, obortis Aetesijs blandissime ventiletur, nec ardere in coelo Sirium sentiat: & per hyemem, apricum ferè semper solem, & nebulæ omnis expertem diem admittat. Benacus porrò, qui maritimi littoris naturam æmulatus nunquam gelascit, atque omnem hyemis duritiem suauiter frangit, frequenti nobilium Troctarum, & Carpionum piscatione, non parum momenti ceteris quoq; affert commodis. Hic illum interior domus æstiuus hybernifque cubiculis atque interioribus conclauijs, vbi amicos benigne atque hilariter excipere consueuerat, perquam comoda, quòd magnopere musis expetitur, strepitu vacua, atque alti plena silentij, omnibusque munditijs nitida, ad secretiora accedentem studia comiter accipiebat: quando editis æternæ famæ carminibus, nobile illius caput fertis, & virenti per omnem Europam laurea coronaret. Viræ genus adamauit quietum, cunctis solutum curis & litibus, quum vir minime ambitiosus & paruo contentus, honestæ ac iucundæ vitæ ad bonam semper frugem percupidus, vnam tantum studiorum laudem spectaret: hilari ac frugimensa, exactissima semper ad tuendam valetudinem ratione inftructa: tam aperto, liberali, & perblando semper ingenio, vt quum summa esset morum temperie, facilitateque naturæ, non eloquio, non cultu, factum vllum ostenderet: nunquam in alieni operis censura amarulentus aut parcus laudator esse consueuisset: vt etiam Ioannis Baptistæ Montani medici clarissimi, illius vel æmuli, vel, vt plures iudicabant, in re medica principatum acriter affectantis mortem, nobili epigrammate sit persecutus. Medicinam, ad quam perdiscendam se totum ab adolescentia conuertit, & in qua, nominis celebritate primum inter illustres totius Europæ medicos

medicos locum obtinebat, toto vitæ tempore ita exercuit, vt in affectis corporibus sanandis, in quibus illi mirifica quædam & diuina prorsus vis fuit, nullius quæstus potiusquam officij rationem haberet. Et quoniam, hac vitæ ratione multorum amicitiam suo sibi beneficio comparauerat, inimicum vero merito habebat neminem, omnes non Venetię tantum, atque illius orę, sed externi etiam principes & reguli, vt de, vel desperata vel dubia vitæ re illum consulere, maximis ad se conditionibus accercebant: à quibus ille discedens, salute eidem restituta, nullum prorsus pretium, præter amicam animam in patriam referre vnquam volebat. Delectabatur, cum in otio esset, antiquorum historias, & illustria clarissimorum virorum facta perlegere: adeo vt Plutarchus atque interdum Polybius ex manibus ferre nunquam exciderent. Mathematicis item scientijs, & præsertim Musicæ, oblectandi animi causa studium adhibebat: sed, ex mitioribus omnibus disciplinis, in vnâ Cosmographiam incumbere: quam tanto studio quandoque colere consueuerat, vt grauioribus quandoque studijs intermissis terrarum omnium ab Lusitanis primum in oriente, mox à Columbo in occidente nostro seculo inuentarum descriptiones & loca, ligneis orbibus ad amussim affabrefactis, altitudinum & latitudinum adhibitis dimensionibus delinearet. Consuetudo assidua illi erat multum cogitandi, plurima secum animo voluendi: neque enim vel deambulando tempus vllum labi frustra vir nunquam otiosus, patiebatur: ideoque & raro admodum, & nisi plurimis adhortationibus inuitatus, loquebatur: tristemque ac seuerum homines existimabant, quum illius sermonibus ad hilaritatem sepius conuersis, nihil lætius, nihil vrbanius posset reperiri. Sed qui herbarię facultati ac simplicibus medicamentis ex antiquorum libris accurate perdiscendis egregiam pridem operam nauauerat, non obscure laudis compositionem atque aduersus pestilentem febrem mirę potestatis antidotum, quod DIASCORDION appellat, medentibus simul & pharmacopolis necessarium, superioribus annis magna hercule nostri seculi vtilitate parauit, quum multis præterea herbis ab antiquis pridem descriptis, sed nostro æuo incerta similitudine perobscuris, eruditam claritatē attulerit. Amicos habuit nobiles quosque totius Europe, atque in omni doctrinę genere præstantes viros, ne vllum aut alterum eorū hoc loco commemorem, tari fausto, foelicique semper euentu, vt illum

omnes, non vt summæ doctrinæ ac probitatis virum adamarent, sed quasi quoddam in terras delapsum nūmen mirarentur. Sed grassante demum in vrbe pestilentia, quum primo quoque tempore in suos se Caphios transtulisset, & multum otij nactus esset, superatis hercle omnibus, quicumq; plurimos ab hinc annos flo ruissent, poetis, Syphilida Petro Bembo Leonis X. Pont. Max. runc à secretis dicatam, perenni atque eo propè æterno carmin decantauit: tanta omnium admiratione, vt quum non mult post annos Neapolim ad Iacobum Sanazium in lucem edita deferretur, vir ille omnium nostræ & superioris ætatis disertissimus, & Virgilianæ maiestatis affectator egregius, atque alieni carminis laudator alioqui parcus atque amarulentus, Hippolyto Medici Cardinali, qui forte ad eum salutandum, nobili eruditorum corona stipatus, atque adeo ipso Montano acri emulo accesserat, hunc vnum esse confessus sit, à quo non Iouianus modò Pontanus, sed ipsemet quoque in Partu Virginis accurata carminis dignitate, viginti amplius annorum lima ac labore perpoliti, esset victus. Cæterum in amicitijs alendis ac conseruandis (vt pauci solent) fuit Hieronymus in primis diligens ac circumspectus. amabat omnes, omnium semper obsequijs, ac commodis erat intentus, vt, vel in media hyeme à Christophoro Cardinale Madrutio Principe Tridentino, qui Fracastorium mirifice diligebat, valetudinis causa accersitus, Tridentum magnis itineribus, semel atque iterum per abruptas conualles, proficisci non grauaretur. eorum vero, quorum eidem beneuolentiamq; in se cognitam atque exploratam habebat, mutuis atque ijs quidem ferè semper maioribus, obsequijs prosequeretur, & non viuentes solum, quod magnum est, coleret, sed suam in vita functos etiam, quod præstantius est, beneuolentiam, quantum in se esset, voluerit testatam relinquere. id quod ex postremis illius scriptis facile patet, quibus Turrianorum Veronensium nobilissimorum fratrum memoriam, cum eorum alterum in Dialogo de Intellectione acriter disputantem, alterum in Dialogo de anima multa differentem & acute percunctantem induceret, posteritati voluit commendare: Andræ porrò Naugerij præaltam ingenij vim atque eloquentiam, & Ioannis Iacobi Bardulonis Mantuani subtile ac valde acutum in omni philologia ingenium, quum vel nulla, vel ea certe pauca ingenij sui monumenta reliquerint, suo de Poetica dialogo Ioanni Baptistæ Rhamnu-

V I T A.

Rhamnufio, tanquam veteri amico & sodali dedicato, appofite atque eleganter pofteris manare definiuit. Sed, quod ad Praecatorij gloriam vel maxime pertinet, tanta, vir eximius nullius fastus appetens, & humilia hæc atque terrena femper defpiciens, non apud fuos Veronenfes, aut reliquas tantum Italiae ciuitates, fed in omni etiam Europa authoritate fuit, vt ex innumerabili diuerfarum gentium & Illuftrium procerum multitudine, quæ Pifcheriam ad Carolum V. Cafarem ex Germania Mediolanum & Genuam proficifcentem, atque inde in Algerium expeditionem parantem vifendum conuenerat, ipfe quoque, qui forte folennis pompe die è proximis Caphijs cum iucundioribus amicis fpectatum defcenderat, folus demonftrante illum palàm Madrutio Principe Tridentino, grefsum Cafaris æftiuo in Sole ac puluere huc illuc profpèctantis tenuerit. Sed poftremo, quum Christianæ reip. quæ totius orbis Tridenti generale pridem Concilium indixerat, fuam non femel operam ac fidem præftitifset, in patriam eo fe animo contulit, vt, abdicata prorfus omni antiquæ Medicinæ opera, quaefuque, quicumq; ex ea, vel ampliffimum poffet prouenire, Aefculapio facra facturus, læto animo ad muficum vireta contendere. quo alaerore mente extremum poftea vitæ diem, qui exacte Christianam fe per pietatem coluiffet, quum grauis quotidie ætas præcipitante iam canitiè properaret, foeliciter clauderet. Scripfit fumma ingenij fertilitate nondum fenex de Stellis, aftrologiæ omnibus peritiffimus, in Ioannis Marthæi Giberti Epifcopi Veronenfis, & gratiffimi Mecenatis gratiam, librum summæ eruditionis Paulo III. Pontifici Maximo dicatum, in quo præter alia multa, quæ de Eccentricis orbibus atque Homocentricis differit, de duobus illis præcipue motibus à Ioanne Baptifta Turriano inuentis agit, quorum ope quum aditus ad multa eorum, quæ in natura abditiffima funt, pateat, tum via ad ea fine vlla obliquitate demonftranda aperitur, quæ circa ftellas apparent. Scripfit de Criticis item dieb. alterum, contra Galenum. Scripfit grauiori ætate, ac plane fenex, de Sympathia & Antipathia rerum, & Contragionibus, & contagiofis morbis pari ingenij splendore libros ad Alexandrum Farnesium Cardinalem, eundem liberaliffimum Moeccenatem, atque inde præclaram nominis famam latiffime propagauit. nouiffime vero, dum duos Dialogos accurate & eleganter, de Poetica vnum, & de Intellectione alterum confcriptos in manibus haberet,

haberet iam iam editurus, Tertium de anima, quem aduersus insana non minus quam impia Pomponatij præceptoris placita conscripserat. & Iosephi historiam, quam heroico carmine fuerat aggressus, summo vate dignam, fatali morbo præperante absoluere non potuit. Carmina quædam ingenij ad maiora tendentis abtolutæ præludia, quæ viuens publicari nunquam voluit, magni tamen atque ingentis illius spiritus vim referentia extant. Ex ijs, ea præsertim, quibus Cæsar Frægosius Palladis virenti olea coronatæ caput, nobili gemma vti decenter coelatum, Margaritæ Valesiæ Nauarræ Reginæ Francisci Gallorum regis forori, dono misit. Citriorum Epigrammata, & perennis famæ Oda, tenera quadam ac prædulci ad Malfesenum suauitate decantatæ, ac nusquam apud amicos reptæ, ideo perierunt, quòd eruditus vir, atque vna tantum sciendi gloria contentus, omnem qui ex carminibus inani hercle si non ridenda antiquorum comparatione publicatis prouenit fastium ita profus contempsit atque despexit, vt quod plerique alij summa ope nituntur, ne illorum quidem archetypum apud se in hunc vsum esse vnquam pateretur. vt, hæc etiam qualiacunque sunt, quæ nunc in lucem emissa leguntur, non exiguo labore ac cura ab amicis hinc inde collecta, prout dispersa prius quæque reperiebantur, in vnum diuinitus redacta sint. Facto functus est septuagenario maior, octauo Idus Augusti M D LIII. dum pranderet, apoplexia correptus in mensa, quum nimio æstu damnatos mensas, in suis Caphijs, vrbe secedens, deiret. eo quidem tranquilliore vitæ excessu, quod Paulumphilippum filium tanti nominis heredem relinqueret, cum bonæ etiam spe præclaræ posteritatis, quando iam ex eo plures auitæ indolis nepotes non semel aut iterum amplexus esset. Ferunt Hieronymum, dum langueret, cognito fatali morbo, post multas amicas sibi herbas in olfactum balbutiente lingua efflagitatas, amisso penitus sermonis vû, manu sæpius in verticem exporrecta, ijs, qui aderant, innuere voluisse, vt celeriter cucurbitula affecto & laboranti cerebro, quo ille peropportuno remedio se olim Veronæ vnâ Monialium virginum Diuo Bernardino dicatarum curasse adhuc meminerat, subuenirent: sed, re nequaquam a domesticis intellecta, quum alij alia adhibenda tum esse remedia prædicarent, frustra expectato remedio, leniter sub noctem expirasse. Illius ossa Veronam paulo post in D. Euphemie, honorificentissimo relata funere,

sunt

V I T A.

sunt condita : flebili id carmine huius sæculi celebrantibus omnibus poetis. Aenea illius & Andreae Naugerij effigies scite expressa Patavij in fornice portæ iuxta pontem D. Benedicti, à Patavina iuventute atque vniuerso Gymnasio salutatur : quam Ioannes Baptista Rhamnusius, supremam amicitiae munus perfoluens, addita antiquorum Aræ peruetusta dicatione ex ruinis Salonarum, vrbs Dalmatiæ eruta, ad studiosæ posteritatis solarium luculenter exornauit : vt doctissimorum hominum simulachra, qui arcta viuentes inter se necessitudine coniuncti fuerant, à posteris quoque in nobilissimo terrarum orbis Gymnasio eodem in loco pariter spectarentur. Caterum Veronenses gratissimi ciues, quod ad perenne Fracastorij decus vehementer pertinet, ne à Rhamnuso eiusdem amico, pietate in tantum ciuem superari paterentur, biennio postquam idem Rhamnusius Patavij æneam Fracastorij imaginem collocasset, iisdem communi consensu, vno omnium nobilissimo decreto, marmoream Veronæ statuam præclara maiorum suorum imitatione, qui Catulli Vatis, & C. Plinij, reliquorumque ciuium suorum memoriam marmoreis imaginibus honestare voluerunt, in publico cum laurea erigendam curarunt : quæ hodie Veronæ visitur in veteri Arcu lapideo vrbs propè Comitium, in Area quæ Dominorum appellatur ; nec procul ab eodem Carullo, cæterisque illustrioribus ciuibus Veronensibus, artificio Danesij Catanci Carrariensis ex Lunensi agro, præstantissimi huius ætatis statuarij, non minus pia quam admiranda comparatione conspicitur.

Quum autem varijs elogijs ab amicis
sepulchrum Fracastorij Veronæ
ornaretur, Adami
Funani carmen
omnium
consensu principum
locum obtinuit.

A D A M I

ADAMI FUMANI
VERONENSIS.

Longe vir unus omnium doctissimus,
Verona per quem non Marones Mantua,
Nec nostra priscis invident iam secula,
Virtute summam consecutus gloriam
Iam grandis auro hic conditur FRASTORIVS.
Ad tristem acerba mortis eius nuntium
Vicina fleuit ora, flerunt ultima
Gentes, perisse muscorum candidum
Florem, optimarum & lumen artium omnium.

E X E M P L V M E X A C T I S
C O N S I L I O R V M

Magnifica Communitatis Verona.

Die Iouis post Nonam, XXI Nouembris, M. DLV In Camera Consilij, in Consilio Duodecim, & Quinquaginta, præsentibus Clarissimis Reçtoribus, & Magnicis Dominis Camerarijs, in vocibus Quinquaginta octo.

Pro erigenda Statua marmorea, Excellentissimo Domino Hieronymo Fracastorio Poetæ Clarissimo felicis memoriæ, posita fuit Pars infrascripta, Die XII Instantis publicata, & nunc repetita, & capta de Ballotis XLV Pro, & XIII contra. cuius tenor est, videlicet.

HA fuit virtus, & diuersarum scientiarum cognitio Excellentissimi Domini HIERONYMI FRACASTORII Ciuis nostri, vt inopinata eius mors ingentis mœroris, & luctus causam non solum nobis, & cunctis Italiæ Ciuitatibus præbuerit, sed etiam multis barbaris nationibus, ad quas tanti viri fama peruenerat. Ille enim Philosophiæ, & Medicinæ peritia nostræ temporis celeberrimos homines æquauit: Humaniorum vero literarum scientia, & in primis Poesi, sicuti multos ex veteribus, ita omnes, qui post annos mille quingentos aliquod in eo genere scribendi nomen habuere, superauit. Testantur diuinum illud Syphilidis, siue de Morbo Gallico, Poema, Heroico carmine scriptum: atque item Libri duo, nuncupati Ioseph, quos morte præuentus absolueri non potuit, compluresq; alij lusus Poetici, qui nuperime in lucem prodierunt. Proinde cum patres nostri eos etiam Ciues suos, qui ante humani generis redemptionem singulari

singulari quadam eruditione, ac ingenij splendore florere, publicis monumentis, & imaginibus decorandos cenfuerint; NOS etiam, tantum Virum, Nobili genere ortum, tamque illustrem Poetam, quem nos ipsi aluimus, & in patriæ sinu morientem vidimus, pari honoris, & gloriæ titulo defraudare non debemus: Et Ideo ad propositionem Spectabilis Domini Christophori Fracastorij Prouisoris Communis

V Adit Pars, posita per Spectabiles Dominos Prouisores, & Consilium Duodecim, quod maiorum nostrorum exemplo, qui Catullum, Plinium, & reliquos Ciuos suos, qui in diuersis scribendi facultatibus præstitere, ex veterum instituto marmoreis imaginibus honestare voluerunt, erigatur ipsius Domini **HIERONYMI** marmorea Statua, Poetæ habitum referens, redimitaque tempora Lauro, supra Arcum viæ, Salæ huius Consilij contigua, iuxta ordinem reliquarum constituenda.

Angelus Zauarifius
Cancellarius Communis.

LVDOVICI NOGAROLAE
COMITIS

Ad Paulum Rhamnusium
Venetum.

FRASTORI monumenta hoc tu dum, PAVLE libello
Colligis, è cæcis eripiens tenebris,
Scilicet ut vates, Medicæq; excelluit arte,
Percurritq; domos ætherias animo,
Ingenteis VERONA refert tibi nunc mea grates
Cum Baldo, Benacoq; suo, atq; Athesi.
Qui tanto assurgent plausu, quantum ipsa labore
Fama sui cuius se efferet aucta tuo.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

100 ST. GEORGE STREET

BIBLIOTECA
UNIVERSITARIA
DE
GRANADA

INDEX RERVM. AC VERBORVM MEMORABILIVM.

quæ in hoc opere continentur.

- A**BRANIVS Zacubus perpetuas condidit ephemeridas 19.b
 eiusdem observatio circa stel-
 lam spicam ibid.c
- Abscessus**, ex febre pestilenti ortus, cum
 maturaverit, quid agendum 104.c
- Absis**, quid sit 13.a
- Absis**, & antabsis, semper ex diametro op-
 ponuntur 37.b
- Acetum**, putredinibus resistit 81.a
- Aceti generatio** 81.b
- Accidentia** orbibus, quæ sunt 5.c
- Acerba**, si ab alio edantur, cur salina in os
 alteri proficiat 75.b
- Achores** quibus nominib. vocatæ
 quod genus morbi sint; & qua corporis
 parte oriuntur 96.d
- Actio** non fit, nisi inter contraria 61.d
- Actio**, & reactio, quomodo fiant
 propter quid 62.b
- Actiones** spiritaliū, quot, & quæ sint 51.c
- Actioni**, quot, & quæ potissimum requi-
 rantur 65.b
- Actio** & passio, circa quæ fiat 77.b
- Actus** rememorandi, quinam sint, & quo-
 modo fiant 126.a
- Actus** memorandi, & imaginandi, qui di-
 cantur 125.d
- Adamas**, & electrum, quō pilos & surcu-
 los, ad se trahere videantur 62.c
- Adamas**, cur paleas, & furculos trahat
 66.b
- Adamas**, cur solo sanguine hircino molle-
 scat 66.b
- Adiantum**, cur non madescat. 63.d. & 64.d
- Adiantibi**, quot species sint 64.a
- Admiratio**, quando fiat, & quid sit 73.c
- Admiratio**, cur intentio nominetur
 ibid.
 Fracastorij.
- Admiratio**, à quib. excitetur ibidem
- Adolescentibus** Syphillide laborantibus qua
 pacto succurrendum 110.a
- Aegri**, cur tristes sint 72.b
- Aegritudinum** progressus, status, solu-
 tio, & crisis, ex quibus innotescant
 55.c.d
- Aer**, quot modis alteret 82.c
- Aequinoctialis**, in quot gradus diuisa sit
 28.d
- Aequinoctiorum** anticipatio ab **Aplane**,
 quanta sit iuxta Ptholomeum 30.a
- & iuxta **Albatenium** 30.c
- cur incerta sit .d
- Aequinoctij** anticipatio quanta fuerit à
 Natali Christi, usque ad tempora **Auto-
 ris** 30.d
- Aequinoctiorum** anticipatio, cur nulla quan-
 doque fiet ab **Aplane**, & quando hec
 erit 31.a
- Aequinoctiorum** lationes, cur semper oppo-
 nantur 9.a
- Aequinoctium**, quora die Martij spectaba-
 tur, circa natalem domini 30.d
- & tempore Iulij Cesaris ibidem
- Aequinoctiū** quādoq; diu duraturū est. 32.b
- Aequinoctium**, quib. semper adsit, & quam
 ob causam 28.a
- Aer** è foraminib. propulsari densatione aut
 pondere, cur dici non possit 64.b
- Aeris** locus naturalis, quis, & quomodo sit
 ei conuenientissimus 58.d
- Aer**, quomodo consideretur & eius locus
 naturalis, quomodo soli coniunctus 59.a
- Aer**, cur maximè ad suauitatem saporum
 conducatur 68.d
- Aer** in foraminibus siccorum existens, cur
 ab aqua propulsetur, & quomodo, iuxta
 aliorum & Authoris opinionem 64.b.c
- †† Aesti-

I N D E X.

<i>Aestimatiua, quid sit</i>	135.b	<i>Anima, est substantia corporis organici</i>	
<i>Affectus vnus, membri alienius principis, an alijs communicetur vnus, vel pluris specie</i>	70.b	150.c	
<i>Afirmatio, & negatio, quid sint</i>	125.c	<i>Anima, quo pacto admirari, & cogitare soleat</i>	134.d
<i>Afirmatio vtrum negatione prior</i>	125.c	<i>Anima, an semper intelligat</i>	147.b
<i>Agricolę quęnam obseruent circa arbores, sata, & vindemiam, sub quadraturis, lune, & quom ob causam, iuxta aliorum, & Aulhoris sententiam</i>	50.a.b	<i>Anima, quomodo cauere debeat deceptiones</i>	140.a
<i>Albatenij encomion</i>	14.d	<i>Animę sempiternitas, Arist. que</i>	155.b
<i>Albatenius, quo tempore, & quot annis à Christo, & à Ptholameo fuerit</i>	18.d	<i>Animę immortalitas, sophistica</i>	151.b
<i>Alphonsi regis obseruatio circa stellam spicam. 19.b & quot annis à Christo suum de stellis librum ediderit.</i>	ibid.	<i>Animalium brutorum prudentia, & ingenium</i>	136.d
<i>Alyssum herba, Dioscor. & Plin. quęnam sit</i>	105.d	<i>Anima quot modis bono fruatur</i>	71.b
<i>Amor quid sit, & quomodo causam per se gaudij respiciat</i>	71.d	quot modis malum euicet	72.a
<i>cur brutis etiam instet. ibid. quos hominũ maxime, & quos parum capiat</i>	72.b	<i>Animę vegetatiuę consensus & dissensus</i>	66. d. & animę cogitaciuis
<i>quomodo à libidine differat</i>	71.d	<i>Animę restrictio & dilatio quando fiat, & quomodo, iuxta aliorum, & autoris opinionem</i>	67.d
<i>Amphicyrthos quid</i>	39.d	<i>Animę motus primi & simplicissimi</i>	67.c
<i>Analogę, & nõ analoga que dicantur</i>	65.b	<i>Animalium attractio qualis sit</i>	67.a
<i>Andrea Naugerij mors, & laus</i>	87.b	<i>Animalium primę motiones quomodo contingant</i>	59.b
<i>Angeli, & hominis idem finis, felicitas ipsa, ad quam sunt creati</i>	151.d	<i>Animalium cur quędam reliqua fere omnia odio prosequantur</i>	72.c
<i>Angelorum beatitudo que</i>	151.d	<i>Animalia an cordis motum sentiant</i>	69.b
<i>Anima humane immortalitas: ac excellentia</i>	149.a	<i>Animam Musicam esse, quid sibi voluerit Plato</i>	68.b
<i>Anima, quid sit, scđ in philosophos</i>	149.d	<i>Animatum per se & proprię quod nam sit</i>	71.a
<i>Anima, in his, que dicuntur viuere, est principium vite</i>	149.d	<i>Animi affectus quomodo efficiantur</i>	61.a
<i>Animę motũ percipere, est difficillimũ</i>	198.d	<i>Anni vnus ac plurimum diuersitates</i>	16.c
<i>Animas à Dio creari, decens est</i>	159.a	ratio diuersitatis duplex	29.b.c. 31.b
<i>Anima cognoscens quomodo de vno in aliud feratur, in ipso phantasię opere</i>	124.c	<i>Anni principium quandoque à libranchoatum iuxta Aegyptios</i>	32.c
<i>A a, cũ intelligit, quo pacto moueatur</i>	125.a	<i>Annua mensura cur varia sit</i>	29.c. 31.b
<i>Anima, quo componat vel diuidat</i>	125.b	<i>Annua mensura quandoque constituitur ex integro quadrante</i>	31.a
<i>Anima, quãdõ vera dicatur, vel falsa</i>	125.c	<i>Antabasis quid sit</i>	13.a
<i>Anima confusa, confundi & memoriam, quo pacto dignoscatur</i>	128.a	<i>Antabasis & Absis ex diametro semper opponuntur</i>	37.b
<i>Anima, est principium agendi, & patiendi</i>	122.b	<i>Annue mensure varię obseruationes ab Antiquis & ab alijs compertę</i>	26.c.d
		<i>Albatenij obseruationes</i>	30.c
		<i>Annus quid sit</i>	26.b
		<i>Annus quomodo ab Antiquis & à posteriori-</i>	

Inferioribus metiatur 26.b
 quo rectius metiatur à posteriorib. ibid.
 Anipathia: Jansen rerum dissensus 58.a
 Anipathia contrariorum 64.a
 Antiqui quid potissimum circa stellas at-
 tenderint & obserauerint 14.a.18.c
 Antiqui cur decepti fuerint in obseruationi-
 bus 19.a
 Antiqui admodum imperfectam cognitiōe
 habuerunt mundi in ferioris 1.b
 Anthrax, morbus, qui 96.d
 Aplane unde dicta sit 3.c
 Aplane cur ab omnibus supra planetas col-
 locata fuerit 3.d. & 14.a
 Aplane quomodo cognita fuerit à nobis esse
 remotissima 3.d
 Aplane, quomodo ordine, & natura, prior sit
 omnibus planetis, eoque contineat, ac ve-
 hat omnes 14.a.29.b
 Aplane ab antiquis prioribus non satis co-
 gnita 14.a
 Aplane cur tot syderib. clara 14.b.15.c
 Aplane quomodo à posterioribus Antiquis
 magis cognita fuerit 14.b.c
 Aplane quot annis gradum ac totā eius res-
 uolutionem expleat iuxta Ptholæ 14.d
 iuxta posteriores Antiquos 17.a
 iuxta authoris opinionem 18.c.d.20.b
 Abatenij 19.a
 Aplane cur authoris sententia à intelligenti-
 a cōmuni moueri nequeat 15.b
 Aplane cur & à quo inequaliter moueatur
 ab occidentē in orientem iuxta priores
 & posteriores antiquos 15.d.16.ab.17.b
 iuxta autoris opin. 18.c
 Aplane si iuxta modum priorum astro-
 nomorum per trepidationem mouetur
 quomodo esse possit, & quot orbibus id
 fiat 16.d
 quomodo si iuxta Posteriorū modū 17.a
 Aplane quomodo non perfectē mouetur per
 trepidationem iuxta Posteriorum senten-
 tiam 17.a
 Aplane omnibus planetis numerū dierū tri-
 buit 4.c. quō Eudoxium extollit 46.b

Aplane non equaliter sed modo tardius mo-
 do velocius mouetur 65.a
 Antiquorum. I. D. Authoris 18.c
 Aplane cur modo directā, modo retrograda
 agatur iuxta Antiquorum priorum opi-
 nionem, & quot annis sic moueatur 16.a
 b. nihil certi hactenus est cōpertum ibid.c
 & 17.b. opinio autō. 18.b
 Aplane si semper directā incedat, quomodo
 fiat 17.b
 Aplane quot modis directē possit incedere
 ibid.
 Aplane quot orbis supra se habeat secundum
 priores Antiquos 15.d. & 16.d. secun-
 dum posteriores quot habere oporteat,
 & eorum usus ibid.16.d
 Aplane à quo orbe moueatur ab Oriente in
 Occidens 16.d. opinio Eudoxi 44.b
 Aplane cur inequaliter moueatur per par-
 nos circulos iuxta priores Astron. 16.a
 Aplane quot orbis habeat sibi deseruientes,
 20.a. & quo ordine sint dispositi.
 Aplane à quo orbe, & quantum recipiat
 supra motum proprium in unoquoque
 centenario, & quantum ab eo deriuat-
 tur 18.d.19.a
 idem figura demonstratur 19.d. & 29.c
 Aplane cur per se moueri non possit per tre-
 pidationem, nec ullus alius orbis 16.c
 Aplane licet citius q̄ planetæ conuertatur,
 minus tamē manifestus est eius motus 3.d
 Aplanes Anticircitoris motus qualis &
 quantus 20.b
 Aplanes Anticircitoris contrauetus quo-
 modo moueatur ibid.
 Aplanes circulus medius cur inconueniens
 sit 20.b
 Aplanes circulus medius cur debeat esse
 subalternus cum circulo solis 14.d
 Aplanes circitoris motus qualis, quantus,
 & quorūplex sit iuxta autoris opi. 20.a
 qualis esse debeat si Aplane semper direc-
 tum feratur vitrouis modo. 17.c.18.a.
 si per trepidationem moueatur 17.b
 Aplanes circunducentis motus qualis, quan-

- tus, & quoduplex sit* 20.a
*Aplanes circitoris contraiectus quomodo
 moueatur* 20.b
*Aplanes circitor quantum addat supra mo-
 tum proprium ipsius in vna quarta* 19.a
*Aplanes circulus medius in quibus punctis
 seiet æquinoctialem* 14.c
*Aplanes declinatio ab æquinoctiali quanta
 sit* 14.c
*Aplanes inequalitas quo pacto esse possit
 iuxta modum priorum Astronom.* 16.d
iuxta posterium modum 17. a. & si
 semper directe feratur, quò fiat 17.b
Apl. inequalitas quot annis procedat 18.d
quo ignota fuerit Ptol. & Albat. 19.b
*Aplanes motus compositus quomodo ab
 Antiquis posteriorib. cognitus fuerit ,
 proprium vero eiusdem cur non satis ex-
 presserint* 14.b. quomodo compositus sit
 iuxta alios 15.b
*Aplanes motus an directus semper vel re-
 trogradus sit, & qualis ab Antore sta-
 tuatur* 18.b
*Aplanes motus proprius qualis sit secundū
 autoris sententiam* 18.c d
Aplane motus quò sui velocissimus 18.d
*Aplanes inequalitatis reuolutio tota, &
 diuisio in quartas ab authore figurata
 describitur* 19.d
*Aplanes motus ab ortu in occasum solus ab
 Antiqua prioribus cognitus* 14.a
*Aplanes motus quomodo velocior ab Al-
 batemio notatus quàm a Ptolemeo* 14.d
*Aplanes inequalitas motus quomodo per
 quartas diuidatur* 18.d
*Aplanes inequalitas in quot annos diuida-
 tur ab antore* 19.d. 29.c
*Aplanes orbis primus, qui & primum mo-
 bile vocatur, quomodo & quanto tempo-
 re moueatur* 20.a
*Aplanes puncta maximè velocitatis, tardi-
 tatis, & neutra, que, & quomodo osten-
 dantur* 17.d
*Aplanes motus qualis fuit in Christi nati-
 uitate* 18.c
*Aplanes stellarum circulos non veros esse,
 quò ab Antiquis fuerit deprehensum* 14.b
*Aplanes Stellarum motus qualis prioribus
 Antiquis manifestus fuerit* 14.c
*Aplanes Stellarum sinus quando, & cur pro-
 ximiores & angustiores sint* 17.d
*Aplanes stellarum motus occultus, ab alijs
 per trepidationem vocatus, ab Antiquis
 inuentus fuit* 16.d
Aplanes stella vix moueri videntur 3.d
*Aplanes stella quot modis in longitudinem
 moueantur secundū priores Astron.* 16.a
*Appetitus, quando fiat, quid sit, & quomodo
 ex gaudio & tristitia cõpositus* 71.b
 eiusdem diuisio *ibid.*
*Appetitus hominis & brutorum, quomodo
 differant, & quid sint* 71.d
*Apparentia circas ydera, cur semper diffi-
 lia habita fuerint* 1.b
*Aqua, quot modis consideretur, & eius lo-
 cus naturalis, quò sibi aptissimus sit* 59.a
*Aqua, cur in pennis, puluere, & alijs siccis
 non consistat, vel rotunderur* 63.d
Aqua, quot modis sui nãle exquirat 63.d
*Aqua, cur promptissimè admittatur à cal-
 ce, spongijs, & alijs siccis, cum potius re-
 pelli deberet ob siccitatem.* 64.a
*Aqua, cur in spõgijs ingrediatur, et quò, in
 xta multorum sententias* 64.b.c. & 65.a
Aqua, cur aqua optime misceatur 65.c
*Aqua, & lac, cur non inebriant, prout vi-
 num* 144.b
Aqua mirabilis ad loca ex sphybilide corrosa
 109.d
*Aquilarum penna, cur alias pennas dissol-
 uant* 66.c
*Arbores duratura, cur certo tempore à ru-
 sticis cadi soleant* 50.a
*Argētū trahere argētū quò ab Auth exper-
 imēto cognitum, & alia scitu digna* 62.d
*Argen. viuū, cur audissimè oleū & vinū ebi-
 bat* 65.c. cur durioribus tān misceatur,
 & alia miranda de eo, vide 66.a
*Argumentorum modi, à qua potentia exer-
 ceantur* 133.a
 Aristote-

<i>Aristoteles ex poetica, non minus laudis consecutus, quam ex philosophia.</i>	112.c	<i>Brassica cur iuxta rutam feri nolit.</i>	folio 66.c
<i>Ars communis benedicendi, qua omnes modos contempletur.</i>	116.b	<i>Eubo, morbus, qui</i>	96.b
<i>Ars, & scientia, circa qua sint necessaria</i>	133.b	<i>quibus in membris fiat ibid. eius à phyge thylo differètia ibi. quãdo fiat pestilens. ibi.</i>	
<i>Asinus punctus statim pellem constringere: mox repente eandem distendere, à quo edoctus fuerit</i>	72.a	<i>Bubonium, quod propriè ubi nascatur</i>	104.b
<i>Aspectus noster, per: quam lineam fiat</i>	27.b	<i>cur ita vocatum, & ad que valeat.</i>	ibid.
<i>Aspera, cur anima ingrata</i>	69.b	<i>Bruta, an imaginari possint, & separata coniungere</i>	128.d
<i>Astronomia, quomodo fuerit apud Antiquos imperfecta</i>	1.c	<i>Bruta, aliquando melius recordantur locorum, quam homo</i>	127.a
<i>Astronomia, est scientia subalterna</i>	2.c	<i>Brutorum appetitus varij</i>	137.c
<i>quib subalternetur</i>	3.a	<i>Buryrum cur sacchari feruorem compefcant</i>	76.c
<i>Astronomia quibus facultatibus utilis sit, & necessaria</i>	2.c	C <i>Adentes inopinate, cur risum moueant</i>	74.a
<i>Astronomiæ nobilitas</i>	2.c	<i>Calidis & siccis, quando in contagiosis morbis uti liceat</i>	99.b
<i>Astronomiæ ratio, qualis fuerit temporibus Eudoxi, & Callippi.</i>	44.d	<i>Calli, apud Græcos, qui</i>	96.c
<i>Astronomi, quam rationem posuerint crisis</i>	48.c. 49.c	<i>Callip. quot sphaeras posuerit 2. b. & 46. b</i>	
<i>Attractio similium an omnis fuit per effluxionem atomorum, ut voluerunt antiqui</i>	60.c. & 63.b	<i>idem plura circa planetas animaduertit quam Eudoxus, & que</i>	145.c d
<i>Attractio omnis quomodo possit esse à calore, ut voluit Alex.</i>	61.b	<i>Callippus in quo conueniat, & differat ab Eudo. circa demonstrationes apparètiũ in stellis 45. c d. ibid. inter prætur loca Arist.</i>	
<i>Attractio mutua quorũ & qualiũ sit</i>	62.a	<i>Callip. & Eudox. motum diurnum nominum Planet. in Aplanen non retulerunt</i>	46.b
<i>Attractio perpendiculari pixidis navigatorie cur semper ad polos vertitur iuxta aliorũ opinionem</i>	62. d. autoris op. 63. a	<i>Calor, cur in timore ad cor fugiat</i>	72. d
<i>Attractio lactis ex mammellis ab infantibus facta qualis sit, & quomodo fiat</i>	71. c	<i>Calor, & sanguis, cur membra dolere concurrant</i>	75. b
<i>Attractiones simplices, & organice que dicantur</i>	67. a	<i>Calx, & multa alia sicca, cur promptissime aquam admittant</i>	64. a
<i>Audaces natura qui magis sint</i>	73. b	<i>Calx, cur aqua dissoluatur, & incalcescat</i>	64. b
<i>Aurum cur nõ imbibat oleũ, nec vinũ</i>	65. c	<i>Canes rabidi: & à cane rabido demorsũ, cur liquida timeant</i>	90. d
<i>Aurum quomodo à fulmine colliquitur illo loco</i>	65. c	<i>Candela flamma, cur à frigido iuxta posito fugetur</i>	63. c
B <i>Anea, cur Syphilide laborantibus parum, aut nihil prosint</i>	109. c	<i>Canis, cur in rabiem incidat</i>	90. c
<i>Belli imago cur formidabilis</i>	73. a	<i>Canis rabidi, indicia</i>	90. c
<i>Boliarmeni vis, contra venena</i>	98. b	<i>Canis rabidi, morsus, cur interimat cetera animalia, præter hominem</i>	90. d
<i>Bona & vera, que cognoscimus, cur difficile operemur</i>	134. a	<i>Carbunculo, ex febre pestilenti orto, quibus succurrendum</i>	104. b

- Catablepha*, cur hominem ad mille passus
 conspectum interficiat 64.a
Cautica proprie, quæ 82.a
Certum, quid sit 183.b
Cholera abundantes, cur iurgia, & rixas
 somnient 141.b
Cholericorum natura 145.b
Christi origo, ac beatitudo 152.b
Cibi, petiulis laboratib. concedēdi, q 102.b
Circuli orbis, & eius motus proprius 8.d
 21.c
Circunducens orbis 8.d
Citria mala, cur succescunt, inperso pane in
 eorum cumulum 66.b
Cinarum radix vnde deferatur, & ad quæ
 conferat 108.d. eius vsus, & prepara-
 tio. ibid. eius succedanea ibidem
Cometa cur oīs in latitudine moneatur 44.a
Cometa insignis magnitudinis visi, & eorū
 motus admirandi 43.c.d. ipsorum coma ē
 directio semper solum opposita 44.a
Celi quarta an omnes similes vel dissimiles,
 & quomodo 50.c
Cælum Antiquis non satis cognitum 1.b
Cælum quomodo varium, & densum 13.b
Cælum an possit esse medium specierum à stel-
 lis ad nos venientium 13.b & 42.b
Cælum an agat in hæc inferiora, & quō 51.b
Contractio & dilatatio cur, & quando si-
 mul, & quando alternatim fiat 69.c
Continui solutio cur anima ingrata 69.b
 an sentiat 69.b
Contracēti motus quantus 9.c
Contrariorum gradus cur certi cum certis
 stare possint, alij verò cum alijs minime,
 & qui sint 61.c an vnus vel plures in a-
 liud inuēti ab eodem tolli possint ibidem
Contraria cur sese mutuo expellant 63.c
 ipsorum actio & reactio 61.d & 62.a
Cordis motus 22.d
Color alb. & ruber intensi, cur molesti 68.c
 medij verò cur omnes grati, & potissimū
 viridis deinde puniceus & flavus. at ni-
 grus, cur minus deleat ibidem
Contagionum initijs, quibus remedijs suc-
 currendum 97.e
Contagionis per fomitem efficientis signa
 78.b
Contagiosa ex fomite, quæ possint fieri 78.c
Contagiones in animalia quō pererēt 80.b
Contagionum analogia, quæ 80.d
Contagio omnis, vtrum quædam putrefactio
 sit 81.a
Cōtagionum seminaria, quo pacto ad distans
 ferantur, & in orbem 79.c.d
Contagionem ad distans, quæ faciant 78.c
Contagio, quo pacto transeat ab vno in a-
 liud 77.a
Contagio, quando proprie fieri dicatur 77.a
Contagionis, à rabido cane demorsis, signa
 90.b
Cognitio verum, vnde fiat 121.d Inrelligere
 animæ, quid sit 122.a
Contagio, quid sit 77.b
Contagionū differentia, quotuplex, & q̄ 77.c
Contagionis fomes, qui 77.c
Contagiones curaturus, ad quæ aduertere de-
 beat 97.b
Contagiones, quænam conueniant cum ve-
 nenis, & quæ non 81.d
Cōtagio in fructibus quomodo accidat 78.a
Contagionum indicia, quæ 83.b
Cordis motus, an ab animali sentiat 69.b
 propter quid fiat, an per se, an
 per accidens: an sui motus beneficia co-
 gnoscat ibidem d an consensum habeat
 cum phantasia, & an speciebus ipsius
 afficiatur, cum non cognoscat 70.c cur
 principaliter moneatur, recepta specie bo-
 ni vel mali, in phantasia ibidem. cur in ti-
 more, non autem in tristitia simplici per
 se laboreat 72.d
Corpora, ad contagiones paratiora, quæ
 83.a
 Credere, & non credere, quid sit 133.b
Corpora vniuersi in primo & simplici ne-
 xu an contrarietatem inter se, & ad lo-
 ca inclinationem habeant 58.c.d quo-
 modo locentur ibid. n. finis primus
 & prima ac secunda ipsorum consensio
 quæ

qua sit ibid. d. eorundem consensus quam admirabilis. 588. & ipsorum connexio à quopendeat	8.c	Cultelli parantur alij ferrum trahentes: alij abigentes	63.d
Corpus primum quomodo locetur	58.d	Cuis contagiosæ infectiones, quæ	96.d
Corpus in quo stellæ feruntur cur rareferi non possit	3.c	D ecceptio circa enthymemata, quomodo accidat 139. b item circa inductionem. ibid. item circa Syllogismos ibid. c item compositionis & diuisionis	ibidem
Corporum celestium finis, ac propria perfectio. 46. d ipsorum species & indiuiduū idem sunt	ibidem	Deceptiones, quomodo fiant circa colores	139.a
Crisis ratio quæ fuerit apud Pythagoreos, Philosophos, Astronomos, Medicos, & Aegyptios. 48. c. d. refellitur Pythagoricorum, Philosophorum 49. b Astronomorum & Medicorum	50. & 51	Deceptionis definitio	138.a
Crisis quid sit 50. d eiusdem processus qualis iuxta Medicos & Astronomos 49. c eiusdem ratio penes eosdem 50. c an fieri possit à luna vel per se vel alio modo mota, vt voluerunt Medici & Astrologi 50. d. & 51. a. an vel per eiusdem actionem aliquam spirituales 51. d. 52. a cur ex dolore, ira & similibus quandoque impediatur, & quomodo à luna penete possit, & quot ad eam requirantur 52. a cur in paroxysmis & morborum statibus maxime appareat, & quæ vera & non vera dicatur 52. b quando expectanda & non expectanda 52. c. d ratio eiusdem penes autoris sententiam 53. a. & 55. b cur potiss. circa melancolia motus & digestiones attendatur 53. a		Deceptiones, quæ circa amphibologiam contingunt	139.d
Crisis quando, & in quibus morbis, fieri possit in 4.7. & 13. 54. a in 11. vero 14. 17. & 20. 54. b similiter in 15. 21. & 27. 53. c		Deceptiones in somno, quid sint, & quib. ex causis fiant	141.a
Crisis an in sexta fiat & in 4.	54. d	Decoctio. peticulis conferens, quæ	103. a
Crisis morborum acutissimorum	54. a	Democriti de poetica volumina	112. c
morborum mediocrium. ibid. b morborum chronicorum	ibid. c	Deum & immaterialia, quo pacto dignoscantur per alienam speciem	128. b
Crisis tertianarum simplicium, cur raro diebus parib. videatur	54. b	Diafcoridion Fracastorij, ad quæ conferat	104. c
Crisis imperfecta, quandoque perfectam nunciat	55. b	Dicotomos, quid	39. d
Cucumis, cur supposito oleo rescruetur	63. d	Didonis & Aereæ fabulæ an veræ	119. c
		Diei significata	25. d
		Diei ciuilibus diuersitates ibid. & 26. a. ratio diuersitatum 27. b. c. & 31. b. quando equalis, vel maior vel minor sit nocte, & quando maximus fiat. ibid. & 27. c cur alijs semper minor sit naturali die, alijs equalis, alijs maior: ita vt sex menses continuos quibusdam dies illucescat	26. a. 27. c. 28. a
		Diei naturalis diuersitates 26. a ratio diuersitatis 28. a. 31. b. quando & quibus longior, breuior, & mediocris sit 26. a. b. & 28. b cur in Septentrionali parte minores, in australi verò maiores videantur, & cur minores fiant circa sectiones, maiores verò circa tropicos	28. c
		Dies & nox, in quo arcus fiant	27. b
		Dies non critici, qui	54. d
		Dies 6. 8. 10. & 12. cur non possint esse critica 54. d nec 16 nec 19. 22. 23. 26 nec 29. 55. a vtrum 28 sit magis critica	27. 55. a

<i>Dies critica in morbis acutissimis</i>	54. a	<i>curatorum.</i>	54. a. mediocrium. b. morborum
<i>in mediocrib. b. in chronicis. d. cur tam</i>		<i>c. criticorum</i>	c
<i>quam critica sint.</i>	54. c. d. cur 7.	<i>Dies paves cur raro critici in terminis sim-</i>	
<i>maxime critica, & potissimum in acutis:</i>	54. d. cur 14.	<i>plicibus</i>	54. b
<i>magis critica in morbis</i>		<i>Discursus, ex quot propositionib. fiat.</i>	131. c
<i>mediocribus. & cur 20. & 21. & 11.</i>		<i>Diuinare p somnia, perũ aliq̃do accidit.</i>	142. a
<i>magis critica sint. quã 4. & 13. 20. verò</i>		<i>Doctrina non est sufficiens principium ad vir-</i>	
<i>& 21. superent principatu, undecimam.</i>		<i>tutes</i>	134. a
<i>Dies mediũ. 55. a. 3. 5. 17. & 18. quomodo ad</i>		<i>Dormientes, cur aliquando vigilie opera</i>	
<i>cris m se habeant. & cur. 13. propinqua</i>		<i>exerceant</i>	140. d
<i>sit ad criticos dies.</i>	ibidem.	<i>Dubitare, quid sit</i>	133. b
<i>Dies indicatui</i>	55. a	<i>Dura, quibus de causis resistant alteratio-</i>	
<i>oẽs sunt quatuor die crisis perfecta. ibid.</i>		<i>nibus</i>	80. a
<i>Dierum criticorum usus in re medica.</i>	55. b	E <i>brũ, cur quã vident, circulariter & qua</i>	
<i>Dies prima egritudinis, cur maxime atten-</i>		<i>si duplicia vident</i>	138. d
<i>denda Medico</i>	55. c	<i>Ebrũ cur parum timidi</i>	75. u
<i>Dierũ criticorum ratio que fuerit apud Ty-</i>		<i>Eccentrici ab Hipparco interp. recepti qua-</i>	
<i>thagoricos, Philosophos, Astronomos,</i>		<i>re absurdi 1. b. quomodo Philosophia, na-</i>	
<i>Aegyptios, & Medicos. 48. c. d. an Pytha-</i>		<i>tura, & ipsis orbibus aduersentur. 1. c. cur</i>	
<i>goricorum & philosophorũ ratio proban-</i>		<i>nõ possint esse in natura. 46. c. 47. & 48.</i>	
<i>da. 49. b. similiter Medicorum & Astro-</i>		<i>Eccentrici orbis iuxta Antiquos qd 12. d. ip-</i>	
<i>nomorum. 49. c. 50. 51. ipsorũ cause an</i>		<i>sorum qui simpliciter & non simpliciter</i>	
<i>à Medicis & à Gal. satis cognitę fuerint.</i>		<i>dicantur</i>	13. a
<i>48. c. d. anth. opi. 53. a. cur ipsorum ratio</i>		<i>Echeneis cur & quomodo tardare nauigia</i>	
<i>tota ex melancholia p̃deat, & q. o. 53. b.</i>		<i>possit</i>	63. b
<i>Dierum egritudinum diuisio</i>	49. a	<i>Eclipsis solis quando maxima fiat, & quid</i>	
<i>Dies critici, & ipsorum diuisio 49. a. ipso-</i>		<i>necessario requiratur ad eclipsisim</i>	41. c
<i>rũ qui magis & minus principes sũt. ibi.</i>		<i>Eclasis q̃do fiat, qd sit, & quib. accidat.</i>	73. c
<i>Archigenes, & Hipp. de 20. & 21. prin-</i>		<i>Eclasisim patientes. cur Deos & Angelos se</i>	
<i>cipatu differentia</i>	ibidem.	<i>aspicere putent</i>	142. b
<i>Dies non critici</i>	49. a. & 54. d	<i>Elementorum consensus, & dissensus circa</i>	
<i>Dies mediũ</i>	49. a. & 55. a	<i>qualitates contrarias</i>	61. c
<i>Dies indicatui 49. a. quid sint</i>	55. a	<i>Elementorum attractio, an simplex, vel or-</i>	
<i>Dies sexta an crises videat</i>	49. a	<i>ganica</i>	67. a
<i>cur rarissimas videat</i>	54. d	<i>Electrũ trahere electrũ. & argentũ, nedum</i>	
<i>Dies quinta cur nautis fugienda</i>	49. d	<i>furculos & paleas q̃no ab autore experi-</i>	
<i>Dies critici an à luna p̃te, vel alio modo no-</i>		<i>mento cognitũ, & alia scitu digna.</i>	62. d
<i>rapendere possint 50. d 51. a. an potius ab</i>		<i>Elementum quomodo conferat ad saporum</i>	
<i>ipsa per aliquod spirituale agente</i>	51. c	<i>suauitatem, & ingratitudinem</i>	68. d
<i>quãdo expectãdi, & nõ expectãdi. 52. c. d.</i>		<i>Elementorũ cõsensus cum proprijs locis 58. d.</i>	
<i>Dies critici in terminis puris</i>	52. c	<i>ipsorũ cõseruatio propria & cõis 59. a. an</i>	
<i>Dierum cur aliquę in morbis placidiss. alię</i>		<i>ipsorũ loca ppria sint nexus certorũ corpo-</i>	
<i>acerbiores, & alię acerbiss. fiant.</i>	53. a	<i>rũ, qb. cõsentiãt qualitatibus: & quot mo-</i>	
<i>Dies acerbissima ad crises</i>	53. a	<i>dis ipsa elemẽta considerẽtur ibidem. cur</i>	
<i>Dies critici morborum acutissimorum. & a-</i>		<i>moucantur ad propria loca</i>	59. b. 60. a
		<i>Elemen-</i>	

- Elementorum partibus consensus, & effectus mirandi. 59.b.c
 cur nihil patientur contranaturam quum sese condensant aut rarefaciunt 59.d
 cur ad consimiles partes moveri non possint 60.a
 Elephantia, cur dolores non excitet: ut morbus gallicus 95.a
 Elephantia, cur amentiam non causetur, quum in melancholia exusta consistat. 95.a
 Elephantiasis correptis, cur membra tumescant. & cur fiat pruritus & tentigo. 95.a. & cur id genus morbi à facie incipiat ibidem.
 Elephantiasis curatio duplex, & quæ. 110.b
 Elephantiasis medicamenta conferentia, quæ 110.c
 Elephantiasis contagio, cur tarda. 95.a
 cur fomitem relinquat. ibidem.
 quando per se fiat: & quando ab alijs concipiatur ibidem.b
 Elephantiam, non esse morbum Gallicum nec Leporam probatur. 94.a
 Elephantiasis in Italia apparitio, & eius signa 94.b
 Elephantia Arabib. quæ sit 94.b
 Elephantiasis accidentia, & notæ 94.b
 Elephantia unde dicta 94.c
 Elephantiasis à morbo gallico, differentias 94.d
 Elephantiasis, cur magis frigidas, quam calidas regiones infestet 94.d
 Emplastrum, ad gumositates, ex syphilide provenientes, conferens 109.d
 Emplastrum pro rabie affectis, conferens, quale 105.c
 Ennius poeta, ridiculus habitus. 113.d
 Entymema, quid sit: & quomodo ab exemplo distinguitur 131.d
 Entymema, est efficacius exemplo. 132.a
 Entymematium, alia facilia, alia difficilia 132.b
 Ephialtes, cur timorem incutiat. 73.a
 Epicyclus quid an possit esse in natura corporum celestium 47.a
 quot motus ab antiquis ei tribuantur. 21.b
 eius centrum à centro Solis nunquam dissociatur. 36.d
 & quoties in anno terræ appropinquet, iuxta antiquos 37.b
 & quomodo monstrabatur ab eis ibidè.
 eius semidiameter quantus sit. 37.a
 & in quot locis recipiat velocitatem, & tarditatem ibidem.
 an in Saturno, Ioue, & Marte, rectè ponatur ab Antiquis 47.a
 an in Sole & Venere 47.b
 Erisipelatis origo, unde quando grauius 95.c
 Effere Arabib. quod 95.d
 Eunuchi, & Mulieres, cur minus corripiantur elephantiasis 95.a
 Exanthemata, Plinio, quæ quot sint generum ibidem.
 Exemplum, quid sit, & quomodo fiat 131.c
 Exemplis, cur Rethores utantur 131.d
 Exiccare, & humectare quippiam, quot modis dicatur 165.c
Familias quædam, in creta laudando festinabant 75.c
 Familiarium cur sepe non possimus recordari 127.d
 Febris pestilentis, indicia. 85.a
 Febris hectica, unde fiat 85.c
 Febres pestilentes, in quibus ab alijs putridis differant 85.c
 Febres, quæ sunt è venenis, cur lethales, non autem pestilentes 86.a
 Februm pestilentum, analogia, quæ 86.b
 Febres pestilentes, omnes interimentes, quæ 86.c
 Februm pestilentum, accidentia, & signa 86.b
 Febres pestilentes, cur ab initio mites appareant. 86.d
 Febres pestilentes, quæ propriè sint. 99.d
 Febres pestilentes curaturo, quæ præcipue attendenda 99.d
 Febri

- Febri pestilenti, quo pacto obviandū. 203. b
 Febre pestilenti affectus, quæ victus ratio
 insituenda. 103. c
 Febrium & phrenesim patientes, cur mira
 quæda : faciant, & dicant 243. a
 Febres pestilentes, in quibus ab alijs disse-
 rant 85. a
 Febres contagiosæ, quæ 84. a
 Febrium contagiosarum differentia 84. a
 Febris verè pestilentis signa, quæ 89. a
 Febres compositæ & hemitribgi quando
 manifesti fiant 53. a
 Febres pestilentes, & malignæ, quæ 84. d
 Felle suffusis, cur oia videantur lutea. 139. a
 Ferrum, an mutatum à sua natura à Ma-
 gnetis, per se & ad ipsam mouetur 60.
 b. quomodo ad ipsum trahatur. 6. d
 & 60. a & 62. b
 Ferrum trahere ferrum, & magnetem, ab
 Autore experimento cognitum, & alia
 scitu digna 62. d
 Ferruris causse 76. c
 Figura & situs, quomodo faciant ad volu-
 ptatem & molestiam tactus 69. b
 Figura descriptionis inæqualitatis totius re-
 solutionis Aplanæ. 19. d. & 29. a
 Flamma magna, cur in parua candela nutri-
 ri nequeat 65. b
 Flores, & folia quædam, cur circumuertan-
 tur cum Sole 63. a
 Fœnitem, cur alia relinquunt, alia non.
 folio 78. c
 Fetus, cur signa retineant eorum, quæ
 matres pregnantēs auidissimè appetiue-
 runt 75. b
 Formæ naturales, quomodo sese propa-
 gent 60. d
 Frigiditas siccitati per se maxime ingrata.
 folio 69. a
 Fracastorius, cur homocentrica scripse-
 rit. 1. d. & quo tempore. 30. d
 Folgar, quid sit 80. b
 Fl. lucen, quid sit 76. c
 cur maris nauicam tangat. carinas verò
 & spondas ipsarum minime. & cur non
 feriat Laurum. ibid. cur aurum & vina
 colliquet, illeso loculo & vase 65. c
 Frunculi notæ 96. a
 Futurum quomodo dignoscimus 128. c
Galenus, an dierum criticorum caus-
 sas verè attigerit 49. c
 Galenus, quid per totam substantiam, & si-
 militudinem intellexerit 61. b
 Gargarismus, ad fauces ex syphillide corro-
 sas, qualis 109. d
 Gaudium, quando fiat : quid sit. cur phanta-
 sig magis, quàm intellectui attribuitur. 72.
 b. quâdo simplex. & quâdo appetitus uo-
 cerur. & eius affectus quot sint. 71. b. d.
 & quot ad ipsum concurrant. ibidem. d
 Genius poetarum, non multum differt, ab eo
 philosophorum 48. a
 Genij hominum, diuersi 147. d
 Gradus vnus, aut plures vnus contrarij, in
 aliud inducti, vtrum ab eodem tolli pos-
 sint: & cur certi certis gaudeant: alij ve-
 ro cum alijs stare non possint. 61. c
 Gradus, et octo, an cum aliquo sui contrarij
 gradu stare possit, simpliciter, vt 7. 5. &
 vt quatuor 6.
 Grauiæ cur sursum quâdoq; trahantur. 58. b
 Guaiacum, quale prius deserebatur. 107. d
 eius in syphillide curanda vis 107. d
 quale eligendum 108. a
 vtrum cortex, ligno præstantior. ibidem.
 Guaiacum, & Cyna, vtrum conferant peti-
 culis 102. d
 Guaiaci decoctum, quomodo conficiendum.
 folio 108. b. c
 Guaiaci præparatio, quomodo fiat. 108. b
 item eius exhibitio ibidem.
 Gustus, cur ferè omnia quandoque auer-
 setur 72. c
 Guttarubea, medicis, quæ 95. c
Habitus quando firmiores 134. c
 Helleborus, rabidis valde conse-
 rens 105. d
 Hipparcus inter primos, eccentricos rece-
 pit. 1. b
 quo tempore fuerit 18. c
 quid

- quid de spica stella obseruauerit 14. c
opus edidit contra Eudoxum & Callip-
pum 46. c
Homines cur in pudore erubescant, & oculo-
s demittant. 75. a. quanam facillime irā
conspiciant, & tardius exequantur, &
ē contra, & quomodo ad utrunque prom-
ptissimi. 74. b. & qui ad utrunquetardis-
simi sint 75. a
Hominum cur alij uinū, alij alia fastidiant
69. a. quanam tristes, & qui letabun-
di 72. b
cur senes egri & conualescentes melan-
cholici ibidem. & qui a: ore maxime, &
qui parum aliciantur ibidem
cur quidā alij omnes ferē odio prosequan-
tur. 72. c. cur alij citra causam alios amēt,
alios odio habeant 73. a
cur alij ad risum promptissimi, alij durio-
res 74. b
cur in conuiuijs homines effuse ridere so-
leant 74. c
Homocentrici appareant: circa stellas non
demonstrabant iuxta Antiquos 1. b
Homocentrica quo tempore ab autore com-
posita 30. d. utilitas. 2. d
Homerus dicitur omnem Græciam primus
erudisse 14. b
Homines rudi ingenio præditi cuius sint di-
spostionis 145. b
item affaviles ibidem.
Homo est miraculum maximum 131. a
Homines, cur alij fortis, alij debilis sint ima-
ginationis 126. a
Herpetis, ab Erysidelate, discrimen 95. d
Historici finis, & scopus, qui esse de-
beat 117. a
Homines, brutis vicini, qui 127. a
Homo solus cognoscit, coniuicta horis, die-
bus, & annis 127. b
Homines nonnulli, cur imaginantur, &
mexorantur aliqua, magis quam alia.
folio 127. b
Hominis felicitas, duplex, & que 152. a
Hora una quot gradus comprehendat. 28. d
Horarum equalitas & inequalitas. 28. d
& quot modis aequales, & inequales di-
cuntur. ibidem. cur nec unius diei horę,
nec multorum aequales sint. ibidem.
Horę & quinoctiales que 28. d
Horror quando fiat 73. c
Humiditas cur sapores reddat suauiores.
68. d. cur tactui suavis 69. a
Humorum cur unus ac solus rarissime infi-
ciatur 52. b
& quomodo actu & potentia in sanguine
contineantur ibidem.
à quo secernantur & actu humores fiant,
quum uitiari incipiunt, & quomodo plu-
res corrupti quando formam unam con-
ficiunt, & morbum unum, quandoque
plures 52. c
qui aptissimi & qui ineptissimi sint admi-
stionem unius formę consuecendam, &
quam ob causam, & cur plures non sub
una forma peccantes, singuli quandoque
manifestum, quandoque immmanifestum
prodant paroxysmum 52. d
Ignis siluaticus, qui 96. a
Imaginari volentes, cur frontem contra-
bant 147. a
Imaginatio, quid sit, quomodo fiat 125. d
Imitatio, an probatur in peiora. 120. c
Ignis quot modis consideretur, & eius loca
59. c. eiusdem locus naturalis quomodo se
bi conuenientissimus 58. d
Ignotum quot modis offeratur, & quos af-
fectus producat 73. c
Improuisa cur timorem incutiant 73. a
Incubus cur timorem incutiat 73. a
Inductionis diuisio. 50. b. necessaria que sit,
& que probabilis ibidem.
Infantes quomodo solo intuitu à quibusdam
facientur 75. c
Intestina quomodo feces deponant 69. d. cur
sic fuit. 70. a. motus ipsorum an fiat ali-
ter sentiente 69. b
Insanus simpliciter, quis dicitur 143. d
Inductionum alie probabiles, alie necessa-
rie 132. d
Inopinata,

- Inopinata, cu: saepe motus veniant in mentem* 123.b
- Ira, ex quo, & quando fiat, an omnibus animalibus communis: & quot ad ipsam requirantur* 74.c
- eius affectus, quot sint: & ipsa quid sit, & à quibus facillè, & à quibus tardè concipiatur* 74.d
- Iracundi, cur tristes* 72.b
- Intellectionis contemplatio, debet existimari præcipuè digna homine* 121.b
- Intellectionis contemplatio difficillima folio* 121.c
- Instrumentum visus, et cæterorum sensuum quodnam sit* 146.c
- Intellectio, quid propriè* 121.c. 122.a
- Intellectus, potest coniuncta separare: & separata coniungere* 128.c
- Intellectus, in generatione, cui assimiletur* 153.b
- Intelligendi actus, in qua parte fiat.* 147.a
- Intellectus, quomodo circa propositiones & ratiocinium decipiatur* 139.b
- Intellectus, quo pacto uniatur corpori folio* 156.c
- Intellectus, est indivisibilis* 156.d
- Insectum, quod propriè vocetur* 77.b
- Interlunium, quid sit* 39.d
- Intentiones primæ & secundæ uocata, quid sint, & quomodo fiant* 137.d
- earum termini, qui* ibidem.
- Invenendi, qui sint, & quot modis dicantur* 75.a
- Intelligentia, cur non possit esse forma multarum spherarum* 4.c
- Intelligentia communis cælum uniuersum & reliquos orbis mouens, an detur. 4.c an insit in Aplanæ* 15.b
- Io. Baptista Turinus, quot motus in spheris inuenit Antiquis ignotos. 1.c. & 8.a*
- Io. Baptista Montani, laus* 84.d
- Ioannes Iacobus Bardulus Mantuanus, mathematicus, & Astronomus excellentissimus* 112.c
- Iuppiter, quem consensum habeat cum alijs Planetis* 23.b
- & eius motus ab ortu in occasum. ibid. quot annis suam expleat circuitionem. 23.c. 24.d*
- eius sectiones æquinoctiales & eclipica, quales* 23.c
- cur variabilis* 24.a
- an trahatur à Saturno. ibidem. eiusdem inæqualitas in motu.* 23.c
- in qua medietate tardior, & in qua velocior spectetur* ibidem.
- ratio Antiquorum & Authoris* 23.d
- eiusdem punctus maxima tarditatis, & velocitatis* 23.c. & 24.a
- eiusdem inæqualitas directionis, status, & retrogradationis* ibidem.
- ratio Antiquorum, & Authoris* 23.b
- revolutiones huius inæqualitatis quot sint, & quot annis fiant* 23.c
- quando velocissimus, & quando tardissimus videatur* ibidem.
- eiusdem inæqualitas in latitudine* 23.c
- maxima latitudo quant a su, circa puncta media* 23.d
- Iuppiter, quot orbis habet sibi seruietes, & quo ordine dispositos* 24.b
- quot citiores habeat* 23.d
- horu singuli quot orbis contineant.* 24.b
- eorum motus quales, & quanti sint. ibid.*
- Eudoxi opinio* 46.a
- Instinctus nature, quid sit* 135.c
- L***æti, cur facile in risum moueantur* 74.b
- Lapides, cur tantopere durent* 80.b
- Laurus, cur à fulmine non feriatur.* 76.c
- Laus, quomodo laudatum fastinare possit* 75.c
- Leberis fundus, cur frig. at, aqua tamen in ipso feruescat.* 76.b
- Lenticule, sine Peticule, quo pacto alijs curabantur* 101.b
- Lenticule, quibus inuentur, cum expelluntur* 103.a
- Lepra Aegyptio familiaris, quæ membra primum inuadat* 94.b
- Lepræ

I N D E X.

- Lepra ab elephantia, differentia.* 95.b
eius origo ibidem.
- Libido quod sit, & quomodo ab amore differat* 71.d
- Linea quot modis dici possit una, vel eadem.* 41.b
- Linea subalterna est similis rectae* 7.c
intersecans videtur curva ibidem.
- Lichena, Graecis & Plinio, quid* 96.c. *quando prius in Italia visa.* ibid. *earum origo.* ibi. *cur sint sordida putrefactio.* 96.c
- Linimentum Syphilide affectis valde conserens* 109.d
- Lemia cur deorsum quandoq; trahantur.* 58.b
- Liquidum quod bene miscibilia sint, et quomodo non* 65.c
- Loco coniuncta, cur facilius imaginamur, ac recordamur, his quae subiecto.* 127.a
- Locustae, pestem portendentes* 83.c
- Locus rerum valde distantium cur non facile distingui possit* 3.d
- Lucentia cur per diem minora, per noctem autem maiora omnia videantur* 13.d
- Lues gallica, quando in Italia ceperit erum pere* 91.b
- Lumen ingens cur molestum sit* 68.c
- Luna cur omnium Planetarum viciniam sedem habeat.* 4. a. *eius motus communis ab ortu in occasum, & proprius, quales sint.* 39.c & 3.d *eiusdem quotuplex motus sit, & effectrix causa motus diurni iuxta Eudoxum.* 44. d. *quanto tempore totum ambit orbem.* 39.c. & 41. a. *eiusdem circulus medius cur eclipsicam faciat, et quomodo à diuersis mouentur sectiones ipsius, quae singulis diebus variabiles sunt* 39.c
- ro antiquorum* 40. b. *ratio Autoris.* 41. a
- Luna declinatio maxima ab equinoctiali quot gradus sit* 39.c
- Luna inequalitas velocitatis & tarditatis ibid. ratio Antiquorum.* 40. b. *ratio autoris.* 41. a. *Callippi ratio* 45. c
- Luna non habet inequalitatem in una medietate magis quam in alia* 39. d. *ro autoris.* 41. b
- Luna an retrograda vel sepe directa feratur.* 39. d. *ro Antiquorum.* 40. b. *Autoris ratio* 41. a
- Luna dum velocissime, vel tardissime, vel medio motu agitur, quot gradus in una die conficiat* 39. d
- Luna inequalitatis periodus an eino equalis sit periodo circuitionis ibi. ro auto.* 41. a
- Luna relatio ad Solem qualis.* 39. d
quomodo conuenientiss. 41. b
- Luna coniunctio, oppositio, et aspectus per quadrantes quomodo nominentur, & quomodo ipsa consequantur.* 39. d. *quando proprie quo ad res & quando in uniuersum coniuncta dicitur* 41. b
- Luna in coniunctione obscuratur.* 39. d
- ratio autoris, & utrum eclipsidis dicenda sit illa obscuratio* 41. c
- Luna cornua, ante, & post oppositionem quomodo differant* 39. d. *cornuum ratio quomodo sit* 41. d
- Luna coniunctionis unius tempus quantum ab alio distet* 39. d
- Luna quando vespertina in occasu & quando matutina in exortu spectetur ibi. ro.* 41. d
- Luna modo citius modo tardius in nouilunio se se terris ostendit* 40. a. *ratio autoris* 41. c
- Luna macula cur eundem semper situm seruat, quo ad nos* 48. a
- Luna conuersio quot modis metiatur* 40. c
- Luna quomodo rebus inferioribus & maxime in iudicijs commotionem inserat iuxta Medicos, & Astrologos* 49. c
- Luna diuersitates in coniunctionibus, oppositionibus, & affectibus quot, & quomodo sint.* 40. a. *ratio diuersitatis in affectibus penes Antiquos* 40. c. *eiusdem ratio autoris.* 42. b. 43. a. *in coniunctionibus vero & oppositionibus.* 41. c. *quomodo à nautis & agricolis in his obseruentur.* 49. d
- Luna in coniunctionibus vel prope ipsas coniunctiones duntaxat Sole obscuratur.* 40. a
- Luna in oppositionibus duntaxat eclipsatur.* 40. a. *ratio autoris* 41. d
- Luna diuersitas in veloci & tardo motu quomodo sit* 40. a. *ratio Autoris* 42. c
- Luna quando, & quoties maior & propinquior & remotior terrae appareat* 40. a. *ratio Antiquorum.* 40. b. *Auto. ratio* 42. b. *in qua parte maior & propinquior, minor & remotior videntur* 32. b

- Lunę eclipses quādo maiores & quando mi-
 nores fiant 40. a. Antiquorum ratio. 40. b.
 Authores ratio 41. d. 43. a
 Luna cur sola diuersitatem faciat in aspe-
 ctu 40. d
 Lunę cur prima figura arcualis appareat.
 41. d. & cur exiguum sit quod pro noni-
 lunio appareat ibid.
 Lunę orbis qualis ab Antiquis postus fue-
 rit, & quot orbis ei addiderint, & quo-
 modo eius epicyclus opposito modo aga-
 tur ac aliorum epicycli. 40. b. an orbis
 ipsius eccentricus sit. 47. d. etiam epi-
 cycli vertatur. b. a. orbis ei additus ab
 auctore 42. d
 an rationabilis sit 43. b. & 44. a
 Lunę sphaera cur à Mercurio non circunda-
 tur 41. a
 Luna an in solis coniunctionibus duntaxat
 lucere desinat 41. c
 Luna noua quando die prima & quando ter-
 tia expectanda sit, & quā die ut plures
 sese nobis ostendere soleat, & quomodo
 secundum sui medium à sole superillumini-
 netur 41. d
 Lunę visio quid sit 43. a
 Luna quot orbis habeat sibi seruietes, &
 quo ordine dispositos, ipsorumque motus
 quales & quanti sint 44. c
 Apparentia circa ipsam quomodo ab Eu-
 doxo ostendebantur. 44. d. à quo motus
 per Zodiaci longitudinem protensum re-
 cipiat, & cur modo in vno termino, mo-
 do in alio videntur. 45. a. eidem quot
 sphaera à Callippo addantur & quam ob
 causam. 45. c. quot sphaerae frenes ei tri-
 buantur ab eodem, & cur nullam restitu-
 tionem habeat 46. b
 Luna an possit in malis per suas septimas
 commotionem dare ad crism 50. d
 an spiritali aliquo concurrat 51. c
Magnes quō trahat. 60. a. & 62. b. c
 Magnus in illa insula existens,
 cur nauium illuc pretereuntium perpendi-
 cula non trahatur. 76. b. & cur in mi-
 nera quidam minus valeat quam extra-
 ctus ibid.
 Magnetem trahere magnetem, argentum,
 & ferrum, quomodo ab Auctore fuerit
 experimento cognitum, & alia scitu di-
 gna 62. d
 Magnes cur per vnā faciem ferrum solum,
 per aliam magnetem, & per aliam vtrum-
 que trahere possit. 62. d
 Magnetis genus ferrum abigens 63. d
 Maris estus, an semper augeatur circa lunę
 quadraturas 49. b
 Maris imago, cur formidabilis sit 73. a
 Mars, quot annis suum expleat motum 24.
 c. & 25. c. medius circulus ipsius quomo-
 do æquinoctialem & eclipticam secet, &
 in quibus gradibus ecliptica secabatur
 auctoris tempore. 24. c. an rapiatur
 cum Ioue ibid.
 Mars, in qua medietate tardior, in qua
 velocior feratur: & eius punctus maxi-
 me uelocitatis & tarditatis. 24. c. ratio
 Antiquorum, & Auctoris. ibi. d
 Martis inæqualitas, directionis, status,
 & retrogradationis: & eius reuolutio-
 nes quot sint, & quot annis fiant, & an
 equales inter se 24. c. quomodo ostende-
 bantur ab Eudoxo 45. a. & a Callippo
 ibidem. c
 Mars, in coniunctione solis velocissimus, in
 oppositione tardissimus 24. c
 Martis inæqualitates in latitudine, & quo-
 modo ipsius latitudo maxima in parte au-
 strali maior fiat, quam in septentrionali
 24. c. Antiquorum ratio ibidem d. &
 Auctoris 25. a
 Mars, quot orbis habeat sibi seruietes,
 & quo ordine dispositos, ipsorumque mo-
 tus 25. b. eiusdem circitor primus, quot
 orbis habeat ibidem. & ipsius motus &
 effectus, quales 24. d. eiusdem circitor
 secundus, & ipsius orbis, quot sint
 25. b. & motus proprius, & effectus,
 quales 25. a
 Marsi, cur illi serpentes tractent 73. a
 Mathematici,

I N D E X.

- Mathematici*, cuius sint dispositionis 148.b
- Matricis affectus*, cur reliqua membra torpida reddat iuxta Gal. & Authoris sententiam. 70.a
- Medicorum opinio de diebus criticis* 48.c
at rationalis sit 50.d
- Medicorum munus*, quale, & quomodo preterita, ac futura in morbis possint cognoscere 55.a. 56.a
- Medium*, quomodo dispositionem videre faciat res maiores, & propinquiores. solito 13.c. & 42.b
- Medium specierum à stellis venientium*, quo duplex 13.b
- Medici*, cur nota semper inducunt 108.a
- Medicorum*, in curandis Petiulis diffensio 101.b
- Medicamenta vrentia*, & vrentibus vicina, que 99.a
- Melancholici*, cur suspiciosi 144.c. cur sepe tedio vite affecti, mortem sibi consciverint. 144.c. cur quandoque falsa recipiant ibid.d
- Melancholia*, quot sit generum 144.c
cur saepenumero reddat viros sapientes, & excellentes 145.a
- Melancholia*, cur ineptissima ad conscientiam mixtionem vnius formæ. 52.d
eius natura à multis non recte perspecta. 53.b. cur ipsa precipue dierum criticorum rationem efficiat, & quomodo in morbis ferè semper aut principaliter peccet. ibidem. eiusdem motus latentes. 53.c. an ab Hipp. & Gal. cogniti fuerint. ibid.d
- Melancholiæ modi*, & conditiones quotuplex sint, & in quibus morbis; prima. 12.3. vel 4. die moveatur 53.d
quomodo eius motus cognoscatur in alijs morbis 55.c
- Melancholici*, cur tristes 72.b
- Melancholici*, qui proprie 143.d
cur fiant formidolosi 144.a
cur inquieti 144.b
- Melancholiæ temperata effectus*, qui 145.c
- Melancholici*, cur tristitia, & obscura, & funera somnient 141.b
- Medicamina & simplicia frigida*, & sicca, que 99.a
- Memorari volentes*, cur scalpamus posteriorem ce. ebrj partem 147.b
- Membrorum diuisio penes sensum*, & motum 69.b
- Membrorum constrictio*, & dilatio, cur fiat, & quando. 67.c. & quando fiat alternatim 69.c
- Membrorum motus tremulus*, in quo differat à constrictione, & dilatazione. ibid.
- Membra*, cur quandoque recepta specie mali dilatentur solum, non autem constringantur 69.d
- Membrorum effectus varij*, in receptione boni. 70.a. eorumque consensus diuinus ibidem.
- Membro aliquo dolente*, cur calor & sanguis concurrat 75.b
- Membrorum principum affectus vnus*, an alijs membris communicetur vnus vel plures species 70.b
- Membra animata*, quo pacto moveantur 135.d
- Memoriæ cur insideant sapiens repetita* 127.c
cur nonnulla vel familiarissima, difficile memoremur 127.c
- Memoria*, in quibus differat à subnctione 126.b
- Memoria*, quid sit 126.c
- Mensis ciuilis*, quot diebus constet, & eius in quartas diuisio 49.c
- Mensis lunaris*, quot dies contineat. ibid.
- Mens nostra*, videtur constare ex mundo quodam 121.c
- Mercurius*, quam affinitatem habeat cum Venere, & in quo ab ea discrepet. 36.b.
an rapiatur ab eius orbe, & an equaliter cum ipsa vertatur. 36.b. eiusdem motus proprius, qualis. ibidem. cur idem modo tardius, modo citius perficiatur, & quanto tempore. 39.b. eiusdem medij circuli

circuli sectiones, quales ibid. Relatio ad solem, & ab eo maxima distantia quanta sit. 36. b. ratio antiquorum.	37.a	Morbi Gallici origo, & notæ	91. b. c
& Aurtoris	38. c	Morbus Gallicus, quas corporis partes cepit primum inuadere	91. c
Mercurius, semper Solem comitatur, modo præuius, modo affecutor. & quotis diebus modomatutinus, modo vespertinus spectetur	36. b	Morbi gallici canisæ	92. a
Mercurius, rarissime videtur	36. b	Morbus gallicus, an fuerit elephantiasis	92. a
Mercurij diuersitates in longitudine, quot, & quæ à Ptolemeo notatæ fuerint	36. b	Morbus gallicus, ab Astrologis olim prædictus	92. b
Mercurij diuersitates in latitudine, quot & quæ sint	37. a	Morbi insolitii, certis apparere temporibus	92. b
Mercurius, in punctis medijs semper aëris rarelis spectatur	38. a	Morbi, cur alij contagiosi, & alij non: & cur contagiosi lenes sint	81. c
Mercurius, quot circitores habeat, & ipsorum orbis, quot sint: eorumq; motus quales & quanti	38. & 39. d	Morbi gallici materia, quæ	93. a
Mercurius, quot orbis habeat sibi seruientes, & quo ordine dispositos.	38. d	Morbus gallicus, ab astrologis prædictus	82. d
Miluus, cur pullo viso non timeat. curiosè etiam fictus pullo timorem incutiat	72. d 73. a	Morborum acutorum status vsque quo tendatur	94. a. mediocrum 54. b & 55. a chronicorum 54. c
Mimi, cur risum moueant	74. a	Morbi, per summa errantes, qui	83. a
Mirreia, quo medicamine tollantur.	92. c	Morbus Gallicus, inter quos recensendus	92. c
Minois quid	39. d	Morbi omnium perniciosissimi, nisi statim succurratur, qui sint	105. c
Mistorum sympathiæ & antipathiæ quot, & quæ sint	62. b	Morbillorum & Variolarum exitus non impediendus; & cur	99. c
Mista an omnia sibi similia trahant, & quo modo similia esse debeant, quæ mutuo se trahunt. 62. c. ipsorum proprium subiectum cur sepe lateat	ibidem.	Morbus gallicus, quo nomine apud exterarum nationes dictus	91. b
Mista non organica quò attrahant	67. a	Morbi cito afficientes, qui	83. a
Mista quomodo actu potentia habeant partes secundarias, & ipsorum partes primæ quomodo animatæ	71. a	Motus quomodo cognoscatur	128. c
Mista, quot modis intereant, & corrumpantur	77. b	Motus, quid sit	128. c
Mistio valida, quotuplex	78. b	Motus, & tempus, ubi habeant esse.	128. c
Mistio elaborata, quæ	78. b	Motus in longitudinem an per se insit primo orbi. alijs verò per accidens	10. d. Eudoxi opinio. 45. a. Callipp. 45. c & 46. b
Montes ferri, & magnetis sub polis, & eorum effectus mirandi. 63. a. an dentur huiusmodi montes.	25. d & 76. a	Motus in latum cur nec per se nec per accidens primo orbi inesse possit, & quomodo alijs per se insit	11. b. utrum simpliciter & ad rectos angulos sit cum motu in longitudinem ibid. & 20. b
Morbus gallicus, apud populos noui orbis, plurimum abundat	91. b	Motus planetarum proprii quales.	11. c
		utrum in idem fiant cum motu ipsorum diurno, an in opposita. ibidem quomodo ab Antiquis cognitum fuerit in opposita fieri	14. c
		Motus obliquus penes quid recto opponatur	5. b. & 15. b

- Motus tremulus ex quibus compositus sit,**
 & quomodo a constrict. & dilatatione
 differat 69.c
- Motus partium aliis non sine phantasia
 facti, qui sint** 69.b qui sine eadem fiant.
 ibidem c. & qui aliter non sentiente
 fiant 69.b
- Motus projectorum in aere cur in principio
 segnior sit, in progressu velocior, & tan
 dem in fine adhuc lentescat** 59.c
- Motus celi quot fuerint ab Antiquis depre
 hens. 1.b. quot fuerint inuenti nostra
 graec** ibid. & c
- Motus quomodo cognoscatur** 3.d. 6.a
- Motus in longinquis cur non facile distin
 guatur** 3.d
- Motus simplex quis sit** 4.b. 10.c. 11. a
 & 16.c
- Motus inferiores, an agant in superiores** 4.c
- Motus orbium proprii oppositi sunt ipsorum
 motui communi** 4.b
- Motus, quo orbis orbem ducit, quis sit: an
 tractio, an pulsio, an vectio, vel quid aliud**
 6.d
- Motus proprius penes quid attendatur, &
 mensuretur** 6.c. & 12.c
- Motus obliquus quomodo longitudinis & la
 titudinis sit particeps** 5.b
- Motus orbium an contrarij inter se, & sibi
 ipsi resistant** 5.b. & d
- Mouere per se, & per accidens quid sit** 6.b
- Motus in longitudinem & latitudinem qui
 sint** 7.d
- Motus principales quot, & qui in natura
 sphaerarum esse possint** 7.d
- Motus in latitudinem factus Antiquis igno
 ritus** 8.a
- Motus trepidationis qualis sit** 8.d
 cur potius tripudiationis motus dicen
 dus sit 9.d an per se vel per acci
 dens alicui orbi possit inesse, & cur om
 nium compositissimus, & ex quot mo
 tibus consistet 16.c
- Motus Stellarum ab ortu in occasum, an sim
 plex vel compositus** 10.c
- Mulieres cur facillime ridere soleant** 74.b
- Musici, quod genus hominum sint** 148.b
- Myrmecia, ab Auic. perperâ intellecta** 96.b
- N** Augerij Oratoris Veneti, mors, &
 laus 87.b
- Naugerij encomia** 112.c
- Navigia, cur & quomodo ab Echeneide fir
 mari possint** 63.b
- Natale Christi seruatoris nostri, sub quo
 motu Aplanes fuerit** 18.c. & 30.a
- Natura semper eligit, quod melius est, aut
 minus malum** 86.d
- Nautarum obseruationes circa testacea sub
 quadraturis lune** 50.a
- Necessarium, quid sit** 133.b
- Nerui, quo pacto sentiant, & intelligant.
 folio** 146.c
- Noctis imago, cur formidabilis sit** 73.a
- Nox & dies, in quo arcus fiant** 27.b
- Nox quibusdam adest per unum mensem, per
 duos, vsque ad sex menses, & quo
 modo** 28.a
- Nox longissima equatur diei longissimæ** 47.b
- Quilunium, quid sit, & quando fiat** 39.d
- Numeri quomodo faciant ad suauitatem,
 & molestiam in sonis** 68.c
- O** Bseruationes Nautarum, circa com
 motionem nauis sub quadraturis
 lune 49.d. & circa testacea, &
 crustacea 50.a
- Obseruata ab Agricolis circa arbores, sa
 ta, & vindemiam sub lune quadratu
 ris, folio** 50.a
- Obseruata ab Astronomis Aegyptijs circa
 morbos in mense lunari** 50.b
- Odiu, quid sit, & an omnibus animalibus
 insit** 72.b
- Odor gratus vni animali, cur alteri ingrat
 us** ibidem
- Odor ingratus, quis sit, & quomodo fiat.
 folio** 69.a
- Oleum, cur aquæ non misceatur, nec conti
 num ei, nec planè contiguum fieri possit,
 similiter cur ei superster** 65.d
- Oleum in charta positum, cur ferueat, et in
 Fracastorij.**

- ta non accensa 76. b & cur pulmento feruorem compeſcat *ibid.* c
- Operationes organicae, quomodo diuidantur 67. a
- Orbes quot, & qui ſint 3. c. an vnus in alio contineatur, & quo ordine 3. d
- Orbis vnus vnum habet motum ſimplicem & vniformem 4. b. & 10. c
- Orbem vnum moueri à duabus intelligentijs nullus vnquam dixit 4. b
- Orbes ſuperiores mouent & inferiores 4. b quomodo id ſpectetur *ibid.* c. & 45. d an patiatur ab inferioribus 4. b
- Orbes inferiores an mouentur ab ortu in occaſum à communi intelligentia. 4. c
- Orbis quomodo orbem moueat vtrum reſiſtat qui trahitur *ibid.* opinio Autoris 5. b quis motus ſit. attractio an paſſio an vectio 6. d. opinio Auto. 7. a
- Orbis per quam partem motum inchoat 5. c
- Orbibus quenam accidant, & quæ per ſe inſint *ibid.*
- Orbes cur in ortum vel in occaſum per accidens ferantur. *ibid.* orbis primus cur ſemper in vnâ partem feratur 5. d. an contrarietas inter eos ſpectetur, & quomodo. *ibid.*
- Orbes retroducti an motum proprium conſcere poſſint 6. a
- Orbis cur alium trahat ſine labore *ibid.*
- Orbes per ſe in orientem mouentur, & per occidentem in occaſum 6. b. & 4. d
- Orbis primus quo motu reliquos orbis vehat 7. b an feratur à Septentrione in meridiam, vt voluerunt Aegyptij 31. d
- Orbium ſi duo in idem moueantur, cur minor ſemper velocius mouetur, & quomodo monſtratur 7. b. 11. a. & 33. b
- Orbes ſubalterni qui dicantur 7. b
- Orbis minor cur ſemper impediatur, ſi duo orbis in oppoſitum ferantur 7. c
- Orbis quomodo in longitudinem & latitudinem moueantur 7. d
- Orbis minor cur motu ſuo in oppoſitum omnia ſucceſſiue moueat, ſi duo orbis ſe ad rectos angulos ſecent 3. e
- Orbis inferior ſi alicui circitori contraſeratur in latitudinem ſuper polis circundacentis, cur oporteat contrauetum hunc à circitore mouere motu trepidationis. 8. d
- Orbes an per ſe vel per accidens moueantur ab ortu in occaſum vt quæ voluerunt. 10. d
- Orbis primus cur per ſe moueatur ab ortu in occaſum. 11. a. cur nec per ſe, nec per accidens in latum moueri poſſit 11. b
- Orbes primo proximiores, cur non tamen velociores ſint proprijs motibus 12. b opinio Ariſt. an vera ſit *ibid.*
- Orbes an impediuntur à primo, & quomodo 12. c
- Orbium partes quales ſint 13. b
- Orbes planetarum ſimpliciter eccentrici, & ipſorum deferentes non ſimpliciter ab Antiquis poſiti 13. a
- Orbes ferentes, & reſtituentes cur à Callippo poſiti fuerint 45. d
- Orbes eccentrici & epicycli an poſint eſſe in natura 46. c
- Oſcitatatio quomodo fiat, & cur oſcitante alio quo nos pariter oſcitemus 75. b
- Ordo naturæ, quomodo à Deo diſpoſitus, folio 137. a
- Organici corporis vnitas, & forma, quæ folio 150. d
- Organicorum genera, quot, & quæ 149. d
- P**artes ſphæræ vtrum quo proximiores ſunt medio, eò maiorem & velociorem circa centrum deſcribant circulû 3. a
- Partes vniuerſi cur orbibus accidant 5. d
- Partes miſti ſecundariæ quomodo aſſu, & potentia ſint in miſto 71. a
- Partes primæ miſti quo animatæ ſint. *ibid.*
- Partiû conſenſus quatenus in toto ſint. 59. b
- Partis primariæ affectus vnus ſpecie, an alijs communicetur vnus vel plures ſpecie 70. b
- Partus octimeſtris cur moriatur, ſeptimeſtris autem viuat 66. d
- Perpendicularis pyxidis nauigatorie, cur ad polos euerſatur 62. d
- Rhannuſii obiectiones 75. d

I N D E X.

<i>Perpendicularum cur in nostro mari declinet dextrorsum a polo, in alio vero sinistrorsum</i>	63.a	<i>Phtibificis deploratis, conferens remedium quale</i>	105.b
<i>Peripateticorum sententia, de immortalitate animorum</i>	154.a	<i>Phyma, morbus, qui quando fiat</i>	96.a ibidem
<i>Personati cur risum moueant</i>	74.a	<i>Pili & surculi quomodo ad electrum, & Adamantem trahantur</i>	62.c
<i>Pestis, cur magis afficiat plebem, quam nobiles</i>	88.d	<i>Pilula ad capillos & pilos ex Syphilide cadentes</i>	110.a
<i>Pestis ephemeræ in Anglia, natura, & causa. 87.d quo pacto curetur</i>	ibid.	<i>Pituita exuberantes cur somnient aliquando aquas, lotiones, & dulcia</i>	141.b
<i>Peste laborantes, cur febrim non sentiant. folio</i>	86.d	<i>Planeta cur non ex se moueantur & cur sic dicti</i>	3.b ibid.c
<i>Peticularum curatio, secundum Fracastrorium</i>	101.d	<i>Planeta tardius circumuertuntur in occasum quam Aplana, & motum habent manifestiorem</i>	3.d cur id fiat 12.a
<i>Peticula, cur magis inuadant</i>	88.a	<i>Planeta nobis proximiores sunt, quam alia sydera, & quomodo cognoscatur</i>	3.d
<i>Phantasia Veneris cur virgam erigat. folio</i>	75.b	<i>Planeta an equaliter in occasum vertantur</i>	3.d. & 10.a
<i>Phantasiæ consensus, & dissensus cur maximum habeat consensum cum corde</i>	ibid.c	<i>Planetarum ordo qualis & quomodo cognitus fuerit</i>	4.a. & 10.a
<i>Philosophi cur non facile rideant</i>	74.b	<i>Planeta cur semper in medijs circulis locum habeant</i>	5.c
<i>Pblegma cur aptissimum ad consiciendam missionem vnius forme</i>	52.d	<i>Planetae an per se an per accidens, vt quidam voluerunt, ab ortu in occasu moueantur</i>	10.d
<i>Phantasia, non esse veram, neque falsam, quo pacto intelligendum</i>	126.d	<i>Planetae cur tardius quam primus orbis vertantur in occasum, & cur inter se alij magis, alij minus tarde</i>	12.a
<i>Philosophia naturalis, est magis digna homine, quam cetera omnes scientie. folio</i>	121.a	<i>Planetae cur modo altiores modo depressiores sint iuxta Antiquos</i>	13.a
<i>Philosophi natura, & dispositio</i>	147.d	<i>Planetae quidam cur maiores videantur in quadraturis ad solem existentes</i>	13.d
<i>Phantasiae actus, in qua cerebri parte fiat. fol.</i>	147.a	<i>Planetae omnes retrogradi, secundos habent circitores</i>	21.d
<i>Phlebotomia cur aliqui duplicent in pestilenti febre laborantibus</i>	100.b	<i>Planetarum consensus, & conuenientia, qualis</i>	23.b
<i>Pblegmon, quando fiat erysipelatodes, quando oedematodes, & quando scyrrhodes</i>	96.a	<i>Planetae in qua parte minores, & remotiores nobis videantur</i>	32.c
<i>Phtibisis contagiosa, quæ</i>	89.d	<i>Planetae, cur non faciant diuersitatem in aspectu, sicut Luna</i>	40.d
<i>Phtibisis, quomodo contrahi possit</i>	90.a	<i>Planetae, eo maiores apparent, quoad quadraturas accedunt</i>	42.c
<i>Phtibisis fomes, quandiu duret</i>	90.a	<i>Planeta omnis suum habet orbem ferendum</i>	104.d
<i>Phtibisim, in quibusdam familijs, usque in quintam & sextam generationem perdurare</i>	90.a		

<i>tem, & oppositum ei restituentem, pręter ultimam spheram, iuxta Callippi sententiam</i>	46.a	<i>Poetę, nostra tempestate pauci sunt</i>	folio
<i>Planetę, à quo recipiant motum diurnum, iuxta Eudoxum</i>	45.a	<i>Poeticus furor, quando irreat</i>	117.d
<i>iuxta Callippum</i>	45.c	<i>Poetę, Dcorum filij, à quibusdam dicti.</i>	folio
<i>opinio Autoris</i>	11.a	<i>Poeticę artis muna proprium</i>	117.d
<i>Plantę, vtrum habeant organicas attractiones</i>	67.a	<i>Poetis solis, cur effingere concessum.</i>	folio
<i>Plenilunium, quid sit</i>	39.d	<i>Poetis, quis dicendi peritus possit equari</i>	118.a
<i>Poetę, an falsa assumant</i>	119.c	<i>Poetica utilitas & excellentia</i>	118.a
<i>Poetę tradunt nobis magis grata & chara, quàm alij artifices</i>	119.e	<i>Poeta, num semper vera effingant.</i>	folio
<i>Poeta vetus, qui dicatur</i>	119.d	<i>Poetam, ac Philosophum esse unusquisque appetit</i>	118.a
<i>Poetas, quosnam exclusit à Reipub. Platon</i>	120.b	<i>Poetici sermonis utilitas, maxima</i>	118.c
<i>Poetę, num sciant ea, circa quę versantur. folio</i>	120.b	<i>Poeta, plurima docet</i>	118.d
<i>Poeta, quatenus dicendi peritus, ignorat ea, de quibus scribit</i>	120.b	<i>Poetę, quas asserant utilitates de quibus tractent</i>	114.a ibidem
<i>Poeta, quo pacto vitę humanę profint. folio</i>	114.c	<i>Poetica ars, cui accommode comparetur. folio</i>	116.c
<i>Poeta, quid proprij habere debeat, vt ab alijs differat</i>	115.a	<i>Poeta, quando orator dici possit</i>	117.b
<i>Poetarum institutum quale sit</i>	115.b	<i>Poetam decet & iuvenes & senes venerari</i>	112.c
<i>Poetarum finis, vnde sumendus</i>	115.b	<i>Pomata, ad pilos ex Syphilde cadentes confirmandos</i>	110.a
<i>Poetę officium proprium</i>	115.c	<i>Pomum, cur calefit, illeso linteo</i>	76.b
<i>Poetę, in quo ab alijs differant</i>	115.c	<i>Potiones diuersorum, cur nos delirare faciant</i>	143.b
<i>Poetę, ac Philosophi, vtrum natura efficiantur, an arte</i>	112.d	<i>Primum mobile quomodo se habeat ad Aplanem</i>	16.b
<i>Poetica, est furor, & insania quędam, vt aiunt</i>	113.b	<i>Primum mobile, cur semper in vnā partem feratur</i>	5.d
<i>Poetarum origo</i>	113.d	<i>Primum mobile, quomodo locetur</i>	68.d
<i>Poetarum finis, in quo consistat</i>	113.c	<i>Proiecta in aere, à quo motum continuum habeant, & quomodo per aera portentur</i>	59.b
<i>Poeta, plura docet, & magis utilia, quàm quicuis alius artifex</i>	119.a	<i>Probabile, seu apprensibile, quid sit quotuplex sit</i>	153.b ibidem
<i>Poetarum fictiones, non debent prorsus à veritate aberrare</i>	119.b	<i>Pręcipitorem imago, cur formidabilis. folio</i>	73.a
<i>Poeta effingunt multa, quę vera sunt. folio</i>	119.b	<i>Primum mobile, an intelligentia communi ducatur</i>	4.c
<i>Poeta, quo pacto dicatur affectare pulchri sermonem</i>	117.b	<i>Primum mobile, cur per se in longitudinem moueatur</i>	11.a
<i>Poeticę artis partes, quot, & quę. folio</i>	117.c		

- Pfora, morbus, apud Græcos, qui 95.c
 Pfylli, & Marfi, cur illesi serpentes tractent
 73.a
 Poeta maximas merentur laudes 114.a
 Ptolemæus, quot motus sphaerarum receperit. 8. a. eiusdem encomiū. 9. d. quot annis fuerit post Hipparchum. 14. b. & post Christum. 18. c. quid notauerit de Stella spica. 14. c. in quo ipse & Albatenius maxime fuerint decepti in obseruationib. 19. a. 30. c. eiusdem obseruationes quot annis fuerint post obseruationes Menconis, & Euctemonis 30. b
 Pueri, cur timidiores sint. 73. b. cur facillimè ridere soleant 74. b
 Pueri, cur cātilenis somno intēdātur. 140. d
 Pudendagra, & Mentagra morbi, cur ita vocati. 91. b
 Pulli, cur viso Miluo uero, vel ficto expauescant 72. d
 Pulmonis phthiſi tabefacti, indicia 90. a
 Pulmonaria forma, & uires 105. b
 Pulueres, in curatione peticularum adhibendi, qui 102. c
 Pulueres, ad syphilidem conferentes qui 109. c
 Puluis, peticulis conferens, qui 103. a
 Punctū suramū in ethera naturali cur impediatur, non autem in mathematica. 27. c
 Puncta tarditatis & uelocitatis, semper è diametro opponuntur 36. c
 Pusillus è pituita originem trahentes, quæ 96. c
 Putrefactio sordida, & conclusa, quæ dicitur 81. c
 Putrefactionis definitio 77. d
Qualitates, quotuplices sint, & q̄. 79. a
 Qualitates materiales, quo pacto possunt multa efficere. 79. a
 Qualitatum contrariarum consensus, & dissensusuales. 61. c. quomodo ipsarum gradus alij, alios compatiuntur, & qui sint. ibidem. utrum gradus unus aut plures unius contrarij in aliud inducti, ab eodem tolli amplius possent ibidem
- Quidditas intellectus, quam sit 154. b
 Quiescere perse, & p̄ accidens quid sit. 65. b
 Quodlibet, cur non agat in quodlibet. 65. b
Rabiei contagem, quæ prohibeant. folio 105. d
 Rarefactio & addensatio, corruptibilium sunt affectiones 3. c
 Ratiocinandi modus, quot, & qui 133. a
 Ratio medendi, quotuplex, & quæ 97. b
 Ratiocinium, quid sit 121. b
 Refractio, & reflexio, quomodo differant 13. c
 Remi, & ligna in aqua, cur fracti appareant 138. b
 Reminiscētia, quid sit, & quæ dicamur reminisci 126. c
 Res simpliciter pulchra, quænam sint. folio 117. b
 Resing abstergentes, & materiam constantem agentes, quæ 99. a
 Resolutio, quomodo à compositione differat 135. a
 Rbetor uerus, quis: & quæ nam uera bene dicendi ars 116. d
 Rbetor, quæ scire debeat, ut omnibus conuenientem modum tribuat 116. d
 Risus, quomodo fiat, & quid sit. 73. d
 Risum mouentia, quæ uia. cur noua, repensina, leuia, & arguta esse debeant 73. d
 cur concinna & ludicra 74. a
 Res maxime distantes, cur non moueri uideantur 3. d
 Res, quot modis maiores, & propinquiores uideantur 42. b
 cur maiores & minores appareant. 13. d
 Res inferiores quomodo à luna maximam commotionem recipiant 49. d
 Risus, cur à Mimis, & Personatis, & inopinatè cadentibus excutitur 74. a
 quomodo ex admiratione & letitia sit cōpositus, cur non sine molestia fiat. ibid.
 Risus ex titillatione ortus, an sit propriè risus 74. a

- quibus facilis, & quibus durus sit. ibi. b
 Rhus, in aliquibus nunquam visus 74. c
 Ruta, & brassica cur iuxta seri nolint.
 folio 66. c
Sacerdotii ritus, in rabie affectis 105. c
Sanguis crassus, & calidus, ad corporis vires: subtilis verò ad ingenium, valet 145. d
 Sanguinei, cur in somnis rubra, & ignes videant 141. b
 Sanguis, quando eijciendus, laborantibus febre pestilenti 100. c
 Salina cur alio acerba edente, alteri in os profiliat 75. b
 Sanguinei cur letabundi 72. b
 Sanguinei cur alij minus timidi 73. b. & qnã eorum præoptissimi sint ad iram. 74. d
 Sapores valde acuti cur molesti, & talem feriant 68. c. falsus cur acuitatem habeat gratam, nec asper sit, amarus nõ sit asper: & dulcis cur omnium saporum suavissimus sit ibidem. d
 Sapor ponticus cur asper & ingratus sit: acerbus cur minus ingratus, & acidus cur adhuc minus ibidem.
 Sapor acetosus quomodo fiat ibidem
 Saporum suauitas, & insuauitas quomodo ab elementis fiant, & sapor ingratisissimus quis sit 68. d. cur non omnes omnibus equè grati sint 69. a
 Sata facile luxuriantia cur circa oppositiones lunæ à rusticis non serantur 50. a
 Saturni situs quo ab Antiq. cognitus. 4. a
 Saturnus motum communem habet, & proprium. 20. c. eiusdem motus proprius quot annis perficiatur ibid. & 23. b. & 12. c. Eudoxi & Callippi op. 45. a. 46. a
 Saturnus cur omnium citissime in occasum ducatur 20. c
 Saturnus in quibus punctis secet Aequinoctialem, & eclipicam, & quantum variet singulis centum annis. 5. ibidem. cur appareat modo ante punctum scitionis, modo post, cum deberet tantummodo in puncto scitionis apparere 22. c
 Saturnus in quamedietate tardior & in qua velocior spectetur, & eius puncti maxime tarditatis & velocitatis quæ sint, & quomodo variabiles 20. c
 Antiquorum ratio 21. a. Auctoris. 21. c
 Saturni inaequalitas penes directionem, statum, & retrogradationem, & huius inaequalitatis resolutiones quot sint, & quotis annis fiant, & quomodo inuicem sint inaequales 20. d. antiquorum ratio. 21. b
 Auctoris 21. d
 Saturnus in coniunctione cum sole velocissimus & directissimus spectatur, tardissimus verò & maxime retrogradus in oppositione. 20. d. Antiquorum ratio. 21. b
 Auctoris 22. a
 Saturni inaequalitas in latitudine, & apparentia circa ipsam 20. d
 Saturnus, quot orbes habeat illi seruiens, & quo ordine dispositos 23. a
 cur duos habeat circitores 21. d
 Saturni circitor secundus, quot orbes habeat, & ipsorum motus quanti & quale folio 23. a
 Scordij vis, in preferuandis cadauerib. 98. b
 Scurra, & saceti, qui dicantur. 148. b
 Sensus exteriores, cur indigeant certo organo: interiores verò non 123. a
 Sensus communis, cur sic dic. us. 123. a
 Seminis humani, cur duo tantum genera sint. 66. d. eiusdem emissio, cur voluptuosissima 69. a
 Sensus communis, in qua parte corporis fiat 146. c. d
 Sensuum sympathia, & antipathia 68. a
 Separatio continui, an sentiat 69. b
 Siccorum, quot species sint 64. c
 Simile, quomodo trabatur à simili, iuxta Antiquos. 68. b. an per similitudinem & naturam, ibidem. an per qualitates naturales, vel spirituales. ibidem
 an per modum tum naturalem tum violentum ibidem. b
 Similia trahere sua similia quomodo ab Autore experiment cognitum fuerit, & cur

- Et cur alia valenter, alia segniter trahant*
 62.c
Situs medij, quomodo re visam euariet. 13.d
Smaragdus, an ad peti culas conferat, necne.
 102.d
Sol cu Venere & Mercurio aequaliter in oc-
casum vertitur 3.d. & 10.a
Solis locus apud Antiquos varius & ambi-
guus. 4.a
Sol quo simpliciter in occasum, secundum
quid vero in oriente mouetur. 6.c. & 25.c
Sol quomodo in eadem parte oriatur & oc-
cidat 15.a
Sol non rapitur ab orbe Martis. 25.c
eiusdem circu. medius in quibus punctis
fecet aequinoctialem. ibid. cur in dies mag-
gis contra feratur motui pri. orbis. 31.b
Sol subalternus cum Aplane circumfertur.
 25.d. & quanto tempore suum expleat
 motum. ibidem. quo motu dies, & noctes,
 annos & anni tempora efficiat. ibid.
Sol in aurora, cur ruber appareat, nullius exi-
stens coloris 138.b
Solis circulus cur necessario in latitudinem
circumagatur. 32.b. & quot minuta à
 Ptolemeo vsque ad tempora Autoris ad
 aequinoctialem appulerit. ibi. eiusdem par-
 tes quandoque permutabuntur. ibid.
Sol quandoque per aequinoctialem iter est
habiturus 32.b
Sol quandoque mouebitur per se ab ortu in
occasum velocius primo orbe. 32.c
Solis Sella cur per flexus & sinus non mo-
neatur 33.a
Sol quot orbes habeat sibi seruietes, & quo
ordine dispositos 32.d
Solis circitor quot orbes habeat, & ipsorum
motus qualis, & quantus sit ibidem.
 eiusdem circitoris motus proprius qualis
 & quantus sit ibid. & 29.b
Sol motu medio quot minuta peragat singu-
lis diebus 32.d
Solis conuersio quanto seuior sit conuersione
primi orbis. 25.d. & 31.b. eiusdem diuer-
 sitates in motibus 25.d
Sol quibusdam est in conspectu per dies 2
naturales, alijs per 3. alijs vero per sex
mensis continuos 26.a
Solis conuersiones quo inaequales, & i qua par-
te longiores, & breuiores obseruetur. ibid.
Sol quantum peragat in die naturali medio-
cri, minima, & maxima ibidem.
Sol in qua medietate tardior, & in qua velo-
cior spectetur. 26.c. eiusdem punctus ma-
 xime tarditatis, & velocitatis. ibid.
Solis inaequalitas circa tropicos 26.d
Solis declinatio maxima ab aequinoctiali iux-
ta Antiquos. 26. iuxta Auctorem. 16.a
 & cur semper minuatur & quot modis
 fiat 31.c. cur in dies corripatur 16.a
Solis distantia à luna quanta sit 41.b
Sol in qua parte minor & remotior, maior
& propinquior videatur 27.a. 32.c
Solis eclipses non sunt extra sectiones. 41.c
 quando et i qua parte totus eclipsetur. ibi.
Solis eclipses in qua parte maiores, & mino-
res fiant 27.a. cur minores fiant iuxta An-
 tiquos: luna existente in imo epicyclo. 40.
 c. quando maxima fiant in coniunctione
 lune. 41.c. cur maiores fiant in septentrio-
 ne. 42.a
Solis ortus ibi fuit quandoque, ubi nunc oc-
casus iuxta Aegyptiorum decretum. 27.a
 & 31.d. an verum esse possit. 32.a
Sol cur sic in Aequinoctiali, & in omni pa-
rallelo intra tropicos contento, semel au-
tem in tropicis cernatur 27.a
Sol in Aequinoctiali existens cur dies no-
cti pares producat 27.a
Sol in qua parte existens maiorem apporet
diem. 27.c. cur minores faciat dies circa se-
 ctiones, maiores vero circa tropicos. 28.c
Solis ortus cur, & quando corripantur, &
producantur 28.b
Sol cur inaequaliter contra feratur primo
orbi 28.c
Solis motus annuus cur inaequalis sit. 29.a
Solis Absis, & antabsis cur mouentur. ibid.
Sol cur unum tantum habeat circitorem. ibi.
 & quo semper directus progrediat. ibi.
 Sol

I N D E X

Sol cur velox & tardus sit. 29. a	Ratio Callippi	45. c	Soni integri, & fracti qui sint	68. b
Sol cur recipiat mutationem ab Aplan.	29. b	Sorbi arboris effectus, in eum, qui alias demorsus fuit à cane rabido	90. b	
Solis motus velocior per quot annos accidat	29. c	Species habere, quæ propriè dicantur.	118. b	
Sol quantum ab Aplane recipiat de centum in centum annos	29. d. 30. d	Species spirituales quò se habeant cum formis quarum sunt species, & quò materiales, & spirituales sint, & dicantur	60. d	
Solis circuli diuersitates penes rectitudinẽ, & obliquitatẽ cur difficile percipiuntur. 31. b. eiusdem circuli sectiones an debeant in latitudinem mutari.	32. d	Species omnes ab anima recipiuntur sub specie boni vel mali	67. c. & 69. c	
Solis sectionis motus cur discerni nequeat, folio	33. a	Species in tempore receptæ, cur magis delectent ijs, quæ in mómẽto recipiuntur	71. c	
Sol à quo motum diurnum recipiat iuxta Endoxum. 44. d. à quo recipiat motum per Zodiaci longitudinem per sensum iuxta Endoxum & Callippum. 45. a. à quo declinationem ab æquinociali recipiat, ibidem. quot spheræ ei addantur à Callippo & ob quam causam. 45. c. & ipsius ferentes, & resistentes orbes quot sint iuxta eundem Callippum	46. a	& quomodo species gaudium efficientes momento perficiant	ibidem	
Solis orbis an eccentricus statui possit, ut voluerunt Antiqui	47. b	Species eorum, quæ intelligimus, an intelligibiles	122. b	
Solitudinis imago cur formidabilis.	73. a	Species, quæ in sensu, cur diuersa ab ea, quæ in intellectu	122. b	
Solstitia cur continenter corripiantur	32. b	Species, ex sensib. quo pacto ad animam, quæ intelligit, introsum ferat	122. b	
Somniare diuersa, quid faciant	141. b	Species in tactu sine materia, quo pacto recipiantur	122. c	
Somniorum, in vigilijs, cur difficilè recorderentur	142. a	Species, quæ in sensu, num eadem sit, quæ ad intellectum fertur	122. c	
Somnium, quid sit	141. a	Species in sensu & intellectu, est eadem: diuersa tamen ratione	122. c	
Somniorum causa	141. a	Spēs, cur in intellectu diutius maneat.	122. d	
Somniari familiaria, & per diem gesta, unde accidat	141. a	Species, quomodo stituentur	123. c	
Somnus, quid sit	140. b	Species, quomodo diutius reseruentur.	123. d	
Somnum, quæ inducant	140. b. d	Species, quot modis reddantur debiles, intereant, ac reuiuiscant	123. d	
Somnus, duplex, & qui	140. c	Species eadem prorsus est in sensu, quæ & in intellectu	130. b	
Somnium Card. Petri Bembi.	142. b	Spēs sepius repetita, eũ fiat potentior.	127. c	
Vini nouimenta	142. d	Spheræ ratio quæ sit	3. a	
Soni à quo habeant et audiantur. 59. b. cur non sentiantur nisi aere condensato. ibi c		Sphæra cur non vna tantum sed plures, & quot fuerint cognita	3. c	
Soni omnes excedentes cur molesti 68. a. cur valde acutus, grauis intense, asper, & vni-formis omnes, molestè recipiuntur. ibid. b cur immusici soni molesti, musici vero graui sint	ibidem. c	Sphæra cur habere nequeant intelligentiam pro forma	4. d	
		Sphærarum motus non solum in longitudinẽ, sed & in latitudinem spectatur	7. d	
		Spheræ partes cur æquales quo ad visum, & quomodo ipsarum pun. um summum nõ impediũ contingat	27. c	
		Sphærarum numerus, diuisio, & situs.	44. c	
		Sphære quot ponantur ab Endoxo ad ostendendum	idm	

- dum apparentia circa solem, & lunam
 44.d & à Callippo 45.d
 ad ostendendum vero apparentia circa
 singulos alios quinque planetas 45.a
 Spirituum actiones quot & quæ sint 51.b
 Spiritus quomodo moueri possint ad omnem
 partem, cum unum sint & cognitione ca-
 reant 70.c
 Spica, quantum distet ab Ecliptica, primo
 à Tymocrate compertum. 14.d obserua-
 tiones Alphonfi regis circa ipsam 69.b
 Abranij Zacuti, & Autoris 10.c
 Spiritus, utrum animati 70.d
 quomodo partes sint carnis, nervi, &
 aliorum: & quomodo in sanguine existen-
 tes, moueantur 71.a
 Spiritus, non sunt anima 150.b
 Spongæ, quomodo aquam, & humida tra-
 hant 64.a. & d
 Spongiarum sensus, quomodo fiat 69.c
 Stella, quo proximiores sunt medio, eò maio-
 rem & velociorem circa centrum descri-
 bunt circulum: & quo magis absunt, eò
 minorem & tardiorem. & utrum de om-
 nibus stellis verum sit. 3.a
 Stellarum, aliæ semper eundem situm ser-
 uant, aliæ continenter euariant. 3.c
 & quæ in eadem sphaera sint, & quæ
 non ibid.
 Stellæ non errantes à nobis remotiores es-
 se, quàm Planetas, quomodo deprehen-
 sum fuerit 3.d
 Stellæ, quomodo circa conspectum, ortum, &
 occasum differant 10.a
 Stellæ omnes, cur conspicuæ ijs, qui rectum
 Orizontem habent: obliquum verò haben-
 tibus, cur non omnes 10.b
 Stella sola in orbibus est sensibilis 33.a
 Stellæ illius medietatis, in qua horizo præmi-
 tur sub polo, & illius medietatis, in qua
 horizon eleuatur supra polum, quibus,
 & cur citius orientur. 10.c
 Stellæ, cur modo maiores & propinquiores,
 modo minores & remotiores videantur
 12.d
- Stellæ propè horizontem existentes, cur
 maiores & propinquiores: in medio ve-
 rò celi minores appareant 13.c
 Stellæ omnes ad septentrionem accedentes,
 cur minores nobis appareant, australibus
 verò maiores, & e contra eædem in meri-
 diem secedentes 13.d
 Stellæ, cur per diem aut non videantur, aut
 tenuiores appareant. 14.a
 Stellæ, quantum ab equinoctio elongari pos-
 sint 16.b
 Stellæ, utrum semper directè ferantur. 17.b
 Stellæ, quomodo veloces & tardè reddan-
 tur 37.b
 Stellæ, an ex se moueri possint 3.a
 Suffitus, pro syphilde effectis preparatio &
 affectus 109.c
 Subnotionis memorandi, ac reminiscendi
 actus, cuius potentie sint 126.c
 Subnotionis obiectum, quale sit 125.b
 Subnotionis actus, cuius sit potentie. 125.b
 Subnotio, quæ sit, quomodo fiat, & quodnam
 illius subiectum 124.b
 Superbi, cur facillè iram concipiant. 75.a
 Sydera magnas egritudines portendentia,
 qua 93.a
 Sydera magna & noua producètia, quæ. 83.a
 Syllogismus idem, utrum possit compositio-
 nem facere, & resolutionem 235.a
 Sympathia. i. latens rerum consensus. 58.a
 Sympathia rerum in uniuerso existentium
 quam admirabilis 58.b
 causa finalis & agendi iuxta alios, & iux-
 ta Autorem. ibid.c
 Sympathia elementorum cum proprijs locis
 quæ sit 58.d
 & partium ipsorum quatenus sunt in to-
 to 59.b
 Sympathia similibus quàm admiranda 59.d
 Simpatbia & Antipathia elementorum
 circa qualitates contrarias 61.c
 Sympathia & Antipathia mistorum quæ
 sit 62.b
 Sympathia & Antipathia animæ vegeta-
 tiuæ 66.d

- Anime cognitricis.* 67. *b. aia sensitiue* 68. *a*
Syphillide affecti, quo pacto inungedi 109. *b*
que inuamenta & nocumenta ex inun-
ctione percipiant 109. *b*
Syphillis morbus, quando Italiam primum
inuaserit 91. *b*
Syphillidem, per sudorem curantes aliqui,
quibus vis incendat 108. *c*
Syphillis, quo pacto arceatur 106. *d*
Syphillide affectis, que victus ratio insti-
tuenda 106. *d. qui cibi salubres: qui insa-*
lubres *ibid.*
Syphillide affectis, quale vinum propinan-
dum 107. *a*
Syph. lidis feminaria, quomodo dignoscantur
107. a. & quomodo extinguantur. *ibid.*
Syph. lidis curatio diuersa. 107. *b. & que me-*
lior *ibid.*
Syph. lidis materia, quibus digeratur 107. *c*
Syph. lidi, decoctum conferens, quale 107. *c*
Syphillis morbus perperam olim Medicis co-
gnitus, & curatus 106. *a*
Syphillis, à Fracastorio carminib. decantata
106. c
Syphillidè curaturo, q̄ prius cōsiderāda 106. *c*
Syphillis, quando curatu contumax 106. *c*
Sympathia & Antipathia racmbrorum sim-
plicium, & compositorum, continuorum,
& contiguorum 70. *a*
Sympathia, & Antipathia Phantasię.
folia 70. *b. & 75. b*
Sympathia, & Antipathie aliorum à Rhā-
nusio propositę 71. *d*
Syrupi, febr. bus pestilentibus, & præcipue
petticulis, conferentes, qui 103. *a*
Sympu. rosatus solutiuis, in febre pestilen-
ti longè conferens 104. *a*
Syrupi, ad petticulas extinguendas, conferen-
tes, qui 104. *a*
Tactus voluptas, & molestia à quibus, &
quomodo fiat 69. *a*
Terra quot modis considerari possit, & si-
tus ipsius quis sit, & quomodo conuenien-
tissimus 59. *a*
Terra cur saporem ingratum faciat 68. *d*
- Terra cur ingrattissima sit quo ad tactū* 69. *a*
Testacea cur magis pinguescant sub quadra-
turis lune, iuxta Aliorum, & Authoris
sententiam 50. *a*
Tibessali quomodo laudādo fascinantur 75. *c*
Timor, quid sit, & eius effectus 72. *c*
Timentes, cur palleant, & tremant *ibid.*
Timor & tristitia simplex, quō differat 72. *d*
Timor, cur maior sit, quum de improviso
aliquid malum oriatur, quam si antea
præuisum fuerit 72. *d*
& quot modis inferatur *ibid.*
Timor in incubo unde fiat 73. *a*
Timorosa, que magis & minus sint in som-
no *ibid. b*
& q magis & minus natura timidi sint ib.
Titillatio, quid sit, & cur à nobis nos ipsos
tangentibus fieri nequeat 74. *b*
Thymocaris quot annis fuerit ante Hippar-
chum. 14. *b. quid scripserit de spica sicca.*
ibid. c. & quomodo pr. inuenit distantiam
ipsius spica ab eclipctica *ibid. d*
Tormentill. vis, cōtra morsum Vipere 98. *a*
Trabentia, quot, & quibus modis trahat. 6. *d*
Trepidatio, quid sit, & quomodo fiat 8. *d. 9.*
d. cur non possit esse causa correptionis
Tropicorum 31. *c*
Tristitia, quomodo fiat, & que proprie, &
improprie dicatur. 72. *a. eiusdem primus*
appetitus, quis sit *ibidem.*
Tristitia, quō simplicè tristitiā & odiū ample-
xetur. 72. *b. simplex tristitia, quō fiat* 72. *c*
Tristitia simplex an per se cor afficiat. quo-
modo à timore differat 73. *d*
Tympana Lupina, cur dissoluant tympana
ex agnino corio conflata 66. *c*
- V** *Acuū cur in natura esse nequeat.* 58. *b*
Variola & Morbilli, quo pacto curan-
di 99. *c*
Variola, & Morbilli, qui proprie dicti 84. *b*
quibus contingant *ibid.*
quando dignoscantur a deſſe *ibid.*
Variolę, & morbilli, vt plurimum acciden-
tibus salubres 84. *c*
quibus analoga huiusmodi infectio *ibid. d*

- Vectio omnis fit cum attractione. quomodo sit intelligenda propositio* 7.a
Vectio orbium celestium adeo mirabilis, ut imaginatione comprehendere nequeat 7.b
Vegetabilia quò alimentum trahant 67.b
Velocitas, & tarditas propria orbium quid sequatur 12.c
Venarum motus fit animalis nõ sentiēte 69.b
Venarũ dilatationes propter quid fiant 69.d
Vena, quę nam secari debeat patienti pestilentem febrem 100.d
Velle, & nolle quid sint 133.c
Venus cur supra Mercurium locata 4.a. *consensus ipsius cum Mercurio maximus* 23.b
Veneris situs, motus diurnus, & conuenientia cum alijs planetis 33.a
Venus motu proprio equaliter fertur cum sole. 33.b. *cur tamen non pari passu fertur* 34.d
Venus quanto tempore suum expleat cursum. 33.b. & 36.a. *cur non semper anno uno eundem expleat* 34.c
Venus ab orbe solis non rapitur. 33.b. *Ratio Authoris* 34.b
Veneris circulus medius in qua parte secet equinoctialem & eclipicam 33.b
Veneris inæqualitas medietatum iuxta tarditatem & velocitatem. 33.b. *Antiquorum ratio* 33.d. *Authoris* 34.c. *eiusdem punctus maximę velocitatis & tarditatis.* 33.b. *eiusdem inæqualitas directionis, status & retrogradationes, & eius resolutiones quot sint & quotis annis fiat.* 33.b. *Antiquorum ratio* 33.d. *Authoris.* 34.c. *quomodo ostendebatur ab Eudoxo.* 45.a. *à Callippo* 45.c
Venus nunquam soli opponitur, & distantia maxima ab eo quanta sit 33.b
Antiquorum ratio. 34.a. *Authoris* 34.c
Venus quomodo solem præcedat, & sequatur 33.b. *ratio Authoris* 34.d
Venus quando lucifer; & quando heesperus vocetur. 33.c. *quãdo vespertina, & quãdo matutina appareat.* 34.d. *cur vespertina se p recedat à sole motu veloci, & accedat motu tardo.* *econtra verò matutina* 35.a
Venus & Mercur semper solẽ comitatur 36.b
Veneris vicissitudo præcedendi, insequendi. solem quotis mensibus fiat. 33.c. *Authoris ratio* 34.d
Veneris elongatio matutina, & vespertina quando inuetur, & quando impediatur. 33.c. *Antiquorum ratio* 34.a
Veneris maxima elongatio quando fiat. 35.b
& ipsius motus qualis. 33.c. 35.a
Veneris inæqualitas penes latitudinẽ quãta sit, & quo diuersa ab alijs planetis 33.c
Veneris latitudo maxima & minima 33.c
Venus in punctis medijs semper septentrionalis spectatur: in sectionibus verò tum australis, tum septentrionalis 33.d
Venus, dum soli coniungitur, cur velocissima semper, aut tardissima: dum verò maximẽ ab eo elongatur, semper medium motum habeat 35.a
Venus, quot orbes habeat sibi deseruientes, & quo ordine dispositos 35.d
Venus, cur duos habeat circitores 34.c
Veneris circitor primus, quot orbes contineat, ipsorumque motus, quanti & quales sint 36.a
Veneris circitor secundus, quot orbes contineat, & ipsorum motus, quanti, & quales sint 36.a
Veneris phantasia, cur virgam erigat 75.b
Verecundia, quid sit, & eius affectus 75.a
Verecũdi, cur in facie maximẽ erubescant ibi.
Venenorum genera, quę 81.d
Verũ & falsum, quid sint, & circa quę 133.b
Verrucarum genera, quot, & quę 96.b
Vesica, quo pacto vrinam expellat 69.d
Victus, in peticulis, ratio 101.c
Vie antiquorum in inuestigandis causis apparentium circa Sydera, quot, & quę fuerint 1.b
Via, qua vititur Eracastorius, in scribendis homocentricis, quę sit 1.d. 2.d
Vie Astronomorum in demonstranda velocitate & tarditate Stellarum, quot, & quę fuerint 37.b
Vigilia

I N D E X.

<i>Vigilia & somnus, quid sint : & de mixis, que in somno contingunt</i>	140.a	<i>Vniuersale, quomodo in nobis fiat</i>	129.d
<i>Vigiliam, qua impediunt</i>	140.a	<i>Vniuersale, quid sit</i>	130.a
<i>Vigilare animal, quando dicatur</i>	140.1	<i>Vniuersi nexus, & consensus, an in partibus ipsius ab intelligentia directia, an à materia, aut ab alio pendeant</i>	58.c
<i>Vinum, quale dici debeat</i>	162.b	<i>Vniuersi partes cur orbibus accidunt</i>	5.c
<i>Vinum, an calidum, vel frigidum sit</i>	164.d	<i>Vniuersale, quomodo intellectu fiat</i>	130.a
<i>Vinum, an sit humidum</i>	168.a	<i>Vniuersum cur aliud uniuersum moueat.</i>	
<i>Vinum, cur vino & aquæ bene misceatur.</i>		66.b ibidem narratur historia statuæ cuiusdam cereæ se mouentis Tintinabulo pulsante	
65.c cur aquæ mistum, contiguum, non continuum faciat	ibidem	<i>Vniuersalium, quænam prius abstrahantur</i>	
<i>Viri, & presertim philosophi, cur non facile rideant</i>	74.b	130.b	
<i>Virtutem fortius operari in propinquiora, quam in remotiora, an verum sit in omnibus</i>	11.d	<i>Vniuersalia, sunt maximè nota</i>	127.d
<i>Virtutes, quomodo in nobis fiant</i>	134.b	<i>Volare nos in somnis, quomodo appareat.</i>	
<i>Virtus, & ars, quid sint</i>	133.d	folio	141.d
<i>Virtutes assequi, difficilium est, quàm scientias</i>	133.d	<i>Voluntas quid sit</i>	71.d
<i>Visus, quomodo plura nobis ostendat, quàm cæteri sensus</i>	126.d	<i>Voluntas, & intellectus, quid sint</i>	133.c
<i>Visus quando, & cur tremulus fiat</i>	3.d	<i>Voluntatis habitus, quomodo in nobis fiant.</i>	
<i>Vndarum circulationes quid sint</i>	59.c	folio	133.d
<i>Vndimia, Arabibus que</i>	96.b	<i>Voluntas, quò differat ab intellectu</i>	133.e
<i>Vnguentum ad inungendum Syphilide affectos conferens, quale</i>	109.a	<i>Voluntatis, & intellectus habitus, quomodo fiant in nobis</i>	133.e
<i>Vniuersalia, cur maximè nota</i>	127.d	<i>Volaticæ, à quo humore fiant</i>	96.c
<i>Vniuersale quonam modo, & qua potentia fiat</i>	129.a	quot sint generum	ibidem
<i>Vniuersale non fit ab extrinseco intellectu.</i>		<i>Voluptas per honestatem suavissima, quæ.</i>	
folio	129.a	folio	112.a
		<i>Vrentia medicamenta, quæ</i>	98.d
		<i>Vrentibus quando in contagionibus vti liceat</i>	99.b
		<i>Vrina, peste laborantium, signa</i>	86.g

F I N I S.

HIERONYMI FRACASTORII VERONENSIS HOMOCENTRICORVM. SIVE DE STELLIS.

LIBER VNVS.

AD PAVLVM III. PONTIFICEM MAX.

VAE, in vita mortales inuenere PAVLE. Terti Pontifex
 Beatissime, nec ab vno oia inuenta sunt: nec in lucem simul
 omnia prodire, sed hec vna etate, illa alia, vt dies & rerum
 conditio tulit. Fortunatissima autem illa mihi fuisse videtur
 secula, quibus concessum fuit in difficilibus, ac magnis dignū
 quidpiam inuenire potuisse, quod certe scelicioribus illis pri-
 scorum seculis large donatum fuit. nostram vero etatem hanc
 quum mecum ipse considero, equidem non satis scio felicem ne an infelicem. hac
 in re debcam appellare, quando eorum quae ab antiquis inuenta fuerant, multa qui-
 dem aut profu. interiere, aut vix tenuem sui vmbra[m] nobis relinquere valuerunt.
 Contra vero multa alia, quae ne antiqui quidem nouere, perinde ac enascentia eta-
 te nostra comperta sunt: quae in reuel maguum quoddam fatum tempestas hac ha-
 buisse videtur mihi, vt si priscis illis comparanda forte non sit, multis tamen ante-
 ponenda videatur. Maiores nostri (vt alia per multa taceam) vltra Fortunatas in-
 sulas ab occasu, vltra Catygarum ab ortu nihil penē nouere, atque inferioris mun-
 di huius, quem nos mortales colimus, vix dimidium attingere valuerunt: nec In-
 sula, tot littora, tot gentes patent, ac totum quodcunque Maris Terraeque est, &
 cognitum nobis & nauigatum fuit. Sed certe & superioris quoque mundi illius,
 quod Coelum dicimus, magna[m] partem ipsis illis maioribus nostris ignota[m] fuisse possu-
 mus affirmare: nā ij & celestē regionē cōtēplati, nec sanē multos orbēs agnouere,
 & p̄cipuos illorū motus vix duos deprehendere potuerunt. Nun cvero (quasi vtriusq;
 Mūdi cognitio fato quodā reseruata fuerit etati n̄rē,) & maiore numero & magis
 admirando cogniti orbēs sunt, & p̄cipui duo alij motus adiuuenti: per quos cum
 aditus ad multa eorum patet, quae abditissima sunt in natura; tum via ad ea oia si-
 ne vlla obliquitate demonstranda, quae circa stellas apparent. quae de re nunc ego
 (quod tibi in primis tum reliquis orbibus, qui etatis nostrae inuentis ornamentisq;
 gaudent, gratissimū futurum sperem,) nonnulla scripturus sum. Non te latet qui-
 cunq; Astronomica sunt professi, oēs semper in reddendis eorum causis, quae circa
 sidera apparent, magnam habuisse difficultatem. duae enim quum essent viae eas
 reddendi: causa; altera per orbēs illos, quos Homocentricos vocant: altera per eos,
 quos appellant Eccentricos, in vtraque quidē suus labor, suus scopulus impēdebat
 Si n̄. Homocentricis vterētur, apparentia non demonstrabant. si vero Eccentricis
 melius quidē demonstrare videbantur, sed iniq; & quodāmodo impie, de diuinis
 illis corporibus sentiebant, situsq; illis ac figuras dabant, quae minime caelum de-
 ceant. quas ob difficultates Eudoxum ex antiquioribus necnon & Calippum, q̄
 per homocentrica demonstrare vellent, in multis defecisse accepimus. Hipparchū
 vero iter primos maluisse Eccētricos orbēs recipere, q̄ ijs, q̄ apparebāt, decisse. quē

Fracastorij.

A

Ptole-

Protenus Phaludienſis & ab eo mox penè omnes ſecuti ſunt. Verum enim vero **C**
 aduerſus hoſce (quantum ad Eccentricos pertinebat) omnis ſemper Philoſophia,
 imò ipſa Natura magis, ac orbès ipſi ſèper reclamauerunt. nemo.n. qui Philoſophus
 eſſet, hæcenus inuentus eſt, qui inter diuina illa & perfectiſſima corpora monſtro
 ſas ſphæras ſtatui audire poſſet. Ea de cauſa pleriq; diuerſis etatibus, qui philoſo
 phię ſimul & apparëtibus ſatiſfacerët, ſublatis è celo Eccentricis têtârüt alia quę
 dā moliri, ſed alij quū pauliſper ꝑceſiſſët, ſpe deſtituti ab inceptis deſtitere. Alij
 quū mala têtârët tollere, peiora multo intulere. Ita nullo hac in re (quod dignum
 eſſet) inuêto monſtroſa quidem hæcenus, & magna ex parte imperfecta permãſit
 Aſtronomia, & quęadmodū inferioris mundi, ita & ſuperioris magna pars morta
 libus occulta fuit. Aetate noſtra Ioãnes Baptiſta Turrius cuius noſter maximi ac pe
 nè diuini ingenij vir, & ſecretioris cuiuſdā Philoſophię cultor admirãdos duos in
 Sphæris motus inuenit: illos (vt arbitror quos tū Albateticus tū pleriq; alij Aſtro
 nomi latere in ſtellis vaticinati ſūt. per quos ſibi ille uſus eſt aditū naçtus ad mul
 ta eſſe, præcipue vero ad ea ſine vllis eccëtrics demõſtranda quę circa ſtellas viſum
 tur. quã rê magna illa ſpe agitare aſo ceperat quum aliter decernente fortuna, ſub
 ipſis initijs immatura inexpectatã; morte præuētus eſt, Iuuenis etate, igenio, ſtu
 dijs, virtute diſciplinaq; ſerè omni florētiſſimus & admirãdus. Moriturus autem
 quū iã eſſet, (qualē Trimegiftū Mercuriū ſerūt morientem aſtãtes amicos rogãſe,
 vt memores forët illius natiſ quã in medio ãthere perpetuo aſcēdere, & deſcē
 dere docuiſſet) ita ille ad nos cõuerſus, qui aſtabamus amici quū multa alia dixiſ
 ſet, tū me reſpiciens, quiddã, inquit, habeo Fracaſtori, quod te ſupremū roge. hor
 tãte vero me vt diceret, memorè inquit te fore velim eorū circularū, quos Time^o
 ad ſignuã X litterę primū ſecat: mox ita retorquet, vt lineariũ capita inter ſe coeãt **D**
 (Significabat aut̃ à ſe inuentus motus) tū, quod mihi nunc inuidet mors, ſi te præ
 ſtaturū ſperem, accõptū per me negotiū perfecturum, magna moriëtī mihi con
 ſolatio futura eſt. cui ergo nemorè fore me, ſi opus fuiſſet, & deſyderio illi^o ſatiſ
 facturū promiſi. Illo igitur (vt Dijs placuit) vita funçto, quū decedere de aſo pie
 tas mihi illa non poſſet diē vnū tantū ingeniū torq; inuêta cõdididit, maxime aut̃
 miſerãdū videretur infraçtū illud cęleſtium rerum inceptū, mecū ipſe agitare aſo
 occepi, nū per me forte fieri poſſet, vt ſi non oĩa, hoc ſaltē (quod promiſiſſã) ſtel
 larū negotiū ab interitu defenderetur. quod ſi preſtare poſſem, videbar mihi ipſe
 & ſatis memorię tãti amici feciſſe, & nō parū dediſſe etati noſtrę, ſi eo inuêto nō
 fuiſſet fruſtrata, quod illi fata quodãmodo referuauiffent. Ad hoc aut̃ & nō parum
 impulere me Io. Matthei Giberti religioſiſſimi noſtrę vrbis Ep̄i exhortationes, q
 quum Ioan. Baptiſtam Turrium, & totã Turrianam gentē inenarrabili quadam
 beneuolentia ſemper proſecutus fuiſſet, magnopere optabat memoriã illius inter
 mortales viuere. Ego vero deſyderiū eius adimplere, nō ſolū ob venerationē tan
 ti Ep̄iſcopi, ſed ex debito quodã tenebar, per cuius liberalitatē eſſet factū, vt qua
 ſi manumiſſus in libertatē, & ocio frui poſſē, & omni penè ea cõmoditate, quę ad
 ſtudia literarū expetitur. Haſ ergo ob cauſas, tameti rei difficultate nouitateq; nō
 parū deterrebar, appulſi tū animū ad totū Aſtronicū negotiū omni cura ſtu
 dioq; euoluendū per inuenta à Ioãne Baptiſta principia. quanquã via, quã ille in
 ire ceperat, vti forte ſecretior, & rarioris cuiuſdã intelligentię, ita minime têtãda
 viſa eſt, ſed iter oĩno aliud longe planius tenēdū. quo demū effectū eſt, vt ne mea
 me (vt arbitror) ſecellerit ſpes: & plane cognouerim, quęcūq; circa ſtellas apparët,
 aptiſſime

Aptissime per homocētricos orbes mōstrari posse. Istħac igit de re presēs hoc op^o scripsi, ac tū forte absolui, quū te Pontificē Max. magna totius Christiani orbis lætitia factū fuisse nobis allatū est. Quum vero à sanctissimorū tuorum pedū de-
 osculatione ad nos reuerus esset Ioānes Mattheus Gibertus Eps, ego illi quasi fru-
 ctus nunciaturus eius oei, quod ipse peperisset mihi, dixi negotiū de stellis perfe-
 cisse me: ac sub eius auspicio dedicationeq; si ita sibi videretur, æditurū. qui quū
 mihi gratulatus fuisset, minime inq; sub nro, sed sub maiore auspicio edes. meū. n.
 si est hoc munus, placet vt nouo Pontifici nouū dicitur opus, quod celi ac syderū
 contēplationē cōplectatur, quorū ille claus atq; imperiū gerit. gratissimū. n. illi
 futurū puto regno suo audire decus dignitatemq; suā esse restitutā. præsertim q̄
 is post religionis, & Christianæ Reipub. curas nullo alio magis tenet studio, q̄ to-
 tius Philosophiæ, præcipue illius q̄ circa sydera, & celestes orbes versatur. Illi præ-
 terea quum celi oēs omnis Dei terra gaudeat & gratuletur, fiet qd̄ hoc pacto vt
 & celi quodāmodo ipsi & simul Verona tua, atq; ego pariter congaudeamus, gra-
 tularūq; eamus tanto Pontifici, quē Deus optimus suā tā dē Remp. miseratus ec-
 clesiæ periclitanti præfecit. Ego tātū ego hoc auspiciū capiens, & desyderio nostri
 Epi morem gerendum duxi, & plane cognoui nulli conuenientius q̄ tibi deberi
 stellarū orbiumq; contēplationes, in quibus potestātē tantam vnus ē mortalibus
 cūctis habeas. Acquisimū præterea est, vt & tu nouis plerisq; orbibus, qui nunc
 primi cogniti sunt, gratuleris, & illi tibi: quos fata tuū in Pontificatū quodāmo-
 do referuauere, vt patente iā & terra omni, nihil in inferiori hoc mūdo sit, nihil
 in superiori, quod tibi nō sese aperiat ac gratuletur. Quod si & ea quoq; te tenebit
 tum digna tum necessaria cura, quę Iuliū Cæsarem Pont. Max. habuit, reformā di
 anni, & solaris cursus ad vera æquinoctia reducendi, succurrendiq; lapsis cyclis,
 hinc te nō inuitabit modo, sed & apertissimā viā ostendēt sydera, quibus cū ma-
 gna quādā esse tibi cognatio videtur. Illa nascenti salutaria felicitq; adfuere: Ro-
 manū, Farnesiumq; familia esse voluere: crescentem fortunā bonis, virtutibus, di-
 scipulisq; omnibus ornauere: ac postremo in terris Pontificem summum ac Dei
 Vicariū effecere. Tu igitur opus hoc (qualecunque est,) quasi eo te stellæ cum
 reliquis orbis gratulationibus salutatum veniant, benignus accipies. ac si quando à
 Christianæ Reipub. curis vacabis, ad remittendum animum leges. Cæterum non
 me latet quæ valde noua sunt, præsertim & maiorum nostrorum placitis aduersan-
 tia, ea & odium quoddam secum afferre cōsueuisse, & suspicionem temeritatis cu-
 iusdā. Quosdam præterea fore scio, quos nouorum orbium numerus, multiplici-
 tasq; offendat. alios qui quasi adiecta rebus astronomicis difficultate horum le-
 ctionē refugiant. Verum in ijs quæ noua in lucem veniunt, æquum est non ab au-
 thoribus summendū esse iudicium, sed ab ijs quæ scribūtur. quæ lecta intellectaq;
 si recte tradita fuerint, delectare potius, q̄ noua sint, quàm odio haberi debent.
 Aduersari vero maioribus nostris ea in re liceat nobis, in qua & ipsi maioribus
 eorum & philosophiq; omni, ac ipsi demum naturæ sunt aduersati. Orbium autē
 nouitatem numerumq; nemo ægre ferre debet, quando Callippo sphæras quinq;
 & quinquaginta inducente neq; Aristoteles neq; totæ Athenę eū numerum egre-
 tulere. Porro difficultatem astronomicis rebus additam nemo putet. quandoqui-
 dem illud nos vere pollicemur, & priori astronomiæ lucem quandam aditumque
 perficillē esse per hæc adiectum, & longe minus vnumquēque in homocentri-
 cis nostris laboraturum, quàm in eccentricis aliorum.

Astronomia autem scientia tametsi vna ex ijs est, quæ subiectæ subalter
naque dici consueuerunt, nobilissima tamen existimanda est, & digna, quæ
inter precipuas censeatur, tum quia circa cælum & diuina illa versatur cor
pora, quæ sydera appellamus, tum quia mathematicæ discipline subiecta ex
certissimis magna ex parte ratiocinat. Videtur autem & eo super alias admiranda,
quia annorum supra mille tum præteritos tum futuros vniuersi cæli motus dicere posse,
solisq; ac lunæ & aliorum conuentus, oppositiones, defectus, & quicquid quaque
secula aspectura in cælo sunt, nouisse, admiratione profecto dignum est, & cogni
tio diuinitatis cuiusdam particeps. At vero & non præter ipsam solum, sed & præ
ter alia multa expectanda atq; amplexanda videtur, ad quæ non modo vtilis, sed &
necessaria quodammodo est. nam quoniam quæ hic sunt à superioribus & reguntur, &
varijs afficiuntur modis, superiorum quidem status mutationesq; cognouisse vti
lissimum certe est, & in vita magnopere desiderandum. quamobrem & prognosti
cæ facultati in multis, & medicinali, & nauticæ arti ac rusticæ, & multis alijs sum
mopere accommodata est, tum vero & ad multos vsus ciuitatû idonea, atq; in vniuer
sum ad omnia, in quibus vlla temporis & monumenti rerum ratio est, potissimum autem
& ad totam Geographiam necessaria. Præterea & ad componendos quoque animos non
parum conducere videtur hæc speculatio, tam quidem quia paruitatem nostram, &
vita nostre non aliter magis cognoscimus, quæ eorum immortalium corporum mag
nitudinem, & perperam vilitatem admirantes, tum quia animam ab his terrestribus attol
lentes diuinorum commercijs affuecimus. hinc primum de Dijs cognitio habita,
hinc eorum amor & veneratio, hinc prima eternitatis admiratio fuit. In homocentri
cis autem nostris non solum ea vtilitas inerat, quæ totam sequitur astronomiam, sed
& alia quædam magnopere desideranda, primum. n. & ad veritatem ipsam, quæ ni
hil optatius esse debet, & ad proprias celestium motuum causas pernoscendas facere
videntur satis, deinde & ad qualitates motuum ipsas, quarum multe hæctenus in
ambiguo atque obscuro fuerunt. quod & in Aplane orbe, & in Sole perspicere satis
licet. qualis enim quotusque sit non errantium stellarum motus, & quomodo an
tiqua mensura tam varia diuersis temporibus inueniatur, & qua ratione solstitiorum
diuersitas fiat, nulli quidem (vt par erat,) hæctenus tradidit, sed ne tradendi qui
dem facultatē, & viam per cognitos hæctenus motus vlli habere, quod etiam nostræ
(vt dies & fatum assert,) reseruabatur. Hac igitur de re acturi in primis illud præfa
himur, quod Aristoteles monet, in difficillimis & valde abditis in natura satis eum
fecisse, qui rem ad id quod esse potest, deduxit. quæ propter & nos qui per homocen
tricos orbes demonstrare solliciti sumus, quæ circa stellas spectantur, satis quidem se
cedimus, si in tam abditâ re tam difficilî nihil impossibile, nihil inconueniens & ab
solutum in duxerimus, quod certe si faciunt, qui per Eccentricos orbes demonstra
re hæctenus voluerunt. de quibus rationem habebimus loco suo. vbi ostendimus non
necessarios non esse propter ea quæ apparent, sed ne posse etiam esse in natura, & ap
parentiam multa non demonstrare, pluribus etiam aduersari. Is autem proceden
di nobis erit modus, vt in singulis ante omnia præponamus quæcunque apparent,
quæq; obseruata traduntur. mox quo pacto alijs ea ostendere conari sint. tum demum
quo pacto eadē nobis demonstranda videantur per ea principia, quæ nuper inuen
ta sunt. Nunc vero ad rem ipsam accingamur in primis nonnulla eorum supposita præ
mittentes

D

Amittentes, qđ disciplina oēs faciūt, praesertim subalternā. Quod si quaedā à natu-
rali Philosophia nobis petita fuerint, nemo existimet aliena nos p̄seq. qđ Astro-
nomia partim quidem mathematicā disciplinā, partim & naturali subiecta est.

SECTIO PRIMA DE PRINCIPIIS.

Stellas per se non moueri, sed in Sphaeris duci. Cap. 2.

Hlud igitur in primis statuendum est nobis, stellas quas oriri atque oc-
cidere & circumferri uidemus, non ex se ac sponte moueri, sed in orbibus
includas duci. quod qđ etiā ab alijs (quantū esse poterat satis) de-
claratū demonstratūq; iā diu est, nō ab reā fuerit & nūc quoq; mon-
strari. qñ quidē nonnulli sunt non ex antiquis solū, sed è recentioribus etiā uel ma-
gnā auctoritatis uiri, qui moueri per sese stellas ac sponte circumagi perinde, ac
aetheris animalia quaedā scripsere. sed certe hi nulla nedum uera, sed ne uerisimili
qđem ratione adducti ita sunt opinati. qñ & ratio omnis & ipse etiā sensus docet
stellas oēs Sphaeris affixas uehi. Primū. n. si ad eā syderū multitudinē, quā nō errā-
tia dicuntur, respiciamus, quasi qđ depictā ante oculos formā Sphaeræ euehētis
sydera conspiciemus. ea. n. est Sphaeræ ratio, ut quæ in medio circulo partes sunt,
ea solæ Sphaera cōmotæ maximū uelocissimū, & circa centrū describant circulū.
reliquæ uero à medio quanto absunt magis, tanto minores, tardiores, & à cētro re-
motiores circulos ducant usq; ad polos. ubi minimi, tardissimi, & à centro remo-
tissimi circuli sunt. ita tñ ut oēs inter se cōparati circuli æqualiter circumcēat, atq;
orbē expleant. Hæc autē omnia plane præstare stellas uidemus, quæ inerrantes di-
cuntur. nā quæ in uocato æquinoctiali circulo sunt, ea solæ maximū uelocissimū
& circa cētrū circulū signāt. ab eo uero deinceps quāto aliqua recedunt magis, tā
to minores, tardiores, & à centro remotiores circulos obeunt usq; ad polos. Circa
quos quæ sunt stellæ & minimos, & tardissimos & à centro amotissimos agunt. q
tñ oēs circuli, si inter se cōparētur, æqualiter qđ orbē peragāt, & ad idē reuertā-
tur. quæ omnia quum in tota illa multitudine syderū in utraq; celi medietate è li-
bella respondeant, dubitare nemo debet in Sphaera aliqua constitutas coaffixasq;
esse, quæ ita feruntur stellæ, praesertim qđ si sponte moueri possent, nulla profecto
esset, quæ nō circa cētrū uerteretur. ea. n. natura superiorum corporum est, ut cir-
ca centrū conuertantur. Ad eos porrò, qui Planetæ dicuntur, si quis respiciat, &
ipso consimiliter uidebit nō ex se moueri, sed in orbibus infitos ferri. nā eos mo-
do ante, modo retro, & nunc dextra, nunc sinistra, & modo tardius, modo uelo-
cius agi constat, quæ diuersitas ab aīali fortasse, & cōposito aliquo corpore, quod
instructa plura & principia mouēdi diuersa habeat, fieri per se posset. a simpli-
ci autē & immortalis corpore, nō, quale est celū & celestia oīa. qđ. n. simplex est, v-
nū oīnō est. vnū autē vnus est nature, vna uero natura, vnus tm̄ effectrix per se
est. ex se igitur tā diuersa obire planetas, impossibile est, in Sphaeris autē delatos
nō impossibile, ut in sequentibus ostendemus. At uerò & alia etiā nū ratio mon-
strat in orbibus rapi, qđ circumagūtur stellæ. si. n. nō sunt in orbibus, sed sese agūt,
oportet qđ aut in uacuo moueri, aut in alio corpore, qđ ijs cedat, quæadmodū
aer & aqua cōstiuere. ac nec uacū esse, nec tale pōt corp⁹, qđ cedat. ubi. n. corpo-
rū celsio vlla est, illic & rarefactionem esse, & ad densationem necesse est. quoquē
moto quolibet totū moueri oportet, quod intra mūdum est. ac certe rare fieri nō

pōt corpus in quo ferūtur stella, tum q̄ summam raritatem sortitum rarefcere nō C
 vitra pōt: tum q̄ corruptibilem affectio quādam est rarefactio addēsatioque, &
 in ijs semper violentia versatur, coelestia vero nec corruptibilia sunt, nec violentie
 vlli obnoxia. atq; ex his quidem & alijs multis nō moueri per sese sydera vniūquif-
 que, quinon sit pertinax, potest existimare.

Non vnam tantum Sphæram esse, sed plures. Cap. 2.

Hoc quum ita se habeat, sequi & illud vide- r, vt non vna tm̄ sit Sphæra, sed
 plures. Stellarum enim, quas videmus, aliæ semper eundem inter se situm,
 eandem rationem seruant, aliæ continenter euariant. quæ ergo ad alias situm ratio
 nemq; euariant, esse eadem in Sphæra non possunt, nisi per se mouerentur. at non
 per se moueri dictum est, quotquot ergo rationem ad alias mutant, tot oportet &
 sphæras esse, quæ illas ferāt: quæ uero nō mutant, in eadē esse sphaera oēs consenta-
 neū est, in pluribus enim si essent, sitū profecto respectūq; ad alias cōmutarent, ea
 rū orbibus diuersimode euariatis. Septē igit quū sint stellæ, q̄ ppetuo errātes sedē
 ad alias mutēt, reliquæ vero oēs, quarū infinita penē multitudo est, semper inter se
 eandē rōnem conferunt, octo ad summū cogniti orbes fuere quibus stellæ sunt a
 Dijs datæ. quorū vnus assignatus ijs fuit, q̄ nunq̄ oberrāt sydera, q̄ & ob id Apla-
 ne fuit appellatus, q̄ i eo infixæ sydera nunq̄ errēt. Septē vero tributū sunt ijs, q̄ ab
 errore illo ppetuo Planetæ, hoc est Errones sunt appellati. At uero q̄ & alię quoq;
 sint sphære ratione magis, quā stellarū aspectu cognitæ, in sequētibus ostendemus.

Quo ordine se habeant Sphære notæ. Cap. 4.

Contineri orbes vnū in alio vti manifestū, recipiendū est, quo aut ordine octo
 illi se habeāt, qui stellis sunt insigniti, nō vna apud antiquos opinio fuit. Apla-
 nen tñ oēs vno consensu supra planetas statuunt. primū quidem ea ratione, q̄ com-
 parantes Aplanen planetis, viderunt ocys circūuerti Aplanen in occasum, serius
 aut planetas. rursus vero & Aplanen viderunt quāquam citius conuerteretur, mi-
 nus tñ ostēdere motū suū, Planetas vero manifestiorē facere. quinimo & Aplanen
 stellæ perspexerūt apparere ne quidē moueri, nisi loca multi spatij comparassent,
 planetas vero per minus interuallū motū prodere animaduertere. Apertissimū id
 signū fuit, non errantia sydera longius abesse à nobis q̄ planetas, quod iure fit. non
 cognoscitur enim motus nisi collatis locis, quæ successiue post se relinquit id qd̄
 mouetur. in propinquis aut facile est loca cōferre & distinguere, quāquam mini-
 mū est distans. at in longinquis nō facile. qm̄ quod inter vnū & aliū locū est inter-
 uallum, e lōginquo basum nō facit, nec in oculo angulū, si parum sit, propter quod
 nec moueri apparent, quæ valde distant, nisi loca multi interstitij cōparauerimus,
 quā ob rem Aplanen longissime à nobis sitam animaduertere. Esse præterea remo-
 tiora nō errantia sydera alio etiānum indicio deprehendere, q̄ ea scilicet micarēt,
 Planetæ autē nō. tremulus quidē enim est visus, qd̄ micare dicimus. neq; enim ipse
 tremunt stellæ, sed visus. quod tam sit, quum in magna distantia eundem locū te-
 nere visu volumus. laborat enim quæ sentit pars. Ad hæc aut planetæ sæpe visi sunt
 aliquas nō errantiū stellarū occultare. Propter hæc igitur, supremā oium Aplanen
 cōstituerē. Porro & planetas quoq; quum inter se cōparassent, viderunt & illos nō
 equaliter in occasum verti. sed Saturnū ocys circūferri, mox Iouem, mox Martē,
 tardissimā vero oium Lunā. Solem vero, Venerē, & Mercuriū, inter se quidē equa-
 liter,

Antequam Luna in citius, tribus vero reliquis tardius. Saturnū ergo supra alios cogno-
uerūt esse cōsimili ratione, qua & Aplanē cognouerāt. viderūt. a. quamq̄ citius ille
in occasum cōuertēret, tardissimū tñ eo in motu videri. qui & si nō micabat, pro-
pius tñ erat, vt micaret q̄ reliqui. sub Saturno Ioue collocare eisdē de causis. sub
Ioue Martē. Lunā vero omnī imam cōstituerē, tñ q̄ tardissima in occasum acta, ve-
locissima tñ in eo in motu videbāf. tñ q̄ ab ea. planetas reliquos obscurari manifestū
erat. in sole aut. Venere & Mercurio. quū ea rō nō appareret, magna apud antiquos
dubitatio fuit, quis eorū supior foret. Venerētā supra Mercuriū (sensuita psuadē
te) collocare. q̄s aut loc. Soli daret, nō satis liq̄dū fuit. Plato. n. Aegyptios quof-
dam fecerat supra Lunā statim cōstituit Solē. ea fortasserōne, q̄ cōuenientissime
propeterrā ea locantē sydera, que maxime beneficio terrarū sunt facta. cū quo & id
quoq; accedit, q̄ si Sol supra Venerē & Mercuriū foret, oporteret ab ijs aliq̄atit-
per obscurari, quū suppositi soli essent. nihil aut quū pati ab ijs videat Sol, existi-
mare aliq̄s pōt nō supra esse. Prisci vero an Platonē oēs & recētiore oēs post ipsū,
supra Venerē & Mercuriū Solē locant, q̄ parū satis distātiā a cētro terrē ad Lunę
globū viderēt: magnā vero ad Solē. quaretū quum interfir inter utrunq; con-
uenientissime mediū Venus Mercuriusq; constituent. Verū tam hęc q̄ oppositē rōnes
ex ijs certe sunt, q̄ cōiā dici solēt, necessariū nihil cōtinētes. Nos in ambigua re ma-
iorē hoīum partē atq; ipsū Ptolemēū secuti ita sphęrarū ordinē statuem⁹, vt prima
supremaq; omnī sit Aplane, secundus Saturnus, tertius Iuppiter, quart⁹ Mars, quin-
tus Sol, sexta Venus, septim⁹ Mercuri⁹, octaua & vltima omnī Luna, ad nos prima.

Vnum orbem non nisi vnum motum habere. Cap. 5.

Recipiendū praterea est unū orbē non nisi vnum motū habere, atq; eū simpli-
cē & vniformē. Simplex aut est motus, q̄ super duobus polis p se immotis ab
eodē in idē redit. Ita autē esse necesse est ppter predictā causam, q̄ simplex est or-
bitū vnusquisq; simplex antōc vnum est, & vnus natura. Siue igitur orbis a seipso
moueatur, siue a mēte aliqua & uōcata intelligentiā, vnō tātum modo moueri necesse
est. qm̄ unum & naturā vnus est principiū, quod mouēt. a duabus enī intelligentijs
vnū orbē moueri nemo est, qui dixerit. vna igit si est q̄ mouet intelligentiā, nec duos
quidē prēbere motus potest, nec unū diuersimodē se habētē, si simplex est, & unū.
Per uoluntatē aut & ex libito mouere (tametsi prius nemo simpliciter negare dēt)
at in orbib; tñ induci nō pōt, quorum motus naturales oīno sunt, oē. n. corpus na-
turalē sibi aliq̄e motū poscit. Igitur si intelligentiā eo semp motu mouet, q̄ orbi
pronatura debet, uno quidē semper mouebit motū, si uero non eodē semper motu
mouet, sed quādoq; & contrario, inconueniens cērtē erit pugnantā uimq; inter
cedere inter mouētē intelligentiā, & motum orbē, diuinū corpus & immortale.

*Superiorum orbium motu agi & inferiores, ab inferioribus
vera nihil superiores pati. Cap. 6.*

AD hęc autē recipiendū & illud est supiorum orbū motu simul & inferiores
agi, inferiores uero nihil in illos facere, q̄ supra sunt. utrunq; aut & ex signis
ppari, & ex suis causis pōt. Primum. n. q̄ inferiores nihil in eos operentur, q̄ supra
siti sunt, ex eo manifestū est, q̄ superiores nihil in suis motibus immutant: oportet
autē & tardari sepe, & citari, & retro etiā duci, si quicquā ab inferiorib; paterē-
tur. quare uideremus & primum orbem modo tardiorē, modo uelociorē agi:

Aplane a Saturno retroferri, ab Ioue Saturnum. quæ quum minime uideantur, manifestum indicium præbent inferiores motus nihil in superiores efficere. quæ in inferiores orbes ijs agitentur motibus, quibus & superiores, uidere licet in primo orbe, cuius motu & reliqui quoq; circumferuntur. Idem & in Aplane spectatur, cuius cõuersione cõstat inferiores oēs circumdici. at uero circa Lunam idẽ spectare possumus in eo orbe, qui deferens Draconis uocatur: secum enim ille uehit, quicunq; sub ipso orbes sunt. quod quum in prædictis appareat, & in oibus cõsimiliter esse censendum est: eadem enim omnium ratio. quæ uero in quibusdam non idem spectetur, accidit quidem propter quosdam contraneos orbes (ut in sequentibus aperiemus.) Causa uero cur horum unum quodque sit, manifestat fiet, si illud iam inquiratur, quo pacto orbes mouere orbem possit: quod quidem & non paruam habet difficultatem, & non unam opinionem.

Vtrum plures orbes ab una communi intelligentia duci possint. Cap. 7.

Fere in primis, qui putarint non a primo orbe moueri ab ortu in occasum inferiores reliquos, sed esse communem unam intelligentiam, quæ uniuerso cœlo per se applicata ipsum totum, quatenus totum, primo mouet atq; agit, partes uero quodammodo per accidens. sicut. n. aia ipsum aia primo ceu totum motat, membra uero deinceps: ita & intelligentia quæ cœli totius aia est, ipsum uniuersum primo impellit, mox & sphaeras oēs, ceu mēbra, ab ortu in occasum uertit. Quæ orbem non ita esse, ut unus orbis alium trahat; sed simul oēs eodẽ motu duci. Verum. n. uero quæ cõmunis hæc intelligentia effingi nõ possit, ex ijs fortasse poterit aliquis existimare. primum quidẽ quæ quemadmodum motu primi reliqui alij aguntur, ita & motu Aplane ferri omnes alios constat, quæ infra illa sunt. aut ergo & hic necessaria erit alia cõmunis intelligentia, quæ oēs simul moueat: aut sufficet Aplane ipsa reliquos alios ducere, quæ infra sunt. quæ si alia cõmunis intelligentia requiratur, iam igitur tres erunt intelligentiæ, quæ orbem unum moueant, ut Saturnum, aut Iouẽ, duæ quidem communes, & una propria. imo in Luna quatuor requirent, quæ penẽ ridicula sunt. Si uero in Aplane necessaria non est cõmunis intelligentia, sed ipsa sufficiens est inferiores orbes ducere: pari ratione nec in motu primi orbis necessaria erit intelligentia cõmunis: quoniam si erit primus ipse, qui reliquos oēs trahat. Præterea cõiunctum è sphaeris oibus nihil certe aliud est, quæ sphaere ipsæ, è quibus nihil unum cõstat, quod unius naturæ & rationis p se sit. non pōt igitur cõmunis illa intelligentia esse illius forma, quod unum p se nõ sit, at certe intellectum oẽm alicuius formam esse necesse est, quæ ob cãm singulis, tñ orbibus singula intelligentiæ sunt data. Ad hæc autẽ impossibile est intelligentiã vnã plures sphaeras mouere: aut. n. vna habitudine, atq; vna rōne mouebit, aut pluribus. at pluribus quidẽ si moueat iã simplex: & unum non erit. vna autẽ habitudine & ratione mouere, quæ plura sunt, quatenus plura specie, mole, & natura differentia impossibile est. unum. n. quatenus unum ad plura proportionẽ habere non pōt, nec plura ad unum. in digere autem diuersis proportionibus diuersos orbes, illud indicat, quæ alij pro natura tardius, alij uelocius mouent. Postremo quod (ut opinor) cõuincit, illud est, quæ alij motus orbium oppositi sunt cõmuni: ut qui Saturni, aut Solis est motus, illi contra rarius est, qui ab ortu in occasum sit. impossibile autẽ est in eodẽ duas esse formas, quæ in opposita per se moueant. nam & quod mouetur duas habebit oppositas in-

Aclinatione, (ad utranque in formam inclinare necesse est) & motum aut utriusque aut alterum frustrari accidet, quoniam circa idem operantur, & alterum in oppositum alteri mouet, quare utrunque frustrabitur, si utrumque validum sit: aut alterum, si alterum longe potentius fuerit: oppositos autem esse motus illos statim ostendimus, quamquam obliqui sint, & non super eisdem polis. Ex his igitur quod non sit vlla cõs intelli-gentia in vniuersum monstratum sit, in parte autem demonstrabitur, & in sequentibus.

Quod vnus orbis alium moueat sine resistẽtia. Cap. 8.

Rectius ergo illi (vtriusque videtur) existimant, qui orbem moueri ab orbe, quatenus corpus a corpore, putant: verum de hoc suas quoque difficultates habet, primum. si illud in dubio est, utrum villo modo resistat orbis, qui ab alio trahitur, an non resistere. n. debere vtrique nullum est corpus, quod vim retinentiaque possit, ut quibus contrarium illi parti trahitur, in quam per naturam inclinatur. videtur autem planete dõs in ortum per se cõuenire, quare & primo orbi resistere, quo in eõ casum retrahuntur. ac si resistant, hõo fit vt non labore qui trahit, & non retardetur resistente. Præterea & illud simul querendũ est, quis nã motus sit ille, quo orbis orbẽ ducit, tractio ne, an impulsio, an uectio, an aliud. Ad priorem igitur difficultatẽ passim dici cõsuevit non resistere tractũ orbẽ, nec contrarios esse planetarũ motus quã primo: quã non super eisdem polis fiant, nec per eandem lineam, sed per obliquam, qualis est c. d. cum a. b. contrarij autem forent, si per eandem lineam vterque fieret vt per a. b. sed recte hincque difficultatem euadunt: neque recte illud dicunt,

B contrarios fore motus si super eadẽ lineam ferent, nõ euadit quãdem difficultatẽ, quã obliquus omnis motus partim longitudo, partim latitudo in parteiceps est, signũ cuius illud est, quod si Sol aut alius planeta nihil a superioribus impediret, vtrique simul & in orientẽ, & septentrionẽ, uel meridiem uersus moueretur, nunc aut motum in longitudo lineam, nec iter non operatur, raptus a primo orientem in occidentẽ, sed solum eam quã in latus fit, quicquid cum alio fiat, si igitur contrarij essent planetarum motus, cũ primo, si vtrique per eadẽ lineam forent, ita profecto & contrarij fuert, quã per obliquã agunt, nam quãquam non opponatur obliquus motus quatenus in latus fit, at opponit tã quatenus, & in longũ ferri nititur. demonstrant autẽ hoc gratia, & leuia. quorum hæc si

deorsum, illa sursum trahantur siue per rectam, siue per obliquam lineam, semper trahẽti resistunt, quã propter difficultatẽ non existant. Sol. n. & si non vim patitur a motu primi, quã in latus sese mouet, at patitur videtur, quã in longitudo in peditur, nec impeditur solum sed prorsus eũ amittit motũ, nam simpliciter Sol in orientẽ motu proprio nõ fertur, sed solum scdm quid, vt statim declarabitur.

Nos autem dicimus motus orbem qualescunque sint siue in idem, siue in opposita, siue per eandẽ lineã, siue per obliquã, nullã vnquam contrarietatem inter se habere, nullã resistentiã facere qui trahuntur, nihil laborare qui trahunt. superiores itẽ dicimus retroducere alios posse, hos autẽ nihilominus semper motus proprios esse, qui nec vnquam villo pacto, villo casu tolli, aut impediri possint, nec fiant, quãquã etia retroducatur aliquis orbis per eandẽ & rectã lineã ac super eisdẽ polis. Quare omnia

ut commodius ostendamus, in primis illud supponamus medium circulum q per C
 naturā semel factus est in aliquo orbe, nō sum nunquam mutari orbe illo quo
 cūq; lubet modo mutato, ut si eius orbis qui est a b c d
 medius circulus semel per se factus sit a c, ille quidem
 nunquam mutabitur, quāquam orbis ipse diuersimode
 varietur. si. n. polis d transferatur ubi e, remanebit tū idē
 medius circulus a c, qui per e f agetur. medium autē cir-
 culum uoco, qui moto orbe, medius inter polos & maxi-
 mus oium ac uelocissimus designatur. causa autē q̄ is nun-
 quā mutetur, iccirco est, q̄ ea orbis pars per naturam me-
 dium describit circulum q̄ in eo orbe ceteris per se præ-
 stantior ac pollentior est. si. n. nunc primum moueri ali-
 quis orbis inciperet, utiq; per naturam pars illa prius motum inchoaret, quæ præ-
 stantior ac ualentior esset. quare & ab illa medius describeretur circulus. nihil autē
 refert siue incipiat moueri orbis, siue etiam æterno tēpore dimotus sit, idem enim
 omnino p naturā sit. hac de causā Planete semper in medijs circulis locum habēt.
 q̄n steliā præstantissima est in toto orbe pars, & ab ea ille pducitur circulus, q̄ me-
 dius ac maximus est. Igit̄ semel facto p naturā circulo medio in aliquo orbe, idē il-
 le semper manet, q̄m eadē naturā semper perstat & partes eadē semper sunt, quan-
 quam orbis ipse uarie cōuertatur & transferat. Ex his sequitur quod a accidat or-
 bibus & diuētitia sint, quæ dā uerō p se in sint. accidit q̄ dem uniuersi partes ories,
 occidens, septentrio, & merides. q̄. n. aut in occasum aut in ortum ferant, p acci-
 dens habēt, & forinsecus aduenit. si enim p se inesset certā in partem moueri, muta-
 to quidē orbe & polis eius, mutaretur & medius circulus. si quidem oporteret mo-
 ueri orbē tam in partē, q̄ per se & pro natura indita foret. quod q̄ dem p alium me-
 dium circulum eueniret. ut si orbis a b c d p se haberet moueri ab occasu in ortum,
 p lineā certā, ceu p æquinoctialē, trās lato q̄ dē polo d ubi e, mutaret & medius cir-
 culus q̄ prius fuit, uta c, fieretq; alius nouus, q̄ per æquinoctialē ptenderet, hoc
 aut quom fieri nullo pacto possit, ut mutet̄ medius circulus p naturā semel factus,
 mutent̄ aut orbes ipsi diuersimode, & poli eorū, necesse est uniuersi partes oēs acci-
 dere orbib. neq; eos hāc magis q̄ illā p se respicere, sed in differētes ipsos p se e. i-
 flere, quocunq; uertant, q̄ cū in planetis alijs, tū in Luna uidere manifestissimū
 licet. nā q̄ q̄ qui Draco in ea uocat, ppetuō quodā modo uarietur, & nunc caput in
 uno signo habeat, nūc in alio: ipse tū Luna orbis p eundē semper mediū circulum
 circū uertit: ut accidit modo in hāc, modo in illā partē agi. Idē & in planetis reliqs
 euenit: ac in primo etiā nūm orbe cōtingeret, si supra haberet aliqd, quod dimoue-
 re ipsum de situ posset: nihil autē quū supra habeat, a quo dimoueat, ut pote primus,
 inde obtinetur tū in partē ferat sem p. tametsi Aristoteli uī finē quendā habere
 hoc i natura. Vniuersi igit̄ partes quū aduētiētię sint orbib., atq; illis accidat, tum id
 solum p se inesse ijs uidei, ut p mediū circulum suū certo partū ordine conuertan-
 tur. sicut. n. quædam partes per naturam mediū circulū faciunt, ita, & quædam cer-
 tum ordinem in motu pbent, ut ab hac & in hanc solum fiat. at hoc unum per se &
 (ut aiunt) essentialē est, reliqua oīa accidunt: siue. n. in ortum siue in occasum uer-
 tatur orbis, siue dextra siue sinistra, in differens ipse est, & natus uerti in omnia, dū
 suo sese & per naturam indito motu agit. si qua igit̄ oppositio inter orbes uersat,

A In eo certe est, quod per accidens diximus, hoc est circa vniuersi partes, in qb. & tardari, & sisti, & retroduci, & citari orbes, vnus ab alio potuere. verū cōtrarietas, & vis dici hæc nō potest: si quidem uiolentiā vū solum fit, quom̄ quid contra natura propriam torquetur. in eo autē quod per se diximus, nulla vis, nulla contrarietas accidit: quoniam in eo nihil pati orbes possunt, nō tardari, nō citari, nō sisti, nō retroduci, & ad summū nihil impediri villo pacto: qm̄ motus ille, qui per se inest ac proprius orbibus, idem semper manet, & eodem modo fit semper, quocū que in vniuerso per accidēs orbis vertatur. qua de causa, nec laborat q̄ trahit, nec resistit qui trahitur, quoniam in contrariū non nititur, quum ad vniuersum non in vnā magis quā in aliam partem inclinet. Dubitabit autem fortasse aliquis in ijs orbibus, qui retroducuntur, (præsertim si qui per eādē lineā retroagātur) quo modo fieri possit, ut retro aliquis orbis ducatur, propriū tñ ipse motum cōficiat, primum. n. mutari uideretur non solū quod per accidens est, partes scilicet vniuersi, sed & id quod per se dictū est, ordo scilicet partium in medio circulo. quæ. n. præcedebat prius, nūc sequitur, & è cōtrario. Præterea & qui retroducitur orbis, prorsus pprio motu priuari vī: nō. n. cognoscitur motus vllus nisi per fixū aliqd in vniuerso, ad quod uel accedit, uel recedit, si quid moueri debet. at retroductus orbis ad nullū fixū in vniuerso accedit, uel recedit p̄ motū propriū, sed p̄ raptū solū. Porro nec moueri is orbis dī, q̄ nō circa cētrū cōuertit: at retroductus cir ca centrū nō uertitur alio motu q̄ raptu, per se igitur nō vī ullo pacto moueri.

Distinguendū ergo est de eo, quod moueri dicitur & quiescere. est. n. & per se moueri, & per accidens: similiter & per se quiescere, & per accidēs. per se id mouetur, quod ratione sui partes commutat in eo, quod coextenditur sibi: quiescit aut p̄ se, qd̄ ratione sui partes nō mutat in eo qd̄ coextenditur sibi: per accidens autem mouetur, quod partes mutat in vniuerso & in cōmuni loco, uerum nō ratione sui, sed ratione coextēti. per accidēs uero quiescit, quod per se motū in loco proprio, partes in loco cōmuni & in vniuerso nō mutat, nō autē ratione sui, sed alterius, in quo est. Per se igitur in opposita moueri impossibile: & p̄ se moueri et quiescere impossibile. similiter & per accidēs in opposita moueri, aut moueri, & quiescere impossibile. per se autem moueri in vnā partem, per accidēs in aliam: aut per se moueri, per accidēs quiescere non impossibile. similiter per se quiescere, per accidēs moueri nō impossibile. Qui igitur aduerso amne tñ in nauī currit, quanrū amnis cōtrafert, & mouetur, & quiescit. sed nō secundū idē: mouetur qd̄ p̄ se in nauī ceu ī proprio loco, quiescit aut per accidēs: in vniuerso enim quiescit, & non rōne sui, sed nauis, & amnis, qui cōtraferunt. Idē si minus currat, q̄ nauis contrauehat, in opposita quidē mouebitur, nō aut secundū idem, sed per se in occidentem in loco pprio, in orientē uero per accidēs, in vniuerso, quo nauis ducit. Idē & de orbibus dicendū est: nam Saturnus quidem, & Sol & orientem uersus mouetur, & uersus occidentem. sed per se in orientem, signato I I. certo pūctō in loco, in quo est, ut in Aplane, ab eo semper magis & magis orientem uersus recedit, per accidēs autem in occidentem fertur: si. n. ad vniuersum comparetur, & ad communem locum, partes quidem continenter mutabit uersus occidentem, uerum non ratione sui, sed alterius, in quo est: ex uehente enim orbe & uel totum autem totale motum fiet, quod in loco utriusque communi, & in vniuerso uersus occidentem transferretur. Idem Saturnus, si per se tantum moueretur in orientem,

quan-

quantum per accidens retro dicitur in occidentē, & moueretur, & q̄sceret. sed **C**
 p̄ se q̄ dē moueretur in locō suo, per accidēs autē q̄sceret in uniuerso. Ad obeū-
 dū igitur propriū motū, nō necesse est in uniuerso moueri (per id. n. nō mensura-
 tur proprius motus, sed factus est per se moueri, & in loco proprio partē mutare,
 p̄nes quod: p̄ prius motus & attenditur & mēsuratur. atq; hoc nec impediti ullo
 pacto p̄t, nec ulla ratione mutari: nā quāquā retro ducatur orbis siue p̄ eandē li-
 neā siue per obliquā in uniuerso, p̄ se tñ & ad p̄ priū locū cōparatus semper eodē
 modo mouebitur: semp̄ suū atq; inatū motū cōficiet: qua de causa nulla uis nulla
 cōtrarietas in eiusmodi motu uersat: i eo uero qd̄ p̄ accidēs diximus, & impediti
 orbes p̄t, & tardari, & citari. sed neq; in hoc uolētia & labor est. qm̄ orbis nō in
 unā magis quā in aliā partē inclinatur. Si igitur ordo partū mutari uī i retro
 ducto orbe, hoc certē est in eo, quod per accidens diximus, ratione ad uniuersū
 habita, non in eo qd̄ per se est. quare & proprius motus nihilo secius fit ac prius,
 & eodē partū ordine p̄ se. quāquā retro orbis ducatur. p̄ fixū uero aliqd̄ in uni-
 uerso, nō mensuratum cognosci oportet proprium motū, sed per fixū aliquid in
 loco proprio, à quo uel ad quod semper recedit uel accedit orbis p̄ se. Idē & sem-
 per. circa centrū p̄ se conuertitur, quāquā per accidens retro sum circa idē centrū
 ducatur: quod factus est ad eū exercendū motū, q̄ proprius est. Dupliciter autē quē
 Sol, & alij planetae moueri dicitur, & p̄ se in ortū, & p̄ accidēs in occasū, si que-
 rat quis simpliciter quorsum mouetur Sol, in occasū fortasse dicendū est: secū dū
 qd̄ aut in ortū. simpliciter. n. est, quod ad uniuersum est. secū dū qd̄ uero quod
 ad locū propriū cōparatur. hic tñ, & motus est, & p̄ se motus ac proprius. Quod
 igitur nulla uis, nulla resistentia inter orbes per se uersetur, & quō retro duci or-
 bes. possint, at p̄ prius tñ motus efficere, & qd̄ sit p̄ se, & quid p̄ accidēs in orbū **D**
 motū, haec nō dictū est. unō q̄s motus ille sit, quo orbis orbē ducit, expediāmus.

Quod uectio quaedam sit, qua orbis orbem ducit. Cap. 9.

Difficillimum autē a me semper habitū illud fuit, quis nam motus ille sit, quo
 unum orbē alium fecū ducere uideamus, utrum tractio an pulsio, an uectio,
 an aliud qd̄. ac primum quidem tractio nō uidetur, qm̄ quae sese trahunt omnia
 aut p̄ asperas & inaequales superficies trahuntur, aut alligata nexu aliquo. alia qd̄
 continuitate cōmuni ob uacū, alia uinculo aliquo, alia spiritali specie, quali ter-
 rum ad Magnetem trahitur. at in celo inaequales superficies non sunt, sed planissi-
 ma & laeuissima: oēs (alioqui uacū inter ipsas interciderat) neq; orbis orbi succe-
 dit ob uacuum. nec uinculo ullo colligati sunt inuicem. sed nec spiritali specie
 (quod maxime dicendum uideretur) si. n. superior inferiorem duceret, q̄ illi esse
 alligatus ea specie, utiq; & inferiores in opposita acti eadē alligatione resiste-
 rēt, impedirentq; trabentes, & tardarent, ac retro etiā ducerēt, qm̄ multi inferio-
 rū uelociores multo sunt: constat autē inferiores nihil in eos facere, q̄ supra sunt,
 ut declaratū iam est. Eisdem de causis neq; impulsio uidetur esse motus ille: nam
 & ipsa aut per inaequales superficies fit: aut mole, qua impellit, quod sibi obuiat
 corpus: aut spiritali specie (ut antiparistasi multorum patet) at nullo horū celū
 pellere celū p̄t. At uero nec uectio uidetur esse, quod. n. uehitur alligatū semper
 est cum uehente, & semper attractio aliqua fieri in uectione uidetur: aut. n. si
 defertur uectum, ob inaequales superficies attractum, aut inuicetur atque in **D**
 det

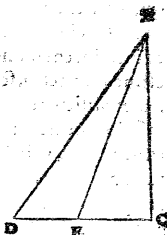
A det in vehente: hoc aut est illi alligari: potest enim sic ne diuelli possit, quod vehitur: at cœlum non ininitur, nec vilo alligatur modo: Propter hæc quibusdam neque attractio neque impulsio neque vectio videtur is motus, sed opus virtutis, & spiritalis speciei a superiori orbe demittit, non quidem quæ orbis alliget, sed quæ eo motu inferiorem moueat, quod & superior igitur: quæ proprie neque attractio, neque pulsio est, neque vectio, sed naturalis motus cœli a forma datus. Verum & hoc, confimiles habet difficultates: si enim superior orbis speciem in inferiorem demittit, utiq; & inferior speciem mittet in superiorem: Circulo enim & in orbem diffunditur spiritalia hæc, vt in lumine, & sono, & alijs patet: quare & superiores impediri & transmutari accidet ab inferioribus. Præterea si a primo orbis species demittitur, quæ reliquos oēs mouet, fortius quidem eos mouere necesse est, qui propinquiores sunt primo, quæ igitur modo Sol, Venus, & Mercurius equaliter moueri poterunt Sole propius existere? Item & illud queri potest: nunquid quæ reliquos mouet spes, & ipsum et primū moueat, an nō. si quidem nō mouet: mirū certe videretur moueri alios, ipsum aut in quo est, non moueri: at si mouet: si quidem & intelligentia etiam ipsa inouet, duo erunt vnus mouentia præ necessitatem, si vero sola species mouet, erit igitur primum mouens natura posteriùs primo mobili, & in magnitudine, & diuisibile.

Videtur igitur mihi vectiois species quedam esse, quæ orbis orbem ducit. Omne enim contentum in alio, natum est cum eo atque in eo conuehi, nisi resistentiam faciat, & in oppositam partem inclinatur: at cœlum cœlo nihil resistit (vt dictum est) neque in vnâ partem magis, quàm in aliam inclinatur, quid igitur prohibet continente motu se simul & contentum quoque commoueri, quoniam simul sunt, & alterum in altero? Neque illud verū est vectioem oēm cum attractione fieri, nisi in his quæ hic sunt, & contrarietatem inter se habent, atque oppositas inclinationes: in ijs enim alligatio quedam requiritur, si vehi debent, at in quibus resistentia, & contrarietas nulla versatur, nec opposita inclinatio, nihil aliud requiritur, quàm simul esse, & alterum in altero, propter quod primus orbis reliquos omnes vehit: nec solum illos, sed & ignis spheram, atque aeris, quæ diu resistentia non fit: verum vbi ad eas partes aeris uentū est, quæ aliquo pacto resistunt, tum circumductio aeris cessat, atque in his solum corporibus sphericis & diuinis, veræ vectio inuenitur, quia contrarietatem nullam inter se habent, in alijs autem proprie vectio est, sed tractio quedam magis. Nos autem propter consuetudinem eorum, quæ hic videmus, non plane possumus cœlestem illam, ac simplicem orbium vectioem imaginatione comprehendere. Si igitur hæc ita se habent, iam tandem & illud manifestum esse potest, cur superiorum orbium motu circumducantur & inferiores, hi vero nihil in superiores efficiant: siue enim motus iste fit vectio quedam (vt par est credere) siue fiat ab intelligentia communi, clarus est motu superiorum agi & inferiores, horum vero motu nihil superiores pati.

Si duo orbis in idem mouentur, minorem semper velocius moueri. Cap. 10.

AD hæc & illud supponendum est, si duo orbis in idem ferantur, minorem ac contentum semper velocius moueri, tum autem maxime tum subalterni fuerint: nox quanto anguli minores, atque acutiores extiterint. dico autem subalternos orbis, quorum circuli medij alter sub altero est, & poli sub polis. necesse autem est minorem orbem, contentumque velociorem reddi, quàm continentem, quoniam in eo vehitur, quare oēm in primis velocitatem requirit, quam habet contentus, deinde & suam ipsæ,

ae propriam superaddit, nō aliter q̄ qui in naui vehitur, si in idē cum naui ipse se-
 fe agar, quamquam tardissime, semper tamen velocius omni
 pūcto feretur, cum quo moueri cepit. tum autem velocissi-
 mus sit orbis minor, quum subalterni fuerint, quoniam sub-
 balterna linea recta similis est, quæ omnium est breuissi-
 ma, & totus motus in rectum fit, quum vero subalterni non
 sunt, sed sese intersecant, totus quidem motus nō in rectum
 est, sed & in latus: quæ linea similis est curuæ. in spacium. n.
 e c citius peruenitur per lineam b c, quàm per b e; & per b e
 citius quàm per b d: quia trianguli b e c maior latus est b e,
 opponitur enim maiori angulo. & similiter trianguli b d e
 maior latus est b d. Non existentibus autem subalternis tā-
 to velocior est motus, quanto anguli acutiores sunt, quo-
 niam motus subalternio propinquior est, & plus recti habet:
 ubi vero anguli maiores sunt, motus magis a subalternatione remotior est.

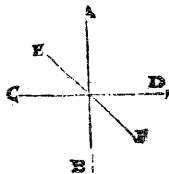

Si duo orbis in opposita ferantur, minorem semper impediri. Cap. 11.

SI vero duo orbis in oppositas ferantur partes, minorem semper impediri neces-
 se est, & aut tardari solum, aut sisti, aut etiam retroduci. causa autē est, q̄ vectio
 in vnā partem fert, proprius motus in aliam, si igitur æquales fuerint vectio, &
 motus proprius, sisti minorem contingeret: neque. n. in hanc, neque in illam agetur
 partē, æquatis potentijs in diuersa mouētibus. at si maior sit vectio, retroduceretur
 minor superate vectio: si vero minor vectio fuerit, præualebit quidē proprius
 motus, ne aut sistatur aut retroducatur orbis, at tardabitur tamen, maxime autē **D**
 fiens hæc, quū subalterni orbis erunt, mox quanto anguli minores atq; acutio-
 res extiterint. Intelligenda autē sunt hæc ratione ad vniuersum habita, quod per
 accidens in esse orbibus dictum est. ¶ n. nihil inconuenit & tardari, & sisti, & re-
 troduci etiam orbis, quum nihilominus per se ipsi semper suos motus efficiant.

*In natura sphaerarum non solum esse motum in longitudinem, sed & in
 latitudinem factum. Cap. 12.*

Illud præterea nobis ponendū est, in natura sphaerarum non solum esse eum mo-
 tum, qui in longitudinem agitur, sed & alios quoque, qui in latitudinem. dico
 autem longitudinē ab oriente in occidentem vel e. contrario: latitudinem vero à
 Septentrione in Meridiem, vel contra. Principalissimi autem motus, qui in ea
 natura esse possint, tres tantum vidētur esse, non plures, nec pauciores, illi scilicet,
 qui sese inuicem secant ad rectos angulos: hi enim soli (quæ-
 admodū & axes super quibus sunt) determinati ac certi sunt,
 reliqui vero indeterminati & infiniti sunt: propter quod nec
 in natura esse per se possunt: si. n. vnus eorum esset per se in
 natura, pari ratione & omnes possent: at infinitum nullum
 & indeterminatum per se esse potest in natura: qua re nec plu-
 res axes per se, nec plures motus esse possunt, quàm tres illi,
 qui sese ad rectos secant angulos. sed ne pauciores quidē cō-
 tingit esse: quoniam si is est, qui super a b fit, cur non sit &
 ille, qui super c d? & si hic, cur non & qui super e f? Eorum autem motuum, qui

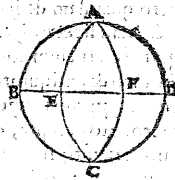

A in latitudinem fiunt ad rectos angulos cum equinoctiali, ab Hiparehi quidem temporibus vsque ad nostra aut nulla cognitio fuisse videtur, aut nulla opinio. si quidem Ptolemaus inter primas suppositiones recipit, non esse alios in sphaeris motus, quam duos, alterum qui ab ortu in occasum per equinoctialem fit, alterum qui ab occasu ad ortum oblique per zodiacum contraagatur. ante Hipparchum vero quandam de ijs motibus opinionem fuisse apud Eudoxum, & Callipum coniecturam licet ex ijs accipere, quae Aristoteles circa primam philosophiam reliquit: refert enim eos sphaeram quandam posuisse, cuius poli in zodiaco siti essent. At vero & antiquiorem de his motibus opinionem existisse apud vetustissimam illam Aegyptiorum gentem, fidem quandam praebent ea, quae Pomponius Mela ex Herodoto accepta de ea gente scribit his verbis. Mandatumque literis ferunt, ex quo Aegyptij sunt, quater cursus suos vertisse sydera, ac Solem bis iam occidisse, vnde nunc oritur, atque ortum, vbi nunc occidit. Atqui occidisse vnquam Solem, vnde nunc oritur, nulla prorsus via alia intelligi potest, quam per praedictos motus: de quo in sequentibus nonnulla dicemus.

Primus aetate nostra Ioan. Baptista Turrius Veronensis grauissimus philosophus, inter alia multa, quae diuino pene ingenio inuenit, vidit in sphaerarum natura oportere tres illos motus per se esse, reliquos autem alios omnes per accidens inexistere. per se autem dico esse non vna in sphaera, sed in vniuersa ea natura, in qua principales etiam naturales sunt tres illi praedicti motus. oportere autem ita esse, verisimiles quidem rationes satis habet. primum quidem quia ijs ascitis, & facillime & regulariter ea omnia monstrari possunt, quae circa sydera apparent: non ascitis autem, non possunt, nisi per absurda, & inconuenientia plurima. at vero & propter bonum ac finem necessarii in natura sphaerarum videntur. sic enim non solum perfecta erit sphaera ratio, sed & alia perficiet magis. per hosce enim motus fieri paulo post ostendemus, vt punctus omnis qui in sphaera est, quandoque vbi-que fiat, & ad omnia & vndeque sese conuertat. quod necessarium quidem videtur, quo virtutes, quae ab orbibus huc demittuntur, vndique & ad punctum omnem impartiantur, & quaecumque possibilia sunt in natura fieri, quandoque etiam fiant. alia profecto generationes in mundo fierent, si forte fortuna Sol per equinoctialem (vbi per Eclipticam) iter teneret. Futurum igitur est, vt Sol quandoque viam illam teneat, quo fiant illae generationes. in natura enim quod possibile est, necessarium etiam est. ad ipsas praeterea insularum montiumque generationes si quis respiciat, videatque tempus illud fuisse, quum e mari facti, & olim mari contacti fuerint, futurumque rursus, vt qua mare nunc integit, habitabile olim fiat, quodque habitatur, ac colitur, condendum quandoque Oceano fore: tum videat maximas illas terrae mutationes, euersiones, exarsiones, magnasque aestates illas, atque hyemes, quas Aristoteles refert: agnoscat quidem in Caelo mutationes esse oportere, quae tanta efficiant longe alias, & maiores, quam illae sint, quas quotidie videmus in angusto admodum constitutas. atque equidem crediderim hosce motus eos ipsos esse, quos in stellis latere primum vaticinatus est Albatenius: mox & summus vir Ioannes e Regio monte quodammodo est auguratus, quum scripsit. Siue igitur instrumentorum incertitudo hanc varietatem immiserit, siue motum quandam adhuc nobis occultum stellis fixis natura indiderit, difficile admodum est, & erit, huius motus qualitatem metiri.

Si duo orbis sese ad rectos angulos secent, minorem motu suo in omnia opposita successiue mouere. Cap. 13.

SYpponendum deinde & illud est, duorum orbium si medij circuli sese ad rectos angulos secent, minorem motu proprio successiue in opposita omnia mouere, vt si orbis maior a b c d habeat medium circulum b d, qui secet medium circulum alterius orbis a e f ad rectos angulos, primum quidem circunducetur orbis minor in latitudinem, quoniam motus qui in latius fiunt non sese impediunt, & maiores ducere minores, & contentos dictum est, quo fiet vt minor circunductus in latitudinem motu proprio in opposita omnia successiue per se moueat in occidentem, in Orientem, in Septentrionem, & Meridiem. cuius causa est, quod d circunducto orbe in latitudinem partes per mutantur, & quae supra erat, fit infra & e contrario. permutatis autem partibus necesse est & motum proprium permutari. vnus. n. circuli superior pars in occasum, inferior in ortu mouet. Si igitur partes illae permutentur, totus motus commutabitur. quod facile est sic videre. intelligatur minoris motus esse a c in a per f ab oriente scilicet in occidentem in vna medietate: in alia vero esse ab a m c per e. ab occidentem in orientem. qm igitur circulus hic a e c f circunducitur a maiore orbe in lat. audi nemper b d, palam qd f quandoque fiet vbi d, quandoq; vbi e, quandoq; vbi b, & postremo iterum vbi f. Ergo si hunc mouet ab oriente in occidentem, quum erit vbi d, fiet motus a septentrione in meridiem, quum vero erit vbi e, motus erit ab occidentem in orientem: quum autem vbi b, motus agetur a meridie in septentrionem: ac postremo redeunt ad primum locum motus redibit ab oriente in occidentem. Consideranda autem sunt & intermedia loca. Horum autem duorum orbium maiorem illum, qui circunducit, vocemus Circunducentem, minorem vero, qui circunducitur, ac proprio mota successiue in omnia opposita mouet, vocemus Circitorem: vt enim his nominibus necessarium sapenobis erit: quare vt q facillime intelligamur, legentes rogamus, vt ad haec nomina bene ac memoriter aduertat, vt si quando a nobis adducentur, plane intelligamur, quid per ea significemus.

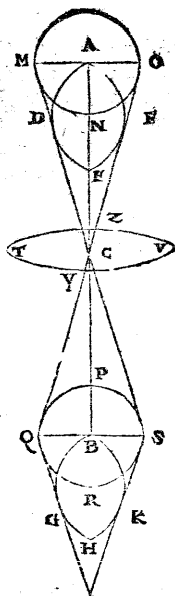

Si Circitori alicui alius orbis contraferatur in latitudinem super polis Circducentis, hunc contrauectum moueri a Circitore motu trepidationis. Cap. 14.

Postremo & illud nobis recipiatur, si Circitori orbi alius inferior contraferatur in latitudinem, & super polis Circducentis, contrauectum hunc a Circitore eo admirabili motu, aut consimili moueri, quem trepidationem, vel accessum & recessum vocant. Est autem motus is, quem trepidationem appellant, vt duo puncta e diametro opposita (qualia essent aequinoctia) ita agant, vt paruos describant circulos latioribus semper oppositis.

Punctus autem medius, qui tropici vicem supplet, modo versus vnum eorum partium duorum, modo versus alium accedat in eadem semper linea manens: vt si a & b sunt aequinoctia, c tropicus, parui quidem circuli erunt a d e f ex parte a: ex parte b autem b g h k. verum perfecti circuli non sunt hi, sed ouales quodammodo: perfecti autem solum sunt duo alij, quos describunt duo puncta ab aequinoctijs distantia, quanta est semidiameter circulorum priorum, circa a quidem l m n o, circa

A circab verò p q r f. Hoc ergo motu agi necesse est, si aliquis orbis minor Circitori contraferatur in latitudinem. qm̄ enim omnis Circitor duos habet motus, vnū datū a Circunducente, quo circumferitur in latitudinem, alterum proprium, quo successiue mouet in omnia opposita, per priorem quidem motum nihil mouebit cōtrauectum hunc tertiū in latitudinem, qm̄ illi contraferatur equaliter, per proprium autem motum mouebit, trepidationem vocatam afferens. nam quoniam Circitor per motum suum mouet in omnia opposita (ut dictum est) fit quidem, ut æquinoctia puncta contrauecti orbis, quæ potissimum Circitor respicit vti polos circūductionis, motu suo & ipsa in opposita omnia successiue ducantur, ante, retro, dextra, & sinistra, & in intermedia, atq; in summa taliter, ut ab ijs parui circuli describantur, quorum semidiameter tāta erit, quātum Circitor mouere potest in vna quartæ circūductionis in latitudinem suæ. erunt autem oppositæ semper lationes æquinoctiorum. quoniam vnus circuli si vnus punctus mouetur in vnam partem, oppositus in oppositam semper agitur. quū igitur a ante ducetur, b retro ferri necesse est: & quum a dextra, b sinistra flectere. Sit medius circulus contrauecti orbis u z ty, per quem in altitudinem contraferatur. diuidaturque circūductio Circitoris in quatuor quartas, moueat autem per quartam u z, quæ sit septentrionalis inferior, palam

B q̄ partim in longum, partim in latus mouebit: quare polos cōtrauecti, quos potissimum respicit, & in longum, & in latusaget lationibus semper oppositis. atq; a quidem in latus mouebit versus meridiem, in longum uero uersus orientem. quocirca ab a describetur arcus a d: c uero in latus quidem uersus septentrionem, in longum uersus occidentem ducetur, describeturq; ab ipso arcus b K. Rursus uero moueat Circitor per aliam quartam circūductionis z t, quæ est inferior meridionalis, d quidem mouebitur in longum uersus orientem, in latus uero uersus septentrionem, duceturq; ab eo arcus d e: K uero oppositus in longum uersus occidentem ageatur, in latus uersus meridiem, designabitq; arcum Kh. Porrò Circitore mouente per aliam quartam t v, quæ est meridionalis superior, e in longum uersus occidentem flectet, in latus uersus septentrionem, facto arcu ef: at h oppositus arcum trahet hg. Postremo per vltimam quartam y u, quæ est superior septentrionalis, f à Circitore mouebitur in longum quidem uersus occidentem, in latus uersus meridiem: fietq; arcus fa, peracto circulo a d e fa, g uero oppositus describet arcum gb, facto circulo b K hg b. Non sunt autem hi perfecti omnino circuli, sed oblongi magis, quā lati, quoniam linea a cb quādoque c f, quādoque fit m o c q, & latitudo maxima est m o, quæ continet uersus punctum medium angustatur: vnde fit, ut diameter lōgitudinis a e maior sit, quā diameter latitudinis d f. Perfecti autem circuli soli sunt ij duo, quos describunt lab vna parte, & p ab alia, horum enim tanta est diameter longitudinis, quanta & latitudinis, quoniam circa maximam latitudinem fiunt. ab ijs uero omnes alij oiales sunt, & tanto oblongi magis quā lati, quanto puncto medio proximiores sunt.

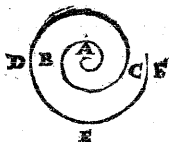
Fractastorij.

B

Dubiter

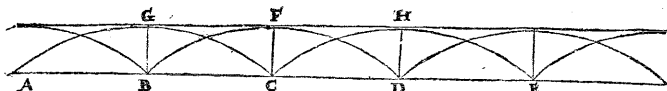

Dubitet autem fortasse aliquis circa ea quæ dicta sunt. videtur enim contraiecti **C** orbis poli debere à Circitore moueri, non ita vt circulos faciant in idem redeuntes, sed helices magis, & vmbilicos, qui ab angusto sese continenter magis, & magis expandant, qualis est a b c d e f. ita autem esse oportere videtur, signato medio circulo contraiecti orbis, quem Circitor motu proprio de puncto in punctum successiue secat, atque eleuat. videtur enim continue magis & magis tollere eum debere. quod si fiat, necesse est & polos continue magis & magis per vmbilicum actos expandi, non autem per paruos circulos in idem reuerti, (vt dictum est.)

Ad quod dicimus falli nimirum, si quis ita existimet contraiectum orbem moueri, vt per vmbilicos agat: nec, n. id accidit, ut medius circulus eius continenter magis & magis tollatur. quoniam quidam nihil plus eleuari ille potest, quo Circitor tollere in vna quarta circductionis valet. ut si medius circulus contraiecti sit a b c d e, Circitor autem in vna quarta suæ circductionis non plus tollere ipsum possit, quam sit b g, dico quod medius circulus ille nunquam eleuabitur supra lineam g f h. sit. n. quod in quarta Circitor eleuauerit b usque ad g factò semicirculo a g c, tunc fiet, ut punctus omnis post g successiue tollatur in g f h. in fine autem quartæ & ipsum e inueni-

I K

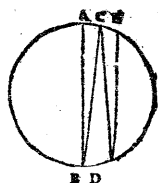
tur vbi f, factò alio semicirculo b f d. supra autem non tolletur c, quoniam si supra tolletur, ut in K, sequeretur quidam, ut Circitor plus mouere possit in vna quarta, & eleuare, quod esset b g, quod est contra suppositum. similiter & d tolletur usque ad h, non ultra propter eandem rationem. & ita de alijs omnibus punctis successiue dicendum est. nullus. n. supra lineam g f h eleuabitur, sed omnes successiue illam tangent de puncto in punctum. vnde & successiue noui, & noui semicirculi fient alijs punctis sublatis, alijs subsidentibus in coronam, & quodam quasi tripudio. quare & motus iste, si recte consideretur, tripudiatio magis uocari, quoniam tripudio mereretur, eo quod puncta omnia ceu tripudiantia unum post aliud, hæc quidem tolluntur, illa subsistunt. hæc de causa quantum medius circulus eleuari potest à Circitore in una quarta, tanta & diameter est paruorum circulorum, qui describuntur à polis contraiecti orbis. De principijs igitur, ac suppositis hæcenus determinatum sit satis.

SECTIONE SECVND A.

De ijs quæ apparent in motu ab ortu in occasum. Cap. I.

NVNC autem quæ circa sydera visuntur, & eorum causas prosequamur à primis, & vniuersalissimis incipientes. Eorum autem, quæ apparent, alia vel omnibus manifesta esse possunt, alia non nisi Astronomis nota obseruataque sunt: quibus adhibenda videtur fides, ijs præfertim, qui tum magni circa disciplinas fuere, tum Philosophiæ, & ueritatis amatores: qui quidem neque falli, neque fallere nati sunt: qualis Ptolemæus diuinus certe

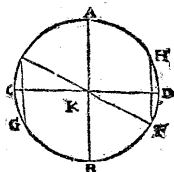
A certe ijs, & ceteris anteponeudis: tum & Hipparchus, & pleriq; alij egregij: quos ad tantum laboris, ac studij nihil certe aliud potuit impulisse, q̄ amor ueritatis, & eorum diuinorum corporum, circa quæ mentiri nefas, atq; impiũ fit. Ex omnibus autem quæ apparent, ille & primus, & communissimus sese offert motus, qui ab ortu in occasum tanta celeritate cõuertitur: eo cõstat circumagi stellas omnes, atq; orbes q̄ manifesti sunt nobis: verũ nõ equaliter iter oēs, sed alios citius, alios tardius: citissime quidem omnium Aplanen, mox Saturnum, mox Iouem, deinde Martem, tardissimam uero omnium Lunam: Solem autem, Venerem, ac Mercurium æqualiter quidem inter se, superioribus uero trib. planetis, & Aplane tardius. Hæc igitur ita se habere illis credendũ est; qui cuncta diligentissime obseruauere. Adhæc autẽ, & illud in hoc motu constat, circulos qui describuntur à stellis, tum in errantibus, tum planetis in idem non redire: ut si ab a inceperint, non redibunt quidem per b in a sed in c: & rursus non in c per d, sed in e: quare nõ veros fieri circulos manifestum est, sed helices, ac spiras magis: nõ quidem quæ cõtinenter pcedant, sed quæ intra certos terminos concludantur hinc quidem in meridie, inde in septentrione cõstitutos. Porro & circa conspectũ ortũq; , atq; occasum syderũ differentia mortalium nõ parua est: alij stellas oēs quæ in vniuerso sunt cælo circumspicere possunt: alij quasdam solum: quibusdam certa sydera nunquam conduntur: certa nunq̄ spectantur certa oriuntur, & occidunt: & quæ oriuntur, & occidunt, alijs citius, alijs tardius, quanq̄ sub eodẽ meridiano degant.

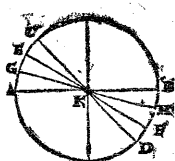
De causis eorum quæ apparent in diurno motu.

Cap. 2.

B **N**obis igitur de apparentium causis agentibus quædam cum alijs communia erunt, quædam non communia: in multis enim illis debendum est, qui primi de rebus Altronomis tractauerunt: in multis uero, si & nos principium demus, nobis illi gratias habere poterunt, qui ea à nobis acceperint: in primis igitur ea mortalium differentia, quæ circa conspectum syderum, ortumq; atque occasum eorum versatur, è diuersitate horizontum pendet: quorum alij recti sunt, qualis c d ad æquinoctialẽ a b: alij obliqui qualis e f. qui igitur rectum habent Horizontem, ij stellas omnes quæ in vniuerso cælo sunt, videre possunt: quoniam in æquinoctiali habitant, & equaliter ad Polum vtrunq; spectant. Eorum uero, quibus obliquus est Horizontus, nulli stellas omnes videre possunt: sed quasdam nunquam uident, quasdam semper in conspectu habent: quædam ijs oriuntur, & occidunt: quoniam obliqui Horizontis semper vna pars supra alterum Polorum eleuatur, ut K e, alia infra altum deprimitur, ut K f, Poli sunt c & d, Horizontus obliquus ef. quæ igitur stellæ intra Polum c & circulum eg ab e descriptum continentur, illæ nõquam ab ijs videntur, quibus obliquus Horizontus est e f: quæ uero continentur intra Polum d, & circulum fh descriptum ab f, illæ semper in eorum conspectu sunt, & nunquam occidunt: reliquæ omnes & oriuntur, & occidunt. ita & de alijs obliquis Horizontibus dicendum est. Qui uero sub polis degunt, neq; ortum, neq; occasum vilius stellæ habent, sed stellas vnus medietatis oēs semper uident, alterius nullas spectare possunt, quoniam eorum Horizontus est æquinoctialis: ultra quam quæ sunt stellæ, semper conduntur, quæ citra, semper

per in propatulo sunt. Porro quæ sunt in ea medietate, in qua sub Polo Horizon præmitur, illæ citius ijs oriuntur, qui depressiorem Horizontem habent: citius enim redeunt stellæ in K d, quàm in K f, & K h. quæ vero sunt in medietate illa, in qua supra polum eleuatur Horizon, eę citius ijs oriuntur, qui minus eleuatum habent Horizontem: citius enim perueniunt in K g, quàm in K e, & K c. Cur autem circuli qui hoc in motu describuntur à stellis non in idem redeant, sed spiras trahant, causa nõ alia esse

põt, nisi q̄ motus ille, quo stellę in occasum circũuerunt, vnus & simplex non est, sed compositus è duobus. dictũ est enim in suppositionibus primis motum simplicem esse, qui ab eodem in idem redit: hic ergo, quum in idem non reuertatur, simplex & vnus esse non potest, sed duo commisti simul, quorum vnus in longum, alius in latus fit: eiusmodi autem motum nulli orbi propriũ esse posse manifestum est è suppositis à principio: diximus enim vnum orbem non nisi vnum motũ per se habere posse, & eum simplicem. duo igitur quũ sint motus, si alter per se vlli orbi inierit, alter de necessitate per accidens erit, & ab alio dabitur. ergo de utroq; querendum est, qualis quisque sit, & cui orbium per se, cui per accidens insit: prius autem de eo agamus, qui in longitudinem fit, quo orbis omnes, & stellæ circumaguntur in occasum, medius autem circulus est æquinoctialis, poli uero vniuersi. hoc ergo motu quum omnes circũducantur orbis, necesse est, aut omnes per se eum motu habere, aut omnes per accidens, aut aliquos per se, aliquos per accidens: nam, qui horum vnumquodque dixerint, inueniunt sunt.

Quod motus in longitudinem per se insit primo orbi, alijs per accidens. Cap. 3.

Fere in primis nonnulli, qui putarint omnibus orbibus innatum, ac per se in occasum ferri in longitudinem ferri: quare non solum primum orbem hoc motu agi, sed & Saturnum, & Iouẽ, & alios: uideri autem in orientem per se ferri, nõ quidem q̄ ita fit, sed q̄ appareat solum, quoniam serius aliquantisper planetæ q̄ Aplane in occasum redeant: & inter ipsos, alios etiam tardius, alios tarde minus. quo fit, ut redeunte ad occasum Aplane diebus singulis paululum quid derelinquantur ab occasu planetæ: quod in dies repetitum facit, ut quotidie magis & magis secedere ab occasum orientẽ verus uideantur, quum nihilominus per se semper in occasum ferantur: sed certe uel magnopere falluntur hi: primũ quidem quia si motus iste rectus in longitudinem factus ab oriente in occidentem per se planetis inest, ut proprius, per accidens certe inierit obliquus ille alius, quo totum zodiacum obeunt, Saturnus quidem annis 30, Iuppiter annis 12, Mars duobus, Sol, Venus, & Mercurius vno, Luna diebus 27, horis 8. quare motus hi ab alio dabuntur planetis. at certe si hoc dicatur, magna nimirũ inconuenientia, atq; absurda consequentur: impossibile enim est in aliquo orbe hæc duo simul esse, vt motus in longitudinem per se fit, motus uero in latus insit per accidens, & à superiori alio detur: cũ quia orbis dans motum in latus semper obliquabit motum in longum factum, & medium circulum flectet, vt nõ per æquinoctialem feratur, ac sic eueniet, ut motus rectus, & in longum actus nunquam per æquinoctialem agatur, cuius contrarium apparet: tum quia sequeretur Solem, & Planetas alios non in eadem medietate oriri, atq; occidere: sed si in Septentrione oriatur, accideret in meridie occidere: quod apertissime falsum est, sequitur autem hoc, quoniam flexo medio circulo Solis, & aliorum ab

A eo orbe, qui motu in latus præbet, pars eius erit in septentrione, pars in meridie. quum autem per posita percurratur quotidie à Sole, & alijs per se circulus ille, q̄ fert in occasum, fiet quidem, ut si in septentrione oriatur Sol, occidat proculdubio in meridie (quod plane falsum est.) Constat enim in eadem parte & oriri, & occidere. Præterea si obliquus motus in aliquo superiori datur, coguntur quidem hi fate ri superiores orbis ducere & inferiores: quod si sit, frustra quidem est dicere plane tas per se moueri ab ortu in occasum, quando sufficit superior orbis, aut communis intelligentia, qui eum motum dent. ac postremo impossibile est planetas in idem cum Aplane, & primo orbe ferri, ferius autem circunuerti, & derelinqui quotidie ab occasu, (vt ipsi aiunt:) dictum est enim si vlli orbis in idem feruntur, inferiores semper velocius agi, quam superiores, quum igitur illud manifestissimum sit planetas tardius in occasum verti quam Aplanen, & primum orbem, impossibile est ipsos per se motum illum habere, qui in occasum fert.

Alij uero sunt, qui penitus contraria opinantes dicant nulli orbi per se inesse in occasum moueri, sed per accidens omnibus. ponunt autem hi communem (de qua supra diximus) intelligentiã, que per se nulli scorsum orbi applicita totũ ipsum p̄xi mo mouet, ceu animal vnum, cuius partes sunt orbis, ipsa uero ceu anima: de quo, qm̄ satis dictũ est supra, nihil in p̄ntiarum videtur aliud dicendum: nõ enim ut existimamus, effingi potest cõmunis vna forma, q̄ id moueat, quod vnũ per se nõ sit.

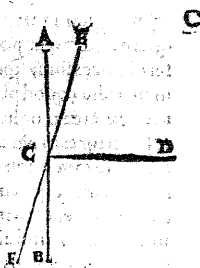
Rectius ergo est existimare motũ in longitudinem, qui per æquinoctialem fert, primo orbi proprium esse, & illi per se competere, reliquis uero per accidens, & à primo illis dari: q̄ enim is motus primo orbi debeatur, ex his manifestum esse p̄t: qui enim primo debetur, simplicissimum esse oportet, cuius neq; poli, neq; circulus medius mutationẽ vnquam recipiat: talis autem solus ille est, qui ab ortu in occasum per æquinoctialem fit: etenim nec poli eius, nec circulus medius hoc est æquinoctialis mutationem vnquam recepere: quandoquidem in quo situ nunc sunt, in eodem semper, & patres nostri, & nationes omnes obseruauere: reliquorum uero omnium, tum poli, tum medij circuli mutationem pati, & situm variare cõspiciuntur. Si igitur primo debetur qui in longitudinem motus fit, primus autem reliquos vehere potest (vt dictum est,) manifestum quidem est q̄ reliquis alijs per se accidens inest, & à primo datur, non quidem immediate omnibus, sed secundo statim, tertio autem per secundum, & ita reliquis, ijs mediantibus qui prope sunt. ita igitur se habet, qui motus in longitudinem ab ortu in occasum fit.

De altero motu, qui in latus fit. Cap. 4.

NVac autem de eo motu, qui in latus fit, percurramus. Hic ergo in primo inesse nullo pacto potest, si quidem vnus orbis vnũ tantum motum habet, (ut dictum fuit.) at primus alterum illum habebat motum, qui in longitudinem agitur, hunc ergo per se habere non potest, sed nec per accidens, quum primus sit, supra quem nullus est alius, à quo per accidens detur: reliquis autem alijs per se inesse omnibus necesse est, quoniam alter motus per accidens illis inerat.

De eo igitur querendum est, qualis nam sit, vtrum simpliciter in latus, hoc est ad rectos angulos cum alio motu, qualis c d cum a b, an magis obliquus tantum, qualis e f cum a b: non esse autem simpliciter in latus, & ad rectos angulos cum alio motu, è duobus maxime cognitum fuit: primum quod motus ille, & latitudinis simul, & longitudinis particeps est: dico autem longitudinis esse participem non so-

luna qua rapitur a diurno motu, sed & qua proprius est: siquidem dato certo puncto in zodiaco continenter ab eo magis & magis abcedere in longitudinem stelle videntur: quod fieri quidem non posset, si motus ille simpliciter in latitudinem foret: posset enim planeta latitudinem quidem zodiaci mutare, longitudinem autem non: deinde & alio etiamnum indicio cognitum idem fuit: quoniam quæ fiebāt à stellis helices in toto eo motu, non continenter procedebant sese augendo vsq; ad polos (quod fieri oportuisset motu in latitudinem simpliciter existente,) sed intra certos terminos clauderantur in septentrione cōclusos, & meridie. Ex quibus manifestū cuiuslibet esse potest proprios motus planetarum obliquos esse, & secare alterum motum non ad rectos angulos, sed acutos, qualis est e f ad a b.

Quod proprii motus planetarum non sint in idem cum alio motu, sed in opposita. Cap. 5.

Obliquis igitur existentibus planetarum motibus quæri & illud potest, utrum in idem fiant cum alio motu, an in opposita: si enim rectus motus sit à b in a, quæri potest an obliquus sit ab e in f, an e contrario ab f in e: non enim desunt, qui putent planetas proprijs motibus non ab occasu in ortum, sed cum primo concordes ab ortu in occasum ferri: videri autem contraferri, non quod ita fit, sed quod appareat propter causam quæ & supra prædicta fuit, quod scilicet derelinquant planetæ aliquantisper ab occasu à primo orbe, & ab A plane. serius enim paululo nescio quo circumuertuntur: unde fit ut in dies magis & magis derelicti ab occasu videantur in orientem ferri, quam raven in occasum agantur. differunt autem qui ita dicunt a prioribus, illi enim dicebant planetas per se in occidentem moueri, tardius quidem A plane: hi autem non per se id planetas habere dicunt, sed per accidēs causa raptus. virtutem enim, quæ orbem omnes in occasum mouet, fortius quidem, ac citius mouere primum, tardius vero alios, & inter ipsos tardius etiamnum, qui longius à primo absunt. Virtutes enim omnes valentius in propinquiora, segnius in remotiora operari, cuius signum & illud afferunt, quod Saturnus qui primo propinquior est, occyus in occasum rapitur, post ipsum Iuppiter, deinde Mars, Luna vero tardissime omnium, quæ remotissima est: quo circa orbem omnes in idem cum primo ferri, tum proprijs motibus, tum & raptu, videri autem contra moueri, quod tardius, vt dictum est, circuducantur in occasum, quam primus.

Sed certe & hi non minus falli quàm priores videntur mihi: primum quidem quia quod ipsi signum afferunt, eosdemmet redarguit: cōstat.n. (ut prius diximus) Solem, Venerem, & Mercurium æqualiter in occasum verti: quum nihilominus vnus eorum primo orbi propinquior sit, alius remotior: quomodo igitur dicunt virtutem orbem mouentem fortius mouere, qui propinquiores sunt? Præterea locum non habet in cælestibus, quod dicunt virtutes fortius in propinquiora, debilius in remotiora operari: Virtus.n. quæ in occasum omnes simul orbem mouet, aut est intelligentia communis, aut vectio, (vt demonstratū est.) si igitur est intelligentia communis, illa quidem in diuisibilis est, & æqualiter omnibus applicita, & æqualiter omnes mouens: si autē est vectio, impossibile est tardius planetas circumferri, quam primum orbem, si in idem mouentur: diximus enim, si aliqui orbem in idem agatur, minores semper

A semper velocius ferri : sequitur igitur proprios planetarū motus non esse in idem cum primo orbe, sed oppositos: atque hæc quidem sola causa est, cur in occasu derelinquantur à primo, hoc est, cur tardius in occasum circumuertantur, & eorum alij tardius magis, alij minus. Tres enim rationes possunt assignari cause, cur illi derelinquantur à primo, quarum vna esset, si planeta per se in idem mouerentur cum primo orbe, tardius quem illo, & inter se alij tardius, alij minus tarde: quod supra improbatum à nobis fuit. Alia causa esset, si raptu fieret, quod omnes tardius primo circumferrentur, & inter se alij magis, alij minus tarde: quod pariter falsum est demonstratum à nobis. Tertia vero causa est, si proprii motus planetarum in contrarium primo orbi agantur: igitur quum à tribus his causis, due prima reiectæ sint uti irrationales & falsæ, superest ut sola tertia recipi possit: hoc enim solum, quod motus planetarum proprii oppositi ferantur primo orbi, facit, ut diebus singulis derelinquantur ab occasu planetæ, & tardius diem obeant, quoniam enim obliquus omnis motus partim & recti particeps est, fit quidem vt contraiecti planetæ contra raptum quotidie aliquid de raptu demant, tamen scilicet, quantum cuiusque in vna die contraferri potest: vnde & illud pariter euenit, ut inter se alij citius circumduantur ad occasum, alij tardius: citius quidem qui per naturam tardiores sunt, minus enim contraferuntur, & minus de raptu demunt, tardius autem raptantur, quod per se velociores sunt, magis enim contraferuntur, & raptum magis tardant. qua de causa Saturnus, qui per se tardissimus est, citissime omnium in occasum circumfertur, minime. n. omnium contra agitur, vnde & raptur omnium maxime: Luna vero, quod per se velocissima sit, tardissime omnium in occasum ducitur, maxime enim contrafertur, & maxime raptum tardat. ex alijs vero Iuppiter citius occidit, quod tardior per se est inferioribus, quum illis, mox Mars, Sol vero, Venus, & Mercurius, quoniam proprios motus æquales habent, æqualiter etiam in occasum vertuntur, tardius autem tribus superioribus, quum illis illud pariter euenit, ut inter se alij citius, quoniam illa sunt tardiores. Quod igitur obliqui sint planetarum motus, & quod non in idem cum primo, sed oppositum agatur, & qua de causa omnes tardius primo inter se alij magis, alij minus tarde in occasum circumuertantur. ac de toto motu, qui ab oriente in occidentem ducit orbem omnes, & stellas omnes, hæcenus dictum sit.

Cur orbis primo propinquiores non tamen per se velociores sint alijs.

Cap. 6.

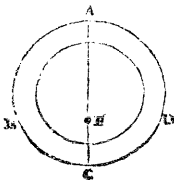
Querat autem ad hæc fortasse aliquis, cur orbis primo propinquiores non tamen velociores sint proprijs motibus, quod fieri debere videtur: si enim velocitas consequitur magnitudinem, (ut in primo est videre) cōsentaneū erat & eos, qui primo propiores essent, eadem de causa velociores fore: quod certe non modo non est, sed contrarium magis spectatur. Saturnus enim, qui a plane propinquior est, tardior multo reliquis alijs in suo motu videtur, deinde Iuppiter, deinde Mars: Luna vero quæ omnium est remotissima, per se velocissima cernitur.

Videtur igitur Aristoteli à primo orbe impediri omnes, qui infra sunt, quod in oppositum per se nituntur, ac magis illi impediri, qui primo proximiores sunt: pro quo Saturnum dicit tardissimum omnium, quod maxime impediatur: Lunam vero velocissimam, quod minime. quod certe (si licet de tanto Philosopho dicere,) aut non uerū est, aut non ad quæsitum. primum quidem falsum est illud, impediri magis eos orbem, qui pri-

moproximiores sint, constat enim (vt diximus) Solem, Venerē, & Mercuriū equa
 liter per se circūverti, quū nihilominus vnus alio propinquior primo sit. Præterea
 qđ dicit impediri à primo planetas, dupliciter intelligi pōt, vno modo quod impe
 diant in eo qđ per se est in motu pprio eorū, alio modo qđ impediant in eo qđ per
 accidens est, hoc est ad vniuersum. si quidem intelligit impediri planetas in eo qđ
 per se est, hoc certe verum non est: supra enim ostendimus impediri nullo pacto or
 bes posse in proprijs motibus per se: cuius signum est, qđ si Saturnus nihil traheret
 à primo, sed derelinqueret in natura sua, nihilominus motū propriū perficeret an
 nis 30. sicut & nunc facit à pri^o raptus. rapt⁹ igitur nihil officit ad pprios motus
 cōficiendos per se. Si vero intelligit in eo, quod per accidens est, impediri planetas
 ratione. s. ad vniuersum habita, sic quidem verū dicit: impediuntur. n. planetæ: &
 illi magis, qui primo proximiores sunt, velocius enim rapiūtur, qđ remotiores: verū
 hoc non est ad quæsitū: nō. n. quærimus hoc, sed cur proprij motus planetarū non
 sint velociores, quāto propinquiores sunt primo: nam derelicti: na turis proprijs Sa
 turnus per se tardior est alijs, mox Iuppiter, & Mars: adhuc autē nihil facit raptus,
 qm̄ proprij motus per se non mensurantur per id, qđ in vniuerso est, sed per zodia
 cum, aut per partes loci proprij, & spherarū in quib. sunt: sic enim & Saturni, & So
 lis motus mensurant & aliorū. igit siue rapiat, siue nō rapiat, Saturnus annis. 30. mo
 tum suum explet, & valde respectu aliorum tarde: quod mirū est, quum amplioris
 magnitudinis sit, & primo, qui velocissimus est propinquior. Aliter igitur fortasse
 dicendū est velocitate propriam, & tarditate orbū nō solum sequi magnitudinem,
 sed & quædā alia esse, ad quæ uelocitas, & tarditas consequatur, ut densitas molis, &
 altitudo superficierū. dico autem altitudinem superficierum spatium illud, quod
 inter concavam, & deuxam superficiem interiacet: potest enim esse orbis aliquis
 magnitudine quidem amplius, at mole rarissimus, & altitudinis superficierum par
 ua: potest & minor esse, at densissimus, & longe distantium superficierum: potest
 & omnia habere. propinquitas autem ad primum vti multum facit ad id, quod per
 accidens habet orbis, hoc est quantum ad vniuersi partes, ita ad id, quod per se est,
 nihil, aut conferre, aut officere videtur: hoc enim & non ad vniuersum mēsuratur,
 sed ad locum proprium, & immutabile est, & perpetuum.

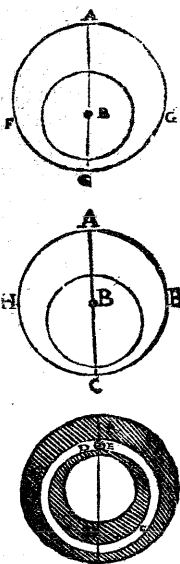
*Cur Stella omnes modo propinquiores, & maiores, modo minores,
 & remotiores apparent secundum Astronomos. Cap. 7.*

Prosequamur autem & quædam alia communia, quæ circa stellas apparent. ete
 nim stellis omnibus id videtur accidere, ut modo maiores, & propinquiores,
 modo minores, & remotiores videantur, cuius rei multæ tra
 duntur ab Astronomis causæ, & in quibus partim nobis cum
 alijs conuenit, partim non conuenit. ac vna in primis ab ijs
 assignatur, quam nedom non veram, sed ne possibilem quid
 dem existimamus: dicunt enim in stellis nō apparere, modo,
 vt remotiores, & propinquiores spectentur, sed & re quoque
 ita esse: duobus autem modis euenire dicunt, vt stellæ modo
 propinquiores, modo remotiores à nobis fiant: vno modo
 per vocatos ab ipsis Ecentricos orbis, alio per Epycyclos.

Ecentricum autem appellant orbem, cuius superficies, aut vna, aut ambæ, non
 æqualiter à centro distant, sed si lineæ rectæ ad eas ducantur à medio, vna longior,
 alia

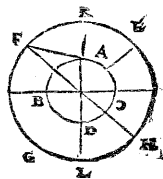
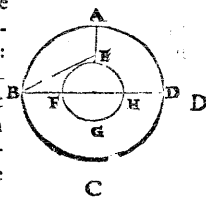
A alia breuior erit: punctus autē, ad quem longissima pertingit linea, Absis ab ijs vocatur, ad quē vero breuissima, Antabsis. Simpliciter autem Eccentricum vocant, qui vtraque superficie concava, & deuexa inæqualiter à centro distat: qualis a b e d ad centrum e, linea longior e a, breuior e c: non simpliciter autem Eccentricum vocant, qui altera solum superficie extra centrum vniuersi est: qualis a f c g ad centrum b, qui deuexa solum superficie Eccentricus est: aut qualis a h c K ad centrum b: qui concava solum superficie à centro exit. orbe igitur in quibus infixi sunt planeta, simpliciter Eccentricos statuit, circa quos duos alios locant, quos deferentes appellant, non quidem simpliciter Eccentricos, sed altera solum superficie, superiorem concava, inferiorē deuexa: deferens maior, vbi a, minor, vbi b: Eccentricus simpliciter vbi c. Epicyclū autem vocant paruam quandam spheram intra orbem sitam quales sunt nodi in tabula, verum non continuam cum orbe, sed contiguam solum: propter quod moueri Epicyclus potest in seipsum reuolutus: in cuius superficie est planeta stella, veluti gemma in anulo. Epicyclus, vbi d e, stella vbi d. His igitur duobus orbibus fieri dicunt, vt planeta modo altior, modo depressior sit: nam in Abside quidem Eccentrici, & remotior à centro terræ, & sublimior sit, præsertim si & in summo Epicyclo sit: in Antabside vero propinquior redditur nobis, & magis si in imo Epicyclo exierit: quæ autem propinquiora, omnia & maiora apparent, quæ vero remotiora minima simul videntur.

De causis eius apparentiæ alio modo. Cap. 8.

NOs autem vtranque dictarum causarum prorsus auferimus, & planetas nunquam altiores nunquam depressiores re ipsa fieri asseueramus, videri autem propter alias causas, quarū vna à medio pendet: dico autem medium, perspicuum illud corpus, per quod vocata rerum sensibilium species ad visum venit: constat. n. si tenue hoc medium sit, minora & remotiora videri omnia, si crassum densumq;, maiora & propinquiora, quod in ijs patet, quæ per aquam, & vitrum, & cristallum cernuntur: vnde & specillorum, quæ ocularia vocantur, vsus compertus est: propter quod, quæ partim in aqua, partim in aere sunt (vt remi) fracta apparent. pars enim, quæ in aqua est, propinquior videtur, quare nec directe illi supposita, q̄ in aere est: vnde & res fracta iudicatur. Hæc autem causa, quæ è medio pendet, non satis perspecta ab authoribus Eccentricorū fuisse videtur: nā ij non aliud mediū cōsiderarunt, q̄ aerem & aquam, & eiusmodi. ac Ptolemæus, quum vidisset quorundam apparentium causas in aerem referri non posse, existimauit causam mediij omnē exclusam fuisse. Nos autem dicimus non solum aerem, & aquam, & id genus esse medium specierum, quæ à stellis ueniunt, sed & cælum ipsum, & cæli partes: q̄ enim cælum perspicuum sit, manifestū est satis. q̄ autē & alicubi densius, alicubi rarius, indicat stelle, & Lunæ corpus. sunt igitur in orbibus partes quædam rarissimè tenuissimèq;, per quas species transit nihil refracta: quædam uero densissimè, per quas nullo modo pertran-

pe trāsit species, sed tota retro reflectit, quales si ut stella. q̄dā porrò sunt mediæ, C
 per quas partim quidē pertransit species, partim uero reflectit, q̄ aliqui refractionē
 app̄llāt, ea differentia refractionē separantes à reflexione, q̄ in reflexione nō per-
 transit ullo pacto species, sed tota reflit retro, in refractione uero, quanq̄ reflexio-
 nem quandā patitur, at pertransit tñ, & directè uisam mouet: igitur quæ orbū par-
 tes refringere species aptæ sunt, illæ & maiora, & pp̄inquire reddere oīa sunt ido-
 neæ. Ergo q̄ eiusmodi nōnunq̄ appareant stellæ, causa interdum in ære est, inter-
 dū non in ære, sed in celi partibus: q̄ modo crassiores, modo tenuiores quibusdam
 stellis subiiciuntur: pp̄ causam igitur in ære, p̄ hyemes in serenitate, & p̄ austros
 maiores redduntur stellæ, per æstatem, & Boreā minores: per partes aut̄ orbū quæ
 etiā idē contingat, in sequētibus ostendemus. Sicut aut̄, si crassum mediū sit, maio-
 ra & propinquire uideri facit, ita & si idem multū fuerit, idē facit: quæ.n. per plus
 densi medij veniunt species, ita maiora omnia representant: qua de causā in eadem
 aqua, quæ in summo cernunt, minora apparent, q̄ in fundo, maiora. & per duo spe-
 cilla ocularia si quis p̄spiciat altero alteri superposito maiora multo, & propinquo-
 ra videbit oīa: hac de causa quæcunq; stellarū prope Horizontem sunt, maiores, &
 propinquire uidentur, in medio celi minores, & remotiores: species.n. prope Ho-
 rizontē per mediū crassum uenit, & per aerem vaporibus multis plenum, qui circa
 terrā semper sunt: sed hoc non sufficit, nam & è medio celi species tandē per eisdē
 vapores uenit, quū iuxta terrā est, uerū illud interest, q̄ prope
 Horizontem per plus illius aeris defertur species, è medio cœ-
 li p̄ minus: fit terra e f g h, sphaera vaporū circa terram a b c d:
 Horizon b e. stella igitur prope Horizontem existens uidebitur
 p̄ lineā b e, existēs aut̄ in medio celi p̄ lineā a e. maior aut̄
 est b e, q̄ a e, p̄ plus igitur vaporū species uenit prope Horizon-
 tē: pp̄ eandem causam stellæ oēs, quum in septentrionem acce-
 dunt, minores nobis apparent, australibus uero maiores: illæ
 eisdē quū in meridiem secedunt, nobis quidē maiores, austra-
 libus uero minores redduntur: nobis.n. prope Horizontem stella est, quum in me-
 ridie uersatur, australibus in medio celi: contra uero in septentrione existens stella
 nobis in medio celi fit, australibus prope Horizontē. sit terra a b c d, Horizon
 noster f a: sphaera vaporum circa terrā e f g h: stella in septentrione, ubi e, in meridie,
 ubi f, æquinoctialis K l. stella igitur in meridie prope Horizontē est nobis, & uide-
 tur per lineā f a: in septentrione uero est in medio celi, & uide-
 tur per lineā e a, q̄ minor est. Eadem de causa quibusdā plane-
 tis maiores uideri accidit, quū in quadraturis ad Solē sunt: qm̄
 species per plus orbis tum refrangit: de quo posterius age-
 mus. At uero & situs medij plurimū rem uisam euariat, quod
 in specillis ocularibus manifestum, ac mirū est: si enim specil-
 lum in medio ponatur inter rem & oculū, multo maiorem ean-
 dem refert, si ueto aut prope oculos, aut prope rem statuat, lōge
 minorem reddit: interdum uero q̄ res maiores, & minores
 appareant, causa neq; in propinquitate & distātia est, neq; in medio,
 sed in uicini-
 na specie alterius lucidi, maius enim omne, & intensius lucidum
 aut occulit, aut mi-
 nora uideri facit alia lucida: qua de causa lucentia per diem
 minora, per noctē ma-
 iora

A iora vident oia, per noctē. n. tenuiores etiā radij, & iubar totū videri pōt, q̄ per diē ne visum quidē mouent pp̄ presentem Solis lucē: vnde & prope Solem quum sunt stelle, aut nō vident, aut tenuiores vident: quod & prope Lunā ēt planetae sustinēt.

Quaecunq; igitur maiora, aut minora uideatur, pp̄ aliquā harū causarū talia cor-
te apparēt, in quibus exerceri debent, quibus nōstra hęc fidē factūra sunt. ac de his determinatū in uniuersum sit, i alijs aut, quō unūquodq; fiat, sigillatim aperienus.

DE APLANE

Deijs, quae circa Aplanen apparent. Cap. 9.

NVNC quae circa unumquenq; orbium apparent, & quo pacto omnia, & quibus de causis fiant, prosequamur, praemittens, quae cuuq; obseruata traduntur: primū autē ab Aplane ordiemur, quae planetis omnibus, & ordine & natura prior est, quae omnes continet, ac uehit. Quae igitur primi antiqui circa Aplanen cognouere, non multa certe fuerunt: praeter n. eum motū, qui ab ortu in occasum fit, nihil ferē aliud nouere: quippe praecipue ijs cura fuisse uideatur, ut stellis nomina daret, & constellationesq;, hoc est stellarū figuras, atq; earū quoq; fabulas fingerent: tum & ortus, atq; occasus earū edocerent: &, ut paucis dicamus, primi illi Poetae magis circa sydera, q̄ Astronomi uisi sunt: quā ob rem, quum non multa de eo orbe nouissent, existimarunt etiā primū omnium esse, supra quem nullus alius foret, illiq; uti primo deberi motū, qui ab ortu in occasum fit. quae opinio usq; ad Platonis, & Aristotelis tēpora sese etiā propagauit: uidebatur autem & eo quoq; cōsona, q̄ pulcherrimus oīum, & tot syderibus clarus ille orbis spectaretur, conuenire autē primo ornatū illum, praesertim q̄ non sine fine quodā à Dijs factus, a primo datus à Dijs optimis uideretur. qm̄ enim remotissimus oīum ille orbis erat, ac propter distantia non commode poterat uirtutes suas huc demittere, equū fuit, ut stellis pluribus abundaret, ut quod distantia demebat, syderū multitudo suppleret. Mox uero studio circa stellas maiore adhibito, perspecta in Aplane q̄dā alia fuere: deprehensum enim fuit circulos, qui ab ijs stellis fiebant, nō in idem redire, nec ueros circulos esse, sed helices. & spiras magis, quemadmodū & in planetis spectatum fuerat prius. Mediā Pleiadum scripsit Thymocharis suo tēpore declinare ab aequinoctiali gr. 14. m̄. 30 septentrionē uersus. Hipparchus uero post Thymocharim annos circiter 150. eadē suo tēpore declinare gr. 15. m̄. 30 retulit. Ptolemaeus uero ab Hypparcho annis fere 260, obseruauisse scripsit eam stellam gr. 16. m̄. 15 declinare, quae nunc ab aequinoctiali gr. circiter 25 distat. Igitur quum inerrantes stellae perpetuo in alio, & alio latitudinis situ sint, circunducantur autē quotidie ab ortu in occasum, necesse est ab ijs nō ueros circulos, sed spiras magis describi. Ex quo & illud simul manifestū fuit, Aplanes motum simplicem, & unum non esse, sed compositū ē duobus: quorum alter in latitudinem, alter in longitudinem, more planetarum, ageretur. Vter autem illorum proprius esset Aplane, non satis li-
quido expressisse uidentur: quum enim primo orbi deberi illum, qui in lōgitudinē fit, & ipsi existimarēt, primus autē credere Aplane, prima frōte proprius uidebat, qui in longitudinē fiebat. uerum alia tum parabatur difficultas, q̄nquidē non cōstabat plane, a quo alter ille daretur, qui in latitudinē agebatur, primo existētē Aplane. ea igitur re in ambiguo ab ijs relicta, quum confiderassent motum, qui in latitudinem fiebat, uiderunt non simpliciter in latitudinem esse, & ad rectos angulos

cū alio propter causas superius, & in planetis dictas: etenim & factæ helices intra certos terminos clauderantur, & motus ille in latus, non solū in latus fiebat, sed & in longū etiā simul fieri spectabatur: signato. n. in zodiaco certo pūcto, in quo stellā aliquā è nō errantibus vnā cū Sole, aut alio planetarū annotassent, videbāt de eo puncto stellā & latitudinē simul, & longitudinē quoq; mutare. scripserat Thymocaris spicā stellā tempestate sua situm habere ante autumnale æquinoctiū gr. 8, qui est Virg. gr. 22. Hipparcus vero post ipsum eandē dixit obseruauisse ante idē æquinoctiū gr. 6, qui est Virginis gr. 24, quā mox Ptolemæus notauit in gr. virginis 26, m. 30. tēpestas autē nostra videt in libra gr. circiter 17. adeo in lōgitudinē sese agūt Aplanes stellæ. Ex quibus manifestū fuit earū motū non simpliciter in latus fieri, sed obliquū ad alium motū protendi. Adhęc & illud quoq; cognitum fuit obliquū illum motū non in idē cū alio ferri, sed in oppositū: s. n. in idem fuisset, oportuisset spicā stellā non pro signorū ordine in longitudinē progredi, sed cōtra magis: de quo & supra satis dictū à nobis fuit. Ergo quū motus hic æquinoctialem fecaret (vtpote obliquus) q̄siuere deinceps, quibus nā in pūctis eā fecaret, & quātū ab ea maxime declinaret, ac postremo quanto tēpore reuolutionē totā Aplane expleret. obseruantes igitur stellarū progressum, viderunt earū circulū mediū secare æquinoctialē in æquinoctijs punctis, in quibus & Sol illā fecat: declinare porrō ab ea, quantū & Solis tropicos, atq; in summa per Eclipticā protēdi, & eundē esse tramitē Solis, & Aplanes. quā rē duobus præcipue signisprehēdere, primū quidē, quæ stellæ, q̄ erant in prima quarta zodiaci ab Ariete ad Cancrū, videbatur oēs ab æquinoctiali recedere versus Boreā: quæ vero erāt in secunda quarta à Cancro ad librā, oēs ad æquinoctialē appellere videbant: rursus q̄ in tertia erant à Libra ad Capricornū, recedere omnes ab æquinoctiali versus austrū: q̄ vero in vltima erant à Capricorno ad Arietē, omnes ad æquinoctialē accedere: qui certe zodiaci progressus est. Deinde viderunt latitudinē, & distantia earū stellarū ab Ecliptica nunq̄ mutari, sed in eodē semper persistere. spicā cōperit Thymocaris ab Ecliptica abesse per gr. 2: p̄ duos & Hipparcus vidit: p̄ duos & Ptolemæus: quod & posteriores quoq; similiter comperere. nam & Albatenus vir in Astronomia clarus stellas ab Ecliptica nihilo immuratas ab eo, quod antiqui tradiderat, scripsit obseruauisse: ita & Alphonfus Rex. ita & etate nostra spectatur. ergo quum nō mutetur stellarum latitudo ab ecliptica, necesse est medium circulum Aplane subalternum esse cum Solis circulo. Porrō vidit Ptolemæus ab Aplane peragi gra. 1: in annis 100: quare totā eius reuolutionem expleri annorum millibus 36. quam rem tum antiquorum obseruationibus multis, tum proprijs diligentissime animaduertit. atque hæc quidem sunt, quæ de Aplane cognita, & scripta vsque ad Ptolemæi tempora fuere.

Post Ptolemæum autē, qui circa sūdæra philosophati sunt, alia quedam circa hūc orbem obseruauere lōgealia ab ijs, quæ Ptolemæus tradiderat: inter quos Albatenus annotauit Aplanes motū suo tēpore multo velociorē, q̄ suo Ptolemæus adinuenisset: siquidē stellas accuratissime speculatus vidit gr. 1 peregisse illas nō in annis centū, (vt Ptolemæus tradiderat) sed annis circiter 66. Septentrionalē quidē, q̄ est in fronte scorpion, comperit Albatenus in gr. 17, m. 50 scorpion, quā Ptolemæus in gr. 6, m. 20. deprehenderat. Fluxere autem à Ptolemæo ad Albatenum anni circiter 749: quapropter in annis 749 peregit stella illa gr. 1 1, m. 30. manifestū igitur fuit multo plus obijisse stellas, q̄ gr. 1. in annis 100, quod & nostro etiam tempore videre

Avidere manifestissimelicet: spica. n. stella, quæ à Ptolemæo visa fuit in gr. 26. m. 30 virginis, nunc in libra gr. circiter 17, m. 30 spectatur: quare à Ptolemæo ad hæc vsq; tēpora confecit spica gr. circiter 21, quum tū fluxerint anni solum 1395. Ex quibus alterum duorū statuere ratum licet, aut Aplanen motum non vniformem, & æqualē perpetuo esse, sed modo tardiozem, modo velociorem, quemadmodū & planetarū orbes se habent, aut Ptolemæum, & Hipparchum deceptos in syderū obseruatione fuisse. At qui hoc non solū dicere, sed suspicari quidē nefas esse vī: si. n. decepti illi sint, equidem nescio, quid de alijs sperandū, quid de nobis promittēdum sit: præsertim q̄ nec satis difficile est hæc obseruationes recte facere circa stellas.

Ptolemæo uero uel facillimū fuit, cui non regionis æterna serenitas, non instrumenta infallacia, nō experientia plusquam humana, non summum ingenium, & doctrina consummatissima defuere. facillimum pariter & Hipparcho, quē nunquam satis laudatum omnis antiquitas dixit. superest igitur ut alterum illud pro constanti in dubitatorq; constituamus inæqualem esse, & non vniformem Aplanen orbis motum, sed modo tardiozem, modo uelociorem spectari, quod omnibus quidē orbibus Dij ipsi certa lege indidisse, ac statuisse videntur. atque hæc quidem sunt, quæ circa hunc orbem apparent, atque uti uera obseruata que recipi à nobis debent.

De causis eorum, quæ in Aplane apparent. Cap. 10.

IAm igitur eorum, quæ circa Aplanen videntur, causæ à nobis quærendæ sunt: ac primum quomodo fiat, vt compositus, duplexq; sit illius motus: quando constat circulos, qui ab ea describuntur, non in idē redire. Necessarium igitur est aut vnum orbem duos motus habere per se posse, aut unam intelligentiam duobus mouere motibus, aut duas intelligentias inesse vni orbi, aut supra Aplanen esse alios orbes, **B** à quibus ea multiplicitas fiat. At certe unum orbem duos per se motus habere posse impossibile demonstratum est in suppositis primis: similiter & vnam intelligentiā duos sufficere motus posse, præsertim qui & oppositi sint. Duas vero intelligentias proprias uno in orbe esse, nemo est, qui dixerit: unam autem communem, alteram propriam in vno esse orbe quidam ausi sunt dicere: ij quidem, qui communem intelligentiam inducunt: quiq; defendere student Aplanen primum omnium orbem esse: à communi enim intelligentia dari dicunt motum, qui ab ortu in occasum communis est omnibus, à propria vero dari eum, qui per zodiacum in Aplane fit.

At vero cōmunem illam intelligentiā poni non oportere, supra quidem demonstratum est cōibus ad omnes orbes rationibus, nunc vero & proprijs in Aplane demonstratur. Primum quidem, quia positus duabus illis intelligentijs nunquam illud monstrari potest, quo pacto inæqualis, & multiformis sit Aplanen motus, modo velocior, modo tardior inuentus: quandoquidē intelligentiarum illarū vtraq; semper æqualiter & vniformiter mouet: quare nec illarum altera, nec ambæ eam dare inæqualitatē possunt. Præterea si cōmunis illa ponatur intelligentia, necessario illud sequetur, vt illa nunquā pro natura mouere possit: quod inconueniens certe est cū in omni virtute, tum præcipue in ea que æterna & diuina est. sequitur autem hoc, qm̄ assignata certa illa velocitate, qua pro natura & per se mouere debet, nunq̄ tamen illa mouebit, impedita semper ab alia, quæ in oppositum mouet, & circa idem operatur: vtraq; enim vnūmet orbem mouet, sed hæc in ortum, illa in occasum: nec quicquā refert q̄ alter motus obliquus sit. diximus enim obliquos motus rectis opponi, si non quatenus in latus sunt, at quatenus in longitudinem & ipsi contraheruntur.

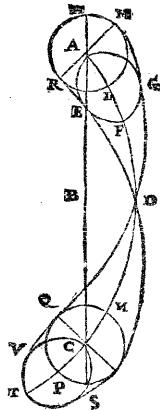
runtur, propter hæc igitur, & ea, quæ supra de communi intelligentia dicta sunt, nemo (vt arbitror) ponere potest Aplanen orbem à duabus intelligentijs moueri. superest igitur, vt existimemus alios orbis supra Aplanen existere, & maiores illa, & natura priores, à quibus, & alter motus, & inæqualitas illa immittatur.

Quòd vero aliqui orbis sint, ad quos sensu non ptingamus, nemo mirari debet: nã & illi aut suas habent stellas nõ sensibiles nobis, aut pp habentes stellas sunt facti. eiusmodi aut orbis Astronomi oēs tum antiqui, tum recentiores semper receperunt: quos Theophrastus Anastros, hoc est instellatos appellare consueuerat. conuenire aut ornatu illu stellaru primo orbi nullã habet necessitatem, perfectio. n. eius non in illo ornatu est, sed eo magis. q. magnitudine, & virtute omnibus alijs pstat: qui si non stellaru multitudine, at mole, magnitudineq; & vi distantiam fatis compensat.

De causis inæqualitatis Aplanes secundum Astronomos. Cap. II.

QVo autẽ modo, & quibus de causis ea in Aplane inæqualitas fiat, vt modo tardior, modo velocior ab occidente in orientem vertatur, magnã diu difficultatẽ peperit inter Astronomos, neq; hæc enus quicquam aliud fuit, quod tãtam perplexionem in eorum animis implicarit: nam neq; quò per se fieret, neq; quomodo per accidens, apparebat. per se quidem, quia vnus orbis vnum tantum per se motu, atq; eum vniformem habet (vt supra monstratum est.) per accidens autẽ quo pacto daretur ea inæqualitas, videre quidem non poterant p cognitos hæc enus motus, quãquam plures etiam supra Aplanen orbis posuissent. sed neq; ad Eccentricos confugere hac in re poterat, qm si in vna medietate vidissent stellas tardius ferri propter Abli de . . ., oportebat in alia medietate oppositas videre velociores propter Antabli dẽ: hoc autem non spectabatur. in tanta igitur ambiguitate pleriq; occultum quẽdam in stellis latere motum confessi sunt, quasi nuper inuentos vaticinantes: qualis

autem esset occultus ille motus, diu dubitatum fuit: donec quidam ausi sunt dicere moueri Aplanen admirabili motu illo, quem alij accessum & recessum, alij trepidationem appellauerunt. viderunt enim diuersitatem omnem quæ in eo orbe apparet, demonstrari posse, si supra Aplanen alium orbem statuissent, qui motu diurnu daret, ipsa vero Aplane per se ita moueretur, vt puncta in ea sub æquinoctijs cõstituta paruos describerent circulos cõtrarijs semplationibus: circa vero hæc æquinoctia duo alia puncta, distantia gr. 4. m. 18, paruos & ipsa describerent circulos, ac perfectos: Tropicus vero modo versus vnum æquinoctiu, modo versus aliud accederet, recederetq; perpetuo. Vt si æquinoctialis sit ab c: medius circulus Aplanes Ecliptica a d c: puncta sectionum siue æquinoctia a & c: Tropicus d equidem describet circulum a g f e oualem: c vero describet c u t f. porrò ex parte e h describet circulum perfectum h m l K: n vero designabit n q p o. Tropicus autem d modo versus c accedet, quum medius circulus a d c fiet, vel g d u, vel f d t: modo recedet versus a, quum medius circulus e d f, vel c d a fiet. si igit ita moueri Aplanen ponamus, omnia demonstrari possent, q in ea apparerent. primu quidẽ moueri in lõgitudine stellas, deinde & inæqualiter

A liter moueri: verum in lōgitudinem dupliciter, vno modo secundum rē, alio modo per apparentiā: secundū rē quidē, quū totus semicirculus a g f describetur, sic enim stella in orientē re ipsa ferent, per apparentiā vero, quū punctus sectionis a versus septentrionē secedet: accidit enim mutari sectionē & equinoctiū: & si prius erat in primo arietis fixi, nūc in vltimo pisciū erit. si igitur simul cū Sole prius erat aliqua stella in a, reuertens post annū Sol ad equinoctialem nō inueniet in eodem puncto stellā, peruenit enim ad equinoctialē prius p mutationē sectionis, quā nō in primo arietis iam est, sed in vltimo pisciū: quare videbit stella mota fuisse pro signorū ordine gr. 1. cū non ita sit: sed id cōtingit propter anticipationē Solis qua ad æquinoctialē redijt vno gradu prius. q̄ si punctus sectionis a non in septentrionē sed in meridiem secedat, contrarium huius eueniet, non enim reditus in equinoctialē anticipabitur, sed postponetur: & stellæ videbunt cōtra signorū ordinē retroferri. At vero & ineq̄ aliter moueri Aplanen accidit p paruos circulos, qm̄ mot⁹ per ipsos factus alicubi multū recti parū lateralis habet: alicubi parum recti, multū lateralis, vnde & qnq; retrogradas ferri stellas necesse est. Hoc igitur tanto motu demonstrare ea, q̄ circa Aplanen apparent, sibi visi sunt: quod eo etiā consonū habitum est, q̄ per eadē putarunt posse ostendere, quo pacto & Solis maxime declinationes in dies corripantur. Qm̄ autē ad positionem paruorū circulorū sequebatur stellas etiā qnq; retrogradas fore, ausi sunt etiam dicere Aplanen modo directā, modor etrogradā agi: ac eorum alij dixere annis noningentis directā, noningentis retrogradā ferri, quorum opinio successu ipso sublata est, qn̄ annis iam pluribus q̄ noningentis peractis nunquā tamen retroagi stellæ visæ sunt. Alij vero dixere paruos circulos annis septem millibus cōpleri: q̄ si retrogradatio nulla, quam nos viderimus facta est, futuram tñ quandoq; Ad positionē vero hanc sequitur stellas re ipsa non posse plus elongari ab æquinoctio primi orbis, q̄ sit diameter parui circuli: per apparentiam vero aliquando plus posse elongari, non multo tamen. quā rem suspectam habētes posteriores astronomi quēdā addidere priorum opinioni: quū. n. priores tm̄ vnum cælum ponerent supra Aplanen, duosq; illi tm̄ motus darēt, diurnū scilicet, & trepidationē, posteriores vnū aliud cælū superaddidere, & aliū motū, in Aplane, ponunt ergo hi in primis primū mobile, à quo motus diurnus datur, q̄ ad nos decimus orbis est: deinde sub ipso nonum ponunt, cuius medius circulus est subalternus eclipcticæ, à quo & Aplane p eclipcticā mouetur. gr. 1. m̄. 28 in annis 200 pagens: sub eo Aplanen statuūt, q̄ per se motu trepidationis agitat. à nono igitur orbe sit, vt ab æquinoctio primi secedere possint stellę, quāta est zodiaci lōgitudō tota, quod primi dicere nō potuerat. ceterū & posteriores isti paruos circulos asserūt septē millibus annorū, vt primi tradiderūt, expleri. Verū. n. verosi motū hūc Aplanes, quo pacto posteriores assignāt, cōsideremus, videbimus paruos circulos nō esse veros circulos, nec in idem redire, sed magis p helices quāsdā agi, pgressu anticipantes, regressu vero deficientes: qualis est ab c d e, & e f g h k, & reliqui. atq; hæc sunt, quæ hæctenus de Aplane & tradita, & exstimate fuerat.

Quòd trepidatio nulli orbi per se inesse possit. Cap. 12.

O Perepreterium autem est de inducto trepidationis motu rationem habere: est enim, quomodo esse in spheris possit, est autem & quomodo non possit.

per

per se. n. & proprium vlli orbi esse hunc motum impossibile est, si vera sunt, quæ à C principio recepta fuere a nobis: diximus. n. vnum orbẽ vnum tm̄ motũ, & eum simplicem per se habere: simplex autẽ est, qui super duobus polis per se immotus in idẽ redit, omnis autem alius simplex & vnus non est, sed compositus & plures motus. at certe inducta trepidatio non solum simplex non est motus, sed vel omnium cõpositissimus, quippe qui è quatuor motibus constat: quorum vnus est ante, alius retro, alius dextra, alius sinistra: qui nec medium circulũ, nec polos per se immotos habet, nec circa centrum fit. Præterea si tali motu moueri per se aliquis orbis posset, diuersissimæ quidem naturæ à reliquis esse eum oporteret, quod in cœlestibus illis spheris inconueniens profecto est: oēs. n. illæ in spheræ simplicitate conuenientes, etiã in motibus, qui spheræ naturã insequuntur, conuenientiã habent. quas ob causas inducta trepidatio per se nulli inesse orbi potest, per accidens autẽ in aliquibus inueniri non solũ impossibile nõ est, sed & necessariũ esse videt, vt ostẽdemus.

Si Aplane per trepidationem mouetur, quo pacto primi dixere, quo pacto esse possit. Cap. 13.

Quoniam autem de Aplane nihil certi hactenus compertum est, vtrum semper directa feratur, an & quandoq; retrograda per paruos circulos, nec nos quicq; affirmare quidem ea de re possumus, nec debemus. Verũtamen quicquid detur, quicquid ponatur, siue per trepidationẽ Aplane agatur, vt primi dixere, siue vt posterioriores voluerit, siue nõ agatur per trepidationẽ, sed semper directa incedat, viam quidẽ nos facultatemq; pollicemur demonstrandi vnum quodq; quõ fiat: quod quidem prestare ij non possunt, qui hactenus de Aplane scripsere. si enim forte fortuna directæ semper feruntur stellæ, (vt par est existimare) illis nulla via relicta est demonstrandi, quõ eueniat. Sed iam ad oĩa ea, quæ ponuntur, ostẽdende accingamur incipientes ab ijs, q; primi scripsere: ostẽdamusq; si ponatur Aplane per trepidationẽ, & per paruos circulos in idẽ redeuntẽ moueri, quo pacto fieri possit. meminisse autẽ oportet eorũ, quæ à principio dicta sunt de Circitore orbe, hoc est de eo, qui circũductus in latitudinẽ, motu proprio suo celsiue in opposita omnia mouebat. item & illud in memoriã est reuocandum, quod dicebamus, si aliqui Circitori alius orbis contraferatur in latitudinem, hunc quidem cõtrauectum motu trepidationis agitari: quæ quoniam supra demonstrata sunt, nunc non aliter repetentur à nobis.

Ergo supra Aplanen non vnum, vt primi dixere, sed tres orbes poni necesse est, Primum mobile, Circuudentem, & Circitore, sub quibus sitatur Aplane, quæ per se Circitori contraferatur in latitudine super polis Circuudentis orbis. à Primo igitur mobili motum recipiet ab oriente in occidentem cõem omnibus spheris, à Circuudente autẽ secundo, qui in latitudinem ducit, nihil recipiet, qm̄ illi contra fertur æqualiter: similiter nec à Circitore, quatenus & ipse in latitudinem circũducitur: at vero ab eodem, quatenus motu proprio suo celsiue mouet in oĩa opposita, motu quidem trepidationis agetur. qm̄ enim Circitor in latitudinem per colurum superiorẽ circumfertur, palam est, qd proprio motu æquinoctia puncta maxime respicit, vt polos circũductionis: atq; ita in opposita omnia agit, vt paruos describãt circulos latioribus semper oppositis. quorum semidiameter gr̄. 4. in. 18. erit, si ponatur Circitor nõ plus posse mouere in vna quarta circũductionis. si igitur circũductionis medietas fiat in annis noningentis, eueniet quidem, quod quidam è pri-

An nis dicebant, ut annis 900. directa, 900. retrograda stella ferantur. si uero circuitu-
ductionis medietas fiat in annis tribus millibus & quingentis, eueniet, quod alij de
primis tradiderat, compleri paruos circulos annis 7000. & dimidio tēporis directas,
dimidio retrogradas stellas agi. si igitur mouetur Aplane per paruos circulos, qui per-
fecti sint, & in idem redeant, uti primi dixerat, ita fieri & non aliter censendum est.

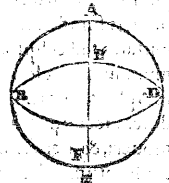
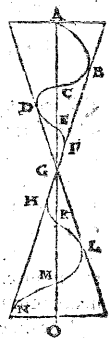
*Si Aplane mouetur per trepidationem per helices factam, uti posteriores
dixerat, quo pacto fiat. Cap. 14.*

Si uero Aplane per trepidationem quidem mouetur, sed eo modo quo postero-
res scripsere, per helices & paruos circulos non in idem redeunt, necessarius
erit nobis alius orbis præter prædictos: non enim in tribus, sed in quatuor monstra-
ri potest, quo fiat. nihilo autem mutato ordine prædictorum triuū loco Aplanes,
alius orbis Circitori supponatur, qui (sicuti prius de Aplane dicebatur) ipsi Circi-
tori contraferatur in latitudinem: sub eo loco quarto ponatur Aplane, quæ per se
mouetur in longitudinem per Zodiacum, singulis 200. annis gr. 1. m. 28. pficiens,
totam autem reuolutionem annis 49000. superadditis igitur tertium orbis contra-
uectus mouebitur quidem a Circitore motu trepidationis perfecto, sicuti prius &
Aplane dicebatur. Aplane uero orbis quartus, & ipsa quidem per trepidationem
agetur, sed non perfecte, neque enim parui circuli eius in idem redibunt, sed heli-
ces magis describet, & progressu anticipantes, regressu uero deficientes: quod euenit
propter proprium Aplanes motum, qui per se continenter in lōitudinem fit ver-
sus orientem, ac helices ipsas producit. Ceterum a Circitore, mediante tertio, ante,
retro, dextra, & sinistra agitur per paruos circulos circa æquinoctia. oportet autem
B Circitoris motum proprium uelociorem esse, q̄ proprium Aplanes, sic enim retro-
ducere illam potest. Accidit autem modo tardius, modo uelocius agi Aplanen, qm̄
Circitor modo in idem cum ea, modo in ppositum mouet: in duabus enim quartis
circunductionis in idem cum ipsa fertur, in duabus in oppositum. igitur in idē cum
uertitur, citat quidem ac uelociorem illam reddit: quum uero in oppositū, tardat,
atque etiam mox retroducit, quoniam uelocior est. Si igitur per trepidationem mo-
uetur Aplane, ut posteriores existimant, ita fieri rationabiliter putandum est.

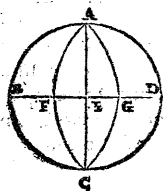
si semper directa est Aplane, quomodo fiat. Cap. 15.

A t uero, si non per paruos circulos Aplane agitur, nec unquam retrograda fit,
sed semper directa incedit, & hoc quoq; iam demonstrandam est, quomodo
fiat: quod fecere illi quidem non possunt, qui solam trepidationem nouere. Du-
pliciter autem directa esse Aplane potest, uno modo sectionum punctis seu æqui-
noctijs simul mutatis, aut in septentrione, aut in meridie, alio modo ijs nunquam
mutatis, sed ecliptica Aplanes semper sub ecliptica primi orbis fixa manente. pluri-
mum autem refert utro modo fiat: si enim mutantur sectiones, dupliciter mensura
re Aplanes motum oportebit, & per longitudinem secundum rem, & per longitu-
dinem secundum apparentiam: si uero non mutantur sectiones, uno tantum modo
moueri, & mensurari stellas in longitudine opus erit. quid autem in re fit, non satis
exploratum habetur, sicut nec utrum directæ semper ferantur stelle: utrumque tamē
quo fieri possit, declarandum est: primum autem si sectionum puncta mutantur.
Ergo quæ de Circitore orbe superius dicta sunt, & hic quoque præsupponantur.
quatuor quoq; orbes illos & ad hæc demonstranda recipimus, qui & modo recepti
Fracastorij. C sunt,

sunt, quorum neq; ordo, neque numerus est immutandus, vna tantum differentia C in ipsis adiecta, q̄ supra Circitor ponet: tur velocior Aplanes motu, hic autem nō velocior ponendus est, sed tardior solum: sic enim non retrodūcere Aplāne poterit, sed tardare solum. vnde fit, vt stella, quę priore in casu helices illas & circulos non in idē redeuntē describebant, hic nō helices, sed flexus quosdam, & sinus more anguis designent, quales sunt a b c, & c d e, & e f g, & reliqui. sit ecliptica g o, Tropicus g, equinoctia a & o: Circitor autem moueat per quartam suę circūductionis australe inferiorem: mouebit ergo Aplāne circa equinoctia, quę maxime respicit motu proprio, & in longum, & in latus: in longum quidem in orientem, & in idem cum Aplāne, in latus vero versus septentrionem: a igitur motu veloci describet flexum a b. Rursus agatur Circitor per aliam quartam, quę est inferior septentrionalis. in longum quidem mouebit, & nunc in orientem in idem cum Aplāne, in latus vero versus meridiem: quare b motu adhuc veloci describet flexum b c. Porro Circitor obeat aliam quartam, quę est Septentrionalis superior, in latus quidem versus meridiem pellet, in longum vero, quantum ex se est, in oppositum ipsi Aplāne: & si velocior illa foret, etiam retroduceret: at vero quā tardior illa est, non retroducit quidem, sed tamen tardat, motu cōtinenter in orientē facto: quare c describet motu tardo flexū c d. Postremo Circitore acto per vltimā quartā, quę est meridionalis superior, d quidē in latus duceť septentrionē versus, in longū vero in orientē quidem, sed motu tardo, ac fiet flexus d e, perfecta vna reuolutione Circitoris: atq; ita & alij deinceps fient. Flexus aut, & sinus, qui describuntur à stellis, latiores quidem sunt, quo æquinoctijs sunt proximiores, angustiores vero, quo Tropico propinquius magis: cuius causa est, q̄ Circitor per motū propriū æquinoctia maxime respicit, atque illic maximam latitudinem operat: medius. n. circulus Aplāne, qui modo in b, modo in d, in pūcto medio, vbi Tropicus est, in conum desinit. Hoc igitur pacto mota Aplāne manifestum est motū eius modo tardiorē, modo velociorē reddi, uelociorem quidem, quum Circitor in idē cum ea fertur, tardiorē vero, quū in oppositā in vna igitur medietate circūductionis suę Circitor uelocem illā facit, in alia tardā. Atq; in citante medietate pri nū fit motus uelox, augens cōtinenter uelocitatē, vsque quo subalternus fiat Circitor cum Aplāne, quod fit in prima quarta. mox fit motus uelox, minuens cōtinenter uelocitatē in alia quarta, in fine cuius Circitor solum in latus mouet ad rectos angulos. Mox fit oppositio ī alia medietate: & in prima quarta fit motus tardus, augens cōtinenter tarditatem, usque quo iterum subalternus cum Aplāne Circitor fiat. ab inde uero fit motus tardus, minuens tarditatem in alia quarta, vsque ad finem eius, vbi rursus Circitor solum in latus mouet. sunt igitur in toto hoc motu puncta quatuor ē regione opposita, vnum maximę uelocitatis, aliud maximę tarditatis, & duo neutra. Ecliptica a c, circūductio Circitoris b e d f, maxima uelocitas ubi e, maxima tarditas ubi f, puncta neutra b d. si igitur directę semper feruntur stellę, mutantur autem sectiones, & æquinoctia, hoc certe pacto fieri putandum est.

A At uero si non mutantur sectiones, nec latitudo circa equinoctia, sed per Eclipticam quæ fixam Aplane solum in longitudinem fertur, necessarium quidem est nobis prædictis quatuor orbibus duos alios addere supra Aplanen, si eius inæqualitatem monstrare uolumus. Ergo nihil mutato prædicto ordine Circunducentis, Circitoris, & Contraeucti, sub Contraeucto hoc ponimus alium orbem, qui ab ipso Contraeucto circumferatur in latitudinem, sed ita, ut quantum Circitor circumducitur in unam partem, tantum hic nouus orbis in oppositam à Contraeucto trahatur: propter quod placet & orbem hunc Anticircitorem uocare. His ita ordinatis contingit quidem proprios motus Circitoris Anticircitorisq; in latitudine semper contraponi, in longitudine uero conuenire semper, & modo utrunq; ab oriente in occidentem mouere, modo e contra utrunq; ab occidente in orientem pellicere. æquales igitur & pares si uelocitate per se ponantur, fiet quidem ut Aplane in latus neq; in hanc, neq; in illam mutari parte possit, contrariis tamen inuicem illis duobus æquipotentibus, in longitudine uero modo ab utroq; simul citabif, modo ab utroq; retardabitur simul. sit ecliptica a e c. Circitor & Anticircitor cum ea subalterni, & uterq; moueat uersus a; deinde Clyctor in se circumducatur, Anticircitor in g: circulus Circitoris sit a f c, Anticircitoris uero a g e. palam qd alter alteri apponetur, ne aut in hanc, aut in illam agatur partem: similiter & si Circitor in b ducatur, anticircitor in d.

Verum sub hoc, quem Anticircitorem uocauimus, oportet & suum contraeuctum in latitudine collocare: alioqui & Aplane cum ipso circumduci poterit in latitudinem: sub his omnibus si ipsa constituatur per se motum habens in longitudine per eclipticam, fiet quidem, ut sectionibus nihil mutatis ipsa modo citetur à Circitoribus, modo tardetur: citetur quidem quum in idem uterque Circitor & anticircitor mouent, tardetur uero, quum uterq; in oppositum contraferuntur.

Quærat autem fortasse aliquis è prædictis modis omnibus, quis rationabilior existimandus sit, quo Aplanen moueri putemus. Ad quos dicimus (quantum quidem nobis uidetur) rationabilius esse nunquam retrogradas agi stellas Aplanes existimare: quæ se nec moueri per trepidationem, nec eo modo, quo primi tradidere, nec quo posteriores. quoniam à Metonis & Eudoxi temporibus usque ad Hipparchum, & Ptolemæum, & ab his usque ad Albatenium, & Alphonsum, ac demum usque ad hæc tempora nemo est, qui non directa semper sydera uiderit atque audierit. quare uerisimilius existimandum est directam semper Aplanen ferri: directam autem non per flexus, & sinus ilios, qui dicti sunt, sed nulla mutatione circa sectiones facta subalternam semper eclipticæ primi orbis procedere: cui rei fati ea conionant, quæ Ptolemæus scribit, quum inuestigat, an latitudo inerrantium stellarum ab eclipticæ Solis mutetur: quod denim non mutetur, inter alia & hoc signum ponit, quod stellæ ad æquinoctialem comparata ita progrediuntur, ut processus eclipticæ designetur ad æquinoctialem: in tanta enim & tanta amotione ab æquinoctijs eâ proportionem seruare scribit ad æquinoctialem, quam & ipsa ecliptica in eadem amotione reddit. uidetur ostendere hoc non mutari sectiones Aplanes in latitudine, nec fieri aut vltos paruos circulos, aut vltos flexus, uel sinus: si enim fierent, utique proportionem eclipticæ ad æquinoctialem non seruarent Aplanæ stellæ.

Supposito igitur hoc pacto moueri Aplanen, donec probabiliora sese offerat, & aliquum esse videtur & illud demum ostendere, quantus sit eius motus, & quantum ipsa recipiat à Circitore, quantumq; amittat: & qualis sit Circitoris ipsius motus: & quomodo obseruata de tempore in tempus correspondeat ijs quæ dicimus.

In primis autem dicamus, quæ obseruata sunt, si non omnia, ac saltem præcipua, & fide digna, & ad nostrum hoc institutum pertinentia. Primū igitur illud certum esse debet per id tempus, quod inter Hipparchum & Ptolemæum interfuit, stellarum Aplanæ motas fuisse tardo motu ita, vt non plus peregerint in annis centū, quam gr. 1. vt recte Ptolemæus animaduertit: neq; enim deceptos in obseruationibus tantos Astronomos audendum est dicere. Deinde & illud etiam num clarum est à Ptolemæo ad Albatenium vsq; auctum fuisse earum stellarum motum: quod Albatenij obseruationes superius assignatæ demonstrant. mox vero ab Albatenij temporibus vsq; ad nostra motum quidem velocem fuisse dicimus, sed continenter minuentem velocitatem: quod paulopost apparebit ex obseruatis. Existimamus igitur propriū motum Aplanæ per se talem esse, vt gr. 1. in annis 100. perficiat, verum à Circitore modo velociorem, modo tardiolem reddi: in eo aut tempore, quod fuit ab Hipparcho ad Ptolemæum, versatam fuisse Aplanen circa medium motum ac propriū: à Ptolemæo autem ad Albatenium motum dicimus factum fuisse velocem augentē: ab Albatenio vero motum fuisse velocem minuētē, in quo & nunc summus: mox fiet motus tardus augens primo tarditatem, ac deinde tardus minuens tarditatem.

Videtur igitur mihi tum forte medius, ac proprius in Aplane motus fuisse, quum filius Dei CHRISTVS in lucem venit, ante quē Hipparchus fuit annis circiter 142. Ptolemæus vero post, annis fere 143. quantum enim deficiebat motus à medio, Hipparchi tempore, tantum excedebat Ptolemæi tempestate. quam ob causam mensurans ille motum, reductis defectu & excessu ad medium, vidit in annis 100. ab Aplane confici gr. 1. si igitur à CHRISTI Natali medium motum Aplanæ auspicemur, certum erit motum velocem augentē, qui ab inde subsecutus est, durasse per nonnongentos annos ad Albatenium vsq;. & non vltra: quæ enim vsq; ad ipsum motus factus fuerit velox obseruationes eius demonstrant: quæ vero & ab eo mox cepit velocitas minui, ex sequentibus apparebit. à CHRISTO autem ad ipsum anni fuere. 900. à CHRISTO enim ad Ptolemæum anni fluxere 143. à Ptolemæo autem ad Albateniū anni 755. quare 900. à CHRISTO ad Albatenium. ex quo coiungimus inæqualitatem Aplanæ procedere de 900. in 900. annos, totam autem reuolutionem confici annorum tribus millibus sexcentis: ita vt in primis 900. annis fiat motus uelox augēs, in alijs 900. motus velox minuens, in alijs vero 900. motus tardus augēs, ac postremo in vltimis 500. fiat motus tardus minuens. inter velocem autem & tardum motum est medius, qui & Aplane proprius est: inæqualitas autem datur à Circitore, qui modo citat, modo tardat (vt dictū est.) In Natali ergo Domini mouebat Circitor à puncto neutro, hoc est eo puncto. qui est inter quartā iuuantem & contrariam, in quo solū in latum mouet: quare & Aplane motu proprio agebatur, quo gr. 1. peragit in annis 100. mox per primā quartam iuuantem, quæ est meridionalis inferior, cepit Circitor citare Aplanen, ac supra medium motum dare velocem augentem vsq; ad Albatenium per annos 900. in fine cuius quartæ subalterno existēte Circitore cum Aplane in medietate iuuante velocissimus ac summus motus sit: mox per secundam quartam

A quartam utantem, quæ est inferior septentrionalis, factus fuit motus uelox quidẽ, sed minuens continenter, in quo & nunc sumus, erimusque per annos adhuc 265. à quo rursus mediũ motus redibit.

Quãtum uero addat Circitor supra mediũ motum in vna quarta Circunductio- nis annorũ 900. possumus rationabiliter ex obseruatis excipere. à Ptolemæo enim ad Albateniũ cõstat motas fuisse stellas gr. 11. m. 30. (vt supra diximus) à Christo autẽ ad Ptolemæum peregerit gr. 1. m. fere 30. qui ad summũ sunt gr. 13. peracti in annis 900. si igitur per se Aplane gr. 1. perficit in annis 100. certũ erit in his 900. an- nis stellas per se & motu proprio gr. 9. cõfecisse ex illis 13. Relinquitur ergo gr. 4. additos à Circitore fuisse in vna quarta annorum 900. quare & tm̄ per se ipsum Cir- citore mouere in quarta vna. q̄ si gr. illi superadditi à Circitore diuidantur per an- nos 900. ita vt motus supra mediũ cõtinenter à nõgradu augeatur vsq; ad gr. 4. vide- bimus in primo centenariõ addi m̄. 5. sec. 20. in secundo mi. 10. sec. 40. in tertio mi. 16. in quarto mi. 21. sec. 20. in quinto mi. 26. sec. 40. in sexto mi. 32. in septimo mi. 37. sec. 20. in octauo mi. 42. sec. 40. in nono mi. 48. quæ oĩa mi. & sec. simul si cõ- ponamus, resultabũt gr. 4. qui additi gr. 9. mediũ motus cõ- ficiẽt gr. 13. quos stellæ à Christo ad Albateniũ peregere.

gr.	m̄.	sec.
0	5	20
	16	40
	16	
	21	20
	26	40
	32	
	37	20
	42	40
	48	
4	0	0

videns autẽ Albateniũ à Ptolemæi temporib. vsq; ad sua stellas perfecisse gr. 11. mi. 30. dixit nõ in annis 100. gr. 1. ab Aplane peragi, sed i annis circiter 66. sic. n. cõperiebat diuuis illis gr. 11. mi. 30. per annos 755. Nec Ptolemæus igitur, nec Albatenius in obseruationib. decepti sunt, sed in eo magis vterq; q̄ id perpetuũ putarunt, quod in parte **B** & certo tempore viderant: atqui nõ ita futurum erat, nã nec quale suo tempore Ptolemæus inuenit, annis sequenti bus tale fuit, nec quale Albatenius, quim in æqualitas mo- tus Aplanes nondum manifesta illis foret.

Post Albateniũ autẽ uotus secutus est uelox minuens Circitore à secũda quar- ta iuuantium præbente motum. in primo igitur cõtenario post ipsum addita stellis fuere mi. 48. in secundo mi. 42. sec. 40. in tertio mi. 37. sec. 20. in quarto mi. 32. in quinto mi. 26. sec. 40. in sexto mi. 21. sec. 20. in septimo addentur mi. 16. in octauo mi. 10. sec. 40. in nono mi. 5. sec. 20. Huic autẽ rationi & eaquoq; respondent, quæ successiuis temporibus sunt obseruata post Albateniũ. Alphonsus. n. Rex, qui an- no à Christo. 1251. stellas digessit, post Albateniũ annis circiter. 350. annotauit in ter alias Spicã stellã in libra gr. 13. mi. 50. quæ ab Albatenio reperta fuerat in gr. 8.

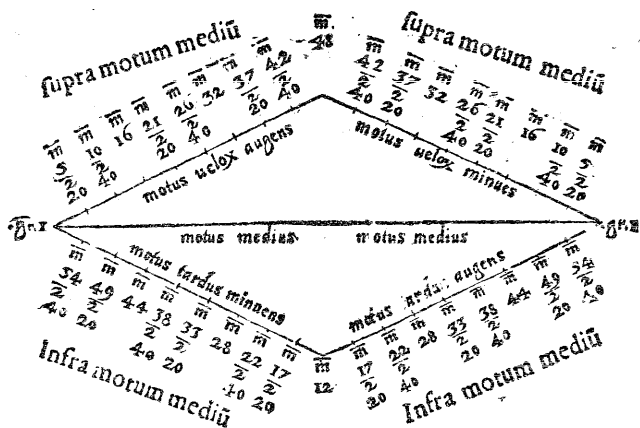
peregit igitur spica in annis 350. gr. 5. mi. 54. ac tãtundẽ quoq; peregrisse per assignatã rationem debere videtur: nã in primo huius quartæ post Albateniũ centenariõ diximus addi motui medio m. 48. in secundo mi. 42. sec. 40. in tertio mi. 32. sec. 20. in sequẽtib. 50. annis mi. fe- rē 16. quæ oĩa simul cõstant gr. 2. mi. 19. quib. si addas me- diũ motũ, qui sunt gr. 3. mi. 30. fiet oĩno gr. 5. mi. 49. qua- re ratio hæc obs. ruatis recte respondet. Post Alphõsum quoq; oĩa prædictę rõni congruũt: accepimus. n. Abra- niũ Zacutũ, qui perpetuas ep̄. meridas condidit, ean-

gr.	m̄	sec.
	48	
	42	40
	32	20
	16	
1	19	0
3	30	
5	49	0
C	3	dem

Fractatorij.

dem Spicā cōperisse annis post Alphōsum 216. in libra gr. 17. mi. fere. 10. quam & C nos annis post Zacutū 69. inuenimus in libra gr. 17. mi. fere 47. ab Alphōso aut ad hoc tēpus fluxere anni 280. in quib. Spica à gr. 13. mi. 50. repertis ab Alphōso progressa est ad gr. 17. mi. fere 47. qui sunt gr. 3. mi. 57. actantur et quoq; è nostra ratione peractum fuisse oportet, si quid è eo in tpe annorum 280. motus mediij facti sunt gr. 2. mi. 48. additū uero à Circitore fuere primū in 50. cōtinuis mi. fere 13. in loquēti cētenario, qui est quintus huius quartæ, addita sunt mi. 21. sec. 20. in reliquis annis 30. m̄. circiter 8. quæ omnia in summa sunt gr. 3. m̄. 57. quæ peracta fuere in annis 280. ex quibus patet & obseruata conuenire rationi huic, & motū post Albatenium procedere minuendo uelocitatem, & annis nostris tendere uersus tardum: nunc enim debent stelle in annis 100. peragere gr. 1. m̄. circiter 16. Placuit autem totam inæqualitatis Aplanes reuolutionem per hęc subscriptionē designare, quā diuisimus in quartas quatuor, quamlibet autem quartam in annos 900. annotantes quid in uoquoq; centenario addatur supra medium motum, & quid mox ab eo dematur. In prima igitur quarta est motus uelox augēs, qui supra medium motum addit singulo centenario mi. & sec. descripta. in secūda quarta est motus uelox minuens uelocitatem, addens & ipse supra

gr.	m̄	sec.
2	48	
—	13	
—	16	46
—	21	20
—	8	
3	57	0

medium in quolibet centenario mi. & sec. descripta. in tertia uero est motus tardus infra medium motum, & in primo centenario demuntur mi. 5. sec. 20. quare Aplane in eo centenario non plus peragit quàm m̄. 54. sec. 40. & ita deinceps de alijs. in vltima aut quarta est motus tardus minuens tarditatem: tota igitur reuolutio huius inæqualitatis annis tribus millibus & sexcentis expletur.

Amplius de ordine orbium feruentium Aplane, Cap. 17.

DEiſ autem orbibus, qui quodammodo famulantur Aplane, quoniam nodum omnia dicta sunt, dignum erit postremo exponere, quo pacto sese habeant oēs, & quanto tempore quisq; circumferatur. Omnium autē (vt diximus) primus & supremus est ille, quem alij primum mobile vocat, qui tanta celeritate conuertit, vt horis 24. ab ortu per occasum ad idem rediēs circumferat, reliquos omnes, qui intra continent, secum uenēs. est autē motus eius per equinoctiale circulum simplicissimus, immutabilis, & æternus, nisi quum eius cōditor aliter forte uolet. Sub eo est, quem Circunducēte appellauimus, q per colurum superiore à septentrione in meridiē annis tribus millibus & sexcentis in latitudinē circumagit, & ipse secum uelēs oēs, qui subsunt orbēs, nisi quātum aliqui cōtrauecti impediāt. qm autē hic à primo uel hitur in longitudinē, palā q mediij circuli utriusq; sese inuicē ad rectos angulos fecant. igit quum duplici agit motu, altero in latitudinē p se, altero in longitudinem per accidens, tardissimus autē sit, qui in laus est, velocissimus qui in longū, fit quidem, vt quē puncta rapti velocissima sint, p se sint tardissima, q̄ uero per se uelocifima, rapti tardissima fiat: alterius. n. poli in medio circulo alterius sunt: tardissimi autē semp poli sunt, velocissimus medijs circulus. quo tandē fieri necesse est, ut tardissimus quisq; punctus uelocissimus olim fiat, & uelocissimus quisq; tardissimus. Tertius autē orbis est, quē diximus Circitorē, cuius medijs circulus subalternus est inferiori coluro equinoctiorum, ceterū in latitudinem circunducit à p̄dicto annis 3600. p se uero in opposita oīa mouens, ac gr. 4. peragēs in una quarta circūductio nis. agit autē hic trib. motib. q sese oēs ad rectos angulos inuicē fecāt, & in eo expleti sunt tres illi principalissimi motus, q in natura spherarū per se esse possunt. omnis quoq; uelocissimus in eo punctus, tardissimus olim fiet, & tardissimus quisq; uelocissimus, ita prouidentib. Dijs, vt virtutes celorū oēs vndiq; & ad partē oēm impartiantur. quartus orbis est Cōtrauectus Circitori, & Circunducēti in latitudinem, qui p Colurū superiore iduplo uelocior Circunducēte à meridiē fertur in septentrionē: sub quo est quintus Anticircitor appellatus, qui à p̄dicto in latitudinē circunducit in ppositā semp p Circitori partē ac proportionalē: unde fit, vt proprio motu semp opponat Circitori in latitudine, in lōgitudine uero semp cōueniat, & in idē pellat. ergo hic si in latitudinē duci debet tm̄ in vnā partem, quantum Circitor in aliā, oportet contrauectum quartum duplo uelociorē esse Circunducēte secundū, & Circitore, quatenus in latitudinē agit etiā ipse: uerum motibus proprijs æquales sunt Circitor & Anticircitor iste. sub Anticircitore oportet & suum Contrauectū statui illi æquale, aut insensibiliter cedentē, alioqui continget & Aplane simul in latitudinē circunduci, q̄ quidē nō apparet: aut, si forte cōingit, insensibiliter quidem accidit, & post lōga sectula. Postremo sub his omnib. est Aplane orbis totū lumi rib. clarus, & lacteo distinctus circulo, q̄ per se gr. 1. in annis 100. obit, totā autē reuolutionē annorum millibus triginta sex, modo tardior, modo uelocior: medijs autem circulus eius per eclipicā Solis protendit, quem sitū per se, & per naturā habere nō est cōfendū: qm̄ (vt supra diximus) qui in natura spherarū per se sunt motus, omnes sese fecant ad rectos angulos. quapropter credendum est Aplane circum nō eodē in situ manere semper, sed & ipsum in latitudinē duci aut à Cōtrauecto ultimo, qui nō omnino æqualis sit Anticircitori, aut à Circūducēte primo, q̄ Cōtrauectū quartū orbē superet pauxillo aliquo: unde nec circūductio Aplane in

latitudinem deprehendi, nisi post longa annorum curricula potest. Inæqualitatis C
aut Aplanes reuolutio annis 3600. expletur, ut dictum est. Ac de Aplane hæc ænus.
& quæ circa ipsam apparent, & quibus de causis fiant, probabiliter dictum sit.

DE SATVRNO

De ijs, quæ circa Saturnum apparent. Cap. 18.

VNC ad eos orbis descendamus, in quibus uocati planetæ in circulis
eorum medijs circumferuntur, soli ipsi spectabiles & insignes in sphaeris
suis. Ordinem aut à Saturno, qui ab Aplane statim sequitur, præmittē
tes in primis, quæcumq; circa ipsum apparent. Quod igitur & ipse die-
bus singulis ab ortu in occasum uertatur à primo mobili, tum & quod proprium ipse
motum habeat huic obliquum atque oppositum, dictum est in uniuersum prius,
nunc propria magis recenseamus. uidetur igitur proprium ille motum annis ferè
30. explere, tardissime quidem omnium aliorum: quæ causa facit, ut citissime oïum
in occasum ducatur, quod minimum primo contra-
feratur. Aequinoctialem aut non secat eisdem in
punctis, in quibus Aplane & Sol, sed in alijs: qua-
reneq; subalternus cum ecliptica fertur, sed & illam
quoq; secat. sectiones eclipticæ (nã illa maxime cõ-
sideratur in planetis) altera in cæcro tradit, altera
in capricorno, variables singulis ceterum annis gr. 1.

Medius motus circuitiois.						
Gr. m. sec. ter. quar. qn. sex.						
0	0	5	1	23	48	42 hor.
0	2	0	33	34	28	51 dies
1	0	16	41	44	25	30 mēf.

Sunt præterea in eius motu inæqualitates non
paucæ, tum in longitudine, tum in latitudine: atq;
in prima illa, quæ & in Aplane dicta est, quod in una medietate circuitiois suæ tardior,
in alia uelocior spectat. quippe in ea medietate, quæ est à uirgine ad pisces per sagit
tarium, aliquanto tardior incedit: in ea uero, quæ à piscibus est ad Virginem per Gemi
nos, uelocior properat: punctus autem maxime tarditatis nunc in Sagittario traditur
gr. 13. maxime uero uelocitatis in geminis, uariabiles quidem & ipsi, uti & sectiones.

Circuitio tota
Annis 29. Diebus 162. hor. 12.

Præter hanc aut inæqualitatem est & alia etiã, cuius periodus annis penè singulis
paulo plus iteratur, nõ magis quidem in una medie
tate quæ in alia, sed successiue in omni parte. est aut
hæc, quod planeta modo directus & uelox, modo tar
dus tum, modo stas. modo etiã retrogradus specta
ri solet: per quã inæqualitatẽ certa periodo atq; or
dine cõtinenter pergit. reuoluciones aut huius in-
æqualitatis 57. obseruant in annis 59. die 1. horis
fere 18. fieri, quas si inter se cõpares, id etiã mirũ
habent, quod una non est equalis alteri nec tota, nec
earum partes, nam nec uelocitates æquales sunt, nec status, nec retrogradationes.

Medius motus inæqualitatis.						
gr. m. sec. ter. quar. quin. sex.						
0	2	22	49	19	14	19 hor.
0	57	15	27	23	27	20 dies.
18	33	51	50	51	50	0 mēf.

Tota reuolutio inæqualitatis
Diebus 378. hora 1. mi. 30.

Illud porrò in hac inæqualitate magnopere admirandũ est, quod uelocissimus di
rectissimuscq; planeta cernitur, quũ Soli cõiunctus est, tardissimus uero, & maxime
retrogradus, quũ oppositus è regione fit Soli. atq; hæc quidem in lōgitudine apparēt.

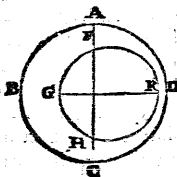
At uero & in latitudine sua quoq; inæqualitas inuenitur, nã planeta, ubi a sectio-
nibus eclipticæ digressus est, in eo quidem spatio, quod est à sectione ad punctũ me
dium, & a puncto medio ad aliam sectionem, diuersimode quidem, & ualde inæquali-
ter ad eclipticam sese habet: nam modo ad ipsam accedit, non quidem ut tangat, mo-
do

Ado abstrahere: accedit autem directus, & velox, ac Soli coniunctus: recedit vero tardus, retrogradus, & Soli oppositus. quem motum si recte consideremus, videbimus per helices quasdam fieri progressu quidem anticipantes, regressu vero deficientes, minima item prope sectiones, maximas circa punctum medium, ut si eclipctica sit ad c, medius circulus Saturni a b c, prima helix erit a f g h, minima omnium, quæ à se-
 ctione vsq; ad punctum medium sunt: secunda erit h K l m n, maior quidem pro ore, reliquis vero minor, & ita de alijs. per has igitur actus planeta, ad Eclipcticam quidem accedit directus, & velox: ac velocissimus in e, & K, & o, ac Soli coniunctus: recedit autem tardus, & retrogradus: maxime autem retrogradus, & Soli oppositus in g, & m, & q.

De causis apparentium secundum alios. Cap. 19.

Astronomi igitur suppositis ijs, quæ supra secundum eorum placita declarauimus, prædicta omnia demonstrant partim quidem per Eccentricum, partim per Epicyclum: quod n. in vna medietate tardior, in alia velocior planeta feratur, Eccentricum, quare in ea medietate, in qua est absis, tardio-
 rem planetam incidere, in qua vero Antabsis, velociorem agi. in hac, n. arcus, per quem transit minor est, in illa maior. si. n. totus zodiacus diuidatur in duas medietates in a d c, & c b a, Eccentricus autem sit f g h K, manifestum est, quod planeta transi-
 turus medietatem zodiaci a d c, transibit quidem per arcum f K h: transurus autem alteram zodiaci medietatem c b a, transibit

B per arcum h g f: at multo maior est f K h, in qua est absis, quam h g f, in qua est Antabsis: plus igitur moræ trahet in medietate in qua est absis, quam in alia. secundam autem inæqualitatem directionis status retrogradationis epicyclo donant. qui in medio circulo Eccentrici reuolutus ac planetam infixum gerens superna parte uersus ortum, inferna uersus occasum vertitur. quo fieri dicunt ut planeta delatus ab Epicyclo modo in idem cum eccentrico, modo in oppositum agatur. in idem quidem quum superna in parte est, in oppositum quum in inferna. quare & velocè planetam fieri quum in idem cum Eccentrico feratur, tardum vero statem & retrogradum reddi, quum in oppositum retrahitur. retro. n. ab Epicyclo ducitur, qui Eccentrico velocior est. Circa Absidem vero tardiora fieri omnia, circa antabsidem velociora. unde accidit reuolutiones huius inæqualitatis non æquales esse inter se. Plurimum. n. interest in qua medietate fiant, in velociori ne an tardiori. ea vero proportione ad solem planetam moueri, ut tum sit in summo Epicyclo quum coniunctus est soli, in imo vero quum oppositus, quare hic maxime retrogradum, illic maxime directum esse.

Eam vero inæqualitatem quæ in latitudine apparet, Epicyclo rursus ascribunt, cui duos motus dant, præter eum quo vehitur ab eccentrico. alterum in longitudinem, alterum in latitudinem. signato enim medio circulo Epicycli, item centro eius, scerum dicunt semper per eccentrici circulum ferri, medium autem circulum epicycli non semper per eccentrici circulum subalternum verti, sed diuersimode agi. siquidem centro Epicycli in sectione existente, medius circulus eius semper eclipctice subalternus est, & quasi supinus. verum ubi centrum à sectione digredi incipit,

pit, non amplius supinus, & eclipticæ subalternus fertur medius circulus epicycli, sed inclinatur, summo eius versus eclipticam, imo uersus oppositam partem se hēre. quę in clinatio maior & maior continenter fit, donec centrum perueniat ad punctū medium, in quō maxima ea fit. non tamen ut eclipticam vnquam attingat. ab inde uero resupinari quōdāmodo ac sensim erigi incipit medius Epicycli circulus, donec in aliam sectionē perueniat, in qua rursus supinus ac eclipticæ subalternus red datur. sic igitur moto Epicyclo fieri dicūt ut stella modo ad eclipticam accedat, modo ab ea abscedat. accedat autem directa & uelox, quoniam superna pars quę inclinatur, & in qua est planeta, ad eclipticam accedit. recedat autem retrograda, quoniam tunc est n̄ una Epicycli parte. Quōd igitur ita fiat Astronomi omnes dicunt. quo autem modo fiat, & a quo tot motus Epicyclo dentur, nemo ostendit de qua re posterius inquiremus.

De causis apparentium per nostra principia. Cap. 20.

TEntandum est autem aliter prædictorum causas per nostra principia demonstrare, ac primum quod in vna medietate tardior, in alia uelocior planeta agatur, causam ipsi nō Eccētrico, sed Circitori orbi dāmus: habet. n. Saturnus Circitorem suum, quemadmodum & Aplanc, Dijs ita disponentibus, ut orbes & in longitudinē & in latitudinem diuersimode moueri possent. quoniam autem omnis Circitor in latitudinem quidem circunducitur, proprio autem motu in opposita omnia mouet, palam quod & hæc omnia circa Saturni Circitorem contingunt. verum in latitudinem circunductio par est circuitioni Saturni, hoc est annis 29. diebus 162. horis 12. fit. proprius autem Circitoris motus tardior Saturni motu est. quoniam autem & modo n. idem cum Saturno, modo in oppositum fertur Circitor, inde quidem fit ut modo planetam citet, modo etiam retardet, nunquam autem retrō luceat, quoniam tardior Saturno est. ea autem circitoris huius ad planetam proportio est, hoc nostro tempore, ut tum subalternus cum eo Circitor sit in medietate contraria, quum planeta in gr. 13. sagittarij pertinet: subalternus uero fiat in medietate iuuante, quum planeta in gr. 13. geminorum perductus est. quare hic est punctus maxime uelocitatis, illic maxime tarditatis, quæ puncta alij absidē & antabsidē uocāt. ubi. n. est maxima tarditas, illic maximam putant a centro distantiam esse, ubi uero maxima uelocitas, illic maximam centro propinquitatem existimant. Nos autē tarditatem & uelocitatem non a distantia & propinquitate, sed a circitore dari arbitramur, quum subalternus planetę sit modo in contraria, modo in iuuante medietate.

Secundam autem inæqualitatem directionis status & retrogradationis non assignamus Epicyclo, sed alteri Circitori. duos enim Circitores habent planetę omnes, qui retrogradationem nouere. a quibus prædictæ duæ inæqualitates contingunt communes planetis illis.

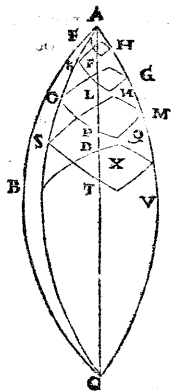
Ergo quum prior Circitor in latitudinem circunducatur per puncta media, sectionesque ipsas respiciat uti polos circunductionis, tū secūsus hic Circitor per sectiones in latitudinem circūfertur, puncta autem media respicit uti circūductionis polos. quare hic puncta media maxime in opposita per semouet, ille sectiones. est autē secundus hic tum circūductione tum & proprio motu multo uelocior Saturno. siquidem dieb. 378. hora. 1. m. 30. circunducitur in latitudinem. proprio autem motu retroducere Saturnus potest. Quoniam igitur & hic more Circitorum.

A torum in vna medietate circunductionis in idem agitur cū planeta, in alia in oppositū, manifestū est, q̄ & ipse modo planetā citat, modo retardat, nec retardat solū, sed successiue mox sistit, mox ēt retroducit, in contraria. n. medietate si Circitor velocior planeta sit primū quidē tardat solū a principio scilicet primę quartę contrarię, quū adhuc parua est oppositio, & anguli maiores, motusq; multū lateralis, parū recti habet. procedente, veromotu & crescēte oppositione cōtinenter ad acutiores angulos, peruenitur ad certū punctū, in quo vectio, & planetæ motus æquantur, ac tū planeta sistitur; mox crescente adhuc oppositione, & superante vectioe, retroductio planetę fit, quę continue maior & maior fit, donec ad subalternationē sit ventum, in qua & oppositio tota recta est, & maxima retroductio, ab inde vero cōminuitur rursus oppositio, ac rursus ad aliū punctū consistentiæ deuenitur, ac postremo ad motū solū tardū. omnia igitur hæc potest in Saturnū facere secundus Circitor, qm̄ illo velocior est. Non sunt aut reuolutiones huius inequalitatis inter se æquales, neq; totę, neq; earū partes, qm̄ multū refert in qua medietate cōtingat, an in ea i qua ratione alterius Circitoris tardior planeta erat, an i qua uelocior, p̄fer tūm circa puncta maxime tarditatis, & uelocitatis. propter quā in æquales redduntur reuolutiones secundę huius inequalitatis. verum per accidens hoc est: per se enim æquales omnes sunt, & si mensurentur per motū medium Circitoris primi.

Quod autem in coniunctione cum sole velocissimus sit planeta, in oppositione tardissimus, causa est, q̄ hic secundus Circitor tum subalternus est cum planeta in medietate iuante, quum ille Soli cōiunctus est. tum autem subalternus est in medietate contrarię, quum soli oppositus est planeta. quo enim tempore sol a coniunctione Saturni ad oppositionē transfertur, eo & Circitor ab vna subalternatione ad

B alia sese agit, verū neq; p̄petuū hoc est, ut i oi cōiunctione velocissimus, in oi oppositione tardissimus sit planeta, nisi p̄ mediū motū primę inequalitatis mensura fiat.

Eius autē in æqualitatis que in latitudine apparet, causa est idem secundus Circitor qui per sectiones circunductus puncta media respicit, uti polos circunductionis, ac in opposita maxime mouet. quoniam autem mouet in omnia opposita, palam quod & ante & retro, & dextra & sinistra torquere potest, atque helices facere, quę admodum & in A plane dictum est, maximas quidem circa puncta media, quoniam illic maxima fit latitudo, quę circa sectiones in conum definit. vt autē clariora reddantur omnia, sit eclipica a b c. circulus Saturni a d c. punctus medius d, sectiones a & c. moueatur autem Circitor a prima quarta iuuatiū q̄ est septentrionalis occidentalis, mouebit quidē & in lōgū & in latus, in longū versus orientē, in latus versus eclipticam & meridiē. si igit planeta sit ubi a in sectione sese extra motus, manifestū q̄ pulsus a Circitore in orientē simul & meridiē versus eclipticā, describet portionem helices primę a e motu ueloci ac directo. atque in e velocissimus erit, Circitore subalterno in medietate iuante in fine primę quartę, cum quo sit & sol coniunctus in e. Rursus uero moueat Circitor per aliam quartam quę est occidentalis meridionalis, in longum quidem pellet orientem versus, in latus

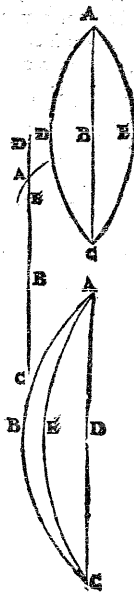

versus

versus septentrionem. planeta igitur ab e describet portionem e f, motu veloci-
nente. deinde vero Circitoremouente a prima quarta contrarium, quæ est meri-
dionalis orientalis, pelletur quidem planeta in longum primo paululum in orientem
directus, mox stabit, mox retroagetur occidentem versus, in latus vero versus se-
ptentrionem. designabit igitur portionē f g. Circitore subalterno in medietate co-
traria, ac planeta maxime ab eclipctica recedēte, ac soli opposito: postremo si à quar-
ta vltima moueat Circitor, quæ est orientalis septentrionalis, agetur planeta in la-
tus quidem versus eclipcticam & meridiem, in longum uero retro primum, mox cir-
ca finem eius quartæ versus orientem paulisper, motu primum retrogrado, mox tar-
do solum, quare describet portionem g h. peracta una reuolutione Circitori atq;
helice a f g h. quæ minima quidem omnium est, quoniam latitudo sic maxima cir-
ca pūcta media, minor vero continet versus sectiones. vnus. n. circuli si me-
lius punctus in oppositas partes pellatur, semper latitudo fit in medio & in ventre ma-
xima, minima circa extrema. ut si circulus a b c ducatur in opposita circa b, latitudo
maior erit d b e. versus a autem & c minor continue. pulso igitur Saturni circulo in
opposita circa i, medium vbi d, describuntur duo hinc inde circuli a f c. & a u c. in
quibus latitudo fit maxima in f d u.

Est autem dubitatio quedam circa sectiones, quoniam
in obseruatis apparet planeta circa sectiones in eclipctica
non solum in puncto sectionis, sed modo ante, modo post.
vt si eclipctica sit d b c, sectio vbi a, apparet quidem plane-
ta non solum ubi a, sed etiam ubi d & ubi e in eclipctica. per
traditum autem modum non videtur posse in alio puncto
videri quàm in a ubi sectio. nullus enim alius est punctus
in Saturni circulo qui eclipcticam contingat, nisi sectionis
punctus. Ad quod dicimus, quum circulus Saturni ad c,
accedit ad eclipcticam ab c. fitque circulus æ c. tunc ille
adeo propinquus eclipcticæ fit iuxta sectiones, ut discerni
non possit per certum spatium, an planeta sit in eclipctica,
an extra, quam ob rem in eclipctica esse uideatur. vnde &
Astronomi subalternum dixerē fieri in sectionib. cum ecli-
ptica medium circulum epicycli.

Est autem & alia quedam dubitatio tum circa Circito-
rem primum, tum & circa secundum. videtur enim vter-
que tantum debere in latitudinem mouere, quātum in lon-
gitudinem mouet. ad certe primus Circitor in latitudinem
aut nihil aut quam minimum mouebat, in longitudinem
uero multū modo citans modo tardans planetam. secundus
quoque & si quandam latitudinem facit circa helices, non
tamen tantum in latus mouet, quantum in longum, si quid-
em Ptolemæus scribit latitudinem maximam quæ circa
puncta media fit non esse maiorem quàm grad. 7. quod
vero in longum præstat, longe plus est. ad quæ dicimus, in
vtroque causam esse Anticircitores suos, qui latitudinem
minuunt, vt iam dicemus.

De ordine & numero orbium seruientium Saturno. Cap. 21.

Videntur autem qui ad Saturnum orbis attinent, omnes numero decem. duorum quæ sunt Circitores, unusquisque autem Circitor, qui nõ tantum in latius moueat, quantum in longum, quinque orbibus egeat, ut in Aplane monstratum est: sit quidem vt in Saturno ad demonstranda quæ apparent, decem orbibus opus sit. Ordo igitur prioris Circitoris in quinque cõsistit orbibus, Circunducente, Circitore, Contraucto, Anticircitore & suo Cõtraucto, quorum primus est Circunducens, qui sub Aplane in latitudinem per se fertur per puncta media inter sectiones: circumfertur autem Saturno par annis. 29. diebus. 162. horis 12. sub eo est prior Circitor, qui eodem tẽpore simul in latitudinem ducitur a prædicto. per se autem in opposita omnia mouet Saturno tardior. sub quo est Contrauctus suus, qui super polis Circunducentis contrafertur in latitudinem illo duplo velocior. mouetur autem hic a Circitore trepidationis motu (vt in alijs dictum est.) Ab eo sequitur Anticircitor, qui, vt & in Aplane diximus, in latitudinem quidem semper opponitur Circitori, aut æqualis illi aut quàm minimum cedens, in longitudinem uero semper in idem agitur cum Circitore. ex quo fit vt non tantum in latius moueatur Saturnus quantum in longum. sub quo est vltimus Contrauctus, a quo fit vt reliqui qui infra sunt, non circumferantur in latitudinem.

Ab his sequitur ordo Circitoris secundi, in quinque orbibus pariter constitutus Circunducente, Circitore, Contraucto, Anticircitore, & vltimo Contraucto, quorum primus est Circunducens. qui non per puncta media (vti prior) sed per sectiones circumagitur in latitudinem, ac circuitiõnem explet diebus 378. hora 1. m. 30. ferè. cuius reuolutiones. 57. sunt in annis Aegyptijs. 59. die 1. horis circiter 18. sub eo est secundus Circitor, qui eodem tẽpore circumducitur a prædicto in latitudinem, ceterum proprio motu in opposita omnia mouet multo velocior Saturno. sub quo est Contrauctus suus per trepidationem ab eo agitat, duplo velocior Circunducente. A quo sequitur Anticircitor alter. qui per se semper opponitur in latitudine Circitori, non autem æqualis illi, sed tamen tantum contrarietates, quàm satis est, ut latitudo in Saturno nõ maior fiat q̄ gr. 7. ac demum est vltimus Contrauctus. sub quibus omnibus est Saturni orbis planetam ferens, qui ab occidente in orientem actus circuitiõnem explet annis. 29. diebus. 162. horis. 12. in vna medietate tardior, in alia velocior. & insuper modo directus & velox, modo consistens, modo & retrogradus per helices (vt diximus) inæquales circumactus, ac de Saturno quidem hæc tenus dictum sit.

DE IOVE.

Deijs quæ circa Iouem apparent. Cap. 22.

VIDENTUR planetæ conuenientias inter se partiti, superiores enim tres Saturnus, Iuppiter, & Mars communia fere omnia habent, & magnopere vnus cum alio consentit. Venus uero cum Mercurio, Sol cum Luna. quapropter quæ de Saturno dicta sunt, eadem quasi repetitur & in Ioue, de quo consequenter agendum est, quoniam a Saturno inter planetas statim sequitur. Ergo quodd & Iuppiter ab ortu in occasum feratur diebus singulis a primo mobili, tardius quidem Saturno, ceteris citius, tum & quodd proprium ipse motum habeat huic obliquum, declaratum satis est supra. obseruat autem circuitiõnem

uitionem suam ipsum obire annis circiter 12. hoc est annis 11. diebus 313. horis C
 ro. Secat autem tum æquinoctialem, tum & eclipticam. sectiones eclipticæ altera nostro

	gr.	m.	sec.	ter.	quar.	quin.	sex.	
tempore in cancro traditur	0	0	12	25	6	6	56	horæ
capricorno. Illud uero mirum fortasse vide-	0	4	19	14	26	46	31	dies
ri hoc in orbe potest, quæ quæ superiores, vt	2	29	37	12	33	15	30	mêses

dictum est; trahant inferiores, Iuppiter tamen a Saturno minime trahi videtur. Sunt autem in eius motu inæqualitates non pauca, in primis illa, quæ & in Aplano & Saturno dicta est. quæ scilicet in vna medietae tardior, in alia velocior spectatur. tardior quidem in ea, quæ est a cancro ad capricornum per virginem, uelocior uero in ea, quæ a capricorno ad câcrum per pisces. punctus autem maximæ tarditatis in virgine, maximæ velocitatis in piscibus gr. 23. Sed nec minus secundam inæqualitatem directionis status & retrogradationis habere cernitur. si quidem singulis 13. mensibus diebus 8. horis ferè 21. certa periodo modo directus & velox, modo tardus tantummodo stans, modo retrogradus apparet. cuius inæqualitatis reuolutiones 65. annotantur fieri in annis Aegyptijs 71. quas item reuolutiones si inter se compares, æquales non reperiatis.

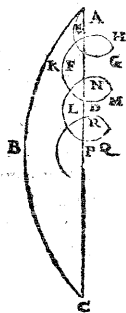
Au solem quoque eandem habere rationem constat, quæ & Saturnus habuit, ut in conionctione velocissimus, in oppositione tardissimus videatur.

At uero & in latitudine eadem quoque fortitus est, quæ Saturnus. in omni enim reuolutione inæqualitatis secundæ ad eclipticam modo accedere, modo abscedere spectatur. accedere directus & velox, & soli coniunctus, abscedere uero tardus & retrogradus. totum uero motum per cõsimiles helices obire. quarum quæ prope sectiones sunt, minime, quæ circa puncta media maximæ sunt. prima helix a e f g h. secunda h K l m n & reliquæ. Latitudo autem quæ circa puncta media fit maxima gra. 4. tradi solet.

De causis apparentium in Ioue. Cap. 23.

Horum igitur causas Astronomi per eccetricum atque epicyclum reddunt. primam inæqualitatem eccentrico, secundam epicyclo assignantes, & item eam quæ in latitudine fit. modus autem idem, qui & in Saturno dictus est. Cur autem non simul cum Saturno trahatur Iuppiter nulli quidem dixere, quod certè inulte neglectum uideretur. si enim in alijs multis uidebant inferiores orbes a superioribus trahi, debebant, saltem dubitare cur idem, & in Ioue non fiat.

Nos autem ab hoc primum incipientes, dicimus ob id contingere quod sub Saturno alius orbis fit, qui in longitudinem illi contraferatur. Ad ea uero quæ in latitudine apparent, in Saturno Contrauectos ponere non est nobis necessarium visum, quod confundi ea accidit cum Circitoribus Iouis & Circuudentibus. quanto enim pauciores inducere orbes possumus, tanto gratius & planius futurum existimamus. Quod autem in vna medietae tardior in alia velocior agatur Iuppiter, causam primam Circitori damus. habet enim & ipse quæadmodum & Saturnus, Circitores duos, quorum prior in latitudinem circuducitur fouis tempore par, proprio

Aprio autem motu tardior. Cæterum modo in idem cum Ioue, modo in oppositum fertur. quare & modo citat, modo retardat. ea vero proportionem ad planetam se habet, ut tum subalternus sit in medietate contraria, quum planeta in gra. 23. virginis innititur, ubi est maxima tarditatis punctus. quum vero planeta in gr. 13. piscium versatur, tum Circitor in iuuante medietate subalternus fit Ioui. quare & illic punctus maximæ velocitatis nascitur. Commodissime autem fit hæc proportio, quoniam circumductio Circitoris æqualis est motui Iouis. variantur autem puncta hæc ob Aplanas motum, ut & in Saturno dictum est.

Secundam autem inæqualitatem directionis & retrogradationis aliter Circitori ascribimus. qui tum circumductione tum proprio motu velocior multo est Ioue. si quidem circumducitur anno vno, mense vno, diebus 3. horis fere 15. unde reuolutiones 65. in annis 71. conficiuntur, proprio autem motu retroducere planetam potest. ergo & hic quoniam modo in idem, modo in oppositum fertur, nunc quidem planetam citat, nunc retardat, pro natura conditioneque Circitorum, nec tardat solum, sed & sistit atque etiam retroducit, quoniam velocior est Ioue.

Quod vero velocissimus sit quum soli coniunctus est, tardissimus quum opponitur, causa eadem est, quæ & in Saturno dicta est. commune enim habuere tres superiores planetæ, ut quo tempore sol a coniunctionibus eorum, ad oppositiones sese traducit, eodem & Circitor ab vna subalternatione ad aliam sese conuertit. oportet autem mensurare per motum mediū quod dictum est, alioqui perpetuum non erit ut Iuppiter in coniunctione velocissimus sit, in oppositione tardissimus.

Porrò quæ in latitudine in Ioue apparent, eodem modo contingunt, quo & in Saturno dicebatur. Circitori enim secundo per sectiones in latitudinem acta, puncta media maxime in opposita ducuntur. unde & conformes heliæ sunt, nullo alio ab ijs, quæ in Saturno fiebant differentes, nisi quod Iouis heliæ productiones sunt, & directionem longiorem habent.

De ordine orbium Iouis.

Cap. 24.

Qui vero ad Iouem orbis pertinet, undecim ad summum omnes sunt. quorum primus est solitarius ille Contrauectus, qui statim sub Saturno hæret: Reliqui vero decem sunt, quinque ad priorem Circitorem attinentes, & quinque ad secundum in primo ordine est primus Circuducens, qui per puncta media in latitudinem sese conuertit Ioui par. secundus est Circitor primus, qui circumductione & ipse Ioui par est. proprio autem motu tardior, sub quo est Contrauectus suus duplo velocior. Circuducens, ac sub eo Anticircitor, qui Circitori semper opponitur in latitudine, aut par illi aut modicū quid cedens. nã & in prima inæqualitate quæ in insensibilem latitudinem diligentiores notant. sub eo est suus Contrauectus. secundam ordinis primus est Circuducens, qui per sectiones in latitudinem agitur mensibus 13. dieb. 8. horis circiter 21. sub quo est secundus Circitor, per easdem sectiones circumductus, proprio autem motu puncta media in opposita maxime mouens. ac sub eo est Contrauectus suus. & sub ipso Anticircitor alter, qui in latitudine euenus Circitori opponitur, ut latitudo quæ in punctis medijs maxima sit, non maior inueniatur in gra. 4. a quo postremo est Contrauectus suus. & sub ipso Iuppiter, qui per totam inæqualitatem actus orbem demum obit annis 11. dieb. 313. horis fere 20. itaigitur se habet & Iuppiter.

MARS qui proximum locum inter planetas Ioui tenet, communia ferè omnia cum prædictis habet. motum ipse suum annis ferè duobus explet. hoc est anno 1. diebus 321. horis circiter 23. medius autem circulus eius tum æquinoctialem, tum & eclipticam fecat. sectiones eclipticæ altera in tauro grad. 15. altera in scorpio tēpestare nostra traduntur, puncta media in aquario & leone. Habet item Mars ut nec ipse cum Ioue rapiatur. Porro & primam quoque inæqualitatem sustinet, ut in vna medietate tardior, in alia velocior feratur. tardior quidem in ea quæ est à tauro ad scorpionum per leonem. velocior in alia, quæ est in scorpio ad taurum per aquarium. quare hic est punctus maxime velocitatis, illic maxime tarditatis. coincidunt autem puncta hæc maxime tarditatis, & uelocitatis cum punctis medijs.

medius motus circuitiois
gr. m. sec. ter. quar. quin. sex.

o	1	18	36	32	51	39	horæ
o	31	26	30	53	51	36	dies
15	43	18	26	55	46	30	mēs.

At vero & secundam quoque inæqualitatem directionis, status, & retrogradationis habet, cuius reuolutiones 37. fieri in annis 79. diebus 3. horis fere 8. Ptolemæus tradit, quæ quidem reuolutiones nec æquales quidem inter se sunt. Ad solem præterea eodem se habet modo, quo & prædicti duo. nam & ipse in coniunctione velocissimus, in oppositione tardissimus cernitur. Ad hæc autem & in latitudine quoque easdem inæqualitates patitur. nam aliorum more per helices modo ad eclipticam accedit directus & velox, modo recedit tardus & retrogradus.

gr. m. sec. ter. quar. quin. sex.

o	11	9	14	10	48	22	horæ
o	27	41	40	19	20	58	dies
13	50	50	9	40	29	0	mēs.

Tota reuolutio
diebus. 779. horis 5.

Quod autem mirum videri potest in hoc planeta illud est, quod maxima latitudo quæ circa puncta media fit, maior quidem in parte australi, quam in parte septentrionali annotatur. quædo in parte australi gr. circiter 7. mensuratur, in septentrionali gr. 4. m. fere 20. quum in alijs æqualis vtrique sit. quanquam & in Saturno parum nescio quid difformis latitudinis quidam conspexerint.

De causis apparentium in Marte. Cap. 26.

Horum igitur omnium causas Astronomi per Eccentricum, & Epicyclum assignant, eo pacto quo & in prædictis dictum est. quamquam non parum in eorum labore cur latitudo in vna parte maior, quam in alia sit.

Nos e Circitorum ratione causas omnium reddemus. primam autem inæqualitatem facit Circitor primus, qui per sectiones circumductus in latitudinem puncta media maxime in opposita per se mouet. est autem circunductio Martis per proprio motu tardior. hic ergo quæque planetam citat quæque tardat, ex proportionem ut quum planeta ad gr. 15. leonis peruenit, tum Circitor subalternus sit in contraria medietate. subalternus vero in propitia quum planeta ad gr. 13. aquarii perductus est. quare hic punctus maxime uelocitatis, illic maxime tarditatis inuenitur.

Eius autem inæqualitatis quæ directionem & retrogradationem facit, causa est secund-

A secundus Circitor, qui & ipsè per sectiones circumductus in latitudinem p̄cta meridiana opposita potissimum agit: veram circumductionem tardior Marte est, proprio motu velocior: circumducitur enim annis duobus mense 1. diebus fere 19: unde & reuolutiones 37 sūt in annis 79, diebus 3, horis fere 12: quo tempore modo in idē cum planeta, modo in oppositum fertur: quare & modo concitat, modo retardat, ac sistit, & etiam retroducit, quoniam Marte velocior est: velocius autem quæ in coniunctione cum Sole, tardissimus in oppositione propter superius, & in alijs dictam causam, q̄ in coniunctione subalternus est Circitor in medietate iuuante, in oppositione subalternus est in contraria: quod per se intelligi debet, & in medio motu respectu primi Circitoris. Similiter & q̄ diximus motum explere Martem anno 1, diebus 321, horis 23, per se intelligendum est. nam interdum fit, vt citius eum motum obeat, interdum vt tardius: cuius causa est, q̄ in circuitione planetæ quandoque intercidit solum motus iuuans absque retrogradatione, interdum incidit & retrogradatio aut tota, aut in parte: quæ fieri iccirco possunt, quòd circumductio Circitoris longe tardior & diuturnior est, quàm planetæ reuolutio.

Forū vero, quæ in latitudine apparent, causa est secundus Circitor, qui in opposita omnia mouens per helices Martem agit: nihil enim in hoc ab alijs differt, nisi q̄ helices Martis quàm longissimam habent directionem.

Illud vero dignū est postremo inquiri, cur fiat, vt maxima latitudo, maior tñ in parte australi sit, quàm in parte septentrionali, quod vel facillimum visu est, quo pacto fiat. Facit autem hoc Circitor primus, qui in parte septentrionali latitudinem impedit, ne maior fiat, in australi uero adiuuat, vt expandatur: quoniam enim ille circumductione æqualis Marti est, dum planeta à sectione transit ad punctū medium in parte septentrionali superiori, Circitor ipse per secundam quartam iuuantiū mouebitur, quæ est septentrionalis occidentalis: pellet igitur planetæ circumulum in latitudinem versus eclipticam, & meridiem, ac impedit, ne maximam acquirat latitudinem in ea parte. Porro planeta à puncto medio in aliam sectionem delato, Circitor obibat aliam quartam, quæ est septentrionalis orientalis: deinde uero dum planeta à sectione in aliud punctum medium transibit in parte inferiori australi, Circitor aliam quartam percurret, quæ est meridionalis orientalis, à qua mouebit planetæ circumulum in superiori parte uersus septentrionem, in inferiori uersus meridiem: in qua quū & planeta sit in p̄cto medio, vbi latitudo fit maxima, clarū est illic dilatari latitudinem versus austrum, & ab ecliptica magis, quàm fieret in superiori medietate in puncto medio: hoc igitur facit primus Circitor, quando secundus alter Circitor per se vtrinque æqualem latitudinem operatur. In alijs autem planetis idem non eueniebat, aut saltē manifeste non eueniebat, qm̄ in ijs Anticircitor adhæbeatur, hic autem Circitor Anticircitorem non habet, quare in latus mouere potest.

De ordine orbium Martis.

(ap. 27.)

Orbes autem, qui Marti quodammodo famulantur, nouem numero oēs sunt: quorum primus est solitarius ille Contrauectus, qui statim sub Ioue subest, à quo fit, ne reliqui circumducantur ab orbe Iouis. Ab hoc sequitur ordo Circitoris primi, qui in tribus tantum consistit, Circuoducente, Circitore, & Contrauecto, Anticircitorem autē non habet. Circuoducens autē per sectiones in latitudinem per se fertur Marti æqualis, sub quo est Circitor primus, ac sub eo Contrauectus suus. Hos sequitur ordo Circitoris alterius, qui in orbibus quinque consistit, Anticirci-

Fracastorij,

D

citore

citore enim hic habet, qm̄ non tm̄ in latus, quantum in longum mouet: primusho-
rum est Circuducens, qui etiam per sectiones in latitudinē circumagitur annis
2, mēse 1, dieb. 19, horis 5 fere: sub eo Contraectus suus, ac sub ipso Anticircitor,
qui eo vsq; Circitori in latitudine opponitur, quo latitudo per se non maior gr. 5,
& medio fiat: cui demum suus quoq; Contraectus subijcitur, ac sub omnib. Or-
bis Martis, qui per varias helices totum zodiacum obit anno 1, dieb. 321, horis 23.

S E C T I O T E R T I A .

D E S O L E .

De ijs, quæ circa Solem apparent. Cap. I.

ACTENVS de Aplane, & superioribus tribus planetis, quibus ferantur motibus, & quo pacto, & quibus concurrentibus sphaeris, dictum est, nunc prosequamur de Sole, qui, veluti cor, ac decus vniuersi cœli, medium inter planetas locum tenet, ad quem cæteros oēs quãdam certe relationem habere manifestum est. Præmittatur autem & circa ipsum in primis, quæ apparent, quæq; obseruata traduntur: mox de causis eorum dicemus. Primum ergo illud constat non rari ipsum ab orbe Martis in motu eius proprio: quòd vero ab ortu in occasum diebus singulis circumferatur, tum & q̄ proprium ipse motum huic obliquum habeat, superius declaratū est satis. Medius autem circulus eius æquinoctialem fecat in eisdem punctis, in quib. & Aplane, quæ æquinoctia puncta vocantur, quare & subalternus cum Aplane per medium zodiaci circulum fertur, qui eclipticus vocatur: totam uero circuitionem conficit diebus 365, horis fere sex. per motum igitur, qui ab ortu in occasum ducit, dies & noctes facit, per proprium autem annos, & anni tempora.

Medius motus circuitionis .
Gr. m̄. sec. ter. quar. quin. sex.

0	2	27	50	43	3	1	horæ.
0	59	8	17	13	12	31	dies.
29	30	8	36	36	15	30	menses.

Sunt autem & circa Solem diuersitates non paucae tum in motu, quo dies & noctes facit, tum in eo, quo annos, tum & circa maximam ab æquinoctiali declinationem, vbi Tropici vocati sunt.

Diem autem quandoq; appellant id totum tempus, quo Sol supra horizontem est, noctem vero id totum, quo sub horizonte conditur, qui ciuilis dies & nox ab aliquib. vocatur, ab aliquib. dies, & nox artificialis: quandoq; autem diem vocant integram Solis conuersionem ab ortu ad ortum, vel ab occasu ad occasum, vel à meridie ad meridiem, vel à media nocte ad mediam noctem, vt cuique libet diei initium auspiciari: qui solet dies naturalis appellari. Est autem hæc conuersio Solis eorū conuersione primi orbis, quo Sol per se potest primo orbi in vna sui conuersione cõtraferri, quod ferè est id paululum temporis, quo m̄. 59, sec. 8 confici à Sole per raptum possunt.

Sunt ergo circa dies tum ciuiles, tum naturales diuersitates plurimæ, de quibus omnibus agere si studeamus, curiosi fortasse videamur, & circa puerilia versari: attamen si quàm breuissime & non affectate de præcipuis egerimus, nulli quidem molestum (vt arbitramur) pluribus autem gratum futurum existimamus. Ergo circa ciuiles dies id primum apparet, quòd dies quandoq; nocti æqualis est, quandoq;

maior,

A maior, quandoq; minor: equalis quidem, quum Sol in æquinoctiali circulo est, quod bis in anno contingit, quo tempore æquinoctiū in toto orbe spectatur: maior autē sit nocte dies, quum Sol ab æquinoctiali recedit, in ea enim parte, in quam sese ipse transfert, maiorem semper apportat diem, noctē minorem: quod eo usque fit, quo Sol ad Tropicum peruenit, in quo dies contingit omnium aliarum maxima: inde vero rediens sensim comminuit diem, donec rursus in æquinoctiale reuersus nocti eū coæquet: in opposita vero parte contraria operat, ac noctes illic die maiores producit.

Non est præterea eorundem dierum quantitas eadem singulis terram in incolentibus, exceptis æquinoctij diebus: quippe qui sub æquinoctiali degunt, æquinoctium semper habent, reliqui omnes in æquales dies habent, qua enim in parte est Sol, tanto maiorem diem omnes habent, quanto ab æquinoctiali distat magis, noctem minorem: in opposita vero contrarium accidit. Horum igitur quibusdam ciuilibus dies semper minor est naturali, quibusdam æqualis, quibusdam semper maior: etenim aliqui sunt, qui dies naturales duas semper Solem in conspectu habent, alij tres, alij quatuor, & ita deinceps: quinimo & quibusdam vnus continuus mensis est dies, quibusdam duo menses, quidam tres, alij quatuor, alij quinque, ac demum & nonnullis sex menses diem vnum continuum traducunt.

At vero & circa dies, quas naturales vocant, diuersitates quædam visuntur: nam primum si Solis conuersiones inter se compares, æquales quidem non reperias, sed alias longiores, alias breuiores: breuiores obseruant, quæ fiunt Sole in septentrionali parte versante, longiores, quæ in parte australi: breuiores item in utraque parte cæteris paribus, quum Sol circa sectiones degit, longiores quum circa Tropicos.

B Sunt ergo naturalium dierum alie longissime, alie breuissimæ, alie mediocres: atque in mediocribus obseruant die una peragere Solem motu proprio m. 59, sec. 8. ferme, in minimis m. 57, in maximis gra. 1. m. 1. ferme. Ad hæc breuiores, & citius ad ortus suos redeunt videntur conuersiones illæ, quas Sol obit à capricorno ad cancrum per arietem, tardiores uero, & productiores, quas agit à cancro ad capricornum per libram: atque hæc quidem circa dies tum artificiales, tum & naturales spectantur. nunc de annua diuersitate dicamus.

Annum autem appellamus id totum tempus, quod Sol per proprium motum absumit, dum ab eodem in idem redit: id autem, ad quod redit, esse potest vel stella aliqua non errantibus, vel certus punctus zodiaci designatus, qualia aut æquinoctia, aut solstitia sunt. Antiqui igitur annum metiebantur per reditum Solis ad certam stellam, ac tunc completum annum intelligebant, quum Sol ad eandem stellam rediisset, à qua prius recesserat. Posterioribus vero visum est non à stellis annum dimetiendum fore, sed aut ab æquinoctio puncto, aut solstitio: quod conuenientius iudicatum iccirco fuit, quod annus sequitur proprium Solis motum, peractus autem circularis motus vnusquisque, quum circulum per se conficit, quod in Sole habere locum potest vel per æquinoctium punctum, vel per solstitium: per reditum autem ad certam stellam locum non habet, quoniam (ut diximus) stellæ proprium & ipsæ motum habent, quare reuertente Sole ad punctum, in quo stellam reliquit, non tamen illic eam offendet, utpote aliquanto in de digressam, cui si se coniungere debet, plus circulo conficiat, necesse est: non igitur recte annus is dicitur, qui plus circulo continet: cui rei aduersantur, qui trepidationem induxere, sicut enim annus recte non is dicitur, qui plus circulo continet, ita nec, qui minus circulo continet,

annus recte dicitur: at per ea, quæ supra sunt demonstrata, si Aplane per trepidationem mouetur, sequitur Solem redire prius ad quinoctium punctum, quam ad punctum eum, qui circulum præcise claudit, à quo recesserat prius: qua de causa & hi annum per certam stellam dimetiendum voluere, quod certe rectius est, si per trepidationem Aplane mouetur: at si non per trepidationem agitur, rectius est ab æquinoctio, vel solstitio annum metiri: rectius etiamnum est ab æquinoctio, quoniã solstitij punctum exacte habere difficilius multo est, quando circa solstitium umbra per tres & amplius dies nullam sensibilem mutationem facit.

Sunt autem & in annuo motu diuersitates non negligendæ, tum in vno anno, tum & in pluribus inter se collatis: ac primũ in vno anno ea quoque in Sole inæqualitas obseruatur, quam prædicti omnes habuere, nam & ipse in vna medietate tardior, in alia velocior ferri conspicitur, tardior quidem in septentrionali, velocior in australi: siquidem australem percipit diebus 178, septentrionalem 187 scribunt: quini- mo & plus moræ trahere Solem in prima quarta zodiaci ab ariete ad cancerum Ptolemæus tradit, minus in alia. punctum autem maximæ tarditatis Ptolemæi temporibus scribunt fuisse in geminis, maximæ velocitatis in sagitario. Verum duo hæc nostris annis immutata videntur, nam nec punctus maximæ tarditatis in geminis est, sed in cancro, gr. fere primo, nec prima quarta tardius obitur, quam secunda.

Circa plures autem annos collatos inuicem multa etiamnũ diuersitas inuenitur, ac primum in ratione mensuræq; anni temporis, quæ certe varia admodũ & diuersa diuersis temporibus est obseruata: præsci enim annum inuenere ex dieb. constare 365, & quadrante præcisè, hoc est horis sex: tanto. n. tẽpore ab æquinoctio ad æquinoctiũ redire Solem obseruauerunt. Posteriores vero non plane eam mensurã cõpẽriere, deesse. n. quadrati paululum nescio quid, quod Ptolemæus dixit esse vnam ter centesimam diẽ, quæ sunt m̄. circiter 4, sec. 12 horæ: quam rem cognouit videns Solem in annis 300 redire ad æquinoctium vna die prius, q̄ computatio facta per quadratẽ integrum daret: signum id fuit singulis annis exiis 300 deesse vnam ter centesimam diẽ partẽ ac mensurã per quadrantẽ factã in annis 300 vnam diẽ plus apportare, q̄ in re esset. Verum tamen ita suo tempore Ptolemæus inuenit, perperuum tamen deinceps non fuit, quãdo Albatenus post ipsum accuratissime annuũ tempus metitus vidit tẽpẽstate sua quadratũ plus et deesse, q̄ Ptolemæus animaduertit, non. n. vnã tercentesimã diẽ, sed vnã centesimam deesse, quæ sunt m̄. 15, sec. 12 horæ fere: quod & ipse eodem modo cognouit, quo & Ptolemæus, videns in annis 100 anticipari æquinoctium à Sole ana die prius, q̄ ratio per quadrantem posceret. Sed neq; hoc etiam, quod Albatenus inuenit, ratum multo post fuit, siquidem alij obseruauerunt non vnã centesimam, sed vnã centesimã trigessimã sextam deesse quadranti, q̄ singulis 136 annis praueniret æquinoctium prius vna die, q̄ ratio quadrantis exposcularet. Quod quid. m. neque ipsum diu firmum fuit, q̄ alij aliter etiam deprehendere: qua in re non fere quidem varia opinionones, sed variæ magis obseruationes, & diuersis temporibus diuersè anni temporis mensurã cõpẽrtæ.

Ad hæc autẽ & circa Tropicos Solis, hoc est circa maximã ab æquinoctiali declinationem spectatur etiam diuersitas sua, quando declinationẽ illã per diuersitates annorum mutari cõstat. tradidit Ptolemæus per ea, quæ suo tempore obseruauit, declinationem Solis maximã esse gr. 23. m̄. 51. Albatenus vero post ipsum compertit eam gr. 23. m̄. 35. Nostris autem annis Ioannes à monte Regio retulit annotasse

A Solis declinationem gra. 23, m. 28. quod & nos quoq; diligenti obseruatione comparimus, neque. n. cuiusmodi obseruatio difficilis admodum est: quam Tropicorum in æqualitatem & antiqui quoque ante Ptolemæum animaduertisse videntur.

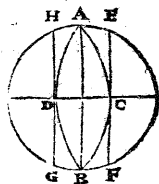
Postremo. & illud in Sole apparet; q̄ existens in septentrionali parte & minor, & remotior videtur nobis in australi vero maior, & propinquior. Eclipses quoque Solis, quæ fiunt in septentrionē, maiores multo conspiciuntur, quā quæ in meridie. Atque hæc ferè sunt, quæ circa Solem spectantur, quibus & illud addere dignum est, quod Pomponius Mela de Aegyptijs refert, fuisse olim, quum inde oriretur Sol, vnde nunc occidit, atque inde occidisse, videntur oritur: cuius rei bene erit rationem habere, & videre, verum ne esse possit, & quomodo.

De causis diuersitatis dierum æquiuorum.

Cap. 2.

Horum igitur omnium causas tentantes reddere quædam quidè cum alijs communia recipiemus, quædam vero nō communia afferemus. Quoniam igitur

medius circulus, quæ est ecliptica, æquinoctialem secat in duobus illis punctis, quæ æquinoctia vocantur, hinc vero ad æstiuum inde ad hibernum pertingit circulum, necesse est Solem circulum suum anno vno totum percurrentem, bis in æquinoctialia videri, bis quoque in omni parallelo, qui intra Tropicos continentur: in ipsis autem Tropiciis semel in æstiuo, semel in hiberno. Æquinoctialis ab: Tropicus æstiuus c: hibernus d: ecliptica a c b d: æquinoctium vernum a: autumnale b, ergo in æquinoctiali quum Sol est, æqualem necesse est fieri nocti diem: quum horizon cuiusque terræ incolentis æquinoctialem diuidit in duo æqualia, transit enim

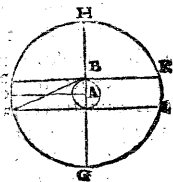

B per centrum: quare arcus, qui supra horizontem est, æqualis est illi, qui infra: dies autem fit in arcu supra horizontem, nox in arcu infra horizontem: dies ergo nocti æqualis fit. Sit æquinoctialis ab: horizon rectus c d: Sol in æquinoctiali, vbi a: parallelum q̄. dies erit in tota h a, nox in tota h b: sed h a æqualis est h b, quia exeunt à centro ad circumferentiam circuli a d b c: dies ergo erit æqualis nocti. Rursus horizon obliquus habitantis, vbi g, sit e f, dies consimiliter erit in tota h a, nox in tota h b: quare & æquales.

A

Sed habet dubitationem, quod dictum est omnē horizontem secare æquinoctialem in duo æqualia, sic enim oporteret nos è centro terræ videre, sola nanque ealinea, quæ per centrum terræ pertransit, diuidere in duo æqualia æquinoctialem potest, quum autem non à centro, sed à superficie terræ fiat visus, non videtur horizon æquinoctialem diuidere, si enim, per lineam æquidistantem lineæ centri aspectus sit, vt per b c, tunc minorem spheræ portionem videbimus c h k, si vero sit per lineam secantem centri lineam, ut per b f, quum maiorem spheræ portionem aspiciemus f h l: terra sit a b, linea centri ad.

Dicendum aspectum nostrum fieri per lineam æquidistantem lineæ centri, vt per b c. sic enim Astronomica instrumenta omnia in vsu sunt. quanquam enim videatur fortasse aspectus esse debere per lineam secantem centri lineam, vt per b f, quum

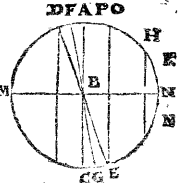
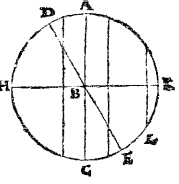
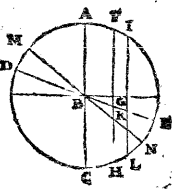
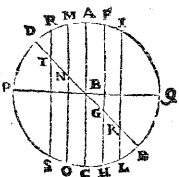
Fracastorij.

D 3

terra,

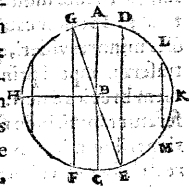
terra, mareq; sphaerica sunt, in sphaera autē summus punctus nō impeditur ab alijs, C
 non tamen ita est, ut per lineā secantem, ut per b f, videamus, qm̄ nō impediti sum
 mum punctū in sphaera locum habet in Mathematica sphaera, in naturali autē non,
 quia nedum terra, sed & mare ueluti planam superficiem per multum spatij habet:
 unde fit, ut nō per secantē lineam, sed per æquidistantē: in videamus: distantia autē
 huius lineæ à lineā centri tanta est, quanta est semidiameter terræ: sed certe spatij
 hoc semidiametri terræ in zodiaco propter immensam distantiam basim in aspectu
 nostro non facit, neque in oculo angulum: quare neque pars vlla è notis est in vni-
 uerso non gradus, non minutū, non secundum, non tertium, non deniq; aliud è no-
 minatis: quam ob causam quantum ad uisum attinet, æquales dicendæ sunt sphaeræ
 partes, quas horizon vnusquisq; secat. atq; hoc pacto æquinoctiū accipiendū est.

Ab æquinoctiali uero quū digreditur Sol, in eam partem,
 in quam diuertit, maiorem semper apportat diem usque ad
 Tropicum, quoniam obliquus est illis horizon omnīs, & sem-
 per deprimitur sub recto horizonte: maior igitur semper est
 arcus qui supra horizontem est, quā qui infra: in opposita ue-
 ro parte oppositum. Sit æquinoctialis a b c, horizon rectus
 p q, obliquus d e, Sol in parte septentrionali, ubi f, palam qd
 dies erit in tota f g, nox in tota g h: maior autem est f g: in
 opposita uero parte dies erit in tota m n, nox in tota n o: ma-
 ior autem est n o. Maior item fit dies, quanto Sol magis ab æ-
 quinoctiali recedit, ut si fit, ubi i: dies enim erit in tota K i,
 nox in tota K i: maior autem est K i non solum K l, sed & f g:
 quā ob rem in Tropico, ubi maxima est amotio Solis ab æqui-
 noctiali, maxima etiam omnium aliarum diēs producit: pro-
 pter eandem causam & quanto aliqui longius siti sunt ab æqui-
 noctiali, tanto maiorem diem habent, maior est enim dies ijs,
 qui sunt, ubi i, quam ijs, qui sunt, ubi f, quoniam his horizon
 minus depressus est, ut d e, illis depressior, ut m n: qui
 igitur sunt, ubi i, diem habent in tota K i: qui uero, ubi f,
 diem habent in tota g f: maior autem est K i, quam g f. Er-
 go qui sub arctico circulo degunt, ijs ciuilibus diēs æqualis est
 naturali vnum. n. diem habent integum ex horis 24, & in op-
 posita parte noctem vnam horarum 24: quod iccirco fit, quia
 horizon eorum extremas zodiaci declinationes attingit. Ut
 si æquinoctialis sit a b c, æstiuus circulus e g, hibernus d f, ar-
 cticus circulus l m, horizon quidem eorum erit d e: Sole
 igitur existente in Tropico, ubi g, diēs illis erit in tota g e:
 quare noctis vix punctum habebunt, reliquum, quæ sunt ho-
 ræ 24, diem continuam videbunt. Sole uero existente in alio
 Tropico, ubi d, vnam ducent noctem continuam ex horis 24,
 & diem vix in puncto, ac Solem cernent. Qui uero intra arcti-
 cum circulum, & polū habitant, ijs diēs ciuilibus maior est natu-
 rali, longiorem enim habent omnes diem, q̄ horarum 24, &
 tanto magis, quanto ad polum propinquiores sunt. Sit ar-

dicus

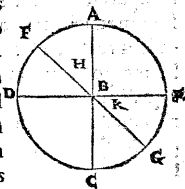
Acticus h i, polus n, habitent aliqui, vbi K, palam q̄ Horizon eorum erit fg: Sole igitur existente in Tropico, ubi o, diem semper habebunt: nec solum in Tropico, vbi o, sed etiam existente ante Tropicu, ubi p, diem habebunt. Alij igitur habebūt vnus mensis cōtinui diem, alij duorum, alij trium, alij & plus vsque ad polum, sub quo qui degunt, diem continuum mensium sex, quoniam horizon eorum est æquinoctialis: quandiu igitur Sol erit aut in æquinoctiali, aut citra, semper eum in conspectu habebunt: quandiu vero ultra æquinoctialem erit, tandiu noctem perpetuam sex mensium traducent. At qui intra arcticum circulum & æquinoctialem sunt, omnibus ijs semper minor est ciuilis dies, quàm naturalis, hoc est minor, quàm horarum 24. vnde & omnes diem & noctem habent, & ortum & occasum Solis, quoniam eorum horizon ultra extremas zodiaci declinationes protenditur, & arcum facit diei, & noctis in omni parallelo, in quo fit Sol. Habitatio sit, ubi f, horizon erit de, supra quem (vbicunq̄ sit Sol) semper arcus diei fit, & arcus noctis. At qui sub æquinoctiali degunt, ij semper æquinoctium habent, quoniam rectus est eorum horizon, vt h K, supra quem semper qui est arcus, æqualis illi fit, qui infra est.

De causis diuersitatis naturalium dierum .

Cap. 3.

SVnt autem & circa naturales dies, Solisque conuersiones integras suæ etiam diuersitates: quarum aliæ ex ipso Sole sunt, aliæ respectu incolentium terram, & horizontium eorum: quum enim alijs recti horizontes sint, alijs obliqui, quib. quidē recti sunt, ijs omnes naturales dies æquales sunt, quantum ex horizonte est: at quibus obliquus est horizon, ijs & dies inæquales sunt, & ortus solis, Sit horizon rectus de: in hoc igitur omnes dies ab vno ortu ab alium æquales erunt, quantum in horizonte est: tempus autem, quod absomit sol ab ortu ad ortum in hoc horizonte, sunt horæ 24. Horizon vero obliquus sit fg: si igitur sol hodie oriatur in æquinoctiali ubi b, cras quidem in horizonte recto redibit sol ad b horis 24: at vero si redeat ad horizontem obliquum ubi K, breuior erit illa reuolutio solis, & ortus correptus magis, quòd si redeat ad eundem horizontem obliquum, ubi h, longior erit reuolutio solis, & ortus productior. Hac de causa quum sol est in signis, quæ oblique oriuntur à capricorno ad cancrum per Arietem, semper ortus corripuntur, reuertitur enim sol ad horizontem veluti occurrantem sibi, propter depressionem eius sub recto: quum vero est in signis, quæ recte oriuntur sur à cancro ad capricornum per Libram, semper ortus producitur, & reuolutio solis fit ferior, quoniam reuertitur ad horizontem veluti fugientem, propter eleuationem eius supra rectum. verum diuersitates hæc dierum non è sole ipso dependent, sed causa horizontium & eorum situum. At vero & ratione solis ac motus eius secundum se reuolutiones solis, & naturales dies ualde diuersæ conspiciuntur: causa in vniuersum est, q̄ Sol non æqualiter contraferatur raptui primi orbis, sed in terdum magis, interdum minus. igitur quum magis contraferatur, tum minus raptur, unde dies fit longior, & reuolutio Solis tardior: quòd vero minus contraferatur,

rum magis rapi accidit, & celerius verti in occasum, vnde & dies minor fit, & reuolutio citior. Duab. autem de causis euenit inæqualiter cōtraferri Solē primo orbi: altera est inæqualitas motus Solis, diximus. n. id habere Solem, quod & alij, vt modo tardior, modo velocior feratur in suo circulo: altera pendet ex obliquitate circuli sui, qui alicubi multum lateralis, parum recti habet, alicubi multum recti parum lateralis. Propter causam igitur inæqualitatis motus, in septentrionali parte accidit dies minores videri, qm̄ in ea parte dictū est tardius moueri Solē, quare minus contraferatur raptui primi orbis, vnde accidit magis rapi, & celerius in occasum verti, & diem breviorē fieri: in australi vero parte, q̄ illic velocior feratur, & magis contraferatur raptui, inde fit, vt dies productior sit. Propter circuli autē obliquitatē ceteris paribus minores circa sectiones facit dies Sol, qm̄ illic multum lateralis, parum recti habet circulus, quare minus contraferatur, vnde & magis rapitur, ac citius in occasum: circa Tropicos vero maiores producit dies, quoniā illic plus recti habet circulus, parum lateralis, vnde & magis contraferri accidit, & diem tardari, ac raptum. Verum hæ duæ causæ in septentrionali parte circa Tropicum opponi videntur, ratione enim tarditatis motus minus contraferatur Sol, ratione vero reſtitutionis circuli, magis: at in australi medietate circa Tropicum ytraque causa concurrit, nam & Sol illic velociter mouetur, & reſtitudo circuli est maxima: qua de re, si exactissime mensurarentur dies, in australi quidem plus adderetur in velocitate supra medium motum, quàm in septentrionali demeretur in tarditate.

De æqualitate, & inæqualitate horarum. Cap. 4.

Non æqualibus igitur existentibus diebus, necesse est & horas inæquales etiam ipsas esse, maiorum enim dierum maiores sunt partes in quatuor & viginti diuisa, quæ horæ dicuntur, minorum uero minores. non solum autem, si dies inter se compares, inæquales sunt horæ, sed & in eadem etiam die in æquales sunt, si exactissime metiaris, neque enim est eadem velocitas, & tarditas solis mane & vespera, nec eadem reſtitudo & obliquitas circuli: qua de causa fit, vt, si dies metiaris per æquales temporis partes 24, quales sunt horæ Horologiorum, spatia ipsa à sole percurſa æqualia ipsa non sint: si vero mensura fiat per equalia spatia, partes quidem temporis æquales ipse non erunt: solent tamen tam horas horologiorum, q̄ horæ quibus equalia spatia percurruntur, æquales appellare, verum non simpliciter æquales sunt, sed secundum quid solum, illæ quidem æquales tempore, hæ equalia spatij solum: facta autem mensura per equalia spatia singulis 15 gra. vnam horam assignant, sic enim horæ 24. totam explent æquinoctialem in gr. 360. diuisam.

Est autem & alius modus, quo horæ equalis, & inæquales dici consuevere, qui maxime apud antiquos in vsu erat, diuidebant enim tum diem, tum noctē omnem in horas 12, ita, vt tot horas cūtineret nox omnis, quot & omnis dies, & semper numero horarum par esset nocti dies: vnde fiebat, ut horæ illæ quæritate temporis ualde inæquales redderentur, in æstiuis enim diebus, si nox diuideretur in tot horas numero, quot & dies, oportebat quidē horas illas noctis valde angustas, & breues esse, quum & noctes breuissimæ essent, dies uero longissimæ: quare æstate horæ dierū q̄ longissimæ ducebantur, contra hyeme dierum horæ q̄ breuissimæ, noctium quæ longissimæ traherentur: solæ autē illæ veræ equalis erant, quæ fiebant Sole in æquinoctiali existente, nam pares erant horæ dier & noctis non solum numero, sed & temporis quantitate: has igitur solas æquales uocabant, quas & alij æquinoctiales

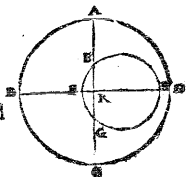
appel-

Appellabant, quarum proportione & nunc quoque æquinoctiales illæ appellantur, quæ æqualibus spatijs commensurandis sunt attributæ.

Cur solis motus sit inæqualis.

Cap. 5.

Nunc, cur & annuus Solis motus sit inæqualis, expediemus. Astronomi quidē causam in Ecentricum orbem referunt. nam quemadmodum omnium aliorum planetarum, ita & Solis orbem Ecentricum statuūt, cuius ab his nunc in cancro gr. 1, olim in geminis esset, Antablis in Capricorno nunc, olim in Sagittario: mutatæ autē propter Aplanes motum. Ergo si zodiacus in duo equalia diuidatur a b c, & c d a, Ecentricus autem sit e h g f, cuius absis h sit in septentrione, vbi d, antablis f in meridie, vbi b, palam quod plus morē trahet Sol in prætereunda medietate zodiaci d c, quam in prætereunda c b a, quā priorem medietatem transibit obiens arcum e h g, secundam per arcum g f e: maior autem est e h g, & plus temporis exposcens. de quo & supra dictum est.

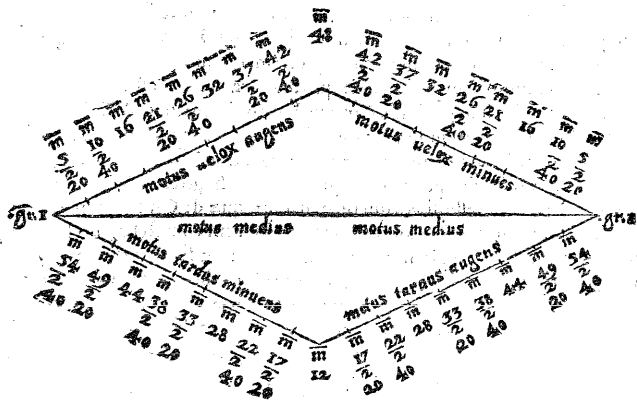
Nos rationem eius inæqualitatis Circitori orbis damus, nam & Sol quemadmodum, & prædicti, Circitorem suum habet: habet autem vnum tantum, quā in Sole secunda inæqualitas non inuenitur, quæ retrogradationē faciebat, nunquam enim retrogradus Sol sit, sed semper directus progreditur. Ergo & in Sole oportet tarditatem & velocitatem inesse, si eorum recordamur, quæ de Circitorum ratione dicta sunt supra. quoniam Circitor omni modo in idem cum stella, modo in oppositum fertur, quare & modo citat, modo retardat, tantum si non velocior sit.

Distione autem par, cuius ea est cum eo proportio, vt tum subalternus sit in medietate contraria, quum planeta ad gr. 1. cancri peruenit, subalternus vero in medietate iuuante quum ad gr. 1. Capricorni: quare hic est punctus maximæ velocitatis, illic maximæ tarditatis, mutabiles autem propter Aplanes motum, vt & in alijs. Quæ de causa & à Ptolemæi tempore à geminis & sagittario mutata sunt in cancerum, & capricornum, & non iam prima quarta tardius obitur, quā secunda, quoniam tarditatis punctus in prima quarta tempestate nostra non est.

Quomodo in annis pluribus collatis inuicem diuersitas etiam sit. *Cap. 6.*

Quo autem modo, & qua causa fiat, vt & inter plures annos collatos inuicem inæqualitas etiam non parua inueniatur, iam dicendum. prædicta enim inæqualitas anni quidem vnus partes inæquales inter se facit, totos autem annos non: quare quum nihilominus & ipsi anni integri inæquales inter se sint, & alij maioris mensuræ, alij minoris, operæpretium est diuersitatis huius rationem adinuenire: neq; enim dicendum est Astronomos, qui diuersis temporibus diuersam annui temporis mensuram annotauerunt, deceptos fuisse (vt diximus) sed magis id pro comperito cōstituendum est, diuersa diuersos comperisse, & sine mendæ illa diligentissime obseruasse. Quoniam igitur supra demonstratum est Aplanes motum inæqualem admodum esse, & modo tardiorē, modo velociorem pergere, item & illud in obseruatis constare Aplanes motu reliquos orbis, qui infra sunt, pariter agi, ac rapi, hinc fieri necesse est, vt & Sol mutationē, alternationemq; aliquam recipiat ab Aplane, ipse quidem aliorum maxime, quā subalternus est eius motus cum motu Aplanes. Igitur, quo tempore Aplane velocior ipsa sit, quod accidit per annos mille octingentos, tum

ros, tum & simul citari Solem censendum est. q. e. Sat, ut citius solito reuertatur ad æquinoctia, & quanto uelocior redditur, tanto etiam uelocius reuertatur: ex quo accidit & annos inæquales fieri, & mensuram annui temporisuari. Quæ ut manifestiora nobis fiant, ac simul & illud ostendatur, quantum Sol ab Aplane recipiat, subiiciemus totum Aplanes motum secundum superius traditam subscriptionem, quam per suas quartas diuisimus: quarta autem quælibet annos noningentos continet, quos de centum in centum digessimus. In prima autem quarta est motus uelox, augens continenter uelocitatem: in secunda uelox minuens: in tertia tardus, augens tarditatem: in quarta tardus, minuens tarditatem: inter uelocem aut & tardum consistit medius motus, qui & Aplane proprius est, quo in annis 100. gr. unum peragit.

Tempus igitur fuit, quum Sol ab æquinoctio ad æquinoctiũ rediret diebus 360. & quadrante præcise, hoc est horis præcise sex, quemadmodum antiqui recte annũ suum dimetientes adiuuenerunt: quod ante Natalem Dñi annis quadringentis contigisse censendum est, quum Aplane motu tardo minuente perageret. m. 38, sec. 40. Hoc enim constituto cuncta optime respondere uidebunt ijs, quæ de diuersitate mensuræ annuæ à diuersis sunt obseruata: quæ ut manifeste conspici possint, bene erit recensere, de centum in centum annos, quantum Aplane addere Soli potuit. Supponamus igitur eo tempore, quo Aplane m. 38, sec. 40, in annis 100. peragebat, annis scilicet ante Christũ 400, annuam mensuram ex quaerente præcise cõstituisse. in sequenti igitur centenario auctus fuit Aplanes motus, & addita Soli m. 5, sec. 20: ob quæ ceptum est anticipari æquinoctium in annis 100. per tantũ tps, quãto m. 5. sec. 20, peragi à Sole pnt, quæ sunt horæ 2. m. circiter 1 5. horæ: ac tũc & mensura annua cepit ex quadrante præcise nõ con-

m.	sec.
5	20
10	40
16	
21	20
33	20

star.

A stare, sed minus cōtinere. in scđo uero sequēti cētenario addita Soli fuere m̄. 10, se. 40. in tertio m̄. 16: in quarto m̄. 21, se. 20: quo tpe & Natalis Dñi finit, & Aplane habuit motū mediū ac propriū. Si igitur oīa m̄. illa & se. cōiungamus, sient m̄. 52. se. 20: quæ a quadrāte, hoc est a tpe, quo annua mensura præcise ex quadrāte cōstabat, usq; ad Natalē Dñi additā Soli uere: qui fuerūt anni 400. ante. Preuenit igit in ijs 400. annis æquinoctiū horis fere 22, & media, priusquā rō p quadrantē facta daret.

Recenseamus autem & quæ a Christi Natali addita Soli sunt usque ad Albatenij ep̄a, q̄ fuit quarta una, anni uidelicet noningenti. in primo igit cētenario addita sūt m̄. 26, se. 40. in scđo m̄. 32: i tertio m̄. 37, se. 20: in

quarto m̄. 42, se. 40: in quinto m̄. 48: in sexto m̄. 53, se. 20: in septimo m̄. 48, se. 40: in octauo m̄. 64: in nono m̄. 69, se. 20: quæ oīa sunt 7 annis 900. m̄. 432, gr. autem 7, m̄. 12: qui sunt dies circiter 7, horę 7. Quibus positis uideamus nūquid Ptolemæi, & Albatenij obseruata rationi huic nostræ respondeant. at certē respondere uident, differētia solum paucorum minorū intercedente, quod uel instrumēta ipsa in-

m̄.	sec.
26	40
32	
37	20
42	40
48	
53	20
58	40
64	
69	20

siisse potuere, uel difficultas æquinoctij ad unguem inueniendi, præsertim si per motum medium computatio facta fuisset, non aut per uerum. Existimauit igitur Ptolemæus singulis 300. annis præueniri æquinoctiū vna die prius, q̄ ratio quadrantis posceret, qđ ita opinatus est uidēs primū in annis 285. (qui inter obseruationes Hipparchi, & suas

Gr. 7, m̄. 12.
dies 7, horę 7. fere.

B interfluxerē) anticipasse æquinoctium die una, minus una uigesima, quod ad annos 300° proportionē unius diei habet. E nostra aut ratione sequitur anticipasse æquinoctium in annis illis 285, qui inter Hipparchi & Ptolemæi obseruationes fluxere, m̄. circiter 66, differētia intercedēte m̄. 10, in annis 285. ita autē sequitur ē nostra hac ratione, qm̄ in annis 100. post Natalē Christi addita Soli fuere m̄. 26, se. 40: in annis uero 43, qui fuere ab hoc centenariio ad Ptolemæū, adiecta sunt m̄. circiter 10. In centenariio autē ante Natalem addita fuerant m̄. 21, se. 20: in annis porro 42, qui ante hunc centenarium fuere

m̄.	sec.
26	40
10	
21	20
8	
66	0

usq; ad Hipparchū, adiecta sūt m̄. fere 8, q̄ ad summā sūt m̄. circiter 66. potuit igit aut Hipparchus, aut Ptolemæus, aut uterq; differētiā illā m̄. 10 casu aliquo itulisse.

Fecit deinde & alia Ptolemæus supputationē annorū 571, q̄ fuere a suis usq; ad Mētonis, & Euctemonis obseruationes, in quo tpe uidit anticipasse æquinoctia duobus dieb^o, minus una duodecima, qui ad annos 600 pportionē habet dierū duorū.

E nostra aut rationē sequit anticipasse æquinoctia in annis illis 571, m̄. 90, qm̄ in annis 400, qui præcessere Natalē Domini, addita fuere m̄. 53, se. 20: in annis uero 100, qui secuti sunt Natalem, addita sunt m̄. 26, se. 40: in annis 43 ab his sequentibus usque ad Ptolemæum addita m̄. 10: in annis porro 28, qui fuere ante 400 illos, qui præcessere Natalem Domini, usque ad Mētonem & Euctemonem nihil additum

m̄.	sec.
53	20
26	40
10	
90	0

fuit

fuit, quia tunc mensura annua ex quadrante integro constabat: quæ omnia in totum sunt m̄. 90: ex quibus manifestum est rōnem hanc parum abesse ab obseruatis à Ptolemeo. Post Ptolemæū Albatenius longe diuersa visus est obseruasse. circa anni mē surā, & æquinoctiorū anticipationes, si quidem ab obseruatis Ptolemæi per annos 743. annotauit ipse eo t̄pis spatio anticipasse æquinoctiū dieb. circiter septē prius, q̄ ratio per integrum quadrātem postularet. E ratione autē hac nostra sequitur anticipasse dies sex, horas circiter 15. & mediam, in nono. n. centenariio, qui ad temporā Albatenij terminauit, addita fuere Soli m̄. 69. sec. 20. in octauo ante illum addita m̄. 64. in septimo præcedēte m̄. 58, sec. 40: in sexto m̄. 53, sec. 20: in quinto m̄. 48: in quarto m̄. 42, sec. 40: in tertio m̄. 37, sec. 20: in annis vero 43. continuatis tertio centenariio addita fuere m̄. circiter 20: qui oēs sunt gr. 6, m̄. 33, sec. 20: dies autē 6, horæ 15 cū dimidia ferē. quapropter merito existimauit Albatenius longe magis anticipare æquinoctia, q̄ Ptolemæus scripissēt, & quadranti plus deesse, q̄ vnā centesimā, quod ex obseruatis ab eo dixit esse centesimā vnā. Neq; igitur Ptolemæus, neq; Albatenius in obseruationib. decepti sunt, q̄d momēti alicui⁹ esset, sed in eo magis vterque, q̄ perpetuū existimarunt, quod in parte t̄pis solū viderant: manifestum autē est, q̄ aliter futurum erat, ac Ptolemæus opinabat,

m̄.	sec.
69	20
64	
58	40
53	20
48	
42	40
37	20
20	
<hr/>	
393	20

Dies 6, horæ 15, cum dimidia ferē.

Homo centurica scripsit Fracastoro 1534.

q̄ à Christi ortu ad annos nostros intercessere anni 1535, in quo toto t̄pē tercenteni anni solū quinque interfuere: oporteret igit̄ ex eius opinione à Christo ad nostra tēpora anticipasse dieb⁹ solum quinq; quom t̄n constet anticipasse dieb. circiter 13, siquidē circa Natalem Dñi erat æquinoctiū die 24, Martij labēte, nunc vero labente vndecima Martij spectā. Similiter neq; q̄d Albatenius in septingētis annis perspexit, idē in sequentib. erat futurū. si. n. singulis 100. annis vnā die pueniret æq̄ noctium, oporteret à Christo ad nostra tēpora iā dieb. 15. præuenisse, at solū dies circiter 13. enumerans, quib. æquinoctia rōnem quadrantis præuenerunt: nihil igit̄ firmū perperuūq; in hoc æquinoctiorū præuentu sperandū, atq; attendendū est, quando nec Aplanes motus, à quo inæqualitas hæc dependet, vnus & certus est: bene autē erit, si & reliquos annos, qui post Albateniū fluxere vsq; ad hæc t̄pa recēseamus, & pro ratione hac nostra videam⁹, quantū ab Aplane additum Soli sit. In primo igitur cētenariio post Albateniū adiecta fuere m̄. 69, sec. 20. in sc̄do m̄. 64: in tertio m̄. 58, sec. 40: in quarto m̄. 53, sec. 20: in quinto m̄. 48. in sexto m̄. 42. se. 40: q̄ sunt oīno m̄. 336, videlicet gr. 5, m̄. 36: quib. si iūgamus addita à Natali Christi ad Albateniū, q̄ erāt gr. 7, m̄. 12, fiet gr. 12, m̄. 48. dies vero circiter 13: manifestū igit̄ est in annis 1500 t̄m anticipasse æquinoctia sc̄dm rōnem hāc nostrā, & nihilo plus. Quippe t̄pe Iulij Cæsa. æquinoctiū spe labat die 25.

m̄.	sec.
69	20
64	
58	40
53	20
49	
42	40
<hr/>	
336	0
<hr/>	
Gr. 5. m. 36.	
<hr/>	
7. m. 12.	
<hr/>	
12	48

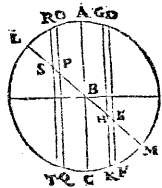
Dies 13.

Martij

A Martij labente, circa initia eius, annis vero Natiuitatis Christi die 24, circa finē eius cadēbat: quum vero anno 1500 æquinoctiū habitū fuerit die 11, circa finem eius, palam quod aptissime dies 13 anticipationibus æquinoctiorum datur à Natali Dñi ad annum 1500. Manifestus autē (vt arbitror) eadē ratio in annis sequentibus apparebit, in quibus quum æquinoctiorum anticipatio minor continenter, & minor fiat, cæpus illud veniet, vt nullatandē anticipatio eorum fiat, sed annua mensura rursus è quadrante integro constituetur, quum trāfacta quarta hac, in qua Aplanemotu veloci minuētē agitur, post annos 400 rursus mi. 38, sec. 40 peraget ī annis 100: à quo tpe mox fiet, vt iam non anticipēt æquinoctia, sed postponant, & annua mensura plus etiam quadrante requirat: atque his vicisitudinibus agetur Sol, vt modo anticipent æquinoctia, modo postponāt, interdum etiam stent, sed pauco tempore: maius vero est tempus, per quod anticipare contingit æquinoctia, quam postponere: ex his igitur existimandum est ea cōtigisse, quæ diuersis temporibus diuersa sunt obseruata circa annuam mensuram, & inconstantiam æquinoctiorum. Vtrum autem fiant hæc per eam præcise rationem, quam nos tradidimus, equidem non ausim affirmare, sed certe aut per eam fit, aut per valde proximā, quam rem alij fortasse ratione magis exacta absoluent, nos. n. vniuersalia magis percurrimus: ex his quoque & mutationes punctorum maximæ tarditatis, & velocitatis dependent.

De alia causa, cur annua mensura varietur. Cap. 7.

Est autem fortasse & alia causa, cur annua mensura euarietur, quam aliqui forte nimis affectatam dicent, nos negligendam ducimus: supra enim diximus mediū circulum Solis continenter versus æquinoctialem appellere, ac maximam eius declinationem in dies corripere: ex hoc sequitur eundem circulum contraferri in dies magis & magis motui primi orbis, qm̄ continenter plus recti, minus autem obliqui habeat: vnde accidit & minus rapi, Solisq; conuersiones productiores esse. Ex diebus vero quūm anni consent, dies ex horis, horæ è minutis, hæc ex alijs, hinc & annos quandam diuersitatem recipere censendum est, & annos nostros cōstare è paucioribus aut horis, aut minutis, aut alijs partibus: non solum autem naturales dies, sed & ciuiles etiam variari ex hac eadem causa contingit: Sole enim magis in dies accedente ad æquinoctialem per circulum suum, nobis quidem, qui ad septentrionē incolimus, breuior fit cōtinenter dies, longior nox, australibus vero è contrario. nobis enim arcus diei minor redditur, noctis maior. Sit æquinoctialis a b c, de clinatio Solis maior e f, & r f t, minor g h k, & o p q, hori zōl m: nobis igitē ī maiori declinatione dies erat in tota e d, australibus in tota r f: in minori vero declinatione dies est nobis in tota h g, australibus in tota o p: nobis ergo dies fit continenter minor, qm̄ h g minor est, quam e d. Nobis item temperatio contingit tum æstas, tum hyems, æstate enim Sol à nobis magis amouetur in dies, vt pote ad æquinoctialem accedens, in hyeme vero propinquior nobis fit, vt pote ab austro versus æquinoctialem appropinquans. Sed certe diuersitas hæc rectitudinis, & obliquitatis circuli Solistam pauca est, & adeo sensim accedit, vt ab vna etate nec percipi, nec dijudicari planè possit, siquidē in annis 1385, q̄ à Ptolemæo d̄ hoc vltimū tempus interfuerit, declinatio Solis correpta est m̄. circiter 23 de quo iā superius dictū.

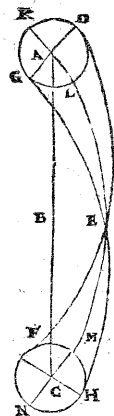

Qua autem causa contingat, vt maxima Solis ab æquinoctiali declinatio continenter comminuat, nunc expediendum est, non enim quod omnes hæcenus arbitrati sunt, in causa esse potest: quicunq; etenim hæcenus ea de re scripsere, omnes trepidationem Aplanes causam assignant: factis siquidem paruis circulis per eum modum, qui dictus est, mutari & puncta de declinationum necesse est, & modo versus polos expandi, modo versus æquinoctialem contrahi: expandi quidem, quum medius circulus K e m aut versus d, aut versus g agitur, contrahi vero, quum contra aut a d versus l, aut a g versus K idem regredit: atq; ita fieri dicunt, vt puncta solstitia possint euariari.

Sed certe neq; necessarium est huius rei causam in trepidationem referri, neque ijs consonum quæ obseruata sunt, fortasse autem & impossibile, si semper directè feruntur stellæ. Primum autem causa hæc, quam & trepidatione assignant, obseruati aduersatur, duo enim sunt obseruata, quorum alterum cum assignata causa stare minime potest: obseruatum quidem est à Ptolemæi temporibus vsque ad nostra correptam semper fuisse Solis declinationem. Itcm & illud etiamnum obseruatum fuit, à Christo vsque ad Albatenium per annos 900. motum Aplanes semper fuisse velocem, atq; augmentem, vt dictum est: si igitur motus per id tempus fuit velox augens, oportet medium circulum K l motum fuisse versus d, ac sic non correptio tropicorum, sed dilatatio facta fuisset: si vero correptio eorū est facta, oportuit aut d motū fuisse versus l, aut g versus K: at in neutro horū fit motus uelox augens, in altero enim fit motus uelox minuens, in altero motus tardus, & retrogradus: quare per id tempus, aut motus non fuit uelox augens, aut correptio Tropicorum non fuit, aut causa eius correptionis non est trepidatio, aut duo illa prima vti vera obseruataq; sunt recipienda. sequitur igitur vt trepidatio causa non sit correptionis Tropicorum.

Quod vero neq; necessarium etiam sit ad eam recurrere, e principijs nostris manifestum iam fiet: qm̄ autem multipliciter contingit id fieri, bene erit modos oēs referre, quibus ea correptio possit accidere. Primum igitur, quod antiquos Aegyptios existimasse credere possumus, si quis arbitretur, primum mobile nō ab ortu in occasum ferri sed à septentrione in meridiem, videt quidem demonstrari posse, quo pacto Solis declinationes corripantur. qm̄. n. tum Aplanes circulus, tum & Solis per medium zodiacum protenditur in longitudinem, si quidē supra ipsos ponatur primum mobile in latitudinem per se ferri, sed q̄ tardissime, manifestū fiet, quomodo circulus ille Solis possit continētē circa solstitia variari: quinimo & illud quoq; simul videtur ostendi, quod ab Aegyptijs mandatum literis Herodotus & Mela scribunt, fuisse olim, vt Sol inde oriretur, vnde nunc occidit, & è cōtrario: primo enim mobili circūactō in latitudinem, & secum ferente cum reliquis circulū Solis, necesse est eius circuli partes successiue permutari, vt, quæ superior prius fuerat, mox inferior fiat, & e contra: permutatis autē partibus, & illud necessarium est, vt totus motus permutetur: & si prius erat ab oriente in occidentem, nunc contra ab occidentem

in

D

A in orientem ferat, vt a principio diximus. Hæc igitur existimasse antiquiores Aegyptios fortasse credendum est, quum scripsere, ex quo ipsi essent, quater cursus suos obijisse sidera, ac Solem bis iam occidisse, vnde nunc oritur. Quæ vero ipsos ad hæc existimanda impulerint, equidem alia fuisse arbitror, quã quæ & mox a posterioribus visa sunt, solstitia scilicet mutari: sed certe iniuste vident ob eã causam putasse primum mobile non in longitudinẽ ab oriente in occidentẽ, sed in latitudinẽ a septentrione in meridiẽ per se ferri: duob. n. modis quum immutent tropici, vno respectu habitationum, a quibus plus, aut minus amoueri accidit, alio respectu eclipticæ, ac unius ad alterũ, per assignatum quidem motum primi orbis in latitudinem, demonstrari fortasse potest, quò respectu habitationum immutari contingat tropicos, at, quomodo respectu æquinoctialis, & ad se inuicem immutent, & corripantur, demonstrari minime potest, quum motu in latitudinem primo mobili accidit quidẽ vtrinq; Tropiciũ simul cum sua æquinoctiali in latitudinẽ circunduci, eadẽ inter se, & ad æquinoctialem, distantia, & mensura remanẽt: quod si & ad eclipticã, & ad seipsos inuicẽ mutari debent, necesse est eclipticã ipsam immutabilẽ, fixam, atque eternã statui, ad quã accedentes vterque magis, continẽter, & magis, arcum simul, qui inter ipsos interiacet, vtrinq; cõtrahant: hoc autem esse non potest, nisi primus orbis in longitudinem per se actus eclipticã ipse eternã & inuariabilem inter polos, vniuersi perpetuos atque immotos trahat: quod si & nunc (vti primis a nobis est cõstitutum) confirmet, ac sanctius, impossibile nimirũ illud erit, vt olim Sol ortus fuerit, vbi prius occiderat, & è contrario, vt Aegyptij literis mandauere, si de ortu & occasu diurno intellexerent: nam quum diurnus motus, ortusque & occasus, a primo mobili datur, impossibile est alibi unde oriri Solem, quã ab ea parte, vnde & nunc oritur, quocunq; in situ ponat circulus eius, quicunq; illi locus in vniuerso detur: quod si non de diurno ortu atque occasu intelligere, sed de annuo, sic verum (ut arbitror) & opinari & mãdare literis potuerit: quod simul manifestũ fiet, vbi causam assignauerimus, cur solstitia continenter corripi conspiciant. Meminisse autem oportet eorũ, quæ circa Aplanen supra commemorata sunt, supra ipsam. n. contraectum orbẽ vltimum ponebamus, a quo fiebat, ne si simul cum Circuaducente ipsa et Aplane circuntraheret in latitudinem: si igitur Contraectũ hunc ponamus non omnino equalẽ Circuaduceenti, sed cedentẽ aliquantisper, verum adeo parum, ut non nisi multo post deprehendi possit, tunc fieri necesse est, vt & hic Contraectus, & cũ eo Aplane circunferant in latitudinem, sed sensim, & quod nõ nisi post multa sæcula cognoscatur: quum autem ab Aplane trahi oēs orbẽs inferiores cõstat, inde etiã & illud fiet, vt & Solis circulus, & aliorũ planetarũ simul in latitudinem quoque circunducantur, sed tarde admodum, & quod longe post agnoscat. Videtur autem (nisi fallimur) necessarium ita fore, ut Solis circulus in latitudinẽ circũagatur, quo oĩa, quæ possibilis sunt in natura fieri, quandoque etiam fiant, & vt virtus omnis, quæ a Sole huc demittitur, & impartitur in terras, ad omnia successiue & vnde quaque sese cõuertat. Futurum igitur existimamus, vt, quemadmodum a Ptolemæi temporibus usque ad nostra Solis circulus ad æquinoctiũ demappulit m. circiter 23, ita deinceps annis labentibus continenter magis ac magis ad eandem appropinquans, tandem (quum Dijs volent) per ipsam æquinoctialem itẽteneat, æquinoctiumque mortalibus per multum temporis apportet: mox parte illa, quæ nunc in septentrione est, permutata in meridiem, & è cõtrario, magis in dies & magis ab æquinoctiali sese amoueat, donec eisdem Dijs in primum

A multitudinem videmur autem & sine illo posse conuenienter facere, si ea proportione ad Circitorem planeta moueatur, vt quū Circitor à prima quarta cōtrariarū mouet, quæ est superior meridionalis, pellendo sectionem uersus septentrionē, tum & Sol per se eandem in partem à sectione flectat: inde enim fit, vt discerni non possit illius sectionis motus in latitudinem, quā è toto orbe nihil sensibile est nisi stella: per flexus autem & sinus non accidit ipsam stellam moueri, propterea quod quartæ circunductionis Circitoris, & quartæ motus planetæ æquales sunt, sed solum illud euenire videtur vt primæ & vltima quarta planetæ in maiorem latitudinem flectant, quæ alia duæ. Vt si æquinoctialis sit a c, prima quarta a d maiorem latitudinem & flexionem faciet, quæ d c: similiter & a b maiorem faciet, quàm c b. quæ si minus facere fatis videntur, nihil prohibet & ipsi Soli Anticircitorem contraponere, qui sectionum latitudinem impediatur, ac per sex orbes demonstrari continget, quæ circa Solem apparent. ac de Sole fatis dictum iam sit.

DE VENERE.

Deijs, quæ circa Venerem apparent. Cap. II.

VNC ad Veneris orbem transeamus, quam omnes supra Mercuriū & Lunam locant. habet autem Venus cum Mercurio conuenienter non paruum, quædam tñ propria, & magnopere admiranda fortita est. igitur quod & ipsa diurno in primis agatur motu, sed tribus superioribus tardior, æqualis autem cum Sole, vti obseruatum recipiendum est. Habet itidem & proprium motum ab occasu ad ortum Soli æqualem: quanquam enim interdum citius, interdum tardius Sole orbem perficiat, at per setamen, & motu medio, qui & proprius est Soli, æqualiter cum eo vertitur, & anno vno cursum cum eo explet. illud quoque manifestum esse debet non rari Venerem ab orbe Solis, si enim raperetur, æqualiter cum eo ferri non posset: diximus enim duorum orbium, si vterque in idem agantur, minorem semper velociorem reddi. Medius autem circulus Veneris tum & equinoctialem, tum & eclipticam fecat. sectionum altera in ariete traditur gr. 1, altera in libra, mutabiles, vti & in alijs planetis.

Habet porro & Venus primam inæqualitatem medietatū. nā in ea, quæ est à piscibus ad virginem per geminos, tardior aliquanto incedebat Ptolemæi tpe, punctum quod maxime tarditatis in geminis faciebat, in illa vero, quæ est à virgine ad pisces per sagittarium, velocior cernebatur, ac punctum maxime velocitatis faciebat in sagittario gr. 15, nunc vero in primo gr. cæcri maxima spectat tarditas, maxima in capricorno velocitas.

At vero & secundam quoque inæqualitatem directionis, status, & retrogradationis sustinet, cuius reuolutiones quinque in annis 8 fieri obseruantur: quæ item reuolutiones neque æquales inter se sunt. Ad Solem vero eam relationem habere noluit Venus, quam tres superiores habuere, vt velocissima esset in cōiunctione, in oppositione tardissima, imo (quod alioqui mirum sit) nunquam opposita Soli spectatur, quippe quum nec ab eo vnquam maiore interuallo distet, quæ gr. 47, min. 32, nunc cum eo coniuncta, nunc præcedens, nunc sequens. præcedere autem aut sequi quum dicimus, in eo intelligimus motu, qui diurnus dicitur, nam & signorum ordine modo præcedit, modo & sequitur: ve-

Medius motus inæqualitatis.
Gr. m. sec. ter. quar. qn. sex.

0	1	32	28	34	44	18	horæ.
0	36	59	25	51	11	23	dies.
18	29	42	56	15	44		omneses.

Fracastorij.

E rum,

rum, quum signorum ordine præcedit, diurno sequitur, quum vero diurno præcedit, ordine signorum sequitur. igitur quum Solē anteit diurno in noctu, tum in exortu matutina spectatur, appellaturq; a nobis Lucifer: quum vero Solem sequit, vespertina in occasu apparet. Hesperus vocitata: vtraq; autem vicissitudo præcedendi insequendiq; Solem mensibus nouem fit, diebus 23, horis circiter 4, ac dimidia: maxima vero vtrobiq; elongatio à Sole gr. 47, mi. 32 esse conspicitur: quo quum peruenit, rursus ad Solem rēmeat nunc præuia, nunc assecla, & modo affuturum nuntians Solem, modo affuisse: atque his vicissitudinibus nunq̄ adeo à Sole abscedit, ut opposita illi fiat, siquidem oppositio gr. non pauciores, q̄ 180 exposcit: videtur autem matutina elongatio in medietate tardiori adiuuari, vespertina impediri: contra autem elongationes hæc impediuntur, nunquam ad id summum pertingunt, quod est gr. 47, mi. 32, sed solum ad gr. 45, mi. 30 perueniunt. Qualiscunq; autem in maxima elongatione inueniatur Venus, siue præcedēs, siue sequens, semper medium motum habet, in cōiunctione vero cum Sole semper est aut in tardissimo motu, aut in velocissimo: matutina aut, si recedit a Sole, tardo semper recedit motu, si accedit, veloci: vespertina vero, si recedit, veloci semper recedit motu, si accedit, tardo.

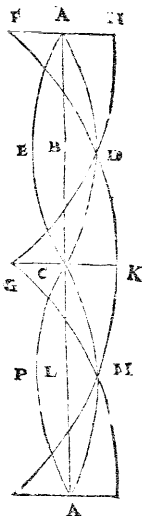
In latitudine vero maiorem etiamnum admirationem præbent, quæ circa Venere conspicuntur. nam, quum tres superiores planetæ per exiguam circa sectiones latitudinem ducerent ab eclipctica, maximam circa puncta media, tum contra Venus circa puncta media quam minimam latitudinem facit, utpote mi. 16, circa sectiones vero maximam, & gr. 7.

Sed & illud quoque non paruum affert admirationem, quod Venere duobus in locis latitudinem faciente, paruum quidem in punctis medijs, magnam circa sectiones, in punctis tamen medijs semper septentrionalis ab eclipctica spectatur, nunquam australis, in sectionibus vero tum australis, tum septentrionalis videri solet: australis vero quum videtur, in superiori quidem parte semper directa & velocissima est, in septentrionali tarda & retrograda: in inferiori vero parte è contrario. Sit eclipctica a b c, medius circulus Venere a d c, sectiones a & c, punctus medius in superiori parte d, in inferiori m, vterque septentrionalis: in sectione m igitur loco maiorem latitudinem habebit Venus, fiet enim quandoque vbi f, quandoque vbi h, similiter & vbi g, & vbi k: in punctis autem medijs minorem multo latitudinem trahet, ex b non ultra e & d digressa: in eisdem præterea punctis medijs semper erit septentrionalis, in superiori quidem parte in d, in inferiori in m, nunquam autem in e, aut in p. directa autem & velox per f k, tarda, & retrograda per h g. cæterum & stella ipsa per helices motum explet, sicut & tres superiores planetæ.

De causis secundum Astronomos. Cap. 12.

Qui igitur de syderibus hæcenus tractauerunt, in prædictis omnibus ad eccentricas, atque epicyclum confugiunt.

Eccentrico primam dantes inæqualitatem, epicyclo secundam: ab eisdem autem per-

nunt,

A nunt, vbi nos punctum maximæ tarditatis, Antabfidé, vbi nos punctum maximæ velocitatis: nunquam autem opponi Venerem Soli, sed semper aut coniunctam esse, aut præcedere, aut sequi interstitio nunquam maiori gr. 47, m. 32. iccirco dicunt contingere, q̄ epicycli centrum qualiter, & coniunctum cum cetro Solis semper feratur: qua è re fieri, vt planeta, qui in circumferentia epicycli circunducitur, non plus distare a Sole possit, quam sit semidiameter epicycli, quæ gr. 45, mi. 30 traditur: q̄ si plus etiam distare videatur, id ab eccentrico dari: q̄ enim centrum planetæ cum centro Solis semper coniunctum procedat, id in medio motu intelligendum est, vnde fieri potest, vt vero motu propter absidem & antabfidem sciungi etiam plus possit, quam gr. 45, mi. 30, ac abesse etiam 47, gr. mi. 32.

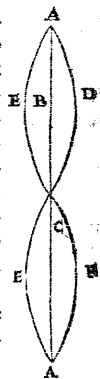
In parte autem absidâ iuuari matutinam elongationem, quoniam ea fit per tarditatem epicycli, in parte vero antabsidis vespertinam iuuari, quoniam fiat per velocitatem epicycli, quæ ab eccentrici uelocitate iuuatur.

Quæ uero in latitudine apparent, partim epicyclo, partim eccentrico donant: Eccentrico quidem eam latitudinem dantes, quæ in punctis medijs sit, Epicyclo autem eâ, quæ circa sectiones: cui tres assignant motus, unum in longitudinem, quo directionem, statum, & retrogradationem facit, duos uero in latitudinem, quorum alterum inclinationem uocant, alterum reflexionem. protractis enim duabus Diametris per epicyclum, altera per altitudinem sursum & deorsum, altera per longitudinem, ante & retro, inclinari dicunt diametrum altitudinis in sectionibus summo puncto uersus eclipticam, imo uersus septentrionem flectente: inclinari autem eorumque, quo fiat latitudo gr. 7. Recedete uero epicyclo a sectione paulatim releuari inquit diametrum altitudinis, ita, ut, in puncto medio

B erectissima sit, & cum eccentrico subalterna: q̄ si fieri debet, nul & alteram diametrum reflecti oportet, ac punctum, qui ante erat, septentrionalem fieri, qui retrò, australem. Quòd uero semper septentrionalis planeta sit in punctis medijs, inde esse dicunt, quòd eccentricus modo ultra eclipticam in e, modo citra in d ueniet per mi. 16, ea proportione ad epicyclû seruata, quòd, dum epicyclus a sectione ad d punctum medium peruenit, tunc & eccentricus a linea a b mouetur in d, & fit linea a d c, ac tunc in d planeta est septentrionalis. rursus moto epicyclo a puncto d in c alteram sectionem, eccentricus ad redit in b, & fit iterum linea a b c. Deinde uero in parte inferiori epicyclo moto a c in punctum medium, eccentricus in parte superiori mouetur a puncto b in c: quæ pars quæ australis est, & superior, necesse est inferiorem fieri septentrionalem, in qua est planeta in f puncto medio. igitur tam inferiori in parte, quàm in superiori, semper septentrionalis est planeta in puncto medio. Hac igitur fieri Astronomi dicunt: quo autem modo fiant, & quo pacto eccentricus modo in d, modo in e feratur, & vnde uerus epicyclus tot motus habeat, nemo dicit. de quibus omnibus accurate rationem habebimus in sequentibus.

De causis per nostra principia. Cap. 13.

N os autem per pauciora, & simplicia magis vnūquodq; eorum, quæ in Venere apparent, possumus demonstrare, ea in primis oia confirmantes, q̄ de medio circulo eius, & sectionibus dicta sunt: q̄ autem nō trahatur ab orbe Solis, id fieri dicimus, quænam modum & in alijs, a Contraucto orbe qui solitarius statim subiacet Soli.

Tardior enim vero in vna medietate, velociorem in alia ferri: à primo Circitore da-
 ri dicimus, qui circunductione in latitudinem par est Veneris motui, per se autem
 & proprio motu tardior: cæterum more Circitorum, modo in idem, modo in op-
 positum illi agitur, unde & modo planetam citat, modo retardat, nõ autem retrodu-
 cit, qm̄ tardior illo est. Ea autem est proportio eius ad venerem, vt, quum subalter-
 nus est Circitor in medietate contraria, tum planeta in puncto maxima tarditatis
 inueniatur, quum vero Circitor subalternus est in medietate iuante, tũ planeta sit
 in puncto maximæ velocitatis, qui olim in geminis, nunc in Cancro est, propter A-
 planes motum. Circansfertur autem Circitor hic per sectiones, ac puncta media ma-
 xime respicit vti polos circunductionis: quare & illa maxime in opposita mouet, at
 que in ijs operatur latitudinem min. 16.

Secunda vero inæqualitas directionis, & retrogradationis à secundo Circitore
 prouenit (nam, & Venus Circitores duos habet) qm̄ & ipsa retrogradationem no-
 uit. hic autem Circitor circunductione quidem tardior multo est planeta, proprio
 autem motu velocior, siquidem circunducitur in latitudinem mensib. 19. dieb. 16.
 horis circiter 9. Igitur, qm̄ & hic pro Circitorum natura modo in idem cum plane-
 ta, modo in oppositum agitur, palam, qd & modo eum citat, modo retardat: & quia
 velocior est, interdũ et silit, interdum i. troducitur: cuius reuolutiones scilicet in an-
 nis 8 fiunt: q̄ quidem ne æquæ es̄ sunt inter se, nisi medio motu mensurentur, pp
 velocitatem & tarditatem superadditam ab alio Circitore, vt in alijs dictum est.

Cur autem non semper anno uno orbem expleat Venus, sed modo citius, modo
 tardius, causa est in Circitore secundo, qui circunductione multo tardior est plane-
 ta: quæ è re fit, vt dum planeta circuciones suas obit, in aliquibus nulla intercitat
 retrogradatio, in aliquibus aliqua intercitat, aut tota, aut in parte: in his ergo cur-
 sum retardat, in illis concitat, non nihil etiam ad hoc facit prior Circitor, at per se ta-
 men, & motu medio æqualiter cum Sole orbem peragit.

Ad Solem vero nunquam opponi Venerem, sed semper aut cõiunctam ferri, aut
 præcedere, aut sequi intervallo non maiore q̄ gra. 47. m̄. 32. causa præcipue pendet
 è Circitore secundo, quando planeta ipse per se, & proprio motu equaliter cũ Sole
 semper progreditur, & si nihil à Circitore reciperet, equali semper passu cum Sole,
 & cõiuncta cum eo ferri videretur: verum, qm̄ ab eo modo citatur, modo tardat,
 ac etiam retroducitur, inde fit, vt non semper pari passu cum Sole incedat, sed inter-
 dum præuolet, quum citatur, interdum pone sequatur, quum tardior redditur:
 quæ quoniam alternatim fiunt, alternatim quoq; modo præcedit Solem, modo con-
 sequitur: per tantum autem & præcedit, & sequitur, quantum Circitor & addere
 supra medium motum Veneris, & demere potest per unam quartam circunductio-
 nis: videtur autem & addere, & demere gr. 45. m̄. 30. addere quidem in medietate
 iuante, demere in contraria. Statuatur igitur Venus cum Sole cõiuncta à Circitore
 subalterno in medietate iuante, manifestũ quidem est tunc habere Venerem veio-
 cissimum motum: si ergo obeat Circitor quartam illam, quæ à subalternatione se-
 quitur, addet quidem planetæ supra eius motum gra. 45. m̄. 30: quare prægreditur
 Venus ante Solem signorum ordine gr. 45. m̄. 30. ac uespertina apparebit post ip-
 sum diurno in motu: sit enim, ut diximus, vt quum signorũ ordine præcedit, diurno
 sequatur, & e conuerso. Rursum uero, si Circitor moueat per aliam quartam, quæ
 est prima contrariarũ, demet quidẽ de motu planetæ gr. indẽ 45. m̄. 30: quare quã
 prius

A prius ante Solem esset signorum ordine gr. 45. mi. 30. nunc fiet, ut iterum cōiunctus eum eo redeat, totidē amissis gradibus, quorū superacquisiuerat prius Circitore sub alterno in medietate contraria. Porro si & alia quoq; quartam obeat Circitor, quæ est secunda contrariarū, dementur iterum de motu planetæ gr. 45. mi. 30. unde interea præibit Sol, ac planetam retrò relinquet signorum progressū gr. 45. mi. 30. quare matutinus uidebitur ante Solem diurno in motu, quoniam signorum ordine sequetur. Postremo si quartam ultimam peragret Circitor, quæ est prima iuuatū citari rursus planetam continget: quam ob rem quū iterum gr. 45. mi. 30. acquirat, in fine quartæ illius Sol iungetur Circitore subalterno in medietate iuuatæ, ac peracta una reuolutione inæqualitatis secundæ. Manifestum igitur est, quoties coniuncta est cum Sole Venus, semper aut uelocissimum, aut tardissimum habere motum, quoniam semper eo tempore subalternum Circitorem habet modo in iuuante medietate, modo in contraria: quum uero est in maxima elongatione a Sole, medietate semper habet motum, quoniam tunc mouet a punctis neutris, hoc est medijs inter iuuantem medietatem & contrariam. Vespertina uero quum recedit a Sole Venus ueloci semper recedit motu, quia Circitor tunc mouet a secunda quarta iuuantium, accedit autē motu tardo, quia hoc dat Circitor a prima quarta contraria. Matutina uero si accedit ad Solem, ueloci accedit motu, quoniam id præstat Circitor iuuans: tarda uero recedit, quia eum recessum Circitor contrarius facit. Quoniam uero & illud interdum accidit, ut elongatio a Sole maior etiā fiat, quàm gr. 45. mi. 30. quippe quū sæpe gr. 47. mi. 32. spectetur, quæ omnium maxima est, hoc quidem ad di a primo Circitore debemus existimare. nam & ille supra mediū motum Veneris & addit, & demit: uidetur autem addere gr. 2. mi. 2. ac tātundem etiam demere, addere in uelociori medietate, demere in tardiori. Quam ob rem si uelocitas huius cū uelocitate alterius cōcurrat, tūc maxima fit elongatio planetæ a Sole, quæ esse possit gr. 47. mi. 32. ac uespertina tunc apparet Venus quam maxime a Sole distans: si uero tarditas cum tarditate iungatur, tunc iterum maxima fit elongatio gr. 47. mi. 32, sed matutina est ea elongatio, Sole ordine signorū longe præcurrente: at si uelocitas unius cum tarditate alterius concurrat, elongatio semper minor est, quā gr. 47. mi. 32. atque hæc quidem sunt causæ eorū, quæ in longitudine apparent.

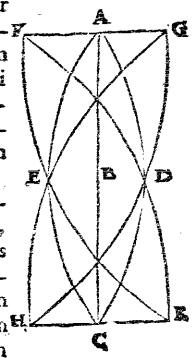
Cap. 14.

Quæ uero in latitudine tam mira spectantur, a duobus illis Circitoribus sunt, quorum prior per sectiones actus in latitudinem per puncta media maxime respicit, atque in opposita mouet: secundus uero per puncta media circi ductus sectiones ipsas respicit, ac in opposita consimiliter agit: uelocior autem hic erat, quam prior, quare & latitudinem circa sectiones maiorem ipse operat, quam prior circa puncta media, quippe quum hic mi. solū. 16 latitudinē expleat, ille gr. 7. Sit ecliptica a b c, punctus medius b, sectiones a & c, medius circulus Veneris, subalternus Eclipticæ, manifestum igitur quod prior Circitor per sectiones circi ductus pellet b punctum medium in opposita, modo in d, modo in e: ipso enim mouētē a quarta occidentali Septentrionali ageb in e, ac fiet circulus a e c: mouente autē aquarta occidentali australi e repelletur in b, ac redibit circulus prior a b c. Rursus Circitore actō per quartā australem orientalem b ducetur in d, fietque circulus a d c: postremo a quarta orientali septentrionali d reductur iterum in b, factō circulo a b c. tota autem latitudo erit aut b e, aut b d, non maior quam mi. 16. At uero secundus

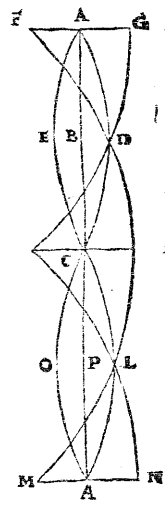
Fracastorii.

E 3 dus

duo Circitor per puncta media circumductus sectiones ipsas respicit, ac in opposita C
 mouet: mouente igitur illo à quarta inferiori septentrionali a
 pelletur in f. c in K, ac fiet circulus f d K: mouente autè à quar
 ta inferiori australi, reducetur f in a, K in c, ac redibit circu
 lus iterum ab c: à quarta uero superiori australi ducetur a in
 g, c in h, facto circulo g d h: postremo à quarta superiori
 septentrionali restituetur gin a, h in c, redibitq: circulus pri
 mus ab c, peracta una reuolutione secundæ inæqualitatis: la
 titudo autem tota erit ab a ad f, uel ad g, maior multo, quam
 in punctis medijs utpote gr. 7.

Quòd uero in punctis medijs septentrionalis semper spe
 ctetur Venus in d & l, nunquam autem australis in e aut o,
 in causa est Circitor primus, qui, q̄ circumductione æqualis
 est planetæ, tali proportionem eius circumulum mouet, q̄ sem
 per septentrionalis inuenitur planeta in punctis medijs: dum
 enim stella à sectione a fertur in punctum medium b, tum
 Circitor mouet à quarta australi orientali, pellitq: b in d, in
 quo & planeta inuenitur septentrionalis: rursus dum planeta
 à puncto medio d in c, alteram sectionem graditur, Circitor à
 quarta orientali septentrionali reducit d in b: mox planeta à
 sectione c transeunte ad alium punctum medium l, Circitor à
 quarta septentrionali occidentali pellit b in e, in parte superio
 ri circuli, in parte uero inferiori pellit p in l: si enim vnus cir
 culi superior pars australis est, inferior septentrionalis necessa
 rio reddit: punctus igitur medius in parte inferiori septentriona
 lis est, quò planeta in eo inuenit: quã ob rem tam in superiori
 medietate, q̄ in inferiori semper septentrionalis inuenit pla
 neta in punctis medijs respectu eclipsicæ, in d & l.

In sectionibus uero tam australis, q̄ septentrionalis esse so
 let, quã secundus Circitor eam latitudinè operatur, qui eam
 proportionem non habet ad circumulum planetæ, quam prior
 habere dictus est. Est autem Circitoris huius ea proportio
 ad Venerem, ut, quum australissima est illa, ut in f, tum Cir
 citor a quarta prima iuuantium septentrionali inferiori mo
 ueat, ac directam & uelocissimam reddat subalternus factus
 in fine quartæ illius. quum uero borealissima est, ut in g, tum
 Circitor mouet a prima quarta contrariarum australi supe
 riori, tardissimamque ac maxime retrogradam illam facit in
 fine subalternus cum illa: at uero & per helices mouet, quo
 niam in opposita omnia ipse agitur, & in hoc ab alijs circito
 ribus prædictis in nullo differt.

De numero orbium Veneri seruientium. Cap. 15.

Videntur autem, qui Veneri quodammodo famulantur, orbis omnes undecim esse, quorum primus est solitarius ille Contrauctus Soli, a quo fit, ne si
 mul

A mul & Venus ipsa trahatur: reliqui decem continent ordines Circitorum duorum: ordo autem uterque orbibus constat, quoniam uterque Circitor plus addere in longitudine videtur, quam in latitudine. Ordo igitur primus Circunducentem, Circitorum, Contrauectum, Anticircitorem, & vltimum Contrauectum habet, quorum primus est Circunducens, qui anno vno, Veneri par, in latitudinem per se fertur, per ipsas sectiones circumactus: secundus est Circitor primus æqualiter circumductus à prædicto, proprio autem motu tardior planeta, à quo circa puncta media latitudo fit min. 16: sub eo est Contrauectus suus, duplo velocior, ac sub ipso Anticircitor, qui in latitudine eò opponitur Circitori, quò latitudo in punctis medijs non maior fiat, quam mi. 16: sub quo subest Contrauectus suus. Ordo vero secundus Circitoris & ipse in quinque consistit orbibus, quorum primus est Circunducens: qui per puncta media in latitudinem circumducitur mensibus 19. diebus 16. horis fere 9: sub eo est Circitor secundus eodem tempore Circūdūctus & ipse in latitudinem, ceterum proprio motu planeta multo velocior: qui sectiones in opposita agens latitudine: à circa ipsas operatur gr. 7. additque Veneri per quartam quamlibet gr. 45, min. 30. vel demit. sub quo est Contrauectus suus duplo velocior, cui Anticircitor suus subest non æqualis per se Circitori, sed tantum solum impediens, ut latitudo circa sectiones non maior fiat, quam gr. 7: à quo postremus est Contrauectus vltimus. sub omnibus autem planetæ orbis locatur, qui per tot inæqualitates actus motum suum anno vno per se cum Sole cõficit, modo antecambulo illius, modo affecta. atque hæc de Venere fati dicta sunt.

DE MERCVRIO.

De ijs, quæ circa Mercurium apparent. Cap. 16.

MERCVRIVM diximus affinitatem, conuenientiamque habere cum Venere maximam, paucis quidem enim exceptis omnia ferè cum illa communia habet. Illud autem in primis constat non rari ipsam ab orbis Veneris, alioqui æqualiter cum ea verti non posset, (recipi autem debet inter obseruata, æqualiter ipsum verti) quod in medio motu intelligendum est, nam motu vero modo citius, modo tardius obire orbem constat. Secat autem medius circulus eius tum æquinoctialem, tum & eclipticam. sectiones eclipticæ annis nostris in aquario leoneque traduntur gr. 1. vtriusque.

Ad solem porrò neque Mercurius eam habet relationem, quam tres superiores habuere, ut in cõiunctione velocissimus, in oppositione tardissimus foret, quin imò Venere imitatur nunquam adeo à Sole abscedit, ut ad oppositionem veniat: siquidem neque vnquam interuallo maiore, quam gr. 26. min. 30. remouetur à Sole, modo & ipse præcedens, modo consequens Solem, quasi hi duo planetæ perpetuo quodam famulatu semper concomitentur Solem nunc præuij, nunc affectores, quam ob rem & ipse Mercurius modo matutinus ante Solem in exortu spectatur, modo vespertinus post ipsum in occasu, quæ alternatio dieb. 57. horis circiter 23. conficitur, ceterum ipse inter planetas rarissime videri solet.

Sunt autem in Mercurio diuersitates non pauca, & maxime etiam admiranda in motu eius, quas, quàm maxime Ptolemæus animaduertit, referemus etiam, prout illius scriptis inueniuntur. Tres igitur illæ diuersitates in Mercurio annotauit in velocitate,

citare, & tarditate, prima fuit in duobus punctis regione oppositis, libra scilicet, & Ariete gr. vtriusq; decimo: in libra quide tarditatem coperit, in Ariete velocitate.

Rursus confuitem diuersitatem animaduertit in duobus alijs punctis, verum non e regione oppositis, sed distantibus solum per signa 4, in aquario scilicet, & geminis: in aquario enim gr. 9. velocitatem notauit, in geminis tarditatem: quod ualde mirum uideri potuit, qm puncta tarditatis, & velocitatis inter se correspondentia semper e diametro opposita esse confueuerunt, ut in alijs monstratum est, hec autem non e diametro sese respiciebant, sed solum per signa 4. Preter has autem diuersitates, & tertiam quoq; vidit in Mercurio in esse, que directionem, statum, & retrogradationem facit, que certa sibi puncta non exposcit, sed successiue ubiq; fieri potest: cuius reuolutiones 145 obseruantur in annis 40 fieri. Vna autem reuolutio diebus 115, hori. fere 22.

Primam autem diuersitatem, que in Libra & Ariete uisa est, animaduertit ex duabus Mercurij elongationibus a Sole equalibus, altera uespertina, altera matutina. Vespertina fuit Sole inuento in gr. 9, mi. 45, Aquarij, stella uero i gr. 5, mi. 0 Piscium: Matutina uero fuit stella in gr. 18, mi. 45 Tauri inuenta Sole uero in gr. 10, min. 0 geminorum. Ex his sequi uidetur, ut maxima, & minima longitudo, hoc est abis, & antabis essent in Libra, & Ariete: quum enim he duae elongationes aequales essent, & altera uespertina, altera matutina, necesse erat maximam, & minimam longitudinem esse in medioutriusque: puncta autem inter illas media erant gr. 10 Libræ & Arietis: qua de causa in ijs statuit abside & antabidem, in Libra quidem abidem propter alia quaedam obseruata, in Ariete uero antabidem. quod & traditis quoque anti quorum ualde consonum uidebatur, eo etiam maximo, qd secundam diuersitatem demonstrare non poterat, nisi ita politis abside & antabide uti predictae elongationes ostendebant.

Secundae uero diuersitatis necessitas uisa est in Aquario & Geminis propter alias duas elongationes, quas Ptolemaeus obseruauit: fuit autem utraq; maxima, hoc est gra. 26, mi. 30, altera uespertina, altera matutina: matutina fuit Sole uiso i gr. 10, m. 0 Aquarij, stella uero in gr. 13, mi. 30 Capricorni: uespertina uero fuit Sole in gr. 10, mi. 30 geminorum, stella in gr. 7. m. 0 Cancr. Quum igitur centrū epicycli per Astronomorū principia nunq dissocietur a cetro Solis, oportuit in his duabus elongationibus centrū epicycli fuisse in aquario & geminis. rursus uero & illud fuit necessarium in ijs duobus punctis epicycli centrum habuisse maximam tarditatem & maximam uelocitate, qm duae ille elongationes erant maximae, quae esse possent: ad quas conficiendas non satis est motus proprius epicycli, sed necesse est illi uariari in uespertina per uelocitate superadditam, in matutina per tarditatem adiunctam, siquidem elongatio, quae merito epicycli per se fit, non maior est, q gr. 22, mi. 30: predictae aut erant gr. 26, mi. 30. oportuit igitur pun

Medius motus in equalitatis.

Gr. m. sec. ter. qu. qn. sex.

9	7	46	0	27	28	19	hore.
3	5	24	6	59	35	51	dieb.
93	12	3	29	47	55	0	mes.

⊙ gr. 9 m. 45. ∞

* gr. 1 m. 0. X

* gr. 18. m. 45. ∅

⊙ gr. 10. m. 0. III

⊙ gr. 10. m. 0. ∞

* gr. 13. m. 30. 70

* gr. 10. m. 30. II

⊙ gr. 7. m. 0. 99

Acta illa aquariorum, & geminorum addidisse tarditatem, & velocitatem, quod magnam peperit admirationem, quum non essent à regione opposita, sed distantia solum per signa 4. Tertia vero diuersitas vniciuque in propatulo satis erat, atque hæc quidem sunt, quæ in longitudine fuere obseruata.

At vero & in latitudine quoque suæ diuersitates spectantur, illæ fere, quæ & in Venere visæ sunt: nam & Mercurius duob. in locis latitudinem ab eclipica facit, in sectionibus, & punctis medijs: maior autem multo est, quæ in sectionibus fit, vt pote gr. 4. mi. 5, minor, quæ in punctis medijs mi. 45. Verum illud in Mercurio & Venere differt, quod Venere in punctis medijs semper septentrionali existente, Mercurius contra in eisdem punctis semper australis spectatur.

De causis secundum Astronomos.

Cap. 17.

Quod igitur à Sole nunquam elongetur Mercurius interuallo maiori, quam gr. 26. mi. 30. incirco fieri Astronomi dicunt, quod centrum epicycli semper coniunctum per se incidit cum centro Solis, quare quum stella in circumferentia epicycli vertat, amoueri à Sole non potest longius, quàm sit semidiameter epicycli, modo ante, modo retro, uti & in Venere contingebat: semidiameter autem tradunt gr. 22. mi. 30. quam ob rem nec causa epicycli amoueri à Sole longius potest stella, quàm gr. 22. mi. 30. quod si nonnunquam ad gr. 26. mi. 30. pertingat amotio, id fieri dicunt, quod epicyclus alicubi velocitatem & tarditatem recipiat, quod in quatuor locis vltra tertiam diuersitatem fieri comperere, in libra & ariete, in aquario, & geminis, per tarditatem autem matutinam elongationem iuuari, vespertinam per velocitatem, vt in Venere monstratum est.

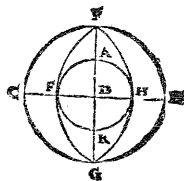
B Primam autem, & tertiam diuersitatem, quò vtraque fiat, haud magno cum negotio demonstrant, eccentrico dantes primam diuersitatem, epicyclo tertia: in secunda autem plus laboris inuenere. Ordine tamen suo dicamus, quomodo vnamquaque ostendant. In prima igitur demonstranda ad eccentricum confugiunt, cuius absidem in libra ponunt, antabsidem in Ariete, quare & hic punctum velocitatis, illic punctum tarditatis maioris tradebant: quæ puncta non alium haberent motum cum suo orbe, quàm Aplanes motum.

In secunda autem plus negocij habuere. nam quum viderent in aquario & geminis addi velocitatem, & tarditatem, non tamen satis apparebat, quo pacto fieret, ad eccentricum enim sese conuertere non poterant, tum quod per ipsum primam diuersitatem demonstrauerat, tum quod absis & antabsis semper opposita è diametro sunt: sed neque ad epicyclum confugere poterant, quando tertiam diuersitatem videbant illi ascribi oportere: igitur tertium quiddam imaginati sunt, hoc est centrum epicycli bis in anno propinquorem terræ fieri, semel in aquario, semel in geminis. Tres enim viæ solæ sunt apud Astronomos, per quas velocitas & tarditas stellis detur: prima est per absidem & antabsidem, secunda est per motum & conuersionem epicycli, tertia vero per approximationem epicycli ad terram, quæ igitur sola hæc tertia superesse, qua vti possent, opinati sunt centrum epicycli bis terræ proximiorè fieri, ac sic tum in tarditate, tum in velocitate iuuari: factò enim terræ proximo epicyclo & velocitas, & tarditas maior fit, quàm minoribus angulis prope centrum maiores partes in zodiaco respondeant, quare si directus, & uelox per se planeta sit factus propinquior centro, uelocior etiam & citatior redditur respectu zodiaci, si uero tardus etiam fit, & retrogradus, parimodo citatior fit retrogradatio. Ad monstrandum autem, quomodo

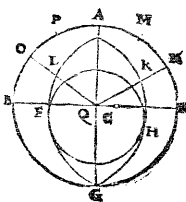
quomodo bis terræ propinquior fieret epicyclus, magnam quandam imaginatio-
nem commenti sunt: ac circa Eccentricum Mercurij orbem quatuor Deferentes
eccentricos collocauere, duos extimos & maiores, duos intimos & minores, in qui-
bus medijs ipse orbis Mercurij verteretur. primi igitur duo extimi Deferentes ceu
per se immoti & stabiles absidem habebant & antabsidem è regione oppositas, absi-
dem in libra, antabsidem in ariete, mobiles solum Aplanes motu, ceterum firmas
& immutabiles. Intra hos duos immotos, duos alios collocant non quidem stabiles,
sed motu continuo actos, verum in oppositum orbi Mercurij: quum enim hic ab
occidente feratur in orientem, illi contra ab oriente pari conuersione in occidentem
uoluntur. quo fit, vt Mercurij, epicyclus bis terræ propinquior in anno fiat: nam
Deferentes hi, quum eccentrici sint, & absidem habeant, & antabsidem, agantur au-
tem contra motum planetæ, necesse est totos percurrere, & lustrari à planeta, quare &
bis cum recipere in abside, bis in antabside, quare & ipsum
bis terræ propinquiores fieri. Sic enim motis in opposi-
tum Deferentibus oualis à planeta describitur circulus,
qualis efg h, in quo bis terræ appropinquat in f & h.

Sit enim linea absidis longior dg, linea antabsidis bre-
uior da, epicyclus in abside vbi g, qui in oppositum defe-
rentibus agatur. dum igitur linea absidis describet arcum
gb, linea antabsidis describet arcum af, epicyclus autem
ex g mouebitur in f, & ex abside in antabsidem transfere-
tur, vbi terræ propinquior inuenietur. Rursus, dum linea
absidis ducit arcum be, antabsidis ducit arcum f k, epi-
cyclus autem ab abside f, mouetur in antabsidem c. Porro
linea absidis describente arcum e c, antabsidis describit kh,
& epicyclus ab ein h perducitur, vbi rursus terræ propinquior fit in antabside h.
Postremo linea absidis designante clg; antabsidis describit ipsa h a, epicyclus au-
tem ab h feretur in g, descripto ouali circulo efg h, in quo bis fuit terræ propin-
quior in f & h, bis remotior in e & g.

His quatuor deferentibus ita constitutis, viam quoque
habere sibi uisi sunt ad ostendendum & illud, quomodo epi-
cyclus terræ propinquior fieret in Aquario & in geminis,
& non in punctis diametro oppositis. Oualis enim circuli
efg h vna longitudo est propinquior terræ, q̄ alia: si terra
sit vbi q, zodiacus sit a bg d, o vero Aquarius, p Pisces,
a Aries, m Taurus, n Gemini. si ergo protrahatur linea
à q ad n per k, & alia à q ad o per l, l quidem respondebit
Aquario, k vero geminis, quare epicyclus in k & l propin-
quissimus erit terræ, quoniam nulla alia breuior est ab oua-
li circulo ad q, quam qk, & ql. Causa vero, quòd oualis
circuli ab epicyclo descripti vna longitudo sit terræ propinquior, alia remotior, est
absis & antabsis deferentium maiorum: quum enim epicyclus est in abside minorū
deferentium, illi vero in abside maiorum, tunc remotissimus est epicyclus à cetro
q, quam maxime potest esse: quum vero epicyclus est in abside minorum deferen-
tium, hæc aut absis est in antabside maiorū, minus quidè ab e q, epicyclus à cetro, nõ

D

tamen

A tamen propinquissimus est, quam in omni alio puncto, quoniam est in abside deferentium paruorum. Porro nec quum est in antabside eorum, propinquissimus etiam est, quando K & I propinquiora sunt puncta terre, quam f & h. in Aquario igitur & Geminis propinquissimum terre epicyclum fieri per hanc magnam imaginationem sunt arbitrati, ac per hæc quæcunque in longitudine circa Mercurium apparent, demonstrasse sibi uisi sunt.

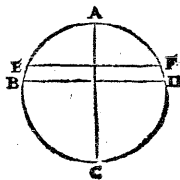
Quæ vero in latitudine uisuntur, eodem ostendunt modo, quo & in Venere dictum est, epicyclo circa sectiones sese inclinante, mox sensim se releuante ita, ut in punctis medijs circulus eius subalternus sit cum eccétrico, ad quod conficiendum etiam reflecti opus est diametrum longitudinis, uti & in Venere.

Semper autem uideri australem Mercurium in punctis medijs opposito modo, ac in Venere se habebat, inde fieri dicunt, quod eccétricus modo citra modo ultra eclipticam agatur, sed ea proportionem, ut planeta in superiori medietate transeunte in punctum medium circulus ille australis sit, contrarium uero accidit planeta in inferiori parte translato, ut in Venere dictum est, modus enim est, sed portio diuersa, atque hæc sunt quæ de Mercurio Astronomi tradidere.

De causis per nostra principia.

Cap. 18.

Nos è Circitorum ratione omnia quæ facillime demonstrabimus, siue diuersitates, quæ in Mercurio apparent, tres sint, ut prædiximus, siue tantum duæ. fortasse autem tantum duæ sunt, quoniam prima, quæ in libra & Ariete tradebatur, nullam habet necessitatem per illas duas elongationes Mercurij à Sole æquales: neque enim necessario sequitur, si duæ elongationes æquales sint, altera matutina, altera uespertina, ut in medio earum sint puncta tarditatis & uelocitatis, sed solum id sequitur, ut puncta tarditatis & uelocitatis æqualiter ab illis distent: ut si in e & f sint duæ elongationes æquales, hæc matutina, illa uespertina, non necesse est maximam tarditatem, & uelocitatem esse in a & c, sed possunt esse & in b, & in d.

Secunda autem diuersitas necessaria quidem uidetur, & recipienda est, quod autem tarditas & uelocitas in Aquario esset, & Geminis, sequitur quidem ad eos, qui epicyclos ponunt: ijs enim suppositis licet stella fuisset in capricorno & cancro, sequitur tamen centrum epicycli fuisse in Aquario & Geminis, ubi & Sol erat: Ad nos autem non sequitur, qui epicyclos auferimus, quare tarditatem & uelocitatem à Ptolemæo inuentam, dicimus in Capricorno & cancro fuisse, atque in ijs planetam recepisse tarditatem & uelocitatem.

Tertia uero diuersitas & ipsa necessario ponenda est propter directionem, statum, & retrogradationem in Mercurio manifestam. Primum igitur, si duæ tantum sunt in hoc planeta diuersitates, dicamus quo pacto fiant, deinde, & si tres ponantur, referemus nihilominus, quomodo & id quoque contingat. si igitur duæ tantum sunt, duo similiter Circitores ponendi erunt, quorum alter per sectiones circumductus in latitudine puncta media in opposita maximè mouet, alter circumductus per puncta media sectiones ipsas in opposita præcipue agit: prior igitur, cum circumductione par Mercurio sit, tum motu proprio tardior aliquatisper est, propter quod non retroducere ipsum, sed tardare solum potuit: tardat autem, quum in oppositum illi fertur,

li fertur, citat vero, quū in idem: pūctā autem maioris tarditatis & velocitatis erāt C in capricorno, & cancro Ptolemæi tempore, in capricorno tarditatis, in cancro uelo- citatis: ea. n. proportione mouetur hic Circitor, ut tum subalternus fit in medietate contraria, quum planeta inueniebatur in capricorno, subalternus uero in iuuan- te, quum: planeta in cancro sedem habebat. Porrò & Circitor hic latitudinem ope- ratur circa pūctā media non maiorem mi. 45 propter Anticircitorem, de quo dice- mus. ille idem & Mercurium in pūctis medijs semper australem facit, quoniam op- posito modo mouetur, ac Venus: etenim, dum planeta in parte superiori fertur ad pūctum medium, Circitor hic non à quarta australi pellit circulum Mercurij, sed à septentrionali, quare australem eum pūctum facit in superiori medietate: quum uero planeta in inferiori parte graditur in pūctum medium, tum Circitor partē su- periolem circuli Mercurij pellit in septentrionem, inferiolem in meridiem, in qua erat planeta: qua è re fit, ut semper ille australis conspiciatur in pūctis medijs.

Secundus uero Circitor tum circūductione, tum proprio motu multo uelocior est planeta, siquidem circūducitur mensibus tribus, diebus 25. horis serè 22, pro- prio autem motu retroducere planetam potest. ab hoc igitur fit ut Mercurius non plus à Sole elongetur, quàm gra. 22. mi. 30: modo præcedens, modo sequens: in hoc enim Mercurius, & Venus concordant, ut per se & motu suo semper conconi- tentur Solē parigressu. cæterum à Circitore modo uelocitatem maiorem recipiūt, modo tarditatem. quod autem addit Circitor suis Mercurio, & demit, sunt gr. 22, m. 30: quod quum per uicisitudines fiat: inde fit, ut uicissim planeta modo præce- niat Solem, modo præueniatur gr. 22. m. 30: quòd si quandoque etiam plus elonga- tur, id præstatur ab alio Circitore, cuius si uelocitas cum uelocitate huius iūgatur, remotissimus fit, & ad gra. 26, mi. 30. pertingit. ac tum planeta uespertinus in oc- D casu apparet, uespertina enim elongatio per uelocitatem fit, & iuuatur. si uero tar- ditas unius cum tarditate alterius concurrat, tum maxima fit elongatio m. tutina gra. 26, mi. 30. fit enim illa & iuuatur per tarditatem. Facit præterea secundus Cir- citor latitudinem circa sectiones maiorem, quàm ea esset, quæ in pūctis medijs fiebat, quoniam uelocior hic Circitor multo est, & plus mouet tum in longitudine, tum & in latitudine: ille idem, & directionem & statum & retrogradationem ope- ratur, per eum modum, qui & in Venere, & in alijs dictus est. Si igitur duæ tantum sunt diuersitates in longitudine circa Mercurium, his certe modis contingunt, & non alijs. Si uero & prima illa diuersitas superaddenda uideatur, quam Ptolemæus in Libra & Ariete statuebat, nihil nobis negocij est demonstrare, quomodo & illa fiat, sed prius de ordine & numero orbium Mercurij agamus, inde enim manife- stius monstrare dabitur, quo pacto & prima illa diuersitas in Mercurio fiat.

De numero, & ordine orbium Mercurio seruientium.

Cap. 19.

Videntur autem, qui Mercurio ministrant orbis, numero omnes vndecim esse, quorum primus est ille Contrauectus, qui statim sub Venere locatus facit, ne Mercurij orbis simul cum Venere rapiatur: ab ipso sequitur ordo circitoris primi, qui in quinque consistit, Circūducente, Circitore, Cōtrauecto, Anticircitore, & suo Contrauecto: quorum primus est Circūducens, qui in latitudinem anno vno per Mercurio circūducitur sectiones: sub eo ē Circitor primus eodem tempore circū-

A circunductus & ipse, cæterum motu proprio Mercurio ta. rior, & puncta media in opposita per semouens: sub quo est Contrauectus suus, duplo uelocior Circunducte, & super illius polis motus. Cui subest Anticircitor primus, qui, si tantum sunt duæ diuersitates, in oppositum semper circunducitur Circitori, & quantum Circitor in vnâ partem, tantum hic Anticircitor in oppositam ducitur, ita vt in latitudine semper opponantur inuicem: per se autem non æqualis est Circitori, tantum tamen opponitur, uelocitudo in punctis medijs non maior fiat m. 45. Si uero & prima diuersitas addatur, oportet hunc Anticircitorem ita statui, vt à Circitore distet per vnâ quartam circunductionis ita, vt, quum Circitor in Ariete erit, hic in Cancro inueniatur, & quum Circitor in capricorno, hic in Ariete sit, & ita successiue. his ita constitutis duæ primæ diuersitates demonstrari facillime possunt. Statuatur planeta in Libra, circitor autem subalternus in medietate contraria, Anticircitor autem in puncto neutro, ut in capricorno, manifestum quidem quòd planeta in Libra maximam tarditatem recipiet Circitore subalterno in contraria medietate. Moueatur mox planeta à Libra in capricornum, Circitor per vnâ quartam à subalternatione ad punctum neutrum, puta in cancrum, Anticircitor uero subalternus fiat in medietate contraria, clarum est quod planeta in capricorno tarditatem quoque recipiet Anticircitore subalterno in medietate contraria. Rursus uero planeta à capricorno in Arietem gradiatur, Circitor subalternus fiet in medietate iuuante, Anticircitor autem erit in puncto neutro, quare in Ariete planeta uelocitatem recipiet Circitore subalterno in medietate iuuante. Postremo, si planeta in cancrum perducatur, Circitor in puncto neutro inuenietur, Anticircitor subalternus in medietate iuuante, quamobrem & in cancro uelocitatem superacquirat planeta.

B Manifestum igitur est in quatuor punctis uelocitatem, & tarditatem inueniri, in duobus uelocitatem, in duobus tarditatem. In latitudine quoque circa puncta media uideri potest, cur non maior fiat, quam m. 45: dum enim uterque Circitor scilicet, & Anticircitor in eadem parte sunt (vt septentrionali) pellunt punctum medium ultra eclipticam uersus meridiem m. 45: mox altero existente in septentrione, altero in meridie opponuntur inuicem, & latitudo non mutatur: deinde uero utroque rursus in eadem medietate existente meridionali repellunt punctum medium uersus septentrionem m. 45. si igitur tres sunt in Mercurio diuersitates, per hunc modum fieri censendum est. Sub Anticircitore est suus Mercurio diuersitates: sub quo est ordo secundi Circitoris, qui & ipse in quinque consistit orbibus, quorum primus est Circunductus, qui per puncta media circumactus mensibus tribus, diebus 25, horis ferè 22 Circitorem simul circunducit eodem tempore: sub eo est Circitor secundus, qui simul per eadem puncta media circunlatus sectiones ipsas suo motu in opposita agit, uerum motu suo uelocior multo planeta est, additque in quarta circunductionis, ac demit gr. 22, m. 30. Sub eo est Contrauectus duplo uelocior Circunducte, ac sub ipso Anticircitor alius, à quo fit, ne latitudo circa sectiones maior euadat quam gr. 4, mi. 5. ac postremo est sub ipso Contrauectus ultimus. à quibus omnibus orbis Mercurij sequitur per tot diuersitates orbem obiens anno uo motu proprio, citius tamen quandoque, quandoque tardius propter accidentia, quæ cum annuo suo motu iunguntur. Sæpe enim plures retrogradationes intercidunt, sæpe pauciores, atque hæc quidem ea sunt, quæ de Mercurio dicenda uisa nobis fuere.

DE Luna postremo superest, vt agamus, quæ vna omnium vltimam sedem habet. Sicuti autem superiores planetæ tres multa inter se conuenientia habuere, tum multa Venus, & Mercurius, ita & Luna plurima cum Sole affinia sortita est. ergo & ipsa in primis diurno vertitur motu, verum ceteris multo tardior, si quidem paulo minus hora vna ferius, quàm alij, ad occasum ducitur. proprium vero motum reliquis velociorem habet, quando diebus septem & viginti, horis 8 orbem ambit totum. Eius autem medius circulus ecliplicæ fecat, vt pote ad illam obliquus. Sectiones alij nodos vocant, alij caput & Caudam Draconis. Caput quidem eam sectionem, vnde incipit in septentrionem ferri, Caudam illam, vnde in meridiem. Sunt autem sectiones illæ instabiles variabilesque diebus singulis, si quidem obseruant mutari eas aduersus signorum ordinem quotidie mi. 3. Mutantur quidem & aliorum sectiones ob Aplanas motum, sed in ijs non apparet nisi post annos plurimos, at in Luna ea sectionum inconstantia singulis etiam diebus manifesta fit, Declinatio vero circuli Lunæ ab æquinoctiali, vbi maxima est, maior multo fit, quàm maxima Solis declinatio: Siquidem vltra tropicos Solis, & æstiuum circulum gr. circiter. 5. recedit: Quare maxima Lunæ declinatio gr. octo, & viginti ferè traditur. Habet præterea Luna eam tarditatis & velocitatis inæqualitatem, quam Dij omnes habere orbes voluere, uerùm non in vna magis medietate quàm alia illam habet (vti Sol) sed vbiq; successiue, & ad punctum omnem. Porrò quemadmodum & Sol, neque ipsa Luna retrogradationem vllam nouit, sed semper directa fertur, quanquàm modo tardior, modo velocior, modo mediū motum agens, qui & proprius illi est. velocissima autem quū fertur, gr. èt 15 in die vna conficit, tardissima vero, vix 11, medium autem motum agens 13, mi. ferè 10.

Inæqualitatis autem periodus non omnino æqualis est periodo circuitionis, quando circuitio diebus 27, hor. 8 perficitur, inæqualitas autem diebus 27, horis circiter 13.

Ad Solem porrò relationem non paruā habere Lunam constat: nam modo illi cōiungi ac subijci, quod interlunium uocāt, modo illi è diametro opponi, quod pleniluniū appellāt, modo in quartis aspectibus esse, quas quadraturas dicunt greci dicothomon, modo in locis inter hæc medijs: coniuncta autem quur. est, nihil luminis ad nos demittit, remota autem cōiunctione saltem gr. 14, videri vesperina incipit in occasu, at exigua, & cornuta, quod nouiluniū dicunt greci minoyden. mox èt magis à Sole recedens plus luminis continenter monstrat, donec dicothomos fiat: deinde transacta quadratura circa 12 diè, quū plus dimidio lumine pferat, Amphicyrthos appellatur: ac mox pleno sese orbe ostendit Soli opposita, ab oppositione porrò comminere orbē incipit, & matutina in exortu cōspicitur: tum rursus Amphicyrthos fit: mox & rursus Dicothomos: ac demū èt minoydes exiguo lumine & corniculari, donec iterū ad coitū cū Sole redeat. Cornicularis autem quum sit Luna & ante oppositionem, & post, tum illud iter est, quod ante oppositionem cornua femper in ortum spectant, post oppositionem autem in occasum. Ab vna vero coniun-

Medius motus circuitionis.

gr. m. sec. ter. quar. qn. sex.

0 32 16 27 26 23 46 horæ.

13 10 34 58 38 30 30 dies.

Medius motus inæqualitatis.

gr. m. sec. ter. quar. qn. sex.

0 32 39 44 50 44 40 horæ.

13 3 53 56 17 51 59 dies.

ctione

7. Cione ad aſiam eſt periodus ſua, tēpusq; intercidit dierum 29, horarum 12. m̄. 44.

Per nouilunia præterea quum videri à nobis incipit, non equaliter ſeſe terris nouam oſtendit, ſed quandoq; prima die à coniunctione, quod rarius fit: quandoque ſecunda, quòd ut plurimum accidit, quandoque non niſi tertia, quòd item rarius euenit. Multa item ac varia tum in coniun-

Medius motus remotiois.

gr. m̄. ſec. ter. quar. qn. ſex.

0	30	26	36	43	20	45	horę.
12	11	28	41	20	17	50	dies.

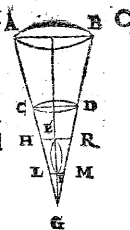
ſtionibus, tum in oppoſitionibus, tum & in quadraturis accidunt circa Lunam: nã in coniunctionibus non ſolum ipſa lumen amittit, ſed quaſi iniuriam vlta erepti luminis Solẽ ipſum obſcurat, ac demit nobis, quã Solis eclipſis dicitur, quòd nec alibi euenire, quam in coniunctionibus poteſt, aut propè: in oppoſitionibus vero deficere, eclipſariq; ipſa ſæpe ſolet Luna, quòd & in ijs ſolis contingit, aut propè. At uero & circa quadraturas magnã quandam ac cidere diuerſitatem obſeruant: eo. n. tempore & maior multo, & terræ propinquior apparet, vnde & non parum aſpectum noſtrum reſpectu zodiaci euariit, & locain cœlo eludit.

Alia præterea, & valde admiranda diuerſitas in Luna apparet, quum velocem habet motum, & quum tardum: nam velox quum eſt, tum & maior & terræ propinquior videtur, quum uero tarda incedit, tũ minor & remotior apparet: quippe maior & propinquior duob. in temporib. ſpectari ſolet, & quum in quadraturis eſt, & quum uelocem agit motum. Eclipſes quoque Lunæ ſi tum ſiant, quum velox eſt, maiores obſeruantur, & in maiori vmbra. minores uero & in minori vmbra, quum tarde graditur. Sol quoq; ſi tum eclipſatur, quum Luna in ueloci eſt motu, maior eſt eclipſim ſuſtinet, ſi uero, quum in tardo Luna eſt motu, minorem. Ad hæc ſi deficiat in meridie Luna, maiorem apud nos eclipſim patitur, ſi in ſeptentrione, minorem. Contra Sol, ſi in meridie ipſe deficiat, minorem ipſe eclipſim fert, ſi in ſeptentrione, maiorem. acque hæc ferè ſunt, quæ circa Lunam apparent.

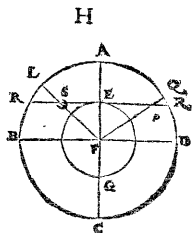
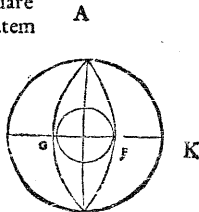
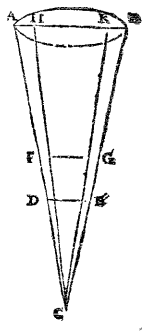
De cauſis ſecundum Aſtronomos. Cap. 23.

AD hæc animaduertentes Aſtronomi Lunæ orbem in primis eccẽtricum ſta-
tuũt. Quòd uero eius ſectiones cum eclipſtica diebus ſingulis mutẽtur aduerſus ſignorum ordinem m̄. 3, inde fieri dicunt: ſupra orbem Lunæ, ac ſupra Deferẽtes eius, orbem alium ponunt, qui ſuper polis zodiaci diebus ſingulis m̄. 3. cõtra ſignorum ordinem mouetur, ac ſecum & ſectiones trahit. Orbem autem hunc Deferentem Draconis vocant. Addidere præterea orbi Lunæ & epicyclũ, cuius medius circulus ſubalternũ ſemper eſt cum medio circulo eccẽtrici, in cuius circumferentia Lunæ ſtella vertitur, ima parte epicycli pro ſignorum ordine orientem verſus, ſuprema contra ſignorum progreſſum i. occidentem, oppoſito quidem modo, ac aliorum epicycli agebãtur. ij enim ſuprema parte in ortum, inferna in occaſum voluebantur: in Luna uero contra fit, ima enim in ortũ, ſumma in occaſum fertur, quæ e re fieri dicunt, ut cum Luna velocem habet motum, tum maior & propinquior videatur, tunc enim in ima epicycli parte eſt, quæ in idem cum eccentrico agit: ac nobis propinquior eſt: contra uero quum ſuperna in parte, & remotior eſt, & minor apparet, & tardum habet motum, quoniam in oppoſitum eccentrico vertitur. Retrograda autem nunquam fit Luna, quoniam epicyclus tardior eſt eccentrico, quare, & ſi retro reſpectu epicycli ducitur, ſimpliciter tamen non retro; ſed tardius ſolum mouetur. Eclipſes quoque Lunæ minores ſunt, quum

quam tarde graditur, qm̄ tunc est in summo epicyclo, & à terra remō-
 tior, maiores vero quam velociter fertur, qm̄ in imo tunc epicyclo est,
 & terræ propinquior. Sit Sol a b: terra c d: Luna e f: vmbra terræ c d:
 Luna in imo epicyclo, & terræ propinquior, h K: in summo epicyclo,
 & remotior, l m, manifestū est igitur q̄ in imo epicyclo Luna in maio-
 ri vmbra uersat̄, in summo in minori: maior enim est h K, q̄ l m. Quòd
 si Sol ipse eclipsēt Luna in imo epicyclo existente, maior eclipsis fiet,
 qm̄ illic Luna est propinquior terræ, & maioris basis. Sit Sol a b: visus
 vbi c: Luna propinquior terræ, d e, remotior f g. palàm q̄ maior basis
 est d e, & plus de Sole admittit, quam f g, à quo solum h K demit̄ de Sole.

Diuersitatem autem aspectus, quæ in quadraturis apparet,
 inde fieri dicunt, q̄ Lunæ eccentricus in unam partem, Deferen-
 tes in aliam & oppositam aguntur, Eccentricus quidem pro si-
 gnorum ordine in ortum, Deferentes contra in occasum: vn-
 de euenire necesse est, ut planeta in omni reuolutione sua bis
 in abside sit, bis in antabside, vti & in Mercurio diximus. Sic
 enim contractis Deferentibus oualem describi circulum ne-
 cesse est, cuius longitudo multo maior sit latitudine, qualis
 a g h e: in quo planeta bis in abside sit in a, & h, bis in antabside
 in g, & e: quare bis centro vicinior sit, bis remotior. In coniun-
 ctione igitur, & oppositione semper in abside est Luna, in qua-
 draturis uero semper in antabside: quare, quum in his terræ
 propinquior fiat, diuersitatem quidem in aspectu maiorem il-
 lic facit, & maior etiam apparet, hoc quidem, quia terræ pro-
 pinquior est, illud, quia sola Luna inter planetas diuersitatem
 aspectus facit in cælo propter eius propinquitatem: quare
 quanto propinquior erit, tanto maiorem illam diuersitatem
 reddet: propinquissima igitur cum fiat in quadraturis,
 maxime quidem in illis aspectum variabit, & loca in zo-
 diaco eludet. Si uero quispiam illud monstrari cupiat,
 cur sola Luna diuersitatem in aspectu faciat, dicimus ite-
 circo contingere, q̄ nobis non è centro terræ, sed è su-
 perficie videntibus linea centri in zodiaco in vnum lo-
 cum incidit, linea visus in alium, inter quæ loca spatium
 quidem, quod intercidit, in Luna quidem est sensibilis
 basis propter propinquitatem Lunæ, in alijs autem pla-
 netis propter distantiam sensibile non est illud spatium, nec
 loca distincta apparent: quare in idem uidetur in ijs ferri cē-
 tri linea & visus, in Luna autem non in idem, sed in diuer-
 sa. Sit zodiacus a b c d: terra e g: linea centri per Lunā f l: li-
 nea uisus per Lunam e K: Luna ubi f, propinquior alijs pla-
 netis, manifestum igitur q̄ centri linea in zodiaco in alium
 locū cadit, ut in l, linea uisus in alium, ut in K: inter quæ spa-
 tium qd̄ intercidit sensibile est, & loca diuersa referens: qd̄
 in alijs planetis nō accidit propter distantiam. Sit enim Sol,

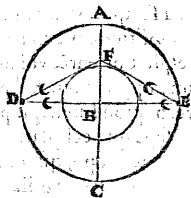
Ratit Iuppiter, ubi p. linea quidē. centri per Iouem cadet in q, linea visus per Iouem in r, at spatium quod est inter q, & r, sensibile nō est, & loca illa, vt vnū, representantur. Quam ob causam in planetis aspectus non diuersificatur, in Luna autem, q. propinquior ceteris sit, diuersificatur, & tanto magis, quanto propinquior terrę fiat, quod in quadraturis contingit. Atq; hæc quidem sunt, per quæ astronomi ea demonstrant, quæ circa Lunam apparent.

De causis per nostra principia. Cap. 22.

Quam autem inter diuina illa & perfectissima corpora eiusmodi monstrōsi orbis esse non possint, tentandum est per alia principia prædictōrū omnīū causas assignare. In primis igitur, quæ dicta sunt de sectionibus eius cum eclipticæ, & nos affirmantis, ac consistemus, eundemq; illum orbem ponimus, qui super polis zodiaci aduersus signorum ordinē diebus singulis m. 3. mouetur, a quo & sectiones Lunę simul quoq; trahunt: potest autem & idē orbis in causa esse, cur lunę spheræ non simul a Mercurij spheræ circumducatur. Quod vero modo tardior, modo uelocior feratur Luna, Circitori suo ascribendū est, qui tū circumductione, tum & proprio motu tardior Luna est: circumducitur autē non præcise eo tempore, quo Luna circuitionē facit, sed paulo tardius: Luna siquidē diebus 27. horis 8. orbē peragrat, at Circitoris circumductio diebus 27. horis ferē 13. fit: quo euenit, vt periodus circuitionis non omnino equalis sit periodo inæqualitatis. Quoniam autem modo in idem cum orbē Lunę, n. modo in oppositum fertur Circitor, hinc accedit, ut modo uelocior, modo tardior conspiciatur Luna. nunquam autem retroducitur, qm̄ tardior illa est Circitor, non est autem inæqualitas hæc in vna medietate magis, sed succesiue ubique, qm̄ non æquantur periodus inæqualitatis, & periodus circuitionis.

B Ad Solem autem relationem non paruam habere Lunam necesse est, Sole iter p. eclipticam habente, Luna uero per circulum suum, qui eclipticam secat: nec ab ea plus recedit, q̄ gr. 5. aut enim alter sub altero est in eadē linea, aut erunt è diametrō oppositi, aut in aspectibus alijs. Esse autem in eadē linea non uno modo dicitur, sed multipliciter, vna enim est interdum linea respectu cętri, quæ per utrūq; trāsit, vna interdū est respectu visus, neq; n. in idē cadit cętri linea, & visus (ut dictū est.) interdū vna dicitur linea respectu gradus, quum enim vterq; sub vno gradu sunt, in vna esse dicuntur linea, protracta scilicet linea a polis zodiaci ad gradus eius, quæ per utrūq;, Solem scilicet & Lunam pertranseat. In vniuersum igitur cum Sole cōiuncta Luna dicitur, cum sub vna linea cum Sole fuerit, quocunq; cōtingat modo: simpliciter autem, & proprie coniuncta est, quum sub linea centri vterque cadit: ad nos autem coniuncta dicitur, quam aut sub linea visus, aut sub uno gradu coniunctio fit. Si qui igitur intra zodiacū habitant, ijs oībus modis esse vna linea, & coniunctio potest, quū supra eorū verticem coniunctio fit. tunc. n. & cętri, & visus, & gradus esse vna linea potest: at quibus extra zodiacum est habitatio, ijs nunquam est vna linea centri, & visus: si enim coniunctio fiat in medio cœli, centri linea superius, visus inferius cadit: at si ante medium cœli coniunctio accidat, tunc semper cōiunctio visus præcedit, centri sequitur: si vero accidat post medium Cœli, semper centri præcedit coniunctio, visus sequitur. Sit linea centri b d, & b e: linea visus f d, & f e: visus ubi f, coniunctio ante medium cœli

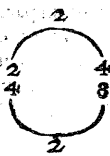
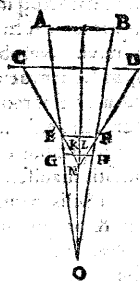
Fracasterij.

F f d,

f d, post medium celi se. Coniunctio autem gradus & centri esse vna potest, quum **C**
 in sectionibus coniunctio fit: quum vero fit extra sectiones, tunc semper diuersa est
 linea gradus, & centri: visus quoque & gradus coniunctio esse vna in sectionibus po-
 test, extra sectiones non. Ex his multa eorum contingunt, quae in coniunctioni-
 bus & oppositionibus apparent: quotiescunq; n. talis est coniunctio, vt visus per Lu-
 nae, Solisq; centrum pertranseat, tunc eclipsis fit Solis maxima, quae esse possit, qd in
 sectionibus solis habere locum potest: qd si tunc maioris est diametri appareat Luna, qd
 saepe accidit (vt dicemus) tunc obscurari est totum Solem contingit, non quidem ter-
 ris omnibus, sed quibusdam. extra sectiones aut eclipsis Solis non fit, nisi forte prope
 ipsas, quae eclipsis in parte est solum. In coniunctionibus vero lucere desinit Luna,
 qm ex se quidem lumen ipsa non het, sed totum, quicquid demittit luminis, a Sole re-
 cipit: superiore igitur existente Sole, neq; pars Lunae, quae Solem spectat, videri à no-
 bis potest, neq; quae ad nos obiecta est: haec n. illuminata non est, vt pote auersa à So-
 le, illa vero illuminata quidem est, sed auersa est à nobis. Obscuratio vero haec in Lu-
 na eclipsis non appellatur, qm inter nos & Lunam interponit nihil, quod requiri vi-
 detur in ea, quam eclipsim appellare Astronomi voluerunt. Non solum aut in coniu-
 ctionibus lucere desinit Luna, sed etiam post, donec intervallo gra. saltem 14. amota
 à Sole sit, quod breui conficit propter celeritatem. Quod autem quandoque citius,
 qnq; tardius sese noua terris ostendat, causa in vniuersum est, qd modo citius scilicet à
 Sole amouet, modo tardius. citius quidem, quum velocem ipsa motum het, Sol tardum,
 item quum & in rectum amouetur: tardius vero, quum tardum ipsa motum habet,
 Sol velocem, aut cum in obliquum amouetur. Igitur si causae oes concurrant, quae
 celerem amotionem faciunt, prima etiam die sperare nouam Lunam possumus: si vero
 oes conueniant, quae tardam amotionem apportant, non nisi die tertia expectare
 debemus Lunam. Extrema autem rarius quam media contingere solent, quare secun-
 da vt plurimum die sese nobis noua ostendit Luna. Apparet aut primum figuram, quae
 inde Lunarum dicta est, qm spherica est Luna: omnis aut circulus in spherico corpo-
 re arcualis est, nisi subaeternus sit visus. qm igitur semper secundum sui medium illu-
 minatur à Sole Luna, circulus quidem ille terminans illuminatam medietatem à prin-
 cipio subaeternus visui non fit, quare arcualis uidetur. Exiguum autem est, quod appa-
 ret per nouiluniam, qm, & si Sol semper medietatem illuminet, non tamen tota pars illu-
 minata videri potest à principio: quia maxime auersa est à nobis: mox vero, quanto
 abscedit à Sole magis, tanto plus eius partis, quae auersa erat, sese ostendit: Cornuum
 vero, quae in Luna apparet, ea ratio est, qd semper pars Soli obiecta ventris seu deuexum
 in luna facit, opposita concuum, vbi cornua sunt. qm igitur ante oppositionem
 Sol semper praecedit, Luna sequitur in diurno motu, inde fit, vt ante oppositionem cor-
 nua semper orientem respiciant, qm deuexum & veterem occasum respicit, vbi Sol: post
 oppositionem aut contrarium fit, qm Luna praecedit, Sol sequitur: quare tunc venter
 respicit orientem, vbi Sol, concuum & cornua occidentem respiciunt. eadem de causa, qd
 ante oppositionem Sol praecedit, Luna vespertina in occasu apparet, post oppositionem
 vero quod Luna ipsa praecedit, matutina in exortu spectatur. In oppositionibus ue-
 ro saepe ipsa eclipsatur luna modo tota, modo in parte, & non alibi, qd in oppositioni-
 bus aut prope, qm obiectus terrae non potest umbram in Lunam iacere nisi quum
 planeta vterque è diametro oppositi sunt, aut prope. Sunt aut eclipses Lunae maio-
 res Luna in meridie existente, Sole in septentrione, quam e contra, quia Sol in septen-
 trione

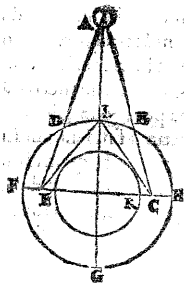
A trione minor apparet (vt dictum est) quare umbram longio-
rem à terra iacit & latiorē, ubi eclipsis fit: Existens uero
in meridie maioris diametri fit, quare & umbram angustio-
rem & breviorē producit. Sit Solis diameter in septentrio-
ne a b, in meridie c d, terra fit e f, luna vbi g h. manifestū
igitur q̄ à diametro a b umbra à terra fiet e f o, lata, ubi lu-
na per totam g h: à diametro vero c d umbra à terra produ-
cetur e f n, lata, ubi Luna, quantum est tota K l: at multo ma-
ior est g h, quam K l. in septentrione igitur existente Sole
eclipsis maior & diurnior lunæ est: Eclipses autem Solis,
quæ in septentrione fiunt, maiores videntur, quam quæ in
meridie: qm̄ in septentrione tū Luna, tum Sol minoris dia-
metri redduntur, in meridie uero maioris. Crescentibus igitur
in meridie utrisq; proportionaliter superat quidem Sol
Lunam maiori excessu, quam in septentrione se habebant,
quare minus eclipsatur in meridie. Si enim 2 & 4 propor-
tionaliter crescant, 2 quidem ad 4, 4 autem ad 8, tunc 8 ma-
iori excessu superabit 4, quam 4 superet 2: proportio qui-
dem eadem manet, dupla scilicet in utroque, at excessus
est in altero maior, 8 enim superat 4 per 4, 4 uero superat
2 per 2 solum: propter quod minor in meridie Solis eclip-
sis videtur. sed de eclipsibus multa fortasse dici possent, quæ ad presens institutum
non pertinent.

B De diuersitate aspectus in quadraturis, & in motu veloci & tardo. Cap. 23.

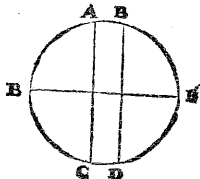
Nunc de diuersitate aspectus, quæ in Luna apparet, prosequamur, quæ duplex
erat, altera in quadraturis, altera in veloci Lunæ motu: in utroque enim Luna
& maior, & propinquior apparere dicebatur, & loca aspectus maxime euariare. Ne-
cessarium autem est aut ita re esse, ut propinquior fiat, aut apparere tantummodo.
Astronomi igitur, quum non uiderent, quomodo contingere posset per apparen-
tiam, existimassent que causam omnem exclusisse, quæ ad medium reduci posset, ita
esse re ipsa dixere. at uero non ita certe fuit, ut causam omnem excluderint, quæ
medio pendere posset. nam tametsi causam ex aere omnem, & ex aqua, & eiusmodi
excludere, non tamen, quæ ad cæli partes referri possent, animaduertere. diximus
enim supra non solum aerem, & aquam, & id genus posse esse medium specierum,
quæ à stellis ueniunt ad usum nostrum, sed & cælum ipsum, & cæli partes, quar-
um alia sunt specula reflexionis tantum (ut stellæ) alia medium refractionis esse
possunt eo pacto, quo aer, & aqua, & vitrum, & in summa diaphana omnia corpo-
ra densiora. Hæc igitur omnia in memoriam reuocanda sunt, necnon & illud quo-
que repetendum est, ac supponendum, nobis non solum maiora propinquioraque
uideri, quæ per densum medium species mittunt, sed & illa etiam, quæ per plus den-
si mediū ueniunt: quo pacto ea, quæ in fundo aquæ cernuntur, maiora apparent &
propinquiora, & ipsa etiam Luna talis fit prope horizontem, & in septentrione, ut
supra monstratum fuit. Quod igitur in quadraturis maior appareat Luna & propin-
quior, causam esse dicimus, q̄ species Solis in Lunam incidens p̄ plus orbis refran-

gitur in eoloco, q̄ in omni alio extra quadraturas. Sic orbis lunæ g f d h, tate crast. C
 tici, quanta est K h: Sol vbia, superior enim est: Luna in qua
 dratura, vbi c, vel vbi e, manifestum igitur q̄ species Solis seu
 radij ad Lunam veniunt alij per lineam b c, alij per l e, illi sci
 licet, qui in summo refranguntur, vbi l: similiter in alia qua
 dratura alij veniunt per d e, alij per l e: nullę autem longiores
 lineę esse p̄nt posita Luna in omni alio loco, q̄ sint prædicta,
 quod satis manifestũ est: quare per plus orbis accidit refrági
 speciem Solis in quadraturis, q̄ in omni alio loco, vnde & ma
 iorem & propinquorem videri Lunam accidit non aliter,
 quàm ea, quę in profundo aquę cernuntur. Quinimo quæ
 dā specilla ocularia fiunt tãta densitatis, vt si per ea quis aut
 Lunam, aut aliud syderum spectet, adeo propinqua illa iudi
 cet, ut ne turres ipsas excedant: quare nec mirũ videri debet
 si per orbium partes idem quoque contingat. Cuius rei & illud quoque signum est,
 quod & planetę reliqui eo etiam maiores apparent, quo ad quadraturas accedunt.
 ipsi etiam obseruauimus Iouem in quadratura multo maiorem solito. Maior igitur
 & propinquior quum appareat in quadraturis Luna, magis etiam eo tempore aspe
 ctum euariabit, & loca in zodiaco eludet, ad aspectũ enim euariandum nihil refert,
 siue re ipsa propinquior sit, siue appareat, idem enim omnino fit.

Nunc aut̄ & quo ẽt modo maior, & propinquior videat̄, quũ motu veloci fertur,
 expediamus. Verũ nobis unum licere, ac concedi rogamus, quod alijs Astronomis
 nemine aut admirate aut reclamante semper licetũ, ac cõcessum fuit: oēs.n. sub Lu
 na vnum orbẽ statuant, quẽ Deferentẽ vocant: id etiã nobis licere existimamus: D
 vt nemo turbari debeat, si sub Luna orbẽ aliũ ponamus, eo rectius, quam alij, quod
 non ecclẽtricũ ponimus. hoc. si vlli inconueniens v̄r, illi nolumus hæc fuisse scripta.
 Porrò & si orbi huic partes non uniformes demus, sed alias rariores, alias densio
 res, nunquid & hoc inconueniens existimabitur? at certe neminem aut tam ignarũ,
 aut tam iniquum fore existimamus, cui hoc inconueniens videatur, quando & in
 Luna ipsa, & in tota Aplane ea partium diuersitas manifesta omnibus esse potest.

Ergo sub Luna orbem vnum ponimus, qui partibus quidem magnopere diffor
 mis & inæqualis sit, alibi quidem densior, alibi rarior, perspicuum tamen vnde qua
 que & transparent corpus, videtur autem densitas eius per lōgitudinem mediã pro
 tendi, quasi zona quẽdã densior totã mediã longitudinẽ ambiat, partibus alijs suc
 cessiue magis & magis rarefctibus: ut si orbis hic sit a b d e, zona densior erit a c d f,
 reliquę vero partes rariores erunt, præfertim ubi b & e.
 Huius igitur orbis motum esse dicimus in latitudinem à
 meridie in septentrionem per b e, eadẽ Lt am propor
 tione, vt, quum uelocissimum illa motum agit, tum orbis
 hic subalternam cum Lunę circulo zonam densiorem ha
 beat, quum uero ipsa tardissimò incedit motu, tum & or
 bis hic subalternam habeat rariore partem b aut e. Vide
 tur igitur motus eius duplo tardior esse circũductione
 eius circitoris, qui uelocitatem & tarditatem Lunę
 præbet: etenim quum Circitor subalternus est Lunę in medietate iuuante, tunc &

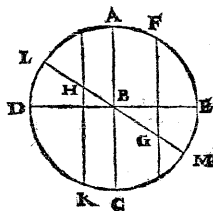
zona

A. Propter eandem causam neq; illi, quos epicyclos vocant, esse possunt in celestium natura: si n. nō continuus est cū orbe epicyclus, sed cōtiguus solum, & naturam habentem se circa centrum aliorum vertendi, sed circa centrum suum, aliena omnino naturæ esse necesse est, & quæ ab alijs differat plusquam specie, quod inconueniens certe est, tum quia non possunt æterna plus, quã specie differre, tū quia irrationabile est partem aliquam esse in sphaera, quæ non eiusdem naturæ sit, imo quam alienissimæ. quapropter magis etiam repugnat naturæ epicycli, quam eccentrici.

Illud præterea valde mirum videri potest, quòd eccentricis orbibus nullum Astronomi proprium motum dent, exceptis Mercurij ac Lunæ Deferentibus, sed hæc vniuersalia sunt: nunc sigillatim circa vnūquenque orbem, quantum absurditatis sit, inquiramus.

In tribus igitur superioribus planetis epicyclum ponunt, cui duos assignant motus, alterum in latitudinem, quam inclinationem vocant, alterum in longitudinem: inclinari autem epicyclum à sectione vsque ad punctum medium, mox releuari resupinariq; vsque ad sectionem alia, quæ omnia ita esse mirandum est ab Astronomis dici, quo autem modo esse possint, non dici. primum enim oppositi motus sunt, & inclinari epicyclum, mox releuari aiunt: à quo igitur dabuntur oppositi illi motus? per se enim vnū tantum illorum habere epicyclus potest. quanquam mirū & illud sit, qui fiat, vt quum inclinari epicyclus capit, motum tamen non continuat, ac reuolutionē absoluat. præterea vnde duos illos motus habet in longitudinē & in latitudinē? Vnus. n. orbis non nisi vnū motum per se habet (vt à principio dictum est.) nūquid igitur epicycli epicyclus est? an quo habet præsertim & si in sectione altera fieri rursus subalternus cū ecliptica debet, reflexione etiam quadā indiget.

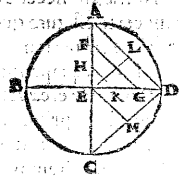
B. In Sole vero, si eccentricus eius orbis ponatur, absurda hæc consequuntur. primum quidem & æstius circulus, in quo est absis, multo maior, & ab æquinoctiali remotior erit, q̄ hibernus: quod si detur, oportebit quidē, qui æquinoctialē incolūt, remotiorē habere Solē in vna hyeme, q̄ in alia, & septentrionalem hyemem frigidiorē australi, Solemq; minorem ab ijs videri in æstiuo tropico, q̄ hiberno, quæ oīa falsa esse negotiatores affirmāt. Deinde oportebit longissimā diem æstiuā esse longiorem, q̄ noctem hibernam longissimam, quod pariter falsum est, longissima enim nox longissimæ diei equatur. sequitur autem hoc, qm̄ in parte absidis magis distat ab æquinoctiali Sol circa solstitium, q̄ in parte antabsidis, maiorem ergo arcum diei trahet in ea parte in solstitijs, quàm in alia arcum noctis. sit æquinoctialis a b c: Horizon noster l m: Sol distans ab æquinoctiali in parte absidis, vbi f, minus distans in parte antabsidis, vbi k: manifestum igitur, q̄ in maiori distantiā Sol longissimam diem faciet in arcu f g: in minori distantiā longissimam noctem faciet in arcu k h: maior autem est f g, quam k h.

In Venere autē magis etiam nū manifesta est epicyclorū magnitudo, ut iam sufficere hoc vnū possit: quis. n. non videt epicyclū nullū tantę magnitudinis esse posse, ut semidiameter eius gr. 43. existat, tota vero diameter gr. 86. & si talis forte fortuna vltus esset epicyclus, oporteret eius circumferentiā penē ad centrū pertingere, qd̄ mathematica demōstratione p̄bati quāfacillime potest. Sit orbis Veneris a b c d: cen-

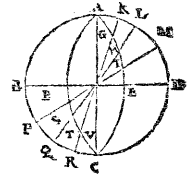
trum

trum terrę e: fit ergo Diameter epicycli gr. 90; quę reddat quartã eius orbis, & si C mul quartã zodiaci: erit illa quidẽ qualis a d, aut qualis f g, aut qualis h K. fit autẽ gratia exẽpli a d, cuius semidiameter fit l d: protrahatur igitur lineã e pertingens ad centrum. deinde protrahatur cd, quę diuid: rã m per centrum. per lineã e m: constituetur igitur quadratum l e m u. latus ergo e l æquale est lateri l d. quare descripta circumferẽtia epicycli super puncto l, manifestum, q̄ pertinget ad e, quod erat centrum. Si igitur existẽte diametro gr. 90 oportet circumferentiam ad cẽtrum vsq; pertingere, palam q̄ & si diameter sit gr. 86, si non ad cẽtrum, at tamẽ iuxta perueniet. Idem fiet, si & super fg, & super h K demonstratio ducatur, omnes. n. illæ diametri quartam cęli reddunt. quod si quisq; videre potest epicyclum hunc ridẽdẽ magnitudinis esse, quid si cogamur & epicycli epicyclum facere, & huius alterum epicyclum? cogemur autem absq; dubio, qm̄ epicyclo Veneris motus Astronomi tres assignant, quum etiam quatuor sint ascribendi: vnum igitur potest epicyclus per se habere, reliquos ab alio dari necesse est, quod neq; unum esse potest, sed tria. Addunt præterea & aliud in Venere Astronomi, quod per eorum principia, quomodo fiat, non potest certe monstrari: dicunt enim eccẽtricum modo citra eclipticam, modo ultra agi, quo autẽ pacto agatur, nemo ostendit, sed ne ostendi quidem potest nisi per nostra principia.

In Mercurio vero eadem inconueniẽtia sequuntur. nam & eccẽtricum eius modo citra eclipticam, modo ultra dimoueri dicunt. Epicyclo insuper tres illos eodẽ motus dant, quos esse quatuor necesse est. tantẽ autẽ magnitudinis & si nõ faciunt, at tamẽ tantẽ esse constat, ut quisq; videre possit figmẽtum esse. inconueniens præterea est & illud, q̄ à positione epicyclorum coacti ponunt Mercurium bis cẽtro proprio pinguiorem fieri absq; ulla necessitate: quo etiam posito non tamen demonstrare possunt per hoc, quomodo elongatio matutina maxima fieri possit & gr. 26. m̄. 30, qm̄ per tarditatem matutina elongatio iuuatur: at per appropinquationem ad centrum non tarditas, sed velocitas datur. q̄ si quis dicat retrogradationem etiam citari per appropinquationem ad centrum, non tamen dicere potest, quomodo centrum epicycli tardetur, quod requiritur in ea elongatione. quæ maxima futura est.

Postremo & in Luna manifestissimum est neque eccẽtricum esse eius orbẽ, neq; ipsam in epicyclo uerti. primo enim si eccẽtricus est eius orbis, in oppositum autem uertitur deferentibus suis, alterum duorum sequi necesse est, aut Lunã inæqualiter in zodiaco moueri præter inæqualitẽ epicycli, aut inæqualiter suo in eccẽtrico moueri: utrũque autem inconueniẽs est: moueri enim Lunam inæqualiter in zodiaco contra sensus est, moueri autem inæqualiter in orbe suo impossibile est, & contra naturam, idem enim orbis per se semper eundem motum facit: q̄ autem alterum horum sequatur, manifestum ex demonstratione fiet. Sit enim zodiacus a b c d: ovalis circulus, quem Luna describit deferentibus in oppositum actis a e c f. si igitur equaliter mouetur in orbe suo Luna, æquales erunt partes a g, & g h, & h i, & i f. at certe his æqualibus partibus inæquales in zodiaco oriẽspondent a K, & K l, & l m, & m d, quare in æqualiter mouebitur in zodiaco

A zodiaco Luna, si equaliter in suo orbe mouet: si uero equaliter mouet in zodiaco, equaliter partes erunt; b p, & p q, & q r, & r c: at equaliter. istis partibus inaequales in orbe Lunae respondent es, & s t, & t u, & u c, quapropter si equaliter in zodiaco fert, inaequaliter mouebit in orbe suo, qd nec negari ab Astronomis uideo: quo nihil absurdius esse potest. igitur eccentricus non sit Lunae orbis, ex his manifestum est.

At uero, quod nec in epicyclo uertat Luna, manifestum quoque esse potest ea ratione, qua & Aristoteles, & alij multi uerunt. si. n. uerteret in epicyclo Luna, oporteret uocata in ea macula mutare continenter situm ad nos & ratione, & qd supra est, uideri infra, & e contra: semper autem quod eodem in situ sit, indicat profecto non moueri in epicyclo Lunam, quanquam scio nonnullos esse, qui ad difficultatem hanc animaduertentes dicant Lunam non solum habere motum, quo ab epicyclo fert, sed & ipsam quoque; stellam quodammodo in propria motu, opposito autem ipsi epicyclo, quantum enim epicyclus in unam partem maculam inclinat, tantum Lunam ipsam restituere illam in contrarium, quo fieri, ut semper eodem in situ macula uideatur. sed certe hoc pacto oporteret & epicyclum diuersae alienissimaeque naturae ab orbe esse, & Lunam ab epicyclo, ac in eodem simplicissimo & immortalis corpore tres diuersas naturas in se habere, quod absurdum quodammodo in diuinis illis & sempiternis corporibus esse uisum. Quod dignum eccentrici orbis necessarium non sinit per ea, quae apparent, & quo sine ipsis demonstrari possint, & quod impossibile sit eos esse in natura sphaerarum, & apparentium pluribus. aduersentur, haecenus declaratum a nobis sit. Caeterum, si in reddendis planetarum motibus exactissimas supputationes negleximus non mireremur, quoniam id ad institutum nostrum minime pertinere iudicauimus, praesupponeutes minutissimas illas rationes esse tabulis petendas esse, eadem enim ille & Homocentricis nostris commodissime aptari possunt, ac de stellis ita tandem determinatum sit.

B *Supponit me sed iam me rapidi diuersa volumina celi*

Dimensum satis, & nunquam requieta secutum

Sydera, per varios cursus variosque recursus,

Hac inuenit insudasse tenus, nunc ultima fessura

Accipiat, finemque meo det meta labori.

Vos aeterni orbis, aeternique arberis ignes,

Qui tacito circum labentes tempora cursu

Ducitis, & longum per secula uoluitis aenum,

Si non aeternum (neque enim fas postulare tantum)

At saltem durare diu, & producere vitam

Hoc concedite opus, videant ut uestra nepotes

Secula, & aeternis uos admirentur ab annis.

Mirrenturque uias, quam iam non tramite sueto

Curret iter solitum Titan, sed purpureum uer

Et inuenem signis conuersis inuehet annum.

Tuque etiam, seu te tua tanta inuenta, nouosque

Admirantem orbis, puro fulgentia caelo

Templa tenent, seu Traciae testudinis audens

Tangere ebur pletris numeros, & carmina distas,

Qua uia sydereo candescit lactea caelo,

T V R R I ades, inuentis que tuis, nostrisque labori

Da sancte Augurium, atque optatis annue nostris.

HIERONYMI FRACASTORII
DE CAUSIS CRITICORVM
DIERVM LIBELLVS.

NATVRA Dei optimi munus cūm tota, qua aut oculis cernitur, aut cōcipitur animo, admirationis multē plena est, tūm maxime, qua in animalib. viget: nā & animalia ipsa, & quæ ab ijs fiunt sensus, cognitiones, appetitiones, generationes, & morus reliqui admirāda omnia sunt. nec vero, & quæ ijs accidunt, non multa sunt, quę nō paruam sui admirationē prebent: inter quę illę in primis sunt, quæ Crises appellari cōsueere, quarum vel adeo mira natura est, vt neq; adhuc satis perspectū sit, quam omnino causam habeant: nam quosdā esse dies constat, quos perinde ac fatales natura ante oēs deligit, in quib. de morbis decernat, quosdā vero ita neglectos esse, vt nullas vnquā Crises videant, nullo naturę munere habeantur digni. quæ admiratio sapientes & naturę interptes viros in diuersas opinioniones perduxit. quippe Pythagoris visum est certis numeris Deos & naturā gaudere, ante oēs septenario, quę ad rationem Crisū non nihil conferre arbitrati sunt. Philosophorum vero nōnulli causam oēm dierum in Crisibus casū scribunt. Astronomi autem celo & syderibus, Lunę presertim, quā per septenarius suę conuersionis dies rebus, quę hic sunt, impetū quendā ac vim immittere affirmant. Soli medici videntur mihi rerum suarum suiq; muneris obli-
ti: soli enim ipsi quum viam facultatemq; habere possent inquirendi inueniendiq; rationē Crisū, tum fortuna, nescio qua, ab Astrologis seducti peruersiq; illorū opinionē secuti sunt: quos cum oēs, tum præcipue Galenum mirari licet, qui alioqui tantus philosophus, tam accuratus, & medicinę parēs, ac veluti Deus tā facile per-
suaderi potuerit, vt facultate proprię artis neglecto, prestigijs alienę inuolui passus sit. sed certe de magnis ingenijs illud dici par est, quod & de magnis venatoribus, q̄ sæpe, q̄ multa secēntur, quędā negligentius insequūtur: vnde nihil mirū videri debet, si & Galenum, qui tot inuenit, qui tāta scripsit, qui ingētē illam medicinę molē digessit, formauit, condidit, quędam tandē effugerint. Posteriorum vero uti nulli ab eo recedere ausi sunt, ita qui hac de re scripsere, oēs id solum curasse vidētur, vt aut Galeni scripta, aut Astrologorum placita declararēt. operæpretium igitur existimamus, si rursus hoc saxum vertatur, atq; inquisitio tam dignę, tā necessarię rei habeatur: si. n. per ea, quę in nobis sunt, ratio omnis & causā Criticorum dierū ostēdi possit, bene erit ab eo labore Lunam, & beata illa corpora liberare, quę quū alioqui multa penes nos faciant, tum & multa à nobis & à natura fieri sinunt. Equi dē scio Galenum sophistas vocare, conuicijs maledictisq; prosequi, si qui ratione vlla malint hanc rē inquirere, q̄ minime Astrologis credere, præcipue Aegyptijs. q̄ asseuerāter hęc à Luna fieri affirmēt: sed certe, nedum si Aegyptius aliquis Astrologus, sed si Aegyptius aliquis Deus, aut Anubis, aut Osiris hęc mihi dixerit, nō facile credā. Sophistā autē obsecro, ne quis me prius uocet, q̄ hęc amice atq; equo animo cuncta perlegerit. Referemus igitur, quę in huius rei peruestigatione, quā diligentissime habuimus, nobis tandē comperta sunt, quæ neq; prius credi audiriq; volumus, q̄ & re ipsa, ac rerum (vt aiunt) magistra experiētia fuerint cōprobata, eiusmodi enim sunt, ut & rationibus credi, & obseruationibus plane sperari possint.

Cap. 1.

A **D**E causis igitur Criticorum dierum acturi, ea præmittemus in primis, quæ circa morborum dies sunt obseruata: deinde referemus, quo pacto alij eorū causas reddere tentauerunt: tum demum, quomodo & nos per magis rationabilia, & consentanea magis naturæ reddendas existimemus. In primis igitur recipiendum est nobis dierum, per quos ægritudines pergunt, alios Criticos dici, in quibus, quæ sunt Crises, maiori ex parte fiunt, alios vero non Criticos vocari, in quibus, perraro visuntur Crises: quosdam vero medios esse: obseruatum enim esse constat & maiorū nostrorū experientia, & ea, quæ in dies fit, certis diebus innumeras Crises videri, certis rarissimas, aliquibus medio modo se habere: item & inter Criticos vocatos, quosdam esse præcipuos, & quasi principes, quosdam principatum minores, porrò & alios esse indicatiuos & quasi nuncios eius Crises, quæ in die principe futura est. Critici ergo sunt 4, 7, 11, 14, 20, 21, 27, & secundū alios 28, & alij, quos recensere necessariū nō est. Præcipuos autem omnium esse constat 7, 14, 20, & 21, quāquā de 7 & 21 non plane inter antiquos cōuenit, vter magis Criticus sit. Archigenes. n. magis amare 21 visus est, Hippocrates vero & eius sectator Galenus 20 magis: sequunt deinde principatum minores 11, & 4. Non Critici vero sunt 6, 8, 10, 12, 16, 19, 22, & 25: quāquā & quandoque Crises nonnullas videat, verū illæ nō proprie Crises sunt, quare & ipse inter Criticos recensetur. medio vero modo se habent 5, 9, 13, 17, 18, & 24: sed horum 17, 13, ad Criticos appropinquant magis, 9 vero non Criticos. Indicatiui vero 1. ut 4 quidem septimi, 11 decimi quarti, decimus septimus vigesimi, 24 vigesimi septimi, omnes quidem quarti à die, in qua perfectæ futura est Crisis. hæc igitur quod ita sint, recipiendum est: cur autem ita se habeant, & vnde tanta dierum diuersitas enascatur in morbis, nunc inquirendum.

Cap. 2.

Pythagoricorum autem dogmata aut referre, aut refellere superuacaneum videtur, quando iam satis manifestum est neque numeros, neque in vniuersum quantitatem vllam principium actionum esse posse, nisi forte per accidens.

Philosophorū vero quæcunq; rationē dierum in Crisib. casui donant, rationabilius quædam magna ex parte loquuntur: dicunt. n. quæcunq; agunt & patiuntur, omnia certa inter se ratione proportionēq; cōsistere, & certo tempore agere, hæc quidem maiori, illa minori, vt accidit: quare & circa Crises, quæ die septima aut quarta decima humores moueantur in nobis, nulla certa alia causa est, nisi quod talem accidit esse proportionē naturæ ad humorē, quem tanto tempore concoquit, cōcoctum expellit, hūc quidem in septima, illum in quarta decima: quemadmodū & ignis hoc quidē robur vna die, illud duabus absumit: & bilis quæ flaua est, per tertias, quæ atra, per quartas mouetur: sicut igitur in his non querimus rationē dierum, ita nec circa Crises debemus querere, sed solū cur hoc humoris genus citius, illud tardius moueat.

Verum enim vero, tametsi verum hi in vniuersum dicunt, certam esse inter agentia proportionem, & certam mensuram temporis, tam simplicem tamen causam habere Criticos dies existimandum non est, sed magis credendum quædam etiam ad Crises concurrere, propter quæ certis diebus multæ, certis paucæ spectentur Crises: si enim sola illa proportio accederet, profecto non magis septimam, quam octauam & nonam diem Criticam videremus, siquidem paululū immutata materia, & in octaua & nona spectarentur Crises.

Fracastorij.

G

Cap. 3.

Cap. 3.

Cum Astrologis vero, & medicis, qui eos sequuntur, maius mihi negociū parari video, quorū alios Astrologia, alios Galeni amor permoueat: sed hi certe si nō ob aliud nobis in sensu sint, iniuste quidem nobiscum agant, quando & nos alioqui Astrologiam ueneramus, & Galeni nomen ac memoriā uti sacram sanctamq; colimus: quicquid uero molimur, id omne ueritatis & philosophiæ amore facimus, quæ in nullius uerba iurare addicta est. Referemus igitur, quæ medici ex Astrologorum decretis scribunt, certum esse inquit per septenarios dies Crises incedere, circaq; illas potissimum fieri: quum uero & Lunam quoq; certum sit per septenarios dies & celi quartas rebus, quæ hic sunt, impetum quandam & uim ingerere, quid nam aliud censendum sit, q̄ Lunam, quod septenarias illas commotiones immittat Crisibus? Efficax quidem atque euidentissimum signum est hoc rationem dierum in Lunam referendam esse, quum præsertim nihil aliud sese offerat, quod in mediū afferri possit. Dupliciter autem quum Lunam conuersionem dimetiamur, & per reditum ad Solem, quem mensē ciuilem uocant, & per reditum ad certum punctū in zodiaco, quem lunarem appellant mensē: in utroq; quidem mense manifestum esse dicunt Lunam per celi quartas & septenarios dies commotionē impetumq; rebus hic inferre. Ciuilis enim mensis ex diebus 29, horis circiter 13 constat, quod tēpus si per quartas suas partiaris, erit quarta quælibet dies 7, horæ ferme 9: circa cuius temporis extremas 24 horas res maxime à Luna moueri testimonium dicunt & illos facere, qui circa maritima uersantur, & illos, qui circa rustica. Similiter autem se habere aiunt & in Lunari mense, qui ex diebus 27, horis 8 cōstituitur, qd Astrologi præsertim Aegyptij affirmant, quibus credendum esse Galenus præcipit, ac penè minatur: cuius rei & grauissimū testimoniū afferunt, dicunt. n. agrotare aliquo, si Luna forte fortuna in eo puncto fuerit, quo ille exortus fuit, tum ei bonam uel malam conditionem allaturam, quum in quarta celi ad eum punctum extiterit: si. n. oriens ille in eo puncto salutare felices stellas habuit, tum Lunam ab ea quarta salutem elargituram, si uero infelices in ortu stellas sortitus est, periturum quidem ab ea celi quarta. Ex quo existimari debet septenarios Lunæ dies hic magnā quandā facultatem & uim habere. Hæc igitur sunt, quæ medici partim nauatarum, rusticorumq; testimonio, partim Aegyptiorum astrologorum de Criticorum dierum causis referre solent. Nos autem Astrologorum ac Galeni amicos rogamus, ut contenti sint placide & sine stomacho nobiscum hanc rem inquirere: primum enim examinabimus, quæ experientia obseruationibusq; consistere medici dicunt: mox aperte (ut arbitror) ostendemus, quomodo quasi fascinationibus Astrologorum lucrati, & uomere & sudare in septima & quartadecima sine Luna possimus.

Cap. 4.

In ciuili inquirunt mense tū nauarū, tum agricolarū affirmant per celi quartas commotionem maiore rebus Lunam dare. at certe decebat eos abijs accipere, quæ nā ea essent, in quibus maior illa commotio uideatur: si enim in uniuersum ita esse circa maria affirmant, falsum nimirum asserunt: primum. n. circa maris cremeta & decrementa (quos æstus uocant) constat nō maiore commotionem per quadraturas Lunæ fieri: quā per id tempus uel minimos cerni æstus manifestū est: at uero maiores & uentos, & tempestates non circa septimā Lunæ diē, sed circa quintam exurgere nauitis omnibus notum est: quod & Virgilius & Hesiodus quoq; notarūt, quū

A quintam esse fugiendam præcepere, quæ nam igitur ea sunt circa maria, in quibus maior illa agitatio percipiatur? Testacea, fortalis, & crustacea, & id genus dicet sub quadraturis Lunæ excitari magis, & nutriti, & pinguescere melius: quod certe neque negamus, nam per coniunctiones Lunæ tam & calor, tum & humor exiguus in illis est, vegetari autem excitariq; uterq; incipit tum forte, quum Luna circa quarta veritur, non quidem ea de causa, quæ Luna in quarta celi sit, sed ob id magis, quæ tunc tantum demittitur luminis, quantum sufficiens est ad fouendū eorum animalium calorem, humoremq; præ alimento suggerendum: cuius signum illud est, quod non solum per quadraturas pinguescunt ea animalia, sed etiam post, & magis, manifestum igitur ex his esse potest nihil ea ex prælo ad Crises facere, quæ æmaritimis accepta sunt. Circa rustica vero quedam ab agricolis tum maxime fiunt, quum semiplena est Luna, non cerrealia de causa, quæ ut extrema effugiant, hoc est coniunctiones, & oppositiones, quorū utriusq; quibusdam rebus obesse solet, hoc quia nimis humoris est, illud quia exigui caloris. quæcumq; igitur ob humoris abundantiam nata sunt aut putrescere, aut in luxuriâ abire, ijs oppositiones Lunæ timent: quæ vero caloris inopia sterilesce-re, illis coniunctiones cauent: quæ de causâ mediū tempus eligere solent. arbores igitur, quas duraturas volunt, multas per plenituniam non credunt, multas per Lunæ silêtiâ, in altero. n. ob nimiam humiditatem putrescant, in altero inopia caloris emarcescunt. nihil. n. refert ad putredinê efficiendam, siue humor plus æquo accesserit, siue calor, quæ contineremissionem, defecerit, similiter & satorum quæcumq; facile luxuriant, ut faba, & aphaca, & cicer, & penè omnia, quæ siliqua gerunt, nec per coniunctiones Lunæ ferunt, magis vero oppositiones etiam timet. Idem & circa vinemiam & vina conficienda nonnulli obseruant, per plenituniam. n. humidiora, quæ par sit, & aquosiora vina fiunt, per coitus vero frigidiora & minus potentia. atque hæc ferè illa esse existimo, quæ rustici obseruent, non quidem quæ in quartis celi vllavis maior in sit, sed quæ lumen id mediocriter aptissimum quibusdam rebus conficiendis vult. quod vero in ore vulgi est per quartas Lunæ mutari aeris constitutiones, & serenitates, & pluias, & id genus, vel ipsi vulgo motum esse esse mendacissimum.

B At in lunari mense Astrologi Aegyptij affirmant celi quartas vim habere maximam, exemplo eorum, qui egrotant Luna eo in purgato existente, in quo eam illi sunt: sed profecto (vt suas Aegyptijs condonemus obseruationes) mirari tum Galenū ipsum debemus, qui quum optime alioqui naturam inductionum nosset, tum vni tamè exemplo tam facile manus dedit. Inductionum enim aliarum necessariorum sunt, aliarum probabiles tantum, & harum aliarum simpliciter probabiles, aliarum secundum quid & ad hominem. Necessariorum sunt: aut in quibus inductio ad omnia singularia fit, aut in quibus omnia singularia prorsus similia sunt, & nullum accidens pati possunt, vt mathematica: aut in quibus inductio in paucis quidem fit, sed ratio ad naturam communem & ad vniuersalem fit. Quod si nec in omnibus inductio fiat, nec singularia prorsus similia sint, nec ratio ad communem naturam sit facta, tum quæ fit inductio probabilis solum est: simpliciter quidem probabilis, si in ualde multis sit habita, aut ratio ad communem naturam quidem fiat, sed per communia: secundum quid autem probabilis, & ad hominem, si in paucis inductio fit. quid igitur dicemus de Aegyptiorum inductio-nem? primū quod si dixerint in omnibus, & quartis celi, & rebus omnibus ita obseruasse, re quidem vulgo impossibile affirmabunt: sed certe nec singularia prorsus similia sunt: quartæ quidem enim celi, quatenus quartæ sunt, & mathematice consideran-

tur similes nimirum sunt omnes, at quatenus agentes, & quatenus in illis Luna operatur, non similes certe sunt, sed accidentia multa patiuntur. At uero nec facta fuisse ad naturam communem demonstrationem dicendum est, nam quæ quidem communis esse ratio potest ad naturam quartarum cæli? nisi forte dicant in quadraturis Lunam terræ proximiorē fieri, in oppositionibus plus luminis ad nos demittere. Verum hoc erat in ciuili mense, non in lunari, de quo nunc querimus, quartæ autem lunaris mensis ut plurimū extra quadraturas sunt. ex his igitur esse uideri necessitatē nullam habere Aegyptiorum inductiones, sed nec simpliciter probabiles esse, quum nec in valde multis obseruationem fecerint, nec probabilē rationem ad uniuersale. Cur igitur sophistas Galenus uocat, cur maledictis incessit omnes, qui rem isthanc uelint rationibus inuestigare? si enim uix probabile secundū quid, & ad hominē est, quod Aegyptij dicunt nihil necessitatis continens, quid prohibet aliter esse posse, quod æquum decensq; est a Philosopho hominē inquiri?

Cap. 3.

Sed quid adeo laboramus? dentur omnes Aegyptiorū obseruationes, ualeēt naustrarum, agricularumq; testimonia, moueat Luna fortius per quartas cæli utriusque mensis, moueat per quartas Natalicij puncti fortius, quam tñ causam illis Crisibus dabimus, quæ extra quartas utriusq; mensis, extra quarta Natalis sunt? rarissimi enim contingit, ut septenarij morborū dies cum septenarijs Lunæ coincident.

At hic confurgunt recentiores quidam Astronomi simul & medici, ac uocē tollunt, clamantq; nos Astrologorum decreta non intelligere, neque enim ita esse, ut in solis mensium illorum, & puncti Natalicij quartis Luna res moueat, loco enim exempli hæc sunt, sed ita accipi oportere, ut quocunq; in puncto quæ agrotauit, Luna per quartas cæli ad eum punctum commotionem inferre: ut si heri Dion, hodie Callias in morbum incidit, per suam septimam Dion, per suam Callia Luna impetum dabit, quare & ad oēs Crises concurrere, sed per septenarios cuiq; suos.

Nos uero medicos istos atq; Astrologos rogamus, ut paulisper considerent, & uocem demittant: uolumus enim quædam eos placide percunctari, ac primum illud, nūquid, quod dicunt de Luna, in morbis solis spectetur, an & omnibus alijs quæ noua fiunt: si quidem in omnibus ita esse dixerint, nunquid igitur, si Praxiteles louē sicuturus hodie marmor incidere cepit, die septima felicis aut infelicis sculper? & si fontem quis hodie deriuauerit, nunquid largius ille fluet in septimā? ita. n. fieri oporteret, quando & in fluxu humorum nostrorū idē cōtingit: & si colonus agrorū stercorearit, opimiorē in septima uidebit q̄ in octaua? quā ita se habet & humor, q̄ in nobis putrefcit. quæ certe omnia q̄ ridicula sint, nemo est qui non uideat. Si uero in solis morbis septenarij hi Luna motus uim suam habent, mirum profecto dicit affirmari ab agricolis & nauis, sed multo amplius testimonium afferre uoluit. sed quoniam placide cum his Astrologis agimus, placet quidem ut in solis morbis inquiramus, quale sit, quod de Luna septimis nuper dixere. Primum autem illud statuatur, Crisim esse localem motum humorū. si igitur Luna hūc motū facit, querimus, an eā uim facultatemq; mouēdi humorē per se & (ut aiunt) essentialiter habeat, an ab alio acquirat, aut loco, aut aspectu, aut reflexione luminis, aut alio. si quidem essentialiter id habet Luna, nō igitur in septima magis, q̄ in octaua mouebit, & noua, quæ enim per se insunt, semper insunt, & idem semper operantur. Si uero

ab alio

Abalio acquirit, quicquid sit illud, si id quidem vnum est & determinatum, quales sunt quadraturæ & oppositiones, & quartæ natalis puncti, tum ergo solum mouebit Luna, quum in eo erit, aut loco, aut aspectu, aut alio, recedens aut non mouebit: at vero si vnum & determinatum non est id, à quo virtus Lunæ dat, sed talia sunt omnia puncta, in quibus quis ægrotet, vt per septimam cuius; suam afficiat sit Luna, primum quidem hoc poni valde mirum est, sed tamē ponatur: sit ergo ut hodie Dion ægrotet, cras Callias, postridie Plato, in alijs alij, oēs quidem eadem ægritudi- ne & ad septimū Crisim factura, per suam igitur celi quartā Luna vnicius; Crisim dabit, in septima quidē Dioni, in octaua Calliæ, quæ illi septima est, in nona Platoni, ipsi septima, & ita in alijs: at certe si ita fiat nimirū Luna quotidie eundē effectum faciet, Crisim videlicet, & localem motum humorū: quod.n. in Dione fit in septima, in Callia fit in octaua, in Platone in nona, in alijs in decima: idē autem effectus si fiat diebus singulis, oportet & causam cōtinenter eandē esse, diuersa.n. si fit, eundem effectum non faciet. si igitur à loco acquirit Luna eam vim & facultatem mouendi, omnia quidem loca successiue, & puncta omnia eandem habebunt vim, quare & quocūq; in loco sit luna, idē semper operabitur: igitur ita in octaua mouere Dionē poterit, sicut & in septima, locus.n. in quo est in octaua, eandē vim habet per se. Nec certe dici illud potest non moueri in octaua Dionem, quā illi septima non est, quod enim punctus aut locus septenarius alteri sit, respectus quidē est forinsecus veniens, quem & nos facimus, respectus autem nihil ipsi per se agunt, nisi in re, & in causa mutatio aliqua sit. Si ergo locus, qui in octaua est, eā vim per se habet mouendi humorē, siue septimus sit, siue octauus, semper eodem modo mouebit: quam ob rem nihil tandem esse manifestum est, quod dicunt Lunam ægrotanti cuius; per suas septimas commotionem ad Crisim dare. Præterea penē risu dignum est dicere primū, verbi gratia, punctū arietis primo cancri & primo libræ solū respondere, secundū secundo, tertium tertio, & ita in alijs, simplex.n. corpus est celi & eiusdem nature, & virtutis per totum orbem: quod si diuersæ nature primus arietis & secundus cancri est, quo ergo modo Luna eundem effectum faciet, & in secundo cancri, nam & in eo humorē in Callia mouet? musitant adhæc paulisper Astrologi quidam, tamen aliud quid comminiscuntur, ac dicunt eo in puncto, quo quis ægrotat, infundi à Luna nescio quid, quod non nisi per septenarias periodos vim suam adit: sed certe & hoc ridiculū est, & idē redit, quod.n. hodie Dioni infundit, cras infundetur Calliæ, postridie Platoni, idē ergo quotidie effectus fiet, quare & eandē oportet cōtinēter causam existere, vnde & idē dieb. singulis efficiet Luna, & in oī subiecto, si paratū sit. Eadē dicant, si Luna eā vim ab aspectu acquirit, aut reflexione, aut alio.

Postremo (ut tandem finem faciamus, iam.n. molesti videri possumus aperta in re) ad hæc aduertere Astrologorū amicos rogamus. supponamus autem in primis actionem omnem non nisi contactu fieri, cælum autē & sidera, quum huc non pertingant, agere quidem per aliquid huc demissum, id vero aliquid spirituale esse, dico autem spirituale qualitatem contrario carentem, quæ & momento diffundi solet, quale lumen, & si quid aliud eiusmodi demitti à cælo potest. spirituum autem actiones (ut in ijs, quæ de contagione, diximus) omnes hæ sunt, & non aliæ. Primum quidem videntur posse qualitates illas producere, quæ primæ uocantur, ut lumen videmus calorem facere, quocunq; id modo fiat.

Deinde videntur & vim trahendi ac fugandi quædam habere, quod in Magnete,

Fracastorij.

G 3

Adamante,

Adamante, Electro, & alijs, quibusdam est manifestum. certa enim attrahunt, quod C non aliter posse facere, q̄ per spirituale aliquid demonstratū est in alijs: at vero & in Antiparistasi multorū palam est fugare sese nonnulla per spirituales qualitates. possunt deinde & hæc eadē spiritualia in animalium mēbra modo tristitiā & displicentiam, modo suauitatem & voluptatē ingerere. recepta enim in nobis necesse est aut vt grata atq; amica recipi, aut vt ingrata & inimica: sic sonus, & sapor, & odor, & lumen, & id genus reliqua recipi consueuere. Postremo q̄ eadem possint id cognitioni repræsentare, vn de effluxere, manifestum est: tot igitur & nō plura posse facere spiritualium vnumquodque supponendum est nobis. Si igitur aliquo horum mediante concurrat ad Crises Luna, quærendum est, quo nam prædictorum modo concurrat, generando ne aliquam qualitatum primarum, an trahendo, vel fugando humores, an displicentiam vel voluptatem ingerendo? horum enim aliquid dici necesse est, nam cognitionem ad Crises faciendas præbere, nemo est qui dixerit. Sed certe quicquid horum datur, vna quædam communis ratio eōtra est, particularis autem multa, nā primum quicquid ponat, superuacaneū est, & sine necessitate: siue n. spirituale illud calorem generet, nostrūq; eo modo augeat, siue trahere vel fugare dicatur, siue displicentiā stimulumq; in mēbra ingerere, in cassum ponunt omnia, quando ea in nobis omnia sunt, quantum sit satis, calor, propulsatio, stimulus. particularius autē inquirēdo si spirituale illud ob id ad Crises concurrat, q̄ calor sit productiuum, lumen ergo id erit: at certe lumen non vna die magis q̄ alia calorem suggerit, nisi quo plus ad terram reflectit, quod in Sole quidē accidit, quāto directior sit nobis, in Luna vero quod plus luminis à Sole recipit, recipit autem continenter plus, quo magis ab eo remouetur, quare quum octaua & nona die abscedat à Sole magis, utiq; & in ijs calorem apportabit maiorem semper, quā in septima. Si vero dixerit non hoc modo spirituale illud operari, sed magis aut trahendo humores, aut fugando, illi quidem primum sciant, quæ sese intuemur trahē, aut pellunt, omnia finem in natura habere, quo sic mutuo conferuentur, hæc quidē repulsiō contraria, illa trahendo affinia consimiliaq; at inter cælum & humores nostros hic finis esse nō potest, neq; cum inimicitia vllam cum humoribus cælum habet, nec trahendi necessitatem, quo aut conferuet, aut conferuetur. Præterea, quæ sese trahunt, oia eo vsq; sese attrahunt, quo in vnum coeant, nisi impediuntur, hic enim attractionis est finis: trahi autem humores vsq; ad cælū neminem dicentur arbitror, nisi si quis etiam putare possit pasci sidera, ut antiqui poetæ dixerunt. Impediti vero cælum perpetuo tempore à fine suo diuinum corpus & immortale, inconueniens non paruum est: ac demum si spirituale illud per se vim eam trahendi, aut figandi habet, semper quidem per se trahet, & non magis septima q̄ octaua, nisi quid aliud ex parte recipientis subiecti obstat. sed neque postremo quis potest dicere spirituale illud uti triste receptum displicentiam in mēbra ingerere, atq; irritare ad eā expulsiōnē faciendā, quæ Crisis dicitur, primū quidē: quæ sic dicere quidē nō possunt, cur maiore displicentiā dies septima ingerat q̄ octaua & nona, si p se eā inimicitiam cum membris habet: inde & illud valde mirum videri debet Dionī triste esse spirituale hoc in septima, Calliæ vero nō, eadē in domo eodem in lectulo tacenti: mox eidem Calliæ in octaua triste & inimicū fieri, Dionī non amplius: ac demum si propter ingestam displicentiā dicatur id Crises facere, imo magis oppositum sequi videtur, & impediti potius ea de causa Crises, quemadmodum in consimilibus

A consimilibus sæpe videmus fieri, sæpe. n. futura existente Crisi, accidit eam impediri ex nouo recepto dolore, aut ex ira & eiusmodi, quod iure fit, diuertitur enim natura à priori stimulo, noua recepta specie tristitiæ alterius. similiter & si operari illud Crises dicatur, quæ ut suauiter recepto corroboretur membra, eadem opponi possunt, non esse enim suauem nisi cui septenarium accessit, & in eodem lectulo Dionis, non autem Calliæ ridiculum certe est, & philosopho homine indignum.

Ad hæc igitur si quis recto respiciat oculo depositam sectam amore, videbit Lunam & beata illa corpora non aliter ad Crises facere, quam & ad cibi concoctiones, & generationes, & alia id genus: neque enim fumus, qui & Solera, & Lunam, & alia sydera negemus multum hic operari & mouere, & ad Crises quoque accedere posse, quemadmodum ad alia, uti yniuersales multorum causas, proprias vero causas esse, & nihil aliud ad rationem dierum in Crisibus debere inquiri, aut inueniri posse, & negandum, & à philosopho ridendum fore existimamus. sed de his satis superque dictum iam est. accedamus iam ad ea, quæ magis rationabilia sunt, & ad medicos pertinentia maiora, demonstrantes rationem omnem dierum in Crisibus ex ijs pendere, quæ sunt in nobis.

Cap. 6.

Prinçipio illud non ignorandum est duo esse, quæ potissimum ad eam expulsiōnem faciunt, quæ Crises dicitur, alterum est displicentia stimulusque, quem corruptus iamque inimicus humor in membra ingerit, alterum est digestio, hoc est preparatio illa, quæ requiritur, si expelli debet: vtrunque enim quum simul conuenit, tum maxime propulsiō humoris corrupti fit, quapropter rectissime Galenus dicebat in paroxysmis, & circa morborum status maxime videri Crises, in paroxysmo enim stimulus atque irritamentum fit maximum, circa status vero, concocta digestaque materia est. accidit tamen quandoque tantum esse irritamentum, ut quantum nec plane digestus fit humor, foras tamen pellatur, conatu quodam maximo à natura facto, quod enim ea vis insit membris, ut nocentia repellat, manifestum est, quanquam, quo principio & quo pacto id fiat, non ita est manifestum.

Ergo & quum plus nimio humor exuberat, & quum furenti est similis, quasdam ante tempus accidit Crises fieri, sed certe eiusmodi non propriæ Crises sunt, sed violentiæ quædam magis, in quibus nullus dierum, nullus naturæ ordo seruatur.

De ijs igitur, quæ Crises non proprie sunt, sed irregulares quidam impetus, nullus nobis sermo erit, sed de ijs solum, quæ propriæ Crises sunt, & causam certam habent, & rationem dierum aliquam.

Cap. 7.

Ad hæc & illud quoque constituendum est, rarissime fieri, ut transeunte in humores vitio aliquo, vnus tantum humor corripiatur, nam ut plurimum vel duo, vel plures vitium idem concipiunt, aut simul, aut post. Quippe ea in massa sanquinis, quæ intra uenas continetur, confusi commisti que sunt & reliqui uocati humores, cholera, phlegma, & melancholia, sed ita ut quodammodo actu, quodammodo potetia in ea massa sint, potetia quædæ, quæ ad minimas, & indiuisibiles particulas redacti sunt, nec monstrari possunt, hoc quædæ phlegma, illud cholera, illud melancholia, nisi particule vniantur: at actu sunt, quum tamen ad particulas minimas deducti sunt, propriam tamen generis rationem habent: igitur propter vicinitatem confusionemque eorum rarissime fit, ut infectionis causa communis pluribus non fiat, si enim contagio & pu-

refactio in causa est, aut liquefactio, aut obstructio, aut aliud id genus, egre fit, ut vi-
tium ad vnum tantum sese applicet.

Incipientibus autem ijs vitari, tum quod corruptum est fecernitur, quantum fie-
ri potest, à reliquo, quod sincerum est, ita operante natura, cui ea vis inest, ac tunc
actu humor fit, coeuntibus in vnum particulis, ac sensibilem humorem constantibus:
per quem modum tandem & expulsio deinde fit, & Crises, modo per vnam, mo-
do per aliam partem, qua magis naturæ commodum est.

Cap. 8.

Accidit autem dum corruptos humores natura separat, & actu facit, ita inter-
dum commisceri eos inuicem, vt vnam conficiant formam, vnumq; motum
dent, ac morbum vnum, qui rationem dominantis insequitur: vnde cholerae nothæ,
& pituitæ nothæ, & melancholiæ nothæ contingunt, à quibus & morbi denominan-
tur nothæ tertianæ, nothæ quotidianæ, nothæ quartanæ: sapissime vero non v-
nam omnes formam conflant, nec vnum motum dant, nec morbum vnum, sed plu-
res, vnde & morbi compositi fiunt.

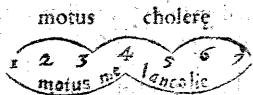
Si igitur, qui peccat, humor simplex, & vnus tantum fit, aut plures quidem, sed
in formam vnam redacti, tunc nulla dierum criticorum ratio est expectanda, sed pa-
roxissimi soli considerandi sunt, & eorum dies, in phlegmate quidem quotidianæ,
in cholera tertianæ, in melancholia quartanæ, in quibus cadent quidem suæ Crises,
sed vt accidit materiam digestam esse, quod certam diem nullam per se habet, pro-
pter quod in tertianis, quæ puræ sunt, videmus, & quintam in differenter & septi-
mam & nonam, & in summam omnes impares dare Crises, nec Hippocrates aliud
in his præcipit attendendum esse, quam dies impares. At vero ubi & plures pec-
cant humores, & non sub formam vnam commisti, sed confusi solum, propriam
naturam seruantes, tunc sperare possumus certas dies uidere, in quibus Crises per-
mutæ fiant, certas, in quibus rarissime, alias medio modo se habentes, quorū oium
causam & certam rationem habere possumus: ac talis maior est morborum pars,
quoniam uti raro est humorem simplicem peccare, ita & plures ad vnam formam
conuenire perrarum est: quare in multis morborum, aut Crises videri possunt cer-
tis diebus, aut motus saltem humorū. Illud vero interest inter humores, quod ad eam
missionem conficiendam, quæ vnus formæ est, aptissimum est phlegma, quoniam
humidum liquidumq; est, ac bene miscibile, inepsissima melancholia, quoniam sic-
cior terrestriorque est, & ad miscendum durior, nihil tamen prohibet & phlegma
seorsum morbum facere, & melancholiam ad vnam formam venire.

Cap. 9.

Plures igitur quum humores in morbis peccant, non autem sub forma vna, acci-
dit quidem interdum, vt vnusquisque illorū manifestum prodat paroxysmum,
Cholera quidem tertianarium, phlegma quotidianum, melancholia quartanarium,
vnde & morbi manifeste compositi fiunt. Interdum vero accidit, vt nō omnes ma-
nifestum dent paroxysmum, sed aliqui illorum latetiores ædant: dico autem laten-
tionem paroxysmum, non quod humor non moueatur, sed quod motus ille suboccultus
fit, quod nonnullis de causis accidit: sæpe enim, qui mouetur, humor non mustus
est, & vix perceptibile est, quo exacerbatur: sæpe sensim, & per moras putrescit, vnde
nec horrore incutitur, nec calorem acrem apportat: sæpe & superuenit maior febris.

At vero & quum non paucum est, quod mouetur, & repente inuadit non sensim & perparticulas, nec maiori alteri morbo superuenit, tum manifestum affert paroxysmum, & manifestæ sunt compositæ pluresq; febres & Hemitrithei, aliæ quidè ex cholera, & phlegmate, aliæ ex cholera, & melancholia. Sed certe nõ frequenter admodum fit, vt peccatibus pluribus humorum, manifestos quisq; motus prodat, verum sæpius id videri accidit, vt vnus manifestum ædat paroxysmum, alii: latentiore, manifestum quidè ille, qui principaliter peccat, latentior, qui non principaliter, sed quasi per sequela: in quandã. Ex his ratio omnis Criticorũ dierum pendet, peccantibus. n. humoribus magna ex parte morborũ pluribus, & ijs quidè non facientibus formam vnã, vnoquoq; aut motũ suum pro natura faciente, cholera quidè per tertias, melancholia p quartas, inde fit, vt quibusdã dieb. humores, qui peccat, simul oēs comoueant, quibusdã aliqui solũ, quibusdã nulli: quare & dierũ accidit quæsdã placidissimis in morbis esse, alias acerbiores, alias acerbissimas: placidissimæ illæ sunt, in quibus nulli humores mouentur, quod quidè fieri potest, quanquã phlegma quotidie motũ faciat, ob id, qd phlegma ipsum vt plurimum formam vnã cũ alijs conflat, & illorum motum cõsequitur: acerbiores sunt dies, in quibus vnus humor mouetur: acerbissimæ, in quibus oēs. aptissime igitur dies illæ sunt ad Crises faciendas, in quibus concursus fit humorũ omnium: acerbissimus. n. tum paroxysmus fit, ac stimulus & irritamentũ naturę maximum, quod præcipue sequi ad agendas Crises diũ est supra. Porro qm nec Crisis fit nisi digesto preparatoq; humore, perfecta aut absolutaq; digestio nõ est, donec quod crassius est ac feignius, digestum ipsum nõ sit, crassior vero & feignior omnibus est melancholia: inde fit, vt potissimè circa melancholiæ & motus & digestiones attendantur Crises, cuius natura (vt mihi videtur) nõ est à multis rectè perspecta, nã ea semper ferè in morbis cũ alijs aut principaliter peccat, aut subpeccat saltè, quod plurimum est: quæ, qm vnã cũ ijs formã facere inuenta est, per se quidè mouetur, & suas periodos seruat, interdũ quidè manifeste, quod tũ accidit, quũ & multa est, & principaliter peccat, vt plurimũ autem latentius, quum scilicet subpeccat ipsa, & putredinẽ ex alio principio recipit: quibus igitur diebus cũ motu aliorum humorum concurrat, acerbissimum paroxysmũ affert. porro & qm Crisis non fit, donec & ipsa non sit digesta, fit quidè, vt è melancholia tota ratio dierũ in Crisibus præcipuè pendeat per modũ, quem iam afferemus, cuius rei non ab re fuerit in primis hoc exemplum apponere. Sit. n. qui principaliter humor peccat, cholera, non quidè pura, sed commista, commista aut cum slegmate quidem sub forma vnã, cũ melancholia vero vicinitate sola & confusione, subpeccet aut melancholia; ac non multa, nec valde crassa, sed subtilior, & in summa quæ cito terminum dare possit: igitur putrescete cholera, simul quidem & eadem die cõputrescet & melancholia, morosusq; fatis erit paroxysmus ille primus (vt pote duorum humorum): secunda autem dies quietissima redibit, in qua nullus humorum motus fiet, at tertiã paroxysmum cholera quidem sentiet, Crisim tamè non faciet, tum quia stimulus nondum maximus, tum quia totum nondũ digestum est: quarta autem dies motum habebit melancholia, sed latentior, quia non multum est, quod tunc mouetur de melancholia, partim quidè quia subpeccabat solum, partim quia putrefactio eius quodammodo pendet à cholera, qua cessante in die quarta aliquem quidem motum dat melancholia ob concepta putrefactionis semina, sed parũ, & latentem, qm origo & fomes putrefactionis quiescit: quinta ve-

ro cholerae motum videbit, sexta nullius: at vero septima acerbissimum omnium pa-
roxissimum apportabit concurrentibus simul humoribus, qui peccabant, omnibus
ac largius melancholia, quam ex alterius contagione & impulsu non parum motionis
recipit: qua die, quoniam & digesta est melancholia,
fuerat enim subtilis, & pauca, nata cito terminum re-
cipere, continget etiam Crisis: stimulus enim acer-
bissimus in ea fit, & totum digestum est, in alijs au-
tem diebus, aut stimulus absuit, aut digestio.

Cap. 10.

Sed de his latentibus paroxysmis operæpretium est nonnulla dicere: nam qua-
rant forrasse aliqui, nunquid latentes hosce melancholiae motus effinxerimus
nos, an etiam perspexerimus in morbis. si enim perspeximus, cur & alij non perspe-
xere, non Hippocrates, non Galenus, & alij? si uero non perspeximus: quid effingi
oportet, quæ non sunt? si enim essent, viderentur utique. Ad quos dicimus non
effingere nos eos motus, sed in morbis esse, & videri, si diligenter quis animaduertat:
nec profecto dicere possem, quotiens non solum ego conspexerim, sed & alios
etiam medicos sensisse viderim, admiratos dies illas, quas quietissimas expectabant,
rediisse tamen inquietas, morosas, ægrumque; iactari, & cõqueri, nescientes unde hæc
contigissent. Interdum vidi & medicos alios, quod quartarios quosdam motus in cer-
tis morbis percepissent, dubitasse, ne febris in quartana desineret, quum tamen nec
quartana subsæcuta fuisset, & ægritudo suo tempore absoluta. ergo vero qui prius
motus hosce cõsiderassem, nullum horum timebam, aut mirabar, quin sepe monui
dies, quas illi quietissimas expectassent, morosiores esse futuras. Quare & Hippo-
cratem, & Galenum, & alios vidisse eosdem motus existimo, sed forsita tulit, ut ad
causam non animaduertierint. nam quid aliud monstrant dies illi, qui indicatiui di-
cuntur, qui oēs quarti sunt à die, in qua Crisis perfecta futura est? quid aliud indi-
cat totus progressus Crisium, qui nõ per septenarias, sed per quartanarias periodos
pergit, quarum duæ septenarium vnum faciunt? Hippocrates quoque quasi rem
isthanc innuere videtur mihi, quum dicit quartanarios motus in morbis spectan-
dos esse. Sed necessarium non est fortasse plura hac in re adducere, quia ab vnoquoque
spectari possit. quod si medici oēs faciant, & rem ita esse videbunt, & magnam quod-
dam principium ad multa nacti erunt, & multa simul desinent & admirari, & timere.

Cap. 11.

Sed rursus dubitare omnes iure possint, quoniam per præscriptum quidẽ exem-
plum monstrari fortasse potest, quomodo & quarta & septima dies Criticæ ip-
sæ sint, at quomodo & vndecima, & quartadecima, & vigesima, & vigesima prima
Criticæ sint, demonstrari quidem non potest. Nam per assignatum exemplum
melancholiae motus sunt 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, & 28: in quibus nec 11, nec
14, nec 20, nec 21, nec 27 locum habent. Ergo, quo pacto & hi quoque dies Criticæ
sint, expediamus. Primum autem illud præmittamus, melancholiae modos & con-
ditiones multiplices esse, sepe enim pauca est, sepe multa, interdum crassior, inter-
dum tenuior, modo frigidior: modo soluta magis, modo calidior, modo frigidior: si-
militer se habet & cholera. ex hac diuersitate fit, ut prætescente cholera quandoque
simul & eadem die computrescat & melancholia modo in initio paroxysmi, modo
in medio, modo in fine, quod tum maxime fit, quum & pauca est, & subtilior, & ca-
lidior

A lidior magisq; admista cholera: tunc. n. ipsam in citissime transit infectio. interdū non simul & eadem die moueri melancholiam accidit, sed secunda solum die, interdum & tertia solum, fortasse autem & quarta solum: in acutis enim morbis prima die motus fit vtriusq; humoris, acuti namq; morbi à tenuiori, & paucā, & calidiori materia fiunt, in tardis autem morbis, quos Cronicos vocant, quoniam crassiozem illi, & multam, & tenacem, frigentemq; materiam habent, moueri quidem melancholiā accidit non nisi die tertia, & si materia crassissima sit, fortasse non nisi quarta, in mediocribus autem morbis, quorum & materia media est quantitate, crassitie, & alijs, die quidem secunda reperit in melancholiam putredo. igitur si prima die cum cholera simul & melancholia comoueat, quod in acutis fit morbis, quartanariæ quidem periodi, erunt 4, 7, 10, 13: raro enim vltra hos protenditur status in acutis, si ergo quàm acutissima sit ægritudo, tum Crisis in 4 fieri potest, in his enim materia & paucissima est, & subtilissima, & feruens: si vero acuta quidem sit ægritudo, sed tamen inter acutas seignior, ad 13 protenditur eius status: si vero mediocriter acuta sit, ad 7. in medio autem quum sit, qui mediocriter acutus est morbus, media autem sæpius, quàm extrema, contingant, inde fit, vt in genere acutorū dies septima maxime Critica sit, rarius enim est morbum quàm acutissimum esse, rarius quoq; si acutus est, vt ad 13 perducatur statim: si tamen quādoq; ad 13 prorogetur Crisis, totus dierum progressus ita se habet. Prima quidem dies tristis est, & inæqualis, duos enim habet motus: secunda placidior redit, si non duplex sit febris: tertia motum cholerae sentit: quarta melancholiae, sed latentē, at morosum tamen: quinta cholerae reuersionem videt: sexta mitis pergit, septima valde quidem acerba est, non tamen Crisim dat, quoniam non plane digestus est humor: octaua suauior ducitur; nona grauior propter cholerae motum: decima latentem habet melancholiae motum: vndecima cholerae manifestum: duodecima placida est: at 13 sauisissima, & Crisim etiam affert, quoniam cum irritamento maximo digesta etiam materia est, vt plurimum tamen in his morbis resolutio magis morbi, quàm Crisim fit in 13.

Cap. 12.

SI vero non prima die, sed secunda solum, motum dederit melancholia, quod in mediocribus morbis accidit, tum quartanariæ periodi erunt 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20: vltra autem rarissimè in mediocribus producit status. Critici autem sunt 11, 14, 17, & 20: sed vndecimus Criticus quidem est, si in hoc genere materia nō multa sit, & acutis proxima: si vero in eodē genere crassior sit, & chronicis vicinior, tū Crisim ad 20 protenditur: si vero in omnibus mediocribus, ad 14. quā autem media sepius, quàm extrema, contingunt, inde est, qd 14 maxime Critica sit in mediocribus morbis, mox 11, mox 20, mox 17. illud tamen ignorandum non est in tertianis, quæ simplices sunt, pares dies raro Criticas videri, eo qd in ijs paroxysmus non accidat: nisi anticipatio forte fiat, quare nec 4, nec 14 in his Criticae valde videtur: quā tamen in tertianis sæpe accidit, vt non simplices sint, sed duplices, tū & sepe continuæ, necnon & anticipatio quoque paroxysmorum contingat, ex his euenit, vt 14 dies multas videri Crises cōsueuerit, similiter & 20. Quæ vero in hoc progressu sint lenes dies, q̄ acerbiores, quæ acerbissimæ, ex subscriptione manifestum esse potest.

1.2.3.4.5.6.7.8.9.10.11.12.13.14.15.16.17.18.19.20.

At si tertiz solum die motum recipiat melancholia, quod in chronicis morbis fit, in quibus crassa valde, & tenax, & multa materia est, periodi quidem erunt 3, 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24, 27, 30: raro aut ultra contingunt Crises: maxime aut Criticus horum erit 21: mox 27: mox 15: si enim materia crassa quidem, ac tenax sit, pauca aut in eo genere, ad 15 status erit: si vero crassa, ac valde multa, ad 27: si vero eo in genere mediocris, ad 21. quod iccirco sepius euenit, quam in medio est, quod vero dies quietiores, quae grauiorae, quae grauissimae futurae sint, ex subscriptione manifestum est.

1.2.3.4.5.6.7.8.9.10.11.12.13.14.15.16.17.18.19.20.21.22.23.24.25.26.27.28.29.30.

Cap. 13.

EX his omnia illa monstrari possunt, quae circa Crises spectantur: ac primum illud, cur tam 20, quam 21, Critici dies sint, in quo tantum Galenus laborat, mensem mirum componit, horas subtrahit: patet enim in mediocribus morbis 20. in chronicis 21, diem Criticam esse, vtra autem Critica magis sit, difficile certe est iudicare, casu enim fieri potest, ut aliqui plures in 20, aliqui plures in 21 Crises perspiciant: propter quod Archigenes magis 21 amauit, Hippocrates vero 20 magis. Illud quoque perperspicuum esse potest, cur dierum alij praesent principatu, alij sint principatu minores, & cur alij Critici sint, alij non, alij medio modo se habeant.

Ergo inter omnes maxime Criticus dicebatur septimus, quod iccirco fit, quam maxima Crisum pars in acutis fit morbis, in ijs & stimulus ingens fit, & materia subtilis est, & haec mobilis, in acutis autem maxime Criticus erat septimus, quam in medio est. ab hoc secundus principatu ponebatur 14: nam & si quartus, & 13 in acutis versantur, rarius tamen est, ut morbus quam acutissimus sit, rarius item ut in acutis status protendatur ad 13: quam ob causam 14 crebriores Crises videt, quam in morbis mediocribus fit, & in ijs maxime Criticus existat: propter eandem causam & 20, & 21, & 11 magis etiam Critici sunt quam 4, & 13. inter ipsos autem 20, & 21 superant principatu vnde decimus, nam quamquam vnde decimus fit in mediocribus morbis rarius, tamen in illis fit, ut status acceleretur ad 11. Non Critici autem erant 6, 8, 10, 12, 16, 19, 22, 23, 25, 26, 29: ac 6 quidem rarissimus Crises videt, quam in eo neque cholerae motus fit (quum sit par) neque melancholiae, nisi forte in periodis tertiae diei: at in illis status multo longior expectabatur. quae de causa in 6 Crises non sunt, nisi forte aut paroxisimus septime anticipet, aut materia furens sit, aut exuberantissima: in his. n. quaedam Crises apparent in 6, verum illae (ut diximus) proprie crises non sunt, sed violentiae quaedam magis, propter quod saeuus dici consuevit is dies, quum Crises dat, quippe quum illae a prava materia fiant. octaua quoque propter eandem causam, quam nec cholerae motus, nec melancholiae videt, nisi in periodis secundae diei, Critica esse non potest. 10 vero motum cholerae non habet, quae est resit, ut quamquam motum primae diei habeat, non possit tamen Critica esse: at 12 & par est, & motum melancholiae

tertiae

A tertiæ diei, quæ serius statum facit: 16 autem periodum habet primæ diei, sed illuc non præceditur status in acutis morbis: cõsimiliter & 19 motus habet primæ diei, vnde nec ipsa Crifim videt: sed neque 22 eadem de causa. vigesima autem tertia periodum habet secundæ diei, sed in morbis mediocribus dictum est statum non protendi ultra 20: ad 25 autem transirent periodi primæ diei, si morbus non ante decerneret: idem de 26, & 29 dicatur. De vigesima autem octaua dubium apud antiquos fuit. multi. n. præterunt eam 27, quod quidem verum esse potest, si forte melancholiam die solum quarta moueri accidat, sic enim periodi erunt 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31. quem motum & nos semel obseruauimus in continua febre, in qua duplicis tertianæ correspondentia fuit. acerbæ aut dies ceperunt esse 7, 10, in qua exacerbationes tertianariæ cessauere, abinde vero cum continua quartanarij solum nobis apparuere: sequissimæ vero omnium dies fuere 22, 25, & 28, in qua eger supremam obiit diem. Medij autem dies erant 3, 5, 9, 13, 18: ac tertius quidem, & 5, & 9 ita se habent, quoniam in tertianis puris, & ijs, quæ non puræ sunt (habent aut formam vnam) multa contingunt Crises. 13 autem ad Criticos proprius est (vt diximus) quoniã & impar est, & inter periodos primæ diei cadit: quare & ipse nonnullas crises videt: 17 autem periodos habet secundæ diei, & in eo sæpe Crises etiam fiunt: at 18 periodum sortitur diei tertiæ, & quasdam etiam Crises dat, vel anticipantibus paroxifmis, vel in duplicibus tertianis.

Cap. 14.

Indicatiui vero dies sunt, in quibus materia nõ omnino digesta est, proxima aut vt digeratur: quoniam vero natura, quoties irritatur, expulsionem nocetis tentat, inde fit, vt certis diebus Crises quædam imperfectæ contingant, nuntia vero eius

B Crifis, quæ perfecta futura est. Crifim quidem atq; expulsionem tentat natura, quoniam stimulat, imperfectam autem facit, quoniam non omnino digesta est materia, quæ tamen quoniam in parte digesta est, in parte etiam expellitur: propinquissima vero digestionis quoniam sit, nunciat quidem in sequenti periodo futuram esse perfectam Crifim, atq; iccirco indicatiui illi dicuntur dies, in quibus imperfectæ contingunt Crises, propinquissimæ vero perfectis. omnes autem quarti sunt à die perfectæ Crifis, quod apertissime monstrat rationem Crifium à melancholiam motibus potissimum dependere: quartus igitur nuntius septimi est, vndecimus quarti decimi, decimus autem septimus vigesimi, decimus octauus vigesimi primi: vidimus autem nos & 8 indicatiuum fuisse vndecimi in muliere tertiana febre laborante, cuius acerbiores dies fuere 2, 5, 8: erat enim mota melancholia secunda die: in 8 autem vrina facta fuit sanguinea, vnde iudicauimus in vndecima Crifim futuram esse per mēstruum sanguinem, quod non secus, atque existimaueram, cuenit, nihil enim prohibet & eos dies (qui vt plurimum indicatiui sunt) quandoq; etiam principes in Crifi fieri.

Cap. 15.

De natura igitur & causis Criticorum dierum ita quidem oportet existimare, ad quæ si qui forte medicorum animaduertent, facultatem profecto nacti erunt in omnibus penè morbis dierum progressus nouisse, quæ mites, quæ acerbiores, quæ acerbissimæ future sint: tum & quædo, & quoniam, & quorum humorum futura, aut non futura sit Crifis, & quando conueriat, aut detrahere sanguinem, aut medicamenta vlla afferre. Verum diligentia opus est, & cura, anticipationesq; paroxifmorum considerandæ, & dies multo studio enumerandæ, & quid in vnaquaque

noni accidat: quare & contemplatio hæc, atque ars negligentis medici non est, aut **C** ad incrum euolatis, sed solertis, & amatis philosophiam. Est autem (si fieri potest) procurandunt primam egritudinis diem accepisse, quo recte possimus, quæcunq; sunt secutura, diligentissime obseruare, præuidereq; si igitur circa morbi initia datum fuerit accessisse, ad hæc attendere eum oportet, qui eius progressum nosse uolet. in primis videat qualis nam egritudo oblata est, num acuta, an cronica, an mediocris, quod ex ijs signis cognoscat, quæ à medicis tradi solent. **¶** si acutam egritudinem uiderit, materiamq; aeræ & subtilis, si quidem cholera pura iudicabitur, ad impares tm̄ dies animaduertat, neq; enim in ea melancholiæ periodi sperandæ erunt: at si non sincera fuerit cholera, sed fordidiior quodammodo, tum sperari poterunt quartanarij illi motus, qui ordinem in Crisibus præbent. quare ad primum paroxysmum aduerte, si simplex est, si tempora seruat iua, an magis si quandam recipit diuersitatem. **¶** si circa augmenta, aut status, aut declinationem cõtrahi rursus pulsus uideatur, atq; extrema frigere, suspicio quædam est motam simul atq; eadem die fuisse melancholiam: q̄q̄ non necessarium id est, possunt enim hæc eadem, aut ex motu phlegmatis, aut ex alia portione cholerae prouenire: verù quarta dies certitudinem eo in dubio dabit, si enim debente ea sine febre fieri (vt in terminis) tristem tm̄ apportauerit diè, & occultam quandã sine via causa ægro perturbationem immiserit, magnum quidem indicium erit die prima motã simul fuisse melancholiã: quare inspecta vrina, & alijs digestionis signis ad septimum animaduerte, in quo aut Crisis fiet, si in dicata in quarta fuerit, aut egritudo soluetur, aut status erit.

Si uero prima dies nullum dederit signum motæ melancholiæ, uideris autem materiam gross. sculam, tunc iudica morbum ultra hebdomadam transiturum: quare nec 4 nec 7 curato, si opus fuerit aut sanguinem mittere, aut pharmacari, neque enim iste teneat timor, ne impedias Crisim. ad secundam uero diè respice, in qua uide, si quicquam commoueat, an nihil: quod si aliquid mouetur, considerato, an clarus sit paroxysmus, & priori similis (forte enim febris duplex erit) an magis latens fuerit motus, & sine manifesta causa tristior, quo casu & ad quintum respicito, si sæuim apporarit paroxysmum, si longum, inæqualem, non humorosum, sed siccum, cum declinatione longa, morosa: quæ si cõtigerint, dubitare nihil debes motam die secunda fuisse melancholiam. computa igitur periodos secundæ diei, & metire teriam, qualitatemq; eius, & quantitatem, ac digestionẽ, si enim mediocris in tribus uisa fuerit, ad 14 protende statum: si crassa medio modo, ac multa, ad 20: si acutior, & non multa, ad vñ decimum. Cognosces autem & quæ quietiores, & quæ acerbiores dies erunt.

At si neq; prima, neq; secunda die signa vlla uideris motæ melancholiæ, tum ad tertiam te conuerte, & materiam bene examinato: quod si notæ vllæ apparebunt, quæ suspicionem dent eius motus, tunc ad periodos tertie diei spectato: si igitur & 6, & 9 tibi responderint quartanarios motus seruanti, tunc cronicam egritudinem futuram time, & si materia crassa quidem uidebitur, mediocris autem quantitate, ad 21 decerne statum: si uero multa, ad 27.

Cap. 16.

Quoniam autem non semper aduocari medicum ad initia morborum accidit, si quidem primas dies uidisse non dabitur, ac percunscare tamen, quæ prima sint dies, qualesq; reliquæ præteriere. Fortasse enim hoc modo periodos primæ, aut secundæ,

A secunda, aut tertiæ dici nouisse poteris: nam si quartanarios illos motus deprehenderis, facta ad diem primam suppuratione videbis, cuiusnam dici illæ periodi sint. quod si nec diem primam dare, neque aliarum ordinem æger sciuerit, aut qui ægro æstant, tu tamen morbi motus observa, raro enim fit, vt rediligenter spectant non sese offerant tibi quartanarij aliqui melancholiæ motus: quos si illos videre poteris, considerato & signa digestionis, & propinquitatem status, & distantiam necnon & materiæ qualitatem. Sic enim non modo futurorum, sed & præteritorum etiam cognitor esse poteris, quemadmodum non multo iam elapso tempore contigit mihi: quum enim accersitus ad ægrum quendam. multis post morbi initia diebus quæsissem, qua die primum ægritudo inuasisset, nescire se tum æger, & æstantes dixere. tū quæsiui, q̄ saltē grauiores præterisissent dies: hesternam, inquit eger, & dies Martis grauiores fuere. fuerat autem, quā hesternam dixerat, Veneris dies, quarta quidem à die Martis. Cognoui igitur melancholiæ motus illos fuisse, quum vero & vrinam & reliqua signa digestionis examinasset, vidissemq̄; quanquam iam plures à prima præterisissent dies, statum tamen adhuc longinquum, iudicauis periodos illas Veneris, Martisq̄; tertiæ dici fuisse, quare & ægritudinem ad 27 transituram. Facta vero dici tertiæ computatione tãdem compertum est ægritudinem die Martis primo incepisse, ac tunc decimam & nonam agi, quæ sabbati dies erat.

m. m̄. i. v. 5. d. l. m. m̄. i. v. 5. d. l. m. m̄. i. v. 5.
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

B

Hæc sunt, quæ circa Criticorum dierum causas & rationem longa primum diligentiq̄; inquisitione nobis comperta sunt, mox & re ipsa observationibusque comprobata: quod & reliquos quoque medicorum facere & hortor & rogo: sic enim (vt arbitror) & laborem nostrum commendare, & me excusare poterunt, si à parente medicinæ Galeno, quem in reliquis vt Deum veneramus, & colimus, hac vna in re discedere ausus sum,

HIERONYMI FRACASTORII DE SYMPATHIA ET ANTIPATHIA RERVM

LIBER VNVS

Ad Alexandrum Farnesium Cardinalem amplissimum.

MOMO homini natus quum sit, Alexander Farnesi Cardinalis ampliff. illud saepe dubitatum fuisse video, vtro beneficio prodesse magis queamus, eò ne, quod per otium comparatur contemplando & scribendo, an eo, quod per negotia agendo, atque egregia multa nauando. nam plurimi quidem non solum propinquis & amicis, sed etiam Rebuspub. & multis saepe nationibus magnopere agendo profuere, plurimi vero scribendo. Inter quos illud interesse videtur mihi, quod qui per negotia profunt, praesentem magis, & magis perspicuam utilitatem praestant opes, patrocinia, honores, libertates, & alia eius generis multa. qui vero per otium, si non adeo praesentem utilitatem, at certe communem magis, & magis perpetuam, ac iniurias temporis & fortunae superaturam adiuuant. quo pacto disciplinae, leges, historiae, artes inuenta, auctae, ac per manus traditae in etates omnes, in nationes omnes peruenire potuerunt. Vtroque autem modo prodesse posse, paucissimis quidem, quos Deus praecipue amauit, semper concessum fuit, quòd otium & negotia inter se non parum aduersari solent. quia de causa Reges & Principes viri, quòd actionibus detenti, distractiq; minus otio inferuere possunt, per alterum magis (hoc est per actiones) prodesse ipsi quidem consueverunt. per alterum autem minus, hoc est per ea, quae ab otio proficiuntur beneficia. verum enimvero, quicumque vere Reges, & Principes sunt, curant profecto & prouident, ut quod ipsi per se non possunt, per alios nihilominus praestent, ne quum altero in genere excellant, in altero humano generi deesse videantur, cuius beneficio nati, constitutiq; à Deo sunt. quia in re non minus laudandi commendandiq; sunt, quam in eo, quod per se ipsi possunt & conferunt. & si enim magna est ea virtus, quae per se facit, non minor tamen & illa est, quae alium mouet, & per ipsum vsui est, quando neque Deus optimus atque omnipotens per se semper & statim prodesse vult, sed aliorum opera, & ministerio ad eam rem vti consueverit. ex quo quidem fit, ut Reges non paruum ingeniorum rationem & curam habeant, ea aliant, & foueant, & quodammodo ut parant. causae sint. quare & illud recte homines instituisse videntur mihi, ut quemadmodum, qui naturae sunt partus, Dijs optimis consecrantur, ita ij, qui sunt ingenij, Regibus & Principibus viris dedicarentur. flores quippe & fructus, & primitias frugum atque animalium, templis & aris offerri videmus, poemata vero, historias, & reliqua disciplinarum inuenta, ijs qui potestatibus praestant. quin ipsos quoq; utpote modis omnibus de humano genere benemeritos, & Dijs optimis benefactoribus similes dicere solemus. & Deorum nomine salutare, & in Deorum ceterum & numerum vita functos referre. verum qui tales spectantur, paucissimi quidem omnibus seculis semper fuisse, quando multos ipsa illa potestas, qua insignes sunt, non in aliena commoda sed in propria trahere consuevit. Quapropter maior est eorum paucorum gloria, quos uera virtus eò efferre potuit, ut Deos optimos imitarentur: quos inter (ut ad te veniam praestantissime iuuenis) tu quidem raro, nescio, quo uirtutum igne splendere, atque ea praecipue teneri pietate uideris, quae & per sese, &

A per alios prodesse studet, & vult nam vt priuata taceam beneficia, quæ innumera in dies confers, tot quidem publica, ac tanta obis non pro patria solum Roma, non pro Italia solum, sed pro tota Europa, pro vniuerso Christiano nomine, vt nõ solum te admiremur omnes, ac suspicamus, sed in tanto Christianarum rerum discrimine à Deo maximo electum existimus, cum quo sanctissimus. Auis tuus Paulus III. Pont. Max. curas omnes, actionesque pariter iam tum te ab adolescentia cum auspiciatus futurum, in quo onus tandem recumberet tantæ molis. Qua in re & illud quoque magnopere admirandum est, quod moles ea quum tam grauis, tam varia sit, tu tamen literarum haud immemor non minori cura atque operâ studes, vt & hac quoque in parte nec tibi, nec alijs desis. Nam quum magna quadam atque excellenti natura æque & ad actiones, & ad studia literarum sis natus, facis profecto, vt & de te multa aliquando speranda sint, & vt interea, quod tu per gratiam, ac maxima necessariaque negocia prestare non potes, alij certe prestent, quos tu ita beneuolentia, ita omni studio amplexaris, ita liberalitate patrocinio, ac favore omni fones, atque excitas, vt non minus tibi debeant literarum studia, quam Christiana libertas. Cui quidem rei & ipse testimonio esse possum, quem tu, quum nec unquam vidisses, nihil à te poscentem, beneficij tamen non paucis ea vna de causa sis prosecutus, ac prosequaris in dies: cui ego beneficentia, & virtuti ita me addictum, ita deuinctum sensi, vt iam diu nihil animo æque fixum habuerim, quam vt tibi, tuæque isti, qua teneris, pietati, aliquid viderem, quod tuum tuiq; causa confectum dici posset, hoc enim vnum dabatur mihi, quo quam gratus esset animus ergate meae, possem ostendere. Quam rem tamesi serius, quam voluisssem negocijs varijs impeditus, nunc tamen confeci, non quidem ea in re, quam magis desiderassem, quamq; existimassem tibi gratiorem futuram, sed ea tamen, quam, quod utilitatem non pariam (vt spero) allatura sit, haud ingratiam tibi futura existimem. Igitur (quod tuum dicas) pro eo ocio, quod mihi concessum fuit, de contagione & contagiosis morbis omnibus, & eorum curatione scribere mihi visum est. magna quidem materia & admirationis non parua plena. cui & commentarium adieci non minus (vt arbitror) desideratum de consensu & dissensu rerum, quam Sympathiam & Antipathiam vocant, sine quo natura contagionum plane perquiri & monstrari posse non videbatur. vtrunque autem negocium mihi eo libentius suscipiendum duxi, quod quum hoc quidem scitum dignum sit, illud ad salutem mortalium non parum conducere videatur, tum de vtroque quam paucissima quidem à maioribus nostris, que extent, quaq; viderimus nos, literis mandata sunt. De sympathia quidem & Antipathia rerum Galenus iam esse nonnulla scripsisse refert, verum ea scripta aut interiere, aut atate nostra, quod nos sciamus, adhuc in lucem non peruenerunt. De contagione vero Hippocrates quidem circa populariter vagantes morbos nonnulla tetigisse videtur, sed tamen qui obseruaret magis, quam naturas eorum traderet. Galenus vero post ipsum plura quidem monstrauit, sed & ipse tamen, & sectator illius Paulus Aegineta, Aetius Amidenus, & alij veteres non pauca, vt mihi videtur, reliquere, quæ possent magnopere desiderari. Recentiores autem nibilo plus de contagione videntur dixisse, quam quod ob occulta quadam proprietate proueniat. Quæ autem in vniuersum natura contagionum sit, & quo principio efficiant, & quo pacto gignantur, & cur alia fomitem relinquunt, alia ad distans sese etiam propageant: & morborum cur alij contagiosi sint, leuiioresq; existentes, alij minime contagiosi, acerbiores, ardentioresq; multo quam sint: & quo à venenis contagio differat, & eiusmodi alia multi dicere

Fracastorij.

H

tentauere,

tentauerē, satis quidem fecisse rati, si horum omnium causas in occultas illas (ita ip-
 si vocant) proprietates reduxissent, quibus acquiescendum non modo sibi sunt arbitra-
 ti, sed & alijs præcipere. atque his contenti in quamplurimis philosophati sunt, quod
 certe philosopho homine semper indignum existimaui. Causarum enim quædam u-
 niuersalissima sint & remotissima à rebus, quædam vero propinquiores & particula-
 res magis, ac demum quædam propinquissima, & propria, proprias quidem & pro-
 pinquissimas in reconditis, & difficilibus attigisse aut Dei certe est, aut diuini. Uni-
 uersalissimis vero stare ignaui & rustici ingenij est, medias vero inquirere, & ad pro-
 prias niti (quantum homini datur) philosophi certe est. Admiraberis autem fortasse
 duas me hæc materia sumpsisse scribendas, quarum alteram maiores nostri penè inta-
 ctam reliquerunt, alteram omnes fateantur ab homine sciri non posse. Verum enimvero,
 quod tum Sympathie rerum, tum & natura contagionum in difficili atque arduo positæ
 sint, & nos quidem concedimus: quin & ineptum quoque aut arrogantem magis cum
 fore dicimus, qui propinquissimas & proprias earum causas præsumat iuquirere: ve-
 rum: amen idem ille si medias peruestiget, multa illum inuenturum non diffido, quæ tum
 delectare, tum & magnopere prodesse possint, quod institutum & mihi ipse in hæc no-
 stra peruestigatione proposui. Præteritam vero fuisse à maioribus nostris contagionum
 materiam, neminem mirari velim, quando id accidat disciplinis omnibus, ut non om-
 nia ab ijs, qui eas cōdunt, absolui possint, quoniam uniuersalia magis & rerum principia
 prosequantur. ita in ea, quæ de natura est, philosophia innumera quidem partim intacta
 partim non plane discussa relicta sunt. nam neque quomodo intellectio in nobis fiat, hæc
 nus traditū fuisse video, neque earum qualitatū, quas spirituales vocant, naturam satis
 demonstratam, & alia multa. quod & in re medica consimiliter quoque contingit, in
 qua plurima adhuc supersunt, quæ posteris & nepotibus inquirenda patres nostri reli-
 querint, nos porrò nepotibus nostris relinquemus. multa præterea intereunt eorum,
 quæ scripta iam suere, multa viuunt quidem, sed non apud omnes, ita se habet mortalium
 rerum conditio & vicissitudo. Necessaria autem necne sit contagionum inquisitio,
 quam nos in præsentī aggreddimur, si Diij annuerint, unusquisq; videre poterit, qui ea le-
 gerit, quæ scribemus. Tu vero qualiacunque hæc fuerint, quæ pro vetere instituto
 sacramus principi vivo, tibi autem, quòd tua iam sint, & tui gratia
 enata, libenti animo accipies, tum & autoritate, quæ tibi
 est tanta, proteges, ut nemo calumnijs insectari
 audeat, quæ tibi accepta fuerint,
 & sub tuo auspicio
 emissa.

P R I M V M autem de latenti rerum consensu & dissenſu, quam Sympathiam & Antipathiam dicunt, agamus, quo nihil admirabilius eſt in tota natura, nihil ſcitu deſideratum magis. Gallinaceus pullus vix natus equum Elephantemq; nihil reformidat, Miluum vel longe cōſpectum adeo expauſcit, vt ad matrem ſtatim confugiat. Eadē agno, & lupo, & alijs multis inimicitia eſt. Marſi & Pſili ſerpētes illaſi tractant. Theſſalos, & quaſdam familias in Creta legimus laudando afficere fascino conſueuiſſe, intuendo vero Infantes in tabernam vertere. Fulmen aurum colliquat intacto loculo, tum vina abſumit uafe nec quicquā leſo. Adamantē ferunt ſolo Hircino ſanguine molleſcere, mala medica inſperſo in eorum cumulum pane ſtaccetere. Vniſono in cithara tacto moueri & aliud vniſonum videmus, quod ne prope etiam ſit. concuſſo vero tympano ē corio lupi conſecto, dicuntur ea diſſolui tympana, quæ ex agnino corio ſint cōflata. Herculeus lapis ferrum ad ſeſe trahit, Adamas & Electrum pilos & ſurculos. Quid uero æque mirandum eſt, q̄ ignotum illud antiquis miraculum nauigatoria pyxididis, cuius extremum perpendiculum temperati magnete ferri, in incredibili diſtancia ad eas ſemper partes ſeſe conuertat, quæ ad Polos ſpectāt? Quid q̄ Leo animaliu omniū terror, gallinaceo tñ gallo terretur, præſertim cantum emittente? Taurum affirmant quamuis furentem alligatum ſicu ſtatim m̄ſueſcere. Braſicæ & rutæ tanta inimicitia eſt, ut iuxta feri nolint. Cucumis autem ſuppoſito oleo recuruari v̄. Aurum neque oleum, neq; aquam imbibit, argentum viuum ſtatim, ac raptim quodammodo ebibit. Oleum aquæ non admifcetur, quā nec Adiatum admittit, quanq̄ riuos & fontes amat. Calx uero, & ſpongiæ, & id genus liquida omnia ita abſorbēt, vt mirari liceat, quom alioqui inter ipſa contrarietas non parua ſit. Et illud quoq; mirandum eſt, q̄ oſcitante alio & nos pariter, niſi aduerterimus, oſcitamur, & alio edente acerba quædā, ſaliua alteri in os proſilit. Catablepha animal hominem ad mille paſſus cōſpectum interficit, in ſatus ſigna quædam eorum tranſire videntur, quæ matres auidiſſime appetiuere. Oſtimeſtris partus non uiuit, quum tamen ſepti meſtris uiuere conſpiciatur. Porrò ſupra omnem credulitatem videtur eſſe Eche-neis paruus piſciculus, Remoram appellamus, qui medio in mari nauem vi atq; impetu ventorum actam ſiſtat, vt alij ferunt, aut ſaltem, vt alij, tardet. & infinita alia id genus, quæ incredibilis admirationis ſunt plena, inter quæ & cōtagionū natura eſt.

*De primo conſenſu rerum omnium.**Cap. 2.*

P R I M U S autem, communis rebus omnibus, & admirandus eſt ipſius vniuerſi conſenſus, in quo quæ ſunt corpora, ita omnia inuicē cōnexa, ita hærentia eſſe uolunt, vt nulla potentia ſit, quæ eorum extrema, quibus ſeſe mutuo tangūt, ſeiuungere prorsus poſſit, atq; ita ſeparare, vt uacuu locus interdicat. Mira proſecto res eſt hac de cauſa grauiſſima ſurſum trahi, leuia deorſum, contraria, quæ ſeſe pellere, atque etiam interimere ſolent, nolle tamē ſeiuungi, tantus eſt conſenſus ille rerum omniu in vniuerſo. Cuius rei ſi quis forte finem requirat, & cuius gratia fiat, non difficile certe erit aſſignare rationem, quam & omnes aſſignant, ne detur uacuum: quippe uacuum in natura eſſe non poteſt, quoniam nihil natura ſuſtinet, nihil admittit, quod fruſtra ſit, quodque vniuerſi ordinem & leges impediāt: quæ quidem contingant,

D E S Y M P A T H I A

si vacuus sit vllus locus, in eo enim, nec quicquam fieri poterit, nec quicquam reci-
 pi. At vero si quis non solum sine contentus sit, sed & agens quoque requirat, & quid
 nam illud sit, quod diuellentis resistat, & quomodo, non erit fortasse ita promptum
 reddere rationem tanti nexus: quoniam vniuersi partes neque eum finem agnoscunt, neque
 per naturam appetere possunt, aut contrarijs iungi, si contraria sint, aut sursum duci,
 si grauiora, aut deorsum, si leuia. Neque enim dicendum (vt quidam aiunt) vniuersi
 partes, tamen non eum cognoscunt finem, dirigi tamen a cognoscente: quoniam hic non
 vniuersalem & primam causam querimus, sed particularem & propriam: quale esse
 non potest eorum vllum, quae immaterialia sunt, sic enim perijisset natura. Neque
 rursus dicendum, vt alij, qui materiam in causa ponunt, quae per se semper continua
 sit, sine forma autem omnino esse non possit, vnde accidat vniuersum semper esse
 continuum, & plenum: materia enim neque actionem, neque resistentiam vllam iu-
 re possumus attribuere. Rectius igitur fortasse illud dicitur, primum finem, quem om-
 nia per naturam habent, esse, vt sint, ac conseruentur: conseruantur autem subitan-
 tia & corpora principaliter ac maxime per mutuum nexum, & contactum extre-
 morum: sic enim euitat vacuum, quo nihil esse potest inimicum magis omni naturae:
 atque hoc est, quod alij locati dicunt, locus enim sit vnum corpus alteri, vnde & recte
 aiunt locum esse locati conseruatiuum: quod profecto maxime fit, quum a vacuo
 praeseruet. Non cognoscunt igitur eum finem substantiae, & corpora, quae in vniuerso
 sunt, per naturam tamen resistunt, ne separentur omnino. Non enim necesse est, quae gra-
 tia alicuius agunt, finem etiam cognoscere, sed alia cognoscunt quidem, alia per na-
 turam agunt. In hoc autem simplici corporum nexu, & loco nihil alteri contrarium
 est, nulla versatur inclinatio sursum, aut deorsum. Quod si contraria sunt aliqua
 inter se corpora, si certam habent inclinationem, habent quidem, non quatenus sim-
 pliciter corpora sunt, sed quatenus talia (puta) calida, & frigida, grauiora, & leuia:
 quare & quatenus talia, vim aliquam pati possunt, simpliciter autem non. Quacunque
 igitur intercideret vacuum posset, nexus & locus est necessarius substantijs omnibus:
 propter quod & omnia, quae intra primum corpus sunt, locum habent secundum extre-
 ma omnia, quum secundum omnia extrema vacuum intercideret posset. Primum au-
 tem corpus, quoniam per supremam, & extremam superficiem vacuo non est obno-
 xium, nec alterius conseruatione indiget, per internam solum superficiem locatur.

De Sympathijs Elementorum ad loca propria.

Cap. 3.

Igitur quum omnia corpora finem cum habeant, vt conseruetur, prima quidem
 rerum omnium conseruatio est simplex illa locatio & nexus, quo praeseruantur a
 vacuo, vt dictum est: secunda autem, quae priorē hanc praesupponit, est certa & deter-
 minata locatio & nexus, quem consensum habent in primis elementa cum locis pro-
 prijs: neque enim quatenus talia sunt calida, frigida, grauiora, & leuia, vbi: conuenientē
 locum habent, sed certas sedes exposcunt, & certos quorundam corporum nexum. Atque
 igni quidem qui pro natura debetur locus, est totum illud, quod interiacet inter con-
 cauum orbis Lunae, & deuexam aeris superficiem, vbi conuenientissime collocatur,
 quoniam cum altero extremo illi orbi iungitur, a quo quum optime per lumē conseruatur,
 eum altero vero aeri, qui per caliditatem respondet: respondere autem per vtranque qualitate
 non datur, quoniam sic ignis iam aer esset, quare per alteram si responderet, facta natura da-
 tum est. Aeris vero situs inter ignem & aquam quum aptissimus est, cum hac enim hu-
 miditate

A miditate, cum illo caliditate concordat. Porrò aquæ sedes inter aerē & terram est, cum altero enim humiditate, cum altero frigiditate consentit. Terra vero circa cētrum in aquæ concauo locum habet, cui frigiditate respōdet. In his igitur locis omnem habent elementa conseruationem, quam habere natura possint. nam & simplicem illum nexū & locū habent, quo præseruantur à vacuo, tum vero & proprium vbi propria eorū natura maxime bene habet: in reliquis autē locis priorē quēdā, & communem nacta sunt conseruationem, propriam autem non, propter quod prouidit natura illis, vt per media contraria viam sibi aperiant ad propria loca. Habet autē dubitationem quandam, quod diximus loca propria elementorum esse nexum certorum corporum, quibus consentiant qualitibus, quoniam quærentibus elementis loca sua, indiuisibile quiddam videtur esse, quod vocāt vbi, ad quod per se feruntur tum tota ipsa, tum eorum partes, ac centrum sui faciunt. cuius signum illud est, quòd si loco aquæ poneretur aer, terra nihilominus ad cētrum ferratur. & si lo co aeris poneretur aqua, ignis quidē moueretur ad locū, quòd & nunc mouetur: quare accidere quodammodo Elementis videtur moueri ad superficies aliorū. Dicēdū duas elementa habere rationes, alteram, quatenus vna quædam natura est vnumquodq; illorum, alteram, quatenus partes sunt vniuersi & naturæ totius. ac certe quatenus vna quædam natura sunt, sic profecto certum vbi, certum quē locum habent vnum quodq; illorum, ad quod per se feruntur: ac ignis quidem locus est linea media inter concauum orbis Lunæ, & de uexam aeris superficiem, ad quam & ignis totus & pars eius quælibet per se mouetur, & centrū faciunt. Aeris vero locus est linea media inter ignem & aquā. Aquæ vero locus linea media inter aerē & terrā. Porrò terræ locus est cētrū. at quatenus partes totius naturæ sunt elementa,

B & veluti mēbra vniuersi, loca quidem eorū sunt ea, quæ dicta sunt: sicut enim in animalali sitis, ita & in vniuerso, quod perinde, ac animal quoddam est, partes eius sitis inuicem consentiētēs expostulant, alioquin vniuersum ipsum debite cōstitutū non erit. Non accidit autem loca hæc elementorum, ut partes sunt totius nature lineis illis medijs, ad quas mouentur, ut naturæ quædam per se, immo causæ & fines illorum sunt: si enim quærat quis, cur ignis ad lineam inter Lunam & aerem mediā moueatur, respondere licet iccirco esse, quòd eo pacto recte collocatur elemēta in vniuerso, & natura tota suos consensus habet, nec ignis ipse bene haberet, nisi in ea linea factō totius centro, hinc quidem Lunæ concauum, inde aeris dēxum tangeret. atque itidem de alijs quoque dicatur. neque alia quidem est in locis elementorum vis conseruatricis, ut multi putant, quàm hæc, quæ dicta est.

De consensu partium intoto.

Cap. 4.

Est autem & alius in elementis consensus partium, quatenus in toto sunt: Cōstat enim, si vi rarefactæ illæ sint, sese condensare, si cōdensatæ, rarefacere, quousq; veniant ad eum situm, qui toti pro natura debetur: qui quidem consensus non minus prædictis est admirandus, tum quod mirum est partium alias descēdere in eo toto, alias ascēdere, alias in latus ferri, tum quod ex causâ hac maximi quidem & plurimum admirandi effectus proueniunt. nam & soni primum per hunc modum audiuntur, tum & primæ animalium motiones contingunt, & proiecta in aere continuum motum habent, & quo nihil admirabilius vidit tēpestas nostra, Tormenta quoq; illa, quæ mœnia & vrbes ito impetu demolimur, per hoc principium dant eam fragē.

Soni quidem, nisi addensetur aer, non sentiuntur, quoniam qualitates, quæ sensus C
mouent, omnes quidem subiectum, in quo per se sunt, densum amant, medium vero,
per quod feruntur earum species, non omnes densum uolunt, sed quædam rarum
exposcunt, quædã densius: lux igitur in subiecto raro nõ videtur, in densiori vide-
tur, medium vero, per quod species illius transit, rarum esse oportet. Quædam ue-
ro tam subiectum, in quo sunt, q̄ medium, per quod deferuntur species, densius po-
scunt, ut sonus, qui si aut subiectum aut mediũ rarius habeat, sensum non mouet.
Qualitas ergo illa, quæ sonus dicitur, in materia densa per se est, ut in ligno & alijs
sicuti & lux, & odor, & sapor: at species eius, si mouere sensum debet, mediũ poscit
continenter densum: dico autem densum non per admissionem terræ, sed ut adden-
satũ, quod i aere accidit factõ i ctu. Inde enim facta prius distractione & rarefactio-
ne, tum subita fit addensatio partis post partem, more undarum, unde circulationes
cõstantur, quod non aliud est, q̄ successiue quædam aeris addensatio in orbem fa-
cta, per quã delata species à primo profecta sensum dimouere potest. Fit autẽ suc-
cessiua illa addensatio in aere prioribus quidem partibus subitõ ac ut densatis, sub-
ito etiã sese rarefacientibus, ac alias successiue defantibus: qui motus est partium in
toto per cõsensum factus. Proiecta quoq; per eandem rarefactionem & condensatio-
nem portantur per aerem, partibus quidem, quæ ante sunt, uiam quodãmodo ape-
rientibus, & propellentibus undationẽ, ijs uero, quæ circa & à tergo successiue addẽ-
satis, & rarefactis una post aliam, & proiectum uehentibus. non aliter, ac per undam,
celeriter autem & impetu multo, qm̄ nihil celerius est rarefactione, quæ partiũ in
toto fit. A principio autẽ seignior est motus propter resistentiã totius aeris nondum
positi in motu, mox factis circulationibus multis, & potente iam aere sese expande-
re uelocitas longe maior augetur, donec summa fiat: ad quam quũ peruentum est, D
lentescit sensum deinde motus, aere, qui ante est, plurimũ rarefacto, ac iam condẽsa-
tione continenter magis & magis desinente, minorata obfistentia: atque hoc pacto
tandem laxatio & solutio circulationum fit: unde & uectio demum cessat. In belli-
cis autem tormētis tantus impetus accedit igne multo repente genito è fomite, qui
ui conclusus rarefactionem sibi propriam quærit. Si igitur oblitens potentius ip-
sum fit, q̄ ignis, extingui ignem accidit, aut etiam generari nõ posse: sin cõtra ignis
post luctamen multum potentior ipse fit, tũ subita, atq; ea quidẽ ingentis rarefactio-
ne facta, aut uas rumpit, aut obiectam pilam impetu magno extrudit, quæ mox per
aerẽ eodẽ modo portatur, quo & sagittæ, & proiecta reliqua: quæ omnia per cõsen-
sum partium in toto fiunt: nihil autem contra naturam patiuntur partes, quum se-
se aut condensant, aut rarefaciunt, quanquam aliæ ascendant, aliæ descendant, qm̄
sursum aut deorsum inclinare non inest partibus, quatenus in toto sunt, aut mouẽ-
tur, sed illi solum, quod totius rationem habet, & per se est, atq; extra moueri uult:
sic enim aut fursum inclinatur, aut deorsum. De motione autem animalium, quo-
modo & ipsa per hoc principium fiat, paulo post inquiremus.

De attractione, & motu similium ad similia.

Cap. 5.

Videtur autem & alia quædam plurimum admiranda, quæ inter affinitia & simi-
lia uersatur, Sympathia: Cõstat enim unum ad aliud moueri, donec & in unũ
coeant, quod & in elementis, & alijs manifestũ est, in aere quidem inter bullas illas,
quæ in aqua fiunt, uidemus enim unam ad aliã appellere: & eouelocius, quod proxi-
miores fiunt. Similiter autem & in igne sapius est uidere paruam flammam à ma-
iori

Aiori velocissime trahi. In aqua autem, & terra non ita promptum est, propter eorū corporum incommoditatem. In mistis vero multis manifestissime cernitur, ut Magnetē, Electrō, Adamāte, & alijs plurib; præcipue autem in animalib; & plantis. De quib; omnib; nunc in vniuersum quæremus, quō is motus fiat, mox de mistis nonnulla seorsum dicemus. Sunt ergo, qui putent similemoueri ad simile propter ipsam similitudinē, qua sese mutuo conseruant: nā qua causa elementa mouentur ad loca propria, eadē & separata pars ad suā cōsimilem mouere vī: mouentur autem Elementa ad loca propria, vt locentur illic, vnianturq; simili, à quo cōseruātur: cur ergo & pars ad partem non moueatur, vt illi uniatur, ac cōseruetur, quū maior multo, & intrinsecā magis sit earum similitudo, q̄ elementi ad locum propriū? Sed certe hoc, tamen apparetiam quandam habeat, non tamen (vt arbitror) recte dī, pars: n. separata, neq; per cognitionem, neq; per naturā moueri ad cōsimilē pōt, ac non cognoscere quidem manifestū est, per naturam autem non moueri & signa sunt, & cause, ac ratio, quæ conuincant. Primū. n. uidemus similia hæc moueri non in omni distantia posita, sed certā requirere, atq; eam quidem v. de partem in multis: oporteret autem in omni distantia moueri, si per naturam, & similitudinē agerentur: similia enim vbiq; similia sunt, & eādē naturā habent, quæadmodum elementa ad sua se loca ferunt, ubicunq; posita sint. Præterea & quātor maior est moles eius similis, quod ad aliud mouetur, tāto difficilius duci constat, ac nec posse etiā moueri, si maior accreuerit quantitas, quod cōtra fieri accideret, si per naturam sese ipsa mouerent: quanto. n. maior est in ijs quantitas, tanto facilius fit motus, & plus addit eius natura, & virtutis, quæ mouet. Indicant hæc non per naturam applicationem similiū fieri, sed interciderē vim: quod & ratio quoq; cōmonstrat.

Quærimus. n. nunquid per præsentiam unius similis, ut Magnetis, natura & forma alterius, ut ferri, mutetur ab eo, quod per se est, an non: ac mutari quidem non vī, nisi corrumpatur, non corrumpitur autē. Si ergo eadem remanet, quæ prius non præ sente magnete, idem profecto faciet, quod prius, & eādē inclinationē habebit: ac prius inclinabat deorsum: ergo & nunc quoq; ad idē inclinabit. quare si sursum ducatur, cōtra ferri naturā fiet, & vim patiet. Qua de causa nō recte dicūt similia per naturā ad similia moueri: nec par est, si elemēta per naturā ferunt ad propria loca, ut & separata pars ad cōsimilē per se moueri debeat: qm̄ separata pars iā facta est totū quoddā, quod per se propriā naturā habet sursum, vel deorsum inclinātem, quæ doneq; manet, semper illuc inclinat. Alij dicunt alterari ferrum à magnetis specie, & ita alteratum per se moueri ad ipsam. Sed certe & hoc nihil est, & eadem quæstio reddit: nam per speciem illam magnetis, vel corrumpitur forma & natura ferri, vel remanet: si remanet & eadem est, cur non eandem habeat inclinationem?

Quid igitur defecit ne natura in hoc, ut si similia mutuo conseruantur, modum non dederit, quo unum ad aliud moueri possit? Nō defecit quidē natura, ac modū dedit, quo simul cōiūgi possent: uerū non eū, quo elementa mouentur ad loca propria, sed alium, qui quodāmodo naturalis est, quodāmodo volentis, de quo iam sequitur, vt dicamus. Qm̄ igitur nulla actio fieri potest nisi per cōtactum (ut in naturalib; demonstratur) similia autem hæc non sese tangunt, nec per naturam mouentur unum ad aliud, necesse est, si applicari inuicem debēt, demitti aliquid ab vno ad aliud, quod proxime tangat, & eius applicationis principium sit: hoc autem aut corpus erit, aut forma aliqua simplex materialis, vel spiritualis. Antiqui quidem, ut

Democritus & Epicurus, quos è nostris Lucretius secutus est, effluxiones corpo- **C**
 rù, quas Athomos appellabant, principium eius attractionis ponebant: quæ qd è ef-
 fluxiones ne negadè quidè sunt (ut mox ostèdemus) modus autè, què ipsi tradebat
 fat rudis & ineptus erat: què qm tum Alexander Aphrodisiensis, tum & Galenus
 satis aperte reprobât, à nobis prætermittetur. Verûtamen receptis Athomorum ef-
 fluxionibus nos modò aliù tradere posse videmur, quo attractio similium fiat: me-
 minisse autem oportet eorum, quæ supra dicta sunt de consensu & motu partium
 in toto. Supposito igitur, qd à rebus affluant insensibilia corpora, dicimus ab vno ad
 aliud similitum reciproce transmitti ea corpuscula, è quib. totum quoddam fit atq;
 vnù, uerù difformè in partib. neq;. n. quæ iuxta a sunt & iuxta b, eam habent ratio-
 nè situs, & raritatis, ac densitatis, quam habent, quæ in medio sunt: qua de causa par-
 tes in toto illo non debent esse habent. Sicut igitur supra diximus in elementis partes
 cõsensum habere maximum, & in toto moueri, quum debitum non habent situm,
 & modo cõstringi modo laxari, ita & hic in ea athomorù nub. re se habere dicimus,
 vt partes in eo toto nunq̄ debite collocentur, & pro natura consistent, donec in v-
 num non coeant: motis ergo partibus illis, & subiecta simul, in quibus sunt, moueri
 accidit & simul coire. Atq; hoc quidè modo si quis dixerit attractiõne similitum
 fieri, nullù (vt arbitror) astruet inconueniens, causam referens ad motum partium
 in toto: cuius rei & illud esse signum potest, qd cõfricata quædã vt Succinù, & Ada-
 mas fortius furculos trahunt. Quod si causa hæc oib. assignari in vniuersum posset,
 non alia profecto quærenda à nobis (vt mihi vñ) foret, sed certe causa hæc nõ om-
 nib. esse cõis põt (vt mox dicemus.) Quapropter aliud fortè esse principium inqui-
 rendum vñ, qd athomorù, quod cõe omnibus esse queat: atq; hoc quidem, si non est
 corpus, quod ab vno ad aliud trãsmittatur, necessario erit forma simplex, & aut qua **D**
 litas, aut substantia: at certe qualitas nulla earum esse potest, quæ materiales vocantur,
 non caliditas, non frigiditas, non alia (vt manifestum est.) quare si qualitas vlla est,
 erit vtiq; earù aliqua, quæ spirituales vocantur, quod & multi existimant. Sed habet
 dubitationem non paruam, quò spirituale illud esse principium possit illius motus:
 nã qd ipsum alteret simile vt ferrù, quod alteratum sese mox moueat ad magnetem,
 supra satis improbatum fuit: qd uero spirituale ipsum sit illud, quod per semouet,
 non satis rationabile vñ, qm nihil per semoueri potest, quod nõ sit aut corpus, aut
 saltem natura & substantia in corpore. Porro nec vñ, quò spiritalia hæc mouere
 possint, præsertim trahere, qm productio eorù nõ fit cù motu locali, sed per quãdã
 magis generationè partis post partem momento factam. Si igitur spirituales voca-
 tæ species omnes qualitates quædã sunt, dicere fortasse nullo pacto possumus per ip-
 sas eiusmodi attractiones fieri: si vero aliqua illarù substantiæ sint, nihil (ut opinor)
 prohibet ad eas rationem oëm tam miri effectus referri, qui inquiratur à nobis. Re-
 cipiendù autè est (ut multis placet) spirituales species eiusdem rationis esse cum for-
 mis illis, quarù sunt species, nec differre ab ijs nisi modo subsistendi: eatenus. n. ma-
 teriales sunt, & dicuntur quatenus crassa quadam existentia in materia sunt, & cer-
 tos terminos possunt. Ingenitum autem est formis omnibus sese (quo magis pnt
 propagare, quod quidem faciunt crassa illæ forme, quæ materiales vocantur: verù
 propagare sese per eum modum, & existetiam, qua ipsæ sunt, non vtiq; pnt, sed ten-
 nuem, & superficiale sui uel partem, vel gradum producunt, què Epipolim vocat,
 qui ob tenuitatem sui & contrarium non habet, & momento gignitur, ac propaga-
 tur

Atur, cum soboles quædam. Hæ igitur tenues & superficiales formæ aptæ in primis sunt id, quod sent, representare vsq; ad crassas illas, à quibus pductæ sunt, propter quod simulachra earum & species sunt appellatæ: ppter tenuitatem autem, & q̄. momēto gignuntur, spirituales dici consuevere, eiusdem tamen rationis cum ijs, quæ & crassæ & materiales dicuntur. Si igitur qualitates primæ, substantiæ sunt elementorum, vt multi Aristoteli attribuunt, aut etiam si substantiæ non sint, sed tñ, quatum de ijs inducitur, tantundem & de substantia subgeneratur, vt Auerroi placet, aut vniuersaliter si substantiæ species spirituales habent & ipsæ; viâ fortasse habere possumus ad ostendendum, quo pacto similibium contractio & vnio à substantia fiat per spiritualementem. Quippe de lato spirituali ab a ad b, & reciproce à b ad a, quod eiusdem rationis sit cum a, & b, & substantia, quemadmodum ipsa, totū quod dam sit ex a, & b, & spirituali illo, in quo toto partes non plane debitum esse, & sitū habent, nisi inuicem ita astringantur, vt simul & a, & b coeant: sic enim totum illud bene habet, & secundum naturā coexistit, non secus ac si aer aliquis ualde distractus ad sese redeat, & partes, quæ longius aberant, in vnum cogat & vniat, qui motus tandem est partium in toto sese ad suum situm mouentium à forma factus, quæ natura & substantia est. Est ergo partim quidem naturalis (qm̄ motus omnis partium in toto à natura sit) & à forma illa, quæ in eo toto natura est: partim vero & violentus est, si ferro comparetur & extremis ipsis, quæ per se & ut grauius inclinationem deorsum habent, quod & aeri est rarefacto & distracto accidit, altero extremo, quod sursum est, descendēte per motum partium in toto: quod non incōuenit parti, dum pars est, vt in toto certo modo moueatur, quo non moueretur, si per se esset, & vt totū. Qua de causa partim violentus est motus ille extremis partibus, qm̄ naturam propriam seruant, qua vel graues, vel leues sunt: partim autem est naturalis, quoniā in toto mouentur & nō per se. Ad quæ si quis respiciat, non alienum fortasse & veluti paradoxum quoddā existimabit, quod Alexander dixit attractionē omnē à calore esse: si. n. qualitates primæ, substantiæ sint elementorū, producant autē species spirituales eiusdem rationis, quæ longe productæ ad sua similia per dictum modū possint applicationem eorum facere: calori quidem maxime & præcipue debebitur ea facultas: latet autem nos caliditas illa, qm̄ spirituales species sensibilem actionē non habent in alterando, quanquam in mouendo vim non exiguam prodant. Atque hæc quidem sunt, quæ probabiliter de tanto problemate nobis dicenda visa sunt, ad quæ credenda & ea nos induxerūt, quæ Galenus, & alij dicunt, quum eiusmodi effectus à tota interdum rerum substantia fieri dicunt, interdum à similitudine: quæ apud me nō aliter intelligi posse videtur, nisi per dictum modum: per similitudinem. n. à Galeno intelligi simplicem relationem, aut relationis fundamentum ego nūquam existimare potui, quum hæc per se principium motus illius esse non possint, neque enim relatio, neq; fundamentū non tangens mouere valent: sed per similitudinem ego arbitror speciem spirituale accipiendam esse, quæ tangit: per totam autē naturā autēnda est forma, quæ sui speciem propagans, & ad consimile copulans mouere possit, vtrum autē mouere per dictū modū, qui sit modus partium in toto, Galenus existimauerit, an per alium, incertum est mihi. Sicut autem inter similia mutua versatur attractio, ita & inter dissimilia, & contraria versari propulsationem quædam mutuam consentaneam est credere: quod qm̄ in mistis manifestū est magis, infra certius ostendet: nunc ad reliquos elementorū consensus, & dissensus pertranseamus.

De consensu & dissensu elementorum circa qualitates contrarias. Cap. 6.

Est autem & alia magnopere admiranda elementorum Sympathia & Antipathia circa eas qualitates, quæ contrariæ inter se sunt, vt caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas: nam has quidem contrarias esse, & sese mutuo destruerè, atque interire re manifestum est: at uero quis non miretur, quum nihilominus uideamus certos vnus contrarij gradus stare, ac quodammodo congaudere cum certis alterius, quosdam uero cū quibusdam nō posse cōsistere? quali caliditas specie tota, & natura cōtraria non sit frigiditati, sed certis gradibus solum: quod, quomodo se habeat, inquirendum. Quoniam igitur gradus certos, & quendam intensionem habēt hę qualitates, quos gradu philosophi vsq; ad octo per quendam æstimationem produciunt doctrinę gratia, manifestum q̄ summus ille gradus, qui ut octo dicitur, cum nullo gradu sui contrarij stare & conuenire potest, sed omnibus aduersatur: at uero ille, qui vt septē est, eam non habet cōtrarietatem, vt omnibus aduersetur, sed ijs solum repugnat, qui supra vnum sunt, cum vno autē & stat, & concordat: qui uero vt sex dicitur, cum duobus consentit, reliquis contrariatur, qui supra duos sunt, quinque uero cum tribus concordat, ijs dissentit, qui supra suat: quatuor porrō cum quatuor conuenit, reliquos, qui supra sunt, non admittit: quare contrarię quidem sunt qualitates, sed non ita, vt quilibet gradus cui libet aduersetur, sed certi certis tantummodo: quod Natura quidem ita cōstituit, vt mixta fieri & conslari possent. Fortasse autē nec fieri potest, ut gradus unus aut plures vnus cōtrarij inducti in aliud tolli amplius ab eodem, & destrui possint, ut si a calidum, in b frigidū, gradum unum caliditatis induxit, fieri non potest vt b gradum illū rursus destruat, & a se repellat, ne cū septem suæ frigiditatis consistat, quoniam nihil in seipsum agit, neque simpliciter, neq; quatenus frigidum in se quatenus calidum per unum gradum. Si enim ageret, ageret quidē inducendo frigiditatem aliquam: aut ergo inducet, quam habet iam, aut quam nō habet: at ea, quam habet, produci quidem non potest, vt pote quę iam habet, minus uero ea, quam non habet, & iam amisit, qm̄ per illam actū non est, nec est à quo fiat: relinquatur igitur vt gradus ille vnus caliditatis in b, cum septem frigiditatis stet, & conueniat: similiter & de alijs dicatur. Sed habet difficultatem quomodo primus ille gradus ab a producat in b, & post ipsum alij, & quomodo cum actione simul & reactio fieri possit. Tangentibus enim sese a & b, si quidem potentius est a, quomodo patitur? si uero impotentius, quomodo agit? si eque potens, quomodo aut actio, aut passio fit? quid igitur quisq; hac in re dicat, nostrum institutum non est nunc recensere, quid autem rationabiliter existimemus nos, in medium breui afferemus, quaedam declarationis gratia præmittentes. Primum quidem quod in actione contrariorum consideranda est potentia, per quam fit actio, qualis sit, & quanta, deinde illud, quod inducitur, ac demum in quod proprie agunt: ac potentia quidem semper mensuratur per gradus illos, secundum quos est contrarietas. qm̄ enim graduum quidam quibusdam cōtrarij sunt, quibusdam non, vniuersaliter nulla actio fit inter eos, qui contrarij non sunt, nec ab ijs potentia resultat, sed ab ijs solum qui cōtrarij inter se sunt. Illud uero, quod inducitur, semper est remississimus gradus, incipiendo ab vno, uel forte à medio, aut minori, ascendendo uersus summum. Contra uero illud, in quod fit actio, semper est intensior gradus, descendendo à summo ad minimum. Ex his fit, ut tangentibus se a & b, siue æqualia sint, siue alteri uel potētius, semper alterum in alterum reciproce necessitati agant: etsi enim

b sim-

A b simpliciter impotentius fit, frige faciet tamen a, & necessario gradum vnu primo inducet, mox & duos, & ita alios consequenter: quoniam id, in quod proprie agit, est gradus summus, vt octo ipsius a calidi, ad quem b contrarietatem habet per omnes sui gradus: aget igitur per potentia resultantē ex omnibus gradibus, quod autem inducit, est gradus vt vnu frigiditatis, ad quem a contrarietate non habet, nisi per gradum vnum, qui est ut octo, per septem. n. non contrariatur, siquidem vnus frigiditatis gradus cum septem caliditatis stat, & contrarietatem nō habet. Potentia igitur, per quam a agere potest in gradum illum vt vnum frigiditatis, qui inducitur, nō resultat ex omnib. sed ex vno solum, quare resistat, a per solum gradum vnum. quā ergo b per oēs suos gradus agat, a autem per vnum tm resistat gradui vni, qui inducitur, fiet quidem, vt necessario primus ille gradus inducatur, nec obstabit pars non passa, quoniam & ipsa per gradum vnum solum aget, per septem. n. non contrariatur: at vero & secundus pariter inducetur eadem ratione, q̄ b aget in gradū vt septē ipsius a, cui per septem sui gradus contrariatur: a aut in gradum ut duo, qui a b inducitur, non aget nisi per vnum gradum, hoc est per illum, qui est vt septem, qm̄ duo frigiditatis gradus cum sex caliditatis stant, & cū ijs contrarietate non habent. Resistet igitur a per vnum solum gradum, b autem per septem aget, quare necessario & secundum producet gradū, & consimiliter tertium, & ita deinceps, qm̄ semper maior est potentia, per quam agit, q̄ ea, per quam resistitur gradibus, qui introducunt, quā semper nō nisi per unum est, aut forte per minus, & minus in infinitū. Idem dicatur & de a respectu b, nam quum a agat primo in gradum summū b, cui contrariatur per omnes suos gradus, inducatq; gradum unum caliditatis, cui b non resistit nisi per gradum unum, qui est ut octo, per septem. n. non cōtrariatur, necessario quidem fit, vt a primū caliditatis gradum introducat in b, mox & secundū, & alios eadem ratione, quo pacto tandem fit, vt & actio fiat, & reactio inleri cōtraria, quod nō sine fine quodā magno à natura institutū est, quo mista conflare possint, alia quidē inanimata terre metalla, lapides, & id genus, alia animata plantę, & animalia, & ipse demū homo: de quorū mistorum Sympathijs superest iam, ut dicamus.

*De Sympathijs & Antipathijs mistorum, & attractione
similium.*

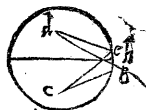
Cap. 7.

H Abent ergo & mista ipsa Sympathias suas, & Antipathias, & quidem admirandas: atque in primis eas habent, quas habere elementa dictū est: imo insignius propter densitate materię. Sicut. n. ignis & aer elementa non lucent, non sonant, nec calefaciunt, nec odorē, aut saporem ædunt, nisi addensentur, ita nec alias virtutes ita exquisite ostendunt, uti quum per mistionem sunt cōdensata. Igitur & cōem vniuersi consensum loci & nexus in primis habent mista, tum vero & eum, qui est partium in toto: Constat. n. si vi fuerint addensata, sese rarefacere, si rarefacta, densare. At vero & ad loca elementorum in ijs predominatium mouentur, ac postremo similia quoq; & affinia ad sese trahunt, quod in quibusdam admirationem non paruum præbet, ut in Magnete, Electro, Adamante, & plantis, & animalibus: quāq; particulares quasdam dubitationes habeant cōsensus isti: nam si per similitudinem (ut supra diximus) fit hæc attractio, cur magnes nō potius magnetem trahit, q̄ ferrum, & ferrum cur non potius ad ferrum mouetur, quā ad magnetem? quæ nam affinitas est pilorum, & surculorum cum Electro, & Adamante? pr. fertim q̄ si cum Electro

Electro affines sunt, quomodo & cum Adamante affinitatem habebunt, qui dissimilis Electro est? At vero & illud dubium est, utrum oīa sua similia trahant, ut lapis lapidem, & caro carnē, & reliqua, de quibus nihil constat: deinde & quæ nā sit illa similitudo, utrū specie, an genere, an in accidente aliquo sit. Sunt qui dicant similia esse oportere, sed non eadē, propinqua aut, ac propterea simile moueri ad aliud, à quo perficitur magis, quod supra satis est improbatum: si. n. natura graue est, donec natura illa remanet, semper deorsum inclinabit. Videtur igit mihi similia esse oportere, & eadē specie, quæ sese mutuo trahunt: dico aut eadem specie aut actu, aut proprio subiecto: uoco propriū subiectum id, à quo emittitur spirituale illud, quod trahit, qđ sæpe in mistis latet propter mistionis difformitatē, per quā sæpe aliud actu sunt, aliud potentia. Pili igitur, & furculi ad Electrum fortasse, & ad Adamantē trahuntur, nō qua pili sunt, sed qua aut aer in ipsis inclusus est, aut principium aliud, quod primo trahitur, & rationē analogiamq; habet cum eo, quod per se trahit, in quo & Adamas, & Electrum conueniunt per principium utiq; cōe. Quapropter & Magnes, & alia multa non trahunt fortasse per id, quod actu sunt, sed platenus aliud in ipsis principium, quod simile ferro est aut ipsi, aut principio in eo. Simile autem omne trahere suum simile, si analogum sit, & potentiā habeat, consentaneum est credere: qm̄ ita in elementis apparet, & eadem est omniū ratio & finis. Interdum autē spirituale illud, quod trahendi principium est, ualidissimū est, interdum debile, sicuti & principium, & forma, à qua demittitur: propter quod alia similia ualenter sese inuicē applicant, alia segniter & impotenter: per se autem debere se oīa ita habere non solum rō est, quæ omnibus est cōis, sed & experientia apparet. Nos. n. præsentibus multis è nostris medicis experientiā multorū fecimus, perpendiculo bene & concinne aptato, quale est in nauigatoria pyxide, ac manifeste uidimus magnetē trahere magnetē, ferrum ferrū, tum magnetē trahere ferrum, ferrū magnetem: por rō electrum parua electri frustula rapere, argentum attrahere argentum, & quod ualde mirati fuimus, magnetem uidimus argentū trahere: item Electrum nō solum furculos & paleas mouere ad se, sed & argentum. Vidimus quoq; idem frustum magnetis per vnā faciem magnetē trahere nō ferrum, per aliam ferrum non magnetē, per aliam utrunq; quod indicium est in vna parte plus esse magnetis; in alia plus ferri, in alia utrunq; æqualiter; unde fiat diuersitas illa tractionis. Quare nemini dubiū esse debet similia omnia per se, se inuicem trahere, nisi per accidens impediuntur.

Nunc & de motu illo queramus, quo perpendiculum illud temperati magnetis ferri ad eas partes conuertitur, quæ ad polos spectant: qui ad similia quoque attractionē reducendus videtur: quanq̄ sunt, qui non trahi vilo modo perpendiculū illud putent, sed cœli vertigine oīa perturbante sese ita constituere, vt quiescat magis, quo potest, talis autē est linea, quæ ad polos spectat. Alij existimant ferrum illud sese ad eas stellas conuertere, quæ in polis sunt, non aliter, q̄ herbę quędam ad Solem, vt Heliotropion, Tragopogum, & Ornithogalum: quorum neutrum rationabiliter dicitur, perturbari enim à cœli vertigine omnia falsum est, quando illa huc non pertingit, & multa quiescere hic videntur: qđ si causa illa ad perpendiculum faceret, utiq; & sine temperamento Magnetis ad eum situm sese conuerteret. A stellis autē nulla attractio fieri potest, nisi quæ a calore per accidens sit, calefactis quibusdam, quæ mox per naturam sursum tolluntur, aut forte circumaguntur cum Sole, vaporibus, qui in una parte facti sunt, & successiue de una in aliam fiunt, recipientibus impecum

A impetum successivum, & in orbem, sicuti principium, à quo generantur, in orbem fertur: vnde accidit quosdam teneros flores & folia propter humiditatem circueverti cum Sole: hæc autem ad perpendicularum in navigatoria pyxide nullam habent atinentiam. Constat præterea perpendicularum illud declinare à linea, quæ ad polos spectat, in nostro quidem hemispherio, quod est à fortunatis insulis ad Catygaram, declinare dextrorsum per gradus. Circiter novè, in alio aut hemispherio ultra insulas fortunatas declinare sinistrorsum, & modo plus, modo minus: observant. n. qui ad novum orbem navigant, quò peruentum est ad meridianum, quod per Astores vocatas insulas transit, mutari perpendicularum: & quum in nostro mari dextrorsum spectat à polo, illic sinistrorsum verti. Vt si polus arcticus sit b. per perpendicularum in nostro mari, vbi c, in alio autem mari, vbi d, declinabit quidem in nostro mari à b polo per lineam c g, in alio per lineam d e. Nos igitur diligentius rem considerantes dicimus causam, quod perpendicularum illud ad polum vertatur, esse motes ferri, & magnetis, qui sub polo sunt, vt negociatores affirmant, quorum species per incredibilem distantiam usque ad maria nostra propagata ad perpendicularum vsq; vbi est magnes, consuetam attractionem facit: propter distantiam autem quum debilis sit, non moueret quidem magnetem, nisi esset in perpendicularo: quare & si non trahit vsq; ad principium, vnde effluxit, at mouet tamè, & propinquiorem facit, quo potest. Quòd si naues forte vllæ propinquoiores sint illis montibus, ferrum omne earum euellit, propter quod nauigijs incola vtuntur clauis ligneis astrictis. Propter situm igitur eorum montium declinat perpendicularum in nostro mari dextrorsum, in alio sinistrorsum à polo. Polus b, montes

B magnetis, vbi e h, perpendicularum in nostro mari, vbi c, in alio, vbi g. In nostro igitur mari declinabit à polo per lineam c h, in alio per lineam g e. Attractio autem hæc ad Athomos & corpora reduci posse non videtur, quò corpus nullum in tanta distantia demitti potest, quod vnum continuu facere possit ab ijs motibus vsq; ad nostra maria: speciem autem spirituales nihil demitti prohibet: quod & in lumine manifestu est, cuius speciem à supremo orbe, & stellis huc vsq; demitti constat: qua de causa attractiones similia ad corpora uniuersaliter reduci posse supra non arbitrati sumus.

De Echeneide, quomodo firmare nauigia possit. Cap. 8.

Maius miraculum præbet Echeneis piscis, si modo verum est, quod fertur, aut firmare nauigia, aut tardare. Causa, si qua est, non alia certe esse potest, quàm partim attractio per species prædictas facta, partim vacuum: modus autè est duplex. vnus, ut piscis ille non causa sit eius retentionis, sed signum alterius, quod retinet: alius, vt etiam causa sit. Primum igitur nihil prohibet saxa & scopulos, ubi Echeneides degunt, consimilem speciem vsq; ad nauigia mittere, qualem & montes magnetis ad ferrum in nauigijs fixum: sicut igitur, si ferrum fortiter & tenacissimè nauigio infixum esset, ita vt nec extrahi posset, non attraheretur quidem nauigium ad montes illos, sed firmaretur tamen, ita & circa scopulos Echeneidum accidit transmissa ad naues specie, quæ vel ad clauos earum, vel ad aliud analogà sit, retineri ipsas: quare inuentus illic pisciculus ille signum dat subesse scopulos eos, qui firmare nauigiù possint. Si vero non signu est Echeneis, sed causa eius detentionis, oportet existimare

existimare ipsam primo arctissime affigi nauigio, vt euelli non inde possit, nisi vi multa, ab ipsa uero ad certos scopulos, & ab ijs ad ipsam mutuo demitti vel speciem, vel etiam corpuscula more torpedinis, quæ consuetam tenent attractionem simillium: nec ipsa igitur nauis attrahi in fundum potest propter resistentiam sui, nec ab ipsa auelli Echeuis propter fortem affixionem ob vacuum, vnde fit vt ferrum tantum nauis, aut tardetur saltem: quo pacto fieri posset, vt ferri frustum in aere pendere quidē sed nec sursum nec deorsum moueri posset, quod quidē cōtingeret, si desuper magnes poneretur, qui tantum trahere sursum ferrum, quantum ipsum deorsum inclinatur, equali potentia posset: sic. n. in aere firmaretur ferrū: quum enim potentia, quæ deorsum mouet, certa sit, certa item, quæ sursum trahit, fieri potest, vt modo altera potentior sit, modo vtraq; æqualis: æquales igitur si sint, pendere in aere ferrum necesse est. Nihil ergo prohibet & nauigiū tantū resistere, ne deorsum trahatur, quantum species ipsa in contrarium trahere nititur, quare firmari necesse est. nec plura quidem dici, aut inquiri debent de tam abdita re.

De Antipathia contrariorum, & quomodo se mutuo pellant. Cap. 9.

Sicut autem sese similia trahunt propter coferuationem, ita dissimilia & contraria propter eundem finem sese mutuo pellunt, & fugant: quod in antiparistasi multoties patet, in planis autem & animalibus manifestissimum est, quæ vt affinia & familiaria attrahunt, ita extranea & incommoda à se abdicant: ob quā causam & candela flāma iuxta posita aliquo valde frigido, vt ferro, & similibus, in latum abscedit: est & magnetis genus, quod ferrum abigit, ex quo cultelli ita preparari solent, vt alter ferrum ad sese trahat, alter pellat: quanquā nos, quum hoc experimentum in medium olim in ductum esset, monstrauimus non id accidere, quod ferrū abigeretur, quāuis perpendiculum in latere, ubi erat magnes, pelli videretur, causam autem esse, quod magnes ille eorū esset, qui magis ferrum, quā Magnetem trahit. Applicitus ergo perpendiculo traherat latus, in quo magnes non erat cōmixtus, ex quo fiebat, vt latus alterum Magnete temperatum necessario abscederet, propter quod videbatur pelli ab applicito Magnete. Verum nihil prohibet etiam talem inueniri magnetem, qui ferrum pellat propter latens in eo principium, quod ferro contrariū sit. Eadem de causa & cucumis recuruatur supposito oleo, quoniam aquæ multum continet, præsertim dum in incremento est: aquæ autē & oleo non parua discordia est, & naturæ contrariæ: quum igitur per cōtrarias species alterum ab altero abscedat, cremētum cucumeris in latus fit, vnde recuruari videtur. Adianton porro non madescit, neque aquam admittit propter siccitatem superficiei, quæ aquæ contraria est, & eam solet repellere, quemadmodum in puluere, & pennis, & alijs siccis contingit, in quibus non consistit aqua, sed aut elabitur, aut in guttulas rotundatur: rotundatur autem, quoniam duobus modis aqua situm naturalem exquirat, uno modo motu elementi descendēdo ad locum propriū, quando potest: potest autē, quum super aliquo plano statuitur, quod contrariū non sit, & descensum eius non impediat, ut ferrū, & lapides, & id genus, super quibus coextenditur, & descendit aquæ quantum potest. Alius modus est, quum non totū extra mouet, sed partes in toto, quæ rentes conuenientissimum situm: quod tum fit, quum incidit in subiectum, quod propellit vndiq; partes: quod faciunt multa siccorum per contrariam speciem. Propter quod non metus elemēti fit ad locum suum, sed partiū in toto sese apte locantium, quantum ex-

pedi

A pedit, & bene est: talis autem situs est, quum partes contrarium tangunt secundum minimum, quo possint, & quo magis unitæ sunt, & propinque inuicem: quæ omnia maxime præstat orbicularis figura, quæ & in puncto tangit, & breuissimas habet ad centrum lineas: propter quod aqua in sicca incidens rotundatur. Signum autem quod in Adianto non consistat aqua propter siccitatem, id est, quod duabus existentibus Adianti speciebus albo & nigro, nigrum quidem madescit, quod humidioris superficie fit: album autem non, quod siccioris. Ad has causas & lethalis Cathablephæ aspectus est reducendus, quippe spiritualis species, quæ ab ipsa ad distantiam multam protenditur, ob contrarietatem & Antipathiam, quam cum spiritibus hominis habet, eos diuoluit, ac fugat, unde & homo perit.

Cur calx, & papyrus, & alia multa sicca existentia aquam promptissime admittant. Cap. 10.

Sed qui fit, ut, si, quæ sicca sunt, repellant ob siccitatem aquam, Calx tamē, & papyrus, & linea, & farina, & spōgia, & ossa, & terrarum genera, ut sphragis, & boius armenus, & eiusmodi sicca existentia omnia aquam & liquidum omne promptissime admittant? quoniam, quod mirum est, videmus in spongijs & lineis aquam, qua si trahatur, solum est ascendere, in calcem uero adeo intime ingredi, & penetrare, ut eam dissoluat. An sicca foraminulenta, & (ut dicunt) porosa sunt omnia, sed alia poros habent tenues & angustos, alia habent laxos magis & bene coniunctos? quæ igitur angustos habent sicca existentia, aquam non admittunt, nam neque, quatenus porosa sunt, neque, quatenus sicca, recipiunt: quæ uero laxiores habent poros, quanquam ob siccitatem quodammodo obstant aquæ, quatenus tamen porosa, admittunt: in ijs enim tangente aqua abscedit è foraminibus aer, qui in ijs clauditur, cuius loco succedit propter uacuum aqua, propter quod & ascendit etiam: quæ si bene coniuncti sunt pori, penitissime penetrat aqua, & ad particulas omnes quamuis minimas: quapropter calx & dissoluitur, & incalescit, dissoluitur quidem, quum penetrante aqua ad partes omnes remollescit earum nexus propter humiditatem, unde & separari accedit: incalescit uero facta separatione, igneis particulis, quæ prius dispersæ, & diuisæ fuerant, & quodammodo in potentia, nunc actus factis, atque unitis, & potentibus agere iam: quapropter tum Calx ipsa, tum & aqua incalescunt, & feruent.

Sed rursus difficultatem non minorem habet, cur fiat, ut tangente aqua aer è foraminibus abscedat: nunquid ipse per se abit, an propulsatur ab alio? & si propulsatur, quomodo, & a quo propulsatur? Sunt, qui dicant propulsari aerem, quod densetur ab aqua, atque in angustius cogatur, cuius loco ipsa mox succedat. Sed quomodo fit hoc quum densari non possit aer nisi a frigido, imbibitur autem aqua in porosa, non solum quæ frigida est, sed & quæ calida, imo hæc magis & citius? Condensatio præterea certum terminum habet, ultra quem non procedit: at motus eius aeris, qui abscedit, terminum nullum habet, donec abcesserit totus.

Alij putant propelli aerem ab aqua ob pondus aquæ, quoniam spongiosum ipsum, in quo est aer, in aqua aliquatenus immergitur, & partes aliquas aquæ habet, quæ aliquibus aeris supersistent: descendentes ergo ijs, quæ supersunt, aerem inde propelli accidunt. Sed & hoc non plane satisfacit: & si enim, quantum supersit aquæ, descendere possit, & aerem, qui subsidet, propulsare, quum tamen uentum est ad lineam illam, per quam non amplius supersit aqua, quid erit mox, quod rursus propelle-

re aer em possit? neque enim dicendum est aerem primo propulsatum alium pellere, C
& hunc alium, & ita successiue, quoniam, quum totus aer ille conclusus à primo per
partem post partem tantum abscessit, quantum est locus, quem aqua occupauit: tum
nō ultra impulsio fit partium aeris, sed cessat oportet ergo aliud assignare quod pel
lat continenter aerem, donec abscedat totus. Vtrum igitur aqua non densatione, nō
pondere propellat aerem, sed per species contrarias, vt supra dictum est contraria
& dissimilia sese mutuo pellere? dissimilis autem & extraneæ naturæ est aqua, &
quæ aquea sunt, cum aere, quare tangens, vicinas sibi propulsat partes, quæ uel facili
me fit propter tenuitatem aeris, qui promptissime impulsam omnem recipit: succe
dente igitur aqua, ac permanente semper dissimilitudine eadem, continua fit propul
satio, & cōtinua successio aquæ, ac demum fuga totius aeris in foraminibus clau
si: atque hoc quidem si quis dicat, inconueniens (ut arbitror) nullum astruet.

Audiendi tamen & illi sunt, qui non propulsationem per se ullam aeris fieri di
cūt, sed attractionem magis humidam, quo attractio necesse est cedere, qui in poris cō
tinetur aer, attrahere autem porosa humidum, non quatenus porosa (licet vicē requi
rantur) sed quatenus exiccata, & priuata naturali humido. Duo enim fidorum ge
nera statuenda sunt, alia namque per se, & per naturam sicca sunt, ac talia quidem
attrahere humidum non possunt, sed propeller e magis habent, quoniam attractio
omnis à simili fit: alia uero sunt, quæ per se quidem, & natura, humida sunt, per acci
dens autem sunt exiccata, remanet tamen in ijs forma sua, & natura cum virtutibus
omnibus, quas à principio sortita est, inter quas est & spiritalis species, quæ attra
here nata est, quod simile est: simile dico non quatenus tale per accidens actu est il
lud, cuius est species, sed quatenus per naturam, & per se tale est. Quæ igitur poro
sa sunt, maxima pars exiccata per accidens sunt, per se autem in humore constituta, D
propter quod & porosa sunt facta extracto humido, cuius appetentiam semper ha
bent, & facultatem attrahendi, quod in siti manifestum est: tangēte igitur aqua ni
hil mirum, si à poroso exiccato, & carente naturali humido trahitur ad partes om
nes, quod contingit humidum: ac talia sunt calx, spongiæ, linea, & terrarum genera.
Adiāton autem, & pennæ, & id genus, non solum quod angustos poros habeant, sed for
tasse quod sicca per se sint, aquam non admittunt. Nō tacebimus postremo & causam
aliam, quæ adduci potest ad hoc problema, dicētes rationem eius rei nō esse propul
sationem villam, non esse attractionem, quæ à sicco fiat, sed esse motū aeris illius, qui
in foraminibus clauditur, qui sese naturaliter mouet à loco, ubi præter naturam te
nebatur, ut cum toto suo uniatur, ac coextendatur secundum naturam: quippe Ele
mentorum partes nunquam naturaliter locantur, nisi toti spheræ ita coextendantur,
vt nulla earum exerta sit, & abscedat à toto, sed omnes æqualiter in eo consistant:
quæ è causa fit, ut aer, qui in foraminibus siccorum conditur, tamen si toti continue
tur per unum extremum, nō tamen illic secundū naturā cōsistat, sed uiolēter. Vt si
aeris totius superficies sit a b c: porus uero, in quo aeris pars con
cluditur, b f: aqua tangens, ubi f: uiolenter quidem tenetur aer
in b f: cuius signum est, quod si dirumpatur porus, aer quidem, qui
in eo erat, ad superficiem totius a b c feretur, coextendeturque
illi, atque ita unietur, ut æqualiter secundum partes omnes in eo
loquetur, & totum unum faciat æquale undique. Indicat hoc non
contineri secundum naturam partes aeris in poris clausi. Permanent tamen in illis,

A nec abeat, dū porosū est in regione, & sphaera aeris, si n. inde dimoueretur, necessario aliqd aliud succedere oporteret, qđ certe aer esset: cur igitur succedat hic, ille abeat, quū nulla ratio magis huius sit, q̄ illius, p̄sertim q̄, si hic succederet, & ipse qđē pari ratione violēter detineretur in poris? si igitur & ille discedat, alium succedere necesse est, q̄ pariter si discedat, alius succedat oportet, & ita ī infinitū: necesse igit est primū aerē, quē casus ab initio illic concludit, illic ēt pmanere, dū porosum in sphaera aeris cōtinet. At vbi fiat, ut porosum nō iā vndiq; in sphaera aeris sit, sed aut in aqua totū ponatur, aut aqua saltē p aliquod extremū tāgat, tū q̄ in foraminibus est aer, extra statim fertur, & mouetur ad locū totius: cui succedit aqua, quā qđē violentiā aliqua & ipsa patitur propter eādē causā, q̄ & ipsa à toto suo abscedit, verū minus uiolenter tenetur ulla in eo poroso, q̄ aer, propter cōuenientiā naturā, quā in vtroq; grauis est, & quādā habet analogiā. Est autē & alia ratio, cur aqua succedere debeat, & sursum trahi, qm̄ id qđ trahit, & mouet, est aer totus, q̄ in poris cōclusus recessū quatit, qđ vero mouet, est pars aque mi nima, quā ī poros paruos trahit, & parū resistit, ppter paruitatē: cui idē accidit, qđ trocleis p helices fabricatis, quū p illa pōd^o vel maximū eleuamus, q̄ sensim & in latus eleuatio illa fiat. Signū autē, q̄ aqua consimiliter attracta facile sequat, illud est, q̄ si porus sit valde latus, qualis est fistula, nō succedit aqua, nec aer, q̄ in ea est fistula, abscedit, in paruis autē & obliqs poris abscedit. Aut igit hęc est causa ingressus aque in ea, q̄ porosa sunt, aut & aliā cōcurrunt, ut propulsatio, quā p species, sit, & attractio humidi, quā à poroso accidit, de quo satis iā dictum sit.

De analogia rerum in agendo. Cap. 11.

Est p̄terea rerum consensus, & dissensus alius in agendo aut simpliciter, aut pro certo fine: neq; n. omnia in omnia agunt, sed certa solum in certa: quorum ratio querenda qđem est, sed in vniuersum. Ergo in omni actione tria præcipue requiruntur, p̄sertim si certi cuiusdā gratia futura sit: sunt autem facultas agētis, aptitudo materiæ, & applicatio conueniens: dico autem applicationem contactum, situm, morā, & in quibusdā organa. Hęc igitur quum cōsentiant omnia, tū actio sperata fit, & obtinetur finis, & quā eiusmodi sunt, Analogia dicuntur: si vero autoiā, aut plura, aut & vnum horū deficiat, actio qđē frustratur aut simpliciter, aut p̄ fine, & hęc non analogia vocantur. Accidit autem sæpissimē aliquod vnum, aut plura ex his deficere: interdum n. agentis potentia minor est, q̄ oporteat, interdum maior: quare sæpe prius, q̄ intentam inducat formā, subiectū aut absumit, aut liquat, aut in vaporē vertit: quae de causa magna flāma nutrirī in parua cādela nō pōt, colliquat. n. statim pabulum totū, quod sensim in fumū, & inde in flāmam verti debebat. Quandoq; materia ipsa inepta est, neq; n. ex terra aut aqua flamma vnquam consurget, sed vapor, qui abibit: at neq; ex luto, neq; ex lapide, nisi hęc forte ī alia multa prius cōuerfa fuerint: q̄ si flāma futura sit, ex misto fiat, oportet, neq; ex omni, sed ex sicco, aut vntuoso, propinquo naturę ignis. Ita nec homo nutriet ex quolibet vel ēt tenero, neq; n. ex gramine, uti equ^o, qm̄ ali na est ea natura à natura hominis. Aliena autem sunt in vniuersum alia ob qualitates contrarias, q̄ lōge distāt, alia ob spirituales, quā cōtrariorū sunt, & refugere animā faciūt: aut & qđā ēt repellūt alia ob substantiā modū, q̄ est aut duricies, aut mollicies, aut crassities, aut lentor, & eiusmodi, ob q̄ aut non trahit, qđ oportet,

Fracastorij .

I tet,

ter, aut non pellitur, qđ oportet, aut nō miscetur, quale oportet. Sæpe autem cōue-
 nientia erunt & agens, & materia, sed applicationis modus nō cōueniens, aut, n. non
 plane fiet applicatio, aut nō cōsentiet propter figuram, vel vias & foramina, q̄ aut
 laxa plus aequo sunt, aut angusta: interdum contactum p̄hibet spiritualis species:
 interdum nimis arcta & astricta qđā tenet aut species, aut vacuū. Interdum conta-
 ctus fit, sed mora aut longior fit, q̄ deberet, vnde exurit materia, aut breuior fit,
 q̄ oportuisset. Sepe actioni obstat partium situs: mirō, n. modo mista cōpositasūt:
 alijs villi p̄ lōgitudinem p̄tēdunt, alijs p̄ latitudinem, alijs in orbē, alijs aliter, qui
 modi pene infiniti sunt: pp̄ q̄ alia p̄ lōgitudinem bene solubilia sunt, alia p̄ latum, alia
 aliter: q̄ res in alterationibus quoq; actionē nō parū euariat. Quædā postremo cer-
 ta instrumenta requirunt. Propter has igitur causas nō oīa in oīa agunt, sed certa in
 certa solū. Fulmen aurū & vina colliquat nihil leso loctulo & vase, in aurū. n. & vi-
 na penetrat, & tāgit, & morā trahit, & pp̄ acrimonīā caliditatis eliquat, ad locnū
 autē & vas debita applicatio nō fit, aut p̄pter laxitatē foraminū, aut p̄pter parua
 morā. Aitrum nō imbibit oleum & vinum, aut p̄pter angustīā foraminū, aut pro-
 pter contrarietatem qualitatum spiritualium, q̄ se iuncta ea tenet, Argentum autē
 vinum vel auarissime obibit, q̄ statim penetret in foramina, & attrahatur p̄pter
 similitudinem, & sympathiā. Oleum aquæ misceri non vult, vino autem miscetur
 melius, optime autem cum uino aqua: liquidum. n. alia bene miscibilia inuicem
 sunt, alia non bene: bene qđem, q̄ aut unam & eandem substantiam habent, aut sal-
 tem diuidi mutuo ad minima possunt: aqua igitur cum aqua, & vinum eum vino
 optime cōmiscetur, qm̄ vnum sunt, & vnum continuū, constant: vinum autem
 cum aqua bene & ipsum miscetur, qm̄, si forte vnum non est cum aqua, nec conti-
 nuū facit, sed contiguū solum, q̄ forma differat & terminis, diuidi tñ cum illa
 facile potest in particulas minimas: diuiduntur autem ad minimas partes, qm̄ nā-
 turatum elementorum, tum liquidorum est, vtræ rum partes meliorem situm ha-
 beant, quo possibile sit: melior autem situs est ille, quo partes minus distant inter
 se, quo possint: & si qđē datur, cōtinuæ sūt inter se, si vero nō datur, q̄a formæ nō
 vnum fiat, pp̄ pingiores tñ & unitæ magis, quo possunt, partes esse uolunt, & q̄runt,
 pp̄ pinguis autem situs est, quo distant solum per interpositionem unius minī-
 mi, quod ultra diuidi non pōt, si. n. distarent per interpositionem trium uel qua-
 tuor minimorū, maiorem p̄culdubio violentiā sustinerent: quare mutuo sese ad
 minimas particulas diuidunt, sic. n. melius locantur. Que uero liquidorum, neq; vnā
 substantiā habent, neq; inuicē diuisibilia sunt ad partes minimas, illa bene miscibi-
 lia non sunt: talia autem sunt, q̄ & naturas valde diuersas habent, & alterum illorū
 fortis & cōpacta mistiōnis est, quale oleum, qđ cum aqua plurimū distat, natura
 aereum & igneū existens, & pingue & fortiter mistum: pp̄ diuersā igitur naturā cū
 aqua, neq; cōtinuum fieri cum illa pōt, neq; plane cōtinguum, tū q̄ particula que-
 libet illius nō bene diuiditur pinguis existens, tū q̄ altera ad alterā attrahitur (ut
 est uidere) pp̄ aerea, q̄ plurimus est in oleo: quare nō admiscetur illi, sed super-
 stat: dupliciter. n. bene locatur liq̄da, aut quum ad minima diuiduntur, aut quum
 alterum subidet, alterum superstat: superstant autem, q̄ leuiora sunt, & cum aere
 cōsentiant magis, quale oleum, ad minima uero miscentur, q̄ aequa magis sunt. Vi-
 num igitur q̄ aqueum magis fit, sed tñ & aeris atq; ignis plurimū habeat, & si neq;
 ipsum optime miscetur oleo, melius tñ miscetur, q̄ aqua. Mira res est argentum
 vinum,

A viuum, quod liq̄dorū nulli admiscetur, sed durioribus solur., & ijs nō oībus, sed auro, & argento, & stanno, & plumbo, in quā ita imbibitur, vt mollia ea reddat: liq̄dis autem alijs non admiscetur, q̄ propter pondus subfidat omnibus, & q̄ diuerſa multum natura sit, & fortis mīstionis: neq; igitur vnū continuum cum alijs facere pōt, neq; ad minima cum ijs diuidi. Est autem fortis mīstio alia q̄dem in duricie consistens, alia, q̄ diu & fortiter agitata est, & miscibilia habet ad q̄ minimas partes redacta: sic. n. separari inuicem non facile possunt, tum q̄ propter p̄pinq̄uitatem similia similibus sese astricta tenent, quare, quum dissimilia dissimilibus minutissime commista sint, similia in sua consimilia valde possunt propter propinq̄uitatē, tum forte & propter vacuum, quod propter eam partium vicinitatem plurimū obstat, ne separatio particularum componentium fiat. Est autem mira ea mīstio, & cōpositio in argento uiuo, constat. n. è calidissimis simul, & frigidissimis partibus, uerum redactis ad tam minimam quantitatem, & ita ordinatis, ut penē sese oīa tangant, & similia iuxta similia, & iuxta dissimilia sint, q̄ plurimū facit ad contigendam mīstionem: propter hæc igitur alijs liq̄dis nō miscetur, durioribus uero q̄busdam miscetur, ut auro, argento, stanno, & quomo propter sympathiam naturā (ut dictum est) attrahitur. n. in eorum uocatos poros ad particulas oēs: propter quo l & ea mollefacit, non secus alia liquida, ut aqua, solet duriora porosa, ut ligna & eiuſmodi, mollia reddere: ipsum quoque duricie quantum & consistentiam recipit, si p̄dictorum scobes cum comisceantur, attrahit. n. & ex ea cōmissione consistentiam acquiri: quod plerosque fallit, putantes per eam viam posse argentum consistare, nescientes non ueram mīstionem fieri, sed ap-

B parentem per iuxta positionem quorundam cōstitutam, quæ facillime solui possunt, & separari. Simile quoddam pati & Adamantem censendum est, si modo uerum est hircino sanguine solo mollescere: penetrat. n. & ipse in Adamantis foramina vsq; ad minimas partes propter analogiam, q̄ est uel in principio communi, uel foraminum ratione, propter quod & mollescit: quæ autem analogia particulatim ea sit, Deo & naturæ notum est. Habere autem Sympathiam ad quædam Adamantē, & cōmune attrahēdi principiū, illud mōstrat, q̄ & paleas & furculos trahit: quare nihil phibet & ad hircinum sanguinem cōsimilem quoq; habere rationem. Idem & ceterijs accidere, in sperſo in eorum cumulum pane putandum est, attracta. n. in panem humiditate eorum, atque illic ceu alieno in loco putrescente, principium reliquo datur, ut computrescat, qua de causa flaccescunt ea mala.

Vnisonum autem aliud vnisonum cōmotat, qm̄ quæ similiter tensæ sunt corde, cōsimiles aeris undationes & facere, & recipere natæ sunt, quæ uero dissimiliter sunt tensæ, nō eisdem circulationibus apte sunt moueri, sed una circulatio aliā impedit: ictus. n. corde, motus est cōpositus è ductus motibus, vno q̄dem, quo corda pellitur ante, hoc est versus aeris circulationes, alio uero, q̄ retro fit, corda reducete sese ad situm proprium: si igitur mota vna corda debet & alia neceri, oportet, vt in secunda talis proportio sit; vt undationes & circulationes aeris, quæ impellunt, & faciunt motum ante, non impediāt motum, q̄ retro fit à corda: quam proportionem solum ea corda habent, q̄ etiā censū mīlitem sententiā habent: q̄ uero dissimilem fortitē sunt tētionem, non sese cōmotāt, qm̄ dum secundus sit motus, idest reditus cordæ retro, circulatio secunda illi obuiat, & sese impeditum: unde nec motus fit vllus præter primam impulsationem, quæ intensibilis est. Vidi in se

in ecclesia quadā. ubi statua multae ceræ circa facellū loco alto disposita stabat, C
 pulsante tintinabulo quodā vna illarum tremere reliquis immotis permanētibz,
 quod quum quibusdam, q̄ prope aderāt, indicassē, admiratio multae eos cepit: cau-
 sanō alia erat, nisi q̄ & in vnisonis accidit. Plures quoq; quū pondus aliquod ferūt,
 eadem p̄portione indigēt, vt, quum alius pedem hinc, alius moueat: sic. n. sine la-
 bore ferūt: q̄ si sese impediāt q̄etes & motus, fatigatio fit multa, & ferre tandem
 non possunt. Idem accidit & ijs, q̄ panem pinfunt, quum duo aut tres lignum illud
 longum ac graue modo eleuant, modo deprimunt: si. n. non ea ratione id agant, vt
 pariter oēs tollāt, ac pariter deprimāt, sed, quū ali⁹ tollit, alius p̄mere incipiat, mo-
 tus impedit, & labor accidit. In chordis autē p̄ celeritatē circulationū nō p̄cipit.

Alia vero ratio ea est, qua Lupina Tympana ea dissoluunt, quæ ex agnino corio
 sunt cōflata: in his. n. non solum aeris motus ad impulsione facit, sed & spiritalis
 species: dictum est. n. contrariorū species contraria pellere: Lupo vero & agno cō-
 trarias esse naturas cōstat: spēs igitur cōtrarij vnus delata p̄ aerē ad aliud, pellere
 maxime & dissoluere etiā pōt non solum p̄ se, sed adiuta aere, partim q̄ densior ille
 sit factus, partim q̄ p̄ circulationes & ipse impellat in penitissimos poros ingress⁹.
 Propter eadem contrarietate dicuntur & Aquilarum penne p̄nas alias dissoluere.

Quæ vero brassicæ, & rutæ inimicitia est, p̄ter inimicitia specierū, inde fortasse
 putandū esse accidere, q̄ vtraq; calida est, & crassarum radicū: quare, quum multū
 humidi quælibet ad sese trahat, fit tādem, vt iuxta fatē p̄ humoris inopia arescāt.

De octimestri autem partu plura fortasse oporteret dicere: nūc t̄m dicatur, q̄
 quemadmodum in genere tritici est quoddā semē, quod tribus mensibus generat,
 vnde & trimestre vocant, alij setaniū appellant, quoddam vero quod mēsisibus no-
 uem, ita & in genere humani seminis quoddam est, quod septem mensibus parit D
 quoddam, qd̄ nouē. Partus igitur, q̄ editur octauo mense, esse q̄dem non potest ex
 eo semine, qd̄ septem mensibus gignit: quare ex eo erit, quod nouem mensibus so-
 let maturum producere: igitur quum ante nonum mensem editus sit, indicat im-
 maturum esse, ut vi aliqua eiectum: talis autē vt pote immaturus & præcox, mori-
 turus enatus est: cuius signum est, q̄ certis regionibus, vt in Aegypto, octimestres
 partus etiā viuere ferūt, q̄ bonitate regionis defectū immaturitatis satis fiat. Cur
 autem duo t̄m sint humani seminis genera, & alterum septem, alterum nouem mē-
 sibus partum edat, eandem habet quæstionem, cur & in genere tritici duo similiter
 seminis genera sint. Causa in vniversum est analogia talis agentis ad talem mate-
 riam, nam quis quærat cur tanta flamma tantum roboris absumat in hora vna? Ac
 de Sympathijs tum elementorum, tum & mistorum, quatenus mista sunt, hæc-
 tenus traditum per transcursum sit.

De animæ Sympathijs & Antipathijs. Cap. 12.

Nunc ad animā transeamus, cuius consensus & dissensus non minor etiā nunc
 admirationem p̄bent, p̄sertim eius, quæ cognitrix est: nam quæ vegetat solū,
 & in plantis præcipue spectatur, communes videt consensus cū ijs habere, quæ sim-
 pliciter mista sunt, tametsi propter miram compositionem, quæ organica est, exi-
 stiment aliqui habere plantas peculiare quasdam actiones, quatenus organica
 sunt: vnde & Plato sensu quodam partici- are eas dixit, quod & confirmare et Ga-
 lenus v̄r. Verum operationum, quæ organa insequūtur, alē ab anima fiunt, vt sim-
 pliciter

Aplíciter mixta est, aliæ ab ea, vti cognoscitiua, quare & attractiones aliquæ simplices sunt, aliæ organice: organicas dico, quæ sunt p constrictionem & dilatationem villorum, simplices autem, q̄ p species. ut supra dictum est. Videntur igitur plantæ simplices q̄dem attractiones & expulsioniones habere, quemadmodum & alia mixta, organicas autem non: neq; .n. ad eas obediens constrictione sui & dilatatione vtuntur, sed solum simpliciter trahunt familiaria, fugant autem contraria: dedit tñ natura illis organa q̄dam, quo melius possent hæc operari: miro .n. ordine ea pcedit: trahunt sig dem & elementa, & mixta non organica, ac demum & organica, verum elementa simplicissimum exercent attractionem, mixta vero non organica non ita simplicem possunt attractionem facere, sed poris saltem indigent, & uia, qua possunt & similia ad omnes partes trahere, & dissimilia vndequeq; propellere: at plantæ maiori etiam organo indiguere, p qd̄ certa solum attraherent, & certo tempore cōtinerent, & digerent, vnde tandem nutriri possent: animalia porro p̄ter hæc organum etiam mouent, & constringunt, & laxant, put bene est. Plantis igitur & si necessarium est organum quoddam ad attractionem, non tamen proprie organum faciunt attractionē: quare nec sentiunt, nec cognoscunt, nisi p transumptionem quandam, q̄ miro quodam quasi ingenio discernant, q̄ sibi cōuenientia sunt, & q̄ contraria, ac p artificiose compositas vias trahant, & pellant: atque hoc esse arbitror, qd̄ Plato uoluit significare, quare nec simpliciter dixit sensum habere plātas, sed sensum quendam: si .n. sensum proprie habent, sicutique & constringi possent percepto malo, & laxari percepto bono, ut paulo post ostendemus. Quærat autem fortasse aliquis, quomodo in plantis & uniuersaliter in ijs, quæ aluntur, & uegetare dicuntur, attractio alimenti fiat: si q̄dem attractio eatenus fit, quatenus aliquid simile est, alimentum, quum trahitur, dissimile est, quippe quod alterari & transmutari indigeat, si postremo assimilari membro debet. Oportet igitur eorum meminisse, quæ supra dicta sunt, quæ sese trahunt, per principium utriusque commune trahi, qd̄ sepe in mixtis latet, quæ aliud actu sunt, aliud potentia: multa enim actu & p accidens priuata sunt, quod per se & per naturam habent, remanente tñ natura propria & forma cum uirtutibus & potentijs proprijs, inter quas est & attractio. Attrahitur igitur alimentum à forma, non qua actu, & per accideris talis est aut ipsa, aut alimentum, sed qua p se talia sunt, ac sic q̄dem est similitudo principii eius attractionis: alteratio tñ quædam mox fit, ut id abijciatur, per quod actu dissimilia sunt: quo abiecto demum exquisita fit similitudo & unio. Illud autem, per quod actu, & per accideris dissimile est, qnq; quidem est forma trahens, priuata aliquo sibi per naturam debito: interdum est id, quod trahitur, ut alimentum, quod per accideris superabundat aliquo contrario, & abijciendo, per se autem simile est: quare quatenus simile, attrahitur: quatenus contrarium, alteratur.

De Sympathijs animæ cognitricis. Cap. 13.

MAiores autem & magis admirandos consensus & dissensus ea habet animæ, quæ cognitrix est. Primum autem recipiamus cognitionem omnem tñ sensuum, tum phantasiæ, & intellectus p eas species fieri, q̄ spirituales uocantur, postò species hæc representare non solum res, quarum sunt species, sed & rerum modos: dico autem modos, figuram, situm, magnitudinem, locum, motum, quietem, & relationes multas, ut simile, dissimile, dextrũ, sinistrum, & id genus: inter quos

DE SYMPATHIA

modos recipi & maximè intrinseci sunt conuenientia, & disconuenientia eius, C
 quod offertur, cū anima. omnis. n. oblata res recipitur qdè ab anima uel uti amica,
 & conueniens, uel uti ingrata & disconueniens. Atq; hi primi quidem snt, & sim-
 plicissimi cōsensus, & dissensus rerū cū anima, à quibus duo è effectus primi & sim-
 plicissimi ab anima fiunt, cōstrictio, & dilatatio: quippe recepta ingrati & discon-
 uenientis specie, cōstrictio animæ & mēbrī fit, recepta uero grati & conuenien-
 tis, laxatio & dilatatio: qui motus quomodo ab anima fiat, non paruam habet du-
 bitationem: qm̄ contraria sunt dilatatio & cōstrictio, contraria autem per se ab
 uno non possunt fieri, nisi forte ad unum certum fuerint: condensantur quippe ele-
 menta, rarefacta quū fuerint, & rarefaciunt se condensata, sed hoc ad unum cer-
 tū est, quo ueniant ad eum situm & terminū, qui illis pro natura debetur: aer quo-
 que, si loco ignis ponatur, descendit, si in loco aque, ascendit: sed hæc fiunt non ut
 contraria, sed ut ad vnum tendant: at cōstrictio, & dilatatio membrorum nō ad
 vnum est, sed modo magis, modo minus utrunq; faciunt, quinimo & ab eo etiam
 termino sepe recedūt raritatis & dēsitatis, qui formæ misti debetur, quatenus rei
 situm est, quod per naturam fieri posse non v̄. Si igitur anima per naturam facere
 contrarios illos motus nō potest, quid per deos erit, quod ipsos faciat? Sunt qui in
 his ad instinctus naturæ recurrant, dicentes habere animalis naturam instinctus
 quosdā, per quos mouet, prout bene est, & magis expedit: sed certe hoc non aliud
 est, quàm eandem quæstionem repetere: si enim instinctus ille est principium per
 se eorum motuum, oportet naturam esse, natura autē omnis una est, & unius facti-
 ua, aut plurium: quidem ad vnum: hi autem motus neque unum sunt, neque ad
 vnum, imo non solum inter se contrarij, sed formæ misti contrarij.

Fortasse igitur dicendum est, sicuti elementum plures habitudines, & plures mo- D
 tus habere pōt, unum scilicet ad loca propria, alium partiū in toto, ita & anima,
 quæ forma membri est, pōt plures habere habitudines & motus, unum quidem ad
 motū elementi prædominantis, aliū partiū in toto, & hunc duplicem, alterū, qua-
 tenus simpliciter mistum quoddam est, alterum, quatenus est forma cognoscens:
 utroq; .n. modo partes in toto moueri possunt, nam, quatenus totum illud simpli-
 citer mistū est, sese partes in eo & condensant, & rarefaciunt, quo ueniāt ad certū
 illū terminū, q̄ toti cōuenit: at uero &, quatenus totum illud cognoscens est, sic
 possunt in eo moueri partes, ut bene est, si .n. non cognoscencia possunt per naturā
 simplicem debitam coexistentiam sibi parere, cur & cognoscencia & sententia bo-
 nū & malū non itidem possint? Est igitur anima quodāmodo vna natura, quodāmo-
 do non vna, vna qdè, quatenus mēbrū simpliciter mistū est, cuius est forma: ac ta-
 tis qdè vnus factiua est, aut pluriū ad vnū: nō vna autem est, quatenus cognoscēs,
 sic enim quū a diuersis mouetur, diuersa etiam fit, aut saltem nō eodē modo se ha-
 bēs: quare & vtralis, plura & cōtraria potest efficere, qm̄ non vt simplex, & vna na-
 tura agit. Nec incōueniēt partes in toto moueri vna habitudine, quæ toti contraria
 est secūdū aliā habitudinē, nā & in aliis mistis partes interdū rotūdantur in toto, &
 nō descendunt, interdū descendunt, & nō rotūdantur, tū & se rarefaciunt, ac cō-
 densant, nunc ascendentes contra totius naturam, nunc descendentes: quare nec
 inconuenit constringi & laxari mēbrum, quatenus cognoscens, vltra eum termi-
 nū rarefactionis, q̄ sibi debetur, quatenus mistū est: neq; .n. repugnāt eundem: mo-
 tū eidem esse violentum sub una ratione, conueniens autem sub alia. Igitur rece-

Apta specie ingrati & discouenientis nihil repugnat mēbrū constringi, sic. n. partes melius esse, & situm habent, qm̄ tactus sit secundū minimum, quo potest, & retrahio à nocente: contra uero, si boni & grati species recipiatur ab anima, dilatatio fit, qm̄ penitissime partes oēs id bonū recipiunt, alioqui totū non bene haberet, nisi secundū partes omnes frueretur eo bono. Primi igitur & simplicissimi consensus & dissesus animæ hi sunt, & primi motus animalis cōstrictio, & laxatio: ex quibus paruis principijs mox ad magnos & admirandos sensim peruenire animal potuit. Primum autem de Sympathijs sensuum & Antipathijs prosequamur.

De sensuum Sympathia & Antipathia. Cap. 14.

Mira profecto ea cōcordia est, q̄ inter sensus & corū obiecta uersatur, si temperata sint: alioq, si excedāt, nō solū nō cōsentiāt cū sensorijs, sed ea perturbent & corrumpant. Soni igitur (ut ab ijs ordiamur) si ualde magni sint, si nimis acuti, si nimis graues, si asperi, si multi cōfusi, si prorsus insoliti, & ignoti, si uniformes, ac demū si immufici sint, oēs p̄ molestiā recipiuntur: causæ aut̄ occurræ admodū sunt: cōis uero omniū ratio est ingratos eos offerri sonos, in qb. anima incōmodā cognitionem facit: qm̄. n. finis eius & p̄fectio est ipsa cognitio, ad hoc aut̄ requiruntur & bonus organi status, & uirtus potens, & applicatio conueniens, ac modus receptionis idoneus, tū q̄ dē p̄ disp̄: cētā aīa recipit, quū aut̄ uirtus laborat, aut organū uim patitur, aut applicatio impeditur, aut incōmode recipit. Qui igitur imbecilles sunt, aut circa auditū dolent, sonos penē oēs ferre non p̄nt, uerū cā non accidit ex ipsis sonis: at si sonus ingens ipse sit, cōmotat organū pp̄ circulationes aeris, tū & uirtutē dissoluit, & applicationē tollit, unde & cōfusi animā accidit & terreri: similiter &, si acutus ualde sit sonus, & stridulus, applicatio vim patitur, quasi in angusto facta, tū & mēbrana auditus quasi ic̄ta offenditur, unde contrahitur repente, accū ea simul & neruuli quidā usq; ad radices dentiū, in quē locū subito incidens nouus aer horrore quendā circa dentes facit. Grauis quoq; plus æquo si sonus inferatur, plus aeris mouet, q̄ sensoriū ferat, tū & applicationē ualde amplā expocit: asper uero est, q̄ fertur p̄ inæqualem superficiē, quare circulationes aeris cōfundit, & speciē quasi fractā ad sensum defert, unde & sensatio simul uaria fit & confusa, ad quā nec applicatio conueniens adhibetur. Vniiformis aut̄ iccirco molestus redditur, q̄ nihil addiscit anima, coacta nihiominus intensionē frustra adhibere. Cur aut̄ ignoti & ualde insueti soni timorē incutiant, mox dicemus, quū de timore agemus. Qua uero de causa fiat, ut, q̄ immufici sunt, molestia audiātur, musici uero & certis cōstantes numeris suauis gratiq; recipiātur, difficultatē nō paruā habet: qm̄ nec numeri, nec in uniuersum quātitas ulla p̄ se pōt esse principiū uilius actionis, per accidēs autē, & ut modi eius, quod per se est, quō cōcurrant numeri, nō satis patet. Vtrū igitur, ut quā dicunt, q̄ aīa maxime musica ipsa sit, (ut Timæus tradit) musicis et̄ sonis gaudeat, an rhetoricū magis est hoc? & Timæi generatio animæ poeticū quā est, nihil aliud significare uolēs, q̄ q̄ anima ex maximis rerū perfectionibus constat: ad numeros aut̄, qui in sonis sunt, equidem nō uideo, quā cognitionem habeat. Fortasse igitur dicendum est, sicut in numeris quidam integri sunt, quidam fracti, ita & in sonis quidā integri, quidā fracti dicūtur. Integri sunt omnes per se soni, qui uocem unā faciunt, una autem uox, quæ tota simul mouet: fracti uero, qui uel unam uocem non simul totam reddunt, sed per partes, uel uocem vnā & insuper partem

DE SYMPATHIA

eius includunt. Si igitur integer sonus ad aurē ueniat, siue vnus fuerit, siue plures, C
collati inuicem suauiores accedunt, q̄ si fracti ueniāt: vnus q̄dem, q̄a si uocem nō
unam facit, sed p̄ partes ad unam ascendit uocem, asper quodāmodo est, & inequa
lis, atq; indistinctus, si uero uocem unam totam reddat, & ut d̄r, rotūdā, distin
ctus est, atq; iccirco gratus. Similiter & si plures sint, fracti autem aut omnes, aut
aliqui, molesti sunt, siue uoces non reddāt unas, siue unam insuper partem inclu
dant: in omnibus. n. in aequalitas quādam est, & indistinctio: at si uoces rotundæ
omnes ueniant, tum & ordo q̄dā in illis est & distinctio: omne autem ordinatum
& distinctum delectat, q̄d & Aristoteles significare uoluit circa p̄blemata. Nume
ri igitur, quatenus numeri, nihil per se faciunt ad suauitatem, & molestiam in so
nis, sed solum, quatenus per ipsos modi sonorum notantur, qui aut distincti, aut
confusi & asperi ad animam pertinent: quanquam de his plura fortasse oportet
dicere, nunc autem tantum dictum sit, quantum attinet ad propositum.

Eadē & circa uisum contingunt, & pp̄ easdem causas: lumen. n. si ingens sit, ab
an ima ferri non p̄t. q̄m & ipsam uirtutē & applicationem dissipat, quod & colo
res quoq; faciunt, q̄ nimium lucis habent, ut albi, & rubri, si & fulgidi sint: medij
vero, q̄ temperatiores sint, grati omnes recipiuntur, & inter ipsos uiridis, q̄ tēpe
ratissimus est, tum q̄ illi sunt proximi, ut puniceus, & flauus, niger uero, q̄ priua
tio quādam sit lucis, minus delectat: paruorum quoq; conspectus ingratus pariter
est, q̄ applicatione multa indiget, & indistinctus est. In saporibus quoq; q̄ ualde
acuti sunt, ut Euphorbij, Clematidis, & similia, molesti oēs sunt: fortasse autē
& sensū tactus feriunt, q̄m calidissimi sunt: calidi quoq; sunt falsus, amarus, & dul
cis, sed falsus acuitatem habet haud ingrata, q̄m diluti subtilis nonnihil habet, pp̄
quod asper non est, sed aequaliter sensum tangit: at amarus contra inaequaliter tan
git, q̄ ex terreo adusto constat, & in crassa substantia sit, quare aspera est illius ap
plicatio, & cōfusa: dulcis uero suauissimus omnium recipitur, q̄m excessum in mi
stione nullius habet, sed omnium cōuenientē miscellā ex aereo multo & aqueo, cū
q̄bus quæ terrea & ignea sunt, minutissime sunt cōfracta, & rotunde cōmixta, pp̄
q̄d aequalissime sensum attingit, & ut vnū, quā ob causam ē rotundis consistare
Pythagorici aiebant: ē frigidus autē ponticus acutus oppositus est, q̄ ē multo ter
reo constat nō plane digesto, hoc est nō exacte cōmixto, sed in rudi & crassa sub
stantia constituto, pp̄ quod & ille asper est, & inamabilis: si uero in eodē terreo
plus aquei humidi adit, acerbus fit sapor, qui & ipse asper est, & ingratus, minus
tū, q̄ ponticus pp̄ dilutionē: q̄ si minus adhuc terræ, plus autē subtilis aquei bene
cōmixti affuerit, acidius uocat sapor, minus adhuc ingratus: si uero terreū subadu
stū fuerit, subtile autē, multo autem aqueo bene cōmixtū, acetosus fit sapor. In uni
uersū autē terra ingrata uī saporē facere, q̄ inaequalis sit, ac sicca, & frigida, humi
ditas uero gratiores uī, q̄m aequalis est, & lenis: q̄ si cū caliditate cōmixta sit, omniū
suauissima habet, q̄m & calor gratissimus est anime, pp̄ q̄d aer maxime ad suauita
tē saporū facit, aqua uero pp̄ frigiditatem min⁹: ignis porro & ipse, nisi acrimonia
officiat, pp̄ caliditatem ad suauitatem cōducit. Multū p̄terea refert, utrū mistio ex mi
nutissimis cōflata sit, & ijs, q̄ unū facere apta sūt, an aliter: quas ob cās diuersæ sa
porū mistiones fiūt, quarū alia grate, alie ingratae aīe sūt: ingratisima omnium illa
est, q̄ nō aliā hēt appellationē, nisi q̄ abominabilis d̄r, ut luti, stercoreū, & quorun
dā medicamentorū: horū autē digestio nulla est, nec mistio, q̄ ad unū sit, sed pluriū
confusio,

A confusio, quorū alia amara sunt, alia acria, alia insipida, alia aliter se habentia, ad quā nec applicatio cōueniēs esse potest, nec distinctio, nec ordo, nec demū familiaritas vlla cum aīa. Proportionaliter autē se habēt & odores, quorū ingratissimus est, qui fœtidus appellatur, quiq; abominabili in saporibus correspondet, nā & hic ex ijs pariter resultat, quā nullam habent digestionem nec rationē mictionis, sed confusio nem ē multis ac diuersis, qualia ferē sunt putrescentia, in quibus dissoluta mictione euaporatio diuersorum contingit. Oportet præterea & illud non ignorare, quod contrariarum mictionum contrariæ quoque formæ sunt, & contrariarū formarū contrariæ quoque sunt spirituales species in representando: pro quod in saporibus & odoribus illud præcipue accidit, vt, quorum contrariæ sunt mictiones, illorum quoque & sapores, & odores cōtrarij sint: quare nec qui vni animali est gratus sapor, aut odor, ēt alteri est gratus, sicuti nec eisdem oīa nutriūtur, quod diuersæ sint diuersorum mictiones, & diuersis gaudētes: quod & inter homines quoque est videre, quorū alij vinum, alij acetum, alij carnes, alij alia fastidiunt, vel natura, vel morbo. Porro & circa tactum eadē quoque spectantur: suauissimus & maxime conueniens est illi calor, si temperatus sit, tum & humiditas, quoniā lenis est, & æqualem tactū facit, non asperum: mictio quoque illa voluptuosissima est, quæ dulci saporum proportione respōdet, in qua decoctio est optima, & miscella rotundē confecta, temperata autē qualitatibus, quale est semen: propter quod suauissima omnium est voluptas, quæ in feminis emissionē sentitur in ea parte, quæ pariter omnium titillatissima est. Ingrata vero tactui per se frigiditas maxime est, quæ cū sicco cōiuncta est, propter quod terra, & ea, in quibus dominatur, ingratissima sunt. Figura porro, & partium situs, quæ tangunt, non parum faciunt ad voluptatē, & molestiam illius sensus: vnde, quæ asperæ sunt, & quasi hamatæ superficie, ingrata animæ sunt. Ingratus præterea, & dolorosus est & sensus ille, qui fit separatæ partis à parte: nullus. n. cōuenientiōr est situs partiū mēbri, quā cōtinuatio illarū, quare separata parte, quod quid aliud subingredit, & tāgit, inimicissimū aduenit: subingredit autē vt plurimū aer. Sūt tamē, quæ dicant separationē ipsam sentiri, vnde & dolor insurgat, quod violentissima res sit separatio: quod certe dici nō potest, si quis bene aduertat, quod sit per se separatio: non. n. aliud est, quā localis motus, aut partes illæ dux separatæ; motus autē per se nō sentit, nec numerus ille, nisi quod aliud subfit, quod per se sensū moueat.

De primis effectibus, qui sunt ex consensu & dissensu sensuum. Cap. 15.

Sentiunt autem partes & mēbra animalis quandoque quidem per se sola, animalia ipso non sentiente, nec iudicante se sentire, interdum animali simul sentiente partis sensationē, & iudicante: nam motus quidē, quo intestina & venæ succū trahunt, & deponunt, & torquentur ad emittenda excrementa, tum venarum, & cordis dilatatio & cōstrictio, & id genus per se quidem à mēbris fiunt animali ipso nihil sentiente: urinæ autem emissio & secū, & tussis, & sternutatio, & ira, & timor, & progressio non sine phantasia fiunt, & iudicio animalis: quedā etiam imperite voluntate proveniunt. Simpliciores autē & natura priores videntur motus, qui sine phantasia fiunt: fieri autem illos per sensum quendā membrorum credendū est, cōstrictiones enim, & dilatationes nō nisi per boni & mali receptionem quendā fieri possunt, vt dictum est: propter quod natura, quæ ab imperfectissimis per gradus ad perfectissima progreditur, animalia quædam fecit, quæ vegetat solum, & sentiunt

unt sine totius phantasia, sed membris solum per tactum bonum & malum comprehendentibus, quales spongiæ sunt: quapropter de membrorum motibus, qui sine phantasia sunt, primo breuiter agamus, mox & de phantasiæ Sympathijs agemus.

Reassumamus igitur, quæ supra vniuersaliter dicta sunt, speciem omnem, & ab anima recipitur, recipi quidè vel uti bonam & conuenientè, vel uti malâ & dissi dentè: ad h. c. aut primos & simplicissimos animæ motus esse constrictionè, & dilatationè, hanc quidè recepta boni specie, illam, mali. Ab his ergo & alij deinceps fiunt, & quidè admirandi, interdù in eodè mēbro, interdum & in annexis: quippe recepta nocentis specie, & facta cōstrictione sepe paulo post & dilatatio fit, quod alioqui mirum videtur: fit aut sepe tã vehemēs & subita dilatatio illa, vt excutiat necens, verù motus illi non scđm idem, & scđm eandem rationè fiunt: siquidem constricō fit, vt tangatur nocens scđm minimum, quo potest, dilatatio vero mox fit, qm̄ minimum illud, quod tangit, diu ferre non potest illū contactum, tū quia vt mistum vim patitur nimis asfrictum, tū quia vt sentiens eo in situ persistere nō potest. Quibus de causis repentina laxatio fit, & sæpetanta, vt excutiat necens: qđ si excuti nō detur, sed necessario inest, & insistat, tunc alternatim fit nunc constricō, nūc dilatatio: sic. n. membrū quietè quandã & pausam doloris inuenit, vt accidit in ijs, quos phalāgia pupugere. Interdū fit & motus tremulus, qui & ipse cōpositus est è dilatatione & constrictione: verù differt à prioribus: in illo. n. vtrunq; motū faciebat anima, in hoc laxatio fit à pōderemēbri propter debilitatem, cōstricō vero à virtute & ab anima, quæ vbi paulisper celsit ponderi, quasi reassumptis virib. constringit mēbrum ac sustinet: quæ motum alternatim facit, qm̄ sustinere semper si vellet anima, deficeret: quare melius, quod potest, facit. Interdum recepta specie mali nō cōstringitur membrū, sed dilatatur, qđ maxime fit, quū intrinsecū est nocens: cōstricō. n. ipsa auget, dilatatio minuit, qm̄ sic refugit aīa, quo pacto cor fortasse, & venę dilatationes suas faciunt, introrsum. n. quū caliditas magna fit, si inflāmari ipsum accidat, tū sese laxat ac dilatatur, sic. n. minus tãgit: porrò facta dilatatione rursus cōstricō fit, qui motus est naturalis mēbro redeūte ad sitū proprium. Vtriq; aut motui sua cōsequuntur beneficia, naturæ cognita, nā ad priorem dilatationè sequitur attractio noui aeris, à quo refrigeratur cor, ad constrictionè vero sequitur expulsio eiusdè aeris calefacti, & simul fuliginū multarū circa existentium: quæ quidè beneficia cognita Deo & naturæ sunt, non aut ipsi cordi: quare quodāmodo per se fiunt à corde, quodāmodo per accidēs, per se quidè, si consideretur cor vt pars totius naturæ, quæ res ordinat, & fines nōscit, per accidēs aut, quatenus cor est natura quædã vna per se, quæ quidem non aliud agit, nili quod per se & per naturā potest, ad quod si & finis sequatur à natura totali intentus, per accidēs fit, quantum ex se est: non. n. sese dilatatur cor primo & per se, vt aerem nouū trahat, à quo refrigeretur, sed vt minus tangat internū nocens: nec constringitur, vt expellat fuligines, sed vt redeat ad sitū propriū: quātū vicissitudine temperiē acquirit, sine qua viuere non possit. Sæpe & quiddã aliud maius molitur membrum recepta nocentis specie, nam cōstringēdo sese in vna parte deponit nocens in aliam partem, qua rursus constricōta deponitur idem nocens in aliam, & ex hac rursus in aliam, quo pacto tandem in totum ledens abijcitur: sic intestina feces & excrementa, vesica vrinā deponunt, res quidè mira, qđ vnū membrum nūc has nunc illas pares cōtrahat, & modo hos villos, modo illos, quasi ratione quadã vta-

tur:

A tur : non est aut ratio alia, nisi partium motus in toto, in quo quælibet ita locatur, vt melius expedit, tatus est consensus earum inter se & in toto : propter quod sepe non vno modo mouent omnes, & villi omnes, sed modo hi, modo illi reliquis quiescētib; & ita cunctis ac toto melius se habētibus, quo possibile fit. Sicut autē in receptione mali diuersi cōtingunt motus, ita & in boni receptione varij effectus sunt: si. n. per totum membrum receptum fuerit bonum, tū dilatatio & laxatio totius fit, quo partes oēs p̄funde bono simul frui possint (vt dictum est) si uero non secundum totum receptum fit bonū, sed in parte solum, tunc non dilatatio totius fit, sed aut constrictio magis totius, aut partis saltem, quæ bono caret, ad eā partem, quæ habet. Non sunt autē consensus illi, & dissensus t̄m in simplicib; mēbris, & eorum partibus, sed & inter cōposita visuntur, & ea, quæ non cōtinua sunt, sed contigua, altero alteri famulante, & consentiente, vno. n. effecto & alia consimiliter afficiuntur: propter quod diuinum dicebat Hippocrates esse consensum inter membra: Laborante matrice, & aut sursum, aut in latus retracta, ita & reliqua coafficiuntur membra, vnum post aliud, ut eorum nullum audeat motum conari, omnia quæ agunt, palpebræ clauduntur, respiratio vix fit, & cuncta demū ita immota manent, ut ne pes quidē aut digitus dimoueri queat sine molestia. Causam Galenus putat, quod à matrice frigiditas quædam stupēfactiua non aliter eleuetur ad mēbra reliqua, ac in Torpedine pisce effundi accidit: quod quidem ut admittatur, potest nihilominus sine eo stupore ad simplicē mēbrorum cōsensum referri (vt mihi vī,) præsertim quod stupēfactum nullum apparet mēbrū, sed & audit mulier, & calet: ac rubet: non mouetur autē vllum mēbrorum, ut consentiant primo affecto, quē consensum in multis alijs est viderē. Dolente ore vētriculi incuruatur corpus totū, in calculo situs quosdam natura docet, sub quibus melius nos habemus, quā omni alio modo : & in dolore capitis sæpe oculos ita claudi accidit, vt si aperiri cogas, molestissime facias, & dolorē augeas. Ita ergo & affecta matrice nerui & ligamenta, quæ ad illā p̄tingunt, contrahuntur, aut simul tenti tenentur, mox successiue & crurū nerui, & dorsi, & diaphragmatis, & pectoris, & aliorum idem faciunt, ac demū totū immotū perstat, quod situs & status uti magis cōueniens à natura eligitur, nec partes melius in toto locari & cōsistere possunt ita affecto primo mēbro: cuius signū est, quod, si dimoueas membrum aliquod, mulier torquetur, & molestiam pati indicat, tantus est consensus inter membra, quæ, quanquā diuersa sint qualitatib; & natura, animā t̄m ynam forta sunt. Querat autē fortasse aliquis, utrū affecta una prima parte species eius affectus una ad alia mēbra mittatur, an plures sint species, quot & mēbra, & affectus: nihil autē phibet nec plures esse species, nec primā mitti ad alia mēbra, sed satis est aliquod primū esse affectū, per quod anima, quæ vna in oib; est, potest partes omnes in toto mouere, ut melius est, & locare: sicut. n. in vno mēbro simplici recepta boni uel mali specie non secundum totū, sed in parte solū, totū t̄m sicū quarit, quo potest, meliorē, ita & in toto animali, quāquā nō ubiq; fit spēs boni & mali, sed in aliqua parte t̄m, potest t̄m totum ipsum & partes in eo meliori modo locari, quo possibile fit. de quo & nonnulla mox dicemus. Ac de sympathijs & antipathijs sensuum, & simplicium membrorum pertranscursum dictum sit.

De consensibus & dissensibus phantasia. Cap. 16.

Maiores multo, & magis admirandi sunt consensus illi, & dissensus, qui sunt specie boni & mali adphantasiam delata, per quam non iam sensus aliquis iudicat,

DE SYMPATHIA

iudicat, sed animal ipsum: videtur enim ea facultas quasi toti deputata, vt ministra C
& cognitrix eorum, quæ ad totū pertinent. Habet autē phantasia consensum quidem cū toto, sed cum corde maximū ac præcipuum, statim enim & cor eisdē speciebus afficitur, quibus & phantasia, siue boni fuerint species, siue mali: porrò & cor cum vocatis spiritibus supra, q̄ credi possit, cōsentit, atq; ijs vtitur, vti famulā tibus. Quam ob rem de vtroque non parua dubitatio est, ac primū de corde, quomodo afficiatur à phātasie speciebus: si enim nō cognoscit per illas, quomodo moueri potest, & cōstringi, & dilatari? diximus. n. fieri hęc ab anima, quatenus cognoscitua esse: si vero cognoscit per illas, vtrū ne sensu aliquo cognoscit solū, an & ipsum hēt quandā aliam cognitionē maiorem, q̄ sensus? si quidē per sensum cognoscit tm̄, quō igitur afficitur & mouet à speciebus omnīū sensuū? oportebat. n. solum ab vno moueri obiecto: at, si maiorē habet cognitionē, q̄ sensus, habet ne & ipsum phātasiam, aut consimilē aliā vim? quod certe non satis v̄. Porrò de spiritibus vocatis difficultas quoq; vel maxima est, q̄ cōstat moueri eos ad omnē partē, & sursum, & deorsum, & in latūs: vnum autē tm̄ vnum posse videtur facere, ipsi autem vnū quid sunt, ac separati, & per se existentes in animali, quin imo ne etiā cognitionis participes. Ad priorē autem difficultatē possumus cū antiquioribus dicere cognitionē inesse cordi non solū sensu maiorē, sed & phantasia, tum q̄ non modo ea dignoscatur, quæ & phātasia, sed etiā & motū sensationemq; ipsius phantasia, tum q̄ & intellectus quoque actionē ad cor pertingere manifestum est, atque eadem cor iudicare bona & mala, quæ & intellectus cognouit, vt pote princeps mēbrum: nā sicuti sensus & phantasia intellectui seruiunt, & ministrāt, ita & intellectus & aliæ facultates in cor veluti regē & vltimū ordinate sunt: signum cuius est eisdem affici, atque vltimo affici, vt pote finē, quod antiqui oēs opinati sunt. Veruntamen, si cui videatur nō habere aliā cognitionē cor, q̄ quæ tactu fit, facta tñ phantasia quorundā nihil prohibet, si dixerimus cor nō eisdem speciebus cognoscere, posse tñ & cōstringi, & dilatari, & signa terroris, & iræ, & gaudij præ se ferre: quā anima (vt dictū est) vna est in toto animali, ad motum autem partū alicuius totius animati non est necessariū partes omnes, quæ mouētur, per se cognoscere bonum & malum, sed sufficit esse aliquod primū cognoscens, per cuius cognitionē totū ipsum mouetur in suis partibus, vt bene est, modo omnibus, modo quibusdā. Igitur recepta boni & mali specie in phantasia totū animal mouetur in suis partibus, modo vna, modo alia, vt magis expedit: mouetur autē principaliter cor, quā inde origo est virtutū omnīū, & de ipso totum maxime sollicitū est. Despiritibus autem recte illud dici v̄, q̄ & ad partes omnes mouentur sursum, deorsum, & in latūs, & separati etiā iunt à mēbris alijs, si enim continui forent cū illis, impelli quidem non possent huc, & illuc sine mēbrorum offensa & distractione: qua de causa separatos illos natura fecit, uerū non ita, vt quasi a thomi quædā per se cōsistant, hic, & illic distincti, sed magis continuos inter se esse ceu nubem quandā putandū est. Vtrū autem animati sint, dubitatio apud oēs non parua est: nā animatos nō esse indicium est, q̄ & in sanguine sunt, & in semine, hæc autē nec sentiant, nec nutriuntur, quoniam organis carent, anima autē sine organo esse non potest: at vero si animati non sunt, quomodo ad partes oēs moueri possunt? Dicendum fortasse animatos esse spiritus, eos saltē, qui partes mēbrorum sunt, animatos autē esse non tanquam membra per se, sed tanquam partes membri. Sunt autē partium alię, quæ

A prima dicuntur, vt elementa, quę sicuti in misto sunt, ita sunt animatę: quare quę potentia quodammodo sint in misto, ita & potentia sunt animatę: alia autę sunt partes, quę secundę dicuntur, quę quodammodo actu sunt, quodammodo potentia, ut partes organici membri: actu enim sunt, quoniam esse suum habent, & signari possunt, potentia vero, quoniam ex oĩbus tertium quoddam fit, quod per se tale est. Atq; hoc modo & spiritus partes sunt carnis, nerui, & ossis, & aliorũ, ex actio ne enim spirituum, & temperie ab ijs data, cũ alijs, ex quibus componitur caro & neruus, fit tertium illud, quod caro appellat, & neruus, & os, quorũ præcipua pars sunt spiritus. Igitur, quod per se animatum est, caro est, & neruus, spiritus autę p se animati non sunt, sed solũ vt partes: atq; ita si sint, facile erit ostendere, quomodo moueri ad omnes partes possint, nam & ipsi mouentur, sicuti partes in toto, vt bene est. Cognoscente igitur phantasia, quod mali & boni est in hac uel illa parte, nunq̃ bene se hēt totum, nili partes eum situm quærant, quo totum bene hēt; quare laborante corde ad ipsum mouentur spiritus, quasi opem laturi: qui finis in natura quidem animalis est, & Deo cognitus, & communi naturę, nõ autem ipsis spiritibus, qui tamen moti, vt partes in toto finem præstant naturę notũ. Nihil autem inconuenit partes in toto motas, & sursum, & deorsum, & in latus ferri (vt supra dictũ est,) inconueniens autę esset, si spiritus, tanq̃ unum quid per se existēs, in diuersa agerent. Quo aut modo & illi moueantur, qui in sanguine sunt, si quis quærat, dicendum fortasse moueri ipsos alio modo, uel attractos ab ijs, qui primo ut partes animati mouentur, uel consequentes propter continuitatem. quam cum ijs habent. E tãto igitur consensu, quę phantasia cum corde hēt & spiritibus, illi primo sunt, qui affectus animi dicunt, gaudium, amor, spes, risus, admiratio, ecstasis, tristitia, timor, ira, uerecundia, cõmiseratio, & siqui alij sunt, de quibus bene erit, si non oĩa, quę ad ipsos attinent, at quędam tamen obiter & per transcursum dici.

De Gaudio & appetitu. (cap. 17.)

Q uod igitur recepta boni specie gaudium fiat, nemini dubium est: verum non proprie gaudium dici uidetur, quum sine phantasia simpliciter membrum aliquod per se bonum recipit, sed tum magis, quum animal ipsum iudicat, quod per phantasiam fit, vt dictum est: uidetur enim gaudium totius animalis affectus quidem ob bonum apprehensum: apprehenditur autem bonum & ab intellectu, verum, quia hoc commune non est animalibus omnibus, uident autem gaude re omnia, propter hoc gaudium phantasię attribuitur magis, quę omnibus animalibus est communis, aut perfectioribus. Si igitur præsens sit bonum, & habeatur, tũ simplex fit gaudium, & fruitio boni: si uero apprehendat quidem per phantasiam, præsens autę non sit, & non habeat, aut nõ bene habeat, tunc appetitus uocatus fit, hoc est motus animę ad prosequendũ bonum non habitũ, aut non bene habitũ: nihil. n. est aliud appetitus (vt & nomen sonat) quã motus animę ad prosequendum bonum oblatum, non autem habitum: propter quod appetitus ex gaudio & tristitia quadam oompositus est: quatenus enim bonum percipitur, eatenus gaudium fit, tristitia uero, quatenus non habetur, aut non commode habetur: quapropter mouetur anima ad consequendum, fit. n. motus omnis ad id, quod non bene habitũ. Primus autem & simplicissimus appetitus fit, quũ bonum quidem recipit anima, nondum autem pfunde & penitissime habet: quare dilatio fit cordis, quo secundum partes

partes omnes fruatur bono. Interdum anima secundum unam partem habet, secū^C dum aliam non, unde & alius appetitus innascitur, vt secundum omnes partes fruatur: quare aut partē, q̄ caret bono, ad aliam mouet, aut utranq; inuicem astringit, aut bonum illud successiue de una parte in aliam deponit: quo pacto ab infantibus admoto ad mammillam ore, primum astrictio oris fit vndequeque circa mammillā, & suctio lactis: deinde, vt & alię quoq; partes fruantur, attractio fit lactis de parte in partem vsque ad ventriculum, q̄ q̄dem attractio non solum simplex est à specie facta, sed & organica, hoc est p̄ cōstrictionem & dilatationē villorum factam per modum dictum, quo partes in toto mouētur, prout expedit, specie boni percepta per phantasiam: non sunt autem hi motus, & ordo inier membra absq; sine naturæ cognito, q̄q̄ particularia membra simpliciter agant. Interdū oblatum bonū nullo modo habet, sed separatū est, appetitus nihilominus fit ad p̄sequendum, vnde animal ipsum sese aut totum mouet ad bonum, aut partem aliquā, vt manum, quo magis potiri potest: verum actio hæc non statim fit nato animali, sed in quibusdam lōge post, & non nisi iam phantasia habente experientiam multorum motuum, vt iaculorum, & aliorum ijs seruientium: quo pacto tandem p̄gressio fit, quippe è paruis principijs & motibus ad maiores, & demum ad maximos peruenitur: tantus est consensus partium & inter se, & in toto. Porro specierum, quæ vt bonæ recipiunt, aliæ sunt cum abiectioe contrarij, quod per successionem quandam fit, & in tempore, vt sedatio fitis, & vniuersaliter primarum qualitatuum receptio: aliæ momento, & sine motu perficiunt, vt visio: quæ igitur cum motu accidunt, & in tempore fiunt, delectare magis videntur, quia longior est voluptas, & diutius producitur: q̄ vero momēto perficiunt, quasi simul fiant, & factæ sint, delectat minus: atque hoc^D modo se habent, quæ gaudium faciunt. Quoniam autem & per phantasiam & per intellectum homo apprehendere, & appetere bonum potest, reliqua vero animalia per phantasiam solum, appetitus quidem in homine, qui per intellectum fit, voluntas dicitur, qui vero tam in homine, quàm in alijs animalibus per phantasiam fit, appetitus simplex dicitur: est autem & voluntas motus animæ ad consequendum bonum per intellectum oblatum, non autem habitum. Consultat quidem intellectus, & ratiocinatur, & bonum ostendit, & eligendum, quo oblato, si non habetur, motus fit animæ ad consequendum, q̄ voluntas dicitur. Affectus porrò alius, qui ex gaudio proficiscitur, est amor vocatus: duo enim quum ad gaudium cōcurrant, receptio scilicet boni, & causa, siue res, quæ bonum illud producit, si quidem cōfideretur anima, quatenus bonum recipit, & apprehendit, sic quidem simpliciter gaudet: si vero consideret, vt & causam respicit, quæ gaudium illud facit in ipsam, sic quidem amor fit, hoc est desiderii quoddam, quo & illi rei bene esse opatur, q̄ amor vocatur: q̄ enim amor eiusmodi fit, illud monstrat, q̄ res illæ si bene habent, lætamur, si male, tristamur. Quapropter amor per se causam respicit secundum se, quæ gaudium facit, quem affectum magis exprimit nomen beneuolentiæ: & simpliciter quidem non aliud est amor, q̄ beneuolentia rei, quæ gaudemus: quòd si rem illam in voluptatem nostram vertamus, non amor est, sed libido: amor enim per se cōmunit purus est, & nihil aliud vult, nisi vt bene sit illi rei: quem amorem non solus homo, sed & alia animalia habent, quibus phantasia & memoria inest, nam & filios ea tueri videmus, & ijs escas parare: propter quod & diuina res est amor, & à natura propter finem diuinum datus.

De tristitia, & odio.

Cap. 18.

A Sicut igitur recepta boni & conuenientis specie lætitia fit, ita recepta specie mali & dissentientis tristitia innascitur, quæ proprie tristitia dicitur, quum animal ipsum iudicat per phantasiam: quæquam etiam tristitia dicitur, & quum membrum aliquod femali speciem recipit. Est autem & in tristitia appetitus suus, hoc est motus in malum, sed hic est ad euitandum malum, qui est primus & simplicissimus appetitus, qui in tristitia fit. Sunt autem plures modi, quibus anima malum euitat: primus est refugere, quæ potest, propter quod constringitur membrum, sic. n. secundum partes vitæ refugit, nisi intrinsecum fit malum, tunc. n. dilatatur, ut dictum est: quum vero constringitur, si diu ferre eum situm non potest, tum aut motum facit compositum, modo dilatando se, modo constringendo, aut motu tremulo agit, aut excusionem nocentis tentat, membris sese repente & impetu quodam laxante: quod quidem in simplicibus membris sine phantasia motus naturaliter fit eo modo, quo dictum est: in animali autem iudicante per phantasiam maiori quadam eruditione fit, edocta iam phantasia plures motus. Quis monstrauit Asello rudissimo animali, quum pungitur, pellem primo constringere, mox repentino quodam ac gradati conatu facto eandem laxare, & distendere, ac per eum motum lædens excutere? nempe prius natura docuit constrictionem facere recepto nocente, mox & eandem dilatationem docuit, partibus, quæ prius constrictæ fuerant, non potentibus diu eo sub situ stare: quos motus ubi semel edocta fuit phantasia, tum quasi facta arte quadam & memoria propriissime eum excusionis motum operatur: operatur autem modo hoc, modo alio ingenio, modo pedes admouedo, modo manus, modo alia membra, per quæ nocens abicitur: quæ si nullo modo repellere, & amouere posse iudicet, animal ipsum fugit, & amouet sese à nocente. Sicut autem in gaudio erat & gaudium simplex, & amor, ita in tristitia est & simplex tristitia, & odium: tristitia quidem, quatenus anima sub recepto malo male habet, odium uero, quatenus causam respicit, cui male uult, est. n. odium desiderium quoddam, quo male optamus causam, à qua tristamur. Est autem & in animalibus omnibus, aut perfectioribus sua maleuolentia, in quibusdam quidam conspicua, in quibusdam obtusior in quibus imperfecta quidam est phantasia: sunt. n. animalium, quæ solum refugere à malo nouerunt, quidam uero, quæ etiam repellere possunt. Hominum autem alij natura tristes sunt, alij lætabundi magis, tristes sunt, qui contrarijs resistere minus possunt, læta uero obire non sunt idonei, lætabundi autem, qui & ad læta aptissimi sunt, & tristibus maxime possunt resistere. Qui igitur pauci caloris sunt, & exanguis, ac debiles, ut senes, & ægri, & conualescentes, parum resistere contrarijs possunt, quæ reuertitur plurimum tristes sunt, porro & hi, & qui melancholici natura sunt, & amarioris sanguinis, ad læta minus idonei sunt, quare nec ea uiti læta recipiunt, ut spectacula, ueneres, commensationes, conuentus, lusus, & id genus: ægri quidem, & pauci caloris, quia non possunt, & dispositionem non habent: melancholici uero, quia ad contraria dispositi sunt. Iracundi uero & ipsi non lætantur, quia ira non sine tristitia quadam est, qui uero optime sani sunt, & multo abundant sanguine & coquidem dulci & leni, non acri, & bilioso, & melancholico, ij quidem, quod & maxime resistunt contrarijs, & quæ optime dispositi sunt, omnia ferè aut uiti læta recipiunt, aut uiti minus tristitia, quare & ad societates, & cantus, & spectacula, & lusus, & alia id genus maxime proni sunt: unde & iuuenes, & pueri maxime gaudetes sunt. Alij præterea maxime amant, qui scilicet & læti natura sunt, multa enim recipiunt uiti

grata:

grata: talium autem est amor: alij parum amant, qui & tristes natura sunt, plurima enim odere pp contrariam causam, q̄ omnia ferè vt ingrata recipiunt: in ijs autè odium versatur. Sunt porrò qui neminem fere amant: nã, què admodum inter animalia quèdã sunt, q̄ reliqua ferè oia odere, & persequunt, vt serpētum genus, ita & inter homines quidam sunt, qui reliquos odio habēt; quod & in gustu quoque accidit, in quo dispositiones quèdã inueniunt, quæ edulia ferè omnia abominentur: sicut igit in his praua q̄dam constitutio est in lingua, & stomacho longe ab ea, quæ ordinario, & vt plurimum fieri à natura solet, ita & inter animaliu species, & inter homines ipsos cèsendum est in quibusdam alienissimã ab eo, quod vt plurimum est, constitutione est humoru, & cõplexionis, p̄ quas reliquos odio habent. Alia his opinionēs sunt, alij mores, alius color, alius aspectus: sanguis eorum cerosus, turbidus, & quadã fordida melancholia redundans, quibusdam quidem frigus, quibusdã exustus, q̄ & insolentes sunt & supbi, reliquos despectui habētes, ad seipos oia trahentes, inuidi p̄cipue, vt pote maleuoli. Atque ita se habēt tristitia, & gaudium.

De timore.

Cap. 19.

Quòd autem & timor tristitia quædam sit, manifestum est, omnes enim ex malo aliquo timemus: si igitur malum præsens iam sit, & lædat iam, tristitia simplex fit, si vero præsens nõ sit, sed imminet vt affuturũ, tum timor vocatus & pavor fit: nihil. n. aliud est timor, q̄ tristitia ex imminenti malo. Primũ autè, què in timore fit, est fuga caloris introrsum, eius quod dem, q̄ extra cor est, versus cor: eius aut, q̄ in corde, in penitissima cordis: pp quod timentes & pallent, & tremunt calore deferente membra. Fit aut in timore maxime cõkursus caloris ad cor & fuga, qm̄ & laborat maxime cor: in simplici namq; tristitia, p̄sens malo in aliquo membro, phantasia quidem fit euitandi malum in ea parte aut per constrictionem, aut p̄ motum tremulum, aut per excusionem, aut aliter, ipsum autem cor per se non laborat: at vbi species mali imminet ad phantasia, & ad cor fertur, ipsum quidem per se laborat, quare maxime ad ipsum fit caloris cõkursus. Fit quidem interdum, vt & in simplici tristitia labore cor, vt in nuncio cèsi filij in prelio, aut fugati exercitus, & eiusmodi: uerum differt & hoc à timore, q̄ in timore simul cum tristitia semper anima videtur satagere, & consilium q̄rere, vnde confundit, & tremit: in nuncio autem fugati exercitus sola tristitia sit: cuius signum est, q̄, si nunciatur fugatum esse exercitum, adhuc tamen incertum sit, tremor simul & timor cum tristitia illa iungitur, eo q̄ anima satagit, & cõsiliu confusa est, & nescit, quid faciat: propter quod minus timent, qui consilium capiunt aduersus imminens malum, vnde &, quum de improviso imminet malum, timemus magis.

Eorum autem, quæ timorem incutere solēt, multiplex est natura, vniuersaliter autem quorum missiones & naturæ contrariæ sunt, & multum dissimiles, sicuti p̄ inimicitiam quandam & disconuenientiã recipiuntur ab anima, ita &, si sub modo eliquo, que necere possint, recipiatur, timorem inferunt. Miluo quidem & Pullo galinacco inimica natura est: nõ timet autem Miluus viso Pullo, q̄ nihil ab ipso lædi potest, pullus autem cõtra viso Miluo expauescit, q̄ naturam eius vt inimicam & nocere potentem recipit: elephantis autem & equi natura cum pullo non est contraria. Videtur autem natura non frustra hunc timorem insinuasse animalibus, quo possent & fugere, & se tueri: quinimo & propter hanc causam nõ solim voluit

formas

▲ formas contrarias formidabiles esse, sed & certas figuras & motus, sub quibus delata species timorem apportet: propter quod non solum verus Miluus, sed & fictus si multitudinem habens gallinaceo pullo pauorem infert.

Est autem animalium inimicitia interdum cuius tota specie, interdum non cum tota specie propter certa quedam: qua de causa cum Pisis & Maris non ea serpentum inimicitia est, quæ cum reliquo genere, siue sit mistio ijs non omnino contraria, siue odor, siue aliud, per quod species minus ingrata accidat: quæ amicicia & inimicitia nature inter homines quoque versat: propter quod alios sine causa odimus, alios amamus propter modos, cum quibus species rerum ad animam veniunt, qui sunt conuenientia & disconuenientia. Formidolosa quoque ea sunt, quæ uti prorsus ignota pertingunt ad phantasiam: dico autem ignota non quantum ad vniuersale illud, quod cognitionem facit, ut color, sonus, & id genus, sed quantum ad coniuncta, quæ sub ipso vniuersali latent: quum enim nescimus, quæ sint, & an bona, an mala, tum ignotum illud pertimescit anima, quæ phantasia fiat de sublatente, atque imminente malo: propter quod & noctis, & solitudinis, & maris, & præcipitiorum imago & belli formidabilis est: omnium enim horum phantasia fit coniuncti cuiuspiam, quod nocere possit: cuius signum est, quæ alluefacti nihil præterea timemus, quasi securi: hac de causa sepe expauescimus ex paruo lapilli casu, si impreuisus accidat: & superueniente nobis aliquo, vel etiam amico, si de improviso superueniat, timor fit, quæ nondum parata anima sit, & non cognoscat, re autem cognita statim cessat timor. Eadem de causa in Ephialte, quæ alij incubum vocant, formido fit, quum per somnum obstructis nervis illis, qui ad pectus eleuandum veniunt, & prohibita dilatatione illius, memoria subit eorum, quæ solent eam dilatationem prohibere, inter quæ occurrit pondus aliquod nos opprimentis: quare phantasia fit ponderis nos opprimentis: hoc autem quum uti ignotum offerat, timor fit: factum autem timore rursus memoria fit terrestriantium, inter quæ nobis occurrit aut Dæmon, aut quid simile, antiquis autem Ephialtes gigas: semper enim in somno ea primo occurrunt, quæ maxima sunt in vnoquoque genere: quare tandem phantasia fit dæmonis alicuius, aut alterius similis nos opprimentis, unde excutimur præ timore. Sunt porro magis & minus timorosa ea, ad quæ magis & minus sumus potentes: alij scalas timet ascendere, quæ minus agiles sint, alij nihil timet, quæ agiles sint, & alij ponti angusto committi expauescunt, alij non. Timidi vero natura sunt, qui frigidius magis sunt, quales mulieres, eunuchi, senes, & melancholicorum genus, contra vero audentes magis, qui natura sunt calidi, & multi sanguinis, & spirituum: ea enim est optima animæ dispositio, per quam ipsa maxime potest, & operatur, & resistit: operatur autem, & potest per calorem: quare quibus is est plurimus, & minus confunduntur in periculis, & semper consilium capiunt, & si pars sanguinis & spirituum introsum fugit, pars tamen multa relinquunt, quare nec tremunt, nec pallent sicuti alij, & se tuerunt. Timidiores quoque sunt ceteris paribus, qui paucorum habent experientiam, multa enim ijs uti ignota offeruntur: propter quod pueris maxime infertur timor, experti vero, & securi, & potentes distinguere coniuncta cum rebus, pauciora expauescunt: sunt tamen non nulli, qui, quæ experti non sunt, quæ subsunt rebus, multa non timent, nondum enim nouere pericula, quæ coniungi consueverunt: propter quod & qui plura considerant, & plura experti sunt, interdum magis timent, quam qui ad pauca aduertunt, ut ebrii, & qui natura similes ebrijs sunt.

SI vero nouum aliquid vti ignotum offeratur, non tamen phantasiam faciēs imminētis mali, tunc nō timor fit, sed admiratio sola: nihil. n. aliud est admiratio, quā suspensio animæ, seu fixio, & applicatio intenta: nam & tenduntur neruī, & calor, ac vis omnis animæ ad id affigit, vnde & intentio vocatur. Si igitur ignotū illud vt simpliciter ignotum offeratur, tūc inquisitio sola fit, idest applicatio animæ ad eam rē, & ad coniuncta cum illa, ad quæ mouetur de vno in aliud: quod quomodo fiat, difficultatem non par uam habet: diximus autem de eo in ijs, quæ à nobis de intellectu aliàs scripta sunt. Si vero, quod offertur vti ignotū, sub ratione offeratur cuiusdā magnitudinis consueta longe excedentis, sed rei tamen, quæ populi opinionem veneramur, & amamus, tunc ecstasis vocata fit, hoc est mentis phantasiæq; excessus quidā in admiratione, per quam ab omni alia re distracti, immoti quæ reddimur, & insensitiui: qđ maxime ijs accidit, qui aut vere sancti sunt, aut sibi ex meli cholijis uident: his enim & angelorum choros & Deos videre apparet. Idem & amantibus interdum euenire consuevit ex ingenti intētionē in rem amatam, sæpe enim adeo magna est, vt species ea in phantasia perinde moueat, ac si in oculis esset: nihil enim refert ad apparentiam faciēdam, siue species de foris veniat ad oculos, siue introrsum: propter quod videre sese putant, & obstupescunt, & extra se fiunt. Si vero res sub ratione magnitudinis oblata fit, sed rerum timendarum, vt Dæmonum, & Manium, tunc affectus supra ecstasim fit, qui nomen non habet, sed ab effectu horror appellatur: horrescimus enim, & rigidi euadimus, admiratio enim tensionem facit, timor frigiditatem, vnde quasi congelati distentiq; neruus & pilos, immoti stamus.

Noua quoque ea sunt, quæ risum mouere solent. Verum illud in primis sciendum est lætitiā omnem cordis spirituum & diaphragmatis dilatationē facere, horum autem dilatationē dilatare & musculos, qui à lateribus buccæ sunt, ac faceremotum illum oris, qui risus dicitur, qui in natura finem aliquem habet, quo lætitiā interna in facie manifestetur: qua de causa, quum aut amicis & familiaribus, aut filijs, & vni uersaliter charis occurrimus, præsertim si vti noui adueniant, ridere solemus, & lætitiā ostendere. Verum hæc non proprie ea sunt, quæ ridicula dicuntur, neque eiusmodi proprie risus est; res autem, quæ proprie risum mouent, sunt in primis nouæ, repentinæ, leues, ac ludicræ, habentes argutiā quandam, & concinnitatem ad aliud, ab his. n. maxime ridere solemus: quales sunt facetiæ, & quæ mimi repræsentant, & personati, & extranea quædam subito ac concinno quodam casu facta, vt si quis ad negocia sua intēte pergens subito labat: hæc. n. omnia vti noua offeruntur, & ppter nouitatem subitam admirationē inducunt: repentina autē esse oportere monstrant facie, quæ quum protenduntur, & affectate dicunt, leporem & salē omnem amittunt, subito enim ferire volunt: leues autem res esse debent, alioqui, si seriæ sint, non risum facient, vt si, qui mimus est, sit pater, aut qui labitur, male afficiatur: porrò delectant hæc, quæ argutiā habent & concinnitatem quandam. Oportet autem scitu facilem esse argutiā, alioqui inquisitionem faciet non risum: quæ igitur eiusmodi sunt, omnia subitam & repentinam admirationem, ac repentinam etiam delectationem faciunt: admirationem quidem, quæ vt noua offeruntur, repentinam vero, quia subito oblata, delectationem vero, tum quia cognoscuntur facillime (delectat enim omnis cognitio, vt pote animæ finis, & perfectio) tum quia appositam ad aliud concinnitatem habent, qua de causa & trallatio delectare solet: delectatio autem omnis

vt pote

A utpote res læta expansionem cordis facit, hæc autem motum oris, qui risus dicitur. Quod aut appositam quandam concinnitatem habeant, que risum mouent, monstrant & facetie, & mimi, & personati: facetia. n. omnis arguta est, unde & sales dicti sunt: mimi vero propter aptitudinem maxime delectant: personati uero & ipsi imitantur: non oēs autem risum mouent, sed qui per noua quedam, & extranea, que qua tenus talia, admirationem primo subitam faciunt, mox delectant, si apta sit nouitas. Est autem & in eo, qui cadit, & inopinate labitur, sua concinnitas, que delectat, aptissime. n. uidetur fieri, ut qui intente in rem suam pergit, repente labatur, nullus enim (ut dici solet) poterat illi accidere pulchrior casus. Quis non ridet, quod videat duos monachos super equo aliquo, quod calcitret, & deicere illos patres uelit? nimirum appositissima res est, & facetissimus casus: quod si periculum aliquod graue ipsi immincat, iam non risus fiet, sed timor, & pietas, quoniam res seria fit, non amplius iocosa & ludicra.

Est autem risus compositus ex admiratione & lætitia motus, propter quod & quedam contranitentia in risu est, admiratio. n. suspensionem quandam in anima facit, lætitia uero ex passionem: qua e re fit, ut, quum producitur risus, non sine molestia fiat: quæ & alia quoque causa coniungatur, quod non debite perfatur cor in illa quasi continua expansione existens. Assimilatur autem risui & is, qui ex titillatione contingit, compressis capitibus lacertorum quorundam, & neruorum, ut coxarum, & plantæ pedis, & subalarum: non est autem proprie risus, sed assimilatur, quoniam & ille mixtus est motus ex suspensione & dilatatione cordis repente factis: quod accidit non quomodocunque compressis, & tactis lacertis, & neruis illis, sed leuiter tantum, & per summa, ac subito pressis, subito etiam dimissis, atque ita alternatim dimotis: ex primo enim contactu & leui pressione quidam ueluti horror repentinus accidit, qui ad diaphragma & cor pertingens neruis illis subito etiam cessat horripilatio, & cor ad propriam naturam redit, quod cum delectatione, & gaudio fit, & dilatatione: est autem tam subitus uterque motus, ut simul pene sint suspensio animæ & dilatatio, quod & in risu quoque contingit: propter quod & hic quoque proportionale quiddam risui continetur, non sine molestia quadam. Nemo autem sese ipsum titillat, quoniam subita quedam horripilatio est, quæ titillare dicimus, subita autem fit titillatio, & repetita, quum anima imparata, & non aduertente contactus fit, at sese tangente aliquo semper parata, & aduertens anima est, alio uero tangente, et si aduertere uelimus, horror nihilominus fit, quia tam continua non est animaduersio illa, ut tamen non tangatur tanquam de improviso: cuius signum est, quod, si intentissime & obstinate aduertamus, aut titillationem non sentimus, aut minorem. Idem accidit, & si quis capillum alteri uellicet non aduertenti, subito enim horrescit, quod nemo patitur, sibi ipsi capillum uellicans. Sunt autem alij ad risum promptissimi, alij duriores: duo enim in risu sunt, admiratio subita rei nouæ, & ludicræ, & delectatio: qui igitur facillime admirantur, ij ex causa hac aptiores sunt ad ridendum, propter quod pueri maxime, & mulierculæ, & plebs facillime ridere solent, grauiores autem, & seueriores, ut uiri, & ij quidem philosophi minus in risum ducuntur. Porro, qui læti natura sunt, aut ex accidenti aliquo facillius in risum mouentur, facillime. n. lætis afficiuntur propter dispositionem: quare propter naturam iuuenes, & optime sani, & qui sanguinem plurimum habent, & eum dulcem, non biliosum, non melancholicum, maxime ridere solent: ex accidentibus uero dispositi quoque ad risum sunt, qui in lætitia quasi sunt constituti, ut ebrii, & quibus multa adfuerint eorum, quæ læta dicuntur.

tur, si noua sint: quare, & qui in cōiuijs sunt inter familiares & amicos, q̄ plurimū C
ridere cōsuevere, imo sepe adeo effuse rident, vt continere nō possint risum, & in-
continentiē notentur: cā est, (vt Arist. ait) q̄ ipsa lētitia quasi risus quidam e't, &
ij quodāmodo in motu sunt semp, res aut in motu posita adeo prōpte impellitur,
vt contineri non possit: contra autem, qui aut natura, aut ex accidenti aliquo tristes
sunt, vt melancholici, & quibus amarior est sanguis, & egri, & iracundi nō facile ride
re solent, qm̄ delectari nō possunt, vnde & aliqui visi sunt, qui nunquā risere (vt de
Philippi imperatoris filio legi) qui ob id Agelasti appellanf. Nūc de ira dicamus.

De Ira.

Cap. 21.

QVōd igitur, quicunq; irascitur, ex offensa aliqua irascatur, manifestum est: cō
gnoscitur aut offensa & per intellectum, & per phantasiā. Irasci autem cōe
est animalibus omnibus, aut perfectioribus, quare & ijs per phantasiā acci-
dit, quatenus cōe est, irasci. Nō est autem ira, quum non iudicante animali ipso, mē
brum aliquod recepto nocente aut constringitur, aut ēt nocens expellit, sed tum so-
lum, quum animal ipsum iudicat: porrō nec, si animal recepta mali specie phātsiā
faciat aut se contrahendi, aut aliter cauendi à nocente, aut ēt propulsandi, quatenus
sefe à malo defendat, irasci ipsum dicimus: neq; n. aut in tussi, aut sternutamēto ira
moueri animal dicimus, nisi cōi quadam appellatione: quare tum solū irā vocamus,
quum & odiū fit in rem, quē offendit, nec solū odium, sed & appetitus nocendi illi,
& quodammodo vlciscendi iniuriam: quod quum per mēbra exteriora fiat, vt p ma-
nus, aut pedes, aut cornua, aut dentes, & id genus alia, quibus natura animalia arma-
uit, necessarium animæ est vires colligere, ac mox demā dare ad ea mēbra, quæ agere
debent. Primum igit quod fit in ira, appetitu nocendi oborto, est collectio calor
circa cor, vbi fedes anime & vis est: ppter quod recte aiunt esse iram sanguinis ebul-
litionem; hoc enim primo fit, mox, nisi quid impediāt, transmissio etiam calor
lecti fit ad partes, quę nocere paratæ sunt: prohibent autem quędam eam sepe traf-
missionem, vt aut timor maioris periculi, aut iudicium, q̄ frustra id fiat, aut ratio, &
eiusmodi alia: sed hæc accidūt: quare ira per se est appetitus nocēdi causæ nos offen-
denti, ex quo collectio calor fit circa cor, & transmissio eiusdē per se ad partes, q̄
nocere habent. Nocent autē animalia nūc p has, nūc per illas partes, vt cuiq; prom-
ptius est, at homo, quum non aliter nocere potest, lingua iram conceptam mōstrat,
aut iurgijs, aut imprecatione mali, aut & blasphemijs in Deum, quem causam esse
oīum, quę fiūt, in opinione hominū est. Sunt autē alij promptissimi quidē ad irascen-
dum, tardi autem ad prosequendā vindictam: alij ad vtrunq; promptissimi: alij ad
vtrunq; tardissimi. Qui igitur tristes natura sunt, & oīa fere per displicentiam re-
cipiunt, vt ægri, & male affecti, & ex alijs causis irati, & qbus biliosior est sanguis, &
melancholici, omnes qdem hi, q̄ ex omni causā facillime offendunt, facillime iram
conciunt: tardius autem exequūtur, quicunq; ex his timidiore sunt, & pauci san-
guinis, & frigidioris, tum vero & prudentiores, & rationi parentes magis: contra ve-
ro, qui bene valent, & multi sanguinis sunt, & lenioris, serias quidem irascuntur,
& non facile, quia omnia fere vel uti lēta recipiunt, vel vt minus tristitia: at, vbi de of-
fensa iudicium fecere, tum promptissime iram effundunt, & vlciscūtur: ad vtrunq;
vero impigri sunt, quicunque calidi quidem sunt, & multi sanguinis, sed biliosi, &
amari, aut exulsi melancholici, præcipue autem & irracionales, & superbi: su-
perbi

A perbenim ex omni iniuria vel leui magnam iram concipiunt, quod iniuriam non metiuntur, quanta per se est, sed quantum ille videtur, cui illata est: tardi vero sunt ad utrunque frigidi natura, sed mites tamen, & ingenij haud peruersi: atque hi obliuiscuntur etiam iniuriarum, quod non ij faciunt, quibus crassus, & fibrosus est sanguis, qui que inuidi sunt, & superbi, & prauis ingenij.

De verecundia.

Cap. 22.

Verecundia autem est tristitia de defectu proprio in presentia alterius, propter quam sit motus sanguinis & calor ad eas partes, quae laborant maxime: laborat aut maxime facies in presentia alterius, qui indicet defectus nostros, pp qd & erubescimus, & demittimus oculos in pudore: tristamur igit, & dolemus ob defectum proprium (vt pote mali.) Nihil autem refert, siue actu fiat defectus ille, siue factus fuerit, aut imminet, omnino. n. tristamur, & si nemo sit pnsens, tristamur solum, si vero alius, aut plures praesentes sint, no tristamur solum, sed pp presentiam laborat facies, quasi ferre no potens presentiam eius, qui nostrum defectum videt: propter quod natura quasi opelatura illuc calorem mittit, calor etiam sanguinem trahit, vnde rubemus, quod in adolescentibus signum bonum dici solet, signum est. n. ingenij animi, cui cura sit defectus pprii, & corrigi sit sperandum: in senes autem verecundia laudari no solet, vt pote qui factus senex, correctus tamen no sit, & virtute non habeat, Qui igit arrogantes sunt, & sibi plurimum tribuunt, ceteros contemunt, & nihil habent, quibus scelerum & defectuum propriorum curam nullam habent, hi solent inuerecundi esse, pp quod impudentes cum exprobratione quadam nominantur: sunt tamen, qui inuerecundi sunt, vel qd ad defectus proprios no aduertunt, vel no cognoscunt. Timidi vere, & qd alios no nihili faciunt, defectuum autem propriorum curam gerentes, & aduertentes, magis solent verecundia capi. Atq; haec quidem de affectibus animi, & eorum causis, & sympathijs, ac antipathijs dicta sunt per transcursum.

De alijs quibusdam consensibus phantasiae. Cap. 23.

Quosdam praeterea consensus habet phantasia, quum a memoria quorundam mouetur, aut valde inteta est: quippe alio oscitate & nos pariter oscitamus, si non aduerterit: quod fit excitata memoria alterius ab oscitatione, tum & facto repete & inaduertente appetitu eiusdem, quod alias anima vt bonum agnouit, vnde & nos simul oscitamus: nihil. n. refert ad faciendum eum motum, an vapores aliqui pigri super musculis sint, vnde appetitus fiat excutiendi, an alio modo, & ex memoria innascatur idem appetitus, idem. n. omnino fit: innascitur autem no aduertentibus nobis facta memoria, aduertentibus autem no innascitur phantasia rectum iudicium. Similiter & edete alio acerba quaedam, memoria fit & appetitus consimilium, ois autem appetitus animam mouet, & calorem, anima autem, quae in membro est, quod appetit, quasi fibri deficiat aliquid in eo, suggerit proportionale quiddam, aut saluam, aut, quod melius iudicat: sicut & in veneris phantasia appetitu factio intenditur virga suggerente anima plurimum spiritus: & dolente membro calor & sanguis concurrunt: ad quod si recte respiciamus, impossibile no existimabimus, quod de pregnatibus dicitur, remanere scilicet in foetu signa quorundam, quae ipse audivissime appetiuit: siquidem facta ingenti quadam phantasia & appetitu quorundam, aia ex ijs, quae in corpore sunt, proportionale aliquid mouet precipue in sanguine, ex quo quum nutriat fetus, nihil prohibet signa quadam eius alimeti ita affecti loco remanere, praesertim coloris, propter quod ea si

gna rubentia ferè omnia sunt, & exustionem aliquã in sanguine factã ostendunt: **C** fortasse autè & figura cupitè rei ostendit, qđ in eo. pportionali aia èt figurã mentiat. Eadè porro phãtasia intenta potest & fascino inferre, non quidem ab vnoquoq; hominũ, sed à certis solum, quorũ humores & spiritus adeo remoti sunt à natura aliorũ, vt penè venena sint; ij igitur cõcepto in infantè odio intētissime intuetes, spiritus quosdã ex oculis, & tota è facie eiaculant, qui ad teneros infantis spiritus appliciti eos vti venena sensim absument: ex oculis aut, & toto è corpore euaporare insensibilia corpuscula mōstrāt specula, in quẽ mēsis laborātes mulieres inspectāt, spurca. n. & squallore quodã ac situ obsita reddunt: legimus & familias quasdã fuisse in Creta, quẽ laudãdo fascino inferebāt, qđ certe vti possibile recipiẽdum est: existente. n. natura quorundã (vt dictũ est) perinde ac venenosa, & eiaculatis ex oculis eorum spiritibus. perniciosus, nihil phibet nõ infantes solum, sed & grãdiores fascino affici, laudãdo autè maxime, qm̃ laus propria lētitia parit, lētitia autè, vt diximus, dilatationẽ tũ cordis, tum & spirituum facit, tum & totius faciei, & præcipue oculorum, vñ aditus quodãmodo aperitur veneno, quod à fascinatore eiaculat: qua è re forte enatum est illud, quod p̃samur, quum aliquos laudare volumus, bene. n. prius ominātes, Verbanostra, dicimus, tibi nõ noceāt: quin & aliqui sunt, qui, dum laudant, faciẽ auertunt, nõ tm̃ vt indicet molestã sibi esse laudationẽ, sed vt à fascino caueat, iã. n. in opinione est per laudationes fascino fieri. Vtrũ aut & numeri quidã, & figure, & imagines sympathias quasdam & antipathias habeat ad amores, & odia, & fascino, & vtrum verba, & cãtationes, & id genus liget, & soluãt, alterius quidẽ est & t̃pis, & contēplationis. De ingenio autem eorum anim malium, quã intellectu carent, & quõ nidos ad alendos fetus, & relas ad capiẽdas escas tã artificiose fabricentur, & alia eiusmodi, nonnulla quidem diximus in ijs, **D** quã de intellectu à nobis scripta sunt, nondum autem emissa, neq; plane exulta, & digesta: quod faciemus, si vita & ocium suppetet nobis. Atque hæc de sympathia & antipathia rerum, quantum attinet ad contagiones, pro tempore dicta sint.

De quibusdam dubijs à Ioanne Baptista Rhannusio scriptis. Cap. Vltimum.

Hæc cum iam impressa essent, ac visa à IO. BAPT. RHAMNVSIO Illustris. Consilij Decem Senatus Venetiarum Secretario, vtriusq; lingue peritissimo, & eorum, qđ ad bonas literas & disciplinas attinet, multa perdocto, gratulatus ille pro vetere amicitia nobis, simul & nonnulla dubia ad nos perscripsit, & nouas quasdã sympathias proposuit, quarũ rationẽ, si ocium mihi foret, exposulabat, digna quidẽ oia, de quibus cõsideratio habereẽt diligētissima. Nã, quum ego causam, qđ in nauigatoria pyxide perpendiculum semper in polum spectet, retulissem in mōtes Ferri & Magnetis, qui sub polo sunt, dubitationẽ ille nõ negligendã attulit, primum quidẽ qđ, qui de subiectis polo partibus scribũt, nulli dicunt mōtes Ferri, & Magnetis sub polo esse: deinde qđ, & si dentur ij montes, cãtamen ad eos referenda non videtur in nostro mari, quando constet in Iliua insula iuxta Populoniam Italiae esse Magnetis mōtes (inde. n. erui oẽm Magnetem, quo hic vtimus) nec tamen nauium illac prætereuntium perpendicula ad eos montes verti, oportere aut ita fieri, si Magnetis species perpendiculum mouet, propinquissimis existentibus insulã illius montibus: cur enim non magis moueant, qđ qui remotissimi sunt sub polo?

Ad hæc autem & miras quasdam proposuit antipathias, quarum vna erat, qui
fiat

A fiat vt imposito oleo in carta ita aptata, vt cōtineat, subiectus ignis oleum quidem calefaciat, chartam aut̄ non. Alia erat consimilē habēs rationem, cur & circa pomū circumuoluto tenui linteo, pomū ab ignē calefieri cernamus, linteum nec quicquā ledi. Addebat autē & q̄ ad fulmine nauium malos sepissime videmus tangi, carinas autē nunquam. Tum & illud quoque quærebat, quæ ratio efficiat, vt seruente, & exundante in ahenis faccaro, si butyrū quis modicū imponatur, statim subsidar feruor, quo ingenio vtuntur artifices ad prohibendū, ne erumpat faccarū. Vtūtur & alio ingenio ad idem purificandum, quod pariter videri mirum potest: vbi. n. co agulari faccarum incipit, proijciunt in vocatas campanas, tum cretam tenuem cito triconizant, ac superimponūt, qua campanæ ostium patet, crassitudine digiti: atq; ita faccarum purgant surculis omnibus, & feculētia omni ad cretam attracta. Hęc sunt, quæ ille nobis examināda proposuit, quod quidem faciemus à suprascripto in stituto nostro non recedentes, vt non proprias & propinquissimas causas assignare nitamur, sed medias & proprijs propinquiores, quo possibile nobis sit.

Primum igitur vtrum sub polo sint Magnetis mōtes, nec ne, sub ambiguo reliquamus, scimus. n. esse, qui scribāt planas magis esse eas regiones, de quo Paulus Iouius Ep̄s Nucerinus Luculētus historiārū nostri t̄pis scriptor, circa eam Sarmatiæ partē, quæ Moscouia nūc dicitur, diligentē inquisitionē ab incolis fecit, qui ne eos etiā inueniri mōtes retulere, qui Rhyphēi ab antiquis dicti sunt: meminimus tñ nos quasdā chartas vidisse earum, quas mundi mappas appellant, in quibus sub polo montes notati erant (qui Magnetis mōtes inscripti fuerant.) Siue igitur sint, siue non sint ij montes, nihil ad nos in presentiarum attinet, qñ per montes polo subiectos catenam illam montium intelligimus, qui ad septentrionē spectant tāti, & tā vasti, ac Ferri & Magnetis feraces: qui, & si magis distant à nostro mari, q̄ Iluæ insulæ montes, potentiores tñ sunt ad mouendum perpendicularū propter abundantiam & copiā Ferri, & Magnetis. Fortasse autē, & qui in Ilua est Magnes, non multē actōnis est in ea minera: multi. n. dū in minera sunt, mīus valent, q̄ extracti, q̄ spirituales species sua habeant impedimēta: signum autem parum valere in sua minera Iluæ insulæ Magnetem, q̄ tam propinquus quum sit nauigijs illac prætereuntibus, perpericulum tamen non ad se cōvertit. Incalescere autē & feruere in charta oleum, chartam non accendi, cōmunem hēt rationem cū lebetē, in quo aqua quidem feruet, lebetis fundus friget, & pomō, quod & ipsum calefit linteo illaso. Horum autē omnium causa est antiparistasis: frigida enim sunt aqua, oleum, pomum, propter q̄ prohibent intermedium calefieri: Sed quomodo calefiunt ipsa, si mediū nō calefit? actic enim omnis contactu fit, ignis aut̄ non tangit aquam, oleum, pomū, nisi per intermedia lebetem, chartam, & linteū: hæc aut̄ nili calefiat, ac tantū calefiat, quantum aqua, & oleum, & pomū, nō v̄r, quō calefieri possint: q̄ si calefiant, quo pacto igitur per antiparistatim & frigiditatem prohibent, ne intermedia incallescant? Dicendum porofis existentib. lebetē, charta, & linteo citissime calorem contrahere ac rem, qui in poris includitur, ac p̄ ipsum incallescere aquam: porrò, quicquid aque calefactū est, tolli statim, & ascendere, ac loco eius subfidere aque partē nihil calefactam, quæ lebetē infrigidat, qua pori non sunt, atq; ita cōtinenter fieri, vt aque pars cedat, & tollatur, pars succedat, & refrigeret: ita & oleum facit, nam & ipsum actū frigidum est: ita & pomū, quoniam humidum est, & frigidum, & semper pars eius aliqua frigida tangit intermedium, ac calefieri prohibet per certum tempus.

Cur vero Fulmen nauium malos tangat, carinas autem & spondas, quæ iuxta C
 aqua sunt, non, dubitatione maiorem hêt, si modo verum est, quod fertur: nam &
 de Lauro traditur non ferri ipsam à fulmine, quod non satis certum est: eo autè re-
 cepto, quod res ita se habeat, propior quidè potest esse ratio in Naui, quàm in Lauro: nã
 antennas ferri à fulmine facile est, quod altæ sunt, alta autè à fulminibus. peti in prouer-
 bio est: causa autè est, quod fulmen vapor est quidam mistionis fortis, qui in altis gigni-
 tur; & extrusus è nube in latus acquirit impetum, quare alta maxime ferit; interdum
 tamen impetus in ima inclinat, verum, vbi antiparitas inuenit, aut frangitur, aut &
 repellitur: dictum est. n. supra cõtrariorũ species fugare cõtraria: igitur iuxta aquas
 quidescendit vapor, partim quidè frangitur, partim repellit. quoniam aer aquis vicinus
 plenus est vaporibus. frigidis ex aqua eleuatis, qui tamen materiali antipathia, tamen spiritua-
 li frangunt, ac repellunt fulmen: quare carinas & proximas spondas a ut non tangit ful-
 men, aut fructum non immutat. In Lauro autè vtrum talis antipathia sit, incertum est:
 illud magis in causa putarim, quod Laurus rotunda admodum est, & corticis densi ac
 lauis, à quibus omnibus fit, vt incidens vapor non inhaereat: propter quã rationem
 nec columnas à fulminibus tangi videmus, quod rotundæ terrefque sunt.

Butyrum autem iniectum compefcere feruorem faccari dignam habet inquisi-
 tionem: idem vero & Oleum facere videmus in pulmenta, si qua corpulentiora sunt,
 vt in fabæ & ciceris lomenta, feruorem enim & exundantiam eorum compefcit. Ho-
 rum autem causa est, quod duo præcipue concurrunt, quum feruor exundans sit, alte-
 rum autè excessus caloris, & vaporum copia breui facta, alterum est obfistèntia fer-
 uentis rei, si corpusculum sit, multum. n. extendit & in magnas ampullas prius, quàm
 scindatur: propter quod & dupliciter est compefcitur exundantia illa, vno modo, si
 calorè & vapores frangas, qui extenduntur, quod fit iniectis frigidis vt aqua, alio
 modo, si ipsum obfistens ita præparet, vt extendi in magnas ampullas non possit,
 quod faciunt vinctuosa iniecta, diuiduntur enim ipsa ad minimas, & non vltra di-
 uisibiles partes, quæ intermixta partibus corpulentis humidi prohibent extensio-
 nem amplã fieri: extensio. n. rarefactio quædam est, rarefieri autem non admodum
 possunt minima vinctuosa, tum quod minima sunt, tum quod tenacis mistionis: quare, quum
 vndique interposita intermixtaque sint obfistèntia, faciunt, vt nec ipsum obfistens reci-
 pere extensionem possit, nisi paruam; & per paruas ampullas facta: quare exundan-
 tia compefcitur, & feruor fit per ampullas crebras, & paruas. Vinctuosa autè sunt præ-
 cipue oleum, & butyrum, & bene diuisibilia in minimas particulas: at butyrum cum sac-
 carum prope conuenit propter dulcedinis, & pinguitudinis sympathiam, quare, & si mo-
 dicum sit, sufficit tamen ad compefcendam exundantiam faccari, quoniam bene miscibile est, &
 modicum omne in multa partibile. Creta vero imponit supra campanæ ostium, non
 quod ipsa attrahat seculenta, sicuti magnes ferrum, sed quod prohibendo exhalationem in-
 cludit ignis & vaporum, fit, vt penitissime vapores permeent per saccarum, qui mox
 ascendentes secum ferunt agglutinatas omnes sordities, & sursum impellunt, quæ
 hærentes cretæ propter tenacitatem sic reddunt purum & syncerum saccarum.

Sic igitur per hæc & doctissimo Viro IO. BAPT. RHAMVSIO, & alijs fa-
 ctum est satis, tibi presertim Cardinalis amplissimo, mihi quidè & gaudeo, & gra-
 tulator: sin autè & alia desiderantur, excusabit me horum consensuum & dissensuum
 natura, quæ adeo in abdito est. Si qui uero laborem nostrum commendabunt, adi-
 tumque & viam per nos apertam his rebus fatebuntur, id omne debebunt tibi.

HIERONYMI FRACASTORII
DE CONTAGIONIBVS
ET CONTAGIOSIS MORBIS,
ET EORVM CVRATIONE

LIBRI TRES.

Ad Alexandrum Farnesium Cardinalem amplissimum.

Quid sit Contagio. Cap. Primum.

NUNC autem de Contagione prosequamur, cuius gratia tot de sympathia & antipathia rerū q̄ sita sunt, ab ijs incipiētes, q̄ vni uersalia magis uidentur, & aliorū principia. Quod igitur cōtagio sit quādā ab vno in aliud trāsūens infectio, uel ipsū nomen ostendit; in duob.n. semper cōtagio uersatur, siue illa duo diuersa sint, siue duæ cōtinuæ vnus partes: uerū, q̄ inter diuersa sit, simpliciter & proprie cōtagio dī, quæ uero inter duas vnus partes, nō proprie, sed quodā modo. Vñ autē & consimilis esse in utroq; infectio, & cui cōtagio sit, & à quo, tū.n. cōtagionē factā dicim⁹, quū simile quoddam uitū utrunq; tetigit: quā ob rē, qui hausto ueneno pereunt, infectos quidem fortasse dicimus, cōtagionē autē accepisse, minime: & in aere quæ simpliciter putrescunt, lac, & carnes, & reliqua corrupta quæ uocamus, non autē cōtagionem passa, nisi & aer ipse corruptus consimiliter fuerit: de hoc autē diligētius in sequētib. inquiremus. Vñ autē actio omnis & passio aut circa rerum substantiā fieri, aut circa accidentia: cōtagionē autem accepisse quempiā nō appellamus, q̄ calefactus ab alio fuerit, aut factus uitiōsus, nisi per transumptionē: quapropter vñ cōtagio consimilis quādā infectio secundū substantiā. Vtrū igitur, quum domus incendio uicinā ardet, cōtagionē uocemus? at certeneq; hoc cōtagio est dicenda, nec in uniuersum, quū totū ipsū corruptitur primo secundū q̄ totū est, sed tū magis, quū ī particulis minimis & insensibilib. quādā infectio sit, & ab illis incipit: quod & nomen infectionis ostendit, infectum.n. uocamus nō corruptū, quia totum est, sed quodāmodo, & circa insensibilia: totū autē uoco ipsū cōpositum, particulas uero minimas, & insensibiles uoco eas, ex qb. cōpositū sit, & mistū. Exustio igitē circa totum ipsū fieri vñ, cōtagio autē circa particulas cōponentes, quantū & ab ijs mox corruptatur & totū ipsū: pp quod & mistorū passio quādā vñ cōtagio. Quoniam autem dnpliciter corruptuntur, & intereunt mista, uno modo per aduentum contrarij, sub quo consistere non potest eorum forma, alio modo per dissolutionē missionis, ut in putrefactis contingit, dubitationē fortasse habet, utro modo cōtagio fiat infectione particulis minimis illata: ad hæc autem & qualis nā sit hæc infectio, utrum corruptio earum particularum, an alteratio sola, & quid demum patiantur: quare & illud potest dubitari, utrum cōtagio omnis sit putrefactio quādā. Quæ omnia manifestiora quidem sient, si cōtagionum differentias primas, & earum causas in primis perquisuerimus: nunc, si licet aliquo modo cōtagionis rationem subfigurare, dicemus cōtagionem esse consimilem quamdam

DE CONTAGIONE

dam multisecondum substantiam corruptionem, de vno in aliud transeuntem in-
fectione in particulis insensibilibus primo facta.

De prima contagionum differentia. Cap. 2.

TRiplex autē vī esse prima contagionum omnium differentia: alia. n. cōtactu solo afficiunt, alia præter hoc & fomite quoq; relinquunt, & per ipsum contagiosa sunt, ut scabies, phthisis, aree, elephātiāsis, & id genus: fomitem appello vestes, ligna, & eiusmodi, quæ incorrupta quidem ipsa existentia cōseruare nihilominus apta sunt cōtagionis seminaria prima, & p ipsa afficere; nonnulla porò sunt quæ nō cōtactu solo, nō solo fomite, sed & quod distās etiā transferunt cōtagio nē, vt pestilentes febres, & phthisis, & lippitudines quædā, & exāthemata illa, quæ variolæ uocantur, & similia. Videntur autē ordine quodā se habere hæc; nā, quæ ad distans faciunt contagionem, ea & fomite & cōtactu afficere consueuerunt, quæ vero fomite contagiosa sunt, eadem & cōtactu contagiosa sunt, ad distans autem non omnia, at cōtactu omnia; quapropter & simplicissima est, & natura prior ea cōtagio, quæ solo cōtactu afficit, quare & de ea primo agemus, inquirentes, quō fiat, & per quod principium, mox & de alijs, vt videamus an omnium sit cōmune quoddam principium, an diuersum in singulis, & qd proprium habeat vnaquæq;.

De contagione, quæ solo cōtactu afficit. Cap. 3.

Videtur autē, quæ inter fructus cōtagio versatur, maxime eiusmodi esse, quæ solo cōtactu afficiat, vt v.æ ad vnam, & pomi ad pomū, quare quærēdū est, quodnā eius infectionis principii sit: q. n. tangētia sese isthæc afficiantur marcescente aliquo illorum primo, manifestum est, quo autem principio, non mani-
festum: qm̄ autem primum, vnde omnis infectio in alia transit, putrefactum fuit, censendum est & secundū quoq; consimiliter putrefactionem cōcepisse, si quidē cōtagio consimilis erat in vtroq; infectio. Est autem putrefactio dissolutio quæ-
dā mistionis calido innato euaporante, atq; humido: eius vero euaporationis prin-
cipium semper est aliena caliditas, siue ea in aere sit, siue in circumfuso humido: igitur quod in utroq; est principium putrefactionis, idem & contagionis prin-
cipium erit, caliditas scilicet extranea: sed ea in primum aut ex aere accessit, aut ex alio; & cōtagio nondum dicitur, in secundum autem accessit ex ijs particulis insensibilibus, quæ euaporant è primo, & iam cōtagio est, quoniam similis est in vtroque infectio: potest autem euaporans è primo calidum in secundum facere, quo aer in primum, & similiter putrefacere, imo magis propter analogiam.

Quoniam autem, quæ euaporat è primo particulę, alię quidē sunt calidæ & siccę, vel per se, vel ex cōmitione, aliæ sunt calidæ & humidæ similiter vel per se, vel ex cōmitione, uidentur quę calidæ sunt & siccæ, aptæ quidem exurere magis, putrefacere autem minus, quæ uero calidæ & humidę sunt, è contrario putrefacere aptę magis, exurere uero minus: humidum. n. partes eius, quod tangit, emollit, ac laxat, benęq; separabiles reddit, calidum autē sursum tollit, ac separat, vnde dissolutio mistionis sit euaporate calido & humido innato, quę putrefactio erat: quapropter existimandū est calidas & humidas particulas aut per se, aut ex cōmitione humidas, quæ euaporant è primo, esse principium & seminarium eius putrefactionis, quæ in secūdo sit: dico autem humidas ex cōmitione, quoniam in euaporationi-
bus,

Abus, quæ cōtingunt in putrescentibus, misceri ut plurimū accidit particulas minimas, ac sic principia fieri tū generationum quarundā, tum & corruptionum nouarum: aptissima autē est ad putrefactiones & contagiones inferendas ea cōmissio, quæ est calidis fit cum humidis. In fructib. igitur quæ cōtagio accidit, per hæc principia fieri putādum est, ut a uero & in alijs quoq; omnibus, quæ putrescentia sese tāgunt, si analoga sint, idem euenire, & per idem principium existimare par est: principium autem sunt particule illæ insensibiles, quæ euaporant, calidæ quidem, & acres, sed humidæ commixtione, quæ deinceps seminaria contagionum dicātur.

De contagione, qua fomite afficit. Cap. 4.

Vtrum autē & ea, quæ per fomitem contagionem afferunt, per hunc modū & per idem principium fiant, dubitationem habet: qm̄ principium, quod est in fomite, alterius nature v̄ esse, siquidem, ubi in fomitem se efficit a primo infecto, illic diutissime perdurare in seruari; in corruptū potest: ut admirationem nō parū præbeant, quæ & phthisici, & pestilentes tetigere, lectuli, uestes, ligna, & id genus, sapissime. n. uidimus uirus illud per duos & tres annos seruātū: ac particule, quæ est putrescentib. euaporant, nullā tam diu perdurare posse uidentur: sed profecto propter hanc causam nemo putare debet nō idem esse principium, quod in fomite est, cum ijs quæ solo contactu afficiunt, qm̄ particule, quæ euaporant ē primo, eadem & in fomite pariter reseruari possunt, atq; ita seruata, idem facere, quod & tum fecissent, quum euaporarunt ē primo. Quod autem tam diu perdurare seruariq; possint in fomite, si quis persuaderi uult, & minus admirari, debet se in consimilib. exercere: nonne uidemus alienum odorem in lignis, & uestibus; & alijs per multum temporis asseruari, nec nuda quidem illic qualitate, & sine subiecto existēte, sed corpusculis magis cum ea minimis, atq; effugientib. uisum? quid de fuligine & fumo dicemus in parietib. obducto? nonne & hæc ex minimarū particularum admixtione tinctura fit, quæ diutissime durare incorrupta cōsistit? ac talia certe infinita alia sunt, quorum omnium rationem si quis fortē requirat, ē duob. dicimus maxime dependere, quorum alterum est subtilitas, alterum est fortitudo & constantia mixtionis: propter subtilitatem igitur penetrant, & in foraminib. quorundam conantur, vnde neq; aeri subiecta sunt, neq; multis extrinsecarum alterationum: propter ualidā autē mixtionem durare possunt aduersus metala. Est autem ualida & fortis mixtio duplex, altera in duricie cōsistens, ut ferri, lapidū, & eiusmodi, quorū insensibilia minima annos per multos uiuunt, altera in lentore quodā, & multa elaborataq; mixtione cōstituta: dura igitur & si non sunt seminaria cōtagionum, at lenta elaborataq; esse possunt: est autem laborata mixtio, quæ est ualde minimis fit bene inuicē agitatis (ut si ijs, quæ de sympathia diximus) accidit autē talē mixtionē fieri in euaporationib. illis, quæ cōclusa sunt, ubi non dispergitur, quod euaporat, sed ualde agitatū minutissime cōmiscetur, quod si lentore quoq; accipias, & ualida mixtio fit, & apta seruari in fomite: cuius signum est, quæ cūq; per fomitem afficiunt, omnia lenta, glutinosaq; conspiciuntur: & propter hoc sola ea, quæ talia sunt, fomitem habere possunt: quæ autē lenta nō sunt, sed aut in sicco per se cōsistunt, aut multo aqueo abundāt, aut apta citissime alterari, ea quæ putrescentia contagiosa esse possunt ad id, quod tāgunt, fomitem autē non relinquūt, quod uel non adhærescant, & glutinentur, uel cito alterentur: propter

pter quod marcescentes fructus contactu quidē afficiunt, fomite autem non, pluri- C
mo enim a quo abundant, & quod evaporat lentum non est, lenta uero agglutinā-
tur quidem, & residet in ijs, quæ tangunt, & propter fortem mitionem non faci-
le alterantur: q̄ si analoga sint, cum eo, quod tangunt, statim contagionem in-
ferunt, si uero non analoga fuerint, & quod tangitur, non aptum quidem est affici
in seipsum, sed seruari tota seminaria, tum fomes sit, & nactū mox aliquid, quod analo-
gum eū primo sit, non aliter inficit, ac & primum fecisset: nihil. n. refert, siue aliq̄ d
statim tangat, siue mediante alio. Non sunt autem apta omnia, ut fomes fiant, sed
solum quæ foraminulenta sunt, & calida, aut parum frigida: in ijs enim & condi-
possunt seminaria contagionum propter foramina, & nō alterari neq; ab ipso fo-
mite, neq; ab extrinsecis, nisi ea plurimū excedāt, propter quod aduersum ignem
non defenduntur, igitur neq; ferrum, neq; lapides, & eiusmodi frigida & non fora-
minulenta idonea sunt, ut fomites fiant, lana uero, & panni, & lignorum multa, ido-
nea magis sunt. Quōd igitur, & quæ fomite afficiunt, commune principium ha-
beant, & communem inficiendi modum cum ijs, quæ contactu solo, ex his mani-
festum esse potest: differunt autem mitione, q̄ his quidem fortis & lenta fit, in
illis debilis, & non lenta, & propter hoc aia fomitem relinquat, aia non.

De contagione, quæ ad distans fiat. Cap. 5.

Maiorem autē tum admirationem, tū dubitationē præbent ea, quæ non cōta-
ctu solo, non solo fomite, sed & ad distans ēt cōtagionem faciunt, Lippitu-
dinis genus est, quo qui laborat, oēs solet inficere, q̄ in ipsum spectat: notissimæ
sunt & pestifera febres, & phthisis, & alia multa, quorum labe cohabitātes, quanq̄
ne ēt tangant, ceafficiuntur: horum igitur quæ natura sit, & quo pacto id uitium
propagetur, dubitatio nō parua est: quapropter accuratissime de hoc est inquire- D
dum, quā maxima pars hæc est eorum, quæ inuestigamus. Vt autem contagio hæc
& alterius naturæ esse, & per aliud principium fieri: primum quidem quæ pestife-
rarū febriū nonnullæ sunt, quæ horis decem, aut duodecim perdunt, ægro nihil ea
lidiatis, nihil frigiditatis sentiente. Præterea, si lippus alium lippum reddit, alte-
rius quidem naturæ v̄ affectus iste, quā visio non per caliditatem, aut frigiditatē
fit, sed per uocatas species & simulachra rerum. Porro subita & penē momenta-
nea penetratio harum cōtagionum idē prorsus ostendit, statim. n. & ictu (vt dī)
oculi penetrat per totum animal, & necant, quod nulla alia qualitatum notarum
tā prompte facere potest, q̄ contrarium habeant. Adde q̄, si à notis qualitatib. fie-
ret hæc contagio, ad debilius quidem, & minus resistentis semper propagaretur, qđ
certe fieri non videmus, quā sepe id, quod debilius est, aut nihil, aut minus patitur:
vt oculos quidem phthisis non carpit teneriores, delicatiorēsq; existētes, pulmo-
nes autem corripit. Postremo, quum hæc contagio vndiq; & ad omnes partem fe-
ratur, imitari quidem v̄ spiritualium motum, qui in orbem fit: corpora uero, quæ
notis qualitatib. constant, vnum iūctum motum habent, sursum, aut deorsum, qua-
re alius impetus, alia vis esse v̄ harum contagionū, & venenis, aut Cataplexia ani-
mali assimulari, non autem reliquarum contagionum modum & naturam scqui.

*Quod causa contagionum, quæ ad distans sunt, reducenda non sit
ad proprietates occultas. Cap. 6.*

Qui igitur occultas proprietates inducūt, paruo negotio ab his sese diffulta-
tib. extriciant, per pauca rationem omnem earum contagionum ad hæc
pro-

A proprietates referentes: quod & in alijs multis omni solitudine liberi & securi factitat: bene igitur erit de his proprietatib. breui quēdā percurrere, simul. n. & illud aperietur, quod nā esse possit harū contagionum principium. Supponendū autem est nobis, quom decē sint rerum omniū genera, actiua tñ principia esse tm substantiam & qualitatem: constat. n. neq; quantitatem, neq; ad aliquid, neq; vbi, neque alia (vt summatim dicamus) effectiua esse, nisi per accidens: porrò substantiam per se nihil aliud facere, nisi locales motus sursum, deorsum, rarefactionem, & condensationem, & circularem, hi. n. à forma rerum fiunt, reliquæ vero actiones à qualitatib. proueniunt. Qualitatum uero alia materiales dicuntur, calidum, frigidum, humidum, siccum, lux, odor, sapor, & sonus: alię spirituales uocantur, quæ species sunt, & simulachra materialium, siue sint cū ijsvniuoce, siue non, vt lucis lumen, saporis uero, & odoris, & soni species nomen nō habēt, nisi saporimen, & odorimen, & sonimen uelimus effingere, sicut à luce lumen: similiter & caliditatis, & frigiditatis, & aliarum species nomen nō habent, constat autem eas esse tum ex sensib. tum ex intellectu. Quod igitur materiales qualitates potest efficere, manifestū est, nam primæ quidē vocatæ omnia generant, & alterant: secunda uero appellatæ lux, odor, sapor, & sonus nihil quidem inter se agunt, qm contrariæ nō sunt, sensus tm mouent, sed & hoc ijs mediantib. quæ spirituales uocantur: harum uero spiritualiū, q̄ actio multa sit, & uis in natura, similiter est manifestū (ut in ijs diximus, quæ de rerū sympathia & antipathia scripta sunt) nam & sensus, & intellectum mouent, & principia sunt motionum in animalibus: deinde & motus locales uidentur facere, attractionē, & fugam, nōnullæ etiā & primas qualitates producere, ut lumen, quod calorem gignit. Hæc igitur quum ita sint, querimus quidē ab ijs, qui occultas pro-

B proprietates inducunt, qm actio omnis uel à substantia fit uel à qualitate materiali, aut spirituali, quonā principio dicant actionē hanc fieri, qua contagiones produci uideamus. Ac certe si à substantia, & forma fieri asserant, quid oportebat occultā proprietatem uocare? sed uocent, ut lubet, nihil tm ea forma facere poterit, nisi locales motus sursum, deorsum, rarefactionem, & condensationem, contagionem autē nō, quæ per se localis motus nō est, sed magis quorundā corruptio, & quorundā generatio. Si uero qualitate aliqua fieri dicant, si quidē materialis, nihil ignotum assignabunt, nisi forte ignotum quoddā qualitatum genus effingāt, quod nec caliditas, nec humiditas, nec siccitas sit, quod certe effingi nō pōt: si autem spirituales aliquam qualitatem in causa ponant, poterant quidem notiori saltem uocabulo uti, & ita tim dicere spirituales aliquod cōtagiones hæc producere. Sed certe neq; hoc adducere pro causa possunt, primum quia spiritualia hæc tā diu solū durate consueuere, quā diu presens est illud, à quo effluxere, nisi forte fuerint in intellectu: at quæ ad distās faciunt contagionem, absente etiam primo perdurant nihilominus & in fomite, & in aere, quin imo deloco ad locum feruntur trās etiam maria, quod signum est corpus esse, quod & defertur, & perdurat, longe à primo se habens. Quod si dicant corpus utiq; esse hoc, quod deloco ad locū fertur, agere tamen per spirituales qualitates, profecto & ad non necessaria recurrunt, & inconueniens assignāt: si. n. res & definita cōtagio est, oportet tale in secundo fieri, quale in primo fuit, & idē esse in utroq; principium, idēq; & in quarto, & quinto, & in alijs, quæ contagionē recipiunt: tale autē non potest facere ullum spiritualium per se, per accidens quidem nihil prohibet spiritualia enecare, & dissoluere etiā missionem aliquā fugā de quēdā cōtraria, quod

DE CONTAGIONE

quod & fecerit facere potest, & Cathablephæ animalis aspectus (vt dictū in sympha-
 thijs fuit.) generare aut tale in secūdo, quale in primo fuit, non possunt spiritualia,
 generatio. n. omnis per primas fit qualitates. Oportet aut in hisce cōtagionib. non
 putrificationem solū fieri, sed a primis seminarijs & alia quoc; gigni, & propagari,
 quæ ipsis similia natura sunt, & missione, nō aliter, q̄ spiritus ī animali ē sanguine so-
 lent alios sibi cōsimiles generare, quod spiritualiū nullum efficere per se pot: quam
 ob causam & in contagionibus, quæ ad distās fiunt, idem esse commune principiū,
 & eundem inficiendi modum per qualitates notas censendū est, quod & Aristote-
 lem & Galenū existimasse sine dubio videre possumus. Differunt autē harum con-
 tagionum seminaria & ab ijs, quæ solo cōtactu afficiunt, & ab ijs, quæ fomite solo:
 sed primū dicamus, quo pacto ad distās ferri possint, & quō in orbem moueri videā-
 tur, & qua ratione vim tantam sortita sint, & tam cito penetrent, & quales sint ea-
 rum analogiæ, tum demū, quam differentiam habeat ad alia seminaria, diffiniemus.

Quomodo seminaria contagionum ad distans ferantur, & in orbem. Cap. 7.

ERgo illud in primis inquiramus, quo motu agātur seminaria illa cōtagionum,
 quando longe, & ad eos, qui distāt, ea ferri manifestum est, quod multi adeo mi-
 rātur. Est autē inter prima respiciendū ad cōsimilia, quo minus admirari possimus:
 q̄s putaret ē cepe & alio lachrymas nobis vel è lōgī quo elici, ē pipere, iride, pthar-
 mica sternutamentum, ē croco, solano stricno somnum conciliariē tractatione
 metallicorū apoplecticum hominem fieri? exhalant nimirū ex omnib. his, ac cir-
 cūquaque feruntur insensibilia corpora, quorum diuersæ actiones sunt, & faculta-
 tes: manifestissimū autem hoc apparet in ijs, quæ corrumpuntur, & putrent. Princi-
 piū autem motus eorum corpusculorū ad omnes partes, partim quidem per se est, D
 partim ab alio datur: per se igitur euaporatio omnis sursum fertur, quod & in fumo
 & alijs multis spectari potest, si quis nesciat euaporationem omnē calidam esse: ab
 alio autē accidit & in latus, & deorsum postremo pelli: quod præcipue duab. de cau-
 sis euenit, altera est obfistētia aut aeris, aut tabulatorum, & eiusmodi, in quæ inci-
 dunt, quæ primum exhalant, partes: vbi igitur vltra ferri non possunt, pelluntur q̄-
 dem & in latera ab ijs, quæ succedunt, & hæc ab alijs, donec accidat repleri totū: al-
 tera causa est aer ipse, q̄ euaporationem oēia, si tenuis sit, & bene solubilis, diuidit
 vsq; et ad minimas & non vltra diuisibiles partes: ea. n. est elementorū, & liquidorū
 omnium natura, vt sitū conuenientem querant, quantū possibiie est: conuenientis-
 simus autē situs est, quū partes continuæ inter se sunt, aut, si cōtinuū esse non pos-
 sunt, minus tamen inter se distent, quo possibile sit: sic enim minorē violentiam su-
 stinet, ut in ijs diximus, quæ de sympathia tradita sunt: qua de causa aer continēter
 eam euaporationem diuidit magis, & magis, donec ad eas ueniat partes, quæ non vl-
 tra diuidi, & separari possunt: facta igit innumerabili illa diuisione multum aeris re-
 pleri accidit, & circūquaque misceri, quod & in fumo manifestissimum est uidere.
 Propter has igitur causas, & quæ circa contagiones cōtingunt euaporationes, cir-
 cūquaq; feruntur, & aeris multū occupant, qm̄ exhalatio omnis multum diffundi-
 tur, magis autē sursum, & primo, sed tamen mox & ad latera, & postremo deorsum
 accidit ferri: ac sic & cohabitantes possunt inficere seminaria hæc, & non solum in
 fomite, sed & in aere per certū tempus seruari, diutius autem in fomite. Quo autem
 modo fiat: ut tam paræ quantitatis existentia non alterentur saltem medio in aere
 exposita,

A *exposita*, priorem habet dubitationem: nam quæ tam fortis esse mistio potest in tā parua particula, ut in aere diu consistere valeant, præsertim, quæ in duricie non consistunt: sed certe, quæ lenta sunt, & glutinosa, quanq̄ paruissima sint, possunt quidē si non omnino tantum, quātum dura, uiuere, at paulo minus possunt. Dura quidem propter tria resistunt alterationibus maxime, & q̄ in pauca quantitate plus habent materia, & q̄ propter terram plus habent frigiditatis, & q̄ partes nō bene subtilia ri & rarefieri possunt propter dēsitatem: quod fieri oportet, si caliditas induci debet: priora igitur duo & si lenta non habent æque, ac dura, attamen in parte habent & ipsa: tertium uero habent non minus, q̄ dura, hoc est difficultatem subtiliationis propter partium tenacitatem, & q̄ mistio è valde minimis constat: tenacitas. n. facit, ut pars nō facile secedat à parte, mistio uero è q̄ minimis facta bene vnitis aduersus alterationes oēs valet: qm̄ si rarefieri oporteat, statim præsto sunt partes terre, quæ prohibeant, iuxta quodlibet minimum sit, si vero densari necesse sit, præsto sunt ignis partes propter propinquitatem, quæ similiter obstant: qua de causa non solum dura, sed & lenta sese defendunt ab alterationibus multis, si mediocres sint, magnas autem non ferunt: propter quod & ab igne absumuntur seminaria omniū contagionum, & ab aqua etiam frigidissima franguntur. Quod si curiosior quispiā illud quærat, cur intrinsicè saltem non alterentur hæc seminaria, quum è diuersis sint mista, sciat ille non esse hanc solis seminarijs propriam quæstionem, sed & alijs multis cōmunem, ut piperi, calci, euphorbio, pyriti lapidi. & metallicis, & alijs pluribus, quæ quum è diuersis sint mista, alterationem tamen nullam intrinsicè, aut nullius momenti patiuntur, sed annos multos immutata perseverant: ut mirū sit lapides annos mille, & duo millia durare. Causa omnium est, q̄ mistio, quæ è diuersis fit, ad tam minimas particulas redacta est, q̄ propter paruitatem excessum non habent particula inter se illam, qui requiritur ad agendum: qua de causa dum mistio illa eo pacto persitat, dum igne partes separata sunt, & dispersa, sepulcrq̄ in alijs, alteratio nulla introrsum fit: quare & piper, & euphorbium, & reliqua tractata manib, frigida sentiuntur: at ubi casu aliquo mistio illa soluitur, & mutatur, & partes, quæ eiusdem rationis sunt, in vnum coeunt, & maiorem quantitatem, & potentiam ad agendum acquirunt, tum actu fiunt, & agunt iam: vnde & calx, & piper, & euphorbium iam calida percipiuntur, quum prius potentia solum calida essent; actu uero aliter se habentia: propter eandem causam nec seminaria intrinsicè sese alterant, quanq̄ è diuersis constat, utpote mista. Quod autem in tam pauca quantitate vis multa inesse possit, declarat fulgur, quod nō aliud est, q̄ vapor: declarant & euphorbij & piperis, & similia particula minima & effugiētes uisum, quibus tāta vis à natura tributa est: adeo refert ignem in materia densa contineri, quanquam parua sit. Talia quoq; sunt seminaria contagionum, cōmnia enim acriaper se sunt, quanq̄ in lentore cōstituta, quæ & ipsa actu fiunt a calore animalis subtili ante eam missionem, & vniente partes cōsimiles: talia autem ad humores & spiritus non paruam potentiam habent, quare & perdere etiam possunt paucis horis, si ad spiritus analogi sint: de quo mox largius dicemus. Eadem & ex oculis hippientib, eiaculari possunt in alterius oculum, & cōsimilem infectionem inferre, quæ visio quidē non est, sed vitium in oculo. Quod autē in animal penetrent & nonnulla citissime nemo mirari debet, si modum quo ingrediuntur, consideret: ingrediuntur autem è paruis poris, & venis, & arterijs in maiores, & ab his in alios, sæpe etiam vsq; ad cor.

DE CONTAGIONE

Vnus penetrationis modus est per propagationē & quasi sobolē : prima. n. feminaria, quæ adheferūt ē vicinis humoribus, ad quos habent analogiā, consimilia sibi aliā generant, & propagant, & hæc alia, donec tota humorum massa & moles afficiatur. Alius modus est per attractionē, quæ intro fit tum inspiratione per anhelitum, tum venarum dilatatione: simul. n. cum aere, qui attrahitur, ingrediuntur commista cōtagionum seminaria, quæ, vbi introducta sunt, non eadem facilitate regrediuntur per expirationem, quæ ingressa per inspirationem fuere, qm̄ agglutinantur humorib. & membris, & nonnulla etiam spiritibus, qui contr. . . ij speciem refugientes, secum & inimicum ad cor ferunt: non. n. dicendum est (vt quidam aiunt) venena & contagiones præcipue cor petere, atque aggredi, vti inimicum, quasi cognitio & voluntas ijs insint. Tardius autem penetrant, quæ per se minus acria sunt, aut in lentore multo sepulta, & analogiam habentia ad crassiores humores, & quæ per venas trahuntur, celerius aut, quæ per anhelitum, & quæ subtiliora sunt, & acrimonie maioris, ad spiritus autem analogæ. Fortasse autem & alius est penetrationis modus: omnis. n. euaporatio de angusto in amplum facillime diffunditur: quare, quā minores & angustiores sint venæ, quæ circa summa sunt, maiores uero continuè, quā uersus cor itur, inde fit, ut & contagio q̄ facillime ex angustis venis in amplas diffundat, vbi ē maior calor, atq; ad cor ē feratur, nisi quid obstat. Quod igitur, & quæ ad dā stans sit contagio, per idem cōe principium fiat cū alijs, & per eundem modum, & quo motu feratur, & quō penetret, & tātā habeat vim, hæcenus dictum sit: quō autē particulari & propria quadā natura ab alijs differat, nunc dicat. Ab ijs igitur, quæ solo cōtactu afficiunt, differre vñ, q̄ hæc in forti missione constituta vñ & lentore quodā, illæ uero nō: ab ijs uero quæ fomite solo & cōtactu insciunt, differunt eæ, quæ ad distās pretenduntur, q̄ validior adhuc mistio ijs inesse vñ, & subtilitas **D** maior, propter quod & penetrāt magis, & maiorē actionē habent. Fortasse autē & antipathia ad animalis est, non ea solū, quæ materialis dñ, sed & spiritalis etiam, quæ spiritus potest fugare, & calorem, qui humorum missionem continet, propter quod & maxime potest putrefactionem inferre: de quo etiam mox dicemus.

De analogia contagionum.

Cap. 8.

Contagionum autem analogiæ multiplices quidem sunt, & maxime admiranda: pestis quædam est arboribus aut satis, animalium nulli obest: contra quædā tangit animalia, satis & arboribus parci: & inter animalia, hæc hominē carpit, illa boues, illa equos, aut alia: sed & in eadem specie, quæ pueris & iuuenib. est contagio, senum neminem lædit, & è cōtrario: nec quæ mares, semper etiam mulieres attingit: promiscue uero alij certas pestes sensere, alij non: & alij inter pestilentēs illæsi uersantur, alij non. Inter membra porrō est & sua analogia. Lippitudo nulli membro nocet nisi oculis: Phthisis uero non oculis, quanquā delicatioribus, sed pulmōni: Alopeciæ & Achores caput solum tentant. At uero & in humorib. quædam vni est contagio, alij non, quædam omnibus, aliæ spiritus præcipue perdunt: quorum omnium admiranda quædam ratio est, assimulantur autem & alijs multis, de quibus omnibus diximus in ijs, quæ de sympathia, vbi etiam communes causas perquisuimus, quæ uel ad rationem agentis referuntur, uel materie, uel applicacionis, propter quæ nō omnia agūt in omnia, sed certa in certa solū, quæ analogæ dicuntur. Particulares autē, & proprias analogias nec institutum nostrum est dicere, nec prudent-

* **A** prudētis inquirere: fat. n. in pſenti fit, ſi nō proprias & propinquiffimas cauſas: at medias tñ ſciamus, & ad proximas nitamur, quantū pro ſubiecta materia dabitur.

Utrum contagio omnis putrefactio quedam ſit. Cap. 9.

Nunc illud inquiramus, utrū omnis cōtagio putrefactio quadā ſit, & an omnis putrefactio cōtagioſa. Vt autem putrefactio omnis cōtagioſa, aut ſimpliciter, aut ſaltē ad continuā partē: ad aliud uero cōtagioſa nō omnis eſt, qm̄ ad agendū multa, ut diximus, requiruntur. Oē m̄ autem cōtagionē in putrefactione quadā cōſiſtere dubitationē fortaſſe habet, qm̄ rabies cōtagio quadā vt̄, putrefactio autē nō: ſimiliter & vinum, quum aceſcit, ab alio contagionem quadā pati vt̄, putrefactionem autem non: nā quum putreſcit, tum & ſētet, & inguſtabile eſt, acetum uero ſuaue eſt, & putredimib. ēt reſiſtit: ſed certe & cæ putrefactiones quadam ſunt exiſtimādæ. Verū illud circa putrefactiones eſt intelligēdū, q̄ iterdū ſola miſti diſſolutio ſit, & ſola euaporatio humidi, atq; inati caloris, generatio aut noua nulla cōſeq̄, atq; hæc ſimplex putrefactio d̄r̄: interdū in ipſa euaporatione ſimul & generatio aliqua prouenit aut animalis, aut alterius, quod formā vnā & certā habet, & miſtionis rationē, ac digeſtionem ſuā. In quib. igitur ſimplex ſit putrefactio, generatio aut nulla, & ſētor ſit, & abominabilis ſapor propter cauſam, q̄ in ſympathijs dicta eſt: ybi uero generatio aliqua intercidit, & digeſtio ordoq; partiū pro certa forma, tū ſæpe neq; ſētor ſit, neq; abominabile quicq; igitur & qnq; qdē ſimpliciter putreſcit, & marcorem contrahit, & ingratum, inguſtabileq; eſt, interdum nō ſimpliciter putreſcit, ſed & ſimul generatio aliqua ſeq̄, ut acetū: euaporante. n. qd̄ dulce atq; aerēū eſt, relicto multo terreo ſubtili aduſto cum plurimo aqueo, miſtū illud ſit, qd̄ acetum uocamus, cuius & forma ſua eſt, & digeſtio, & ordo partiū, & ſapor,

B & odor. Quod autē præcedat putrefactio aliqua prior, declarant & lac, & piruita, quæ quum putrefcere incipiūt, ſtatim aceſcunt. In rabie quoq; putrefactionē quadam accidere cenſendum eſt facta contagione ab alio: latet autem nos, qm̄, quæ in uiuo animali putrefactiones ſunt, non admodum manifeſtę ſunt: uerſimile eſt autē ita ſe habere, qm̄ & canes, quum rabiunt, febre quadā corripi ſolent. Si igitur in omnes contagiones inductio fiat, omnes quidem in putrefactione quadam conſiſtere uidebuntur: quod & ratio quoq; perſuadet, qm̄ nulla alia euaporatio aptior eſſe vt̄ ad contagiones inferendas, q̄ quæ in putrefactionibus ſit. Quoniam autem diximus contagionem eſſe in inſenſibilibus particulis, primo querat fortaſſe quis, utrum particulæ illæ corrumpantur quidem, an alterentur ſolum: ad quos dicimus, quantum quidem ſufficit ad putrefactionem faciendam, non neceſſe eſſe corrumpi particulæ ipſas, ſed alterari ſolum, quatenus diſſolu niſtio poſſit, & euaporare calidū cum humido innato, nihil tñ prohibet & corrumpi etiam, ſed nō neceſſe eſt, quatenus attinet ad faciendam putrefactionem. Quoniam autem putrefactiones omnes ad continuam ſaltem partem conſimilem putrefactionem inferre apte ſunt, ſi omnis quidem cōtagio putrefactio eſt, uidebitur quidem cōtagio ſimpliciter & communiter dicta, putrefactio quadam conſimilis de uno in aliud tranſiens, ſiue cōtinuum illud ſit, ſiue diuerſum: utrum hæc non eſt ea, quæ proprie cōtagio d̄r̄, ſed illa, q̄ inter diuerſa uerſatur: q̄ & ſi etiam maxime proprie uelimus cōtagionem conſiderare, quæ in morbis ſpectatur, & non ſolo contactu aſſicit, erit quidem cōtagio, conſimilis de uno in aliud tranſiens putrefactio, cuius ſeminaria u. c̄ tionis multæ ſunt, iu forti ac lenta miſtione conſtituta, ac antipathiam ad animal

Fraccaſtorij.

L

habentia

DE CONTAGIONE

habentia non solum materialem, sed & spiritualementiam: ex qua definitione ratio omnium eorum manifesta est, quæ circa contagionem videntur.

Cur morborum alij contagiosi sint, alij non, & contagiosi cur lenes sint. Cap. 10.

In primis igitur cur morborum alij contagiosi sint, alij non, & quomodo fiat, ut alij, ardentioresque; existentes contagiosi plurimum sint, quaeramus: quod certe dubitationem quandam habet: si enim contagio vim & actionem sequitur, qui acutiores sunt morbi, viderentur magis contagiosi: si vero adustionem sequitur contagio (ut multi medicorum putant) similiter viderentur, qui ardentiores sunt, contagiosi magis: quod si putrefactionem multam sequitur contagio, in pluribus quidem multa putrefactio fit, contagio autem nulla. Ergo morborum quicumque; abique putrefactione fiunt, nulli quod contagiosi sunt, quoniam, ut dictum est, contagio non sine quadam putrefactione fit: in quibus uero putrefactio contingit, requiritur quod eadem acumen dicimus, si contagio sequi debet, sed non sufficit acumen solum, & potentia agendi, verum & lentor quoque; requiritur, & fortis atque; elaborata mistio ut dictum est. Similiter neque; adustionem sequitur contagio, sed, si qua in contagionibus adustio accidit, illa sequitur magis, quod origo contagionis sit. Nec similiter omnem putrefactionem sequitur contagio, quamquam larga sit, & multi humoris, sed ea solum, in qua seminaria fieri possint, quæ & mistionis sunt fortis, & in letore constituta. Febrium igitur multæ ardentissimæ sunt, ut quæ est cholera, sed in sicco consistentes, è quibus quæ euaporant particulae, seminaria esse non possunt contagionis in alio, siue quod mistio earum debilis sit, siue quod non adhaereat, & agglutinentur propter siccitatem: at quæcumque; sordida habent putrefactionem, & conclusam, illæ seminaria gignunt ad inferendas contagiones idonea: sordida autem dico putrefactionem, in qua non sit superficialis putrefactio, & euaporatio eius, quod putreficit, sed profunda & ad totum: conclusam autem uoco, in qua non abeunt, & exhalant, quæ euaporant, particulae, sed quodammodo conclusæ bene ac diu agitantur, & miscentur lentorem quidem habentes, sic enim & fortis sit mistio & glutinosa: lenes autem apparent contagiosi morbi, præcipue febres, quæcumque; contagiosæ sunt, propter id, quod profunda sit putrefactio, in qua multum humidum euaporat, quod tum lentorem inducit, tum & acrimoniam hebetat: in quibus autem acumen, & ardor multus sentitur, in ijs superficialia les magis particulae euaporant calidæ, & siccæ, propter quod nec contagiosæ sunt.

In quo conuenit cum uenenis contagio, & in quo differat. Cap. 11.

Queniunt autem & cognitionem quadam cum uenenis habent nonnullæ contagiones, quoniam sicut illa inimicitia quadam fraudulenta latetia, perducunt animal, & cor petunt, ita & contagiones quodam facere solent: propter quod uenenosas solemus quasdam febrium appellare. Differunt autem inter se non parum, quod uenena nec proprie putrefacere possunt, nec talein seculum gignere, quale in primo sunt principium & seminarium: cuius signum est, quod uenena tunc ad alios contagiosi non sunt. Causa uero iccirco est, quod uenenorum est duplex genus, alia enim spiritualia qualitate enecant, qualis est serpentum maxima pars, & Catablepheæ aspectus, alia uero materiali qualitate operantur. Quæ igitur per spirituales species agunt, corrumpere quod possunt fugando calorem innatum, & tristitiam intolerabilem ingerendo, generare autem nihil simile possunt, quoniam generatio omnis a primis qualitatibus fit: propter quod in uenenatis nihil tale uenit factum uidimus, quale est quod à Vipera & Basilisco emittitur. Eorum uero, quod per materialè qualitatè operantur, alia calida sunt, ut uocata caustica & uerentia, alia frigida, ut opium, & hyosciamus, & id genus: uerum quod calida sunt uerentia, omnia in sicco sunt consistentia, quare, & exurere magis apta sunt, quam putrefacere, & contagio-

A tagionē inducere: q̄ si q̄dā à medicis putrefactiua dñr, hoc tñimproprie dñr, simpliciter. n. caustica sunt: appellāt autē putrefactiua hæc illa caustica, q̄ caustica crusta, & vocatā escarā prius faciunt, vocata uero putrefactiua vesicā prius inducūt, quasi in his calor naturalis euaporet, sicut in ijs, q̄ putrescunt: uerū proprie caustica & illa sunt, vt Arsenicū, Auripigmētū, Pythiocāpe, & Cātharides, q̄ putrefactiua dicunt: caterū nō putrefaciūt, sed vrunt: è qb. qđ euaporat seminariū cōtagionis esse nō pōt, ut pote siccū. Quę igitur uenenorū calida & urētia sunt, p̄ hęc causam cōtagiosa nō sunt: q̄ uero frigida, & stupefactiua sunt, putrefacere quoq; nō solēt, quare neq; hæc contagionē inferre: ita igit̄ differunt, quę cōtagiosa sunt, à uenenis.

De alijs differentijs contagionis.

Cap. 12.

Sperit nūc, vt de differentijs alijs p̄sequamur, ac earum causis: neq; n. oēs vno modo cōtagiones se habēt, aliā nāq; in nobis primo sūt, & generant̄ in aliquo, mox ab illo in aliū trāseūt: alię extrinsecus primo ueniūt, & factę, de vno ī aliū p̄paganf: & alię p̄ summa errāt, & vix cutim carpūt, alia solidiora occupāt, alię & interna, & alię oīa tā interna, quā externa: qđā porrō prōpt̄sime inhaerent, & afficiūt, qđā serius: & alię sēstatim manifestāt, alię nō nisi lōge post: alięq; ad hęc lethales sunt, alięq; sine vllō vitæ periculo: oēs autē in uiuo corpore natæ infectionē disseminare, in mortuo nō: & corporū alia suscipiūt facillime, alia aut nunquā, aut cū difficultate: vnde & illud q̄ri pōt, vtrū pestilētis affluere possimus, sicuti uenenis. In nobis igit̄ primo oriri seminaria cōtagionū manifestū est nō solū in scabie, achoribus, phthiri, sed in febrib. et, q̄ pestiferę dicunt: eā est, q̄ ī nobis & humorib. nostris putrefactiones fieri nihil phibet, q̄ & sordidæ sunt, & cōclusę, à qb. seminaria illa fiāt, q̄ tū lenta, tū & fortis miltionis sint: hæc autē cōtagiones inferre dictū est supra, ac in aliquo primo ita fieri posse nemo dubitat. Illud fortasse dubiū esse posset, vtrū & in secūdo, q̄ afficit cōtingat similiter sordida & cōclusa putrefactio, an nō: si. n. nō cōtingit, quo in ea noua seminaria fiunt, q̄ tertiū aliquē inficere possint? at si contingit, à quo nā fit, qñ causę eadē in secundo nō sunt, quæ in primo fuere? si qđē in primo causę fuerūt obstructiones, plenitudo, & malitia humorū, & similia, in secūdo aut nihil horū adesse necesse est, qñ videmus tēperatū & p̄pe sanū existēte aliq̄ conciperetū ab alio contagionē, solis seminarijs sufficētib. inferre. Dicendū igit̄ & in secundo sordidā ac cōclusam putrefactionē fieri, sordidā qđē, qm̄ profunde corrūpit, q̄ à seminarijs recipit putrefactionē, p̄ multā inhesionē, & actionē eorum, atq; analogiā: talis autem & conclusa est, p̄ multā euaporationem, quę fit: q̄ si & nō talis per se esset, nihil tamē refert, dum profunda accidat: omnino. n. tale in secundo sūt, quale in primo principium & seminariū est, qm̄ dictum est eā seminarijs inesse vim, ut sibi simile propagare, & gignere possint, sicuti & spiritus faciunt. In primo igitur causę fuerunt illæ, quæ p̄simum solent putrefactiones in nobis facere, obstructiones, plenitudines, & humorū prauitates, à quib. facta putrefactio sordida & conclusa plurimum, accidit inde seminaria enasci, quæ apta sint in alium contagionem transferre, siue in eo fuerint causę & dispositiones, quæ in primo fuere, siue non: quare analogū humorem natæ in secūdo, & tertiū, & alios cōtagionē apportāt. Quod uero & extrinsecus quoq; in nos veniant principia & seminaria contagionum, & in nobis nō primo fiāt, similiter quoq; manifestū est, qm̄ sepe uidemus populariter vagātes morbos, quas Epidemias vocant, quorum alij cōmunes quidem plurib. aut ciuitatibus, aut regionibus sunt, sed non contagiosi: qui

L 2 communes

DE CONTAGIONE

communes tm̄ dnr̄ : alij vero et cōtagiosi, idest qui semel in vno cōcepti absq; aeris C
 dispositione illa cōi cōtagionē in aliū transferunt: atq; hi non cōes tm̄ dnr̄, sed cō
 tagiosi simul, quales sunt pestilentia, vti ea, q̄ circū Græciā vagata est, de qua Thu-
 cidides scribit, & quales illa, q̄ nostris annis apparuere in Italia ab ijs lenticula, ab
 alijs puncticula appellata. Referemus et insolitā anni MDXIII. contagionē, quæ
 in boues solū irrepit, vifa primo circa Foroiulensem tractū, mox sensim & ad Eu-
 ganeos delata, atq; inde in agrū nostrū: abstinebat primo bos a cibo sine cā alia ma-
 nifesta, spectantib. aut̄ in ora corū bubulcis, asperitas quædā & parua pūstula per-
 cipiebant̄ in palato & ore toto: separare protenus infectū oportebat a reliquo armē
 to, alioq; totū inficiebat: paulatim labe illa descendebat in armos, & inde ad pedes:
 ac qb. ca pmutatio fiebat, sanabar: serē oēs, qb. aut̄ nō fiebat, plurima pars interi-
 bat. Harū ergo cōtagionū, q̄ extrinsecus veniunt, potissima cā est aer, quanq̄ ex aq̄s,
 & paludibus, & alijs nihil prohibet euenire: aptissimus aut̄ est aer, tū q̄ facillime &
 proprias & alienas infectiones cōcipit, tū q̄ necessario eo vitmur ad vitā. Sed illud
 maxime aduertēdū est, q̄ aer interdū alterat solū calefaciēdo, in frigidādo, humectā
 do, & exiccādo, interdū nō solū alterat, sed & vapores extraneos in nos imittit, in-
 terdū non vapores simplices, sed & seminaria contagionū. Differt aut̄ seminarium
 contagionis a vapore simplici, q̄ vapor alterabile satis est corpus mitionē non ha-
 bēs fortē in lēto, quale est seminiū: cōcurrūt tū vapores in nos iportati multi-
 pliciter ad putrefactiones, q̄ sūt: primo. n. & obstruūt, deinde & locū hnt̄ aliēq;
 liditatis & humiditatis, vī & immisti humorib. inamabiles illos reddūt, & ingratos
 mēbris, vnde respūant, & relinquunt̄ a natura, ac sic putrescunt: seminaria vero nō
 solū hęc faciunt, sed maxime faciunt, ac simul & cōsimilia sibi alia ceu sobolē pro-
 creant, q̄ ad aliū delata cōtagionē inferūt. Si igit̄ vapores simplices in nos aer ipor-
 tet, nō iā cōtagio est, nec egritudo p se cōtagiosa, nisi p̄funda, & cōclusa putrefa-
 ctio fiat: q̄ nec similiter, si ad aerē cōparet, cōtagio dī, qm̄ nō est cōsimilis in vtro-
 que infectio, sed si ad aliū cōparetur, qui secundus sit, & tertius, & quartus, iam con-
 tagio dī, & egritudo contagiosa: si vero ab aere seminaria statim immittant̄ cōta-
 gionis in aliquē primū, et cōtagio dī ab aere accepta, & ad aliū apta est transire: idē
 n. vitii & aer passus est, quod & ille, cui illatū est: idē, & de terra, & aqua dicat̄, nā
 & ipsa interdū vapores solos in nos trāsferūt, interdū & seminaria ipsa cōtagionū:
 qb. autē de causis tū aer, & aqua, & alia inficiant̄, & modo seminaria cōtagionū con-
 cipiant, modo vapores extraneos: & modo alterent solū, recipiēdū est nobis vti no-
 tū: Illud fortasse magis desideraret̄, vtrū a cēlo, & syderib. cōtagiones vllæ per se
 dependeat, qm̄ astrologi sæpe quosdam futuros morbos, & Epidemias prædicunt,
 quæ admodū Syphilidem siue Gallicū uocatū morbū prædixisse ipsos constat mul-
 to ante, q̄ apparuisset: sed certe (qm̄ nihil a cēlo huc demitti potest, qd̄ proxime tan-
 gat, nisi spirituale aliquod, seu lumen, seu tale aliud) si ad ea respiciamus, quæ supra
 de actionib. spiritualiū dicta sunt, videbimus a cēlo nullas contagiones per se fieri
 posse, per accidēs autem nihil prohibet quasdā ab ipso fieri, ac prædici et ab astro-
 logis posse: qui scientes ea, quæ a syderib. per se ut plurimū fiunt, possunt simul &
 illa præuidere, quæ per accidēs cum illis ut plurimū coniungunt̄: possunt autē per
 se sydera calefacere, ad calefactionem autē sequitur & vaporum plurima ex aquis,
 & terris eleuatio, q̄ mox varias, & diuersas corruptiones efficiat, modo nouas modo
 cōsuetas, modo magnas, prout et syderum cōstitutiones se habent. Igitur has con-
 siderantes

A ficerantes astrologi, ac docti, quos apportare solēt, pronuntiant effectus: qui, quando per accidens a syderibus sunt, ut plurimum tamen cōcomitantur ea, quæ per se fiūt: nihil enim prohibet quædam per accidens esse, & ut plurimū esse. Aptissimæ autē sunt: ad magna & noua producenda illæ syderum constitutiones, in quibus plures Planetarum in vnum coeunt, præsertim sub insignibus aliquibus earū stellarum, quæ fixæ dicuntur: raro enim fit, vt, quum eiusmodi conuentus sunt, notabilem aliquem partum & portentum non adant: sed de his plura fortasse oporteret dicere.

Per summa autē erāt scabies, porrigo, papulæ, lepra, & circa caput achores, areæ, ophiasis, & id genus: horum autē omnium seminaria crassiora, & minus acria sunt, quæ intima petunt, hæc enim subtiliora sunt, & acria magis, & ad spiritualia magis analogæ. Eorū autē, quæ in summo insident, alia summā cutim tentant, alia profundius immergant, quæ in dēstori materia sunt, quales sphaceli, & estioni, & carbūculi, & elephātia, & syphilis morbus, & id genus. Cito autē afficiūt, quæcūq; seminariorū in acrimonia multa consistūt, & subtilia sunt, præsertim p̄ anhelitū cor petētia, quorū analogia est ad spiritus, aut ad subtiliores humorū: at quorū materia dēstior est, & analogia ad humores crassiores, ea tarde serpūt, ut syphilis, & rabies. mortuum autē animal contagē eam non seruat, qua tenebat viuens, quā seminaria cōtagionis vnā cū calore innato extincta sunt. Paratiora vero sunt ad cōtagiones corpora ad eas quidem, quæ primo in nobis fiunt, immūda quidē & valde humida, & carnis ac foraminū cōstipatorū; ad eas vero, quæ extrinsecus veniūt paratiora sunt, quæ foramina aperta, & laxa habēt, calida autē, & humida: difficulter autē recipiūt, & serius, quibus frigida est, & sicca, dēsaq; corporis cōstitutio: propter quod senes & anicula min⁹ corripuntur, quæ iuuenes: attendendæ tamen sunt analogiæ cōtagionum, quæ vnū magis, quæ aliū tentant: minus itē recipiūt, quæ per oculi vitā traducūt, quæ vegetes, & negociatores: quosdā porrò vidimus, quæ in medijs pestilentijs versantes securi esse consueueres, de quibus quædam suo loco dicemus, & utrum cōsuefcere pestilentijs possimus.

De signis contagionum. Cap. 13.

Sunt autē & indicia cōtagionū sua, quorū alia pronuntia sunt futurarū, alia præsentis mōstrant: ac eorū, quæ pronuntia dicunt, alia è cælo sumunt, ab alia aere, alia ab ijs, quæ circa terras, & aquas sunt, quorū quædam vt plurimū ueracia sunt, alia sepe: quare nec p̄ oīa prognosticari, nisi p̄babiliter, licet. In cælo igit quū eorū syderū, quæ planetæ dicunt, vides vnā in partē plures cōuenire, ut sepe accidit plures aut septētrionales fieri, aut australes, necnō & cōiūgi et inuicē, tū scito i ea parte mutationes magnas circa terras futuras, ac primū quæ de humiditates plurimas sublatis uaporibus. multis è terra & aquis, mox siccitates nō paruas cōsecuturas cōsūptis tādē uaporibus. & exultatione circa terrā & aere facta: hæc autē solent & putrefactiones apportare: quæ si cōiūctio syderū illorū sit pluriū quæ de maioribus earū, quæ fixæ dicunt, tū & prædicere potest insignē aliquā portēdi cōtagionē. Sūt porrò & aspect⁹ quædam planetarū, quibus alio nomi hæc portēta tribuūt, quæ nec oīno negligēdi sūt, nec semp̄ timēdi. Ex aere porrò sua quoq; indicia hñi solēt, ac primū quū multe, crebreq; incēssiones illę apparēt, quæ i suprema regione è vocato hypocaustate fiūt, ut cadētia sydera, cometa, trabes, æges, & id genus, putrefactionē circa terrā fieri ostēdūt: oīa. n. hæc è fomite vniuerso & lento fiūt: hoc autē mōstrat vapores, quæ à terra tollūtur, tales quoq; existere, quæ potissimū circa putrefactiones cōtingūt. Notare præterea oportet & alias inferioris aeris cōstitutiones, neq; .n. sine suspitione est, quū aut aultri plurimi perflarint,

DE CONTAGIONE LIB. I.

& diu incubuerint, aut caligines quasdam præter modum certam regionem videris occu-
 pare, & si fuscus & veluti puluerulentus aer Solis diu tristem eddiderit. Tum vero
 tibi maxime cauendum erit, quum ventos quosdam fueris conspicatus ex ea regione
 perferri, vbi pestilentia crassetur: non solum autem timendum tibi sit, sed fugiendum, quum
 ea quæ sub diuo ponuntur, ut obsonia, & lintea, & id genus marcoræ quendam & situm
 contrahant. Sed & aquæ quoque; sua signa dant, quum inundant flumina, & diu resta-
 gnant: quum loca paludosa cœnosaque; relinquuntur: quum maria pisces emortuos
 plures in littoribus deponunt. Terra quoque; ubi plurimam insectorum generationem
 profert, putrefactionem conceptas nunciat, quæ nisi tota in ea animalia absumpta fue-
 rint, contagiones subesse declarant: potissimum autem isthæc portendunt locustæ,
 quarum sepe innumerabilis ac penè infinita generatio fit: hoc autem non solum mon-
 strat magnam putrefactionem præcessisse, sed sepe nouam facit: tolluntur enim quasi
 exercitus ingens, & in certas euolant regiones, quas vbi latè depopulata sunt, illic
 sepe comoriuntur, vnde mox immensa corruptio sequitur: qualis in Africa contigisse
 legimus anno CXXVIII, delatis ad littora locustis incredibili numero, atque ibi emor-
 uis: similiter & in Gallia euenisse anno DCCCLXIII memoriam madatum est: in
 Italia vero anno MCCCCLXXVIII in agro Ferrariensi, Matuano, Veronesi, Bri-
 xisiensique; & vicinis alijs quum ingens increuisset earum multitudo, paulo post miseranda pe-
 stilentia secuta est: quod & annis superioribus etiam contigisset, nisi Dei Optimi clemen-
 tia, & mortali cura prouidisset, quo tempore tamen eius generis animarum vidimus, quatum
 antea nunquam visum fuisse putandum est: quartum pars multa i huius superioris Italiae agris
 resedit; pars versus Gallias euolauit diebus septem non sufficientibus migrationi tantum exer-
 citus. Idem sepe faciunt & caduera cesorum in plijs. Quis & cibi nonnulli sunt, quorum
 usus frequens nunc has, nunc illas infectiones producit, alij Elephantiæ, alij scabiæ, alij car-
 bunculos, alij alia. Interdum & animalia, quæ sub terra degunt, solent nonnullas infectio-
 num significare, quum multa eorum è latibus & proprijs laribus in apertum exeunt.

Sæpe exiguus mus

Augurium tibi triste dabit, tellure sub ima

Quem non vilis amor tenuit, sed in aera apertum

Erupit scrobibus, vitæque; atque; immemor vsus,

Et paruos natos, & dulcia tecta reliquit.

Ipsa etiam tellus ceu non ignara futuri,

Quum tremit, atque; intus grauida suspirat ab aluo,

Signa dabit: tremuere vrbes & vertice toto

Formidauit Athos, timuitque; sub æquore Nereus.

Quippe crebri terre motus & ipsi nunciat contagiones futuras, quum exhalatio, quæ intus
 concluditur, non solum noxiu quoddam acquirat, sed etiam gignit ex ipsis maxime putrefactioni-
 bus, quæ sub terra sunt. Ad hæc & cum vides carbunculos multos, & exanthemata, & bubo-
 nes nasci, timere quodammodo potes. Presentes vero contagiones indicat, eas quæ de, quæ
 extrinsecus ueniunt, multitudo eiusdem morbi, tamen non, quumcunque; multi eodem labo-
 rant morbo, contagiosa est egritudo: esse autem contagiosam cognosces & ex genere mor-
 bi, & ex ijs, quæ sequuntur, eas uero, quæ primo i nobis sunt, contagiosæ ne sint, an non, cogno-
 sces similiter & ex genere morbi, & ex his, quæ sequuntur. Sed iam de contagione quid
 sit, & quo pacto fiat, & quibus principijs, & quæ sint contagionum differentie, & cause,
 tum & quæ sint earum signa communia, in uniuersum dictum hæc tenus satis sit.

HIERO-

HIERONYMI FRACASTORII

DE MORBIS CONTAGIOSIS

LIBER SECVNDVS

De febris contagiosis.

Cap. Primum.

AD HÆC consequens esse videtur, ut de singulis cōtagiosis morbis, qui nobis cogniti sunt, agamus, qui sint, & quibus de causis fiant, & quomodo differant inter se, ab ijs incipientes, quorum cognitio necessaria magis videtur: tales autem sunt, febres, quæ in contagione consistunt, de quibus tanto accuratius est agendum, quanto plures earum nouæ inuistatæq; annis nostris apparuerunt. In vniuersum autem de omnibus pauca quidem à maioribus nostris pro tanto negotio literis mandata sunt. Quid autem simpliciter si febris, & quomodo fiat, in præsentiarum nobis est supponendum.

Contagiosæ autem uocantur, non quæcunq; vicinum & contiguum humorem possunt inficere, sed illæ solum, quæ in alium consimile inferre infectionem valent, & dicta sceminaria contagionis per se includunt. Earum uero, quæ contagiosæ dicuntur, aliæ pestilentes vocantur, aliæ non pestilentes: & pestilentum quædam simpliciter pestilentes sunt, quædam malignæ tantum appellantur, quasi mediæ inter pestilentes, & non pestilentes: quippe contagiosarum febrium quædam ut plurimum salubres sunt, quædam ut plurimum per dentes, quædam uero partim salubres, partim per dentes, à quibus multi quidem euadunt, multi uero pereunt, in dubio, qui plures sint: quales, quæ lenticulæ dicuntur.

De variolis, & morbillis. Cap. 2.

ERGO de ijs contagiosis primo est agendum, quæ, tam & si contagiosæ sunt, pestilentes tamen non appellantur, quæ maiori ex parte salubres sint: tales autem videtur ille, quas, qui Arabum libros trāstulere, Variolas, & Morbillos vocat, per varios intellegentes eas, quas & vulgus varolas uocat ex similitudine, arbitror, pustularū, qui vari dicuntur, per morbillos autem eas, quas vulgus fersas nuncupat, à feruore fortasse dictas: de ijs autem Græci non videntur sub alio egisse nomine, quæ exanthe-matum, quod nomen & varium etiam apud ipsos reperitur. Contingit igitur eiusmodi febris præcipue pueris, raro uiris, rarissime senibus: uidetur autem & omnibus semel in uita aut accidere, aut apte esse, quæ accidant, nisi præcox mors hominē tollat: non facile autem dignoscuntur adesse, prius quam pustulæ ipsæ malum prodant, signa tamen quædam præcedunt, ex quibus suspicio esse potest eiusmodi affuturam febrem. Ac primum, quum vides populariter quodāmodo vagari genus id febrium, puer autem est, qui febricit, tum suspicari potes communi illo teneri morbo, necessarium tamen non est, quare & alia signa spectato, si conuersus est cum alio affecto, si lucent oculi, si dorsum contractū sentitur, si facies rubet, febris autē continenter affligit, morosa quidem magis, quæ mordax: hæc enim primum indicia apparent: tum interroga, nunquid aliās senserit eiusmodi febrem, quæ solet exanthe-mata illa apportare, raro enim fit, ut, qui semel affectus fuit denouo etiā patiatur: tū vide, si quid à natura ad cutim pellitur, nam ut plurimum circa quartum diem, aut

L 4 paulo

DE MORB. CONTAGIOSIS

paulo post apparere solent primum quidem sparſæ quædam ceu maculæ rubentes, C
 mox manifestius in puſtulas cõcreſcunt interdum humidiores, & variis ſimiles, inter
 dum ſicciores, & ſimiles ijs exanthematibus, quæ ex calore ſolent pueris euenire, ac
 quas vulgus ſufferſuras vocat: vtreq; mox tenui quadã pituita, & ſanie replentur, ac
 per ipſas ſolentur agritudi, facillime quidem pueris, difficultius autem grandioribus :
 propter quod matres optare ſolent febres hæcẽ filijs aduenire, quum tenera
 in etate ſunt. Contagioſæ igitur ſunt, qm̄, quod exhalat in putrefactione, lentum
 admodum eſt, & ſeminarium contagionis in alterum, eo pacto quo in alijs fieri diximus :
 maiori autem ex parte ſalubres ſunt: qm̄ ebullitio hæc purificatio quædam
 ſanguinis eſt: neq; n. cõtemnendi ſunt, qui dicunt infectioſem à ſanguine mēſtruo
 contractam in vtero matris ſecerni per eiſmodi ebullitionem, & putrefactionem
 eius, ac ſic deſecari ſanguinẽ per quadã quali criſim à natura factam : propter quã
 cauſam omnes ferẽ hunc affectum patimur, qm̄ omnes eam infectionem mēſtrua-
 lem deſerimus à ventre matris: qua de cauſa non perdit vt plurimum febris hæc per
 ſe, ſed purgat magis. Pueris vero benignior eſt, q̄ adultis, qm̄, ſi qui per etatẽ tenerã
 eam ſanguinis infectionem non expurgant, ſignum eſt eſſe male idoneam ſeparari :
 quare mox, quum in grandiori etate ſit ſeparatio illa, contingit quidem vi multa,
 & affligit magis, minus autem, quum mollior eſt ſanguis, & aptior, ut ſeparetur ab
 eo labes illa. Obiſciã, quũ ſemel acceſſit, non reuerti præterea ſolet, quoniã ſe-
 creta iam ſit infectio : viſa tamen quandoque fuit bis acceſſiſſe, quibus. ſ. prius non
 exactẽ ſecreta fuiſſet. Si igitur ſanguis pituitoſior ſit, puſtule variformes ſunt albæ,
 rotundæ, mucore quodam plene : ſi vero biliſior extiterit, puſtule ſicciores erum-
 punt : analogia autem eiſ contagionis ad eam ſanguinis ſuperfluitatem eſt, quæ
 è mēſtruo ſanguine contracta fuit : quare ad eos ſolum analogã eſt hæc infectio, D
 quibus purificatio ſanguinis non eſt facta, propter quod nec omnes inſicit, nec hu-
 mores omnes. Nec plura de his dicantur.

De peſtilentibus febribus. Cap. 3.

Nunc de peſtilentibus vocatis proſequamur, quarum aliæ vt plurimum perdũt,
 vere peſtilentes vocatę, aliæ multos ſolum perdũt, maligne vppellatę, cõmu-
 ni autem uocabulo omnes peſtilẽtes nuncupari ſolent: de quib; accuratiſſime per-
 quirendum eſt, omnes enim peculiarem quadam & rationem, & curationem ha-
 bere exiſtimant, quæ autem peculiaris ratio ſit, nondum plane aſſignatum uideor:
 quidam breui ſeſe ab hac difficultate explicãtes ad occultas proprietates recurrũt,
 de quo multa in ſuperioribus dicta ſunt, quæ hic non aliter reperentur, tanquam ni-
 hil dicentibus, & docẽtib; qui difficultates propoſitas per ignota ſoluere ſtudẽt:
 Galenus vero interdum videtur dicere peſtilẽtes febres habere quadam venenofi-
 ratem, & per hoc diſſerre ab alijs; interdum peculiare ijs in eſſe, ut putrefactio circa
 cor ſit, quandoq; in ſubſtantia eius, quandoq; in contẽtis: de quo rectum eſt ratio-
 nem habere, nam quid ſit venenofitas illa, non declarat Galenus, & vtum veram
 venenofitatem intelligat, an magis aſſimilationem quadam interſcicendi. Quod
 ſi ueram venenofitatem intelligit, oportebat dicere, in quo conſiſteret : venena
 enim aut per materiales qualitates, aut per ſpirituales necat: q̄ vero dicit peculiare
 eſſe his febrib; ut aut cordis ſubſtantiam putrefaciant, aut contenta, ruruſ
 dubitationem non partam habet: qua de re IO. BAPTISTA MONTANVS
 cuius noſter primarius iam, & nunquam ſatis laudatus in re medica, & in quem, ſi

Pythago-

A Pythagone celo qui licet, Galeni anima migrasse videtur, subtiliter quidē multa differunt pro Galeni placitis, quantum quidem videre potui ex scriptis quibusdam, quae sub eo ordinariam Medicinam Patam legente ab auditoribus notata, & literis mandata fuere: quae, quum forte ad manus nostras tū peruenissent, quū & ipse de hisce febris quiderem, suspensum me admodum reddiderent, quem ego, alia via forte fortuna incederem: nam si inceptis nostris perfliterē voluissē, non solum timor eboriebarur, quomodo mihi ipse considerem deuianti ab eorum calle, sed & rem valde arrogantem videbar aggredi, q̄ & à primo Galeno, & à secundo dissentire auderē: quo circa, quū quasi decreuissem retractare, quaecunq; de ea materia scripsissem, rem tamen cum quibusdam amicis cōcaui, quingenue consulentes persuaaserunt, quae ego iam scripsissem, tamen viderentur nouo calle procedere, emittenda tamen esse non per assertionem aliquam sed vt problemata magis. Quae igitur **MONTANVS** noster ex Galeni placitis tradit, hæc ferē sunt.

Febres, quae pestiferæ vocantur, differre ab alijs, quae in putrefactione consistunt, q̄ pestilentium putrefactio vel in substantia cordis sit, uel in contentis: in alijs vero iam nec putrefactam esse cordis substantiā, nec contenta: transmitti quidem ad cor vapores putridos, atque accendere tum cor, tum contenta, putrefacere autem non: q̄ si eo veniant, ut putrefaciant, iam febrem pestilentem esse: porrò pestilentem omnem febrem hecticam et esse, si quidem facta putrefactione in corde, aut contentis fieri non posse, vt iam confirmata non sit, atque hinc illa contingere, quae in pestiferis apparent febris, nō sentire scilicet egrum se febrile, pulsus non magnos, non citatos percipi, maximam mortaliū partem perire: conuenire aut pestilentes febres partim cum putridis, partim cū hecticis, cū putridis quidē, quia omnino febres hæc a putredine pendunt, cū hecticis vero, quia iam cōfirmata sit febris: verū neq; simpliciter hecticas dici debere, nec simpliciter putridas, sed pestilētes hecticas, & putridas: tenentitate autē earū nō aliud esse, q̄ gradū putrefactionis largioris circa cor. Atque hæc ferē sunt, quae ego scripta vidi: quae, si bene considerentur, nō paruas habent difficultates, ac primum, quod progressus hic non declarat, cur pestilentes febres contagiose sint, quod peculiare quiddam & proprium uidetur cum ipsis iungi. Præterea, si quærat, cur in ijs putrefactio sit in corde, aut contentis, dicere quidem videntur eam esse, q̄ ingens & larga quaedam sit putrefactio, per quam accidit & cor aut contenta infici. Si verò rursus quærat, cur fiat ingens illa putrefactio, contingere dicunt ex præparatione, hoc est nimia humiditate, quae uel intrinseca est, vel extrinsecus accedit: quod certe non minorem habet difficultatē, nam primo mirum videtur in decem millibus hominum, qui in pestilentia pereunt, eam esse præparationem in omnibus, præsertim q̄ videmus innumeros exactissime sanos existētes, & nullo vitio humorum deprauatos concipere tamen contagem illam ex sola conuersione cū pestilentia affecto, aut ex illius uestibus: quid nā igitur in hoc fecit illā ingentē putrefactionē, quū nec obstructions fecerint, nec humiditas aut propria, aut ab aere acquisita? quare aliqd̄ aliud principitū assignari necesse est, quod in causa sit. Oportebat præterea declarari, qualis nam esset ea ingēs putrefactio, num quantitate ingens & mole, an gradu actionis: nam si actione ingens, cur ardentissime caufones, & furentes, non tū pestilentes sunt? quinimo nec illæ, quae ex eruginosa cholera sunt: si vero quantitate ingens est, quae necessitas erat ponere cor ipsum putrefieri? poterat enim sufficere quantitas illa ingens putrefactionis. Ad hæc & illud dubium

DE MORE CONTAGIOSIS

dubium est, si adeo ingens est putrefactio, cur non sentiat æger se febrile, quum aliq̄
 alioquin minori putrefactionis inflammationem inducãt: nec recurrit ad hecticam
 posse videtur, qm̄ multo ante, q̄ hectica fiat, putrefactio illa ingens sit, imo causa, cur
 hectica fiat, est putrefactio circa cor, illam autem facit ingens putrefactio per cor-
 pus reliquum: cur ergo prius non sentitur, q̄ hectica facta sit? Postremo & mirum
 illud videtur in his febribus putrescere cor, aut & contenta, statim. n. videretur ani-
 mal perire, qm̄ nec erysipelata tolerare potest delicatissimum membrum: non pe-
 rire autem hominem statim manifestum est, sed maiorem partẽ peste affectorum vi-
 tra quartum & septimum uiuere, quin imo & multos euadere, quod certe fieri pos-
 se non videtur, si febris iam hectica confirmata est. Preterea cur & aliæ hecticæ nõ
 sunt pestilentes, qm̄ febris confirmata est in corde? & si uapores putridi circa cor,
 ad id venerunt, vt possint facere hecticam & confirmatam caliditatem in corde, vi-
 detur etiam posse & putrefactionem facere aut in ipso, aut in contentis dabitur: qd̄
 si sit, necessario perire oportere pestilentes oēs videtur: atq; hæc sunt, quæ questio
 nem faciunt circa positionẽ hanc: quare non tacebo, quæ ego prius conceperã, para-
 tus opinionem mutare, si minus satisfacere videbunẽ. Inherendo igitur fundamen-
 tis illis, quæ circa cõtationum naturã iacta sunt, dico pestilentes febres ab alijs putri-
 dis differre in multis: primum in principio agente, deinde & in materia seu modo
 putrefactionis, ac demum in accidentib. proprijs, quæ sequunt: quippe in alijs putri-
 dis principia & cause putrefactionis sunt aut obstructio, aut plenitudo, aut malicia
 humorum in quantitate, uel qualitate: uocõ autẽ principia hæc agendi, quia cause
 sunt, cur à caliditate loci putrefactio fiat: in pestilentib. aut febrib. nullũ horum per-
 se cã est, & principiu putrefactionis, possunt. n. esse in aliquo mensuratẽ humores,
 põt abesse omnis obstructio, omnis plenitudo, pestilencia tñ ab alio cõcipi: oportet
 igitur esse aliud principium per se eius contagis. Nihil quidẽ prohibet quandoq; &
 has dispositiones adesse, sed accidunt quidem quantum ad id, quod per se agit, & que
 enim putrefactio fit, siue adsint, siue non: quin imo illud fieri potest, ut in aliquo p-
 paratum sit aut phlegma, aut cholera, vt putrescant ex prædictis principijs, minus
 tñ corripiantur à contagione, quàm humor alius, q̄ analogia non sit ad illos: quare
 nec oēs putrefactiones, quæ circa terras, & aerem fiunt, etiam disponũt ad eam, quæ
 circa pestem versatur, sed certæ solum. Si igitur recte tradita sunt, quæ de cõtatio-
 ne a nobis sunt dicta, principia quidem contagionum per se sunt seminaria ipsa, de
 quorum natura tanta narrata sunt, quæ quidẽ, tametsi communi quodam principio
 eũ uaporibus & loci caliditate conueniunt in agendo, peculiarem tñ quandã forti-
 ta naturam sunt, & rationem putrefaciendi: in primis. n. diximus habere ea vim &
 actionem multã, tum & missionem fortem & elaboratã, nec non & missionem in
 lentore constitutam, ac demũ non materialem solum antipathiam ad calorem natu-
 ralem, & ad animam ipsam, sed & spiritualem. Hæc igitur quum ita se habeant, lon-
 ge diuerfam putrefactionem ab alijs faciunt, siquidẽ in alijs superficialis quodãmo-
 do sit putrefactio, non profunda, & sordida, in his autẽ profundissima, & ad partes
 vel penitissimas eius, quod putrefit: quod quidem iccirco accidit, primo, q̄ semina-
 ria nõ paruẽ actionis sunt, quemadmodũ simplices uapores, sed lōge maioris pp for-
 tẽ missionẽ, pp quã nec cito & facile alterant, sed persistãt, & actionẽ cõtinent: pp
 lentorem autem agglutinantur valde illi humori, ad quem habent analogiã, in quẽ
 incubentia cito dissoluunt, actiua multum quũ sint, & humida: ad quod non pa-

Arum adiuvat spiritualis antipathia, quæ naturalem calorem fugat, & propellit, à quo desinitus humor cito contrahit putrefactionem profundam: fit etiã putrefactio illa non profunda solũ, sed & valde larga, hoc est multarũ partium, quã seminaria hinc inde dispersa sunt, & hæc alia ceu sobolem generat, illa alia: recte igitur dicebat Móratus magnã putrefactionem in pestilentibus febribus fieri, sed ratione non dedit per se id facientem, assignans humiditatem contractam, & præparantem. Differunt præterea hæc febres ab alijs putridis in accidentibus proprijs: ad has. n. sequitur esse contagiosas ad alios, cuius causa assignari nõ aliter potest, quã per rationem seminariarum, quæ ad alium delata tale in secundo faciunt, quale in primo fuit: quod si pestilens aliqua febris primo in nobis fiat, nunquam tamen esse pestilentem dicimus, nisi tũ, quũ seminaria contagionis iam facta sunt: quare æque est factã esse febrem ex seminarijs, & aptam esse ex ijs fieri, atque ea per se includere. Si igitur licet pestilentem febrem diffinire, dicemus esse febrem fordida, & profundã putrefactionis, includentem seminaria acutissimã contagionis per se, propter quod & lethalis est, & ad aliũ contagiosa, atque hæc per se ratio est pestilentis febris, non autem quod vel cor, vel contenta in eo putrescant: nihil quidem prohibet, & ad illa putrefactionem deferri, præsertim si analogia ad illa sit, sed siue hoc sit, siue non, ratio non est hæc pestis, sed forte ratio vehementioris pestis, & citius interficietis: quod autem per se est, & (vt aiunt) formale, est esse febrem per se includentem seminaria contagionis lethalis: propter quam causam, quæ è venenis fiunt febres, lethales quidem sunt, sed non pestilentes, quoniam contagiosa non sunt, carent enim eo, quod formale est, & per se ratio pestilentia.

De differentijs pestilentum febrium, & accidentibus earum. Cap. 4.

Pestilentum vero febrium alia extrinsecus in nos veniunt, alia in nobis primo fiunt: alia omnes perdunt, alia maiorem partem, alia multos solũ. Diuersa porro est earũ analogia, & admiranda: quædam ad sanguinem præcipue analogæ sunt, quædam ad cholera, quædam & ad humores alios, alia permiscue ad omnes, & alia ad spiritus solos, aut ad ipsos maxime: & quædam citissime perdunt, quædam serius. Extrinsicæ veniunt, quorum seminaria prius concepta sunt aut in aere, aut terra, & alijs: oportet autem & ea prius corrupta fuisse, si proprie contagio dicenda est, dico autem seminaria, non vapores simplices, multum enim differt (vt diximus) inter seminaria & vapores. In nobis autem primo fiunt, quæ è communibus quidem causis cum alijs originem habent, vt plenitudine, obstructionibus, & humorum malitia: verum putrefactio & fordida est, & conclusa, eiusmodi autem, vt in ea seminaria fiant contagionis perniciosæ, nihil enim prohibet sæpe talem in aliquo primo fieri, mox ab illo in alios importari. Omnes autem perdunt, quæ ad spiritus & spiritualia analogia habent, maxime quæ extrinsecus veniunt per anhelitum attractæ contagies: maioræ vero partem perimunt, quæ ad acutos humores analogæ sunt, præsertim si & ipsæ extrinsecus apponentur: multos autem solum, quæ ad crassiores humores rationem habent: quo autem modo, & quibus de causis diuersæ sint analogiæ earum, supra quidem demonstratum vniuersaliter fuit, quare nunc non aliter repetendum erit.

Sed iam de accidentibus earum dicatur, quatenus signa, & notitia earum haberi possint: primum ergo, quod per se has febres sequitur, est esse contagiosas, quod & maximum est earũ signũ, quod quã non semper datur videre posse, alia signa attendenda sunt: vix commune autem est omnibus ferè, per initia, omnia videri valde placida, ita, vt vix febriliter existimetur, qui nihilominus latentem pestem concepit: pulsus

vriarumque

DE MORB. CONTAGIOSIS

vrinæ que id attestantur, sed ita tamen, ut peritum non lateant: per processum porro
 tametsi sua sunt augmenta, tota tamen per se febris placida videtur, & lenis: calor
 tactu mordax non est, introrsum vero morosus magis, quam acris percipitur, quippe in-
 terrogati, qui egrotant, num febrant, non febrere se dicunt, sed tamen in angustia qua-
 dam versari: decubitus supinus est, dorsum perinde ac verberati, anhelitus solito longior,
 pulsus non citatus, non altus, sed pressus magis, & vix audens se attollere: hæc ergo
 signa per primos morbi processus apparent, quæ quum vides, tum ad alios spectato,
 quos febres tenent, ac quum multos emori vides è consimili morbo, tunc time pesti-
 lentem inesse febrem, cui assas: in dies aut certiora se ostendunt signa, nam vel maculæ in cu-
 te apparebunt, vel abscessus circa emunctoria vocata: oculi ad hæc subrubent, & vacil-
 lant, anhelitus extraneo quodam fetore grauis est, quo solo signo periti sepe pestilen-
 tem febremprehendunt: verba sepe dicuntur multa, & interdum incomposita, caput
 grauefcit, & modo uigiliæ, modo somnus nimis agrum tenet: Hypochondria tenduntur,
 egestiones liquidæ sunt, corruptæ, longinquæ à forma fecum & humorum, foerentes:
 vrinæ aut subiugaliæ similes, aut quasi vinum granatorum, aut tenues, crudæ, aut
 confusæ, rubræ, quandoque & similes sanis sunt: lingua sordescit, virtus omnis labat,
 & fatiscit: mala aut signa sunt, delirium perseverans, vrinæ detentio, fluxus sanguinis
 narium, ad quem leuatio nulla consequitur, uentris deiectionis multa punitia oborta, vel
 leui pharmaco facta, apparitio macularum, & abscessuum, ac silita mox delitescencia.

Quod igitur per initia mites appareant hæc febres, nihil mirum videri debet, quum
 toto genere, & in toto processu lenes plurimum sint: causam aliqui reddunt, quod nec
 nos tangentes ardorem febris sentiamus, nec æger ipse, nos quidem, quia febris hæc
 extrorsum quietata est, introrsum turbans, æger uero neque ipse sentit, quoniam hæcti-
 cam febrem patitur, de quo supra dictum satis fuit. Nos è nostris principijs causam
 inde esse arbitramur, quod profunda admodum sit putrefactio, in qua acrimonia om-
 nis multum obrunditur, & hebescit humido multo simul euaporante, & lentore tam-
 to facto: in febribus autem, quæ in sicco consistunt, quales sunt cholericæ, acrimonia
 & feruor sentitur, membra exurunt, sitis uexat, ariditas lingue fit, quum igneus est,
 quod euaporat, & siccum, propter quod nec contagionem facit, quoniam non ag-
 glutinatur, quanquam magnæ actionis fit: est fortasse & alia concausa, cur peste la-
 borantes febrem non sentiant, quod sensus illis magnopere obruti sunt, obsepti tanta pu-
 tredine, in qua uirtutes non solum dissoluntur, sed nec transmittunt ad sensitiua mem-
 bra: quod uero pulsus parui sint, & rariores, rursus causam assignant alij, quod pestilentes
 hæctici fiant, quare, quum nec caliditatem nouam percipiunt, pariter nec noua euenta
 ratione indigent, unde & pulsus non ualde diuersi sunt à seipsis sanis existentibus. Nos,
 si licet, aliam causam assignamus, illud prenotantes, quod natura semper illud eligit, quod
 aut melius est, aut minus malum, ut in his diximus, quæ de sympathijs tractata sunt:
 sicut igitur oblato fetore aliquo à natura fit, ut uix anhelemus, vix halitum per na-
 res trahamus, quasi sic minus aperiatur aditus fetori, ita lata ingenti, atque abomi-
 nabili putrefactione, seu exhalatione ad cor vix audet natura ipsum dilatare, vix ve-
 nas tollere, quo minus via putredini aperiatur: quare tantum tollit, quantum vix sa-
 tis est vitæ, & euertationi cordis: propter quod pulsus paruus fit, & rarus, & anhelitus
 longior, & angustior, restrictio vero seu exspiratio velocior, quam dilatatio & inspiratio:
 quæ & in pullibus etiam venenatorum contingit, ut sæpe vidimus. Vrinæ autem ut plu-
 rimum subiugaliæ similes sunt propter multam & diuicillam ebullitionem, quæ si hu-

Amor crudior fuerit, albida sæpe vrina fit, & subtilis, si vero sanguinis excrementa redundent, rubra exit, & confusa propter ebullitionem, quæ si subadusta & subtilia fuerint, aut tenui melancholiæ admixta, similem vino granatorum vrinam faciunt. Sed iam particulares febres prosequamur.

De ephemera pestilenti in Britannia. Cap. 5.

In Britannia insula, quæ nunc Anglia vocatur, genus est pestilentis febris & contagiosæ, quæ ad ephemeræ referenda videtur, quæ die vna aut hominem perdit, aut liberat: est autem non contagiosa solum de uno in alium, sed & uagatur etiam de ciuitate in ciuitatem, non tantum per eam insulam, in qua ferè vna videri solet, sed sæpe & ad vicinos Belgas deferri uisa est. Quapropter & vitio aeris præcipue nasci cõsentit: cur autem in ea insula præcipue oboriat, vniuersalis quidè causa est analogia eius: cur autem in ea insula præcipue oboriat, vniuersalis quidè causa est analogia eius, difficile certe est nosse: quanquã sunt, qui dicant idè soli ratione contingere, quod maxime gypseum est, unde & Albion olim appellatam fuisse uolunt: certis igitur constitutionibus humidis vapores è solo illo accidunt eleuari subtilissimos quidem, corruptos tamen, qui & subtile etiam inferunt cõtagionem, cuius analogia est vel ad spiritus, uel ad tenuem spumam, quæ sanguini supernat. Quæcunq; autem causa sit, cõstat analogiam eius contagionis esse ad subtile sanguinis, propter quod die una aut finitur ægritudo, aut æger: ut plurimum autem finitur ægritudo per sudorem, unde & febrem etiam sudorem appellat incolæ: nullis uero alijs medicamentis vtunt aduersus ipsam, quæ expectatione sudoris, nam quibus aduenit, omnes ferè euadunt, quibus autem retinetur, maxima pars perit: quare cura omni & diligentia procurant, ne impediatur sudor, quod uel facillime accidit, si tantum æger situm, atq; accubitus mutet: qua de causa iubent medici, ut æger integra die una situm nõ mutet: quam molestiam qui ferre possunt, mercedem laboris recipiunt, & euadunt, qui uero ferre non ualent, sed se iactant, decubitus mutant, nouum aerem aucupantur, impedito sudore sua causa pereunt.

De febre, quam lenticulas, uel puncticula, aut peticulas uocant. Cap. 6.

Sunt & aliæ febres, quæ mediæ quodammodo sunt inter uere pestilentes & non pestilentes, quoniam ab ijs multi quidem pereunt, multi etiam euadunt: contagiosæ autem sunt, & iccirco naturam pestilentium sapiunt, appellari autè solent malignæ magis, quam pestilentes: quales illæ fuere, quæ annis MDV & MDXXVII in Italia primum apparuere etate nostra non prius notæ, certis uero regionibus familiares, ut Cypro, & vicinis insulis, maioribus etiam nostris cognite: uulgo lenticulas, aut puncticula appellat, quæ maculas proferat lenticulis, aut puncturis pulicum similes: quidam mutatis literis peticulas dicunt: de quibus diligenter agendum uidetur, quod & nunc quoque crebro uisuntur modo communes multis, modo quibusdam particulatim contingentes: uisi etiam sunt, qui ex Italia in alias regiones profecti, ubi nullæ essent eiusmodi febres, ex ijs tamè perierint, quasi secum infectionem detulerint, quod clarissimo & doctissimo Viro ANDREÆ NAVGERIO ORATORI pro Serenissima Venetorum Repub. apud Franciscum Regem Gallorum anno salutis MDXXIX contigit. Ex hac enim labe interijt in ea puincia, in qua ne nomine quidem nota erat ægritudo eiusmodi, uir eius doctrinæ & ingenij, ut nulla maior literarum iactura sit facta iam multis annis. Fuit enim uir ille, non omni modo optimarum sciètiarum generis ornatus, sed multis magnisq; gerendis rebus ad patriæ cõmoda & salutem

DE MORB. CONTAGIOSIS

litem natus. Nam difficillimis reipub. temporibus, tota Europa bello vndiq; defa- C
 grante, quū ex Hispanienſi diuturna ad Carolum V. Imperatorē legatione, cui ob
 inſignes uirtutes maxime charus fuit, vix dum Venetias rediſſet, viſq; alia belli ma
 ior proxima eſtate aduentu Caſaris in Italiā exarſura uideret, incunte vere Nauge
 rius exitiali feſtinatione mutatis ad celeritatē iumētis, Orator in Galliā mittit. Vbi,
 morbo pericularū breui erūpente, quum vix primum patriæ officium preſtitiffet,
 FRANCISCVM GALLORVM REGEM ſemel aut iterum allocutus, Ble-
 fi o in oppido ad Ligerim, octauo Idus Maij, ante lucē MDXXIX. paucis dieb. abſum
 ptus eſt, quū annū ætatis ſextū & quadrageſimū attigiffet. tāto honorū oīum & eru
 ditorū luctū, tanto totius Galliæ mœrore, vt illum Franciſcum Rex Muſarū amicis
 ampliff. funeris honore pſequeret. In patriā delatus vt teſtamēti tabulis iuſſerat, in
 maiorum ſepulchrū illatus eſt: Bartholomœo & Petro fratrib. ſummæ probitatis hę
 redib. relictiſ. quorū Bartholomœus maior natus, ex Clariffima Gabrieliã gente vxo
 rem duxit: & aliquot fuſceptis liberis (inter quos hodie Andreas & Bernardus ma
 ximæ ſpei iuuenes vigent) propē intermortuum Naugerii familię decus excitauit.
 Ceterū, qui fortunæ beneficio reipub. negocia ſummā felicitate confeſcerat, dome
 ſticis in rebus haud parē fortunæ benignitatem ſenſit. nam vir ſummi ingenij ſum
 miq; etiā ſpiritus, aſſiduū patriæ occupationib. diſtentus, vt nullum ferē temporis
 ſpaciū literarū ſtudijs ſuperreſſet, ut qui ſeipſum probe noſceret, quę feciſſet, cum
 nō eſſe huiuſmodi putaret, ut in uulgari citra ſui nominis iacturā poſſent, dū tantæ
 exiſtimationi, quanta iã ipſe apud oēs eruditos oīum ferē nationum agebat, ut pote
 nec polita ſatis, nec unq̄ recognita, nō uſquequaq; reſponderent, quęcunq; apud ſe
 habuit, paulo ante mortē, igne deleuit. quare, libri eius de Venatione duo pulcherri
 mi, in Bartholomæi Liuiani gratiā heroico carmine elegāter ſcripti, & unus de ſitu
 orbis eodē ſtylo cōfectus, quos aliàs legimus, periere. atq; ut omittā laudatiſſimā illiã D
 quam in funere Catherinę Cyprię Reginę Marci Cornelij Senatoris ampliffimī ſi
 lię, de Venetia Corneliorū gente nobiliſſimā ad Leonardū Lauretanū Venetiarum
 Principē & Senatorem publice habuit, & alia multa quę eodē igne concremata ſunt,
 quo piaculo dixerim luculentiffimā Hiftoriā, ab ingreſſu Caroli octauī Gallorum
 Regis in Italiā, ad eaſq; tēpora tot uigilijs tantoq; labore ampliffimorū Decemui
 rū iuſſu deductā, cōci diſſe? Sed quis hęc culpā preſtare debeat? qñ ait poeta, ducūt
 nolentē Fata, uolentē trahūt: Ab amicis igitur funebres Liuiani Imperatoris & Lau
 retani Principis laudationes antiquæ puritatis cādore venerabiles, & carmina quę
 clanculum exſcripta erant, quoniā in Italia omnino extabant, quaſi funeris eius re
 liquiæ in lucē dīta, præclarum NAVGERII ingenium & excellentem doctrinam
 futuris ſeculis offendent. Sed ad febrem lēticularem ſiue pericularum reuertamur.

Contagioſa igitur eſt & hęc febris, ſed non celeriter, nec fomite, & ad diſtans, ſed
 tantum per tractationem inſirmi: per initia autem quum febres omnes peſtilentes
 placidæ ſint & mites, tum hęc adeo placide inuadit, vt vix admittere medicum ægri
 velint, vnde & medicorum multi primū decepti ſunt, expectantes reſolutionem
 morbi paulo poſt, nec quicquam contra parantes: mox vero ſigna malignæ febris
 aperiebantur: nam, quanquam calor mitis pro natura eiufmodi februm ſentiebāt,
 interne tamen perturbatio quædā percipiebatur, tum & fractio in toto corpore, laſi
 tudoq; more fatigati: decubitus erat ſupinus, caput grauēſcebat, ſenſus hebetes erāt,
 & mens magna ex parte, poſt quartum aut ſeptimum non conſtabat, oculi rubēſce
 bant,

Abañt, verba multa dicebantur, vrina primū ex albidā vt plurimum cernebantur, plenā tamen, mox rubentes & confusa, aut similes vino granatorum: pulsus rarus, & humidus, qualem diximus: excremeta corrupta, foetentia: circa quartum & septimum in brachijs, dorso, & pectore maculae rubentes, sepe & puniceae erumpēbant puncturis pulicū similes, sepe maiores, imitatae lenticulas, vnde & nomen inditū est: sitis autem aut nulla, aut parua aderat, sordescēbat tamen lingua, somnolentia quibusdam aderat. quibusdam & vigiliae, interdum in eodem vtrunque per vices: status alijs ad septimum, alijs ad quartum decimum, alijs & vltra: vrina quibusdam detinebatur, quod pessimum signū erat: ea febre mulieres paucē, senes paucissimi, Iudaei ferē nulli deperiere, iuvenes & pueri multi, & ij quidem nobiles cōtrario modo ac pestilentes verē confuevere, quae quum vulgum praecipue capiant, tum hae febres maxime in nobiles grassari visa sunt. Periculosos sua signa praecedebant, sicuti & euasuros: mala erat, si statim aeger virtute defici se sensisset, si assumpto leui pharmaco ingēs alui deiectione secuta fuisset, si facta crisi non accessisset alleuatio, nam vidimus, quibuslibet tres sanguinis erupissent ē naribus, paulopost tamē obiisse: malum item, si vrinae detinebatur, si lenticulae delituisent, si aegre erupissent, si litidae fuissent, & valde puniceae: quod si aut omnia, aut plura ex his accessissent, certissima sequebatur mors, euasio vero, si contraria aut omnia, aut plura apparuissent.

De causis.

Cap. 7.

HAec quidem in propatulo erāt, & ante oculos: quibus autem de causis, & quo modo euenissent, magna inter medicos discrepātia, magna altercatio erat, varijs varia existimantibus: alij adustionem & acuitatem in causa ponebant, alij plentudinem, alij intrāspirationem corporum, alij occultam proprietatē: quare & quisque pro existimatione sua auxilia afferebat non sine artis ludibrio, quod vulgares non lateret tanta dissensio. Quoniam autem vagantes erant cae febres, & multis vno tempore communes, communem quoque causam tum habuisse cēsendum est, praecipue autem contractam ab aere: quod satis rationabile apparet, quando anno M.D.XXV.III praecedente hyeme austrina, pluuiosa, vere quidem multa flumina inundauere, apud nos quidem Athesis, & Padus, apud alios alia: fuere pariter & caligines quaedam, quibus arborum germina, olearum praesertim q̄ plurima aruere: quibus de causis & principium his febribus datum credendū est: quae vero sparsae nunc apparent, causam particularem in nobis habent, in quibus primae sunt, & consimilem putrefactionem acquirunt, qualis illa fuit, quae primum communē multis originem ab aere traxit. Quoniam autem contagio haec per cōparationem ad vere pestilentes, satis mitis apparet, nec celeriter contrahi solet, nec fomitem relinquit, nec ad distans protenditur, sed tarde & p tractationem solam, cēsendum est feminaria ipsius non esse admodum acra, nec fortem illam elaboratamque mistionem habere, sed magis apta esse, vt & alterentur facilius, & non agglutinentur, quemadmodum alia solent, quae somitem relinquūt, & in summa quae à natura uaporum non multum remota sint, acra tamen, quantum sufficit eiusmodi contagionem inferre. Consimilem ergo infectionem in aere primum fuisse cēsendū est, quae mox in nos ingesta tale febriū genus attulerit, quae tametsi pestilentes verē non sunt, in limine tamē earum videntur esse. Analogia uero eius contagionis ad sanguinem praecipue esse constat, qđ & maculae illae, quae expelli confuevere, demonstrant: oēs enim rubetes sunt principij colorem & rationem retinentes: qua de causa & magna ēt & late fu-

sa est

DE MORB. CONTAGIOSIS

a est putrefactio propter humiditatem, & fluxibilitatem sanguinis: eadem de causa & lenior etiamnum est hæc, q̄ pestilentes aliæ, non potest tamen nõ morosa sentiri facta magna in trorsum euaporatione prauæ putredinis: propter quod & lassitudo quoq; sentitur, & mens non constat, & caput grauat, & oculi rubent: quæ euaporatio, qm̄ lenis est, & tractabilis, rarissime solet phrenesim facere, quod multi medicorum timere solent, vident vs dulirium fieri. Porrò nec mirum est, si egestiones corruptæ, liquidæq; apparêt, tam larga quum putrefactio fiat, vnde & malum erat signu, si assumpto leui pharmaco ingens deiectio secuta fuisset, præsertim primis diebus, signum enim erat valde amplâ esse corruptionem. Somnus autê ijs multus obrepebat, quibus pituitosior erat sanguis, vigiliæ vero, quibus biliosior. Maculæ autem apparebant in cute, natura foras pellêre, quam poterat, partem infectionis: nã & modo per sanguinis fluxum è naribus, modo per sudorem, modo per alui deiectionem exonerabatur, sed salubrior erat, quæ per eiusmodi maculas tentabat expulsiõ: propter quod multi eorum euadebant, quibus large fiebat ea: multi vero peribant, quibus rare & sparsæ erumpebant maculæ, aut, vbi erupissent, delitescébât: significabat enim aut naturam non esse potentem, aut materiam male obediẽtem, quæ aut expelli non posset, aut retrocederet, natura tentâte aliam expulsiõnem. Sanguinis vero effluxio per nares nullos penè leuabat, qm̄ magnum quidem stimulum arguebat, & naturam maxime cogi ad expellendum, qua poterat, contrarium, quod in maioribus venis inerat: sed ea via non erat idonea ad expellenda seminaria cõtationis, quæ maxime in minoribus venis sedè habebât, vt pote quæ extrinsecus accessissent. Similiter nec multum proderat ventris deiectio, quoniam corrupta quidem materia expurgabatur, seminaria autem non: quare ex omnibus conueniẽtiõ erat, quæ percutim expulsiõ fiebat, primum quidem per maculas facta, mox & per sudorem: **D** propter quod & multi visi sunt cuassisse, quibus largus sudor superuenisset: per has enim vias magna pars seminariõrum vna cum subtili parte sanguinis exercebatur. Detinebatur autem interdum vrina, siue q̄ absumeretur aquositas, siue q̄ aliõ verteretur, vt in maculas, uel sudorem, siue q̄ redundantia nimia humorum, aut crassities vias obstrueret, siue deficeret virtus: propter quod pessimum erat signum. Pueros autem, & iuuenes carpit magis ea cõtatio, q̄ in ijs plus adfit sanguinis, & humidioris, ad quem habet analogiam: tum uero & ij foramina magis aperta habent, & calidiores sunt, vnde attractio fit maior, tum per venas, tũ per anhelitum: propter quam causam &, qui negociabantur magis, magis etiam carpebantur, minus autem ociosi, & frigidi, & sicci natura, quale ferè est senum & Iudeõrum genus: mulieres vero frigida & ipsa sunt, & densioris carnis. Porrò nobiles magis, quàm plebs hæc anguntur hæc, contrâ vero pestilentia magis plebs, quàm nobiles, quàm pestilentia notissimum in cõtatione unius ad alium versatur, minus vitio aeris, hæc autem infectio magis aeris vitio, quàm transitu unius in alium: ab ea igitur contagione, quæ ab uno in alium transit, magis cauere nobiles possunt propter diuitias, & commoditates alias, quibus plebs caret: ab ea vero, quæ dependet ex ære, minus defendi possunt nobiles, quàm plebs, qm̄ ea, quum communis omnibus sit, magis eos occupat, qui delicatiores sunt, & minus robusti, quiq; & plus habent sanguinis, & humidiores sunt, quales sunt nobiles propter luxum & vitæ quietem: plebs autem & robustior est, & sicciõr, vt potest fatigata magis, & victus parcioris. Ita igitur se habent lenticulares febres, & ex his causis fiunt. Nunc de vere pestiferis dicamus.

De vere pestiferis febribus.

Cap. 8.

QUæ vero pestifera propria dicuntur febres, partim quidē cum his conueniūt, partim differunt: conueniunt quidem natura quadam cōi, q̄ contagiosa oēs sunt, & per eundem modū afficiunt, differunt autem, q̄ pestilentium contagio longè promptior est, & celerime susceptionis, tū vero & fomitem quoque reinquit, & ad distans sese etiam extendit, item & aut omnes, aut maiorem partem eorū perdit, ad quos pertingit. Seuiora quoque sunt & reliqua accidentia, nam & virtus velocissimæ, & multa exoluitur, & perturbatio, quæ interna est, longe maior sentitur: nonnullæ quoq; sunt, quæ per interna ardentissimam febrem apportant, tamen si reliquæ, & illæ etiā mox, lenes apparent pro natura totius generis: vigiliæ vt plurimū infectos tētant, q̄q; sopore committæ: pulsus & in his, quales in alijs percipiūtur, rariore, & humiliores, q̄ ægritudo videatur poscere: vrinæ conturbata, aut albæ, aut etiam similes sanis: egestiones corruptæ, liquidæ, fetentes: in quibusdam bubones, aut parotides, aut alij abscessus apparent: maculæ aut nullæ, aut rarius in ijs visæ, quod alioquin mirum est, quum materia harū febriū sit loage subtilior. Sunt & harum differentie inter se quædā: aliæ extrinsecus in nos accedunt, præcipue ab aere, qui quum corruptus est, & seminaria statim in nos transfert, tum nihil mortalibus miserabilius potest accidere, verum rarissime contingit, vt ex aeris corruptione pestilentia contingat: aliæ ab ipso quidem originē trahunt, sed non statim ab eo seminaria recipiunt, sed aut vapores, aut consimiles quosdam affectus, & dispositiones, à quib. mox febris in nobis primo pestilens fit, & ab vno in alium transmittitur: aliæ & in nobis primo fiunt non vitio aeris, sed aliorum vt ciborum, & vniuersaliter vitio eorum, quæ prauas putrefactiones facere consueuerunt.

B Quoniam igitur celerime suscipitur hæc contagio, existimandū est acutissima & subtilissima esse earū febrium seminaria, & analogiā præcipue habere aut ad spiritus, & spiritualia, aut ad spirituosos humores: qua de causa nonnullæ interficiūt paucis horis, quæ scilicet ad spiritus, & spiritualia analogæ sunt, & antipathiam habent non solum materialem, sed & spiritualem: nonnullæ serius necant, perdunt autē uel omnes, uel maiorem partem: omnes quidem, quæ ad spiritus, & ad cor habent antipathiam vtranque, maxime autē ab aere pendent, & per anhelitum attrahuntur: maiorem partem, quæ in humoribus sedem habent biliosis, aut sanguine exusto, aut et puro, propter quæ & vigiliæ magis adsunt in his febribus, q̄ in alijs: quæ tamen in sanguine fiunt (præsertim si pituita abundet) coniunctum vigilijs somnum afferunt. Cæterum mites & hæ videntur, quanquam ingens sit ægritudo: causa eadem, quæ in alijs, q̄ profunda est putrefactio, & fordida, in qua acrimonia non plane percipitur, tum quod obtunditur multo humido, quod euaporat, cuius signum est lenta esse seminaria & fomitem relinquere, tum quod sensus hebetes per se sunt: q̄ si nonnullæ ardentissimæ videntur per initia, hoc iccirco accidit, q̄ nondum putrefactio profunda est, sed febres illæ in nobis primo incipiūt tales, quales aliæ, quæ contagiosæ non sunt, cholericæ autem ut plurimum, mox profunda fit putrefactio, & contagiosa ac lenior incipit febris videri. Pulsus propter prædictam in alijs causam rariore & humiliores videntur, quod natura non audet venas tollere, ne aditū vene no aperiat. Quod autem vrinæ similes sanis appareant interdum, admirationem non paruam prebet, quod enim aut cōturbatæ, aut & albide videantur, nemo itidē miratur. Causam aliqui dicunt iccirco esse, quod similes sanis videatur, quod cor-

Fracastorij,

M

ruptio

ruptio & putrefactio circa spiritualia versetur, quare nihil impedire, ne & hepar, & renes officijs proprijs fungantur, propter quod vrina concoctione quadam non caret: sed certe, si febris est totius passio, mirū est spiritualia laborare, virtutes omnes exolui, hepar tamen & renes, quasi sana sint membra, concoctiones debitas facere.

Fortasse igitur illud potius existimandum est, quod existente vrina crassa & plena sepe accidit, ut deficiente iam virtute, & non potēte crassiores illas partes expellere, percoletur quodāmodo vrina, & ubi primū crassa admodum fuerat, incipiat iam crassa minus descendere, deinde & minus adhuc crassa, donec perueniat ad mediocrem quādam consistentiā, in qua nubeculæ quædam pendeant, propter quod sanis assimilatur, non est autem vere sana, sed apparet: quod sæpe non solum in pestiferis febribus, sed & in alijs vī, quum prope mors est, & virtus iam non potest crassas vrinae partes expellere: quæ res in expertos quosdā medicos sæpe sefellit, incipientes bene sperare ex illa vrina mutatione. Fiunt autē abscessus magis, quā macule, in hac febre, quā furens magis, ac turgens materia illius est: furit autem introrsum magis & circa principalia membra, hepar, cor, & cerebrum: omnis autem furens humor irritat plurimum, & cogit expelli, quare à partibus, quæ introrsum sunt, motus fit præcipue ad emunctoria principalium membrorum: mouetur autē non solum materia furēs, sed & quæ illi cōmixta est, propter quod abscessus maxime fiunt, & non maculæ: contingit tamen & illas quandoque simul fieri expulsā tenui materia quadam circumcutē, præsertim vbi in sanguine infectio sit: ita igitur se habent, quæ contagiosæ vocantur febres. Nunc ad alios morbos pertranseamus, qui & ipsi in contagione consistunt.

De phthisi contagiosa.

Cap. 9.

Qui de phthisi hæcenus tractauere, videntur quidē de ea egisse magis, quatenus primo in nobis fit, & originem habet aut ex defluxionibus, quæ ad pulmones feruntur, aut è fracturis quarundam uenarum, aut sanie derelicta, uel è pleuretide, uel peripneumonia, & similibus: de ea uero, quæ ex contagione concipitur, nulla quidem, aut quàm paucissima tradidere. Nos uero eam, quæ in nobis primo fit, non negligentes, ac supponentes magis, nunc maxime de ea agemus, quæ in cōtagione uersatur, quod institutum est nostrum (constat. n. & cōtagione concipi) & propriam quandam animaduersionem: exposcere demonstrabimus. Nostri tabem uocant, quod uocabulū, sicut & apud græcos phthisis, interdū cōmunis est pro consumptione corporis, quæcunq; fit, interdum proprie magis, quum pulmonis uitio per se contingit: quod rursus dupliciter solet euenire, quandoque quidem ex ulcere in pulmone habito, unde sanies uera emanat, quandoque non ex uero ulcere, nec uera sanie, sed magis in saniem quandam conuersis pituitis, quæ illuc descendere.

Verum & illam quoque possumus phthisim satis proprie appellare, quæ corruptis putrefactisque: pituitis ita pulmonem affecit, ut, si non ulceratus est, at flaccidus tamē & putridus iam reddatur: quippe factis dissectionibus. quorundā uidimus interdum partem pulmonis sinceram, & nullatenus uitiatam, partem nōdum exacte putridā, nondumque ulceratam, sed tamē flaccidam, mollemque, atque in marcorem tendentem, quandoque & totum pulmonem talem uidimus: quare, quum iam marcor ille in pulmonem serpit, phthisicum appellare merito hominem possumus: quum uero simpliciter corrumpuntur pituitæ circa pulmonem, nondum autem affectus ipse est, tum non uocari phthisicus homo debet, sed aut dyspnoicus, aut quid tale. Quæ igitur

A igitur sint phthisis illius causa, quæ in nobis primo fit, satis esse notum medicis arborum, quarum nullam necesse est in ea præcedere, quæ è contagione concipitur: potest enim esse, ut quis nec distillationibus detentus sit, nec venam fractam gerat, neque villo vitæ circa pectus affectus fuerit, nec pleuretidem passus, nec demum villo vitæ tactus, sed optime sanus existens ex consuetudine tñ, & cõuictu cù phthisico, aut ex fomite labè illà contraxerit: nam mirum profecto est, quanta tenacitate, quæ toto tpe feruetur virus illud in fomite, ita, ut vestes, quas phthisici gestauere, sæpe vitæ sint post biennium attulisse contagionem: quinimo tales etiam nũ fiunt & camere, & lectuli, & tabulata, ubi phthisici periere. In fomite igitur illo non aliud putandum est relinqui, quàm seminaria contagionis ex caputrefactione euaporantia, quæ in phthisi fit, quorum mira quædam est analogia, quando ea non ad oculos, non ad palatum, non ad aliud membrum contagiosa sunt, quàm ad pulmonem: causam in vniuersum supra monstrauius, neque enim omnia in omnia agunt, sed solum quæ & agentis, & materiæ, & applicationis rationem certam habent, atque eadem analogia dicitur. Signa autem iam tabefacti pulmonis sæpe oculis patent, sæpe enim frustula èt ipsius per sputum reiecta apparent, tabescentis, & flaccidi iam, non ita manifesta sunt signa, sed tamen, quum prolongari morbum vides, sputa horribilia aspectu apparere, foetere, ac lanien repræsentare, quum & genæ rosæ sunt, tum certo scire poteris tabescere iam pulmonem, præsertim si è contagione concepta fuerit phthisis: concepta autem per contagionem indicia habere poteris, si causas diligenter inuestiga ueris. Similes autem contagiosis & illæ sunt, quæ hereditariæ à parentibus contrahuntur, mirum enim est quasdam familias vsque in quintam & sextam generationem omnes eadem tabis conditione perire, & quosdam eadem ætate.

B

De rabie.

Cap. 10.

Non minorem admirationem præbet rabies, de qua, sequitur, ut agamus: ea per se teneri animal nullum præter canes Galenus scribit, atque ita certe conspicitur, quæ uero animalium rabidi canes momorderint, rabire omnia præter hominè Aristoteles tradit. Quæ autem hac in contagione spectantur, hæc ferè sunt. In primis constat non concipi eam contactu omni, non fomite, non ad distans, sed tum solum, quum è morsu canis ita dilaceratur cutis, ut sanguis eliciatur, quasi in sanguine ipsò contagio fiat per contactum dentis & spumæ animalis rabientis. Serpit præterea tam segniter, & per moras, ut rarissime ante vigesimam diem prodatur infectio, maiori ex parte post trigesimam, multis non nisi post quatuor aut sex menses, quibusdam etiam post annum, aliqui & post quinquennium manifestari tradidere: vidi ipse perurum, qui octo post menses, ex quo demorsus fuerat, contagionem ostendit, ex qua mox perijt. Interea nec febris vlla sentitur, nec vllum aliud malum, nesciente ægro, quæta perniciæ lateat, quam mox tum ferè percipit, quum ea ad cor pertingit, quò ubi peruenit, incredibili cruciatu hominem affligit, cor, & præcordia vellicantur, æger nec stare, nec quiescere potest, sed more furentis huc illuc agitur, manibus corpus dilacerat, sicut immense, sed illud maximè in cõmodum accedit, quod & aquam & liquida omnia adeo reformidat æger, ut potius emori eligat, quàm bibere, aut ad aquam deduci, tum uero & alios ipsi mordent, sputatos, oculi torui aspectu sunt, ac demum fatigati vitam miserabiliter efflant. Ferunt & si quis sub sorbo arbore iacuerit, quæ alias demorsus à cane rabido fuerit, rursus in rabiem verti. De his igitur querendum est, quibus è causis fiant, verum non per eas rationes, quas demonstrationes appellant,

sed si rationabiliter & ex communib. locuti fuerimus, satis fecisse existimari debe-
 mus. Quin igitur fomite non concipitur hæc cōtagio, nec in cute fit per cōtactū sim-
 plicē, sed dilaceratione cutis indiget, existimandū est semina illius non admodū len-
 ta esse, atq; ea crassiora fortasse, q̄ vt in foraminib. condi possint, quare non nisi san-
 guini agglutinari, spuma, in qua seminaria latent, illi cōmissa: porrō &, qm̄ tarde
 & eiusmodi, uel ad crassum aliquē humorē: at cōstat solidorū nullum nac in labe cor-
 rumpi, quare ad crassos humores analc gā esse contagionem: tales autem sunt phle-
 gma, & melancholia: videtur autem ad melancholiam magis ea esse analogia, quā
 demus rabiosos, demum etiā furentes fieri, quemadmodū & melancholicos, deinde
 quia & canis, à quo primū contagio oritur, valde melancholicum animal est, & sic-
 cum: porrō phlegma in humano corpore multum est cōparatione melancholie, qđ
 & aptissimū est, ut putrescat: quare si in ipso foret contagio hæc, nō tandiu lateret,
 vt post annum manifestaretur: at melancholia, qm̄ & paucior est, & frigida, & sic-
 ca, & minus apta putrescere, diutius seruare latentia seminaria potest. Febrem aut
 non excitat hæc contagio nisi ad postremum, qm̄ sensim fit, & quod euaporat, non
 statim ad cor fertur, sed longe post, aut etiam expellitur: propagatur tñ per partem
 post partē ad interna, ac demum ad præcordia, quō ubi peruenit, & febrē suscitāt,
 & septū transuersum, & cor ipsum cōuellit, ac postremo furorē & mortē affert. Ma-
 xime aut tanguntur ea canes, qm̄, ut diximus, maxime licci sunt, & adusti sanguinis:
 primū igitur ij more melancholicorū tristes fiunt, & solitarij: mox paulatim in sca-
 lefcete sanguine ad omnia in dignahundi fiunt, cuncta incipiunt odisse, ac iā & præ-
 iracundia mordent: oculi rubent, os spumat, ac tandē in furorē aguntur: animalū
 vero, quę momorderint, omnia rabiunt, & moriuntur præter hominē quod iccir-
 co fit, quia animalia propter feritatē, in qua cū cane conueniunt, concepta contage
 necessario rabiunt propter analogiā: hominis aut natura longe aliena est ab ea ferit-
 ate & cōuenientia, propter quod nec analogiā promptā habet ad suscipiendū: vnde
 fit, vt nō oēs, qui demorsi sint, et rabiunt, sed multi beneficio tēperaturæ ex se, aut
 non contrahunt contagē, aut superant: atq; hoc ego illud esse existimo, quod Arist.
 voluit, quanq̄ scio esse, qui in eo textu, ubi hac de re agitur, non legndum esse præter
 hominē, sed prius, q̄ homo, volūt, quasi græca lectio non $\pi\lambda\upsilon\beta$, sed $\pi\pi\upsilon$ audiri de-
 beat, quod nullā habet necessitatē. Cur autē adeo reformident liquida & canes ipsi,
 & qui à cane demorsi sunt, vnde & hidrophoui appellantur, difficultatem habet, &
 abditissimam rationem: neque enim illud credendum est, quod multi dicūt, & Aet-
 tius etiam existimare videtur, iccirco ita timeri aquam, q̄ ijs appareat sese catulos
 quosdam in aqua cernere, quandoquidem nonnulli eorum, qui iam aquam cēperāt
 formidare, interrogati, nunquid tale appareret, ut viderēt, nihil tale videre respon-
 derunt. Vtrum igitur, quemadmodum & quibusdam alijs morbis abominatio
 quorundam fit propter indispositionem stomachi, aut linguæ, ita & in rabie deten-
 us accidat? an magis defectus & dispositio non est in stomacho, & lingua, nam &
 sitiunt, & quantum è lingua est, humida etiam expetūt, sed defectus potius in phan-
 tasia est? cuius signum est, q̄ nec uidere volunt, nec tangere, quanquā vti potum,
 appetāt humida. Fortasse igitur (ut diximus in ijs, quæ de sympathia) phātasia quo-
 rundam memoriam excitat, quæ pauorem solent incutere, quod & in rabie potest
 contingere. quoniam enim & spuma circa os eorum obuersatur, & corde præcipue

A liquefunt, ex his phantasia fit quæ dâ liquidi eos extinguētis, vnde formido fit; quoniam tunc aut vident, aut tangunt, aut & audiunt offerri liquida sibi. In ægris autē phantasia fit horribiliū ex paruis occasionibus, vt sæpe ex aspectu paruuarū figurarū in parietibus videmus egros, & lupos, & canes, subimaginari, ac clamare, & iubere, ut inde auferantur. An (quemadmodū diximus in sympathijs) quæ exiccata sunt, humida possunt appetere, & trahere, quū forma secundum naturam per se remanet, quanquā actu & per accidens aliter sit: at uero, quū siccitas eo usq; processit, ut iā forma natura non seruet amplius, sed iam ab ea ceciderit, tum sicca illa non solum non appetunt humida, sed uti contraria abhorrent, & à se abdicāt: quemadmodū accidit & in ijs, qui prope mortem sunt, omnem enim & cibum & potum ita abhorrent, ut nihil molestius & horribilius ijs offeratur, quā cibum & potum, quā membra iam priuata natura sua sint: ita igitur in rabie facta exiccatione tanta, ut iam natura propria collapsa sit, & quæ prius uti conuenientia & bona recipiebat, nunc uti contraria & horribilia recipit, non solum potus liquidorū omnium, sed & phantasia abominationē parit: exiccari autem rabie affectos manifestum est, quum etiam & in conuulsiones ex siccitate incidant. Cur uero &, qui sub sorbo arbore iacent, rursus in rabiem vertantur, si aliàs rabidi fuere, consimilem habet latentē causam, si modouerū est, quod fama quadā circumfertur: nihil autē prohibet vapores, qui ex ea arbore continenter exhalant, styptici quidē, & si licet dicere, melancholici, ad hominē delatos, & intus calefactos idem facere posse, quod & feminaria rabie, magis autem in eo, qui rursus rabidus, propter relicta dispositionem. Atque hæc de rabie probabiliter dicta sint.

De Syphilitemorbo, seu Gallico. Cap. II.

B Nunc adeas contagiones pertranseamus, quæ extrinseca magis tētāt, incipientes à Syphilitemorbo: quippe nouum & diu nostrum orbem incognitū morbum inter alia admiranda nostra tempestas uidit, qui Europam ferè omnē, Asiam uero, atque Africæ partē non paruā occupauit: in Italiam uero ferè ijs temporibus erupit, quibus Galli sub rege Carolo regnū Neapolitanum occupauere, annos circiter decem ante 1500, à quibus nomen Morbo inditum fuit, Gallicus appellatus: Galli uero nomen iniuriarum in nos retorquentes morbum Italum uocant, Hispani Paturam, Germani nunc Meuium, nunc Gallicum dicūt, nonnulli nouo imposto nomine Pudendagram appellauere, quod à pudendis inciperet, sicuti & Mentagram, quod à mento inciperet, nouū morbū apud antiquos appellatum fuisse Plinius est author: nos Syphilitem in nostris lusibus appellauimus. Hūc autem morbum nostro orbi adeo nouum, familiarissimū tamen certis regionibus ferunt, qui per Hispanas nauigationes nouum mundum comperere, ubi uel plurimum abundet ea contagio, non fecus illic domestica, ac apud nos scabies. Principiū igitur, quum is apud nos apparuisset, hæc ferè notæ conspiciabantur in eo morbo: oriebatur in quibusdam sine ulla ab alio concepta contagione, in quibusdam (quæ maxima pars erat) è contagio excipiebatur, uerum non ex omni contactu, neque promptè, sed tum solum, quum duo corpora cōtactu mutuo plurimum incalescent, quod præcipue in coitu eueniebat, quo maxima mortalium pars infecta fuit: uisi tamen infantes nonnulli fuere, qui è lactu matris, aut nutrice infecta consimiliter affecti sint. Fomitē autem non relinquebat ea contagio, aut non nisi maxima quadam occasione, neq; ad distans et se se propagabat: sed neq; statim manifestabatur, uerum certo tempore delitescbat,

Fracastorij,

M 3

interdum

interdum quidē per mēsem, interdum per duos saepe & per quatuor mēses. Inter ea C
 tū signa nōnulla aderant cōceptē labis, animū tristitia quædā detinebat, corpus las-
 situdo, pallor faciē, tandē, quod in maiori parte inerat, vlcuscula quædam circa pu-
 denda oriebantur, ijs non dissimilia, quæ solent ex fatigatione contingere, quam ca-
 riē vocant, sed naturalongē impar, nā hæc & emori cōtumax erat, & uicta vna par-
 te alia regerminabat immortalī propagine: post hæc crustosæ quædā pustulæ p cutē
 erumpebant, in quibusdam quidē à caluaria incipiētes (quod ut plurimū erat) in
 quibusdā in alijs locis: parua primū eæ apparebant, mox augebantur paulatim
 ad magnitudinē cooperuli glādis, & similitudinē ēt, ijs non absimiles, quæ in pue-
 ris Achores vocantur: differentię earū multæ uisebantur, quibusdā parua, & ficcio-
 res, quibusdā maiores, & pinguiore, nonnullis liuidæ, alijs exalbidē leuiter pallen-
 tes, alijs duriores, & subrubentes: oēs autē paucis post dieb. aperiebantur, ac mucore
 quodā mucilaginoso fetido manabāt, nec dici potest, quātus ille mucor perpetuo
 efflueret, quāta sordities: exulceratā deinde excedebat more eorū vlcerū, quæ pha-
 gedenica appellantur, atq; interdū nō solas carnes, sed & ossa ēt ipsa inficiebāt. Qui-
 bus autem circa superiora vigebat malū, ijs distillationes prauæ cōtingebāt, q̄ mo-
 do palatū, modo gargareonē, modo fauces & tonsillas erodebāt: labia quibusdā con-
 sumpta sunt, quibusdā nasus, quibusdā oculi, alijs pudenda tota. Adhęc autē magna
 ex parte gummositates quædā p mēbra concresecbant magna deformitate, nā sape
 oui, sape panis magnitudinem aequabant, quibus apertis mucor suberat albus, mucila-
 gineus: tenax is callus maxime in brachijs, & cruribus accidebat, qui interdū vlcera-
 batur, interdū integer vsq; ad mortē perseuerabat. Præter prædicta omnia, quasi
 parua illa forent, ingentes lacertorum dolores accedebant, sape cum ipsis pustulis,
 interdum ante, nonnunq̄ post, & ipsi quidē diurni, quibus nihil crudelius aderat: D
 affligebant præcipue noctū, dolor autē non proprie in iuncturis inerat, sed circa la-
 certos ipsos & neruos. Verū quibusdā nō minus sine dolore vllō oriebantur pu-
 stulæ, quibusdā sine pustulis dolores, maior pars vtriusq; affligebatur. Interea langue-
 bāt mēbra oīa. macies corpus detinebat, nullū aderat desiderū cibi, nullus somnus,
 sed maror, & iracundia assidua, & amor decubitus, facies & crura turgescant: quæq;
 & febricula quædā cōcomitabat, sed raro, dolebat quibusdā caput, dolor is erat diu-
 turnus, & nullis medicaminibus parens: sanguis, si hauriebatur, infincerus, mucosusq;
 spectabatur: vrina crassior, pinguis, diuisa, & subrubens, quo solo signo, quū
 non adesset febris, multos prænouimus eo teneri morbo: cgestiones egre reddebātur,
 & illæ mucosæ, sicca: his ergo notis tenebantur, qui tū eo morbo laborabāt. Lo-
 quimur autē de his, quasi de præteritis, quā, tametsi nunc quoq; ea contagio vigeat,
 post tamē illa prima tempora immutata videtur: ab inde. n. annis ferē viginti cape-
 runt pauciores videri pustulæ, gummositates vero plures, quum è contrario primis
 annis fuisset: facta itē fuere pustulæ (liquæ apparebant) sicciores, ac dolores (si q̄ ac-
 cedebant) cuiusvis sunt acerbiores. Porrò & annis labentibus, annis iam ferē sex, in
 qb. nunc sumus, magna rursus mutatio facta est eius morbi: quippe quum in valde
 paucis pustulæ iam visantur, & dolores ferē nulli, aut multo leuiore, gummositates
 vero multæ, &, quod mirum omnibus visum est, capillorum, & reliquorum pilo-
 rum casus homines ferē ridiculos facit, alijs sine barba, alijs sine supercilijs, alijs gla-
 bro capite in conspectū venientibus: quod infortunium prius putabatur ex medi-
 caminiibus euenire, præsertim ex argento viuo, mox certiores facti omnes sciunt ex
 ipso

A ipso morbo immutato procedere, quinimo & (quod peius est) iam nunc multis vi dentur labefactari dentes, quibusdam etiam cadere .

De causis.

Cap. 12 .

Igitur, quum primū tam nouus apparuisset morbus, magna statim inter medicos **L**oborta controuerſia fuit, alijs contēditibus nullam ab antiquis factā de eo men tionem fuisse, alijs contra fuisse factam, his quidem Elephantiā existimantibus, illis vocatū ab Arabibus Safati, alijs Lichenas. Primus Nicolaus Leonicensus, vir doctissimi mus & grauis eam difficultatem sustulit, aperte monstrans nullum horum esse, sed prorsus apud antiquos innominatum fuisse morbū: quanquā posteriores quidam ob stinate quidem magis, quā rationabiliter, tanto uiro non plane assensere, Elephantiā omnino asserentes esse: de quo mox pauca quaedam & nos dicemus. Ceterum quicumque hactenus de eo morbo scripsere, alij quidem, quid non esset, magis dixisse videntur, quā quid esset: alij eam rationem quę fuisse magis, quę circa formā versatur, quę esset egritudo partim in compositione, partim in complexione, & vnitāte, & id genus, materiam uero, & principia, quę magis fuerant perquirenda, reliquere: alij materiā quidē attigere, principia uero, & rationem eam, quę ē cōtagione dependet, nō, ut par erat, sunt p̄secuti. Nos uero in ijs lufibus, quos ad **PETRYM BEMBYM** nūc Cardinalem scripsimus, quo fortē tempore à pestilentia rus pulsī multum ocij nacti essemus; de his omnibus quędam certe attigimus, uerum quantum Poetica concedere potuit: quę quum non admittat omnia, multa quę em prætermitti à nobis necesse fuit pro toto negotio, quę si nunc prosequamur, operæ precii facturos esse nos existimamus. Quod igitur ad primā morbi originē attinet, arbitrati sunt alij qui contagionem hęc à nouo illo mundo delatam ad nos fuisse, quem Hispanæ nauigationes adinuenere, ubi ea labes quamplurimum viget: cuius signum id afferūt, quōd tum & morbus hic apud nos primum apparuit, quum & nauigatio illa facta fuit, & commercia habita illius gentis, propter quod & primum apud Hispanos uisus fuit: quare totam labem hanc consistere putant in contagione vnus ad alium. Sed profecto, tametsi maxima mortalium pars ē contagione morbum hunc contraxit, obseruatum est tamen innumeros alios sine vlla contagione per se infectionem eam perpeſos fuisse: impossibile præterea fuisset tam paruo tempore contagionē, quę per se segnis est, nec concipitur facile, tantum terrarū peragrassē ab vna classe ad Hispanos primum delatam, quando cōstat aut eodem tempore, aut ferē eodē & in Hispania, & Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferē Scythia uisam fuisse: Adde quod prædixisse illā Astronomos certis ante annis non paruum indicium est aliud subesse illi principiu, quā simpliciter contagionem. Primum igitur illud mirum uideri non debet nouos atque in solitis morbos certis temporibus apparere, nō quidem delatos ab vna regione ad aliam, sed suis causis exortos: anno 1482 pleuretidis genus quoddā erupit, quod totā ferē Italiā affecit: nostris uero tēporib. illa prius nō uisa ī Italia febres apparuere, quas lētículas vocāt, de quibus supra egimus: uisimus & annis superioribus lippitudinem contagiosam quādam ciuitates inuasi se: uisimus & pestem illam solis bobus cōmunem, de qua supra meminimus: quam ob rē nec mirum esse debet, si & Gallicus morbus nō prius cognitus ī nostro orbe p̄ multa secula, nunc primum eruperit: uenient & ægritudines alię nouę inuitatę quę, quum tempus feret, sicuti & Mentagra apud antiquos, quę postea amplius nunquā uisa est: hic idem morbus interibit, & extinguetur, mox etiam & nepotibus nostris

DE MORB. CONTAGIOSIS

rursus videndus renascetur, quemadmodū & præteritis ætatib. visum à maioribus nostris fuisse credendū est, de quo non pauca indicia etiā nūm sunt. Tonsor quidam amicus noster libellū habebat experimentorū quorundam antiquū satis, inter quæ vnū inter alia scriptū erat, cui titulus erat, ad scabiē crassā, quæ cū dolorib. iuncturā accidit: is ergo, quū primum recentissimus esset morbus, memor medicaminis consuluit medicos quosdam, num uti eo medicamento deberet in noua illa contagione, quā per scabiē crassam significari existimabat: medici autē inspecto medicamine acriter prohibuere, quod ex argento viuo cōstaret & sulphure: felix, nisi medicos illos consulisset, incredibili quæstu diues futurus: paruit autem, nec ausus est experiri medicamen: quod demū expertus, atque optimū agnoscens valde indoluit, quod sero vsus eo fuisset, quæstu iū per alios sibi abrepto: ex quo videre profecto possimus alijs etiā ætatib. visum eum morbū fuisse. Sunt, qui putent & Auicennam illum significasse capite de olibano, quū dixit Thus valere dolori cōposito illitum ex aceto & oleo. Est et dolor, inquit, cum quo proueniunt in corpore sicut verruca cum deambulatione sicut formicæ: sed certe hoc nihil est, quā Auicenna illic transfert, quod Dioscorides scribit de Thure, quū dicit: Formicantes verrucæ inter initia, impetiginēsque ex aceto & pice illitū tollit: per quæ Mirmecia intelligit. Vt ergo ad propositum reuertamur, inter nouos morbos, & eos, qui raro in lucē veniunt, collocandus est morbus Gallicus: quare, & causas illius, ac principia oportet ex ijs esse, quæ raro & ipsa contingant: esse autē talia, vt cōmunia sint nō solū multis mortalium, sed & regionib. multis: quod certe in nullā aliā causam referri potest, quā in aeris constitutionē: qualis autē ea fuerit, & ex quib. principijs exorta, nunc est inquirendū. Quā igitur analogiæ suæ sunt in contagiolis, & principia oportet esse analogā (vt dictum est) ad ea, quæ affectū recipiunt, manifestū est principia huius contagionis ad phlegma crassum, & sordidum analogiam habuisse: si. n. ad pustulas respiciamus, quæ eo in morbo apparuere, si ad gummositates, si ad locutorū dolores, vbi que quidē videbimus non nisi mucorem & sorditiem, & demū phlegma lentū, mucilagincū, crassum: quare & feminaria, à quib. contagio per se omnis depēdet, talia quoque suo modo fuisse censendum est, quo circa & aerem, vnde origo fuit morbi, dispositionem eiusmodi contraxisse, cuius feminaria lenta quoque & phlegmati consimili analogā essent, & in eo aliorum rursus seminariorum productiua, talem, qualia & prima fuere. Quoniam autem erodit, atque exest contagio hæc, oportet & feminaria illius acria esse, quanquā in lentore multo obsepta sepultaque. Talia igitur principia habuisse infectionem hanc putandum est, atque in aere sordidā quandam obrepisse putrefactionē, quæ mox ad crassum & sordidū phlegma in nobis habuisset analogiā: quo autem pacto, & quibus de causis in aere eiusmodi dispositio facta fuerit, difficile quidē est certo scire: si quid tñ rationabiliter conijci potest, hoc certe erit, Quæcumque causa & principium id fecerit, oportet illud ex ijs esse, quæ raro eueniunt, siquidē & dispositio illa in aere, quæ raro uisam contagem hanc peperit, ex ijs est, quæ raro contingunt: quā igitur (ut supra diximus) quæ hic sunt, maxime à superioribus, celo scilicet, & syderib. alterant, & varijs afficiunt modis, nihil aliud esse posse videtur, quod in tot regiones per tātum spatij potuerit aerem tam male afficere, nisi cæli & syderum cōsutationes, & eæ quidē, quæ & raro accidunt, & magna, quæ accidunt, possint efficere: supra autē monstratum est tum magna & portenta posse huc sydera inducere, quum plura eorum in vnum eocentur: ac talem certe

A coitum & conuentum syderum uidit tempeſtas noſtra trium ſuperiorū, Saturni, Iouis, & Martiſ, qui cōuentus & raro accidere ſolet, &, quum accidit, magna ſemper apportare cōſueuit, tum q̄ ea Sydera potentiſſima ſunt, tum q̄ unio illa diu p̄durat propter motus tarditatē, p̄ſertim Saturni, & Iouis: quā cōiunctionē uidētes Aſtologi nouas magnasq̄; eiritudines portendi p̄dixere: ſiquidigit̄ probabiliſſiter dici po- teſt de principio tantę cōtagionis, ita certe exiſtimandum eſt. Ergo factō eo ſyde- rum cōuentu ingentē uaporū tractionē fuiſſe factā credendum eſt, q̄ cōmiſti aeri, diuerſimodeq̄; agitati tandē ſordidā putrefactionem intulerint, à qua ſeminaria il- lain nos importata fuere, quę ad ſordidos & mucosos humores, quale eſt phlegma craſſum & mucosum, haberent analogiā: unde tādē contagio illa enata eſt, quę mox tot mortaliū, tot regiones male affecit, partim quidē aere ipſo principia & ſe- minaria immittente, partim de uno in alium contagione pertranſeunte: ac de origi- ne morbi & principijs eius ita traditū ſit. Quod uero & materia eius, ad quā e: prin- cipia habuerūt analogiā, ſit phlegma ſordidum & craſſum, ut diximus, maniſteſtiſ- ſimum eſſe p̄ōt: ſi. n. puſtulas inſpiciamus, ille oēs pingues, mucore incredibili manan- tes fuere: ſi uero gummoſitates, & illa cōcreto phlegmate conſtabant: q̄ ſi & ad do- lores ipſos lacertorum, & illi quidē idē oſtendent, erant. n. diurni, extenſiui, no- ctu affligentes: factiſ itē diſſectionibus lentor quidā p̄ neruos & lacertos coexten- tus cernebatur: quare nemini dubium eſſe dēt materiā eius cōtagionis eſſe mucō- ſum phlegma & ſordidum. Vident̄ autem puſtulę ex minus craſſa materia originē habuiſſe, gummoſitates ex craſſiſſima, dolores uero ex media quadā: quippe ſerpen- te cōtage p̄ maſſam ſanguinis, & pabulū ſibi faciente in phlegmate, pars quidem, q̄ minus craſſa, minusq̄; ſegnīs erat, extra pellebāt ad cutim, atq; illic ſenſim cōcreſce- bat in puſtulas, q̄ uero craſſior aliquāto fuerat, & minus apra uſq; ad cutim expelli, reſidebat circa neruos & lacertos, ubi coextēta dolores arbiſſimos excitabat, craſ- ſiſſima uero circa partes quaſdā coagulabat, & i gummoſitates cōcreſcebat. Nō erat aut̄ p̄ōpta cōtages, ut exciperet, p̄ lentorē, in quo ſepulta erāt ſeminaria, ſed indi- gebat cōcalefactione quadā corporū, ſic. n. quodā modo actu ſiebāt ſeminaria, & ai- teri agglutinari poterāt, & ſeſe ex analogo ſibi pabulo propagare, qđ nō calefacta fa- cere quidē nō poterāt, quaſi coagulata: p̄ eandē cauſam & diu latebat cōtages in- tra corpus ante q̄ ſeſe maniſeſte oſtenderet, qm̄ ſegniter ſerperet p̄ frigiditatem, & craſſitatem materię, mox tñ exedebat, & ſolida ēt carpebat p̄ acuitatem ſemina- riorum in denſa materia, quum actu ſiebāt, & putrefactio procedebat. Apperebant aut̄ primum ulcuſcula circa pudenda, qm̄ in de prima origo contagionis initium ca- piebat in maiori parte ex coitu: erant autē & malemorigerata ea ulcera, tum q̄ lo- cus ille per ſeſatis putidus eſt, tū quia ſeminarijſ hinc in de diſperſiſiā ſiebat, ut par- te una ſaneſcente p̄ remedia, alia regerminaret. At puſtulę ut plurimum a caluaria occipiebāt, partim quidē, quia pars illa p̄ ſorditiem & craſſitatem humoris, ex quo nutritur, quodā modo analoga eſt ad cōtagē, partim q̄ omniſ euaporatio ſurſum ſer- tur, in omni autē putrefactione euaporatio plurima ſit. Quibus aut̄ puſtulę aderāt multę, minus dolorum accedebat, q̄ materia multa excerneretur, ac ſimul ſignū id eſſet materiā eſſe ſubtiliorem: cōtra uero, quibus craſſior erat, dolores quidē multi inſurgebant, ac puſtulę pauciores: materia uero, quę dolores dabat, non erat in iun- cturis ipſiſ inſixa, q̄ craſſior eſſet, q̄ ut penetrare in iūcturas poſſet, quare ſuper ner- uis & lacertis maxime reſidebat: affligebat aut̄ noctu magis, & Sole cōdente ſe, qm̄

interdiu

interdiu calor naturalis solet exteriora petere, ad ea, quæ moueri solent, mēbra de- C
mandatus à natura ad uigiliæ opera exercēda, nec non à lumine Solis excitus, quam
obrem fouebat quodāmodo ea mēbra, & uētō sitates exoluebat, quæ lacertos & ner-
uos extendebāt, & uellicabant, ac simul & materiā cōcoquebat: noctu uero in tror-
sūm recurrere calor solet, & mēbra ea deserere, ad quæ per diem demandatur à na-
tura: qua de causa dolores tum excitabantur, & distentiones maiores accrescebant
destituta materia à calore fouente, & dissolvente uentositates. Annis uero labenti-
bus mutatio quædam eius morbi facta est, qm̄ dispositio prima, quæ in aere fuerat,
iam cessauerat, nec morbus aliam sui propagationem habebat, q̄ è contagione unius
ad alterum, propter quod perseverabat: omnis autem contagio quanto magis abest
à principio & prima origine, tanto sicciior fit & terrestrior propter adustionē, quæ
continenter coniungitur: qua de causa primi temporis contagiones quasi ortui &
principio propinquæ, fordidiore pinguioreq; uisēbantur, & pustularum plurium,
minorum uero dolorum: quæ uero annis post sequentibus contigere, utpote aduste
& crassæ magis, pauciores quidem pustulas, maiores autem dolores dedere: nā & à
principio, ubi plus erat pustularū, illic minus erat dolorum, ubi minus pustularum,
plus dolorum cernebatur. Porrò & annis hisce ultimis, quasi in senio existente con-
tage, & materia facta crassissima, maior adhuc mutatio facta est: nam gummositates
multæ apparent, pustulæ autem paucissimæ, & illæ sicciiores, dolores autē ferè nulli,
aut longe minores, q̄ materia propter crassitiem facillime concrestat in gummosi-
tates, extra autem non facile propellatur ad cutim, uel residet circa lacertos: q̄ si-
quid tamē ad cutim peruenit, id tenue quoddam phlegma est, quod falsedinem quā
dam acquisiuit ex adustione, quare ad radices pilorum latum pabulum eorum absu-
mit, unde & ipsi mox cadunt, sicuti in porriginē, Alopecia, & Achoribus siccis acci-
dit. Fortasse autem & idem fit in hoc morbo nunc, quod & in Alphis accidit, in qui-
bus decidunt pili materia quadam alba mucilaginosa coextenta ad radices eorum:
nam uidimus quosdam, quibus barba deciderat, consimilem quandam sub cute co-
extentum humorem habuisse: quod facillime potest nunc uenire in euaporatione,
& secretionē, quæ fit ab ea materia iam penè vitrea coagulatis uaporibus, ubi ad pi-
lorum radices peruenere quocunque igitur modo id fiat, existimandum est senium
iam huius morbi inceptisse, nec longe post futurum, ut ne per contagem quidem se
propaget, qm̄ materia in dies frigidior fit, & terrestrior, in qua & seminaria tū pau-
ciora, tum & debiliora in dies gignuntur, propter quod nec tam facile concipitur
nunc e. contagio, uti prius solebat: quare & tandem fiet, ut nec sese possit propaga-
re, sed desinat, reuersura mox, quum eadem principia, & eadem causæ reuertentur.
Est autem certis regionibus familiaris contagēs, ut in Hispana uocata insula, & uici-
nis alijs, qm̄ (ut diximus) ea dispositio, quam ad nos temporis longitudo attulit, il-
lic connaturalis tiget huic morbo gignendo, quemadmodum Elephantia Aegy-
ptus Iudeaq; familiaritatem quandam habēt. Quæ igitur principia & causæ fuerint
nouæ huius contagionis, & quo consistat, & quā habeat analogiam, & quæ sint eius
accidentia, & notæ, per hæc hæctenus determinatum fit.

De Elephantia.

Cap. 13.

Non esse autem Gallicum uocatum morbum eum, qui Elephantia uel Elephā-
tias interdum, & Elephas à Ciæcis appellatur, sufficere quidem ad ostendē-
dum ea possent, quæ Leonice uir tantus scripserat: ueruntamen, si & nunc quo-
que

A que pauca quædam eadem de re adijciantur, non inutilis fuerit (vt. promissimus,) quando posteriorum quidam plus æquo obstinati scriptis mādauere eundē esse morbum Elephantiam & morbum Gallicū, atque eisdem ēt remedijs curari oportere: quod autē eos præcipue decipit, id fuit, q̄ vidētes ipsi antiquos sc̄orum de Lepra scribere, & sc̄orum de Elephantia, tum existimantes per Lepræ nomen ab ijs intelligi illud, quod vulgo Lepram uocamus, nesciuerunt, quid nam esset Elephantia, nisi morbus hic, qui mox Gallicus est appellatus. Sed certe hæc inōstrant antiquorū scripta parum fuisse cōsiderata ab obstinatoribus hisce hominib. neq; enim ita est (ut ipsi putāt) per Lepram Græcis eum morbū intelligi, qui vulgo Lepra dicitur, sed aliam: quandā longe leuiorem dispositionē, de qua simul cū Psora hoc est Scabie agunt, quæ via quædā est ad Elephantiam, quæ pprie passio illa est, quā non solum vulgus, sed & recentes medici tum Latini, tum Arabes Lepram vocant, Paulus de Lepra agēs vnā cum Psora, horum, inquit, morborum uterque summæ cutis asperitas est, cū pruritu & corporis attenuatione, ex melancholico humore ortū habens. Galenus in libello de tumoribus. Sunt autem Psora & Lepra melancholicæ passiones folius cutis, q̄ si in uenis & carne inualecāt, Cancer nominatur, & Elephas: itē quosdam dicit ex Elephantiosis factos fuisse leprosos, ægritudine in melius cōuersa. Manifestum igitur esse pōt leuiorem multo esse Leprā apud antiquos, quam Elephantiam: q̄ autem & Elephantia ea proprie fit, quæ vulgo Lepra dicitur, ex his manifestum simul fiet. Nam, ut primū a nostris incipiamus, Plinius libro 26. nouos quosdā ponit morbos Elephantiasim, & Lichenas, quos sine dolore ullo, sine uitæ periculo contigisse scribit. Diximus, inquit, Elephātasim ante Pōpeij Magni ætatē non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipientē in nare prima, ueluti lenticula, mox inualecēte per totū corpus maculosa & uarijs coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera, ad postremum uero augetēte intumescētib. digitis in pedibus manibusq;. Aegypto peculiare hoc malū, & quum in Reges incidisset, populis funebre, quippe in balneis folia sanguine temperabant ad medicandum eā. Quis nō uidet per hæc nō Gallicū morbum significari, qui dolores uel ingentes afferat, sed uocatā vulgo Leprā, quæ sine dolore accidit, quæ à nare incipit, ut & Paulus, & Auicenna, & alii recentiores tradunt, quā Aegypto familiarem omnes dicunt, & ipse præsertim Galenus, quā demum unā humano leniri sanguine consueuisse libri oēs pleni sunt? Arabes uero per Elephantiam non plane id intelligunt, quod Græci & Latini, sed tumorem quendā pedum ex humore melancholico, ceu è uaricū genere, quasi speciē eā Lepræ intelligāt, in qua pedes more Elephantum tumēt: p Leprā autē id accipiūt, qd̄ & uulgo Lepra dicitur, à Græcis Elephātia: notē autē Elephantia, & accidētia hæc sunt. Orii primo sine dolore ullo, sine febre, ac delitēt ipsa quoq; certo tpe prius, q̄ se prodāt: mox prima ut plurimum indicia datā nare oborta, parua ueluti lenticula subnigra. Cutis deinde uaria fit colore, duritia, asperitate, attenuatione, q̄pe alibi liuida fit, alibi alba, alibi in atro ruffa, dura hic, illic lenior, alicubi aspera, & squāmōsa, alicubi crassa, & ueluti coriū igne induratum. Pusillæ simul p totū corpus enascunt duræ, & ut plurimum, purpurascētes, q̄ tractu tps exulcerant, & pus emittunt, uerum non multū, ac ficcius, q̄ in Syphilide. Circumtumescunt uicina mēbra, & alia contrahunt, alia extendunt: propter quod multitis excauat nasus, os utrinq; contrahit uersus aures, oculi rotundant, & humilis fixuris (qui pinguntur) sunt, unde & Saryriasis etiam is morbus appellari consueuit, quanquam

DE MORB. CONTAGIOSIS

quanquam sunt, q̄ Satyriisim dictū putent propter tentiginem nimīā ueneris, quæ eo in morbo cōtingit: tument deinde digiti in pedib. ac manibus, ac pedes similes fiunt Elephantū pedib. vnde quidā uolunt esse Elephantiasim appellatū, quanq̄ Archigenes à magnitudine morbi ita uocatum dicat. Adhæc aut̄ & uenulæ, quæ sub lingua sunt, cœu varicosæ sūt, pruritus adest, & cū eo tentigo ueneris uehemens: ferrent mox, & tolerari iā nō possunt, & multis alba per totū fit cutis, quæ insanabilis h̄t. Contagiosus porro est morbus non cōtactu solo, sed & fomite, & anhelitu c̄t, quanq̄ tarde irreat, & sese propaget: in viros aut̄ grassat̄ magis, q̄ in mulieres: quia & eunuchi paucissimi uisi sunt eo malo correpti, pp̄ quod & nōnullos legimus sese castrauisse, ne eo tētarent. Nationū uero alia familiarem habent, vt Aegyptus, & Iudea, alia uix nouere: simpliciter aut̄ extreme calida, & frigide regiones eā labē sentiunt magis, q̄ medie, ut Aetius autoritate Archigenis refert, pp̄ quod Germani, & Scythæ, & Aegyptij, & Arabes maxime illi obnoxij sunt, (quanq̄ Galenus contradicere v̄ Archigeni, qui Germanos, & Scythas carere hoc morbo dicit) Itali uero & Græci minus: & certe semper apud nos uisus raro fuit is morbus, q̄q̄ per ciuitates domus, q̄ Hospitalia uocant, & suppellectiles sumptib. publicis paratę struētę que uideant̄ Elephantiasis suscipiendis: uerum, quos ego hæctenus uidi, nemo quidem, aut pauci ē susceptis Elephantiaci mihi uisi sunt, sed leprosi solū, aut impetigine quadā fera detenti, atq; hæc ferē signa sunt, quę in Elephantia uideri solent. Ex quibus unusquisque uidere p̄t̄ longe alium esse morbum, qui Gallicus appellat̄, qui nō in melancholico humore sedē h̄t, sed in phlegmate fordido, qui non fomite afficit, nō anhelitu, in quo tētigo in Venerē omnis abest, dolores aut̄ uel acerbissimi adsunt. Quoniam aut̄ & hic cōtagiosus est morbus, manifestum est includere ipsum feminaria cōtagionis, sicuti & alios: eorum uero analogia non ad mucosam & fordidam pituitam est, quæ admodum uocati Gallici, sed ad humorem melancholicū magis, quod pustulæ ipsę maxime ost̄rant, dura, sicca, purpurea, tum & cutis durities, & inæqualitas: quod & oēs quoq; qui eo de morbo scrip̄serunt, attestant, ut dictū est. Elephantiosos, inquit Galenus, eodē modo curabis, sicuti & Cancrum, ex eadē enim materia sunt: in libello de Tumorib. passio est Elephas propriam habens generationē in melancholico sanguine, tractu uero t̄pis nigra cholera fit: ea de cāpustulę sicciore sunt, ulcera uero minus mucosa, habent tñ sorditiē suā, qm̄ putrefactio omnis p̄ se fordida est: uiros autem magis, q̄ mulieres, tangit hæc cōtagio, q̄ melancholici sanguinis plus habent uiri. Sed cur frigide regiones, & Germani, & Scythę magis ea tenētur, q̄ Itali, & Græci, humidiores existētes? causa est (ut mihi uidetur) q̄ ij sanguine multo abundāt, & eo quidē pingui, & unctuosō, quare emulsa in eo exhalatio fit, quæ cum ad cutim peruenit, ob densitatem eius, & frigiditatem regionis nō euaporat tota, sed solū, quod tenuius est, crassius uero sub cute coit, atque illi exurit, quod facile fit pp̄ unctuositatem: unde non transpirans putrescit, & labem hæc gignit, cuius feminaria analogiā habent ad partes sanguinis crassiores, & melancholicas unctuosas: pp̄ quod & porcorum carnes maxime aptę sunt ad Elephantiasis inducendas, ex ijs enim multus fit sanguis exuri idoneus. Quod uero Galenus scribit, non est, q̄ regiones comparet nisi in uictu, cuius causa Aegyptus familiarem habet eam labem, Germani uero, & Scythę minus ex hac causa, Scythę autē minime propter lactis usum: qui uero in calidis regionibus degunt, crassum quidem & ipsi sanguinem habent, & densam cutem, sed alia de causa, quare & ipsis maxime exurit

A exurit sub cute sanguis, & putrescit: medijs autem in regionibus temperatior est sanguis, & penetrā spirabilis caro: Mulieres uero, & Eunuchi, qui mulieribus similes sunt, propter frigiditatem sanguinis & aquositate minus co tenentur morbo. Doloris uero non excitat Elephantia, nec conuulsiones, ut in Gallico morbo spectant, qm̄ in sicco magis cōsistit, & materia, si qua est, nō residet circa neruos & lacertos, sed circa summa consistit magis, propter quod nec febrem facit. Querat autem fortasse quis, cur furorem non faciat hæc passio, nec amentia, quum in melancholia exusta consistat: cām inde esse censendum est, q̄ in furore, & amentia exustio præcipue circa cor & cerebrum uersatur, in Elephantia autem circa cutim magis: quod si sanguis forte & introrsum uratur, non ita tamen exurit, ut furorem faciat natura semper ad summa pellēte, quod uitiat. Tument autem membra, qm̄ materia multa sub cute collecta calescit non transpirans, & coextendit: porrò & nutrimentum in ijs locis non plane cōcoctum, sed uitiosum in tumorem concrefcit. Pruritus uero fit propter acrimoniam adustionis, propter pruritus autem tentigo circa genitalia, ad quod non parum facit natura melancholicę, quę spiritiuosa maxime est, ut Aristoteles docet. A facie uero id malum incipit, qm̄ exhalatio omnis facillime sursum fertur, præsertim ad faciem, ad quam uenulę multę terminantur, quę & sp̄giosa est, unde & alię multę infectiones faciem præcipue tentant, ut Ionthi, & id genus. Tarda uero est ea contagio, qm̄ in humore crasso consistit. Cur autem fomitem ipsa relinquat, Gallicus autem morbus non, quum lentore maiori abundet, dubitationem habet: dicendum seminaria in Gallico morbo propter lētozem & frigiditatem statim coagulari, & aut non agglutinari in fomite, aut, si agglutinantur, non inficere alium frigida & coagulata existentia, nisi ualde calescant: propter quod uisi quidam sunt, qui ē linteis, ubi dormierant Gallico morbo sordidissime exulcerato affecti, conceperint infectionem: ceterum fomitem non relinquit ut plurimum ea contagio: quę autem in Elephantia sunt seminaria, calidiora multo existunt, utpote in adustione quadam constituta, propter quod nō coagulantur: lentorem autem habent tantum, quantum sufficit, ut in fomite agglutinetur. Fit porrò Elephantiasis aliquando quidem per se in aliquibus, & primo, in quibus melancholicus est sanguis, & multus, & uictuosus, & cutis densior: quandoq; ab alio concipitur, in quibus nō necesse est sanguinem esse per se male affectum, sed male afficitur a seminarijs contagionis, corrumpentibus crassam & siccam sanguinis partem, ad quam habent analogiam. Atque ita se habet Elephantiasis passio, quę uulgo Lepra dicitur.

De Lepra proprie dicta, & Scabie.

Cap. 14.

Lepra uero ita ab antiquis uocata in duobus præcipue differt ab Elephantia, loco, & materia: quippe profundius agitur Elephātia, quantum & ipsa circa summa uersat, Lepra uero in superficie magis est: materia porrò Elephātię crassior est, ut & exusta etiam magis, propter quod profundatur magis, utraq; tñ ex melancholico humore fit: nihil autem prohibet & in utraq; interdum coniungi aliquid salis pituitæ, unde fit, ut nec Elephātia, nec Lepra uno semper uisantur modo: q̄ si diuturnior fiat Lepra, & tractu temporis malignior, tum in Elephātia transit. Sunt autem in Lepra suę pustulæ, atq; interdum crebre, ceterum sicciore, quam in Elephātia, & squamantes magis, q̄ exedētes: pruritus quoq; plurimum infestat, macies corpus tenet, & ut uno uerbo dicatur, delicatior quędam Elephātiensis Lepra est. Oriatur autem ut plurimum primo in nobis uitio humorum, & complexionis, & regi-

minis,

minis, nihil autem prohibet & contagione ab alio concipi: contrahitur autem & à C
natiuitate, sicuti & Elephanta. Pfora autem, quam nostri Scabiem uocant, leuior
adhuc dispositio est, quàm Lepra, transiens & ipsa in Lepram, sicuti Lepra in Ele-
phantiam, quàm grauior utraque fit: uidentur autem Græci per Pforæ nomen tan-
tum eam scabiei speciem significare, quæ siccior est, & melancholici non nihil sa-
pit, quare contractius pforam capiunt, quàm nos scabiem.

De distinctione infectionum cutanearum. Cap. 15.

Q Vonia autem infectionum, quæ cutim carpunt, multæ sunt species, & multa nomina, sed confusa satis: bene erit de ijs cursum pauca quædam notasse, ut cognoscamus, quomodo inter se differant, & quæ contagiosæ sint, & quæ non.

Ergo si cholera fit, quæ ad cutim propellitur, uel illic aliter clauditur, si quidem non putrescat, tum Erysipelas uocatum facit, pustulam scilicet unam, aut plures cum rubore, caloreque, multo, non nunquam, & cum febre, interdum quidem in facie facta, interdum & in alijs partibus: grauior autem multo est, quæ faciem carpit, nam sæpe è parua pustula accidit circumstantes partes, & faciem totam adeo inflammari, ut & oculi aperiri non possint, & labia præ tumore deformia reddantur, quod fit communicata acrimonia ad circumiacentes partes: moderni Guttam rubream appellat. Si ergo cholera imputrescens inflammata & accensa fit, Erysipelas hoc ferè facit, si uero inflammata nõ fuerit, alia Erysipelata ædit, quæ, è pura si sint cholera, simpliciter dicitur Erysipelata, si uero nõ è pura sint cholera, sed cõmixta, nõ simpliciter dicitur, sed cum adiectione cõmixti humoris, uel abscessus ab humore appellati: si quidem enim sanguini sit admixta, *ερυσίπτελας φλεγμονώδες* uocatur, si pituitæ, *ερυσίπτελας οιδματώδες*, si melancholiciæ, *ερυσίπτελας σκιστώδες* prædominante semper cholera: D
verum in hoc Scyrrnode, si inflammata, & accensa sit cholera, pustulam illam facit, quæ *επιπυρτίς* uocatur, quæ sæpissime notata nascatur: Arabes Effere appellat: ita ergo se habet cholera, quæ nõ putrescit. Quod si putrescat ita, & sub cute pustulas faciat tum uocatos *ερίπτελας*, hoc est serpentes pustulas gignit: quippe stabile est Erysipelas, & uir magis, ac squamas & crustulas inducit: serpit aut Herpes uocatus modo sede priori relicta ad alias partes, transferetibus sese pustulis, modo & in priori loco manentibus, & vicina pabulantibus. Cuius serpiginis quum rationem multum considerassem, non in aliam certe causam reducere potui, quàm in putrefactionem subtilem humoris: nam quæ nõ alia fit differentia Herpetis ab Erysipelate, quàm subtilitas materiæ, durum quidem uidetur, quando & Herpes ille, qui *εσθιάμενος* dicitur, crassæ satis materiæ est, cuius causa etiam exest, & ille etiam, qui *πυρτίς* uocatur: quid præterea prohibeat, ne cholera, quæ Erysipelas facit, in laus exedat, & pabuletur, si serpigo acuitatem sequitur, quando cholera illa acutissima est? quare uerisimilius uidetur in putrefactione quadam consistere, quæ Herpetes facit, cholera: signum cuius est, quod fordidiores uideantur semper Herpetes, quàm Erysipelata: ite & siccioribus indigent ad curationem, quum Erysipelas indigeat humidioribus: porro quæ in putrefactione sunt, præoptissime in uicinum infectionem cõsimilem trãserunt, præsertim quæ cutem nõ exurentes Herpetes in laus magis pabulant: sepe igitur in parte prius infecta exhalat materia, quæ putrescit infectione ad uicinum communicata, sæpe utraque pars pabulo quodam inficitur. Ergo si putrescat cholera, fit autem in superficie, tum simplex Herpes fit, qui serpit tantum, non autem exest, at si profundior fuerit, non serpit solum, sed etiam exest, unde non simplex fit Herpes, sed *ερίπτερος εσθιάμενος*, hoc est depafescens

A depalea vocatus, atq; hic à crassiori cholera fit, ille à tenuiori. Porro si hic, qui Esthiomenus dicit, à cholera accesa & inflamata fiat, Herpes ille fit, q uulgo Ignis sylvaticus appellat, si uero non accesa fit cholera, Esthiomeni simplices sunt: atq; hi quidem Herpetes à cholera sunt pura: q si non pura sit, sed mista tenui pituita, putrefcat aut, Herpetem illum gignit, qui κελχρία, hoc est Miliaris appellatur, q pu stulae similes sint granis Milij. Atque ita se habent Herpetes, quos Celsus p Ignem sacrum intelligit: non enim, ut quidam uolunt, per Ignem sacrum intelligitur ab eo Erysipelas, siquidem de Igne sacro seorsum, & de Erysipelate agit.

Si uero sanguis fuerit, qui in cutim influit, interdum quidem pustulosos abscessus facit, interdum maiores etiam q̄ Erysipelas fit, quos phlegmonas uocat: rubent ij cum calore, & dolore, ac febre etiam ut plurimum: sicut autem sanguis quandoq; purus est, quandoq; mistus; quod plurimum fit, ita & Phlegmon alius simpliciter dicitur, alius cum adiectione nominis admisti humoris: si enim illi cholera admisceatur, Phlegmon fit Erysipelatodes, si uero pituita, Phlegmon dicitur Edematodes, si melancholia, Phlegmon Scyrrhodes dominante semper sanguine: species autem phlegmonis sunt *δοθίην, φύμα, φύρεθλον*: Dotientem nos Furunculú uocamus, abscessum in acutum tendentem cum inflammatione, rubore, & dolore, cui nō nihil cholera admistum est: Phyma uera Furunculo simile pene est, sed planius est, & rotundius, uulgus improprie Carbonem uocat, multum differens ab eo, qui proprie Carbunculus dicitur. Fit autem Phyma è sanguine subadusto, crassiore, q̄ qui Furunculum facit: Phygethlon uero est, quod nostri Panem uocat ob similitudinem, alij & Bubonem: quanq̄ sunt, qui Bubonem appellant, qui in carnib. Jaxis fit, Phygethlo uero, qui in neruosis: fit autem hic uel è puro sanguine, uel è misto tenui pituita. Si uero simul inflamatus sit sanguis, ac putrefcat, tum Bubones pestilentes facit, quos Auicenna Althoin uocat: q̄ si subtilis admodum sanguis sit, influat autem in summá cutem, pustulosos abscessus facit: si igitur non inflammatus quidem sit, calefactus tamen, ut quasi ferueat, tum Exanthemata uocata facit, quas Plinius eruptiones papularú uocat: uulg^o sufferfuras à feruore, ut arbitror, dicitas: pustule sunt uix cutim excedentes, rubrae, confertae inuicé, pueris præcipue familiares, quæ super calefont: sunt autem duum generum, quædam sicciore, & rubicundiores, quas Auicenna Plantam noctis appellat: quædam uero in rubore albicantes tenui pituita commista sanguini, quæ Græci *ιδρωα* uocant, nostri Sudamina, Auicenna Defudationes: quod si crassior aliquantisper sit sanguis, ac simul putrefcat, non autem inflammatus, tum, si tenui cholerae commistus sit, uocatos Morbillos facit, si tenui pituita, Variolas, quæ duo *εξανθήματα* etiamnum à Græcis uocantur.

At, si pituita fuerit, quæ in cute tumores facit, si quidè humidú suú seruat, nec à calore fuit exiccata, nec à frigore concreta, tū molles facit tumores, quæ *οιδήματα* uocant, quidá tumores simpliciter trāsferūt, simplici nimis (ut mihi uir) uocabulo: Arabes vndimá uocat. Quod si pituita aut calore, aut frigore indurata fuit, uocatos Scyrrhos facit, è quibus sunt Strumæ, quas *χοιράδας* Græci uocat, & Nodi, quos *γαγγλια*. & id genus glandulæ, & gummositates reliquæ: tū & Verrucæ, quæ Porra uulgo appellamus, quæ, si basi latiore sint, *πυρμυκία* uocantur, quasi formicantes, q̄ punctiones in ijs fiant, quasi formicarum: si uero sint basi tenuiore, ac ueluti suspensæ, *αποχορδωνες* nuncupant. Auicenna uero Myrmecia confundit cum Herpete, & in Herpete curam ponit, quam Galenus Myrmecijs tradit, errore periculoso, nisi capitulis

capitulis diuersis addita sint vni, quæ alterius sunt. Sunt prætere: ex hoc genere **C** callositates, quædam, quarum alij proprie Calli à nobis dicunt, à Græcis *ῥυλοι*, tū & vocati Clauis, *ῥυλοι* à Græcis dicti. E pituita quoque & aliæ pustulæ sunt, quales *ἰσθιοί*, qui à latinis Vari, vulgo Cossi vocantur, qui præsertim oriuntur in facie: sunt & *φλυκταίναι*, quas Auicenna nomine vesicarum comprehendit: bullæ sunt non dissimiles ijs, quas excitat aqua feruens, quibus tenuis subest pituita: proxima ijs sunt *φλυκταίναι* vocata, Phlyctænis paulo duriora, quibus cum pituita tenuis subest melancholia, Phlyctæna vero est simpliciori sunt pituita paululum inflammata, vnde & in bullam surgit: porrò è pituita falsa sunt vocatæ à vulgo Volaticæ: Celsus Papulas vocat, Græci *λεχηνας*: quanquam sunt, qui Lychenas transferant Impetiginem, quod non recte fieri arbitror: quod autem, quas nos Volaticas dicimus, Celfo papulæ sint, manifestum est, si materiam, si modum serpendi, qui ab ipso traditur, respiciamus: sunt autem duorum generum, alterum, quod fit è tenui pituita, & falsa per summam cutem serpente in orbem, quod passim nomine Volaticæ monstratur, alterum, cui parum melancholiæ adiungitur, & profundius aliquanto serpit, & non præcise in orbem, quod sæpe in impetiginem vertitur: nec melatet Lichenis nomen à Græcis interdum latius capi pro fœdiori cutis habitu, vnde & poeta sordidos appellat Lichenas, & Plinius ipse etiam nouum morbum Pompeij ætate visum Lichenas vocauit, sicuti & Mentagram: quæ omnia ex falsa pituita fiunt putrescente, cui quiddam melancholiæ permixtum est, propter quod sordida putrefactio fit. Gignitur præterea & Scabies è falsa pituita, cui nomen commune non proprie inuenio apud Græcos. quando *σέβα* aut illam significat apud ipsos, quæ apud nos impetigo dicitur, melancholica passio, & via ad lepram, aut si scabiem notat, illam certe speciem tantum importat, quæ sicca dicitur scabies: quare de scabie uidentur aut non egisse Græci communi nomine, aut de ea non egisse, nisi forte sub pruritus capite comprehenderit. Sunt autem & aliæ quædam è pituita passiones *ἀχρόν*, & *ἀλωπεκία*, & *σίτκλις*. Achores autem nos vulgo appellamus Latume, Plinius, Ulcera capitis manantia transfert, Arabes Saphati appellat: crustosæ sunt, & sordidæ infectiones in capite, puerum præsertim, natæ, de quibus nec multa dicenda sunt.

Si vero humor, qui in cute tumorem facit, melancholicus sit, si quidem nec inflammatus fuerit, nec putrescat, Sirrhos melancholicos facit, alios quidam maiores, alios minores, & pustulosos solum: si autem inflammatus sit, & accensus, non autem putrescat, Cancer vocatum facit: si vero putrescat quidem, non autem inflammatus sit, tum Pforam & lepram gignit, & Elephantiæ nondum ferat, at si inflammatus simul sit, & putrescat, Elephantiam ferat facit, cum iam horribiles aspectu sunt, similiter & Carbunculum, quem Anthracem vocant, generat. Impetigo porrò à nobis vocata non alia esse apud græcos videtur mihi, quam Pfora & Leprosæ, quæ secundum magis & minus illas quatuor species facit, quæ à Celfo traduntur: ex quibus patet Impetiginem non esse Lichenas, ut multi vertunt, sed eam magis, quam supra vocauimus Volaticam, Lichenas esse: hæc enim è phlegmate falso, impetigo autem è melancholico humore magis fit. Ac de cutis infectionibus ita pertranscursum determinatum à nobis sit, è quibus contagiosæ sunt Bubo pestilens, & exanthemata illa, quas Ferfas & Variolas vocamus, & Strumæ quædam vlcerate, & Lichenes nonnulli, & Scabies, & Elephantiæ, & Achores, & Alopecia, & Syphilis, & Mentagra, & si quæ aliæ sunt, in quibus putrefactio, & sordida fiat.

HIERONYMI FRACASTORII DE CONTAGIOSORVM MORBORVM CVRATIONE,

LIBER TERTIVS.

Quòd peculiaris curatio debeatur contagiosis morbis. Cap. I.

HACTENVS. ergo de contagione, quid esset, & quibus principii & causis fieret, & quæ essent differentia eius omnes, in uniuersum quidem libro primo percurramus, mox de cõtatione morbis, aut omnibus, aut maxime notis, qui essent, & quibus & causis penderent, & quomodo inter se differrent, libro secundo disseruimus. Superest iam, vt de curatione omnium cõtationum agamus methodo primum (vt par est) generali & cõtuni, mox & propria cuique morbo: de quo quidem in primis ambigat fortasse aliquis, utrum aliquam peculiarem & propriam curationem habeat contagiosi morbi ab aliis, & an tradita sit à maioribus nostris: mirum enim uideri potest, si aliqua in his erat peculiaris methodus, prætermittam ab illis fuisse. At certe, si recte tradita sunt, quæ supra determinata fuere de contagione, propria quædam & determinata curatio debetur contagiosis morbis, quatenus cõtationi sunt, quando diximus eos & principio longe differre ab aliis, & modo materia, & putrefactionis, ac postremo & accidentibus ipsis, quibus omnibus sua animaduersio, & sua curatio debetur: nam si quispiam recte se habens, tum circa humores proprios, tum & circa complexionem, & alia, phthisim tamen ab alio per contagionem cõticipiat, plurimum profecto refert, si per initia aduocet, & seminaria eius contagionis per ea extinguat, quæ dicemus, ijs enim interemptis nihil præterea procedet morbus: similiter & in Rabie se habet, & in Syphilde, & Scabie, & aliis: quinimmo & in processu quoque si ad communia remedia te conuertas, Catarrhum in Phthisi expurges, materiam cõtocoquas, nihil tamen operabere, nisi perpetuo ad seminaria animum, & curationem aduertas: porrò & in febribus, quæ pestilentes dicuntur, cur non ijs remedijs utimur, quibus in aliis solemus? cur protinus omnes clamant putrefactioni resistendum esse, nec quidem obstructions aperiendo, non plenitudinem euacuando, sed propria quædam inquirendo, quæ obstant putrefactioni? quippe certus in his est putredinis modus, qui propriam animaduersionem poscit. Videntur igitur maiores nostri curationes quarundam contagionum tradidisse quantum ad quædam remedia, verum omnia illa non ad contagionem, quatenus contagio est, destinata fuisse, sed aut fortuna quadam inuenta, aut ex similitudine ad alia, ut uenena, & similia: quæ res certior fiet per ea, quæ circa vnumquemque morbum dicentur: quod iam aggrediamur, ab vniuersali methodo & forma initium capientes.

Quoniam autem duplex est medendi ratio, altera, quæ præseruat, altera, quæ liberat, nos breuitatis gratia de ea, quæ liberat, inquisitionem faciemus, illud pollicentes, quòd hac recte perspecta unusquisq; viam habere poterit quam facillimam ad eam quoque, quæ præseruat. Qui igitur contagiones curare uolet, ad hæc aduertat necesse est: primum uideat, quæ nam contagio sit, utrum earum, quæ extrinsecus ueniunt, & an ab aere, an ab alio sit concepta, an earum sit, quæ in nobis primo fiunt: & utrum contactu solo afficiat, an & fomite, uel & ad distans feratur: tum

Fracastorij.

N

perpendat,

DE CONTAGIO. MORB. CVRA

perpendat, qualis sit, num acuta, an segnis, & quo in humore sedem habeat, & analogiam: nec non & quantum processit, si in principio sit, an plurimum sit progressa: & quibus in locis precipue sit, intra ne tota, an extra tota, an ubique: & an solida occuparit, an per summatantum erret: & utrum uelociter & large serpat, an tarde & anguste: & ut summam dicamus, differentia omnes cōtagionum autē oculos habenda sunt.

De intentione, qua habetur ad principia. Cap. 2.

His animaduersis tria principaliter effescito, ad quę intentio omnis dirigenda est: primum quidem principia, à quibus initium & originem putrefactio habet: secundū est, materia, quę in via est, ut inficiatur, & iam cepit: tertium materia, quę iam corrupta est, nec amplius restitui potest: ac principia quidem quādoque (vt diximus) communia sunt cum alijs morbis, qui in putrefactione cōsistunt, quādoque propria contagiosis: communia quidem sunt plenitudo, obstructio, malitia humorū, & alia id genus, propria uero sunt seminaria ipsa cōtagionum, nihil enim prohibet aliquem plane sanū existentem, & mensuratē in humoribus & alijs se habentem, cōtagionem tamen ex alio contrahere. Ergo, si communia adsunt principia, nihil aliud nobis dicendum agendumque sit, nisi quę medici iubent agenda, quū plenitudines, obstructions, & alia eiusmodi adsunt: ubi uero ea adsunt, quę propria sunt contagionibus principia, tum magna cura & diligentia opus est: protinus enim, si seminaria ipsa aut enecare, aut educere possis, aut frangere, morbus preterea non ultra protenditur: quare maxime initia perpede, si potes ijs adesse: quod si non possis, scito tamen per totum morbi processum cōtinenter curam ad seminaria adhibendū esse, ad quę multiplex ingenium est, & nūc vno modo ad illa, nunc alio agendum: possunt autem illa aut extingui, & vt dicitur, enecari, aut educi, aut frangi & alterari, aut repelli: his autem uti non semper omnibus datur, nec conuenit, sed modo vno, modo alio, modo pluribus age licet, ut res, & occasio, & reliqua poscūt. Ergo extinguit, & interimunt, & quę calidissima sunt, & quę frigidissima, maxime autem, quę urentia dicuntur, aut vicina urentibus, siue per ignem facere velis siue per ea, quę caustica uocantur: extinguitur quidem ab ijs seminaria ita, ut ijs interemptis & totus simul interimatur, qui inminet, morbus, nihil enim remanet, quod preterea sobolem gignat: nam ignis quidem vis tamen si locum exurit, ultra tamen non aliud nocumentum relinquit, quod uel ad priorem labem attineat, uel apporet nouam peiorem: quare, ubi auxilium hoc adhiberi potest, & debet, nullum presentius est: porro extinguit, & frigidissima, ut frigide potus, de quo suo loco dicemus, & blutiones et, quę maxime ualet ad ea seminaria, quę in fomitis cōtinentur.

Sequens ad ea ingeniu est euacuatio, quod certe difficile admodū fieri potest, quoniam hinc inde dispersa sint seminaria hęc, & per se educi non satis commode possint: nihil tamen prohibet cum humoribus, quibus agglutinata sunt, simul & ipsa quoque educi, verum non nisi vi multa fit. Modi autem euacuandi precipui sunt pharmaca, quę aluum mouent, & quę sudorem cient, & urinam, & alia, de quibus circa particularia rursus dicemus, ut cucurbitulę, & phlebotomia, & reliqua.

Quę uero frangunt, & alterant seminaria, ea sunt, quę antipathiam habent materiale, hoc est per qualitates notas contraria sunt: quoniam enim diximus seminaria hęc acrimoniam quandam habere, tum & in lentore quodam consistere, acrimoniam quidem frigidis frangemus, lentorem uero siccis potentia: exciccant autem alia per

qua-

A qualitate ipsam, quæ est siccitas, quæ quidem paræ actionis in tota natura est, alia per caliditatem, alia imbibitione, ut pulueres, & farinæ, & id genus, alia modis omnibus, vt sal: quorum omnium interdum quidem vnum, interdum aliud magis conueniens est: quare & abundare oportet, vt eligere possimus, quæ magis cōducunt. Repellunt autem, quæ proprie spiritualem antipathiam habet aduersus seminaria: diximus enim in natura diffensum hunc rerū esse, vt sese mutuo nonnulla pellant: quare sicut & venena, & seminaria cōtagionum antipathia habent ad animā, & naturalē calorē, ita & quædam alia sunt, quæ uti antidota quædam antipathiam quoque & advenena, ad seminaria ipsa habent, & ea repellunt: fortasse autem & eadem obtundunt alio modo: nam, quæ species tum ueneni, tum cōtagionis ad animam uti inamabilis, & ingrata fertur, & tristitiam ingerit, ita species eorum, quæ antidota sunt, uti grata, & læta recipitur, quæ est causa obtunditur passio prior à ueneno, & cōtage illata, & uigoratur anima: quod in fetore omni fieri manifestū est, ubi per odorata recreari nos sentimus. Quod igitur in contagionibus antipathia hæc versetur, quæ recreet per odorem, manifestum est: utrum autem: & illa quoque adsit, quæ repellat, & si non ita manifestum est, rationabile est tamen, & in uenenis manifestissimum: constat enim assumptis quibusdam antidotis vim omnem ueneni subito tolli, quod non alia facultate fieri posse videtur, quā per spiritualem speciem, quæ præcipue repellat uenenum, tam & si per materiales etiam qualitates operetur antidotum. Constat quoque rusticos quosdam, quum forte secarēt herbas, demorfos fuisse à Vipera, ac repente inflatos, apposita autem Tormentilla vocata herba supra locū statim liberatos fuisse. Nos quoque mirum quiddam vidimus in bolo armenio: villicus enim quidam noster, quum à me forte proficisceretur in forū, inter eundem sensit se in collo pungi, nesciens, quæ è re contigisset: statim autē factō tumore ingēti, & strangulatione quadam ad me reuersus, nec quicquam loquens, sed solum ditto locum cōmonstrans prostravit sese super capsā, mugiens quasi moriturus: ego bestiam aliquam uenenosam ratus, qui neque Carbunculi signa vllam uidissem, nec alterius eorum, quæ oriri in nobis solent, bolum armenium statim propinaui cum aceto, ut forte excellens apud me erat bolus à IO. BAPTISTA RHAMNVSIO Illustrissimi Decemviri Consilij à Secretis mihi paulo ante Venetis dono missus: quo assumpto confestim, & quodam quasi miraculo deturuit locus, ac surgens ille, & loquens. Hoc me, inquit, à morteliberavit, putare autem se araneum pupugisse, qui decidisset in collum. Hæc ergo, & similia à maiori quadam vi euenire, quàm à notis qualitatibus censendum est: quod & circa malignas, & uenenis similes contagiones contingere par est existimare, in quibus suæ quoque antipathia sint, ut de eodem bolo armenio traditur, per quem in magna illa pestilentia, quæ adeo Athenas vexauit, tot præseruatos legimus. Scordium quoque cognitum ferunt tam mire præseruare à putrefactione, quum cadauera, quæ super ipsa iacebant, inuenta fuissent in corrupta: quantum porrò & Balsamum, & Myrrha, & Aloe, & Cedrus, & id genus à putrefactione conseruent, notissimum est in cadaueribus Regum: quare & circa contagiones eiusmodi esse antipathiam nemo inficiari debet. Quæ autem illa sint, quibus data sit tanta facultas, statim dicemus: utrum autem antipathia hæc sit in ea qualitate, in qua & odor versatur, an alia, incertum est homini. Atque hæc quidem remedia sunt, quibus uti aduersus seminaria possumus.

De intentione ad materiam, quæ iam infici cepit. (Cap. 3.)

AD eam vero materiam, quæ nondum corrupta est, in periculo autem iam agit, vna quidem generalis intentio est prohibere tum causas putrefactionis, tum iam induciti affectus principium, quod & alijs etiam morbis, qui in putrefactione consistunt, commune est: modus autem non est communis, sicut nec causæ, nec ratio putrefactionis communis est his, & alijs morbis: quippe in alijs præcipue causæ sunt plenitudo, obstructio, & humorum malitia, in his autem nulla horum necessaria per se sunt, sed quodammodo accidunt, aut concausæ solum sunt, non autem per se principia: igitur si hæc concausæ contagionibus coniunctæ sunt, negligendæ quidem non sunt, sed, prout conuenit, tractandæ, & tollendæ: quæ autem propria, & per se consideratio & intentio ad materiam periculatam vertitur, illa est, vt omni ingenio obstitat putrefactioni, quæ inducit: ac, quò feminaris, à quibus pendet, te opponas, dictum est, quid autem circa materiam ipsam agas, nunc dicendum.

Quoniam autem in putrefactione omni dissolutio quædam mistionis fit euaporante innato calido & humido: euaporant autem hæc remollitis ab humiditate partibus, & sublatis ab extranea caliditate: manifestum est quod ad hæc obstitere necesse est, primum quidem remittendo eam, quæ inducitur extranea caliditas, deinde exiccando, quæ remollit partes, humiditatem, ac æmum prohibendo dissolutionem mistionis: prohibent autem præcipue resinosa, non solum quòd exiccant, sed quòd constare materiam faciant glutino ipso: prohibent autem & intermixti pulueres quidam, imputrescibiles ipsi existetes, subtilissime igitur diuisi, & interiecti inter partes, materiam partim alterantis actionem impediunt interpositi ipsi, partim materiam continerent, ne dissoluatur, nexu quodam, simili modo, quo arena immixta calci tenacem nexum operatur, & aquæ farina: penetrant enim humida minima in tenuissimos vocatos poros siccorum, vnde separari non possunt propter vacuum, nullo existente alio, quod subingrediatur, quod maxime ad fortitudinem mistionis valet. Non negligenda autem est, nec parui faciendæ minimorum intermixtorum actio: quis putaret in multo lacte interposito pauco coagulo, aut tenui puluere plumæ floris cynaræ coagulari lac totum? quis crederet in magno ahenò ebulliens saccharum, ac præ feruore iam erumpens, sisti tamen, & constare, ac deponere eruptionem & tumorem omnem imposito paucissimo butyro? quod vero attinet ad putrefactionem, nonne uidemus conseruari uina in magnis dolijs intermixto pauco alumine, quæ alioqui citissime putrescant? quare nec mirum esse debet, si & eas, quæ in nobis fiunt, putrefactiones per interpositos pulueres quosdam prohibeamus. Atque hæc quidem ad materiam, quæ iam periculatur, idonea remedia sunt.

Ad eam vero materiam, quæ iam corrupta est, & restitui non potest, vna intentio est remouendi eam à corpore, quod aut pharmacis fit, quæ scilicet materia introrsum est, aut incisionibus, vel dissolutiuis, quum est extrorsum: habet autem & hæc gestiones suas à medico præparandas, non eas quidem, quæ ad benignum restituant, sed eas quæ euacuationem faciliorem reddunt: de quibus omnibus in particularibus morbis distinctius agemus, nunc enim generales magis percurramus; quàm autem remedijs abundare oportet in contagionibus, & modo vno modo alio vti necesse est, bene erit plura enumerare eorum, quæ in contagionibus valent, ut eligere possimus, quæ idonea magis sint.

Virentia ergo sunt viride æris, auripigmentum, chalcitis, chalcanthum, & quod

Subli-

A Sublimatum vocatur, & quod præcipitatum, & vocata ruptoria, & id genus : vicina vero vrentibus sunt sal gemma, nitrum, & sal, & aceti fex vsta, & alumen, & cuius ficus, & steruus columbinum, & vatrachium, & clematis, & thapsia, & euphorbium, & pyretum, & calx, & hermodactyli, & vnguentū Aegyptiacū, & trochisci Andronis, & diachalcitis, & eiusmodi. Resinæ vero, quæ & abstergunt, & exiccant, & materiam constantem faciunt, sunt terebinthina, laricina, abietina, cedria, thus, mastix, galbanum, myrrha, styrax vtraque, gummi, laser, & reliquæ.

Quæ vero tum in pulueres redigi possunt, tum decoqui, calida quidem & sicca sunt aspalathus, cupressus, iuniperus, cedrus, xilobalsamum, citrus, cedrus, agnus castus, guaiacum, agalochum, scordium, chamædrys, dictamnium nostrum, tum Creticum pentaphyllum, heptaphyllum, & phu, & verbena, & thlaspi, & vocata scabiosa, & cardo benedictus, quem Theophrastus alteram speciem Cnici agrestis facit, tum Gêrtiana, & aristolochia, & Smyrnum: item aromatica castia, cinnamomum, calamus aromaticus, iuncus odoratus, macer, nux muscata, zedoaria, dorenicum, malanga, iris.

Frigida vero & sicca sunt margaritæ, coralli, succinum, sapphiri, hyacinti, & in magno pretio habitus smaragdus, tum terra lenia, & bolus armenius, & semia, & sandali, & vocata bistorta, forte bulapathon, & lapathi genera omnia, præcipue oxalis, & trifolium omne, maxime quod odoratum dicitur, & consimilis herba, quæ vulgo gallica appellatur, forte onobrychis, necnon & cicorium, & cicerbita, & symphæa, & tamarin di, & cornu cerui, & os cordis eius, & cornu monocerotis, & rosa, & carum semina, & citria, & è liquidis acetum, & omphacium, & vinum oxycanthinum. Ex antidotis vero sunt theriaca, & mitridatum, & trochisci de viperis, & diamuscum, & diambra, & cyphi, & faccarum rosaceum, & eiusmodi.

B Quæ vero spiritualem antipathiam habeant non satis facile est iudicare, quæ eadem habent & eam antipathiam, quæ inter materiales qualitates versatur: quæ tamè nonnulla maiorem quandam vim præ se ferunt, quæ materialium qualitatum (ut supra diximus) existimandum est talia maxime esse terrâ lemniam, & bolum armenium, & scordium, heptaphyllum, & cornu monocerotis, & prædictas gemmas, præcipue smaragdum, & theriacam, & mitridatum, & si quid aliud in experientiam venit.

Vrentibus autem uti tum solum licet, quum contagio extra est, & ea quidem maligna, ac in principio: si enim introrsum sit contagio, adhibere quidem non potes vrentia in maiori periculo: extra vero si sit, apponere quidem potes, & debes, si maligna sit contagio, verum in principio solum iuuabis: si enim iam radices egit, & introrsum sese insinuat, ut nihil quidem proficies, si extra vrentia appones: licet tamen quandoque vicina vrentibus applicare, quibus admiscenda erunt pingua quædam, quæ introferant. At si extra quidem sit contagio, non autem maligna, nec sic quidem vrentia sunt applicanda, quæ per alias facultates leuiiores, & per abstergentia sola leuare morbum datur, ut in scabie, & similibus. de his autem in particularibus rursus dicetur, & quæ, & quomodo conueniant.

Calidis vero, & siccis uti tum debes, quum materia non valde acuta est, sed frigidior, siccis vero & frigidis, quum calidior est: quum autem horum multa styptica sunt, & substantiæ crassioris, inferius quidem examinabimus, quomodo liceat ea adhibere, & non adhibere. Porro: per decocta conuenienter ages, quum introrsum contagio est, ut in febribus: per pulueres vero, quum maxime, & multiplices facultate obstitere putrefactioni voles. Atque hæc quidem satis sint, quantum ad uniuersalè curandi rationem pertinet: nunc particularia prosequamur, à febribus incipientibus.

De curatione februm Variolarum, & Morbillorum. Cap. 4.

Inter febres, quæ in contagione versantur, illæ prius percurfæ fuere, quæ vocatas Variolas, & Morbillos emittunt, utpoteminus feræ: de quibus quidem agemus, quatenus nondum pestilentes sunt, nam & ipsæ in pestilentijs sæpe vifuntur, simpliciter autem pestilentes non sunt. Quoniam igitur diximus expulfationem illam Variolarum, Morbillorumq; quodammodo crifim quandam esse, & fequestrationem mēstruæ infectionis à sanguine, nulla tibi esse alia intētio debet, q̄ ut nō impedias expellentem naturam, sed iuues potius, si opus est: quippe eam impediunt nōnulli interdum phlebotomij, interdum purgatorij pharmacis: quare, quum tu videris febrē esse eiusmodi, quæ eas expulfiones aut faciat, aut factura fit, tum abstinence à medicamentis omnibus, sed naturam sine per se agere, nisi forte à principio magnam plenitudinem fueris conspicatus, tum enim licet vti purgante pharmaco, sed non acri & molesto. Quòd si iuuanda natura sit, locum prius procura, vt calidus decenter existat, vt æger pannis conuenienter tegatur, & ijs rubētibus, ut leui vtatur cibo, uino abstineat: tum uide, quæ causæ prohibeāt expulfionem, num carnis dēfitas sit, aut crassities materia: tunc n. iuuanda est natura ijs, quæ foramina cutis aperiant, & materiam attenuant, quales sunt caricæ, & feniculus, & carui, & apium, & similia, ex quibus cōmode decocta fiunt: sunt qui addāt lentes abiecta prima aqua decoctas, aliqui, qui & tragacanthā: quod quidem forte miretur aliquis, quando in lentibus & tragacantha contraria magis uidetur intētio inesse, quum & ingrossent, & inspissent sanguinem, & cutim obstruāt. Verum ita res accipienda est, quòd ebullitio sanguinis interdum temperata est, interdum non temperata, sed aut maior, quā oportet, aut tenuior, quā oportet: si igitur temperata est, crassior autem humor, qui feruet, tum neque lentes, neque tragacantha adiungi debet, sed fat erunt, quæ subtiliant: at ubi intemperata est, & maior, quā oportet, aut, quod excernitur, nimis subtile uisum fuerit, tum si prædictis addantur lentes, & tragacantha, recte facies, quoniam ita ebullitionē temperabis: quod & in sputo sæpe fieri oportet, quum plus aquo tenue est. Nec plura de his febribus dicantur.

De cura februm pestilentum communi. Cap. 5.

Nunc vero ad eas pertranscamus, quæ pestilentes uocantur febres, quæ uel partē maiorem perdant, uel multos saltem: quarum, quæ maiorem partem perdūt, uere pestilentes dicuntur, quæ uero multos solum, malignæ magis dici solent: quoniam autem gradibus solum differunt, & communem quandam naturam habent, communes primum earum curationes, & intentiones trademus, mox & proprias prosequemur. Ergo ijs primum consideratis, quæ diximus esse circa contagiones consideranda, analogia scilicet, loco, tempore, & ante alia morbi origine, extrinseca ne sit, an intrinseca, scito & in his illa tria præcipue esse attendenda, ad quæ prius diximus esse omnia intentionem dirigendam, seminaria scilicet, materiam periclitantem, & eam quæ periclitata iam & prorsus corrupta est: ac quoniam supra dictum est seminaria posse uniuersaliter uel extingui, uel frangi, uel educi, uel per antipathias repelli, uidentium est, quænam ex his in pestilentibus febribus conuenire possint. Ac primum quidem extingui seminaria per urentia nō datur, quoniam febris iam introrsum facta est, nec satis tutum est introrsum assumere quæ uerunt: extra uero si apponas, aut nihil operaberis, aut cōtagē exagitabis uehementer, quare

Aquare per alia ingenia age. Vtrum autem extingui per frigida possint, vt per aquæ potum, dubitationem habet, qm. & si aqua, quatenus frigida, iuuare possit, attamen, quatenus humida, obesse non parum videbitur, q̄ augeat putrefactionem: nō solum igitur propter hanc causam nocere potus aquæ potest, sed & ob illud est, q̄ materiã crudiorẽ reddit, & obstructionẽ adauget: quapropter in maiori parte harum febrium abstinere ab eopoto melius est: nihil tamen prohibet certis casibus etiam conuenire, quum febris ardens est, & cholera quodammodo furit, si & reliqua consentiant: tum. n. magis prodesse frigiditas, q̄ obesse humiditas, potest. Igitur quum extingui non nisi rarissimè possint seminaria febrium contagionem pestilentem habentium, videntur, vtrum saltẽm educi possint: sed certe & hoc difficulter admodum fit, per se. n. seminaria valde dispersa sunt, & si educi detur, educuntur quidem per educationem materiã, cui sunt hærentia, quõ tamen fiat, & quibus modis melius, quibus difficilius, paulo post ostendemus, quum de materiã euacuatione tractabimus. Superesse igitur videtur, vt maxime procuremus ea frangere, & per antipathias repellere: eorum autem quæ frangunt, oĩa quidem potentia sicca sunt, sed alia calida quidem sunt, alia frigida, & rursus alia sicca tm sunt, alia etiam stiptica, & crassæ substantiã: quare & dubium est, vtrum calidis vt liceat in his febribus, & vtrum stipticis: nam calida videntur & febrem augẽre, & acrimoniã seminariarum, stiptica vero videntur obstruere, & transpirationem intercludere, & materiã crassiorẽ facere. Ad quæ dicendum est diuersitates & analogias contagionũ considerãdas esse: alia. n. ad crassiores, & pinguiores humores hãt analogiam, alia ad subtiliores, & acres magis, & alia ad spiritus etiam: porrò in quibusdam obstructiones multæ sunt, in quibusdam pauciores: ubi igitur analoga est contagio ad crassos, & frigidiores humores, præcipue si & obstructiones non pauca sint, bene erit siccis vt, quæ etiam calida sint, frigida autem minus conuenient, maxime si & stiptica fuerint crassæ substantiã: at vbi analogia ad subtiliores, & acriores humores sit, vel ad spiritus ipsos, obstructiones autem pauca fuerint, tũ decet per sicca illa agere, quæ simul & frigida etiam sint, quæ si etiam stiptica fuerint, nihil refert, frangunt. n. hec maxime, & virtutem continent, ne dissoluatur, quod potissimum accidit in his febribus: Porrò si ea, quæ per antipathias valent, vlla in cõtatione conuenientia sunt, in hac certe cõuenientissima, & maxime præsentanea sunt, in qua cõtages venenis quibusdam assimilatur: quare his maxime vtendum, nec vnquã deferenda, quæ tum repellendo, tum & confortando iuuant: atq; hæc quidem intentiones ad seminaria habende sunt, quæ si ab aere, uel alio depẽdeant, illud etiam principium extinguedum, & frangendum tibi erit. Ad materiã vero, quæ in periculo est, primum illud æquum est quærere, vtrum euacuatio vlla conueniat, & qualis: ac conuenire quidẽ, quũ plenitudo adest humoris ad putrefactionẽ parati, manifestũ est: ubi uero plenitudo ea nõ adũt, sed corruptio tota è contagione depẽdeat, (nihil. n. prohibet ali cui pbe sano existẽti cõtationẽ inferri) tum nõ est procurãda euacuatio materiã periclitãtis, p̄sertim phlebothomij, aut pharmacis: quin imo de his dubitatio est, & cõtroversia inter medicos, vtrũ sint adhibẽda in ea cõt. materiã, q̄ cũ plenitudine pestem affert: q̄ppe sunt, qui in omni pestilẽtia nõ semel solũ, sed & bis sanguinẽ hauriant, rōnem autem facti addunt, q̄ hic morbus sit magnus, imo omniũ maximus, q̄ ebullitiũ in sanguine magna fiat, q̄ peccatũ in ipso sanguine quasi semper sit, & corruptio, q̄ per phlebothomias bene euentetur corpus, & transpiret, q̄ natura mul-

tum in his febris grauetur, quæ nisi subleuetur, morbum nõ ferat, nõ expellat, C
 non concoquat: propter quod multi uisi sunt, quib. phlebotomia facta, statim leni-
 cularũ expulsiõ facta fuit, quũ prius nulla apparet: contra alij magnopere à phle-
 botomijs cauent, q̃ experientia constat partem maximam eorum, quib. detractus
 fuisset sanguis, paulo post aut obiisse, aut in deterius lapsos, ut annis 1505. & 1528
 manifeste visum fuit. Qua in re mihi ita dicendum videtur, q̃ aut contagio extrin-
 secus concepta est, aut intrinsecus primo in nobis facta, & hæc rursus vel in initio
 est vel ita ualde sparsa: si igitur extrinsecus venit contagio sive in initio sit, siue nõ,
 nunquã sanguis est per phlebothomiã mouendus, ea de causa, q̃ contages intror-
 sum trahitur, & uersus cor, tam ea, quæ circa summa est, q̃ ea, quæ in uenis pulmo-
 nis, nisi adeo magna plenitudo uideatur, ut ferri non possit, tum. n. licet phleboto-
 mia uti, sed & hoc circa initia; propter quod superiorib. annis, in quib. cõtages ex-
 trinsecus in nos uenerat, maior pars eorũ, quib. secta fuit uena, perire. Si uero cõt-
 ages in nobis primo aborta fuerit, securius quidẽ possumus detrahere sanguinem,
 sed & tunc ab initijs, & quum plenitudo vř: in uniuersum. n. hoc constare debet,
 quũ iam sparsa cõtagio est, & seminaria late iam diffunduntur, nihil uenę incisionẽ
 iuuare, quinimo longẽ nocere magis, qm̃ omnis agitatio, quæ in sanguine fit, putre
 factionem ualde adauget, q̃ seminaria magis misceri accidat, & sinceræ partes cũ
 infectis, non aliter, q̃ si in craterem aquę salis aut fellis modico iniectis, si quiescat
 aqua, & non agitetur, minus salsa, & amara permanet, si uero agitetur, statim to-
 ta contaminatur permixtis minimis inuicẽ: quare non solum superiorib. annis, sed
 semper, & in alijs quoq; pestilentijs visum est magnã phlebotomatorũ partẽ rẽ mo-
 le egisse, q̃ in angustio sit tẽpus, in quo uenę sectio cõuenit, in amplo aut in quo nõ
 conuenit: quare bene perpendere opus est, qñ, & quõ feces. Quod si secunda sit ve-
 na, satius etiã num existimo secandã esse, eã, quæ in talis est, aut hæmorrhoidas ape-
 riendas: hæ. n. & si non oēs uenas, quæ ad cor possunt deferre contagem, diuertunt,
 at quarundã tñ cursum ab eo reuocant, & contagẽ amouent: sed certe conuenien-
 tius agũt, qui per cucurbitulas multas cõminuere sanguinẽ uolũt: nihil ergo te mo-
 ueat ad secandam uenã, q̃ morbus sit magnus, maior. n. fiet, si secueris, maior quoq;
 & ebullitio, & corruptio in sanguine, transpiratio aut minor. Quod aut expulsiõ lé-
 ticularum in quibusdã uisa fuerit facta phlebotomia, non potentiam maiore uirtu-
 ti additã mōstrat, sed Symptoma maius: sicut. n. commota aqua calida, euaporatio
 fit maior, ita & hic commoto & agitato sanguine euaporatio excitatur maior, quæ
 ualde stimulans uirtutẽ expulsiõis irregularẽ facit, non qualẽ natura per se, quasi
 crisiã faciens deligere solet: cuius signum est, q̃ statim delitere consueuere expul-
 siones illas, quas symptomaticas uocant: quare nec ijs apparentib. multa spes nos te-
 nere debet. De ea uero euacuatione, quæ per medicamenta purgatoria fit, similiter
 nec plane cõuenit inter medicos, quibusdã parcentib. medicamentis, q̃ uideant ijs
 assumptis egros quasi à summo ad imum cõcidere, alijs uero uel crebro exhibëtib.
 & alijs placidiora quidẽ, alijs acerbiora propinantib. de quo rursus penẽ idẽ dicen-
 dum, quod de phlebotomia, nã & pharmaca intorsum trahunt contagẽ, & sangui-
 nem maxi me agitãt, & permiscet, propter quod multi uisi sunt, quasi de omni uir-
 tute decidisse. Igit, nisi magna appareat plenitudo, bonũ est à pharmacis abstinere,
 quod si affuerit, apta autẽ, ut euacuari possit, maxima circa initia, (multę. n. mate-
 rię non sunt crude etiam per initia) tum solutiuis uti potes: placidiora uero ipse
 anem

Anem magis, quam acria: quæ si non sufficiant, ea crassiores humores educere, danda quidem & acria, suadeo, sed quæ titatis minoris: porro nec displiceat euacuatio illa, quæ per urinam fit, & quæ per sudorem: auxilia præterea illa, quæ supra dicta sunt ualere ad materiam, quæ corrupta incipit, prætermittenda non sunt, ac in primis quæ exiccant, quorum quæ simul calida sunt, tum exhibeantur, quum crassiores, & segniores humores sunt: quæ vero frigida, ubi tenuiores & acriores sunt: tum nec displiceant, quæ imputrescibilia ipsa existant, intermissa prohibent putrefactionem: quorum multa etiã spirituale antipathia habet, & partim repellunt, partim confortant, ut odorata.

Materiam vero, quæ iam corrupta est, non intra debes relinquere, sed secernere, & extra pellere, quantum potes: facit id quidem sepenatura modo per maculas quadam, modo per pustulas, modo per abscessus alios, ut plurimum autem per alui deiectionem: verum, quum segnis natura est, tu eius officium assume. & euacua interdum clysteribus, interdum lenientibus, interdum purgatorijs pharmacis: verum caue, ne stimulum multum adhibeas, quum quæ corrupta sunt, non possunt irritamentum magnum, lubrica ipsa existentia, atque etiam valde irritantia. Sunt qui per Aloem aut diebus singulis, aut alternis leuiter purgant, alij per alia: cuius rei certa methodus esse non potest, sed discretio medico opus est.

De curatione februm, quæ Lenticula vocantur. Cap. 6.

Nunc de particularibus magis agamus, ac primùm de curatione earum februm per tractemus, quæ, quæ non vere pestilentes sunt, malignæ tantum dicuntur, quales illæ fuere, quæ annis 1505, & 1528 tam large apparuerunt, quas alij Lenticulas, alij puncticula, vel petiulas appellauerunt: de quibus diligentissime agendum videtur, quum sæpe per epidemias reuertuntur, sæpe sine ipsis enascuntur, ac nunc etiam per Italiam visuntur, certis autem regionibus maxime familiares. Referemus autem in primis, quo pacto medici eas curabant, quum primum in eas perinde, ac ignotas incidere: inter quos tanta discordia orta fuit, ut penè ludibrio haberentur: nam ut ad victum ordiamur, alij liberaliter & large nutrire ægros iubebant, quæ dicerent virtutem plurimum dissolui, ita præcipere Hippocratem, ita principem Auic. alij tenuissimum victum dabant, exitimantes egritudinem à plenitudine multa dependere: alij extremorum quibus medio cruditatem tenebant, uti securam magis: meracum nonnulli propinabant, nonnulli aquam aut simplicem, aut vino granatorum permixtam. Sed nec minus circa phlebotomias controuersia oriebatur, alijs protinus, & large sanguinem hauriretibus, alijs nunquam uolentibus secare uenam, quæ uisissent maiorem partem eorum, quibus secta fuisset, uitam finire, inter quos alij putantes media quadam uia incidere, hæmorrhoidas aperiebant. Porro & circa euacuationes eadem dissensio agebat, alij narcoticis medicamentis utebantur, alij aut nullis, aut leuioribus, nec deerant, qui dicerent eam febrem sudoribus esse finire: quæ in re & Empiricis quoque & Chymicis suas partes habuerunt, qui sublimatis quibusdam liquoribus ad eam rem efficaciter uterentur, à quibus plurimum mortui sunt, multi ad Orcipostas deducti, quidam omnino saluati: maior medicorum pars more empiricorum à uenenis similitudinem accipientes, ipsis utebantur, quæ ad uenena solent apponi, quare & per bolum armenium, & terram lemniam, & eiusmodi medicabantur contra alij isthæc negabant esse adhibenda, quæ obstruerent uenas, & foramina, quæ expulsiones impedirent, sed communibus digredientibus agebant: nonnulli existimantes morbum in aduersione consistere ea dabant, quæ aduersioni aduersantur: inter quas controuersias magna mortalium pars, & nobilitas urbium perijt. Nos, quæ partim longa experientia

experientia, partim ratione comprobauimus, in medium adducemus, si tanta in re **C**
 præstari mortalibus, aliquid beneficium possit: quod certe fiet, si, quæ circa contagio-
 nes contemplati fuimus, non aspernabunt. In primis igitur ante oculos ea sunt habenda,
 quæ supra de analogia eius febris, & causis dicta sunt: quoniam ergo eius analogiam dixi-
 mus nec ad spiritus per se esse, neque ad acres humores, sed ad mediâ quandam mate-
 riam, qualis est sanguis, in qua dissoluatur quædam virtus, sed non vehementer, & cito,
 incipientes quidem a victu melius egisse illos existimamus, qui mediocri victu vte-
 bantur, sic. n. & æger non grauabatur, & cõseruabatur virtus: quare & nos hac die-
 ta ægros semper nutriimus, interdum quidem subtrahentes magis, interdum & appo-
 nentes: neque, n. hæc febres semper in eodẽ sunt, sed aliæ ad acutas magis accedunt, aliæ
 ad tardiores, prout & sanguis modo biliosior est, modo pituitosior. Potus autem, si fie-
 ri potest, non est vino detur, quoniam euaporatio multa in his febris accidit, & delirium fa-
 cillime consequitur, quod pessima res est, nõ solum quod circa nobilissimum membrum ver-
 setur malum, sed ob id, quod parere nolint ægri: sit ergo aqua vel simplex decocta, vel
 aceto mista, qui potus ante alios mihi idoneus videtur: quod si stomachus forte nõ fe-
 rat, nihil prohibet cinnamomi paululum admisceri: sunt, qui miscent syrupum ace-
 tosum, aliqui qui citri succum: sunt etiam, qui magis agent aquas, quæ Sublimata vocantur,
 cur, vel Cichorij, vel Oxalidis, vel Cicerbitæ, uel Boraginis, & id genus: quod si vinum cõ-
 cedendum sit, eligatur, quod pauciferum vocatur, à Grecis *ἀλεξίφορος*, sapore acerbum.

Aer vero, si quid vitij continere videbitur tibi, aut permutetur, aut bene perfle-
 tur, aut per irrationes & suffitus emendetur, tum reliquum diæticum regimen re-
 ste dispensetur, vt par est.

Quod vero ad medicinalia attinet, quærendum in primis de phlebotomia vide-
 tur, vtrum conueniat in his febris, an non, & quando, & quibus est *venis*, quoniam certe **D**
 res cecidit annis superioribus, vt maior pars phlebotomatorum perierit: causam
 ego arbitror inde fuisse, quod febres illæ tum maxime ex acre contingere (vt dictum est)
 quare, extrinsecus quum venisset contagio, circa summa in corporibus præcipue vige-
 bat, & in venis remotioribus. facta igitur phlebotomia introrsum statim trahebatur
 in spiritualia: adde & illud, quod febribus his lenibus, & placidis apparentibus non fiebat
 venæ sectio circa initia, sed tum maxime, quum seminaria iam dispersa erant, & radi-
 ces vndique egerant: quare secta vena sanguis plurimum quidem agitabatur, & cõmiscer-
 batur, parum autem de seminarijs, & de corrupta materia secum educebat: vnde in di-
 scrimen ponebatur magis æger, quam iuuaret. Si igitur & nunc quoque, aut futuris tem-
 poribus extrinsecus uideris accessisse contagionem, non affueris autem circa principia,
 præsertim si nec adesse magnam plenitudinem animaduertis, tum satius erit venæ
 parcere: at uero, si corruptio in aliquo primo enata fuerit, si uocatus fueris ad prin-
 cipia, tum sectare venam incide, & sanguinem multum extrahe, si reliqua cõsentiant:
 quod si post tertium diem, aut quartum solum accesseris, tum maturius consule: si tamen homi-
 nem sanguinis multi præcipue & fibrosi præmanibus tibi Fors dederit, etiam aude
 sanguinem haurire, nisi natura tentauerit expulsionem aliquam: ceterum, quum valde
 sparsa contagio est, sectioni parce, sed cucurbitulas appone, nisi ualde magna sit ple-
 nitudo, ea. n. quum est, melius aut per pharmaca tollitur, aut per apertionem hæmor-
 rhoidum, aut punctionem saphenæ. De pharmacis uero purgatorijs eadem animad-
 uersio habenda est, nam & ipsa à circumferentia introrsum trahunt, & sanguinem
 ualde exagitant, & non multum de seminarijs educunt: si tamen plenitudo humorum
 uisa

A visa fuerit, nisi ex ijs fuerint, qui contumaces sunt euacuationibus, si potes, à principijs euacua, alioqui aut nihil moue, aut solum, quantum sufficiat educere, quæ iam corrupta est materia: sint autem solutiua aut Aloe, aut Cassia siliqua, aut Manna, aut Syrupus rosatus solutiuis: expertum autem est pharmacum illud multum valere, quod per Agaricum fit, & Syrupum rosatum solutiuis: vehementiora uero mihi non placeant.

Quod uero ad sudorem attinet, non paruo teneri errore illos existimo, qui indiscrete uolunt finire has febres per sudorem: nam, si obstructio forte adsit, si plenitudo, si cruditas, non solum nihil proderis per inducentia sudorem, sed magnopere ledas: multum preterea refert, quibus sudorem puoces, sublimiorum enim multa, presertim Chymistica, calidissima sunt, & febrem ardentissimam reddunt, ac uirtutes exoluunt: tum autem non damnem inuitandum esse sudorem, quum maculae apparent quidem, sed ægre natura expellit, reliquis consentientibus: quare nec male uidentur facere, qui decocto Foeniculi, & Laca, & Caricarum utuntur: utilius autem fiet, si ea addantur, quæ simul & contagioni obsistunt, qualis est Scordium herba, & Trifolium odoratum, & quæ Luluia uocatur, forte quæ & Oxys apud Plin. & uocata Gallica, & similia: placent quoque & quæ per urinam multam materiam educunt, nam multas ex his febribus uidimus per eiusmodi crism finitas. His ergo confideratis scio reliquam curationem in eo consistere, quod putrefactioni, & contagio ni omnibus ingenijs aduersatur, tam per ea, quæ cõia & alijs febribus remedia sunt, quæ per propria contagiosis: quum autem, quæ propria sunt, omnia quidem potentia sunt sicca, & siccorum alia calida, alia frigida, & rursus alia etiã styptica, & crasse substantiæ, quæ fortasse aliquis, utrum calida conueniãt in his febribus, similiter & utrum styptica, & quæ sunt crasse substantiæ: qua dere

A LOYSIVS MVNDELLA, medicus

B Brixienfis, uir doctus & diligens nonnulla ad nos scripsit, ac præcipue super Smaragdo, quæ aliqui medici ueluti arcanum quoddam, & uenerandum antidotum habent: bene igitur erit de hisce dubijs (ut promissimus) nonnulla dicere, quæ maxime ad hoc febris genus pertinere uidetur. Primum igitur, quantum ad calida attinet, quum multæ harum febrium in sanguine pituitoso consistunt, & materia in eo genere crassiori, si quis per calida in ijs agat, nihil (ut opinor) nocebit, aut si frigidis calida tamen permisceat, presertim aromatica, & quæ excellenter aduersant putrefactioni: si uero biliosior fuerit sanguis, conuenientiora erunt frigida, siue pulueres fuerint, siue decocta, siue alia: atque in his si est styptica adhibeas, nihil officies, nisi ualde multa obstructio fuerit uisa, quod rarius in eo sanguine accidit: quare nec dubita per hæc naturam, & macularum expulsiõnem impedire, si sanguis subtilis sit, nam potius ebullitionem temperabis (ut in Variolis dictum est,) ab his uero magis cauendum tibi sit, quum crassior est sanguis, & obstructiõibus paratior. Ceterum illud notandum est, quod stypticorum quædam crassissimæ substantiæ sunt, & summe astringentia, ut pontica, & austera uocata, quales immaturi Fructus, & Sorba, & Corna: atque hæc quidem magis cauenda sunt: propter quod nec uinum laudẽ, quod ex Oxyacatha fit, nec quod est Cornis: alia uero simpliciter acerbata sunt, qualis est aqua uino Granatorum admixta, aut aceto, aut Syrupo acetoso, uel succo Citrij, & Aurantij mali, & Limonis, & similia: atque hæc secure cõcedi possunt, nihil enim quum nocere possunt, tum uel maxime iuuabunt, quæ & sicca potentia sint, & frigida. Quantum uero ad pulueres spectat, in uniuersum dicatur, quod eorum, quæ terunt, alia propter durtiẽm, & siccitatẽ semper adeo ita constant, ut, quanquam multa opera ea teras, nunquam tamen apta sint in

farinam

DE CONTAGIO. MORB. CVRAT.

farinam minui, hoc est in tam tenues partes, quin semper actu talia non percipiantur, qualia sunt Ferri, & Aeris segmenta, & Marmoris, & Vitri, & multorum lapidum: alia uero sunt, quæ q̄ optime in farinam vertuntur, ut Margaritæ, & Corallia, & Cæmarum multe, similiter & Sphragis, & Bolus armenius, & plures aliæ terræ: rursus quædam teritorum cum liquidis nunquã ita misceri possunt, ut in unũ cocantur: quædam uero ita coeunt, & coalescunt, ut actu esse per se nunq̄ sensu ullo discernantur. Qui igitur pulueres in farinam teri non possunt, nec bene cũ liquidis coalescere, hi adhiberi in hac febre non debent, quoniam aut in stomacho, aut in intestinis residebunt, aut, quò oportebat, non distribuentur, quare indigesti nocent non parum: qui uero in farinam bene conteri possunt, & bene cum liquidis coalescere, hi non modo cauendi non sunt, sed maxime affectandi, quoniam antipathiam tum materialem, tum spiritualem aduersus contagiones habent, tum uero & intermixti humoribus alia etiam ratione prohibet putrefactionem illorum, pro subtilitate aut, & tenuitate, ad quam redacti sunt, neque obstruere possunt, neque expulsionẽ ullã impedire: eiusmodi aut sunt, & Sphragis lemnia, & Bolus armenius, & Margaritæ, & Corallia, & Hyacynthi, & Sapphiri, & Tormentilla, & Bistorta uocata, & cornu Cerui, & Monocerotis, & Scordium, & id genus multa. De Smaragdo autem specialiter dicendo ego quidem ab antiquis nullam talem attributam illi prerogatiuam inuenio, qualẽ recentiores quidam medici attribuunt: quoniam autem de rerum uirtutibus loqui possimus aut per experientiam factam, aut per rationẽ, ego quidem super hac re experientiam sufficientem fieri satis difficile arbitror: nam & si aliqui assumpto Smaragdo ter & quater uisi sint euasisse, infida tamen est, ad uniuersale si illatio fiat, quoniam incertum est, per accidens ne contigerit, an per se, nisi ratio ad comunem naturam fiat: potest aut ratio certe fieri, quod Smaragdus ualeat ad eiusmodi febres debeat, quod frigidus sit, & siccus, quemadmodum & de alijs dictum est, habere aut prerogatiuam super alia tanquam secretum quoddam antidotum ratio nulla afferri potest, quoniam, an agat & per spiritualem antipathiam, nec ratione, nec experientia cognitum est. regium tamen sit medicamentum, quod magnopretio uenit. Quærat autem quis & de Guaiaco ligno, & de radice Cinarum, de qua in Gallico morbo dicemus, utrum conueniant in hac febre, quoniam utrunque & exiccet ualde, & sudorem mouet, & putrefactioni resistit: ad quod dicimus nullam nos habere de ijs circa has febres experientiam, uerum, quantum per rationem possumus existimare, credendum est utrunque ualeat eã, in replurimum, & Guaiacum quidem, quia ex subtilissimis partibus constat calidis ac siccis, propter quas & ualde exiccet, & sudorem ciat: est etiam & resinosa ea aabor, quare mire & ad contagiones ualeat: decoqui autem in aqua debet per misto etiam aceto, ne febre augeat, quia de causa conuenientior etiam erit, ubi pituitosior sit sanguis. Radix uero Cinarum siccissima quidem est, resinosa autem non est, nec calida, quantum sensu percipi potest, quare & dubium est, quomodo sudoris adeo prouocatiua sit: fortasse igitur eorum est, quæ potentia talia quidem sunt, sed remote, hoc est, quorum calidæ partes tarde actu fiunt, pro quod & ipsa sudore mouet, quum separata mistio ne actu tandem fiunt igneæ, & subtilissimæ partes, uel forte, & si particula, ex quibus constat, per se calidæ non sunt, propter siccitatem tamen, & tenuitatem accendunt calidore nouo, & ita sudorem mouent: & ipsa igitur conuenire his febribus potest, quoniam in & ualde exiccet, & sudorem faciat, & foramina cutis aperiat.

Ex Syrupis autem ualent Acetosus, & Oximel, & de Fumoterre, de Epithymo,

DE CONTAGIO. MORB. CVRAT.

defuncto alius induebat eam uestem, & hoc alius, & alius, donec monefacti è töt de C
 functis uestem combuffere. Nec minüs cauèdum est ab aere, in quo ager degit: qua
 re ad aperta sint ostia, & fenestæ, præcipue quæ in Boream spectant. Circa egrü sunt
 flores, & fructus odorati, & frigidi, Rosa, Ligustrum, Nymphaea, Viola, Citria, Li-
 mones, poma Apia, Volema, Cydonia, Perlica: fiât & suffitus ex aqua Rosata, Cam-
 phora, & caryophyllis. Melius aut est, si potes, egrum nullum uisere, cõuentus homi-
 num fugere, domi manere, q̄ munda sit, quæ probe persfetur: tũ non incalefcat mul-
 tum, ne cutis foramina ad hauriendã cõtagem aperias: quò uero, & qui inspirat aer,
 syncerior ingrediatur, tu quidem semp ore uersato aut iuniperi grana, aut Gentia-
 næ radicè, uel Galägæ, uel Casiam lignèã, uel Macerem, aut Semen Citri: nares quo
 que tangito spongiola, aceto, & aqua rosata infusa. Indumenta mūdissima uestito,
 & non è lana, si potes, sed è serico, quæ èt sepius mutato: nec laudè, q̄ inedia quærun-
 ticum corpus facere, qm̄ uenas inaniant, & auidas attrahendi reddunt: neq; tamen
 crapulam uolo, sed uictũ, qui parcus sit, nõ alienus à cõfucto, oēs.n. mutationes in-
 solita: cũ in omnib. tum maxime in hoc morbo damnari ab Hippocrate cõsueue-
 re. Nec displicet, ut aut Theriaca, aut Mitridato, aut terra Lēniã, uel Bolo armenio
 cũ aceto utaris. Vtile quoq; est, & iã expertũ Diacordion antidotũ, quod cõposui-
 mus nõ solum cõseruationis, sed & curationis gratia. Laudo èt, ut pillulæ illæ, quæ
 cões uocant, duæ aut tres ante cenam singulis tribus diebus capiantur: Per hæc igi-
 procurandũ est, ne eger fias. Quòd si quis iam factus est ager, & contagè concepit,
 hoc pacto regendus erit: in primis, si febris ex ijs est, quæ paucis horis perdere ho-
 minem solèt, qualis & ea est, quæ in Britãnia sudor appellat, nullus uictus exhibeãt:
 medicamentum aut ullum utrum sit afferendum, hêt dubitationè, & an in Britãnia
 rectè faciant nullũ aliud auxilium adhibendo, nisi situm, & decubitus, per què su- D
 dent: uerum meo quidem iudicio, & in Britannia, & alijs locis, ubi q̄ acutissime pe-
 stis cõcepta fuerit, bene agèt, si statim ad ea recurrat, quæ per ubiq; antipestiam
 diximus obfistere cõtationibus feris, quale est Sphragidis drac. j. cornu Monocero
 tis scrup. j. aceti vnc. ʒ. aquæ rosatæ unc. j. Porro in Britannia, si sudor forte detinea-
 tur, aut quia eger nõ assuetus sit sudare, utpote densæ carnis, aut alia de causa impe-
 ditus, mihi nõ displiceat illa adhibere, quæ diximus sudorè mouere consueuissè, &
 simul obfistere cõtationi. In alijs uero febribus, quæ eã acuitatem non habent, ac-
 ta: tñ respectu earũ, quæ malignæ tm̄ dicuntur, hæc adhibeãt curatio: uictus in pri-
 mis sit liberalior, q̄ in puncticulis uocatis, quo uirtus custodiatur, quæ in uere pesti-
 lentibus uehemèter dissoluitur, q̄ earum analogia uel ad spiritus est, uel ad acutior-
 res humores, & putrefactiõs cita, & amplior: uinum tñ non propinet, tamen si aliqui
 sunt, qui prebent, èt meracissimũ, non rectè autem, qm̄ febrem in furorem uertit,
 quum præsertim per alia refici uirtus sine eo periculo possit: bibant ergo uel Oxy-
 cratum, uel aquã cum uino granatorũ, aut cũ succo Limonum permissam: carnes,
 si alis sint, & aqua rosata sepius inter coquendũ irroratæ, placeant mihi magis, nec-
 non, q̄ à mulierib. gelatine uocant: sercua uero sint è Lactucis, & Endiuia, & Bora-
 gine, & Cerasis acerbis, & Oriza, & Panico cũ pauco aceto, aut omphacio: nec ace-
 taria denegentur è Cichorio, Cicerbita, Oxalide, Boragine, Melissophyllo, Cõdril-
 la ea, quam Crencanum rustici appellat, necnon è floribus Citri, & Buglossæ, & Bo-
 raginis, & ciufinodi. Phlebotomia mihi nulla sit in his febribus, quoniam rarissime
 in nobis primo sunt, sed extrinsecus ueniunt, aut è fomite, aut etiam ex aere, aut ex

A vno in alium, uerum, quocunq; modo accidat, sectio uene parum prodesse potest, q̄ feminaria non possunt educi, multum autem obeffe, q̄ & contagio introrsum trahatur, & sanguis non mediocriter agitur: propter quod non in Lenticulis solum sed & in uere pestilentib. febr. experientia constat maximā partem eorum, quib. secta fuit uena, perijisse. satius ergo erit & in his p̄ cucurbitulas sanguinē imminuere. De pharmacis quoq; quę solutiua dicuntur, eadem dicenda sunt, quę supra diximus in Lenticulis: nam & in his febris controuersia est inter medicos, alijs per acerrima iubentibus esse euacuandum, alijs per placidissima, quod & nos ex nostris principijs rectius factū arbitramur, tū q̄ materia pauco indiget stimulo, utpote plus nimio corrupta, tum q̄ per acria agitatio multa in humōrib. us fiat, & euacuatio pauca seminariorum: quare ad materiā, quę in dies corrumpitur, & euacuatione indiget, si uel p̄ clysteres, uel per leue aliquod pharmacū corpus expurges, sat esse poterit ibi, quales sunt uel Cōmunes uocatę pilulę, uel Casia siliqua, uel etiā Rhabbarbū, uel Syrupus rosatus solutiuis, quem ego in hac labe omnibus alijs p̄fero: quib. proetate, & tēpore, & morbo, & alijs uti poteris uel quotidie, uel tertia, aut quarta quaque die, ut expedientius tibi uidebitur. His ergo rite perceptis extinctioni cōtagionis intende studium omne, & curā omnem cōuerte: quare nec cōa digerentia curato, sed syropos (ut medici uocant) longos cōficio, ægrum coge, ut inde die noctuq; bibat: nō solum autem, quę in lenticulis dicta sunt, remedia hic et̄ adhiberi possunt, sed & si aliqua ualentiora sunt, eligenda erunt tibi, ea p̄sertim quę omni antipathia iuuat. Aquę igitur sint Oxalidis, Luiuļę, Cicerbitę, Cichorij, Nymphę, herbę Gallicę, Trifolij odorati, Lichenis, quibus syrups sui addant. Valentissimū est & hoc, quod hēt succi Limoris lib. ij. Aceti vnc. iij. Boli armenij vnc. j. quę simul cōmista p̄ diē macerari sines, mox per elambicū in aquā vertes, cuius vnc. iij. exhibere poteris uel solas, uel cum syrupo aliquo: q̄ si ardetem febrē uideris, ætatē aut̄ iuuenilē, & robustā, cōsuetā potui aquę, ceteris consentientibus nō displiceat mihi aquę frigidę potus cū syrupo acetoso, uel succo Citri. Pulueres porrō ne eos prætermittas, qui maxime per spiritualē antipathiam valent, quiq; imputrescibiles ipsi existētes prohibent putrefactionē in uicinos humores ferri. Quod si aut Carbunculus aliquā in partē irruerit, aut Bubo circa pubem, aut post aures Parotis in federit, primū quidē caue, ne aliquod horum represseris, sed potius euoca, quantū potes: si ergo Carbunculus fuerit, qui in orbē urat, & corrūpat mēbrum, tum protinus nulla interposita mora, aut cādenti ferro totū inure, & seminaria interfice, aut caustico aliquo age, quale uel Aegyptiacum unguētum, uel fermentum cum succo Scyllę, & Sublimato uocato, quod expeditissimum est: mox, ubi crusta ceciderit, butyro sūp̄imposito ulcus mūdifica, sed diu ad apertum tene: si uero Bubo pestifer fuerit, sed immaturus, scarifica tñ, & cucurbitula aliqua magna sanguinē infectū ex trahe, mox matura, sed pmiscendo, quę euocant, & itangunt seminaria: cōueniet farina seminis Lini, & Fœnogreçi, & Althęa, & Narcissi, aut Lilij radix, & Galbanū, & Opoponacū, & Nitrum, & Sulfur, & Cedria, & Styrax liquida, è quib. emplastrum fiat, ad idē ualēt & Diachylon, & Diachalciteos, aut & Buboniū contusum, uel solū, uel decoctum cum Cæpe adiuncto Galbano, Styrace liquida, & axungia: est aut̄ (ut arbitror) Bubonium, quod Gręci *δύσπα*, uocant, VIRGILIUS Amellum appellauit, copiosissimum autem est in agro nostro in uicinis Benaco collib. & Venetijs prope Licciansuinā ad Medoaci ripas furculi multi ab una radice quasi sylua quedam

DE CONTAGIO. MORB. CVRA.

quædam tolluntur, quos vestitiua folia subaspera, angusta, digito longa, virætia: flores C
 circa summa multi, aspectu pulchri spectantur, medio lutei, ceu chamæmeli, circum
 vero purpurei, in orbem stellæ modo dispositis foliis: herba tota mire ad Bubones
 valet, vnde & Bubonum appellatum fuit. Vbi igitur abscessus aliquanti sper matu-
 ruerit, tum ne expectato exactam maturationem, sed aperi, aut ferro ignito, aut cau-
 stico aliquo, mox absterge, verum non leuibus, & communibus absterfuiuis, sed ijs,
 in quibus est exiccatio maior, qualis est Iris, & Aristolochia, & Peucedanum, &
 Helleborus, & Terebinthina, & farina Lupinorum, & id genus: ad Parotidas autem
 eisdem ferè & concoquentibus, & euocantibus est utendum. Si igitur per hæc fra-
 cta aliquantulum egritudo uidebitur spem aliquam polliceri, per eadem remedia re-
 petita curationem absolue, sin autem contumax adhuc, & nihil parens remediis ap-
 parerit, ego (quod in medium afferam) non aliud maius remedium excogitare scito,
 q̄ hoc, quod habet, succi Lululæ vnc. ij. succi Citri unc. j. Diacordij nostri. drach. j.
 specierum cordialium è gemmis scru. ij. aceti unc. j. omnia bene misceto, & totum
 haurito, quod si nihil iuuabit, scito morbum esse maiorem, q̄ humana remedia. Sūt,
 qui in Smaragdo maxime confidunt, qui in Bolo armenio, qui in Scordio, qui in Di-
 ctamno nostra. Habet autem Diacordion nostrum, Cinnamomi, Casia lignee añ.
 vnc. 5. Scordij vnc. j. Dictamni cretici, Tormētille, Bistortæ añ. vnc. 5. Galbani, Gū-
 mi añ. vnc. 5. Opij drach. j. 5. Styracis drach. iij. 5. Acetose drach. j. 5. Cētiang vnc.
 5. Boli armenij vnc. j. 5. Terræ sigillatæ. vnc. 5. Piperis longi, Zinziberis añ. drach.
 ij. Mellis albi despumati libr. ij. 5. Vini aromatici lib. 5. Zuchari rosati lib. j. m̄.

*Diacordiō
Fractforij.*

De curatione Phthifis, quatenus contagiosa est. Cap. 8.

N Vnc de Phthifi prosequamur, non quatenus aut à catarrhis, aut ab aliis depē-
 det causis, sed quatenus è contagione cōcepta est, & ab ea per se pendet, mul-
 tum enim interest, utro modo sit facta: nā quæ in contagione per se cōsistit, eo, qui
 accipit, nihil male prius affecto, sed sano concipi potest: quare & catarrhus, & alia,
 si superueniant, accidentia quodāmodo sunt, & per se curationem primariam non
 poscunt: ad quæ si cōmunia remedia adhibeas, caput uras, sinapismis exicces, sputū
 facile reddas, frustra omnia tentabis, nisi contagem, quatenus cōtagio est, interime-
 re studcas. Ergo in ea phthifi, quæ uel à cōuersatione cum phthifico, uel à fomite ali
 quo cōtracta est, & illa in primis cōsideranda sunt, quæ in uniuersum diximus esse
 in contagionibus animaduertenda, feminaria scilicet, materiam, quæ in corruptio-
 nem tēdit, & eā, quæ iam corrupta est. Si igitur circa initia curationem aggrediaris,
 tū ad sola feminaria attende, quæ si extingui quidem possent per urentia, nihil præ-
 sentaneum magis afferri remedium posset, uerum quū hoc locum non habeat sine
 maiori periculo, potes tamē per aliqua, quæ proxima sint vrētibus, curationem mo-
 liri: q̄ uideo & antiquorum nōnullos ausos fuisse, iubentes Sandaracæ nidorem per
 anhelitum in pulmones trahi: quum autem Sandaracā dico, non eam intelligi uolo,
 quæ Vernix uulgo uocatur, sed quæ Auripigmētū a nobis dicitur: porrō nec per Au-
 ripigmētū uelim à te accipi priorē illam speciē, quæ citrina est, sed alterā, quæ est
 ruffa, & propriè Sandaraca uocatur. huius ergo suffitu si utaris, non parū proderis
 tantæ cor: gi: proderit autem & Ari, uel alterius Draunculi radix in eclegmate, uel
 decocto aliquo oblata: similiter & Iris, & Scordium, & Dictamnium creticum iuua-
 bunt, & Diacordiō, & Theriaca, & similia. Quod si morbus ultra principia iā pro-
 gressus, uel catarrhū mouerit, uel aliter in loco materiā collegerit, tum simul & ad

feminaria,

A seminaria, & ad materiã potes animaduertere, ac catarrhum quidẽ ijs omnib. ingenijs regere, quã medici docent, diuertendo, sistendo, exiccando, euacuando: collecta vero materia si crassa, si uiscosa est, digeri, & preparari debet, vt per cõueniẽtes regiones expelli possit: sed id semper ante oculos habe, vt cõtationẽ, & putrefactio nẽ prohibeas, & seminarijs obsistã: quare hoc in casu resinã maxime mihi placẽt, quã omnes intẽtiones cõplectũtur, ante alias Terebinthina, mox Laricina, & Abietina, tum vero & Myrrha, & Styrax, & reliqua: possunt autũ vel per se administrari, uel admista alicui ex p̄dictis pulueribus, qualis est Bolus armenius, & Sphragis, & Scordium: euitentur autem aspera, & styptica, quã sputionem impediunt: propter quod nec malũ erit semper admiscere aliquod lenientium, ut mel, uel saccharum. Decocta quoq; valde mihi laudẽtur, qm̄ maxime penetrant: optimũ ergo erit Scordium, & Aristolochia, & Dictãnum, & Pulegiũ, & Gummi, quã cum saccharo ebulliant in aqua pura cum paucõ p̄thifim, q̄ valde exiccet, & per sudorem euocet, qđ & nobis admodum placet: si uero materia acrimoniã cuiusdam particeps sit, ea debes afferre, quã exiccent quidem, sed minus calefaciãt: optimũ, & suaue est Sacchari rosati vnc. ij. Boli armenij drach. j. Syrupi depomisi q. s. misce, & vtẽre omni hora: q̄ si materia iam corrupta apparebit, qđ ẽ sputo cognosces, si flauescit, aut liuet, & fetet, expediens tunc erit euacuare, nõ solum per sputi uias, sed & per solutiua phar̄maca, quã pro re eligantur: si uero labes iam & in quimonem transit, qui aut vulcus contraxerit, aut eõ peruenerit, vt iam flaccescat, tum scito agrũ esse in magno discrimine, quod ubi apud domesticos præfatus fueris, hæc postremo remedia potes experiri. Primũ est decoctũ hoc, quod habet Xiridis cap. v. Tusilaginis, **B** Dracũculi radicũ, incisorũ omnĩũ manipulũ. i. lapidis Hæmatitã, Sphragidos, Boli armenij añ. vnc. 5. Symphiti, Althee, singulorũ vnc. j. Aluminis drach. ij. ligni Guaiacil lib. 5. infundantur per diem omnia in libris viij. aquã purã, & fiat decoctũ tertia parte cõsumpta, de quo vnc. v. sumẽtur in aurora cũ iulebo violato. Aliud est anti quorũ remedium, quod Plinius dicit valere p̄thificis deploratis: foliorum & radicũ Consiliginis, quantum sat est, fiat decoctio, & decocto vtẽre bis vel ter in die vnc. j. 5. est aut Consiligo, quantum conijci potest, eadẽ, quã idẽ Plinius alio nomine herbã ignorans, Enneaphyllon appellet, herbarij nostri Caprariam, quidam & Pulmonariã, non eã qđ ẽ, quã ẽ genere Buglosi est, sed aliam Pulmonariã, ita vocatã, q̄ pulmonũ vitijs ualet, præsertim suũ & caprarũ, quare nec ab re ab herbarijs Capraria vocatur. Enneaphyllon aut ẽt uocata fuit, q̄ folia nouẽ habeat, diuisa Hellebori modo, alia longiora, alia breuiora, quales digiti sunt in manibus, sunt aut oblonga, per ambitum serrata, angustiora, q̄ Hellebori, atre virentia cum leuore, flores, quales Hellebori, ẽ folijs albicantibus quatuor constantes, ac ueluti calathum cõstãtes, in quib. semina quatuor iuxta posita, quasi racemus, suspensa sunt: quare genus quoddam Hellebori videri potest: hanc & Ruellius significare vř, quũ describere vult Pulmonariã à veterinarijs vocatã: est aut vrentis uirtutis, qua coniectura, quũ & folia nouem sortita sit, eadẽ esse putamus, quã à Plinio Enneaphyllon dẽ. Tertiuũ remedium habet Axungie vnc. iij. Butyri vnc. ij. Terebinthine vnc. j. Styracis liquidã vnc. 5. Iridis, Thuris, Aristolochie, Enule, singulorum drac. ij. Agenti uiui vnc. j. fiat vnguentum, ẽ quo brachia interna tota, & dorsum inunge: seminaria cõtationis absumet, & materiã corruptã p̄ sputũ multã educet, verum cauẽ ne hæctica

DE CONTAGIO. MORB. CVRAT.

febris adfit. Hæc ergo ea sunt, quæ mihi notanda visa sunt in phthisi per contagionē accepta. quæ curatio etiam ad omnem Phthisim accommodata esse poterit, quæ ad id iam venerit, ut contagionem inferre apta sit, quocunq; modo cogerit ab initijs.

De curatione Rabidorum.

Cap. 9.

MOrbi quidam sunt, quibus nisi illico (vbi apparuere) succursum fuerit, sera præterea sit medela omnis, quales Carbūculi, quos Anthracas Græci vocāt, & Cancræ, & præcipue Rabies, de qua nunc agitur: quia de causa omnibus yulgo esse notos hos morbos oporteret, & nota quoque remedia ea, quæ statim sunt adhibenda: quod in Rabie Sacerdotes melius instituere, quàm medici, ad quos statim deducuntur, qui demorſi sunt, quos curant tum religione, tum medicorum officio, & instrumentis utentes, vrunt enim & ipsi locum. Ergo circa Rabiem illud primo publicum sit, illico si fieri potest, locum demorsum vrēdum esse: rectius autem fiet, si prius scarificato vulnere superponatur cucurbitula magna, quo extrahatur virus, mox vratur ita profunde, vt putare possis vsitionem ad feminaria ipsa peruenisse: illa animaduersione habita, q̄ liberius fieri potest, ubi caro multa est, parcius, ubi nervi multi, & venæ: ferro id candenti, aut argento, aut auro fiat: q̄ si cui nimis impiū videatur, potes urentibus medicamentis conficere: ubi locum inufferis, curato, vti decitat crusta per Brassicæ folium butyro illitum: interea tamen superpone vnguēta, quæ simul euocent, & exiccent, si quid forte seminario circa locum relictum fuerit: hæc circa initia factitanda sunt. Verum illud non ignorandum est, principia eius morbi valde ambigua esse, & latentia: in quibusdam enim vsque ad dies duos protenditur principium, in alijs quoque ad quatuor, in nonnullis & amplius, prout & morbus in alijs magis, in alijs minus acutus est: quare expedit morbum nosse, ne te principium fallat, & quantum protenditur, in ipso enim si debita adhibeantur remedia, totus interficietur morbus: si vero iam principium præterisse putes, & contagem iam altius radices egisse, vrendus quidem non est locus, quoniam agitabitur venenum magis introrsum: consulo tamen, ut scarifices, & supra ponas emplastra, quæ euocent, & exiccent, quin & vesicas etiam inducāt, quales est, quod habet Galbani, Serapini, Opoponacis, singulorū vnc. ʒ. Euphorbij drac. ʒ. Iridis, Xiridis, Aristolochiæ, Gentianæ, singulorū dra. ʒ. Nitri, Sulfuris, singulorū scrup. ʒ. Cera quod sufficit. Quoniam autē seminaria omnia contagionum materiam sibi analogam inſciūt, & corrumpunt, existimandum est per processum morbi partem materiam parari ad corruptionem, partem corruptam esse: quare & per ea, quæ prohibēt putrefactionē, procedere necesse est, & per ea, quæ euacuat: quæ vero omniam convenientissima sunt ad euacuandum, sunt Hieræ, tum Archigenis, tum quæ Diacolocynthidos vocatur, atq; item Helleborus, quo præstantius nihil est in hac labe, si in fero lactis exhibeat: valet & Epithymum, & in vniuersum, quæ melancholicum humorē purgant. Contagem autem prohibēt, quæ probe exiccat, inter quæ antipathia quadam peculiari laudant oēs cinerem fluuiarium Cærorum vstorum: laudant pariter & Gentianæ radicem, siue per se sumatur, siue cum prædicto puluere in uino albo: quidam & Thus admiscēt: quo medicamento utendū est omni tempore morbi: cōmēdant & Alyssum herbā, quæ nomē etiam sortita est, q̄ sine rabie hominem faciat, Arabes Algaſcen appellant: in qua nō parua ambiguitas est inter medicos, primum quidē vtrū eadē sit Dioscoridi & Plinio Alyssum, deinde & quæ nā apud illos sit: Plinius siquidem folia Alyſſo dicit in orbem esse circa caulē, qualia

A qualia in Rubia cernuntur: Dioscorides autem dicit rotunda esse. Aliqui Plin. Alyssum esse putant Rubie genus syluestre, quod medium est inter satiuam Rubiam, & Aparinen, quod certe nec folia rotunda habet, nec traditis à Dioscoridie conuenit, qui de Rubia agens vtrūque genus profequitur, mox de Alyssio seorsum tractat: propter quod alij eam pro Alyssio ostendunt, quæ Lillialis ab Herbarijs uocatur, non quæ apud Ruellium est Lillialis, sed aliã, cui flos est albus: uerum & huic folia rotunda non sunt, sed oblonga in acutum desinētia: sunt, qui putent esse eã, quæ Asperula uocatur, minor paulo, quæ Aparine, folijs in orbē positis rotundioribus. Porro difficultatem etiãnum auxere Paulus, & Aetius, qui de Alyssio agētes concordēs uolunt Alyssum esse Syderitem Heracleã. Galenus quoque libro ij. de Antidotis eam describens, non aliam significare uidetur, quàm Syderitem illam, quæ Heraclea uocatur à nobis, vulgo Sclarea, in qua non parum fallitur iudicio nostro Ruellius, putās Sclaream nostram non esse Syderitem heracleam, sed Horminum: de quo plura in alijs diximus: quare nomen Alyssi apud posteriores Græcos aliter uidetur acceptum, quàm apud Dioscoridem, qui de Heraclea seorsum, & de Alyssio pertractat: porro nec folia rotunda Syderitis habet, nec semen in latitudinem se pandens, sed rotundum: nisi quis dicat Dioscoridem uoluisse quandam Heracleã speciem significare, plures enim sunt eius Syderitis species, una hortensis odorata, quæ herba Sancti Ioānis apud nos dicitur, maior reliquis, caule, & folijs: alia est pratensis, quæ proprie Sclarea dicitur, folijs asperis, oblongis ad Saluiam accedentibus, caule quadrangulo, verticillis in orbem per interualla circa caulem dispositis, in quibus flores purpurei sunt, subcærulizantes, falcati ad aquilini rostri effigiem, quales & in satiuâ spectantur: alia est nemoralis, floribus exalbidis, subpallentibus, cæterum verticillis, & folijs prædictis similis: est postremo & montana Syderitis, in totum pratensi similis, nisi quod folia rotunda gerit, & uerticilla minora, in quibus flore abiecto semina sunt in inuolucrobina ceu scutula: mulieres hanc & hortis serunt, ac Betonicam falso nomine appellant: hanc ergo fortasse opinandum est Dioscoridi primum, mox Galeno & alijs fuisse Alysson, quæ & Syderitis quedam est, non ea tamen, quæ simpliciter Heraclea intelligitur à Dioscoride, quam Pratensem diximus: quicquid igitur de Alyssio sit, non errabunt iudicio nostro, & qui minorē Rubiam uel cōtusam uel ex aceto potam exhibebunt in Rabie, quoniam & contra serpentes ualet: nec illi pariter, qui Syderitem, quoniam quod illa mire desiccet. Laudat Aetius expertum senis cuiusdam Oxylapathum, quo tam introrsum, quàm extrorsum utebatur: non est autem Oxylapathum, quæ acetosa uocatur (oxalis enim ea est) sed illud, quod & folia, & semen acutainter Lapatha habet.

DE CURATIONE SYPHILIDIS,

Seu Gallici Morbi.

(ap. 10.

Nunc adeas contagiones transeamus, quæ extrema magis occupant, incipientes à Syphilide morbo nouo: in cuius curatione nec plane medici consentire, præsertim quum primum in lucem uenisset: nam, sicuti in illius cognitione consulti plurimum exitere, ac discordes, ita & in curatione non eadem arbitrati sunt: qui enim aduersionem putabant illius causam: per ea etiam medicabantur, quæ aduersantur aduersioni, non solum nihil iuuantes, sed mirum in modum malū augētes: qui uero existimabant esse idem cum Elephantia, per uinum viperatū & viperæ carnes curandū

DE CONTAGIO. MORB. CVRA:

præcipiebāt: alij quietē iniungebant: alij & balnea frustra experti suat: alij doloribus solis intēti reliquā curationē negligebāt, donec Empirici à similitudine quardā eius morbi cū scabiē fera permoti, auri sunt primi per caustica morbū curare: multi mox largius de tota curatione scripsere, inter quos & nos trib. libellis ad **PETRUM BEMERUM** Latinis carminibus nonnulla primum iusimus; quum iuniores effemus, ac ciuitate pestilentia graui vexata in **CAPHILOS** nostros fecissemus, vbi ad eam rem ocij multum nobis dabatur.

Quoniam vero Poetica, ut supra diximus, nec omnia admittit, nec prosequitur, necessariumq; nobis fuit plura tum relinqui, nunc quidem, si rursus ea curatio pertractetur, & non poetice, sed medicæ, magis operæpretium fiet, præsertim quod nec ea de re recte agi posse uidetur, nisi contagionum natura bene perspecta fuerit.

Qui igitur recte curare hunc morbū uolet, adhæc in primis aduertat, necesse est: primum quidē, utrum recens sit ægritudo, an inueterata, & quousq; processit, & ad quæ mēbra, si neuosa iam occupauit, si ossa corruptit: tum & si benignior est, an fera, & si multæ materiæ est, an paucæ, & an tenacis, an tractabilis magis, & si ne extorsum sit, an & intorsum, & si uicera multa sunt, & an plus doloris, q̄ pustularum, vel contra, similiter & si gummositatū, & ut vno uerbo dicā, omnes differentiæ eius morbi ante oculos habendæ sunt, maxime aut analogia: nā, tā & si ad phlegma crassum, & sordidum per se sit, non vna tñ est phlegmatis eius ratio, ut dictū est: prætere rea & alia vniuersalia considerāda sunt, ætates, sexus, anni tempora, complexionis, & id genus, neque. n. omnibus omnia conueniunt. His ergo bene perspectis scito eā labē, quū iam ossibus insedit, extra spem esse, nisi forte ea ossa vri possint: quare aut eam curationem rejice, aut malū rediturum prænuucia: ea etiamnū difficilior est, quæ est inueterata, & quæ à multa, & tenaci materia pendet, quæq; multas gūmositates habet, & melancholicum hominē tenet. Quare difficiliorib. difficiliora etiam remedia sunt adhibenda: particulatim autem prosequendo, aer primo ne impurus sit, non austrinus, verum tamē ne, ut austrinū fugias, ualde borealē & frigidū eligito. Ocia porro omnia, omnis ignauia, & desidia tibi fugienda est, tibi omni studio, omni conatu exercendum, laborandū, sudandū: hoc dico, hoc hortor, hoc iubeo: cur re, salta, uenare, pilam, luctam, gladiatoriam exerce: per hæc materiā segnem liquefacies, attenuabis, & expelles, ac cū ea & seminaria contagionis: sedita hæc facito, ne, quum remittes, protinus frigeas, & ocium ducas, sed paulatim à fatigatione ad quietē te transferito, pannisq; obsecipito, calido in loco morator, quin & in ipso exercitio (si fieri potest) locū frigidū non desidero. Ad hæc consuetē corporis expurgationes procurandæ, quæ per nares, quæ per cutim, quæ per palatū, quæ per alium, & si quæ aliæ sunt, ut hæmorrhoides, & menses, & reliquæ: nihil uero superfluū exeat, præsertim eorū, quæ per Venerē dissoluuntur: uigiliæ uti nimie esse nolunt, ita nec nimius sit somnus, non interdium factus, nō statim à cibo: curæ nullæ, nullæ solitudines adsint, nulla studia animum occupēt, nulla demū assidua mētis intentio. Cibaria uero magna cura paranda sunt, atq; eligenda, atq; in primis neq; tenuē diætā, neq; crapulam uolo: in vniuersum autem uitanda sunt putrescibilia, dura concoctu, quæ viscosa, quæ mali alimēti sunt, tum quæ exurūt, quod in sanguine dulce est: quare & lac, & oua, & fructus, & leguminum omne genus, & pastaica omnia, & uille, & Taurinæ carnes, & Pisces, & id genus omnia fugienda. Piscium tamen (quoniam sepe ijs uti necesse est) minus mali erunt, Menæ, Erythrini, quos Venetis Arbores, Cuculi,

A Cuculi, quos ijdē Lucernas dicunt, Scari, Perce, Merule, Turdi, Afelli, Aurate, Phycides, & è fluuijs, & lacubus vocati Temali, & Strigili, & Iucij, & Cauacini, & Barbuli, & Sardellæ, & Carpij : è carnib. quadrupedū quidē post habitis pedibus, capitib. iocinorib. & intestinis, cōueniēt Hedi, Vituli, Hinuli, Lepusculi, tū Pulli gallinacei, Phasiani, Perdiciū genus vtrunq; hoc est, quæ Quaternices vocantur vulgo à nobis, & quæ dicuntur Perdices, itē & Turdi, & Merulæ, Attagenes, Hortulani, Galeritæ, Ficedulæ, & auiculæ nemorales, & reliquæ, quæ nota esse possunt. Vinum negerosum sit, sed tenue magis, album : q̄ & si aqua mulsa uti quis volet, nō male faciet.

Quoniam autem (ut diximus) analogia eius morbi ad phlegma sordidū, & crassum per se est, ad hoc quidem præcipue dirigēda intētio est, in quo & seminaria cōtagionis continentur, & pars iam inficitur, pars infecta, & corrupta est: quare & ad hæc tria, sicut & in alijs, animaduertere necesse est. Ac ad seminaria quidē expeditissima esse potest curatio, si ad prima morbi initia accesseris, quæ interdū cognosci possunt, interdū non : nam suspicio quidem multa, & iudiciū verisimile esse pōt, quum quis se permistū nouit cum infecta, certissimum vero, quum iā & caries quedam circa pudenda obrepit: confestim igitur ea pars lauāda est per aquam rosacæ, mox rursus lauāda, & fouēda decocto ex Alumine & Aerugine æris, aut inungendum circa pubem totam vnguentum, quod ad eum morbum confici solet, de quo post dicemus: tum & per os aliquid eorum sumendū est, quæ contagioni obstitūt, qualis est Theriaca, aut Mitridatum, forte. n. per hæc ita seminaria morbi absumes, & interimes, q̄ non ultra procedet. Si uero morbus iam non circa principia fuerit, sed altius radices egisse cognosces, & iam aut dolores, aut pustulas, aut alia indicia adesse, tum non sola seminaria respicere debes, sed simul & materiam, quæ partim

B inficitur, & periclitatur, partim corrupta est: seminaria tamen nunquam volūt post haberi, sed semper aut interimi (si potest) aut frāgi, aut educi : materia, q̄ corrupta est, educi vult, quæ uero inficitur, restitui, aut & educi, si multa est : qm̄ autē crassa est, & sordida, in multo lentore consistens, nec restitui, nec educi pōt, nisi subtiliet, & abstergatur, quinimo nisi colliquetur ita, ut ab ea sordities omnes abstergi possit, & aut exiccari, aut in sordorem abire. Verum quia permista sunt omnia, tum seminaria, tum materia propter lentorem, amplius & simul sunt pustulæ, & dolores, & sæpe gummositates, uidendum est, si quod vnum ingenium, & remedium est, quod omnia exequatur, & omnibus valeat, an plura requirantur, & quæ ea sint: nā sunt q̄ tentent per purgationes solas omnia absoluere, alij per inunctiones, alij p̄ suffitus, alij per ea, quæ in sudorē conuertunt materiam, alij per ea, quæ obstitunt contagioni, alij uero modo vno, modo alio auxilio ad diuersa utuntur. quare de his omnibus diligenter querendum videtur. Primum autem ab euacuatione ordiamur, quam vnā sufficere ad totam curationem aliqui opinati sunt, qd̄ certe & nos in quibusdā feliciter celsisse vidimus, in quibusdam autem non sufficisse: supponamus autem cum in omnibus, tum maxime in hoc morbo prius digerendam, preparandam quæ esse materiam, quæ educenda mox est, oportere autē calida esse, quæ huic malo conueniant, attenuatiua, & ut dicunt, incisoria, quoniam materia lenta est, & sordida, ac fegnis: optima igitur erunt Oxymel, & Mel Rosatum, & Syrupus de Præasio, de Hysso, de Betonica, de Calametho, de Epithymo, de Lupulis, & consimiles, quibus aquæ addantur Iridis, Enulæ, Epithymi, Agrimonix cap. v. Feniculi, Apij, Pulegij, Origani, Pimpinellæ, Cardibenedicti, Cicerbitæ, Chamædyos : aut fiat

Fracastorij.

O 3

decoctum

decoctū ex eisdē, & Scordio, & Dictāno cretico, & Thymo & Betonica, & Schinā-
 tho, & Verbena, & Syderite heraclea, & Amomo, & Agaloch, & eiusmodi. Potes
 eodē tpe digerere ēt materiā per iniunctionē hanc, vel confimilē: succi Rutę, succi
 Enulę añ. vnc. j. Theriacę vnc. ij. Thuris drach. ij. Piperis drac. j. Axungię, medullę
 Vituli, Butyri recētis, singulorū vnc. j. olei Chamemelini, i rini, qđ sufficit: ex hoc
 inungant dorsū, brachia, & crura: cōcoquet materiā, & dolores leniet. Ergo digesta
 materia euacuāda est: ē simplicib. vero, q̄ præcipue valeāt, sunt Colocynthis, & Her
 modactyl, & Helleborus, & Agaricus, & Aloe, qb. admiscenda sunt, q̄ simul liquefa
 ciant, & dissoluant, qualia Serapinū & Galbanū, Bdelliū, & Opopanacū, & Hammo
 niacū, & Myrrha, & Lafer, & eiusmodi: ex cōpositis autē cōsuetis sunt Aggregatiuę
 pilulę, & de Hermodactylis, & Arthreticę, & Indę, & de lapide Lazuli, & Benedi
 cta, & eiusmodi, tū & electurariū Indum, & Hamec, & de Benedicte, & Theoderi
 cū, & Hiera diacolocynthidos, & Hierę à Scribonio descriptę, & alia multa. Facta
 igitur prima euacuatione rectē illi mihi vñr facere, qui & rursus concoquāt, ac rur
 sus purgēt: vidimus. n. qui factis exacte purgationib. probe fuerint restituti: aliqui se
 cū dos syrupos faciūt, simul ēt solutiuos, addētes ipsi aut Senā, aut Agaricū, aut Her
 modactylos, aut Hellebori scobē vel diebus singulis, vel alternis, quod ēt laudem.

Si igitur vna hęc curatio sufficere videatur, reliquis parcemus: sin autem non
 sufficere, vt profecto per plurimu accidit, vbi aut inueteratus sit morbus, aut materia
 crassior, & tenacior, tū alia t entare remedia oportet: quare & reliqua examinemus.
 Sunt, qui statim ad inunctiones seillas transferunt, quę ē causticis fiunt, quod &
 primis temporibus maxime factitabant: sed certe satius ego existimo illa prius ex
 periri, quę & minus acerba sunt, & nullius periculi, quod quidam felici satis suc
 cessu sæpe fecere, post purgationes aromatica quædam exhibentes, quę tum exic
 cant, & abstergunt, tum subtiliāt, & confortant: talia sunt Calamus aromaticus, Ma
 cer, Agalochum, Casia, Zedoaria, Zingiber, Schināthum, Iris, & alia, quorum deco
 ctum mire videtur conferre. Alioqui solo ligno Iuniperi multos sanauere, alij Cu
 presso, alij Citro sola, quorum scobe non alio vtuntur modo, q̄ quo & Guaiaco: de
 quo iam dicendum, quando inter alia maxime in vsu est. Defertur ad nos ea arbor
 ex Hispania vocata insula noui orbis, & adiacentibus, ubi & morbus maxime familia
 ris est: optima autem, quę ex ea insula, quę Beata vocatur.

Delatę differentię sunt multę non negligendę, nam primis temporibus trunci
 magni, crassiq; afferebantur, & antiquissimi, q̄ ibus albi parum, nigri multum ine
 rat, nunc rami ferē portantur recenter cōssi, in quibus albi multum, nigri parum spe
 ctatur: hi amiores longesunt, & styptici magis, antiqui acuti magis, q̄ amari, vel
 styptici, magis etiam resinosi: abijciebatur primis temporibus summus cortex, nūc
 maxime is assumitur, maiore etiam pretio, quā reliquum lignum.

Videtur autem hęc arbor omnia aptissime præstare posse, quę in hoc expetūtur
 morbo: nam, qm̄ ē subtilissimis constat partibus, & ijs calidis circa tertium gradū,
 & siccis, tum & resinosa est, potest quidem plurimū exiccare in odis omnibus, hoc
 est per caliditatem, per siccitatē per se, & per imbibitionē: potest & sudo rem prouo
 care, tum & subtiliare, & liquare materiam, & abstergere, ac demum, q̄ simul resi
 nosa sit, putrefactioni, & contagioni non parum obistere: vñ autem & vim quandā
 medicatam habere, propter quod & aluum mouere solet: cōterum illud notandū
 est, q̄ antiquum lignū, q̄ acutum magis sit, etiā dissoluit, eliquat, & subtiliat magis,
 quā

A quàm recēs: quare, vbi crassior fit materia, & gūmositates multe, id magis est eligē-
dum: recēs uero exiccat: quidē magis ea siccitate, quę per qualitatē exiccare potest,
minus uero per eā, quę fit à caliditate: quare simpliciter exiccat minus, qm̄, quę à
qualitate ipsa sicca fit actio, satis pauca est comparatione illius, quę à caliditate fit,
cōfortat aut magis, propter stypticitatē: quare, ubi delicatior esset cōplexio, & de-
sideraret cōfortatio mēbrorū, materia aut subtilior esset, eligendū, quā recēs uenit.

Cortice quoq; indiscrete multi vtuntur, putātes exiccare magis, qm̄ siccior uide-
tur, sed certe siccior & hic est ea siccitate, q̄ à qualitate sicca fit, & ab imbibitione,
non autem ea, quę à caliditate: quare & minus colliquat, & subtiliat minus, & dissol-
uit, & sudorem minus mouet: quo circa & de ipso idem dicatur, quod de recenti di-
ctum est. E ligno præterea antiquo decoctio fiebat multo limpidiior, & multo acu-
tior, q̄ propter densitatē eius ligni minus de scobe admisceretur, plus autem acrimo-
nie, q̄ calidius est, è recenti autem, & è cortice plus admiscetur scobium, quare tur-
bidior fit aqua, & amara magis, minus autem acris, q̄ tale fit id lignum, & cortex: mi-
nus etiam ex hoc de spuma colligitur, q̄ ex antiquo, quoniam in antiquo plus est de
aigra substantia, ubi & plus resinę inest: quare sæpe miratus sum, cur tanta muta-
tio eius ligni sit facta, & quomodo cortex, qui abijci solebat, nunc in tantum precii
uenerit, nisi q̄ natura medicorum est noua semper inducere, per quę & plus aucto-
ritatis, & plus lucri acquiritur: eadem innouandi cupiditas aquam, in qua coqueba-
tur, mutauit in uinum, quod rursus indiscrete à multis non sine magno periculo
vsurpatur, uidimus enim multos è potu uini illius male affectos in insanabilem ægri-
tudinem decidisse: quare qui complexionēs calidas & siccas habent, & habitudi-
nes extenuatas, materiam morbi adustiorē, ij cauere ab eo potu debent: securius
B uero ij accipient, qui crassi sunt, & humidi, & quibus materia morbi segnior est, &
multi lentoris, & in locis remotis, in ijs enim non inutile erit addere, quod exportet
uirtutē ligni, & quod subtiliet etiam, & amabilem membrīs sit: qua de causā multi
& mel addunt, multi uinum in ipsa decoctione, sed post admiscunt, quoniam simul
decoctum austerissimum facit potum.

Præparatur autem lignum hoc pacto: Lima oportet scobes ex eo facere, nō con-
tusione, non incisione: lib. j. pulueris in libris xij aquę infunditur per horas xxiii;
in olla librarum xvj capaci, dein coquit lēto igne, collecta diligenter spuma, & ser-
uata ad vsus, quos dicemus, donec ad dimidium consumatur: decoctum hoc primū
colatur, & seruatur: tum fit & secūdem decoctum relictis scobibus injiciēdo toti-
dem aquę libras, sed hoc si decoquatur ad quartę cōsumptionē, fat erit: uti eo opor-
tet loco uini, priore autem utimur ut medicamine: sunt qui ī primo decocto simul
aut Sēnam, aut Hermodactylos, aut similia concoquant: alij nō hæc addūt, nisi sin-
gulis quinque, aut sex diebus. Ergo primi decocti dantur in aur ora vnc. viij, aut viij.
ægro in loco calido, qui nec transpiret, constituto, qui è lectulo ante horas tres non
exurgat, expectans sudorem: horis ab hoc potu quinq; prandiū exhibeatur: à pran-
dio horis vj, rursus eiusdem decocti vnc. v. dentur, si eger ferre potest, ac post ho-
ras iij cœnet. Primis temporibus æger per mensem integrum nunquā cubiculo exi-
bat, nunc data est licentia maior: eo etiam tempore tantum cibi exhibebatur, quo
vix seruaretur vita, quod erat panis vnc. iij, uel summum iij, carnis pullinę vnc. ij,
passularum vnc. j: uino prorsus abstinebant, loco cuius utebantur secundario deco-
cto, aut simplici, aut cū melle facto: nunc omnia licentiosius aguntur, nam & domo

exire sinunt, & largius alunt, verum, qui patientius cuncta ferunt, & securius, & incolumius curatur. Aliqui panis biscoctum dari iubent, quo scilicet, ut arbitror, excipit magis: sed certe exiccatio hæc non ea vi mihi, quam quærimus: quærimus. n. n. e. a. quæ ex alimēto fit, quatenus alimentum est, sed magis illam, quæ circa humores fit, ut à medicamento: biscoctus autem panis quaterus alimentum mēbra excipiat, quod non quærimus, quatenus autem medicamentum (quoniam & ipse ficans est) & qualitate, & imbibitione potest certe exiccare, sed ad humores non transit hæc exiccatio, nisi prius excicetur sanguis ab alimento factus, quare & superstitionum semper existimavi hunc usum, & affectatum, & parum vtilem. Spuma vero, quam collegisti, illinenda sunt vlcera, si qua sunt, necnon & callositates omnes, & loca quæ dolent. Porro satis esse solebat huic potui dies triginta, nunc plures requiruntur, siue quod materia crassior & terrestrior facta sit, quæ primis temporibus. siue quod non utamur ligno antiquo, & licetia ægrorum sit maior, quæ de cetero maiori parte non semel sed bis dari huic potui necesse est.

Si vero in vino facere decoctum placet, prius bene consule & temperaturæ ægri, & habitudinem bene spectato, item & ætatem, & anni tempus. Potest idem decoctum fieri in aquis sublimatis Endiuicæ, & Cichoreæ, & Lupulorum, & Boraginis, & similibus, quod iuuatissimum nonnunquam vidimus, atque ita se habet, quæ per Guaiacum curatio fit: quo si careas, utere vel superscriptis, Lunipero, Citro, Cupressu, uel & Teda, & Terebintho, & Cedro, & Ebano, vel Calamo aromatico cum radice Cæthianæ. Nunc ad eos veniamus, quæ per sudorem curant: viæ eorum multiplices, alij per ea sublimata curant, quæ Elixir uocatur, omnia acutissima, & ignea, periculosa quidem, & euitanda: alij per ea faciunt, quæ simpliciter sudorifica dicuntur, quibus & aromatica admiscant, sic enim & putrefactioni resistunt, & materiam liquant, & in sudorem vertunt. Præstantissimum inuentum est radix Cynarum: ea (ut perhibet) è re D gione Sinarum deferretur à negociatoribus, ijs, qui ad Calicum, & Taprobanen, & ultra nauigant: quæ incola utitur ad ægritudines multas, præcipue autem ad morbum Gallicum: sudorem plus, quam credi possit, prouocat, & exiccatur, quare nec mirum est, si huic morbo ualet: modus utendi hic est. Radices pertransuersum incidantur in assulas tenues rotundas, atque harum vnc. j. in lib. xij aqua: ponuntur in vase testaceo, capacitate libr. xvi, ac igne lento ad consumptionem tertiæ partis coquantur, decoctum lib. j: datur in aurora bibenda, reliquum seruatur loco vini potandum: eiusmodi decoctum diebus singulis fit: duas vel tres horas morari in lectulo oportet, ac sudare, mox surgendum, si videbitur, verum aperto aeri exponi non conuenit, nisi post dies septem. Datur autem toti curationi dies quinque & uiginti ferè, ita ut vncijs quinque & uiginti tota curatio expleat: interea omnis uenus caueda, acerbata omnia, & cõcoctum difficilia uitanda. Si uero careas ea radice, uti potes loco eius radice Cannarum nostratium, cui Calamum aromaticum addas: potes & radicem Personacæ decoquere, quæ mire sudorem ciet, cui si Irim adiungas, uel Xirim, & Acorum, & Calamum aromaticum, & Schinanthum, utiliter facies: ac decocto utendum erit per dies plures. Potest & aliud decoctum fieri, quod intentiones omnes complebit. Centianæ, radicem Bulalapatii, seu Bistortæ, Costi, Aristolochiæ, Iridis, Casiæ lignæ, Scordij, Dictanni cretici, quod sufficit: de unoquoque infunde, decoque, ut prædicta. Hæc ergo sunt, quæ factis debitis purificationibus, si non recedit morbus, experiri potes, uti blandiora, & secura magis.

Nunc & acerbata prosequamur, quibus primis temporibus statim utebantur, ab Empiricis primò inuenta: alterum fuit inunctio, alterum suffitus: quæ quantum Empirice inuenerat

A iuuenta fuerint, & à similitudine (ut diximus) ad Scabiem, habent tamen idoneam rationem: nam ex ijs constant q̄ seminaria exurunt, & totam materiam exiccant, & abstergunt, & liquant, & in sudorem vertūt: materia eorū è causticis potentia est, aut è propinquis causticis, quā addunt conuenientissima quæq; Quæ ergo in vntionem veniunt, alia sunt caustica potētia, n̄ quidē quale Chalcāthum, & Arseni cum vocatū, & Sublimatū: sed quale Argentū viuum, quæ materia ferè est huius medicamenti: est aut̄ potentia causticū, q̄ ex subtilissimis, atque igneis partibus constat, q̄ Sublimatum ostendit: vbi igitur particula illæ intra corpus actū facta sunt, siue q̄ per se sint natę plurimū calefacere, simul ac unita sunt, & separatæ ab alijs, siue quod minima Argenti viui sint apta plurimum incalefcere à calore nostro, & ob densitatem materiæ mox etiam exurere, tum quidē & exiccatio, & exustio circa seminaria cōtingit: adduntur &, quæ intro pōtent virtutes causticorū, & simul emolliant materiā, quo aptior sit liquari, vt pinguiā: adduntur &, quæ subliant, & abstergunt, & liquant, ac postremo, quæ cōtagionib. modis omnib. aduersantur: tale est, quo sæpe vsi sumus, quod habet Axungie porcine lib. 5, Butyri recētis vnc. iij, Terebinthinæ, Styracis liquide, singulorū vnc. ij, Thuris, Myrrhæ, Masticis, singulorū vnc. 5, Iridis, Aristolochiæ, Gentianæ, singulorū drach. ij, Hellebori drac. ij, Sulfuris vnc. 5, Nitri drac. j, succi Enulę, succi Opii, singulorū vnc. j, Olei laurini, rosati, q. s. Aceti vnc. j, Argenti viui pars oīum octaua, misce & fiat unguentum in mortario ferreo. Possunt & leniores compositiones fieri, & diuersa formari, prout & intentiones, & casus diuersi sunt: quare & illud notandū erit, q̄, vbi plus gummositatum videbitur, plus pinguedinum apponendū erit in vnguento, ubi minus gummositatum, plus aut̄ pustularū, & ulcerum, plus pulueris apponatur: in delicatoribus vero minus argenti addendum erit: vbi vero complexio calidior fuerit, imponēda, q̄ tēperant, vt Butyri plus, & plus Olei rosacei, minus vero exiccātium. Prius aut̄, q̄ linias, exactissimæ purgationes procurandę sunt, & phlebotomia etiā, si expedit: qui vero inangēdus erit, loco calido ponatur, inungaturq; totus præter caput, pedes, & sub alis, tum stappa multa calida fasciandus: sunt, qui & sacculus ex hordeo calefactos inter coxas & sub alis ac pedibus ponant, quo penetret vnguentū magis, & sudent melius: aliqui bis in die inungūt, quod graue nimium est, satis erit, si semel inungas: quidā & statim à prandio unguunt, quod, & si ad sudorem eliciendū accommodatum videat̄, ad totam tamen nutritionē ineptum est, quare melius inungere per horas quinque: ante prandiū: eo tēpore nihil prohibet & meracum etiam vinū concedi albū. Possunt inuñctioni dies x. dari, à quibus si exulcerari os incipiet, & sputum multum emitti, id cōpescendum nō est, sed sinēdum, donec uideatur os maleaffici, tū foue aut Lacte, aut aqua Hordei, & Diamoro, uel Melle rosato: mox ēt, vbi ulcerum sanatio querenda sit, è stypticis, & alumine os abluat̄, & gargarilla. Dicendum aut̄, & quæ iuuamenta ex hoc linimento consequantur, & quæ nocumenta: iuuamēta erunt, q̄ dolores miro quodā modo tollent, gummositates dissoluent, aut in ipsa vntione, aut post, ulcera sanabunt, & pustulæ oēs recedent, verū non si ne suis incōmodis & malis, quorū primum est scēditas unguētū illius, mox grauius est, q̄ os & palātum exulcerant, ac sordities tanta p̄ os concitatur p̄ dies xv. & amplius, ut nihil scēdus, nihil intolerabilius videat̄: cibus nullus mandī pōt, etiam uix forberi datur, dētes luxātur, somnus adimit̄, & breuiter per id tēpus nihil grauius sentiri potest: multi præterea sublato morbo tremuli remansere, multis reuulsit la-

DE CONTAGIO. MORB. CVRA.

bes. Inuenere idem Empirici & suffitum: ægrum collocant in matella, p̄nis opti- **C**
me circumtegunt, vt nec etiam os extet, tum Cynabarim cum Thure mistum: runt,
quo suffitum incalescit æger mirum in modum, ac sudat: acerbissimum vero est medi-
camentum, quo ego nunquam ausus sum vt ad corpus totum, ad certas autem par-
tes, vt crura, & brachia, quæ vel sphaceli adsunt, vel feræ gummofitates, vel dolores,
vel vlcera male morigerata, etiam præstantissimum arbitror: cæterum ab eo absti-
nendū suadco, nec Empiricis credendum, quibus nihil temerarium est magis, quan-
do & per os etiam ausi sunt Argentum viuum, & quod Præcipitatum vocant, con-
fectis ex ijs pilulis exhibere, quasi eadem vis sit Argenti viui extra appositi, & deuo-
rati. Vtuntur autem Cynabari, quoniam & in ipso potentia est viuum Argentum.

Quærat autem fortasse aliquis vtrum balnea conueniant huic morbo, qualia Apo- **D**
nenſia, & Poretana, aut etiam nostra, nam & exiccate possunt, & abstergere, & sub-
tiliare, & sudorē inducere: ad quod dicimus experientia constare nihil aut parum
ea prodesse: causam ipse arbitror, q̄ debiliora sunt, q̄ vt possint materia tā crassam,
& tam lentam liquare: leuiiores quidem cutis infectiones, qualis est Scabies, & Impe-
tigo, & quæ ab hepatis adustione contingunt: & falso phlegmate, vel nostra Calde-
riana tollere valenter possunt, maiora veronon possunt: propter eandem causam &
pulueres, qui supra laudati sunt contra contagiones, frigidi existentes, vt Bolus ar-
menius, & Sphragis, & Gēmæ, nihil ad hūc morbū valent, sed solum qui calidi sunt,
vt Thus, & Mastix, & Myrrha, & Scordium, & alij, quocunq; mo-
do fuerint administrati. Sūt aut cum hoc morbo accidentia quædā cōiuncta, ad q̄
particulatim interdum oportet adhibere remedia, inter quæ est dolor capitis, inter-
dum totum occupans, interdū partem, materia multa distēta, & coacta supra calua-
riā sub Pericranco vocato, qui sæpe nullis remedijs leuari solent: ad quos ego nihil **D**
iuuantius inueni, q̄ inungere internabrachia, præsertim qua venæ cephalicæ protē
duntur, hoc linimento. Succu Inulæ, succu Bryoniæ, Styrcacis liquide, Terebinthine,
singulorū vnc. j. Gummi Eleni unc. ʒ. pinguedinis Vrsi, Anseris, Butyri, singulorū
vnc. j. ʒ. Thuris, Iridis, singulorū drach. iij. Olei Irini, quod sufficit, Argenti viui
octauā partem. Sunt sæpe & gummofitates tantæ duritie, vt nec Guaiaci spuma, nec
alij solitis linimentis auferri queant, quandoq; protenduntur per longitudinē tibie
tanto dolore, vt mors præferatur: quapropter ad valentissima remedia recurrere
oportet: quidam suffitum prædictos adhibēt, alij accensam & cādentē Pyritē lapidē
spargunt decocto Guaiaci, & aceti, & locum fouent. Cōfert autē & hoc emplastrū:
Radici Cucumeris agrestis, radicis Iridis, singulorum, quantum sat est, coque, dū
tenereſcant, tum libram harum accipito, Ammoniæ, Serapini, Galbani, singulorū
vnc. ij, Styrcacis liquidæ vnc. j. ʒ. pinguedinis Vrsi, Butyri, singulorū vnc. j, Argenti
viui quartā omnium partē misce, & pro arte emplastrū cōfice. Interdum fauces, &
guttur ex prauis destillationibus erodunt, quib. nisi succurra, sæpe gargareo abſu-
mitur, sæpe vsque ad ossa transit corruptio: factis ergo purgationib. & quas potes,
diuersionib. gargarissare oportet decoctum, quod fit ex Ligustro, & Plantagine, &
Cytinis, in quo mox Alumen, & Fex aceti, & Nitrū dissoluant cum Bolo armenio.

Tangere item oportet locum, si hæc nō conferūt, bombice insusa in aqua Aëru-
ginis aris, Sandaracæ, & Aluminis: fit & aqua ad id mirabilis: destillatur Theriaca in
aqua vitæ, & aceto per elambicum, aqua exit limpidissima virtutum multarum,
præcipue autem ualens, vbi profundius conduci vis medicamentum debet: si ergo

Bolum

A Bolum armeniū, aut Sphragida in eo dissolueris, ac partes erosas tetigeris, & femi-
naria eius cōtagionis absumes, & erosionem omnem sanabis. Nonnullis & pili ca-
dunt, aut barbæ, aut superciliarū, aut & capitis, quod deformes, & ridiculos homi-
nes facit: cōtinuo ergo è speciebus Hierę Diacolocynthidos pilulas cōfice, & à cibo
fufcipe, tum Guaiacū cum Melle, & Ladano in vino coque, & fove locum eo deco-
cto calido. Valet & hoc odoriferū, qđ habet Pomatæ uocatæ unc. ij, Ladani vnc. 5.
Musci gra. iij, Aquæ rosatæ, in qua bollierint gr. vj. Sublimati, vnc. j. misce oīa, & be-
ne incorpora, & line. Valet & aqua prædicta è Theriaca destillata. Accidit quādoq;
vt adolescētuli sint, qđ hoc laborāt morbo, vel è matre cōtracto, vel è nutrice, quib.
p̄dicta auxilia præstari nō possunt: his casibus ego cōsueui facere decoctionē Gua-
iaci, quo pacto monstrauimus supra, mox decoctum id per elambicum in purissimā
aquā destillari iubeo, ac puero bibēdā do diebus singulis unc. iij, vel iijj: ea & ebibi
non ingrata est, & nō parū iuuat. Atq; hæc demū iuuat, qđ de Syphilide seu M O R B O
G A L L I C O dicenda mihi uisa sunt, ad qđ quis recte respexerit, compositiones
multas, & uarias formare poterit pro ætatibus, & sexu, & complexionibus, & mate-
ria, & reliquis, quæ, diuersa quum sint, diuersa etiam remedia exposcunt.

De curatione Elephantia.

Cap. II.

Q Vi de curatione Elephantia scripsere, sicuti materiam solam, in qua cōsistit,
considerarūt, ita de ea ferē sola, quæ in nobis primo fit, curationē tradidere,
de ea uero, qđ per contagionem ab alio cōcepta est, atq; ea quoque, quę primo in no-
bis fit, quatenus cōtagionis rationē includit, nihil certe attingere, quod profecto par-
erat facere: nam in ea quidē, quæ contagione cōtracta est, sano alioquin homine exi-
B stente, & melancholiam non exuberāte, quid per Deos facies per initia? si materiā di-
geras, si euacues, cur & in ea, quæ in nobis fit, Archigenes pilothris utebatur, & cau-
sticis, uel ijs, quæ causticis propinqua sunt? cur non ita in Cancro operamur, quum
ex eadem materia sint? certe non oportebat solum dicere, redundāte in uenis melā
cholico humore, & non potente à splene trahi, & digeri, expelli à natura ad cutim,
atq; illic eas pustulas facere, sed oportebat & illud enarrare, qđ illic putrescit, nec so-
lū hoc, sed qđ putrescit sordida quādā, & cōclusa putrefactione, per quam & conta-
gionis seminaria includit, atque in hoc à Cancro differt: propter quod alijs Cancro,
alijs Elephantia in diget, quanquam remota in materia communicent: quapropter
si alicubi audies Galenum dicere eodem modo curari oportere Elephantiam, quo
& Cancrum, qđ ex eadē materia sint, intelligas oportet, quātum ad antecedentem,
& remotam materiam spectat. Duplicem igitur scopum in Elephantia esse scito, al-
terum ad materiam istam remotam, si qua est, quæ in corpore redundet, alterum ad
materiam, quæ circa cutim iam putrescit, & cōtagiosa fit: si igitur prior illa materia
redundare tibi uidebitur, protinus secare non solum uenam basilicam debes, sed &
vtranque, si expediens uidebitur, consentientibus cæteris: uerū per initia hæc fiat,
& quum in aliquo primo oborta est contagio: nam, ubi aut ab alio accepta fuerit,
aut in tantum processerit, ut fera iam sit, tum, si secabis uenam, cōtagem introrsum
trahes, & hominem in maiori periculo statues: reliquam uero materiam digerere
oportebit, & mox euacuare: digeremus autem per ea, quæ incidunt, & subtiliant, &
abstergunt, ea commiscentes, quæ leuiter humectent: quare aptissimum erit Serum
caprinum, in quo decoquantur Stęchas & Thymum, & Epithymum, & Saturcia, &
Scordium,

Scordium, & Dictamnium creticum, & Iris, & Seris, & Lichen, & Stratiotis, & eius- **C**
 modi, quæ uarianda erunt, prout & materia modo minus, modo magis exusta est: sy-
 rupi uero erunt, & Oxymel, & qui fit de Epithymo, & de Fumoterra, & Sapor, &
 de Pomis, & eiusmodi: euacuare autè oportebat per Hieras, qualis est Diacolocyn-
 thidos, & Ruffi Hiera, & Archigenis, necnon & per Helleborum, & Epithimum,
 & Senam, & Polypodium, & similia. Materia uero, quæ pustulas facit, & ipsa quidè
 digeri uult, hoc est parari, ut absumi possit: faciunt autem hoc, quæ subtiliant, & le-
 niter molliunt: quoniam uero & lentore quodam, ac sorditie referta est ea materia,
 tum & feminaria contagione includit, abstergentib. & exiccantib. indiget, exicca-
 tibus autem non mediocriter, sed ualidioribus, & aut potentia causticis, aut propin-
 quis: medicamenta igitur, quæ huic cōtagioni ualent, sunt, quale Nitrum & Sulfur,
 & Helleborus, & Cedria, & Thus, & Iris, & Argentum uiuū, & Terebinthina, &
 Stryax liquida, quibus addantur adipēs, è quibus placeant Tatrinus, Vulpinus, Vr-
 finus, & Leoninus. Dubitabit autem aliquis, quomodo tam calida conueniant, quā
 tam materia, quā feminaria in adustione quadam consistunt, quare fieri uideretur,
 ut in utroque adaugeatur adustio: ueruntamen uidemus & antiquos ex his medica-
 menta exhibuisse, qui & Nitro, & Alcyonio, & Psilothris, & utroque Helleboro, &
 trochiscis Andronis utebantur: rectè igitur fieri existimamus, ut per prædicta con-
 tagionem hanc extinguamus, sed conuenientissime apponentur aliqua, quæ tum hu-
 mectent, tum & aliquantulum refrigerent: placet igitur, ut & Buryrum addatur, &
 mucilago Pfylli, & Polygonati, & succus Solatri hortensis, & similia, ne plus æquo
 sanguinem exuramus: præcipuam autem & in hoc uim habet Argentum uiuum, si-
 cut & in Gallico morbo. Ad hæc autem ualet & Viperæ caro, & uiperatum uinum,
 & Crocodilorum terrestrium, & Afellorum, qui sub urceis degunt, necnon & Tri-
 folium asphaltite, & Syderitis herba, et Calamus aromaticus, et rasura Eboris: pla-
 cent et Balnea tepida, in quibus simore antiquorum iunctiones prædictæ fiant,
 non certe præter rationem fiet.

Sunt porro et alij in contagione constituti morbi, ut Lepra, ita à Græcis uocata,
 et Scabies, et Papula, et Area, et Ophiasis, et Ophthalmia quædam, et Dysenteria
 etiam nonnullæ, quorum omnium curationi scribendæ parcemus,
 existimantes è prædictis uiam unicuique satis patere
 ad ea rectè tractanda: quare, et quantum
 ad institutum nostrum nego-
 cium attinet, hæc
 dicta sint.

AD EVNDEM ILLV STRISS. ET REVERENDISS. CARDINALEM ALEXANDRVM FARNESIYM.

Hec ego florentes Sophia disgressus in hortos
Italia decus, o iuuenis FARNESIA proles,
Condebam, ectasq; tibi de more sacrabam
Primitias, dum tu magni inter Cæsaris arma,
Gallorumq; acies, recti Pacisq; sequester
Res misera Europæ fractas componis, & omne
Robur, & arma Dei Maumerthem vertis in hostem,
Percurrisq; omnem, veluti Sol aureus, orbem.

Fortunate nimis, quem cunctæ applausibus urbes
Excipiunt, Pacisq; vocant Patremq;, Deumq;,
Inq; caput, sacrosq; sinus, humerosq;, manusq;
Et nigras violas, & candida lilia iactant.
Cui magna Italia, & terrarum maxima Roma
Assurgit, festosq; dies, & sacra nepoti,
Solennesq; agit pompæ: densi undiq; circum
Stant populi, & studeo ingenti, & clamore secundo
FARNENSVM genus omne, alto de sanguine ductum
Aeneadam longa serie, super Aethera tollunt
Patres, atque Duces, & partos mille Triumphos:
Assensu resonat Tybris, & Tyrrhena resulant
Littora, septem responsant gaudia colles.

B

O nimium dilecta Deo, prælataq; longe
Progenies, siue Imperijs & Marte regendæ
Sint res Romana, seu Religionis habet, is.
Atq; equidem è fracto Imperio, Romaq; cadente
Seruatam hanc stirpem fatis, statuentibus & Dijs
Crediderim, quo Romanum per sæcula nomen
Staret, & Ara Dei, quæ primum maxima magnis
Auspicijs fundata fuit, sit maxima semper.
Quo me PAVLE rapis, quo tuq; neposq; vocatis
Laudibus Heroum insuetum? tu maximus ille es,
Vni cui regni triplicis capite alta Tiara
Consurgit, cui summa uni terna illa potestas
Terrarum, Cæliq; data est, vastiq; Profundi,
Illorumq; aperire fores, & claudere posse,
Qui Petri, Christi q; ratem turbante procella
Ventorum uaria, & remorum parte reuulsa,
Tempestatem omnem, atq; aduersos discutis Euros.
Nec sanctam sine honore sinis, sine remige certo

Flucti-

Fluctibus in tantis agitari turbine Cymbam,
Maeste animo Romano, & maeste ingentibus ansis.

At tibi quas Iuuenis fortunatissime dignas
Attribuam laudes, generis spes altera tanti
Inclyte ALEXANDER, puerum quem plurima Virtus,
Canaq; confurgens teneris Prudentia in annis,
Et spondens maiora astris sollicitibus Aether
Ad summos meritum ante annos euexit honores,
Et sacri gestare dedit decora alta Galeri &
En quantum de te sacri sibi Pastor ouillis
Spondet AVVS tuus ille, animo que gaudia uerjat
Foris: an & proprio non tam gauisus honore,
Quam spe sublatus, tanti & virtute Nepotis,
Nescio quia maius praesaga mente uoluit:
Scilicet & gnarus Fatorum, & prescius Aeu
Venturi, illa uidet felicia tempora, quum tu
Sede sua, solioq; Dei, Djs proximus ipsis
Consideas, quum Pontifici tibi maximus Orbis
Gratetur, supplexq; tuis ferat oscula plantis.

O mihi postrema tantum dent Numina uisae,
Ipse etiam ut tum te tremulus, consecrus & anni
Aspiciam, sanctosq; pedes prostratus adorem.
O & si possim canere, & tua dicere facta,
Et uentura nouo tecum Secla aurea Munda.
Nam video sub te victum, longeq; fugatum
Maumethem se Caucaeis includere portis:
At Pacem uiridi redimitam tempora oliua
Ire per Europam magnam, atque inuisere terras:
Quam pia Relligio, & iunctis Concordia dextris,
Et probitas, & amor Recti comitentur euntem.

Salue magne Tybri. Salue & tu maxima rerum
Roma parens. saluete arces, collesq; Latini,
Aurea qui primi longo meministis ab aeo
Secula, quum nulli uariarent ingerat sulci,
Sponte sua sed Terra ferax daret omnia, & ipse
Praeberent dulci victum de robore glandes,
Et nunc uenturis eadem speretis ab annis.

HIERONYMI FRACASTORII

NAUGERIVS, SIVE DE POETICA

DIALOGVS.

Ad Ioannem Baptistam Rhamnusum.

NTER eas, quæ per honestatem ab hominibus voluptates cõ
cipiuntur, ego iucundissime RHAMNUSI suauissimam sem
per illam & præcipuam existimaui, quæ ex amicorum consuetu
dine capi solet. neque enim uideo, quid gratius esse possit in vi
ta, quàm cum eo esse, colloqui, tua omnia communicare, quem
perinde diligas, ac te ipsum. qua de causa, & eorũ quoq; qui è vi
ta discessere memoria, factorumq; ac dictorum repetitiones
suauissimæ esse cõsuevere. quæ uoluptas miro nescio quo affectu interciderè inter
te & me solet, quoties esse unà nobis datur. datur aut non sæpe, & rerũ conditiones
& diuersa uitæ ratio, nos idco & dulci hac fruitione mutua plurimũ seiuungere. si
quando tũ conuenire accidit, & suauissima quidẽ est illa breuis cõsuetudo nobis,
& facere solet, vt memoriæ omnium amicorum nostrorum sepiissime rependantur:
præcipue aut ANDREAE NAUGERII, summæ doctrinæ & grauitatis patri
cij, & IOANNIS BAPTISTAE, ac RHAMVNDI TVRRIORVM fratrũ,
quibus cum ranior quædam atq; intima magis amicitia intercessit nobis. nam quæ
cum M. ANTONIO TVRRIO eorum fratre fuit, uti uetustior (vt scis) ita
quodammodo insenuisse uidetur. quam ob rem superioribus diebus cum tu relaxã
di animi cã, vacuũ à grauissimis Decemuirum Consilij negocijs tempus nactus, Ve
ronæ esses, & memoria tã dulcium amicorum in ea nos deduxisset, quæ cum ijs olim
in vita pereginus, in eiderè forte fortuna & eorũ sermonũ recordationes, quos in
Baldis recessib. habuere ANDREAS NAUGERIVS & IOANNES BAPTI
STA TVRRIVS, alter de Poetica die una, alter die altera de intellectione: quos
sermones cũ ego iã multis annis per Dialogũ, sicuti habiti fuerãt, collegissem, tu
me hortatus es, ut si daretur ociũ, eos Dialogos aliquãdo reuiderem: ac si possem,
ita èt exornarem, ut in lucem emitti facile possent. quod certe mihi uel maxime de
siderandũ fuit, tum ut morè gererè tibi, cui negare quicq; nõ possum, tum vt tanto
rum amicorum memoriã quantũ possum, ab obliuione defendere. nã quanquam il
la per se illustris sit, & clara in animis hominum uiuat, atque æternum victura sit,
æquum tamen & piũ vñ, uiua èt & illa facere, quæ ipsi nullis scriptis mandata, sed
ore tm̄ emissa reliquere. Ergo cum tu mox Verona Venetias discessisses, ego ue
ronõ multo post, meos in CAPHIOS secessissem, animum oculosq; ad eos dialo
gos appuli, ac diligenter relegi: quos tamen si cognoui non pauco cultu indigere, ac
multa exposcere, ita uti tũ nõ esse ppetuo cõcludendos: sed ad te mittendos, ac tãdẽ,
si ita tibi visum fuisset, in cõmune edẽdos: vt quisq; videre posset q̄ uiri illi de nostra
ha cintellectione, qd̄ esset, & quo pacto fieret, existimauere: quidq; de Poeta ipso at
que eius officio ac fine, cõstitueret. quæ omnia tibi in primis arbitror futura esse gra
tissima: quasi amicos tãtos tu uti uiuos & loquẽtes, & tãta de re disceptãtes spectes
&

& audias. Admirabuntur fortasse aliqui, q̄ ego gr̄diori hac ætate iuuenilia hæc & iu uenū narrata referre nūc animum inducā. Verum. n. vero neminē mirari par esse existimo: quandoquidē, si poetā ipsum planē introspexeris, beneq; fueris cōtēplatus, dignū profecto existimabis, quē & senes quoq; audire & cognoscere debeāt, & cōgnitū uenerari. Nam & Democritū quoq; audiuius annis gr̄dem de poetica re uolumina duo supra viginti reliquisse. nec Aristoteles minus laudis ex poetices traditione consecutus vī, q̄ ē reliquā philosophia. quare nec nos quoque pigeat & uenerari poetā, & quos de ipso sermones amici nostri habuere, [ad te] audiendos referre.

Poetam an dire & uenerari, quō non solum iuuenes, uerum senes & probatissimos viros debeat.

FORTE enim cum per caniculæ dies Veronæ essent Andreas Naugerius Venetus patricius & Senator uir græce & latine doctissimus, Historiarū autē sui temporis scriptor egregius, & Ioānes Iacobus Bardulo Mātuanus ciuis, & ipse lingua vtraque disertissimus, celsaq; uideret q̄ grauissima, decreuimus cū Turrij. fratrib. Ioā. Baptista, & Rhamundo in Baldi frigora simul secedere. accessimus autē sub uesperā, locum Meonem uocant. nox cū aduenisset, dum alij curamus corpora, Bardulo, qui mathematicarum rerum in primisq; oīs Astronomiæ peritissimus erat, nunquā autem alias forte tantum cœli nactus fuerat, spectatum sydera omnia sese trāstulit: vn de nec nisi post multā noctem diuelli potuit. mane uero cū primum illuxisset dies, idem ille exurgens, nosq; somno excitans vicinam in speculam uocauit, unde orientem Aurorā Solemq; salutaremus: cuius exortus nusq̄ amplior, nusq̄ purior uisus à nobis fuit. Occipiebāt iā syluæ mōtesq; mugitibus circum cōpleri: alioq̄ ubiq; si lentium et uasta solitudo: ubi p̄ter raros pastores atq; armēta, animatū nihil inspectabatur. hic ubi aliquantisper immoratū est, placuit uicinū ad fontem gressus mouere, quō irriguum pratium leni ascēsu dūcebat. Excauabatur asper topus in specus uarios, qui oēs perpetuis stillis impluebant in terrā, unde corruuatis in unū aquis nitidissimus fons per uirens pratū cōmurmurans descendebat. circa tophū multæ fa gi umbram dabant, quas inter uarię fonti affluetę uolucres circum supraq; cātu placido uolitabant. hic ubi circa fontē confedimus, mira res iucundissimā materiā sermonibus nostris præbuit: nā **ANDREAE NAVGERIO** et **IOANNI BAPTISTAE TVRRIO** ualde contraria contigere. Naugerius enim quasi Musa tactus, aut Apollinis æro concitus cum late circumspexisset, carmina primum quādam subcinere cœpit, mox è sinu correpto pugillari Maronis, quem nunquam dimittere cōsueuerat, tanto impētu, sed et tanta harmonia legere cepit (erat. n. ut scis miræ suauitatis in legendo) ut nobis uideret et ille quasi furens effectus, et nos nihil vnquā suauis audisse. qui cum Bucolica ferē dimidia eo furore legisset, postremo exclamans libellum a se proiecit. **IOANNES** autem **BAPTISTA**, qui toto mane illo ne uerbum quidem ptulerat, quasi stupore quodam oppressus, admirandus, tacens, productis oculis sedebat, quam diuersitatem cū animaduertisset Bardulo, si fas est, inquit, Turri silentium tuum rumpere, equidem optarim magnū nescio quod problema è te enodari mihi. Cui Turrius, fas quidem est Bardulo, nam et iam inurbanum esse potest silentium meum: sed quod nam problema ais? et ille. Quod tu, inquit, ac Naugerius, facitis: qui eadem in causa contraria pati mihi uide mini. nam quid p̄ Deos est, q̄ simul ac uenimus hæc in loca, tu quidem taciturnus, mœrens quasi quidam Bellerophon effectus es: Naugerius autem Musa quadam hi leriori contactus, et canens, et quodammodo furens euasit? Cui Turrius, Dicam, inquit, nec inane quiddam existimato, quod dicam, hūc certe aerem quē spiramus,

Poeta, ac Philosophum naturā uel arte aliqua, seu loco efficiantur.

Amanes diuersi incolunt, qui præsertim hæc solitudines, & nemora, & fontes habitant, ubi & Dij degere nõ ab re à poetis dicuntur. ij manes nostra corpora ingrediũtur, & egrediuntur, ac diuersi diuersimode agitant, nunc vero arbitror Virgilij manes, qui loca hæc incolunt, vexare Naugerium, me autem Naugerio alicuius eorũ, qui in elãcholijs capi cõsueuerunt in vita, aut Democriti, aut alterius tristioris. Cui Bardulo, Si licet Turri tuos hosce manes interpretari, illud mihi videris subfigurare, q̃ Naugerius poeta natura sit, tu aut philosophus. & Turrius, nihil quidem prohibet ita interpretari: sed illud recte dicitur, Naugerium natura poetam esse, me autem philosophum natura esse nescio. At Bardulo, esto inquit, vt lubet: veruntamen nihil magis enõdatum problema videtur mihi. qui. n. fit, vt idem locus alterũ poetam, alterum philosophum faciat? eadẽ. n. sunt quæ animos vestros impellant, cur ergo non idem faciunt in vitroque? Magnam, respondit Turrius, rem poscis Bardulo, nec cui ita repente & per pauca sit respondendũ. nã qui recte dicere hac de re vellet, prius sciat necesse est, quænam Poetæ natura est, quidq̃ ipsa Poetica, tum & quis philosophi genius, & quo pacto motus illi fiant, qui animos nostros impellunt, atque ipsa demum cognitio & intellectio. De philosophi quidẽ natura & nostra hac cognitione ego quidem possim nonnulla, si non pro re, at pro viribus dicere. De Poeta vero & poetica ipsa, ego qui poeta nõ sum, recte nihil dicere possum. poterit autem Naugerius, cui poetæ natura q̃ optime nota atque experta est. is sua si tractare velit, ego quo tuo problemati satisfaciam, mea ipse pariter prosequar. mea. n. voco quæ iam promisi. Conuersus igitur in Naugerium Bardulo, Vide, inquit, Naugeri quàm fœlicem diem, q̃ iucundos sermones casus pararit nobis, quàm mihi in primis optatissimos. nam ego quidem magnopere semper desideravi de nostra hac intellectioẽ quo pacto fiat, audire: tum vero nec minus quid nã poeta sit, quodq̃ eius officium ac finis: quorum vtrumq; in presenti magnus quidam aut casus, aut fatum in manus dedit, tu facias rogamus ne tui causa tanta occasio pereat, qui rectissimẽ orationum possis de natura poetæ differere poeta ille, quem noscimus. Cui Naugerius, Caue, inquit, Bardulo quo pacto hoc mihi poetæ nomen imponas. Si. n. furor quidã est poetica & insania quædã, iniustum est amico id notẽ inuri. si vero potius quid diuinũ est, equidẽ neq; me ego tanto illo nomine dignor, & paucos noui, qui hoc seculo eodigni sint. qm̃ tamen & ipse magnopere cupio à Turrio audire, quo pacto fiat intellectio in nobis, ne mea cã contingat, quo minus id agatur, nonnulla & ipse de poetica referam, quæ partim legi, partim audiui, partim & ipse semper existimavi. Sed cogitandũ paulisper fore viri, si oĩa suo ordine in memoriã sunt reducenda quare si ita & vobis viri, negocium hoc ad meridianas horas remitteremus. nam & iam altior mihi vir sol. Interea & per noctem rem suã agitabit Turrius, qui sequenti mane promissa de intellectuẽ prosequet. Nos opinionẽ laudauimus ac surreximus, quisque vt sibi magis placuit in diuersa deãbulantes. nec multo post pastorale cornu insonuit, quo intelleximus ab ijs vocari, qui iã prandia parauissent. at perierit sub alta fago pp aquæ labentis riuũ mensas parauerat, quod & pastores quidã conuenerant, qui diuersa læcis munerã cõportarant, cum quib. inter prandendũ multa de pastorũ vita locuti fuimus. Sublatis mensis cũ per horam multa fuissent inter nos dicta, nonnulla et lecta, placuit Naugerio vagari aliquantisper foli, quo, vt arbitror, commodius meditaretur: nostrum quisque diuersa exercuit, donec hora redeundi ad fontẽ visa est iã aduenisse. Igitur cũ & Naugerius reuersus iã esset, placuit omnibus

bus constitutam ad locum redire. Iussit autem Naugerius ut nobiscum & puer quidam lycen suus accederet, qui mira quadam & tangendi citharam, & canendi arte præstabat. Ad fontem igitur cum venissemus, in coronaq; omnes confedissemus, atque oculos in Naugerium conuertissemus, ille ita exorsus est.

*Quis prius finis poetarum ac poetica ar-
tibus: num delectare, an
delectari, an
per imi-
tationem quo-
que prodes-
se, ut ad imi-
tationem
de omnibus
apposita dis-
cere, vel a-
liud quip-
piam tale.*

De Poetica hodie amici, deq; Poetæ officio acturi sumus. Quod & loco huic & huic coronæ quâ optime conuenire vñ. Verum non recte quidē videmur rem tantâ prosequi posse, nisi & poetarum more a Deorū inuocatione inceperimus: alio qui & Dijs omnib; montis huius iniuriâ fieri video, & ipsi et Poetæ. quapropter Dijs Deaq; omnes, qui fyluas, qui montes, qui fontes colitis, quos primi poetæ cognouerunt, & uenerati reliquis mortalibus monstrauere, in primis aut Dijs fontis huius, tuq; Apollo Nomic & Pan horum pastorum Deus, necnon & tu Balde syluarum, fontium, ac nympharū pater adeste oēs, audite atque adfauete. quæ cum dixisset, ad nos conuersus ita securus est. Quoniâ igitur ipsum poetâ quærimus, operæ precii fore arbitror, si prius de Poetæ fine differuerimus, qua in re & comitē inquisitionis huius aliquem è uobis uelim, ac te ipsum Bardulo, qui mihi respondeas, quæ uidebitur tibi, si quando ego te ipse fuero percunctatus. sic. n. & minore labore & minore tēdō rem peragemus. Annuit Bardulo. Et Naugerius, Principium igitur, inquit, ab ijs sumendum, quæ dici de Poetæ fine consueuerunt, ut uideamus si qua & nobis conducāt. Quapropter dic mihi Bardulo quemnā tu aut audisti, aut tute ipse putas esse Poetæ finem? Delectare, inquit ille, audiui esse finem Poetæ, quod & nos etiam fortasse possumus existimare, quid. n. mōstret aliud Musica illa carminū adeo quæsita, quid oīa fabulamentis inuoluta, oīa miranda tanto studio affectata? Comædiæ porro & Tragediæ, Scenæq; & Histrones non aliud uidentur mihi, q̄ aurium & populi oblectamenta, quod & poetarum comites monstrant Musæ, Nymphæ, Sileni, & ipse et Bacchus instrumenta uero Cithara, & Lyre. quam obrem omnis Poetæ finis in oblectatione cōstitutus vñ. quod & origo quoq; ipsius Poetice planè demonstrat, quæ ita primū fuisse enatā Aristoteles tradit. cum. n. natura insitum sit nobis imitari, tū & natura insitum canere, & musica quadā agi, primum quidem cēptum est cantu quædam imitari rudi quidem atque agresti. mox cum id delectaret

*Poetarū fi-
nis quō in
delectatione
consistere ui-
dentur.*

adhibita maiori cura studioq; , tandem & ars facta est, & poetica enata. Ita quidem, inquit tum Naugerius, & ego de poetarū fine audiui. uerum. n. uero isthac dēre accurate, ac si ratio habenda est. Si. n. nullum aliud institutum poetæ fuerit, q̄ sese atque alios oblectare, equidem uereor ne leuis quidā ac ridiculus homo poeta hodie nobis euadat, qualem & Ennium accepimus ab externis nationibus habitum fuisse, cum à P. Scipione carmina quædam recitare iussus esset. similib; autē & fortasse poeta erit feni cuiusdā uicino meo, qui nunc subit in mentem mihi. agrum senex hic diu conductitium tandem sibi propriū cōparauerat, arbusculo, oleis, ficisq; seuerat, rosseta circūposuerat, ut certe delectare magnopere locus posset. cum autem sibi domus in summo esset colle, unde sic subiacentem agellū spectare continenter posset, obstabat quidem antiquissima sylua & montis interposita pars. ille etsi magni laboris existimabat syluam & rupem de medio tollere, in extremā tamen dementia tandem uenit: syluæ rupisq; auertēdę. igitur nulla interposita mora antiquissimas quer-
tus cedere, plaustris truncos abducere, noctu etiā surgere, familiā somni increpare, nullis laboribus parcere: omnibus uero tandem ridentibus, & roganibus, quō tantū labore strueret, ut oblectarer, respondebat, horis omnibus agrū uideō, quem

*Poetarum
origo.*

*Poetarū fi-
nis non in so-
la delecta-
tione consi-
sit.*

tam

A tam pulchrum excoluisset. Igitur & poeta nō minorem rupem sylvamq; cedere videtur mihi, die noctuq; studijs inuigilare, semper pallere, disciplinas oēs disquirere, a republica atque omni actione abstinere: interrogati vero, quō tanta moliant, si nō aliud responderint, q̄ vt sese atque alios canendo oblectent, equidē insanire illos dicā, non minus q̄ senē illum vicinum meū. quod quidem longe alienum est ab ea opinione, quam paulo ante de poetis habebam, cum Maronis Bucolica tanta admiratione perlegerem. Absit aut̄ o Bardulo: & uos alij, ut tam paruam de poeta existimationem habeamus, qui tanta arte, tanto ingenio, tot disciplinis pręditus est, quem Plato diuinū uocat: quem gręci bonarum omniū artium iuuentores, mox & Romani eadem, quę & imperatores, coronā ornari dignū arbitrati sunt: cuius profremo uoce oracula ipsa reddi Dij maximi uoluerunt. quā ob causam alius a nobis o Bardulo & multo dignior finis, q̄ qui dicitur, est perquirendus poeta. Videtur, inquit tum Bardulo, sed quis finis alius erit? nunquid forte prodesse, quod uideo a multis dici, ut delectare & prodesse poetę uelint? Et ille, Quęrendum quidem & hoc, nā siue coniunctū cum alio, siue separatim ponat, non satis mihi uī facere pro fine poetę. quā ob rē q̄ aiunt studere poetas, ut profint, potesne dicere quānā illa potissimum sint, p̄ quę poetę prodesse solent? quid ni? inquit ille: in promptu. n. ferē omnia sunt. nam quę per Iouē sunt, q̄ poetę non doceat? illi historiarū copias, locorum descriptiones, regionū naturas, uitę instituta tradunt, multa de imperatore, de milite, de patrefamilias, de republica scribūt, de re rustica, de nautica, de artibus, ac de ijs alijs circa quę versamur, de syderib. insuper, ac naturę rebus, plantisq; atque animalibus, de Deo, de inferis, de uaticinio, de ritu, de antiquitate, atque ut summatim dicamus, de ijs omnib. doctrinam uidentur facere, unde qlibet peritissimus fieri possit: propter quod & Homerus omnem gręciā erudiuisse primus dicitur. Tū

Poetę maximis laudibus digni sunt.

Poetę finis num alij prodesse sūt, et quomodo.

B Naugerius, Pulchre inquit, dicis Bardulo, omnib. ferē de rebus poetam doctrinam facere, mire multifariamq; prodesse. at illud per Deos mihi dicitis, quō poetas historias docere, loca describere dictū est, est ne facultas aliqua, quę historias & scribere doceat, & scribat? tū aliqua, quę terrarū situs, gentiū differentias declarat? Aliqua certe, rñdit Bardulo. Et ille. Alięne à poetica? B. alia certe utriusq;. **N.** Quę nā? **B.** Huius quidē geographia, illius uero historica. **N.** Cuius igit̄ per se magis officium est historias scribere, terrarū loca designare, poetęne an eius, qui Historicus, quiq; geographus dī? **B.** Horū certe magis ut mihi uī, nam & ab his accipere poetam puto, illos uero per se cōplecti & ex proprio instituto. Recte dicis, inquit tum Naugerius, sed & illud dic rursus mihi, est ne facultas aliqua, quę de uitę institutio ne consideret: & aliqua, quę de republica: aliqua, quę de re rustica? **B.** omnino. **N.** Alienę & hęc à poetica? **B.** Alię profus. **N.** Cuius igitur interest uitę pcepta tradere, de republica scribere, de rustica, earumne, an poetę? **B.** Earum ita medius fidius: nā de ijs si poeta scripserit, accepisse quidē ab ipsis dicā. Ergo, inquit tū Naugerius, ne singula psequamur, itidē censendū est & de alijs omnib. q̄ supra commemorasti: singularū. n. rerū, quę in scientiā cadunt, proprię artes & disciplinae sunt cōstitutę: hęc quidē de seipso bene regendo, illa de bene regenda domo, alia de republica, de iure ciuili, de syderibus, de natura, de Deo, de inferis, de uaticinio, & alijs demū omnib. quę longū & superuacuum esset recensere. quorum omniū cum proprię artes & scientię cuiusq; sint constitutę, accipere quidem ab ijs poeta censendus est, neq; aliter uti, quām qui mutuo quicquam accepit, ac bono commo-

Facultates quasdam esse, quarum alique Historias, aliqua Terrarum situs, & gentium declarant, a poetica arte distinctas sicut & aliter artes.

doque alieno ipse etiam vsui esse nitatur. dixerit fortasse poeta

Iam clarus occultum Andromedes pater
Ostendit ignem : iam Procyon furit,
Et stella vesani Leonis .

& illud

Seu Libra, seu me Scorpium aspicit
Formidolosus, pars violentior
Natalis hora, seu tyrannus
Hesperie Capricornus vnda.

Alijs prodesse non est poetarum proprius finis.

Sed certe, non quatenus Poeta hæc dicit, sed accipiens ab Astronomo. quã ob rã, quando prodesse conductitium quodammodo Poetæ est, nõ propriæ facultatis, separandũ quidem vñ à primario Poetæ fine & instituto per se. præsertim q̃ per hoc nihil poetæ proprium assignat: si quidem & alij oēs qui scribunt & delectare & prodesse docendo uolunt, nescio, & an vobis itidẽ videat. Videtur certe, respondit Bardulo. uerum si prodesse ð primario Poetæ fine se iunxerimus, nihil video superesse præter delectationem. sic aut, vt prius dicebatur, in indigna & ludicra relabemur, nisi forte dixerit quispiam Poetam alio modo prodesse, ac alij cõsueuerunt . alij siquidem docendo fortasse profunt: Poetæ vero representando. nam tametsi non doceat Poeta, qualis quis esse debeat aut imperator, aut miles, aut paterfamilias, aut temperatus, & intemperatus, & eiusmodi, representat tamen imperatorem, militem, patremfamilias, temperatum, intemperatũ, piũ, misericordẽ, crudelẽ, timidũ, magnanimũ, insolentem, superbũ, segnem, iracundũ, prudentem, imprudentem, & eius generis alia. scis . n. Poeticam à Platone & Aristotele imitatoriam artem uocari, nihil autem refert, siue imitari, siue representare dicamus .

Poeta certe presentando mita humanis profunt, qua calere artes & sã cultrius docent.

Qua de cã tunc, qui putet D finem poetæ esse prodesse per imitationẽ. Probe dicis, respondit tam Nauerius. uerum de imitatione hac siue representatione Poetica accurate arbitror esse confide-

Prodesse & imitatione nunt pro-prius poeta rum sã finis.

randum: atque illud in primis est inquirendum, vtrum circa oĩa, de quib. poeta scribit, representatio & imitatio dicatur: dico aut, si Poeta de stellis, de plantis, de animalibus scribat, vtrum & hæc imitatio, quemadmodũ illa, quæ personas inducit, an propria quædã sit imitatio Poetæ: puta illa, quæ circa personas est tunc: hæc . n. non ab re sunt inquirenda à nobis. tu vero quid de his putas? Cui Bardulo. Ego, quid putem, nõ possum nunc certe dicere. sed quid prohibet si singula ponamus, vt uideamus, quæ consequantur? N. Nihil quidem prohibet. B. Ponamus igitur imitationem esse, quæ de cunq; Poeta scribat: & non solum cum personas inducit. N. Ponamus quidem. sed si ita posuerimus, non uideo, quo pacto poeta ab alijs differat, nequid habeat propriũ. nã & alij omnes utilitatẽ hanc p̃stare uolunt docendo quod scribunt, & representando legentibus, & audientibus. q̃ si poeta aliter ipse assequitur, id oportet nos inuestigare quid sit, & in quo cõsistat. nec solũ carmen debemus adducere per quod ab alijs differat, sic . n. rursus in puerilia recidemus. quare ponamus alterã partẽ si placet. B. Placet quidem. ponamus igitur certã esse materiã poetæ propriã, qua differat à reliquis, q̃ sermone utunt, puta illã quæ p̃sonas inducit, q̃ proprie imitatio d̃r, quod uideo à multis dici. hoc . n. monstrant Tragicæ & Comedie & ipsa etiã æpea, q̃ præcipue & maxime poeta scribenda assumit: q̃ quod si qui aliam assumpserit materiã, non poetas uocãdos censent, quemadmodum nec Empedoclem Aristoteles uocare uoluit. N. Recte dicis Bardulo ita esse, qui existiment:

quare

A quare tanto accuratius res ista quaerenda est. Primum autem statuendum est duo esse, quae unusquisque, qui scribit, assumere oportet: alterum est materia, hoc est res de quibus dicitur: alterum est dicendi modus. Necessè igitur quod poeta proprium habet, & quo ab alijs differt, aut à materia sola sumi, aut à modo dicendi solo, aut ab utroque simul: à sola autem materia sumi, ut ab ea, quae imitatur personas, dici quidem (nisi fallor) non potest, ita ut eum statim poetam vocemus, qui personas est imitatus, aut eum non poetam, qui non est imitatus: sic. n. & Bauios & Meuios possemus in poetarum censu ponere, quod personas induxissent, & eum appellare sculptorē, qui mar mor aliquid incidisset. quod si dicas, quanquam poeta non est simul, ac quis personas est imitatus, poeta tamen non est vocandus ille, qui haec non assumpsit materiā, ut Empedocles, profecto & hoc valde durum videtur. Primum quod Virgiliū circa Aeneida poetam esse, circa Georgica vero non esse valde mirum est: deinde non ita existimasse ipse etiam Horatius versus, cum publicam omnem, & communem materiā dixit propriam poetæ fieri, si poetico more tractetur: quæ admodum & dolium illud priuati iuris sit illius artificis, quæ exactam rotunditatē dedit, os non patulum, & alia, quæ cōmunes artifices faciunt. ac demum ego non video, quid plus afferat imitatio personarum, quam imitatio aliarum rerum: ut earum, quæ sunt à natura. quapropter, si tu forte audiui tamen aliquid maius addi, potes nunc dicere. **B.** Equidem & ipse hac de re sepiissime admiratus mecum cogitavi, ac siquid tandem dici potest, hoc mihi præ alijs præstare videtur imitatione personarum, quod maxime ad prudentiā hominum facit: si. n. Regem introducat poeta orantē, elegantiam omnē, prudentiam omnē, decorū omnē re præsentabit. itidem faciet & in imperatore, in milite, in patrefamilias, & breuiter in omnibus alijs: ad id comœdiæ, ad id tragœdiæ sunt institutæ, ad id etiam Aepæ omnis,

In omni arte duo sunt attendenda pro illarum fine, & instituto dignoscendo, materia, & dicendi modus.

B qua de causa non inepte fortasse dicunt qui finē poetæ statuunt prodesse per imitationem. Tum Naugerius. Et si quidem concedi potest imitationem personarum plurimum facere ad prudentiam hominum, non tamen illud concedendum videtur, ut institutum omne poetæ sit pro prudentiam faciendam, & ob id per se tamen illam imitationē procurare: nam cum duæ partes sint in homine, voluntas & intellectus, & voluntatis prudentia sit finis, intellectus finis cognitio & intellectio, si poeta imitatur & naturalia, non tantum personas, videbitur quidem omnem finem & omnem institutum adimplese, in imitatione quidem personarum prudentiā faciendā, in illa vero, quæ est naturalium & similitum, faciendā cognitionē: imitabitur. n. & in hoc perfectiones, & excellentias rerum. Postremo demuntur tamen omnia, & prodesse per imitationem sit poetæ finis aliquis, nondum tamen expressum est, quod per se & proprium est poetæ, per quod ab alijs differt. nam & alij quoque id præstant, sicuti Historicus. cum ergo diuersa sit imitatio poetæ, & diuersa historici, id assignare oportet, quo differt poeta ab historico, & si qui alij idem faciunt. magis autem oportebit hoc assignare, si nulla materia propria poetæ sit, & omne, quod quocumque docetur modo, imitatio dicatur, quapropter nullo pacto ponere possumus à materia sola sumi poetæ finem. Nunc venio ad dicendum modum, qui in poeta longe diuersus ab alijs est: de quo similiter est inquirendum, utrum ratio poetæ ab ipso solo sumatur, an & materia certa requiratur. & certe ab eo solo mihi rationem propriam poetæ sumi debere, materiā vero nullā esse determinatā, nisi forte in vniuersum, quæ tractata potest nescere. de principali materia loquor, non de attributis: ois. n. materia poetæ conuenit, dummodo exornari possit: modus autem tractandi valde diuersus est ab alijs: atque hoc

Poetarum omne institutum esse imitatione personarum procurare ad prudentiam faciendam, naturalium uero rerum ad cognitionem signandam.

Non à sola materia circa quæ, uerum etiam à modo dicendi proprius poeta utrum finis sumendus est.

quidem est, quod querimus, ac nondum nobis inuentum est, quare rursus est cogitandum Bardulo, siquid aliud occurrat pro fine poetæ, quod nec ut delectare, aut prodesse, sed maius quid atque præstantius, quod tamen non possit non delectare & prodesse. Cui Bardulo. Ita nimirum vñ. non tacebo autem & hoc aliud quod subit: nam

*Non poeta
fines, quo à
cæteris arti-
ficibus festi-
giatur, sit de
omnibus ap-
pofite dice-
re ad aumi-
rationem: nec
potius quod
poeta uni-
uersalis op-
fium conse-
ptorum, cate-
ri vero arti-
fices particu-
larem, seu
singularem
confideremus.*

memini audiuisse Actium Syncerum Sanazarium, qui tum multo iunior Iouiano Pontano erat, bonum illum senem de poetæ officio solitum percunctari, illum aut tum multa, tum id solitum respondere, officium poetæ ac finem esse appofite dicere ad admirationem. quod & in eo quoque dialogo, qui Actius inscribitur ab eodem Pontano scriptis mandata extat. Video, inquit tum Naugerius, sensim uobis aperiri poetæ finem. veruntamen, ut tenebras omnes de medio tollamus, consideremus, & hæc quæ Pötanus dicebat, neque, nisi adhuc facere uidentur satis ad id, quod querimus. nam nonne & rhetores & historici appofite quoque dicuntur, ut & ipsi mirandi et uideri uelint? an oblitus eorum es, quæ Cicero tam præclara de oratore scribit: cui tantam dicendi vim, tantam efficaciam attribuit, ut quod uelit audientes rapiat, & impellat, in pietatem, in admirationem, in furorē, in lachrymas demum ipsas? quin & ipsi uelint Ciceronem quis unquam potuit sine admiratione perlegere? quod quidem nec minus solet historias legentibus euenire. quo igitur pacto de Bardulo in eo, quod est ad admirationem dicere, seu unctum erit poetæ officium ab alijs? si. n. solos numeros addas, puerilia iugemus, oportet igitur aliquod aliud uenari, quod officium poetæ ac finem ita proprium ostendat, ut alteri nulli conueniat. Et Bardulo, Videtur quidem, inquit, sed quod nam aliud erit? nunquid illud fortasse, quod Aristoteles paucis uerbis inuoluit? quod ego quidem subiticiu habetenus, quod ualde obscurum uideret. differre ille poetam ab alijs scribit, quod alij singulare ipsum, poeta uero uniuersale consideret. Hic Naugerius nouam quandam animi hilaritatem uultu ostendens, vicinus quidem, inquit, est nobis Bardulo poetæ finis, sed quæ multo locuti sumus, quiescendum paulisper uñ, atque audiendus lyricen noster, ut recreati aliquatulo magis alacriores redeamus ad hos sermones. significauit igitur puero ut aliquid caneret: quod reperata suauiter cithara post dulcem ac breuem sonum, uocem in istæc

*Poeta hoc
mo ab alijs
artificibus
diuersus est,
quia alij singu-
larem, ipsi
uero uniuersale
confideremus.
Poeta uero
uniuersale
confideremus
simplicem
pul. breuiter
uobis suis
dicitur. Et
de omnibus
appofite di-
cere, non quæ
exim expre-
dit, sed quæ
tenet sibi ut
deur.*

(soluit.)

*Huc ades ò Thelayra. qui ab quid grandia sarra
Aethiops sub sole teris: medioque sub æstu
Nec pareis tibi saua? ab te ne immitis adurat
Syrius: ab teneras ne rumpat pustula palmas.
Demens ò Thelayra patri concede laborem,
Cui Cerevis cura est: melior te cura Diones
Solicitet. tu dum seruet tritura sub æstu,
Dum crepat seges, & multo sonat area pulsu,
Clam te operi furare, & aquas effinge ferendas.
Hic nitidus sonus est: hic plurima populus umbram
sufficit. & gelida summittit frigora ripæ.
Vos cura: Alpibus placide de montibus aura
Hæc illi portate, aut si pater obstat eunti,
Saltem æstum lenite, grauem lenite laborem.*

Hæc cum suauissime cecinisset puer, conuersus in nos Naugerius ita secutus est. Video amici in paucissimis illis tanti philosophi uerbis illucescere, ac patefieri nobis poetæ officium, ac finem: alij siquidem singulare ipsum considerant, poeta uero uniuersale, quasi alij similes sint illi pictori, qui & uultus & reliqua membra imitatur, qualia

profus

A profusū te sunt, poeta uero illi assimilatur qui non hunc, non illum uult imitari, non uti forte sunt, & defectus multos sustinent, sed uniuersalem, & pulcherrimam ideā artificis sui cōtemplatus res facit, quales esse deceret. quippe oēs, quibus bene dicendi facultas tributa est, bene quidē atq; apposite dicunt, quantū cuiq; conuenit: sed inter illos hoc interest, q̄ præter poetā nullus simpliciter bene atque apposite dicit, sed in genere suo tantum, & quantū attinet ad constitutum sibi finem, hic quidem docendi, ille persuadēdi, & si quis alius eiusmodi finis est: poeta uero per se nullo alio mouet finem nisi simpliciter bene dicendi circa unumquodq; propōitū sibi. uult quidem & ipse & docere & persuadere & de alijs loqui, sed non quantū expedit, & satis est ad explicandā rem, tantū alstrictus eo fine: uerum ideam sibi aliam faciens liberam & in uniuersum pulchram, dicendi omnes ornatus, omnes pulchritudines queret, quę illi rei attribui possunt. satis forte alteri fuisse de nemore locuturo dicere, aut sicubi nemus est: Virgilio uero non satis, sed ita scripsit.

Aut sicubi nigrum

Illicibus crebris sacra nemus accubat umbra.

Videte per quas pulchritudines nemus depinxit addens accubat, & nigrū crebris illicibus. & sacra umbra. quā ob rem recte Pōtanus dicebat finē esse poetę apposite dicere ad admirationē: sed addendum erat, simpliciter & per uniuersalē bene dicēdi ideam, ut intelligeremus id, per quod poeta ab oībus alijs differt, qui apposite loqui student. ij. n. singulare imitantē, hoc est rem nudā uti est, poeta uero nō hoc, sed simplicem ideam pulchritudinibus suis uisitā, quod uniuersale Aristoteles uocat. si igitur hæc pro poetę officio facere uidentur satis, nos ad alia transibimus: si uero non satis, sed planius agendum uir, mihi quidē nullus erit labor rem totā à suo fonte deducere. Cui Bardulo, Gratissimum quidē, inquit, Naugeri & mihi, & alijs feceris, quī & uacat, & resita postulat, si de tuo isthoc poeta, ut sese ad alios habet, & quo pato, & quae de cā solus ipse simpliciter bene dicere uoluit, planius egeris, & à suo principio. Et ille, Morē tibi, & alijs, inquit, gerā Bardulo, sed oportebit paulo altius ordiri: non ab re tñ nec iniucunde. Illud igit in primis dic mihi, putas ne quicumq; fer mone utunt bene et recteq; uti oēs? B. Minime quidem Naugeri, qui. n. fieri pot, ut omnes recte utant? N. Quinam igitur recte utuntur? B. Qui peritia quadā & arte dicendi uti ualent, aut natura artē imitante. N. Artem igitur ais quadā esse circa sermonē? B. Aio equidem. N. Hanc igitur bene dicēdi artem putas ne unā omnibus, an diuersis diuersam, ut philosopho suam, historico suam, rhetori suam, & poetę suam, & ita de alijs? B. Diuersis quidem diuersam artem puto. N. Diuersę igitur artes cū sint, censēs ne ita diuersas esse, ut profus in nullo cōueniāt, an in quibusdā quidem conuenire, quibusdā uero differre? B. Conuenire quidem omnes in aliquibus existimo, quę cōmunia dicuntur: in aliquibus uero differre, quę cui que propria sunt. N. Sed & illud dic mihi, interest ne alicuius speculari, & cōplēti illa communia? B. Alicuius certe. N. Tum & alicuius contemplari illa propria? B. Et hoc. N. Cuius igitur interest speculari cōmunia? num eius, qui propria, an magis eius, qui cōmunia considerat? interest et propria cuiusque speculari, an diuersus est, qui cōmunia, & qui propria contēplatur? quod autē quæro tale est, utrū Philosophus uerbi gratia qui sua uult scribere, ppriam habeat artē bene dicendi speculari, & simul et cōmunia reliquis, an qui communia contēplatur, consideret etiā, quę philosopho propria sunt: an philosophus sua tantū cōsideret, com-

*Communē
quandā be
ne dicēdi
artem esse
qua omnes
modos bene
dicēdis con
templatur,
à qua uelut
si a Domi
na, & magi
stra cetera
scientia. &
artes suas
bene dicēdi
modum
quatinus si
bi sufficere
accipimus.*

munia uero alius, nō ipse? B. Ex his omnib. Naugeri ego quidē existimo eum, qui Cōmunia speculat, speculari et quæ cuique propria sunt. philosophū aut, qui particularis artifex est, nec suā artē bene dicendi propriam posse cōsiderare, nec cōmunia, nec aliorum propria: suā autem artē bene dicēdi nō posse cōsiderare, quā aliud est nosse ea, quæ à natura sunt, aliud benedicere de ijs: quare cōmunia quādam artē, & disciplinā esse existimo, quæ simul & quæ cōmunia sunt oībus, tradat, & quæ cuique propria. Recte existimas, inquit tum Naugerius. est. n. ueluti domina quædam & magistra cōmunis ars, quæ in uniuersum primō formas oēs, & ideas bene dicendi speculat & docet: quæ mox ubi diuersos dicendorum fines cōsiderauit, et simul & illud docet, quod cuique; conuenit: à qua ueluti à fonte quodā quicunq; scribit, accipit quod sibi bene est, & cōuenit. B. Videtur. N. Similis autem hæc est Nauifactoriæ arti: quæ. n. nauium formas, ligna, compagine spectet, una quædam cōmunis & magistra est ars, & qui eam nouit, magister & dominus. Rurfus uero si magister hic diuersos nauium fines consideret, & ad eos fines naues formare uelit idoneas, hanc quidem portādīs oneribus aptam, illā uero fugæ, & celeritati nauigationis, aliam uero piscationi: hic iā in multa partitus est, pluresq; sibi subiectas artes constituit, hanc quidem onerarias facere docta, illam triremes, aliā uero lintres. Eodem pacto & qui in uniuersum bene dicendi ideas nouit, si diuersis finibus per motus plures sub se bene dicendi artes constituit: hunc quidem, qui gesta hominum docere uult, historicum dicendi peritum, illum uero, qui de natura uult scribere, peritum dicendi philosophū, & ita de alijs: unde fit ut dominus, & dicendi arbiter fiat, & philosophus, & historicus, & alij: hoc est consideret, quæ ad philosophū, & historicū, et aīos pertinent, quo diiudicare sciat, quid cuique; cōueniat bene dicendi artē, & magistram quo appellabimus noīe, et qui eā profiterur, quē dicemus? B.

Aptissimū ad poetiæ artis dignitatē. n. u. nus cognoscendū extipiam.

Ex ductus oratorū generib. quis uerus orator: & qua bene dicendū ars sit.

Oratoriā fortasse artē illā appellabimus, et qui eā p̄stetur, oratorem uel rhetorē: quando nec aliud nomē impositum illi uideo. N. Possumus quidem ita appellare, sed distinguendus erit hic orator dominus atque arbiter bene dicendi ab eo, cui ferè cum populo, et iudicib. res est: nā et ipse Orator et Rhetor appellari uult, plurimum autē differunt. alter . n. feruus est, alter dominus, alter actor, alter p̄ceptor, et illius qui feruus est, finis est persuadere, eius uero qui dñs, finis est ea docere, per quæ bene dicitur, cōmunia quidem omnib. et illi actori de quo loquimur, quinimo et idem magister et dominus si sua scribere uelit, sibi pariter legem imponit, et sibi feruus fit, et pars bene dicendi non secus, ac alij: neque dominus et patronus est, nisi quatenus docet, et speculatur. si igitur oratorem, uel rhetorem uolumus hunc appellare, nihil quidē prohibet, dum intelligamus dominū ipsum. Ergo huius oratoris (ut cursim eius munera obeamus) officium est uoces in primis per quas dicitur, et uocum differentias, et naturas cōsiderare, quæ propria, et improprie, quæ nouæ, quæ antiquæ, nostrates, peregrinæ, usitata, disuete, primæ, deriuata, simplices, composita, trāsumptæ, lenes, asperæ, sonora, demisse, musicæ, immusicæ et id genus alia. ad hæc autem et uocū texturas eiusdem est perpendere, et mutare, et trāponere, et differentias considerare, et concinnitates earum inuenire, et musicas, et pedes, et numeros, et demū figuras oēs, et quo adiecto, aut detracto suauior, et insuauior oratio fiat, grauior, uilior, et clarior, obscurior. nec minus rerū, de quib. dī, differētias et naturas nouisse eū decet: q̄ magnæ, quæ tenues, pulchre, turpes, late, mistes, piæ,

Peritum dicendi quæ scire oportet, ut omnibus conuenientem modum trahat.

A serie, ludicra, facete, infaceta, dictu faciles, difficiles, & reliquas eius generis differē-
 tias, ordines præterea dicendorū considerabit, dispositiones, cōtinuationes, pausas,
 digressiones, & figurās. oēs characteres præterea animaduertet, qui magni, qui tumi-
 di, qui demissi, qui graues, qui humiles, faciles, difficiles, floridi, sicci, duri, asperi, cla-
 ri, obscuro, affectati. postremo & eius officij erit dicendarū rerū fines animaduerte-
 re, vt disciplinas condere, acta scribere, gratulari, condolere, solari, persuadere, lau-
 dare, vituperare, accusare, defendere, affectus animorū mouere, tū & horū omnium
 loca ponere, vnde vnum quodque eliciatur. Ergo his oib. ab illo patrono oratore di-
 gestis ac constitutis, si ad eū accedat historiæ cuiuspiā scriptor egregius, velut Pau-
 lus Iouius, aut Guicciardinus noster, petens, quo pacto apposite scripturus sit quan-
 tū sufficiat historiæ, quid putas oratorē hunc sic petēti traditurū? nū forte ornatus
 oēs atq; elegātiās dicēdi, quas ipse in vniuersum est contēplatus, an id tm̄, quod pro
 eo sine sufficiat? **B.** Quantū quidē pro eo sine est fati. **N.** Qm̄ igitur finis eius est
 gesta scribere ad prudentiā, quantū quidē ad hoc pertinet, sat illi factū erit, si pro-
 pria, si candida, si graui, ac vera oratione vtatur: cui interdū nec sua desit musica. **i. beat.**
 cebit & interdum, ut effingat conciones & nōnulla consilia, ut prudentiā maiorem
 doceat: quod nos quoq; in nostris historiā Libris de Rebus Venetis, quātū in no-
 bis fuit, C. Cæsare & Polybiū grauē authorē secuti, præstare conati sumus, uerū
 ita licebit, vt grauitatis historie, & ueritatis nihil detraxerit, reliquas uero pulchritu-
 dines illi negabit. **Quod si** & philosophus ad eundem oratorē accesserit sua scriptu-
 rus, & huius quoque res & finē nosse orator ille uolet: cui dicet castiori adhuc ora-
 tione vtendū, propria autē, & non multis transumptis, non multis epithetis referta.
 At si & actor etiam ille, qui rhetor vocari uult, nostrum hunc consulat oratorem
B audiet neque sibi ornatus omnes concedi: vtendum autem eleganti quidem oratio-
 ne, sed non affectata, propria uero atq; efficaci: dispositiones uero & figuras doce-
 bit, & argumentationū genera, quib. vt conueniat: loca ostendet vnde animi affe-
 ctus moueantur, reliqua illi negabit. Vide igitur Bardulo, omnes hi coerciti, & attri-
 sti sunt sine: nec simpliciter pulchrū sermonē considerant, sed pulchrum in genere
 suo tantum, quod singulare ab Aristotele appellatur. at uero si aliquis alius sit, qui
 oratorem hūc nostrum bene dicendi arbitrum, & patronum adeat, dicatq; se loqui
 de rebus uelle, de quibus & alij, sed ita vt nulla gratia, nullus decor, & ornatus ser-
 moni desit, quæpates oratorē hūc sic petenti daturum? **B.** Veneres certe omnes,
 vt uero uerbo dicam. **N.** Hunc autem ita donatum, quo nomine appellabimus? **B.**
 Vnscio equidem, nisi poetam intelligas. **N.** Poeta certe hic est, cuius officium erit
 ac finis nulla eorū præmittere, quæ simpliciter pulchrū ac perfectum sermonē
 faciant: sed uideo te (nisi è facie fortasse fallor) habere aliquid quod dubites. **B.** Nō
 falleris profecto: nā quod dicis affectare poetam sermonē simpliciter pulchrū, du-
 bitationē quandā mihi ingerit. cū. n. in sermone duo sint (ut dixisti) materia tunc
 res de qb. dicitur, & dicendi modus, si in utroq; poeta simpliciter pulcher esse uult,
 in angusto ualde erit poetica res. nam primum res ipsa, q̄ simpliciter pulchra sunt,
 pauce admodū sunt, Dij scilicet, & heroes, & horū actiones, deinde & dicendi mo-
 dus, q̄ simpliciter & in oib. pulcher sit, ualde rarus erit, & ferē vnus. quare neq; co-
 mēdia, neq; tragēdia pars poetice erunt, neq; egloga, & magna lyricorū pars. tum
 neq; illud eueniet, qd̄ supra dicebas, ut materia omnis quantūcunq; publica, pro-
 pria & poetica fieri possit. **N.** Recte quidem & opportune aduertas Bardulo. ve-

*Vniuersa-
 lis bene di-
 cendi arti-
 flex quantū
 singulis ar-
 tificibus de
 bene dicen-
 di mouerit
 breue de-
 beat.*

*Verus poe-
 ta is solus.
 orator est q̄
 cum sit aris
 scribit. & ei
 prohib. in e
 dicente mo-
 du trahitur,
 cū sit eius
 manus cir-
 ca sermone
 uersari.*

*Poeta affo-
 ctare pul-
 chri sermo-
 ne quomo-
 do dicatur.*

rum ipse cū simpliciter pulchrū sermonē dico, ita accipi uolo, ut pulchrū illud con-
 cordet tñ & conueniat, cum re, de qua dī, & cū alijs adiectis, & non tm̄ secundum
 se pulchrū sit, sicut. n. vestis aurea, q̄q̄ per se pulcherrima sit, appositā tñ rustico non
 modo decorē, & ornatum non auferet, sed risum concitabit magis: ita & si rebus com-
 micis maiestātē heroicā addas, oīa facies indecora. hac ergo cōcinnitate, & cōueniē-
 tia si oīa scribas, & comēdia, & lyrica, & alia, partes erūt poeticae si simpliciter pul-
 chra in eo genere elegeris. quippe in omni genere sunt quaedam pulchra, quaedam
 pulchriora, quaedā pulcherrima, quę conueniant. q̄ ergo pulcherrimis vsus fuerit in
 eo genere, poeta erit, tametsi pulcherrima illa non sint pulcherrima rebus omnib. &
 generib. omnib. comparata. sic. n. verum dicis ī angusto fore res poeticas: genus. n.
 illud absolute pulcherrimū ferē vnū est, ut forte heroicū, per illud tñ non semper
 scribere poeta uult, nec conuenit, sed satis est illi, si simpliciter pulchris in quolibet
 genere utatur. quare æquiuocatio illius uerbi simpliciter te decipiebat. interdum. n.
 significat, quod vniuersaliter absolute tale est, interdum quod tale in suo gene-
 re. si igitur satisfaciunt hęc ubi, reuertamur iam ad id, ubi reliquimus poetam curā
 oratore illo patrono dicēdi loquētē. B. Reuertamur quidē, qñ satisfaciunt omnia.
 N. Verum igitur dicebas Bardulo, oratorē illū nostrū ueneres oēs sermonis poetæ
 dare. primū igitur hic uoces modulari cœpit, musicas feligere, immusicas oēs reij-
 cere aut abscondere quantū potuit, transumptis maxime amare, & proprias: ad ma-
 gnas sono, & ad lenes animaduertere, & in summa ad reliquas earū pulchritudines:
 tū uoluit & pedes considerare & numeros, tū uersus facere, & uidere, quid cuique
 idē conueniret. ad res uero spectans, non nisi pulchra & miranda attribuere: quæ si
 deessent, uoluit etiam fingere per trāsumpta, per digressiones, per cōparatione. perquirere. reliqua
 porrō quæ ad excellentiā sermonis faciunt, nulla prætermittere: dispositiones, cōti-
 nuations, figuras & alia ornāmēta, quæ præsentis diei non sunt: quas oēs uocē re-
 rumq; pulchritudines postquā simul coniunxit & per illas locutus est, miram quā-
 dā sensit, & penē diuinā harmoniā subesse, cui par nulla esset alia, tū & seipsum quo-
 dāmodo extra se rapi animaduertit, nec sese cōtinere posse, sed ebacchari nō aliter,
 ac solent in Bacchi & Cibeles sacris, ubi calamo strepit phrix, ubi tympana reboāt.
 Hinc ille o amici Platonice apud Ionem furor, quē Socrates celsitus missum putat.
 non est autē Deus. ullus causa furoris huius, sed ipsa musica ingētis cuiusdā atq; exul-
 tantis admirationis plena, quæ pulsus numeris, uelut estro impotētē cōciturū, nec se
 se capiētē animū quatit: atq; id facit, qđ & ecstasticis solet præ admiratione cōtinge-
 re. quē ob furorē diuinos, quasi Deo tactos, & uates poetæ dixere, & qui de primis
 rerum inuētoribus tractauere, omnē poetarū originem in Deos retulere, Linumq;
 & Orpheum, & antiquiores illos poetas Deorum filios prodidere. quippe cum iure
 diuini dici poetæ mereantur: qui soli eam dicendi diuinitatem inuenere, qua & Dij
 per oracula ad homines loqui dignati sunt. Hac cum dixisset Naugerius, paulisper
 sermonem continuit quasi cogitabundus: mox rupto sententia ita rursus securus est.
 Hic ergo finis d̄ Bardulo atque officium poetæ cōstituentus est, apposite simplici-
 ter dicere ex conuenientibus in uoquoque. ex quo & illud manifestū est neminē
 eorum, quibus bene dicendi facultas est, equari poetę posse, siquidem alij omnes be-
 ne quidē atq; apposite fortasse dicunt, uerum non simpliciter, sed in aliquo rātum,
 & quātū pro nudo sine est satis, poeta uero simpliciter solus. qua de causa quicunq;
 dicit

Poetica ar-
 tis partes
 duæ sunt, et
 quomodo il-
 las æsequa-
 tur.

Poete his
 temporibus
 pauci sunt.

Furor poeti-
 cus.

Poete deo
 suum filij
 di sunt.

Poetica ar-
 tis proprius
 finis.

A dici poeta uolet, quauis sibi propofita re fciat ornatus omnes, pulchritudines omnes quæ ad eam quocunque modo attinent, sibi esse cognitatas oportere: alioqui maximas & pulcherrimas deligere nūquam poterit: quod necessarium est poete, quando neque ille poeta est, qui mediocribus vsus fuerit: hac de causa solis poetis effingere concessum est. si enim rebus pulchra defuerint, & magna, aut eadem res maiores, & uentiosiores sint euasuræ adiectis quibusdam, adijcienda certe ea sunt: ut tandē pro poetæ sine dicatur. hanc ob causam & animata poetæ plurima faciunt: numerus rebus pluribus addidere, syluis & fontibus uenerationem: Deos humanis immifcent, quoniam hac tum magnitudinem, tum admirationem afferre sermoni solēt.

*Quis dicere
de peritis
poeta aequa
re possit.*

*Solis poetis
effingere cō
cessum est.*

Sed nos longiori fortasse oratione aures uestras detinuimus, qui parati forte expectabatis percūctari aut adiungere pulchriora. Cui Bardulo (in quē ille finē faciēs uidebatur cōuersus) equidē, inquit, Naugeri cū magnopere gratulatus poetę sum, qui paulo ante quasi desipere uidebatur mihi: tum tuæ orationi nihil addēdū puto. cunctā tñ bene perorata censebo, si hoc in silo vnū hunc nodū explicatū mihi reddideris. esto. n. poetam mire, apposite, musicissime dicere, atq; hoc esse officium illius, cuius tñ utilitatis, aut usus per Deos id nā est Naugeri? dictum est. n. in primis (si recte memini) poetā non ex proposito sed conductitio quodā munere prodesse: igitur quāq; pulcherrimus, & diuinus ēt sit poetarū sermo, dūt n̄ ad nihil uiliter p se sit, nisi eo fortasse q̄ delectat, rursus in puerilia relabi uidemur. quē admodū igitur & nauifactoriæ artis tuus ille magister, ubi naues omnes constituisset, quæ ad finē aliquē atq; usum cōfici possent, onerarias, triremes, & lintres, si postremo ingenrē quandā & formosissimā nauim struere uelit ad nihil aut uilē, operā quidē & dies perderet: ita à tuo illo oratore dicendi dño constitutis alijs artibus, quæ bene dicēdo esse vsui pnt, si postremo poeta exiliat, frustra quēdē pallere, sese à republica abdicare, disciplinas omnes disquirere, uidebitur mihi: si tandē eō res cadat, ut pulcherrimū quidē, & diuinum ēt (si ita uocare libet) cantum edat, uilē aut ad nihil. nam eum quidē, qui rei rusticæ perdiscendę desiderio mouetur, non aditurum puto aut Hesiodum, aut Maronem, sed aut Magonem magis Carthaginensem, aut Varronē.

*De poetica
artis super
omnes alias
artes, et sciē
tias utilitatis,
et excel
lenti. num
item quac
cunque ef
fingido scri
bunt poeta
uera ali
quo pacto
sint, quos tñ
poetas a re
pub. exclu
debat Pla
to.*

B Nec similiter qui uitæ erudimēta sectatur, ad Homerū cōfugitur, sed ad academiā magis & Stoicos, ad Theophrastum uero & Aristotelem, non ad Empedoclem & Lucretium, qui rerum naturas nosse uoluerit. quare ipso sciēdi desiderio ab omnibus poetam relictum iri uideo, ad uoluptatem solam perlegendum, quo pacto futurisoiēt iubere secundas mentas accedere. Hic subridens Naugerus, Num tibi, inquit, Bardulo philosophia magna quædam & diuina scientia uidetur? B. Videtur quidem. N. Quisnam igitur, si hominū cōmoda & utilitates spectes, usui magis uenire uidetur tibi, philosophus ne, an faber lignarius & architectus? B. Hi certe magis. N. At tu quisnā fieri malle, faber ne & architectus, an philosophus? B. Philosophus certe magis. N. Eadem ergo & de poeta ò Bardulo dicenda sunt, quæ de philosopho. nam profectō si ad usum ciuitatum, & necessariā spectemus, longe inutilior erit poeta, quàm multialij, sicuti & philosophus: disciplinarum enim & artium quædam utiles uocantur, quædam uenerabiles, quæ & liberales dicuntur, quod liberis & in genuis hominibus dignæ sunt. Verum enim uero ò amice Bardulo, & uos alij, quæquam ita sit de poeta, ut uulgari illa utilitate quàm plurimis cedat, si tamen ostenderit inter omnes, qui dicendo uiles esse solēt, poetam omnī uilissimū esse, & maxime prodesse, quatenus quisque scribit, quid dicetis? B. Mira

*Poeticar
lem quam
maxime uil
lem esse.*

*Poeta no
philosophi
esse omnes
uolent, et si
humanæ ui
tae multo
prioris esse
uideantur.*

promittis

Poeta inter omnes qui in dicendo uult esse citissimus, utilissimus est ac maxime prodesse, ut quatenus scribit.

promittis Naugerij: sed cur dictū est, quatenus quisq; scribit? N. Idcirco ò Bard u C lo adiectum est, quia duo cū sint in sermone, cognitio & peritia rerū, de quibus dī, & dicendi modus, ego quidē nunc non comparo poetā alijs circa peritiam rerū, de quib. dī: sed comparo genus dicendi solum, ac dico genus dicendi utilissimum omnium esse, & maxime prodesse: quin & plura docere, & pulchriora, & meliora. B. Age igitur Naugerij singula aggredere: ac rem ut promittis ostende. N. Enitar quidem, ac me etiam. ita facturum spero. Duo igitur prædicta cum circa sermonē uerferentur, primū de modo ipso dicendi loquamur, mox de reb. dicemus, ac certe si uerū est, quod diximus, poetā circa simpliciter pulchrū uersari sermonē, hinc primum apparere potest, cuius utilitatis sit poetarū sermo, quatenus sermo est: in ipso. n. est nosse excellentias omnes, pulchritudines omnes in omni orationis parte. quā aut qui rectum & pulchrum noscit, simul & quod obliquum & turpe est, noscat necesse est, immo iudicare posse omnes alios sermones, quantum à summo distent. si igitur magnum quiddā atq; optabile est sermo, per quē à cæteris animalib. homo differt, & inter homines alter ab altero, magnā certe utilitatē consecutus est qui excellentias, elegātiā, & pulchritudines sermonis nouit: adde q̄ q̄ poeta est, paruū negotio omnē aliud dicendi genus assequi potest: non ita alij, quod poetę est. n. nec ad res ueniamus, in quib. dictū est sicut in modo dicendi, ita & in ijs poetā pulchritudinē, & excellentiā nullā, quę attribui rebus possit, prætermittere. si igitur ea imitetur, quę ad uoluntatē attinent, q̄ prudentiā ac uirtutes alias facere possunt, incōparabilis profectō utilitas est, quā præstat hæc imitatio, & representatio: exempla. n. & ea quę in re uideamus multo prudentiores, & lōge practicos magis nos faciūt, q̄ quę docemur. nihil aut refert siue Imperatorē sic & sic cōsulare pro uictoria uideamus, siue inducatur a poeta. atq; ita de alijs dicatur. quā igitur maxima ī uoquoq; & pulcherrima D

Maxima est sermonis poetæ utilitas.

Poeta, quā utilitatem ex rebus, circa quas uerbanur, hominibus asferant.

Poeta quoad dicendi genus oēs in docendo excedit, et plura docet.

sectatur, hinc fit, ut plura in ijs quę ad prudentiā, & alias uirtutes pertinent, demōstret genus dicendi poetæ. Propter eandē causam & si ea imitetur, quę ad intellectū attinēt, plura quoq; docet: quā pulchritudinē nullā omittit quę attribui rebus possit: cū alij oēs in angusto ualde uerferentur, utpote qui nō omnes, sed quasdā solum pulchritudines sectentur: cuius signū esse potest, q̄ qui Troianū excidiū nuda & restricta oratione scripserit, breui uolumine totā historiā cōplexi sunt: Homerus aut Iliadē cōsclauit: & Varro Catoq; paucissimis charitatis præcepta rei rusticę expli-
cuere, Maro uero Georgica condidit. quare lōge plura sunt quę docent poetę, quā quibus alijs propter dictā à nobis causam. B. At uide Naugerij quo pacto plura dicas à poeta doceri. plura. n. fortasse dicis ea ēt accipiēdo, q̄ extra rē sunt: quam uideo fabulam à quibusdā dici: quantū uero ad propriam cognitionem eius rei, quę doceatur, nescio quō plura à poeta tradantur: præsertim cū supra dictū sit multa à poeta ex intēto reijci: qđ & in Virgilio & alijs est uidere; qui paucissima quidē quantū ad rem ipsam attinet, prof. quūtur, multa alia adijcentes ad ornatum: sicuti & pictores faciūt: qui tibi quod primō intendūt, pinxere, aut hominem, aut equū, aut aliud, tū lacus & montes, & uiridaria circumpingunt, & addunt ad ornamētum. N. Negare quidē nō debemus multa à poeta reijci ex intēto, ea scilicet q̄ aut turpia sunt, aut tractata (ut diximus) nitescere non possunt: uerū si ijs quę reijciunt ea cōparētur, q̄ adduntur ab ipso, longe plura hæc sunt, quare plura omnino poeta docet, q̄ quis alius. Quod uero addita illa sint extrarē, cōsiderare oportet Bardulo quā tu intelligas extra rē esse. si. n. extra rē intelligas ea, quę extra singulare & nudā rē superaddunt, profecto

profecto

A profecto sic ēt fat erit plebeio sermone vti ad explicandas res: reliquæ.n. elegantiæ necessaria non sunt. similiter & domib. si columnæ addant, si peristilia & alia, extra rē erunt: sufficit.n. pro sine domus, quæ ab imbribus & frigorib. nos defendat, simplex domus. at uero si res ipsas consideremus tales, quales esse deceret, & quantum ad perfectionē spectat, illa quidē addita non solū extra rē non erunt, sed essentialia & necessaria. an debemus putare nobiliū vestes extra rē esse, cū sufficiant rusticanae? nōne vides sicut in ijs, quæ à natura sunt, sua est perfectio & decor, ita & in ijs esse, quæ ab arte sunt? quā perfectionē & decorē soli magni artifices norunt: quæ si à reb. auferas, profecto animā quodā modo propriā ijs abstulisti. quare quæ & picto res & poetæ reb. addunt ad perfectionē, non extrarē sunt, si rē consideres nō nudā (vti plebei artifices, aut qui sine aliquo coerciti & astricti sunt, faciunt) sed perfectā & animatā: quales considerant summi artifices, præcipue aut ex oib. poeta, qui admirandus in oib. esse vult. si ergo illa reb. attributa perfectionē & nobilitatem rerū ostendunt, nōne utilitas magna quidē & exoptanda à cunctis censerī debet? quapropter, ut ad rē nostrā reuertamur, manifestū esse potest, quod primū promisi mōstrare, plura à poeta doceri, q̄ à quouis alio eorū qui scribunt. Sequitur, ut iā & illud mōstrarem, pulchriora esse, quæ à poeta docentur. quod quidē arbitror à te sine multa difficultate concedēdū. siquidē dictū est alios sermonē secundū aliquid tm̄ & in parte pulchrū affectare, poetā uero simpliciter pulchrū: dico autē pulchrū & quantum ad res, & quantum ad dicēdi modū. siquid tm̄ & in hoc dubitas, audacter proferto. B. Equidē nō satis scio Naugeri, an ita facile tibi concedā pulchriora esse, quæ poeta imitatur & sumit: qn̄ illa quæ tu pulchra uocas, præcipue illa sunt, quæ à poetis superadduntur, quæ & fabulæ dicūtur. omnia quidē partim efficta, partim etiam B falsa, & supraueritatē. nā q̄ multa effingant poetæ, quæ nullo pacto sunt, tute ēt dixisti. q̄ uero & aperte falsa, & impudēter quidē assumant, manifestum esse pōt in ijs quæ de Aenea, & Didone Virg. scribit: quos constat multo tēpore discretos fuisse. quæ oīa cū falsa sint, ego quidem non uideo, quō pulchra esse possunt. falsum.n. oē turpe est, cū ex ijs constet, quæ non sunt: quare & nulla utilitas esse vī in addendo falsa. Ignoscet tm̄ mihi Naugeri, si peruicacior aliquārisper sim in tuū poetā. N. Dānat nimirū peruicaciā Socrates inter amicos, eandē tm̄ tolerat, cū gratia veritatis inquirendæ cōmittit: quare nō uenia Bardulo, sed cōmendatione magis dignus es, qui tā nauiter pro inquirenda ueritate contēdas. Duo autē uideris obijcere in poetas Bardulo, alterū q̄ multa effingant, alterū q̄ & aperte falsa assumant. Vtrunq; autē cū ex ijs cōstet, quæ non sunt, pulchrū esse non pōt. primū autē de ijs, quæ effinguntur dicamas: in quo illud in primis sciendū est, neq; oīa effingi decere, neq; ab oib. In vniuersū autē nihil etingendū est aut assumendū ab eo, qui poeta dici meretur, qd̄ aperte à veritate alienū sit: quæ admodū video à nonnullis fieri, qui & flumina sicca ri amantiū incēdijs scribūt, & naues suspirijs pelli, & similia. oīa uero quæ effingili cet, aut talia per apparētiā sunt, aut significatione, & allegorijs talia, aut secundū opinionēs hominū vel omniū, uel multorū: alia talia sunt secundū uniuersale ipsum, & ideā simpliciter pulchrā, non secundum singulare. per apparentiam quidē sunt, vt illud, *Ter cælum illisum, & rotantia vidimus astra*: significatione uero & allegorijs vt fabulæ, præsertim antiquæ, quarum aliæ mysteria quedam sacrificiorum & religionum significant, quedam naturas reconditas rerū, quas nō ab omnibus intelligi uoluerit: aliæ notāt historias quasdā regum & eorū vitia, aut uirtutes, transformari

Plura et uulgiora docentur poetæ quam quisquam alius at rixit.

Quæ effinguntur a poetis a ueritate aliena gr̄sus esse non debent.

Quæ effinguntur poetis multipliciter uera sūt

verò figuras antiqua opinio fuit, lucos esse sãctos, tutelã fluminũ & fontiu esse; Deos C quosdã, quosdã habere nostri curã, vt Lares, & Penates, Panes, & Satyros fuisse, & Sylvanos non præter opinionẽ mortaliũ fuit : Deos cũ hominib. conuersari, cũ ijs loqui, quosdã & cũ mulierib. coire receptũ fuit, eadẽ existimatio de oraculis, de au spicijs habita. atq; hæc ferẽ & similia sunt, quæ à poetis finguntur. quæ vero adduntur supra singulare, oĩa à natura rei trahuntur aut per transfusionẽ, aut per epitheta, aut per alia, quæ ad simplicẽ naturã attinent, attributa à causis, ab effectib. & eiusmodi alijs conuenientijs. Falsum igitur nullũ horũ dici debet: falsum. n. est, qđ nullo modo est. hæc autẽ aliquo modo sunt, aut per apparentiã, aut per significatio nẽ, aut secundũ opinionẽ hominũ, aut secundũ vniuersale: quare nec mēdaces poetas dicere æquũ est, quippe qui, vt nomẽ quoq; indicat, perfectiores sunt magis . De ijs vero, quæ aperte falsa dicebas, ut de Didone & Aenea, scire debes à poeta nũquã assumi aperte & vulgo falsa: sed si qua forte assumuntur, oĩa eiusmodi sunt, ut nõ facile confutari possint: sed sunt aut lōga tēporis intercapedine oblita, aut ualde obscura, aut valde externa & longinqua, pro ut de Rolãdo heroe Lud. Æneus Areostus hetruscis numeris eleganter cecinit. ea uero, quæ & viuentes & propinqui possunt aperte redarguere, & falsa iudicare, nemo quẽq; vere poeta sit, vnquã assumet: mendaciũ. n. oẽ turpe est, & admirationẽ amittit, quare ne deinceps dicito falsa à poeta assumi. iamq; qñ & plura, & pulchriora monstrauimus docere poetã, quod postremo superest ostendamus, meliora et esse, quæ scribit: meliora aut voco, quæ cũ perfectiora sint, sunt et nobis chara magis & grata. Quod autem perfectiora sint, demonstracione non indiget, quãdo mōstratum est poetã circa simpliciter pulchra & maxima uerari: chariora uero nobis, & accepta magis esse hoc vno exẽplo doceri potest. si. n. philosophus quispiã nos erudiens simplici oratione doceat mentem quamdam esse per omnia diffusam, adamabo quidem rem isthanc, utpote rem magnam edoctus. at uero si idem ille poetico modo eandem mihi rem referat, & declaret.

Didonis & Aeneas fabula au uerq; sunt.

Grata & chara magis iradunt nobis poetæ, quam ex se uis artifices.

Principio cœlum ac terras camposq; liquentes
Lucentemq; globum lunæ, titaniaq; astra
Spiritus itus alit : totamq; infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Si inquam eandem rem hoc pacto referat mihi, non adamabo solũ, sed admirabor : & diuinum nescio quid in animum mihi immissum existimabo. quam ob rẽ ò amici si poeta plura docet, si pulchriora, si chara magis, non est arbitrandũ ita esse, vt paulo ante aiebas Bardulo, musicum quidem & diuinum cantum edere, vtilem autem ad nihil: quãdo incredibilis & incomparabilis est ea utilitas, quam poetæ afferunt, si recte intelligantur. quinimmo & hoc aliud addã Bardulo quod Dijs testibus syluæ huius affirmo, fãncioq; nulli si forent poetæ, nõ habere mundi pulchritudines, qui eas nossent: quod quibusdam nationibus accidit, ubi poetæ non sunt, neq; etiã elegantia vrbانيتatesve vlle, nec pulchrũ quicquã . Dico autẽ poetã nunc non solũ, qui scribit, & numeros condit, sed & illũ, qui natura poeta est, tamen si nihil scribat. est aut ille natura poeta, qui aptus est veris rerũ pulchritudinib. capi moueri q; , & (si qñ loqui accidit) per illas loqui, & scribere potest. pulchritudinũ uero alia ueræ sunt, alia apparent. poeta autẽ est, qui ueris mouetur. sunt & artificũ omniũ alij poetæ natura, alij non: poetæ quidẽ, qui ad ideã proprij artificij respicientes nullã pulchritudinẽ prætermittere volunt. ad propositũ ergo reuertendo, si nauifactor ille

Verus poeta quis esse dicatur. num ille qui natura. an qui diũ aliquid poetice trahat.

Bardulo,

A Bardulo, magister & dñs, quē supra dicebas, vbi ingentem illam & pulcherrimā nauim construxisset, ac talem pariter constituisset, ut simul etiā valde utilis foret, non ne p̄ter pulchritudinē admirāda quoq; videret, & magnopere desideranda, q̄ adeo utilis foret? **D.** Omnino. **N.** Ergo & poetā q̄ primū de omnib. rebus scribat, deinde non tātum ipsas, sed & oēs earum pulchritudines profequatur & doceat, doceat autem tam diuino, tā admirandū dicendi modo, quis non veneretur, & veluti Deum quendam existimet? adibit autē illum & qui res rusticas nosse uolet, & qui res naturę, & qui uitę erudimenta, & alij, si de his poeta scripserit: uerum non illi adibunt qui nudas & quodāmodo rudes nouisse res uolent, sed qui perfectas, & pulchritudinib. suis ornatas quasi uiuentes spectare studuerint: quare non ita est Bardulo ut supra aiebas, poetā tanquam bellarium quoddam ad uoluptatē solā uocari: nec superfluum quiddā molitū putare debes. Virgil. q̄ de eadem re scripserit, de qua & Cato, & Varro, & alij prius cōmentaria ediderant. non. n. propter hoc abstinuisse poetā decuit: sed & sibi scribendum fuit, ne earum rerum pulchritudines, quę tot relictę ab alijs fuerant, perpetuo in tenebris iacerent. Videbatur his dictis Naugerius intermissionem orationi facturus: cum Bardulo, Magnifice, inquit, Naugerii pro poeta nauatū est: & certe bene peracta mihi uideretur dies, si vmbra paxillū nescio quid, quod adhuc reliquū est, de animo mihi leuaueris. Quidnā illud est? respondit Naugerius. & ille, Dicā, inquit, nam per Deos quid causę est, quid iniurię, si diuinus, si admirandus, si & adeo utilis poeta est, cur tamen Plato & iustus quidē & poetarum ēt amicus sua à rep. poetam arcet, neq; vllō commercio sibi coniungi sinit? Cui subridens Naugerius inquit, Bene abs te factum Bardulo nunc est, qui hęc in mediū induxeris: nunquam enim hodie cōtentus recessisset poeta à nobis, nisi postremo expurgatus & hac macula abijisset. non sum nescius Platonem nolle ad magnam illam & adm. irabilem rempublicam suam poetam accedere, sed iubere, ut ad alias ciuitates se transferat. quam rem cura mecum ipse considero, tria potissimum mihi illa videntur, quę obijcit in poetam Plato. Primum quidem q̄, cum sit imitator poeta, illas ignoret res, de quibus dicit. & si enim magnifice loqui potest, & omnia mirāda facere, res tamen nescit: quoniam imitationis natura est, ut illa nesciat quę imitatur. quippe tres sunt ideę rerum, vna in eo, qui fines noscit, & res ordinat ad finem: ut musicus, qui citharam ordinat, & finem noscit cur talem ordinet: alia idea est in eo, qui facere quidem res scit, finem autem nō noscit: ut faber lignarius, tertia in eo est, qui imitatur, qui nec facere quidem scit, nec finem nouit, ut poeta, & pictor. Secundum uero quod Plato obijcit, illud est, quod imitatio semper in peiora prolabitur. vnde & tertium enascitur, quod poeta sapissime indecentia scribant, & secus Dijs & heroibus tribuant, ac par est. Iustū igitur ò amici uidetur, ut de his rationē diligenter habeamus, quoniam & ipse Plato poetarum amicos rogat vt ipsos defendant. nos quidem poetę non sumus, sed poetarum amici. quare nostrum esse ducimus amicorum partes tueri. In primis igitur cum Plato dicit nescire poetas res, de quibus scribunt tam magnifice, si quidem dicit nescire, quatenus poetę sunt & periti dicendi, verū profecto dicit: si vero omnino nescire dicit, verum quidem non astituit. diximus enim oportere nō solum poetam, sed quicumque rem illam docent, illam nouisse. nihil autem refert an nesciat, quatenus dicendi peritus: nam neq; philosophus, ipse quatenus dicendi peritus, scit res naturę, sed quatenus res illas edocuit, nec qui historias eloquenter scribit, quatenus eloquens scit ea quę scribit, sed

A poetis omnibus nos accipimus qui dignum aliquid peritissimo modo do cognoscere cupimus.

Quos poeta a rep. excludat Plat.

Poete nunc sciat ea, circa qua uerantur.

Poeta quod dicendi peritus nescit ea de quibus scribit.

qua-

quatenus ea doctus. igitur & poeta si de re rustica aut de natura scribat, quatenus C
 quidem poeta & dicendi peritus res illas nescit, scit autem quatenus ea edoctus. sci-
 re autem necesse est, si quidem docere vult: nec scire tatum necesse est, sed exactis-
 sime scire: alioqui pulchritudines & perfectiones earum rerum nunquam deligere
 poterit. q̄ si & ipsum Platonem, dum dialogizat, & tam eloquēter loquitur, percun-
 ctetur, an & ipse sciat quæ scribat: atque eundem se scire arbitror responsum. si
 vero rursus percunctemur, vtrum sciat quatenus orator tantus, & eloquentia peritus:
 minime quidem puto dicturum, sed quatenus philosophus: oportere autē do-
 centem illa scire, & à philosopho didicisse. ita ergo & nos de poeta dicemus, nescire
 quidem, quatenus poeta est & imitator, oportere autem scire quæ scribit & à
 philosopho didicisse, aut alio. scit igitur inquantū philosophus: bene scribit, inquantū
 poeta. ac per hæc satisfactum Platonem puto: quoniam partim verum dicit, nescire
 poetam quæ scribit, quatenus poeta est, partim non verum, si omnino nescire
 putat: scit enim inquantū philosophi res edoctus, aut gesta hominum, aut alia quæ
 docet. Quod autem imitationis natura sen. per in peiora prolatur, hoc quidem
 dicemus accidere non artis uitio, sed eorum, qui arte abutiuntur. nam certe verum est
 à multis poetarum turpia multa & indecentia scribi: quos iure non solum à rep.
 sua arcendos Plato censet, sed ab omnibus arceri æquum est. si igitur Platoni aufe-
 rendus videtur Achilles euilans in litore maris, pugnis se cędens, & barbā euellens:
 si & Iuppiter præ impatientia expectandi sibi tractans virilia: & nos quidem aufe-
 rendos clamabimus. At Aeneam spem vultu simulantem, cor de autem altum dolo
 rem prementem neque ipse, ut opinor, Plato, neque nos auferendum dicemus. In
 vniuersum autem, si omnes comicos, omnes tragicos excludi à sua repub. volet Pla-
 to, & nos benefactum dicemus in ea repub. in qua fortasse neque Philosophos cura D
 bit esse contemplationi & ocio nimis deditos. hos autem mitteremus ad eas resp. quas
 Arist. instituerit.

*Num imita-
tio i peiora
prolabatur.*

*Epilogus
omnium di-
scorum.*

Hæc sunt ò amici, quæ de poeta ipso & poetæ officio ac sine dicenda nobis uobis
 visa sunt pro concesso nobis tempore: quorum omnium si per breuem diffinitionē
 volumus epilogum facere, omnesq; fines eius cōprehendere, tam illum gratia cu-
 ius mouetur, quàm quo exequitur eum finem, & quo ab alijs omnibus differt, dice-
 mus poetæ finem esse delectare, & prodesse imitando in vnoquoque maxima & pul-
 cherrima per genus dicendi simpliciter pulchrum ex conuenientibus. verum ex his
 vniuersalem quādam fortasse ideam poetæ videre datur, ipsum autem exacte intro-
 spicere non cōceditur, nisi & membra eius expressa singula demonstrarentur. qua-
 propter ad prædicta reliquum esset circa singulas orationis partes ostendere, quæ ip-
 se sibi propria faciat, & quibus ab alijs differat: primo circa uoces simplices, tum cir-
 ca earum texturas, & figuras, & muscas: & quomodo ipse aliter narret, aliter
 describat, aliter continuet, aliter digrediat, aliter disponat, & loca ac-
 cipiat, & dicendorum fines exequatur, & quomodo imitetur, quæ
 reiiciat, quæ recipiat, & alia eius generis multa, quibus
 vna dies integra non esset satis. **Tempus**
 est diem claudere, & iubere
 poetam valere.

HIERONYMI FRACASTORII

TURRIVS SIVE DE INTELLECTIONE DIALOGVS.

Ad Ioannem Baptistam Rhannusium.

LIBER PRIMVS.

VO cum præcipua sint, RHAMNUSI optime, quibus homo non solum ceteris animalibus, sed inter homines alter alteri longe præstat, scientia & locutio, locutionis quidem modum præstantissimum esse illum, quo Poeta loquitur, ostendit illa disputatione Naugerius, quam de Poeta & Poetæ sine atque officio tam feliciter die vna in Baldi recessibus habuit. Scientiarum vero maxima quidem atque homine præcipue digna illa mihi videtur, quæ de natura est philosophia. mathematicæ enim, tam etsi certitudinē quam præstant, & multa etiam docent, circa tamen humilia quædam, & haud magnificienda versantur. contra vero antiqua illa Theologia, quæ tum diuina, tum prima Philosophia vocatur, nobilia quidem ac sempiterna speculatur. verum ex ijs tam pauca sunt, quæ cognosci à nobis valeant, tum & de illis tam incerta quoque cognitio est, ut penè fateri possimus aut nullam, aut certe quam minimam ad nos de ijs rebus cognitionem peruenisse. At vero quæ natura constant, & nobilia quidem sunt, ut

potest substantiæ & corpora, cælumque; atque animalia, tum & certitudinem non parvam habent, & infinita ferè sunt, quæ sciri possint: siquidem ubique; natura est, quoquo vertamur, quicquid videamus audiamusque; propter quæ Philosophia, quæ de hisce est, inter alias maxima & dignissima censeri debet. Ex omnibus vero, quæ natura constant, cum ea sint perfectissima, quæ intellectione vigent, propter ipsam intellectionem, merito ea quæ de intellectione est contemplatio, homine præcipue digna debet existimari. Quoniam igitur à sermonibus de Poetica à Naugerio habitis Io. Baptista Turrius & copiose & accurate de intellectione disputauit, quid esset, & quomodo vnaquæque; in nobis fieret: cumque; iam ad te scripserim sermones illos, quos prima die de Poetica Naugerius habuit, reliquum est, ut & illos ad te tradam, quos deinceps Turrius de intellectione tractauit. quod non minus tibi iucundum fore arbitror, qui non minus quam Poeticis rebus, omni semper Philosophia fueris delectatus: ea præcipue quæ circa animam & animæ operationes versatur. de quarum amplissima si nunc tu audias ab eo disputari, cum quo tanta tibi intercesserit amicitia, equidem nescio, quid gratius, quidve optatius à te auscultari possit, aut legi. Igitur cum perfectis sermonibus de Poetica magna esset omnibus expectatio eorum, quos die sequenti Turrius sese habiturum de Intellectione promiserat; iamque; peracta nocte, cum primum luxisset dies; placuit omnibus consuetum ad fontem reuerti, ubi ora manusque lauimus. mox Turrio visum est secedere secretiorem in syluam, quæ nec longe aberat, quod pastores consueuissent ad eum fontem matutinis horis accedere. ergo ea in sylua quietissimum locum nacti cum in corona confedissemus, Turrius, in quem oculos omnes conuerteramus, ita occipit.

De intellectu, ut omnia anima humana cognitionem in seipsum comprehendit. tractare dignissimum esse. Naturalis scientia scientiarum omnium homine ipso dignissima est.

Inter naturalis scientie partes ea, quæ de intellectione, dignissima est.

Fracastorij.

Q

Hieri

*Intellectio - uit. meum esse hodie secundā purgationē adhibere, si fieri per me posset: quod quā-
tio difficilis ma est.* **H**eri & amici Poeta Naugerij animū nostrum primā quadā purificatione elustra-
uit. meum esse hodie secundā purgationē adhibere, si fieri per me posset: quod quā-
tum successurū sit nobis, equidē non satis scio: quā nec elocutionē illam Naugerij,
nec placidā illam materiam adesse mihi video. verū quoad attinet ad elocutionem,
nō valde graue videretur, quādo nec res, de qua agimus, eam sermonis curam expo-
scit, sed simplicius tractari vult: materia vero ipsa me terret, quē cū difficillima sci-
tu est, tū laboriosissima explicatu. videtur enim Dij partē hāc nostri, quē intellectu
dicimus, in abditissimo posuisse: vt vnusquisq; nostrū eo vteretur quotidie: quo autē
pacto vteretur, nemo quidē utiq; sciret. est autem diuina certe & sacra quādam res
hāc, quam attentare nunc nitimur, qua sola, Dijs ipsis similes videmur fieri, ipsisq;
affociari: qua homo denique uniuersū huius, quē mundum dicimus, speciem quan-
dam & similitudinē præse fert: quin unus quodā modo mundū est, in quo res om-
nes, quæ vbique sunt, cōlum, sydera, inane, maria, terræ, montes, syluæ, animalia &
reliqua omnia reposita sunt. nam certe mens ex mundo quodam constare videtur.

*Quæ nā con-
templari ac
scire de ipsa
intellectione
oporteat in
presenti tra-
ditione.*

De ipsa autē Mente & Intellectu, quo modo sit nostri pars, & cuius nature, nihil
nunc inquirimus, sed operationes tantū illius, quatenus in nobis sunt, prosequemur:
quæ sint, & quot, & quo pacto fiant, quas omnes communi quodam vocabulo
intellectionis comprehendimus: per intellectionem intelligentes cognitionem om-
nem, quæ post sensus ab anima introrsum fit, quod & nomē quidē significat. mox
distinguemus, quæ proprie intellectio sit appellanda, & quis intellectus & mens. por-
rō de sensibus ipsis & eorum cognitione nihil etiam nobis agendum erit, sed suppo-
nendum. neque illud pariter perscrutabimur, vtrum in corde intellectio fiat, an in
cerebro: sed supponentes in cerebro aut omnem cognitionem fieri, aut initiari, de
intellectione quidem quatenus in cerebro fit, inquisitionem faciemus.

*De specierū
intelligibi-
litate ad in-
tellectionem
necessitate
naturæ, &
subiecto.*

In primis autē constare inter nos debet cognitionem omnem per rerum simula-
chra fieri, quæ aliqui spectra vocauerunt: nos in schoiis nostris species rerū appellamus.
quo uocabulo tanq̄ magis familiari, & nos deinceps utemur. per has. n. species co-
gnitionē rerum fieri constare debet, quā & sensus per easdem fiunt, & memoria in-
dicationē quādam præbet: quando quidē rebus ipsis absentibus. nihilominus earū re-
cordamur, quod non aliter fieri potest quā remanente in anima simulachro earum &
specie, quæ prius intellectionē fecerat. præterea intelligendo manifestū est mutari
animam ab eo, quod prius erat, cum non intelligeret: hanc autem mutationem, non
potest res ipsa facere, quæ extra est, & solet obiectum uocari: quoniam per se & pro-
xime non attingit animam: sed neque anima sese ipsa mutat. necesse igitur est de-
mittere aliquid ab obiecto, quod proxime attingat animam, atque illam mutet: tale
autem non aliud esse potest, quā simulachrum & species rerum, quæ extra sunt.

Verum enim uero de natura specierū multa fortasse oporteret determinare, quod
& alterius tēporis & negocij est. Nunc tantum sufficiat de ijs dicere, quod rebus mo-
mento effluunt, & diffunduntur in orbem, quacunq; medium, per quod transeunt,
est susceptiuum earum. tale autē medium vti esse perspicuum & transparens corpus,
quod diaphanū uocant: per densa enim & opaca non transeunt. Item & naturā earū
esse ea animæ repræsentare & offerre, quorum sunt species, ac demum cōtrarias in-
ter se ipsas non esse species, sed in eodem omnes simul consistere posse. & si enim
dulce contrariū est amaro, & album nigro, & calidū frigidū, horū tamen species cō-
trariæ ipsæ non sunt. quod in aere manifestū est, in quo species omnes simul esse, &

A per ipsum simul transire possunt, & solent. Quo autē pacto gignatur species, & quo modo sese diffundant, & propagent, tum & quomodo reflecti possint, & utrū eiusdem generis sint cum formis, quarum sunt species, non est in præsentī inquirendū.

Videntur autem ad intelléctionem concurrere primum quidem, quod intelligit, hoc autē est anima: deinde quod intelligitur, quod est obiectum: tertiū vero id, per quod fit intelléctio, hoc est species. Intelléctio igitur non est anima, quæ intelligit, non obiectum, quod intelligitur, non species, quæ fit intelléctio, sed si quid est, non aliud certe videtur esse, quā representatio obiecti, quæ animæ interiori fit per receptā obiecti speciem: sicuti & sensatio representatio est obiecti exteriori animæ per receptā obiecti speciem: Natura siquidem specierū est, ut diximus, ea representare, quorū species & imagines sunt: representare autē non lapidi aut arbori & similibus, sed animæ tantum, quæ apta est & idonea, cui representetur. Habet autem dubita-

Intelléctio quid nā sit, nā actio, seu passio.

tionem quandam, utrum quod dicimus intelligere, sit actio quædam animæ, an passio tm̄. sunt n. qui putent non pati solum animā recipiendo speciem, sed ea recepta explicare ac producere intelléctionem ipsam, quæ actio quædam est. mihi autē videtur, nisi fallor, tantū pati anima intelligēdo, & nihil præterea agere. si enim quicquam ageret, oporteret actionem illam in aliquo quidem recipi: recipi autē in alio non potest quā in anima ipsa. pateretur igitur anima recipiendo non solum speciem, sed & actionem propriam, quā fecit: quare idem quatenus idem & ageret & pateretur: quæ rationes contrariæ sunt, & in eodem secundum idem esse non possunt. nec certe illud dici potest compositum esse, quod agit & patitur, non autē secundum idem, sed patitur ratione materiæ, agit autē ratione formæ. omnino enim anima principium est & agēdi & patiēdi. idem autem non potest per se esse princi-

Intelligere, animæ potius quædam passio est, quam aliqua actio.

Bium cōtrariorum: quod enim patitur, patitur quidem quatenus per se non habet, quod vero agit, agit quidem quatenus per se habet: per se autem habere & nō habere nihil pōt. non est igitur necessarium in intelligendo animā quicquam agere: ita modo introrsum eum ubi recipit speciem, representatio illa fit obiecti, quando & ipsa apta est, cui representetur, & natura speciei est ea representare, quorū est species & imago.

Num omnium, quæ intelligimus, species intelligibiles sunt, & quomodo introrsus ad animam ipsam ferantur, & in ea permanent.

Quoniam autem dictum est requiri speciem rerum ad Intelléctionem, quæretis fortasse utrum omnium, quæ intelliguntur, sint species, an non omnium. si enim nō omnium sunt species, quomodo potuere illa intelligi, quæ speciebus carent? Si vero omnia species habent, & per illas intelligi debent, videbitur quidem & Dei & separatorum aliorum species esse & simulachra, item & ipsius etiam intelléctus. quare si per suam speciem ipse se intelligat, sequetur quidem, quod dictum est, idem agere & pati secundum idem. Ad quod, ut mihi videtur, dicendum est non omnium esse proprias species. nam neque Dei, neque vilius abstractorum & materia species vlla est, fortasse autem neque substantiæ, quatenus substantia est: potuere autem hæc cognosci, si non per proprias species, at potuere per alienas. modum in sequentibus ostendemus. quare omnia potest intelléctus cognoscere & seipsum etiam, sed alia per proprias species, alia per alienas.

His igitur ita se habentibus nunc est videndū, quo pacto, quibus vijs feratur species ad interiorem animā. De sensibus enim minus fortasse est dubitandum, quorū obiectum species suas per aerem mittunt, qui perspicuus, & diaphanus est, at post sensus omnia opaca videntur. quare & dubium est, per quod medium à sensibus ferantur introrsum species. Existimandū autē est ferri ipsas per vocatos spiritus, qui

Quæ itē præterea ea, quæ in sensu est species eadē vel diversa sit ab ea, quæ intelligitur. Quæcumque intelliguntur, propriam vel alienam speciem intelléctus. Quo media ex sensibus species ad animam, quæ intelligitur, introrsum ferantur.

de natura aeris sunt, quicq; per arterias & nervos diffusi sunt ac perecontinui, ceu C
nubes quaedam, possunt igitur per illos sese introrsum species insinuare, ceu per ae-
rem, & vsq; ad eam, quæ intelligit, animam ferri. Est tamen circa tactum dubitatio

*Species sensu
sui radus non
recipiuntur
ipso cum ma-
teria, & si
non à prin-
cipio, & in ca
dem parte.
Num ea spe-
cies, quæ in
sensu est, ea-
dem sit qua
à intellectu
fertur, an di-
versæ.
Eandem prorsus
spis ipis est
in sensu & in
intellectu, ra-
tione tamen
diuersa.*

quædam, quoniam in ipso videntur recipi formæ cum materia, vt calor, frigus &
alia: species autem, quæ intellectionem apportant, sine materia sunt. at certe & in ta-
ctu species sine materia recipiuntur, non quidem à principio & in eadem parte, sed
primum quidem forma cum materia in certa parte, mox ab illa spiritualis species
in vicinis spiritus propagata sese introrsum fert, & intellectionem facit.

Quæretis autē fortasse & illud, vtrū quæ in sensu est species, eadē manēs feratur
ad intellectū, an alia sit, quæ in sensu est, & alterius naturæ: alia q̄ in intellectu. alia
enim esse fortasse quis existimabit, qm̄, q̄ in intellectu est species, feruari diutius po-
test eo etiam absente, cuius est species: in sensu vero feruari non nisi tandiū solet,
quādiū præsens est producēs, præterea si vniuersale quicq; ipsum est, aliud certe est
ab ea specie, q̄ in sensu fuit. in sensu. n. vniuersale non est. contra vero q̄ eadē sit in
vtroq; species, ex his licet coniecturā accipere. primū quidem, q̄ eodem memēto
idē sensui repræsentatur & interiori animę, signū est idē esse repræsentāt: alioquin,
si duo diuersa essent, vnū posset à duob. diuersis repræsentari, & vnū duas haberet
species, quæ esse nō possunt. species. n. imago obiecti est, vnus autē nō possunt esse
duæ imagines, nec duo diuersa possunt vnū referre. præterea securā dā speciem quid
fecit, si alia est, & diuersæ naturę à primā, non. n. obiectū potuit illā fecisse, quippe
quod priorē fecit vti speciē, & simulachrū sui. non itē anima illam effecit, quæ spe-
cies recipit, non autē facit. sed neq; prior species secundā illam produxit à se diuer-
sam, qm̄ natura specierū est sese tm̄ propagare. cū igitur nihil sit, à quo fiat secūda
species, par est existimare eandē esse, quæ primo in sensu fuit, mox & in intellectu D
recipitur. de vniuersali vero in sequētibus ostendemus, quō eadē quoq; sit species,

*Species in
intellectu di-
uis manēs.
quia proprie
materia, &
proprio loco
sunt.*

quæ & in sensu extitit, modis autē differet. Quod vero perdurēt in intellectu spe-
cies, in sensu nō, itcirco quidē non acci lit, q̄ diuersæ naturæ sint species, sed ob id
magis, q̄ dupliciter durare & consistere species possunt: vno modo, cum continua-
tæ coniunctęq; sunt producenti, vt lumen soli: alio modo cum in proprio loco &
propria materia sunt constitutæ. non est autē sensus proprius locus & materia spe-
cierū, nisi quodāmodo non simpliciter. propter quod non feruare illas potest, nisi
paullulū & excellētes amoto producente. at intellectus diutissime ēt pōt feruare ab-
sente obiecto, qm̄ simpliciter finis est specierū, & locus, & materia propria earum:
quæ autē sit dispositio illa quæ conseruat, ego non possim nunc dicere. constat au-
tem esse illam, & alios conseruare melius, alios deterius. quid igitur sit intellectio,
& per quæ, & quo modo fiat, ita in vniuersum determinatū sit. nunc de vnaquoque
intellectioe agamus, quæ sit, & quopactū obeatur, à simplicioribus incipientes.

*De prima et
simpli-
cissima
non possit ex-
ternis sen-
sus operatio-
ne q̄ ipsius
cōmunitis sen-
sus est opus,
quid sit, &
quōd situs
sui obli-
tatio.
Communis
sensus vna
quodam.*

Est autē prima & simplicissima interioris animæ cognitio ea, quæ sensibiliū re-
rū sit, quæ vnū numero sunt, vt Calyæ, Dionis, & aliorū, quæ singularia dicuntur.
hec enim à sensibus primo cognoscuntur, mox specie eorum ad interiorē animam
perlata interior eorundē cognitio fit. in quo illud dubiū esse potest, vtrum, quem-
admodum diuersum genere sensibilibium diuersi sunt sensus, ita & in interioribus
potentijs oporteat illas diuersas esse, quæ sensibilia diuersa cōiudicant: puta vna
quæ colores, alia quæ sonos, & alia quæ sapores, & ita de alijs: an magis vna poten-
tia esse possit, quæ diuersa & distincta generib. apprehendere & dignoscere valeat.

A at certe vnā esse potentiam necesse est, quæ omnia quanquam diuersa, cognoscat. qm̄ si semper diuersæ essent potentia illæ, quæ circa diuersa versantur, nunquā quidem daretur posse diuersa distinguere, & comparare, & dicere, hoc albū nō est hoc dulce, vel hoc sonorus. quemadmodum nec sensus id possunt facere, propterea q̄ vnus sensus non percipit, quæ aliorum sunt, nec extrema cognoscit: nos autem videmus interiores potentias diiudicare diuersa, & cognoscere diuersa esse. quare necesse est & extrema ab vna cognosci, & iudicium id ab vna fieri. causa autē est, quia interioris animæ potentia, speciem inquantū speciem recipere possunt, eo q̄ sensuum omnium perfectiones, vt longe perfectiores includunt, & insuper maiore & potentiam facultatem adiungunt. inter sensus vero vnus potentiam & virtutem alterius non includit propter imperfectionem eorū: propter quod & vnusquisq; certo organo indiget. quod igitur circa interiorem animā potētā sit, quæ vna existens possit tamen diuersa genere iudicare & apprehendere, manifestū esse debet: actū enim ostendunt & ponunt, quicunq; hac de re scripsere: & ipse etiam Plato ante Aristotelem. Vtrū autē prima hæc potentia, quæ sensibilis omnia apprehendit, eadē etiam sit, quæ illa comparat & distinguit, an vna sit quæ solum omnia apprehendit, alia vero, quæ distinguit & comparat, dubitationē quandā habet: de quo posterius nonnulla dicemus. nunc tantum dixisse sufficiat vnā primā esse facultatē, quæ sensibilis omnia potest recipere & cognoscere. Quam video ab omnibus communem sensum vocari. sensum quidem, quia ita sensibilis cōiuncta est, ita intima, vt simul cum sensibus actū fiat: quinimmo nec sensus ipsi fungi officio suo videntur, nisi & hæc cōmunis facultas consentiat. communē autē vocant, quia sensibus omnibus ut arbiter communis est. apprehendit autē hæc sensibilis eo pacto, eisdem cōditionibus, quibus illa in sensibus primo fuere, siue vnū per se fuerint, siue per accidens vnū: sunt autē ferē semper vnū per accidens ex pluribus simul cōiunctis consistat. nam quoniam species nata est & rem & rei modos offerre, hinc nō, ut cum oculus, exempli gratia attingit coloris speciem, simul etiā & coniuncta cum colore recipiat, qui motū dicuntur: hæc autem sunt numerus, quātitas, figura, locus, situs, motus, actiones, distātie, similitudines, & aliæ relationes, & alia, quibus res consistunt. ad quos quidē modos vaide aduertere necesse est, quoniā principium non parū dicendorū hoc erit: quinimmo miraculum fortasse videbor vobis dicere, si octo aut decem aut paulo plures species in anima esse protulerim, ingentem vero illam conceptionum multitudinem modos esse paucarum illarum specierum varios & tā diuersos. simplicissima igitur & prima cognitio, quæ ab anima post sensus fit, est singulariū & sensibiliū rerum à sensu communi facta, qua autem in parte fiat, in sequentibus inquiramus.

B la in sensibus primo fuere, siue vnū per se fuerint, siue per accidens vnū: sunt autē ferē semper vnū per accidens ex pluribus simul cōiunctis consistat. nam quoniam species nata est & rem & rei modos offerre, hinc nō, ut cum oculus, exempli gratia attingit coloris speciem, simul etiā & coniuncta cum colore recipiat, qui motū dicuntur: hæc autem sunt numerus, quātitas, figura, locus, situs, motus, actiones, distātie, similitudines, & aliæ relationes, & alia, quibus res consistunt. ad quos quidē modos vaide aduertere necesse est, quoniā principium non parū dicendorū hoc erit: quinimmo miraculum fortasse videbor vobis dicere, si octo aut decem aut paulo plures species in anima esse protulerim, ingentem vero illam conceptionum multitudinem modos esse paucarum illarum specierum varios & tā diuersos. simplicissima igitur & prima cognitio, quæ ab anima post sensus fit, est singulariū & sensibiliū rerum à sensu communi facta, qua autem in parte fiat, in sequentibus inquiramus.

Quoniam autem facta intellectione omni cōstat seruari ipsam apud animam, & absentibus etiā obiectis possenos rursus cogitare circa intellecta, inquirendū nūc est, quid referretur apud animam & quomodo. utrum referretur rerum species & simulachra, an alteratio illa, quæ in anima fit, dū intelligit, siue actio sit, siue passio: sunt enim qui putent non referuari species, eo q̄ specierum natura est tā diu esse & consistere, quandiu producens illa est præsens, remoto autem interire. quare alterationem & passionem in animo factā solum seruari. sed certe si ita dicamus, necessarium illud videbitur, ut semper actū sit anima, & sensus per idē intelligat. actio enim id est, per quod aliquid actū est, similiter & passio: alteratio autē illa aut actio est, aut passio. si igitur apud animam semper est, utiq; actū semper erit anima. Præterea

Causa, ob quam exteri sensus circa organo indigent interioribus nō.

Cōis sensus cur sic est apud peluianus.

Cōis sensibilia & per accidens quæ & quomodo ad sensum spectent.

Quid post intellectionē remaneat in anima, an species, seu alteratio, & quantum in ipsa permaneat, & cui spectentur. Non a tera est, quæ ipsa intellecto est, sed species in anima ipsa post omnem intellectionem tamquam in fine & proprio in loco remanent alia magis alia minus.

Fractatorij.

Q 3

motus

motus omnis & alteratio nihil aliud est, q̄ formā, quæ recipitur, quatenus aliquid C
 actū fit, quod in potentia erat. in intellectu non recipitur aliud, q̄ species repre-
 sentans, perquam actū fit anima. impossibile igitur est alterationē hanc à specie se-
 parari. quare omnino species erit, quæ referuatur. quomodo autē non semper intel-
 ligat anima per omnem speciem, paulo post dicemus. dictum est autē & quomodo
 absentibus etiam obiectis possint in intellectu feruari species, certa illic dispositio
 ne cōparata à natura, quoniam finis est intellectus & locus specierum. Sed vos que-
 retis fortasse, quo pacto situetur species, quas referuari in anima post intellectiōē
 dicimus, quo ordine, qua positura siue in cerebro ipso, siue in spiritibus conseruen-
 tur: omnino enim dubium est, utrū singulæ in singulis spiritibus sint, & omnes ea-
 dem in parte, an hæc quidem in his, illæ vero in illis, vt colores in certis, soni in alijs,
 odores in alijs, & sic de reliquis: amplius & quomodo se habeat species, quæ eiuſdē
 generis sunt, vt niuis & laxis, utrū vna ex ambabus species fiat, an duæ remaneant.

Esse autem in spiritibus singulis singulas species inopinabile quidē est, & cōtra
 specierum naturā. diximus enim diffundere sese species & propagari vndiq; & qua
 cunq; medium susceptiuū illarū est, & contrarias inter se nō esse. cur igitur qui co-
 loris speciē recepit spiritus, non ē: soni recipiat, & saporis, & aliarum, si esse simul
 possunt, & nullā habent contrarietate inuicem? quā ob rem neq; hæc quidē in his, il-
 læ in illis species sunt, sed omnes simul & vna in parte, atq; vno in puncto oēs, quasi

*Non singula
 species singu-
 lis in spiriti-
 bus, sed in
 vna & eandē
 prorsus par-
 te tanquam
 in puncto si-
 tuantur.*

*Diversarū
 rerum eius-
 dem generis
 vna est spēs
 essentialiter,
 plures vero
 repræsentat-
 iue.*

*Quæ species
 diutius re-
 sistentur.*

altera alteri superincumbat. Duarū autē specierū eiuſdem generis opinandū est vnā
 quodā modo fieri speciē, quodā modo non vnā. vnā quidem, qm̄ forma est vna,
 & subiectum vnum: non vnā autem, quatenus representatiua est & imago, quod ac-
 cidit propter modos & coniuncta, quæ offert diuersa existentia, & modo niuē, mo-
 do lac referentia. quare quatenus imago est, non vna species, sicut neq; vna res, quæ D
 offertur: vna tamē est secundū se, & secundum esse, quod habet vt qualitas, cui acci-
 dit habere modos plures. non sunt autē modi illi in specie nisi, vt dicitur, represen-
 tatorie. neq; enim pedalis est species, aut bipedalis, quadrata, aut rotunda, sed res
 eiuſmodi sunt: species autē, qm̄ imagines sunt aliorū, modos quidē illos habent vt
 imagines tantum, & vt representant. qua de causa quodā modo vna est species, quod
 dam modo non vna. referuantur ergo & cū eiuſdem modis, quibus fecerunt intelle-
 ctiōē. & specierum aliæ diutius referuantur, aliæ breuius, & animalium aliæ melius
 referuat, aliæ deterius. Diutius illæ referuari sunt aptæ, quæ recentes sunt, senescen-
 tes enim euanescent. item & permanentiam maiorē fortitæ sunt, quæ longius, & ad
 plura diffundere se consueuerunt, vt lumē & sonus: propter quod eorū, quæ vidimus,
 aut audiuius, reminiscimur magis, q̄ eorum, quæ gustauimus, aut olfecimus: illæ
 etiānum diutissime feruari: solent species, quæ sæpius repetitæ fuere, tū & quibus ap-
 plicatio maior facta fuit. qua de causa & quæ nos delectant, & noua, & magna, &
 quæ tum admirationē, tum timorem inducunt, omnia solent tenaciter retineri. Solent
 etiā quæ referuatæ sunt species quandoq; quidem debiles, & impotentes fieri,

*Quos modis
 spēs reddan-
 tur debiles
 intereant ac
 remanescant.*

quæq; etiam interire. Duo modi sunt quibus debiles redduntur: alter est seniu carū,
 nam & ipsæ consenescent: alter est læsio eius dispositionis quæ habet conseruare.
 qm̄ enim illa qualitates subiecti consequitur, inde fit, vt sæpe impotentes reddatur
 species, quod & senibus conuenire consuevit, & aliquibus propter morbos, quales fe-
 rē sunt pestilentes febres, è quibus quedā adeo feræ visæ sunt, vt si qui ab his euasif-
 sent, adeo tamen immemores remansere, vt vix & proprij nominis, & propriæ do-
 mus

A mus recedat. confenscūt autē species, qm̄ spiritus, in quibus ille sedē habent, alij continēter intereunt, alij regenerātur, nō corrūpūt tñ species corruptis prioribus spirītibus, qm̄ in nouos, & recenter genitos sese propagāt, & cōseruant. verū id euenit, vt quāto magis absumt à primis, tāto in dies debiliores reddātur, ac demū sensim adeo impotentes fiāt, vt senescētes quodāmodo in nouos spiritus sese propagare non possint, neciā mouere animā. si enim ab A spiritu spēs trāseat in B, & ab hoc in C, & ab illo in D, & à D in E, validissima quidē est prima species, q̄ est in A, valida itē, quē est in B, sed minus tñ, minus quoq; q̄ in C, & minus q̄ in D, & adhuc minus ceteris quē in E: quare tandē deuenitur ad tantā tenuitatē, vt in F, & in G, propagari non possint species senio suo confectę, vnde postremo cū intereūtibus suis subiectis intereūt, nisi alique per iteratas intellectiones reuiuiscant, & vires capiāt. sic enim reiuuenscūt. De intellectione igitur quid sit & quō, & per quē fiat, & q̄ sit prima & simplicissima intellectio, & quō referent, sitūturq; species, & p̄durent, & confenscant, & pereant, haētenus dictū sit. nunc de alijs dicam. is quē ab hac consequenter fiunt animę operationes, prius tñ bene cōmodeq; fieri arbitror, si non ea abutamur occasione, q̄ pueri nostri musica p̄stari solet, ut per eā aliquantisp̄ recreati, alacriores redeamus ad hos seueriores sermones. Significauit igit̄ Naugerius puero, ut aliquid caneret: q̄ tēperata suauiter cythara, ita dulcissime cecinit.

Natalem Thelayra tuum lux crastina reddet.

*Crastina lux mihi sancta. tuos age Lucifer ortus
Profer, & Auroram propero dux euebe curru.*

*Euebe, sed sero tardus cede hespere celo,
Longa vt eat, felixq; dies. lege lychnida Leuce
Et viridem violis intextito amaracon albis.*

B

*Serta duo mihi necte: vnum quod postibus ipse
Appendam Thelayra tuis, mea maxima dona
Nota tibi: est aliud, quod festa luce laborum
Immunes decoret plena ad pręsepia tauros.*

*Tu vulgo Veneriq; palam formosa videnda
Comptaq; sed clam pulchra tuo, sed compta Myconi
Incedes, tacitisq; Deam venerabere votis,*

*Vt mea tu, tuus ipse vt sim: Dea maxima votis
Annuet. at tu omnem Thelayra abrupte pudorem*

*Tum, cum expectatum disflabit tibia cantum,
Ardentesq; sono in choreas accendet amantes.*

*Tum dextram lauamq; manus iungamus amicas,
Inuideantq; omnes, neque enim te doctior vsquam
Vlla salit, non ipsa Iole, non nata Lycota.*

*Me vero quales in celum tollere, saltus
Aspicias Thelayra, modo & te flectere in orbem &*

*Et modo te contra stantem mira arte mouere
Ante retroq; pedes, spatio nec cedere ab vno
Ipsa Venus celo ridens spectabit ab alto.*

Hęc cum cecinisset puer, risisse nusq; omnes, Turrius ita rursus sermonē excepit.

Nunc ò amici de subnotione prosequamur, qui natura secundus intellectōnis est

*De subnotio
ne, intellectio
nis secunda
operatione, q̄
phānsia p̄
mū opus a
scribitur, qd
sit: & quomo
do fiat, & qd
illus obiectū*

actus, & ante alios post sensum communē fit. uoco autē subnotionem nunc eā cognitionē, qua sub uno quodā apprehenso multa alia simul confuso quodā ordine sese offerunt: ad quę cōsequenter mouetur anima, unum post aliud ceu inspectura. constat enim in animali esse motum hunc, qui non est cōpositio, aut ratiocinatio, in qua ueritas, aut falsitas sit, sed simplex, & sola representatio unius sensibilis post aliuā. sed neq; etiā memoria est hęc operatio, tametsi memorię assimiletur, sed natura, & tēpore, & ratione prior memoria est, ut statim ostēdemus. quapropter & de ipsa diligenter querendū est, qm̄ nihil aliud de illa hactenus determinatum uideo, ut par erat, & oportebat. propter quod & nouo uti uocabulo coacti fuimus, cū nullum aliud huic operationi impositū uideremus nomen: unde subnotionē appellauimus. de qua siquid ab Aristotele traditū est, uideatur quidē cōmuni Phantasię nomine cōprehendisse. multas enim operationes habet facultas illa, quę ab ipso Phantasia appellatur, inter quas prima illa uideretur, quā nunc subnotionem uoco. recte enim dicebat phantasiā neq; uerā ex se esse, neq; falsam, sed multa ueluti in theatro perspicere: quo modo aut ad illa multa, de uno in aliud, feratur anima, ipse quidem nō planē dixit. quod nūc si inquiramus, non ab re fieri uideatur. Fit igitur operatio hęc & motus ab anima inferiori statim sensibilibus oblatis, interdū quidē sensu ad huc actu existēte, interdum post. quoniā enim sensibilia offerūtur animę eo pacto, quo sunt in re, sunt autem semper ferē per accidens unū (ut dictū est) in quo multa cōiuncta sunt, ceu in toto quodā: hinc fit, ut anima prius totum illud apprehēdat, in quo & alia coniuñcta offeruntur quidem, & simul apprehenduntur, sed ueluti de longe, & confusa. mouetur ergo & ad illa, primo ad unū, mox ad aliud, & aliud, ijs semper prius oblatis, quę actu sunt magis, & ualentius mouent. ut uiso quidē nemo re hoc primum ceu toto quodā, in quo & hęc pinus, & hęc fagi inerant, non cessauit profecto anima, donec & has pinus, & has fagos nouisse uoluit. & rursus hac fago spectata ceu toto quodā, in quo & trūcus, & rami, & folia, & baccę cōtinebātur, ad truncū, & ramos, & folia, & baccas sese conuertit. & ita de alijs, quę cōiuncta sunt. non fecit autē motionem hanc sensus ipse per se, sed interior anima, quę simul cū sensu actu sit, & potentiā maiorē habet. signum cuius est, qđ idē sit motus, si & per duos sensus sensibilia offerantur, ut ignis calidus, & rubēs: statim enim mouetur anima ad duo illa coniuñcta, quod fieri nō potest à sensu, cuius non est sensibilia alterius sensus dijudicare. Sicut autē subnotio fit sensu actu existente, ita & non existēte idē fit reseruatū in anima speciebus: ut si uiso nemore hoc accidisset statim discedere. Sed uideo uos (nisi fallor) tacite subdubitare, ac poscere quidnā sit motus iste animę de uno in aliud: qñ dictū est non mouere se animā intelligendo, sed pati tantū. deinde si presentes sunt animę species omnes, & uno in puncto omnes (ut dictū est) cur una magis mouet, q̄ alia? aut si hęc forte magis mouet, qđ potētiōr est, & magis actu, cur illa non semper mouet? & quō derelinquitur illa, subit autē alia, & mouet, qđ debilior fuerat? ppter hęc igitur quędā sunt nobis recipiēda, & supponēda. ac primū quidē qđ licet species omnes presentes animę sint, & uno in puncto omnes, non tū omnes aequaliter mouent, sed illę prius, & fortius, quę actu sunt magis, quę uero sunt actu magis, dictū est supra. Deinde & illud recipiendum est, qđ ad faciendā intellectionem non sufficit presentia specierū, sed requiritur & applicatio animę, & intentio: ppter quod sepe nec illa, qđ prę oculis sunt, uidemus, qđ intentionē non adhibemus. Ad hęc autem & illud p̄notandū est, qđ sicuti ad oblatum &

Non unā sed multas esse phantasia operationes quarum una subnotio dicitur. An cognitio scias quōd uero in aliud in ipso phantasia opere seatur.

Apranemoris similitudo ad uisum genā ipsam subnotionē.

Fit subnotio sensu existēte & actu, uel non existēte.

Instantia.

Ad intellectionem quam necessaria sit anima applicatio. & intentio.

habitu

A habitum bonum lætitia fit, ita ad oblatum quidē, nō autem habitū, aut non bene habitū tristitia innascitur: ex tristitia autem hac consurgere appetitus solet ad profequendū bonum oblatū, sed nō planē habitum. ex his igitur ratio omnis pendet eorū, quæ vos arbitror dubitare. primū. n. quod mouere se animā dicimus, nihil aliud est, q̄ applicari ipsar. atq; intendi ad vnum aliquid, non mouet autē anima sese, sed eius instrumenta mouentur recepta specie boni. dico autē instrumenta animæ spiritus ipsos, & neruos, ac membranas. omnia. n. hæc in intentione animæ mouentur. spiritus quippe virtus vniuntur, nerui & membranę tenduntur, vnde & intentio dicta est, ac tandem motus omnis, ac vis animæ ad vnum quoddā applicita, & intentio est: quare & hoc ipsum primo, & ante alia apprehendit, & noscit, tale autē est quod vt totum offertur: hoc. n. maxime actū est. non mouet autem semper, quoniam par to illo, & noto, ac lætata anima in ipso nouus appetitus insurgit ad alia, q̄ oblata quædem, vt bona, non autē cōmōde habita, & distincte, sed confuse, & veluti de longe, & per vmbra tristitia pariunt, vnde appetitus innascitur ad ea etiam dignoscēda, quæ in toto illo vti coniuncta offeruntur. quare & ad illa applicatur. prius autē ad id quod inter illa magis actū est, mox ad aliud, & aliud donec aliquid eam distrahat, aut labore fessa desistat. per hunc eorum modū hæc animæ operatio conficitur, quā subnotionē vocauimus, in qua neq; veritas est, neq; falsitas, neq; adhuc memoria est. fit autē modo in sensibilib. vnius generis, & vnius sensus, modo diuersi in vniuersum autem fieri subnotio potest in ijs oībus, in quibus plura coniuncta esse solent, siue loco cōi coniuncta sint, siue situ, siue figura, siue subiecto, siue actione, siue similitudine, siue aliter. à qua uero potentia fiat, utrum à sensu cōi, an alia potētia perfectiori si-
B si quæratis, quæ quidem ab alia potentia fieri illi proxima, & perfectiori arbitror, illa scilicet quæ ab Aristotele phantasia dici vī. ita autē fortasse opinandū est, quoniā natura vī semper à minus perfectis procedere ad perfectiora per certos gradus. primum igitur cum fecisset sensus imperfectissimos, & non nisi vnius generis capaces, mox perfectiorem potentiam cōstituit, quę sensibilia omnium generum posset cōprehendere, & non ultra ualeret, postquam aliam adhuc perfectiorem ordinauit, quæ & ea posset quæ communis sensus, & præter ea etiam subnotiones exerceret.
 Sūt autem & alia operationes quæ subnotioni ualde proxime sunt & quasi cum illa coniunctæ, de quibus ordine suo cōsequens est, ut agamus. nam quoniam intellectiue animæ finis est addiscere, affecuto autē sine semper lætitia fit: hinc accidit, vt quasi accento discēdi amore postquam subnotiones primas fecit, cupida quodā modo fiat discēdi & alia, quæ illi non planē distincta offeruntur in illis multis, quę per primas subnotiones cognouit, quippe in ijs offerunt convenientia, & differentia eorum: quare illa inter se comparans videt alia esse diuersa, alia similia: hoc autē dico comparare non aliud est, q̄ recipere quædā sub vno quodam modo, quo in re sunt: quæ. n. diuersa sunt locis proprijs, formis, figuris, magnitudinibus, actionibus & alijs, hæc quidem anima recipit ut diuersa, iamq; componere dicitur, & diuidere. diuidere quidem, cum quædam recipit, ut diuersa, componere uero cū quædam recipit, vt coniuncta & unita. nihil enim prohibet, quę in aliquo diuisa sunt, in aliquo esse coniuncta. quæ enim locis proprijs diuisa sunt, & formis, & figuris, & situ, & actionibus, cōiuncta esse possunt communibus locis, ut in theatro, in templo, in foro, in naui, & alijs. item & coniuncta similitudine, & actione, & subiecto, alia, & figura, & eiusmodi multis. hos ergo modos, quibus anima res concipit volentes

Anima, cū intelligit, nō se mouet, sed eius instrumenta speciebus in ea receptis.

Subnotio quō fiat.

Quod sit subnotio, obiectum.

Subnotio- nis actus ex eius potentia.

De subnotio- ne, sicut in da operatione phā- tasia, secun- dū q̄ anima cognoscēs cō- ponit, nō dī- uidit, quo- modo fiat, et quo pacto verum vel falsum in ea significari cōtingat as- firmādo, sicut negādo. Quæ Prior sit, affirmatio, an negatio.

Alia quomodo compo- nit, vel di- uidit.

Affirmatio et negatio quid sint

nos voce significare, adicimus in voce, est, & nō est: per est, quidē affirmationē factā cōficiēs, hoc est connotantes modum, quo anima cōcipit quādam, vt cōiunctā, & vt vnū: per nō est aut significātes modū, quo anima cōcipit quādam, vt diuersā. non. n. in re est verbū illud est, aut nō est, sed solū extrema in re sunt, & modus ille, quo cōcipiuntur ab anima, siue modus ille sit in re, siue non sit, appareat aut, qua de causa aīa iā & vera dī, & falsa. vera quidē cū ita est in re, vt concipit, falsa aut, cum aliter concepit ac sit in repropter errorē, de quo mox dicemus. Quāsi fueritis aut fortasse vtra prior apud animam sit affirmatio nē, an negatio. vñ. n. quibusdā affirmatio esse prior, quia negare vnū de altero non possumus, nisi prius illa ut duo cognita sint. si aut cognoscuntur vt duo, necesse est vtrunq; cognosci prius, ut vnum: quare vñ aīa prius dicere, hoc est vnū, & sic prius affirmationē facere. mox negationē, q̄ hoc nō est illud. Contra vero vñ negatio prior fieri, propterea q̄ si affirmamus aliquid de aliquo, necesse est cognoscere illa, vt duo, & diuersa inter se: quare prius alterum de altero negamus, q̄ affirmamus. qua in dubitatione vñ mihi natura prior negatio, q̄ affirmatio, non solum propter dictam nunc rationem, q̄ oportet quā affirmamus prius fuisse cognita, ut diuersa & duo, sed q̄ multo facilius est videre ea, quib. res inter se differunt, q̄ ea in quibus conueniunt, & coniunctæ sunt. differentię enim multe sunt: vnum autem est id in quo conueniunt. quod vero dicebatur in negatione oportere duo illa esse prius cognita seorsum, vt vnum, verum quidem est, sed illa cognoscuntur vt vnum conceptu simplici, non composito, & per enunciationē dicentem hoc est vnum, sic enim oporteret vnitatem cognitam esse, ut distinctam à subiecto. quod si etiam detur, illud pariter eueniet, ut duo illa cognita fuerint prius, vt distincta. quare omnino prior est negatio, quā affirmatio.

Num affirmatio sit ipsa negatio prior

Vt ergo ad propositum nostrū redeamus, illud resumendum est post primas sub D notiones factas, p quas plura cognoscimus multo distinctius, q̄ oblata fuissent in toto illo, quod prius apprehenditur, iam incipit anima cōpositiones facere, & negare, & affirmare vnū de altero. deinde & numerare ēt addiscit: tū & imaginari simul, & memorari, ac consequenter alia multa & maiora moliri. Prius autē dicemus de ijs, q̄ penē cōiuncta cū subnotationib. sunt. vbi igitur post primas subnotiones didicit, cōpositiones, & diuisiones facere, cepit ēt numerare. sicut. n. primū, qd̄ cognouit, ut vnum per seens recipit, ita & scdm vt per se vnū apprehēdit, & tertiu, & alia. quod igitur vnitatem sola metitur, vnū appellauit, quod duabus, duo vocauit, quod tribus, tria, & quatuor, & quinq; & ita de alijs in infinitum. nihil enim aliud est numerus, q̄ acceptio plurium, quatenus in vnitatem conueniunt, & ab illa pluries mensurantur. At vero & per idem principiū post subnotiones cepit anima imaginari. nam ubi per subnotiones plura ut plura & distincta cognouimus, si illa plura consideremus, qualiter se habent in toto aliquo, in quo coniuncta sunt, tunc dicimus imaginari. nihil enim aliud est imaginari, q̄ plura vt plura recipere, & cōparare ad id, in quo coniuncta sunt, & videre, qualiter vnumquodq; sese in illo habeat: quæ operatio post subnotationem natura sit. fieri autem in omnibus potest, in quibus plura esse coniuncta possunt, siue loco cōiuncta fuerint, siue situ, siue forma, siue figura, siue actione, siue ordine, siue similitudine, siue aliter cōiuncta esse accidat: qd̄ maximē ostēdunt mathematici, & architecti, & pictores, & qui artes exercēt. mathematici. n. & angulos, & lineas, & figuras exacte simul cōsiderāt, ut sese habent: pictores vero & hominē, & hominis partes, & partium partes vsq; ad minimas tenent, quo ordine, quo

De numeris di & imaginandi actū, qui dicitur, quid sint & quō, & circa qua fieri contingant, & per quā potentiam.

Anima numerare, & numerus quid sit.

Imaginatio quid sit, & quō fiat, & quā nā anima imaginari dicatur.

fitu

A situ sint, & moto vno mēbro, quid agāt reliqua. Similiter & architecti circa ædificia se habent, & alij circa artes. quinimo & in ijs, quæ finguntur, sua quoq; imaginatio est, & in futuris, & faciendis. in oīb. n. & rerum ordines, & partes, ut sese habere debēt, perpendimus: propter quod & alios bene imaginatiuos dicimus, alios male. Vi dete iam, q̄ magna sit facultas animæ. primū. n. sensibilia simplicia per sensus ipse agnoscit: mox maiori potentia vsa sensibilia omniū sensuum diiudicat: deinde & adhuc maiorē potentiam assumens subnotiones facit, & confuse oblata distinguit: quo facto eorū cōpositiones, & diuisiones operatur, ad hæc autem & plura illa, quæ distinxit, cōparat & inter se, & ad id, in quo cōiuncta sunt, ac videt, quo pacto vnū quodq; sese in illo habet. has autē maiores operationes facit facultas illa, quam Phantasiā alij vocant: è nostris vero quidā communi quodam nomine imaginationē appellare maluerunt. nos, quo melius intelligeremus rem ipsam, imaginationem non omnes has operationes uocauimus, sed vnam tantum. potentiam uero illam, quæ & hæc, & alias operationes exercet, Phantasiā volumus appellare. quanquā aliqui eam potentiam, quæ cōponit & diuidit, non phantasiā, sed cogitatiuam uocant, in qua est ueritas & falsitas, phantasiā uero, in qua nec ueritas est, nec falsitas. nos autem vnam tantum eam potentiam existimamus, quæ prædicta omnia docet.

*Hominum
cur aliqui
fortis, alij de
bilioris ima
ginationis
sunt.
Colligo oīs
ex tanto vi
ro phantasiæ
operationes.*

Hæc autem & alias multas actiones habet, inter quas & illa est, quæ memoria vocari solet. de qua diligenter agendum iam est, & videndum, quo pacto differat à subnotione. nō est autem memorari idem, quod reseruare species, tamen si non fiat memoria nisi reseruatis speciebus. in reseruatione. n. specierum per se nulla intellectio fit, at in memoria, reintellectio quadam fit eius, quod prius etiam intellexeramus.

*De memoriā
dī et ventri
scīdī actū,
quid nā sint
et quō fiti:
Et illorū
a subnotio
ne de scrip
tione.*

B Fit autem reintellectio hæc, occasione cuiusdam, quod aliās obseruauimus cum e coniuinctum, quod reintelligitur, comparauimusq; inter se, ut cōiuncta, quare qm̄ species solet rē, & coniuincta referre cum re, inde fit ut occasione aliqua oblato vno representetur & aliud. vt uiso Dionis famulo recordatio fit & Dionis, quos aliās comparauimus in relatione serui & dñi: quin & aliorum etiam recordamur, quæ cū Dione fuere coniuincta, utq; heri in porticu deambulabat, & cum quo, & quæ dicta fuere, & reliqua. Similiter & visa picea illa, quæ istici est, recordati fuimus & illius quam olim uidimus in hortis doctissimi viri Petri Bembi in agro Patauino, prope Nonianum ad villam Botiam, de quo fortasse dubium esse potest, quo modo fiat, quoniam hæc picea nunquam comparata fuit ut coniuincta cum Bembi picea. nihil autem refert, si hæc nuper visa comparata non fuit, dummodo forma coniuincta ipsa fuerit. cum forma enim nunc oblata coniuincta est & illa, quæ apud Bembum in Noniano agro aliās fuit cognita: quare ex noua hac occasione recordatio facta est & alterius. Videtur autem fortasse vobis & subnotio, de qua nuper diximus, esse memoria quædam, quoniam & illa fit ad prius nota, quæ reintelliguntur distinctius occasione illius totius, in quo cōiuncta, & confusa erant: sed certe differentia multa est inter eam, quam subnotionem uocauimus, & memoriam. me-

*Memoria rē
pers. natu
ra, et ratio
ne à subno
tione diuer
sa est, et si nō
mem̄ et ad
m̄ iactatur.*

subnotione

subnotione differre. illud tñ non nesciendum est, interdū, dum memoramur, offer- C
ri quādā uti confusa, & per umbrā, ad quæ distincte cognoscenda mouetur aīa. qui
motus nō proprie memoria, sed subnotio est. nihil. n. prohibet cū memoria qñque
cōmisceri subnotionē, sicuti cū distincte cognitis possunt sæpe quādā cōiungi con-
fusa oblata, aut ēt dubia. si igitur ea confuse oblata, aut dubia distinctius cognosca-
mus sine discursu, subnotio sola fit. si vero per discursum cognoscamus, nec subno-
tio dī, nec proprie recordatio, sed reminiscētia, quippe ea quæ aliās in memoria ser-
uauimus, cū reintelliguntur occasione aliqua, vel promptissima sunt, & apta statim
mouere animā, uel iā quodāmodo ē memoria decidere, & indigēt quādā peruesti-
gatione : vel & si non prōptissima sint, non tñ multa peruestigatione indigent, sed
solū intēta applicatione. quæ ergo prōptissima sunt, & statim sese offerunt, ut aliās
collata cū illo quod occasionem præbet, memoriā facere dicitur : que uero indigēt

*Reminiscen-
tia quid sit,
et quæ remi-
nisci dīca-
mur.*

*Memoria
quid sit, hic
colligere po-
tes.*

*Subnotiois
memoran-
di, ac remi-
niscendī a-
ctus cuius
positio sit,
Et quā dif-
ferenter bru-
tis, & hoīb.
illos exerce-
re conue-
niat: quo-
modo homi-
nes inter se
uarias com-
pellationib.
affecti eosdē
producant.*

perscrutatione & discursu quodā, reminiscētia. at illaque solā intēta applicatio-
nē possant, subnotionem: ut in exemplo picee uisæ apud Bembum in Noniano, ex
hac quidem quæstio est recordati fuimus & illius, qm̄ promptissima in memoria
nostra fuerat. Si uero uelimus recordari, quo tpe uisæ fuit, non possumus quidē, nisi
ex discursu quodam, qm̄ penē ē memoria tps id decidit: quare recordati, q̄ nos ro-
sa plurima coronauimus, rosa autem non nisi uere prouenit, hinc reminiscētia
fecimus, quod uere uisæ fuit. reminisci. n. dicitur id, quod de nouo per inquisitio-
nem addiscimus, aliās quidem notum, sed iam ē memoria delapsum. Quod si ueli-
mus ēt eorum recordari, qui affuere; qm̄ id non admodū prōptum est, uidemus tñ
quasi in confuso, sic quidem solā intentionem, & applicationem ad confuse oblata
facientes per subnotionem recordabimur, & hūc Naugerium illic affuisse, & hunc
Fracastorium, & M. Antonium Turrium fratrē & alios. Est igit̄ subnotio quatenus D
confuse oblata vnū post aliū noscimus, itē recordatio uero quatenus illi idē alias di-
stincta cogniti fuerant, & collati loco, & actione. quid igitur subnotio sit, & quo-
modo fiat, & quid componere, & diuidere, & numerare, & imaginari, & memora-
ri, hoc pacto pro tempore dictum sit.

Nunc à qua potentia hæc omnia fiant, & quæ sint in his differētiæ tū hominis, et
reliquoꝝ animalīn, tū hominum inter se, inquirendū est. In primis igitur nō hæc à
cōi sensu fieri uidentur mihi propter dictam superius rationem, q̄ natura à simpli-
ciorib. semper procedit: quare ab ea fieri potentia oīa hæc, quæ cōi nomine Phanta-
sia appellatur, quā Aristoteles motū à sensu in actu factū dicit, hoc est à sensibilib. à
sensu decisus. nam certemotus, qui primus in animam fit postquam sensus actu facti
sunt, prædictas operationes facit. quod uero dicit ipse phantasia neq; uerā, neque
falsam esse, intelligenda est per se, & necessario. subnotio enim, quæ prima phanta-
sia est, neq; uerā, neq; falsā est. Quod uero eadem quoque potentia, quæ subnotio-
nes operatur, cōponat ēt & diuidat, & imaginetur, & numeret, & recordetur, manē
festum esse potest ex eo, quod penē coniuncte inuicem sunt operationes hæc.

*Quomodo
intelligi de-
beat phā-
siam neque
uerā neque
falsam esse.*

*Visus plu-
res rerum
differētiis
nobis osten-
dit, quam
ceteri sen-
sus: non au-
ditus, quia
non per se,
sed ueneficio*

Videntur autem & animalia reliqua easdem has operationes facere, & phantasia
sua agi: uerum omnia confuse quodammodo exercent, si ad hominem cōparētur,
& non in omnibus, in quibus homo. in uiuersum autem animalia omnia facilius
& certius prædicta obtinent in ijs, quæ per sensum uisus cognoscuntur, q̄ per alios
sensus: quoniā uisus longe plura alia ostendit, q̄ alij sensus, & magis distincte. si qui-
dem & loca, & figuras, & motus, & actiones, & propinqua, & remota usque ad cælū
monstrat,

A monstrat, & alia multa, quæ alij sensus non monstrant. Quod si auditus videtur for-
tasse multa docere, hoc quidē non per se facit, sed beneficio visus adiutus. Propter
hanc causam facilius est & subnotiones facere, & cōpositiones, & diuisiones, & ima-
ginationes, & recordationes, in ijs, q̄ loco coniuncta sunt, q̄ in ijs, quæ subiecto, &
alijs. Loca enim maxime visu cognoscimus, & q̄ in illis sunt, & eorū formas, & figu-
ras, & actiones, & alia. vnde & pueri, & plebs de ijs maxime loquuntur, q̄ coniuncta
locis viderūt. quinimmo & inter animalia, multa è brutis sunt, quæ melius recordā-
tur locorū, q̄ homo: qua in re miraculū præbent canes & equi, viā aliqua semel aut
iterum emens. inter homines quoq; , qui brutis vicini sunt, hac locorum memoria
plurimū valent. Famulus esse solebat mihi, dum Turrianus pater in academia Pata-
mini primū Suggestus locū obtineret, qui cū paulo supra bestia foret, tñ si aut equi
tare, aut nauigare, aut aliter proficisci contigisset, omnium ordinem iurū, diuerticulo-
rum, domorum mira quadā recordatione pollebat. quod ego puer adhuc, quasi in-
dignus, q̄ homo morio mihi adeo præstaret, solebā apud Hieronymum Turrianū
patrem meum dolere. At ille subridens, Tace solebat dicere, quoniā hic bestia sapit.

Quæ vero subiecto coniuncta sunt, non facile est à subiecto distinguere, & inter
se: tum q̄ sæpe pluribus sensibus indigemus, tum q̄ subiectum esse ab accidente di-
stinctum non cognoscimus, nisi multo post. quæ uero similitudine sunt coniuncta,
in multis quidem facile est subnotiones & alia facere, in multis uero non facile, qm̄
similitudinum quædam patentiores sunt, quædam latentiores, & alię sunt in subtili-
tate, alię in accidentibus, alię in causis, alię in effectibus, vnde & transumptiones &
& epitheta sumuntur. quæ uero tempore sunt coniuncta, nihil prohibet & bruta èt
cognoscere, sed confuse admodum, quoniam nec tempus cognoscunt, nisi confusa
quædam notitia in motu quorundam. quæ autem horis, diebus, annis coniuncta
sunt, solus homo potest cognoscere.

Inter homines porrò alij subtiliter, pròpte, ordinate subnotiones & alia obeunt:
alij ruditer, segniter, & inordinate: & hi bene in vno sensu, male in alio: alij bene in
vno genererum, alij in alio. horum omnium causæ in vniuersum due sunt, vna
principalis, alia subsequens. principalis est mala dispositio, uel bona sensuum, & po-
tentia illius; quæ intelligit, quæ bona, uel mala dispositio consistit in bona, uel mala
complexione, uel compositione organi, & mensura spirituum: qui calor naturalis
dici solet. ex quo sequitur & alia, quæ mox causa est bene, uel male obeundi prædi-
ctas operationes. est autem vel uoluptas, uel displicentia obeundi, qui enim bonam
dispositionem habent temperaturę, & compositionis, & calorem naturalem ido-
neum, uel simpliciter, uel in aliquo sensu, etiam cum uoluptate operantur, quia va-
lent assequi. tales autē prædicta exercent prompte, & subtiliter, & ordinate, uel sim-
pliciter, uel in eo, in quo bene dispositi sunt. quippe nascimur omnes ad certa incli-
nati, quæ & intēti, & cum uoluptate facimus. qua de causa auari circa pecuniam in-
credibili quadam industria & subnotiones, & imaginationes, & enumerationes, &
memorias exercent, ad reliqua alioqui rudes: alij circa amores, alij circa lusus, alij
circa philosophiam, & ita in alijs. contra uero, qui prauam habent dispositionem, et
calorem nō naturaliter se habentem, uel simpliciter, uel in aliquo, ij uel nō possunt
obire prædictas actiones, uel perperam obeunt: præcipue uisus. calor est multus qui-
dem, sed extraneus circa sedem animæ: similes. n. ebrijs sunt. quare sine ulla uolu-
ptate omnia peragunt, immo cum labore, & displicentia. unde nec attentionem ad-
hibent,

*visus adisci-
tus ad disci-
plinas pluri-
mum uales.
Loco conium-
ta facilius
imagina-
tur ac re-
cordatur
his qua sub-
iecto, et ali-
js coniun-
ctis sunt.*

*Multa è
brutis me-
lius recordā-
tur locorū,
quæ homo,
et inter ho-
mines quæ
brutis uici-
nis sunt.*

*Horis, dieb.
et annis ci-
iuncta sol-
us homo cogno-
scit, ac me-
moratur.*

*Hominum
nonnulli ima-
ginantur, et
memorantur
aliqua po-
tius, q̄ alia,
uarijs com-
plexionibus
aff. et, et
ad diuersa
exclama. v.*

hibent, & omnia prave exercent. Sunt tñ nonnulli, qui attentionem non adhibent, C

Cur sapius & propterea sæpe rudes circa quædam videntur, non quia male dispositi sint, sed
repetita sic
firmata me-
moriam re-
manente, ut
æterna vi-
deatur nõ-
nulla uolfa-
ml-ariffi
ma ac fa-
pius dictu
difficili me-
moremur :
quã noc co-
gitata, aus-
opinata, in-
memoriam
seperant.
quia quædam vel continent, uel melioribus intenti diuertuntur ad alia, sed de his
velle minutissime dicere, infiniti laboris esset. quare ita in vniuersum dictum sit.

Circa memoriã tñ quædã videntur quæsitu digna. ac primum qui fiat, vt sepius
repetita adeo firma in memoria figantur, ut æterna quodammodo fiant. Deinde
cur accidat nobis sæpe volentibus, ut quædam, vel familiarissima, & millies dicta nõ
possimus ad memoriã reducere, & nominare: quãq; vero nonnulla subeant in me-
moriã, quæ nunquam opinati essemus, quorum nulla apud nos consideratio fuit.

Quòd igitur sepius repetita valde memorię insideant, manifestum est omnibus.
quid vero acquirat repetita species in intellectu, nõ solum manifestum non est, sed
valde occultu videretur. si enim species (ut diximus) omnes simul sunt, & vno in pũ-
cto oēs, quidnam acquirere põt illa, quæ ceteris repetita est? non.n. intensior per se
ipsa fit, quanquam animã millies moueat. relatio enim quædam est, quod intellige-
re dicimus, siquidem nihil aliud est, quàm repræsentatio quædã. igitur quãquã mil-
lies repræsentet, non tamen propter hoc videretur intensior per se fieri. quare, si non
intenditur per se, quid nã per Deos acquirat, ut adeo æterna in memoria reddatur?

Fortasse igitur (vt opinor) dicendum est repetitam speciẽ, tamen si forte nullo alio
immuetur, hoc tamen magnum, & præcipuũ acquirere, q̃ in pluribus coniunctis
potentior fit, diximus.n. speciem cũ modis suis, & coniunctis referuari. quã ob cau-
sam, quoties iteratur, & repetitur, toties eadem referuatur cũ ijs coniunctis, & qui-
bus in tellectiones fecit. coniuncta uero dictum est, vnum referre aliud, & repræsen-
tare consueuisse. quocirca, quæ in pluribus cõiunctis est species, ea prõptior est, vt
intellectum moueat, & memoriã faciat, ac maxime referuetur. vt si quis heri Dio- D
nem vidit in porticu disputantem, hodie in foro grantẽ videat, cras nauigantẽ, tũc
quidem accidit Dionis speciem valde præsentem in anima esse. referuata enim pri-
ma die fuit cũ suis cõiunctis, tẽpore scilicet, loco, actione, habitu & alijs. similiter &
die secũda referuata fuit cum suis coniunctis: ac similiter tertia. Igitur, sicut ex pri-
ma die & coniunctis potest quis Dionis reminisci, ita ex secunda, ita ex tertia, &
alijs potest. quã ob rẽ Dionis species in valde multis potentior est, à quib. possit ad
memoriã deferri. qua de causa & vniuersalia maxime nota esse cõsuevere. hominis
enim species, si non ex Socrate in animam peruenit, at ex Platone, & Callya, & alijs
multis accessit. q̃ si de aliquo memoria pereat, at perstat tamẽ ex alijs multis. De v-

Vniuersa-
lia sunt ma-
xime nota.

Species sa-
pius repeti-
ta, in eo, q̃
qualitas in-
tendi potest

Familiaris-
sima diffi-
cile memo-
ramur. &
nominamus
ex ipsa eius,
quod occur-
rit, similiter
dine.

niuersalibus tamen postea dicemus, quomodo & magis nota & minus nota esse pos-
sint, q̃ particularia. hoc ergo primum acquirere repetitam speciem censendum est.
Fortasse autẽ & secundum seipsam intendi opinandum est. duo. n. in specie repetita
sunt: alterum, q̃ ipsa secundum se qualitas quædã est, secundum quã ens per se est,
& absolutum: alterũ uero est esse, quod habet, quatenus repræsentatiua est, secun-
dum quod relatiuum quoddam est. quatenus igitur qualitas quædam est, & absolu-
tum ens, eatenus intendi potest sapius repetita. sicut enim ex duobus luminibus v-
num fit lumen intensius, ita ex duabus, & tribus, & decem speciebus vna intensior
fit: intensior autem facta, & in plures spiritus diffunditur, & profundius figurat.
Quo autẽ pacto fiat, ut sæpe non possimus notissimorum, & familiarũ recordari,
ego hac de causa arripitor euenire, q̃ eo tẽpore alia quædã sese offerũt nobis, quæ
similitudinem aliquã habeant cum eo, quod quærimus. aliqua enim conueniunt

A in nomine, uel in principio, uel fine, alia cōueniūt in persona, uel figura, uel morib. uel aliter. ergo uolētib. nobis familiare aliquod, & notissimū nomē proferre, sit qdē s̄ape, ut non hoc, quod quærimus, occurrat, sed aliud, quod conuenientiā habet cū familiari uel in principio, uel fine, uel medio. Cur autē hoc aliud minus familiare prius occurrat, q̄ id, quod notissimum est, & magis familiare, si queratis, dicēdū (ut mihi uir) in eiusmodi casib. occurrere prius ipsam cōuenientiā, in qua conuenit u- trunq; sub qua per inaduertiā quādam interdum occurrit consequenter minus familiare: quod cū uideamus non esse illud, quod quærimus, confunditur paulisper aīa, ex quo ēt magis obliuiscitur quæsitī nominis. q̄. n. cū confunditur aīa, confundatur ēt memoria, ostendunt uerecundia, & timor. s̄apissime. n. ob hæc obliuiscimur, & cōpositas orationes, & uerba. Heri uolēti mihi proferre Dorotheæ nomen alioquin mihi notissimū, & millies prolatū, accidit tñ, ut nunquā inuenire potuerim, sed modo Theodora occurrebat, modo Timothea: quæ nomina in parte conuenientiam habent cum Dorothea. cuius rei causa primū fuit, q̄ per inaduertiā (ut accidit) nō cōparauerat partes nominis quæsitī in ordine suo, ita ut Doro præcederet, Thea uero sequeretur: sed modo occurrebat, quod cū Thea conuenientiā hēbat ut Timothea, modo, quod cōueniebat cū Doro, & cū Thea, sed per uerbo ordine Theodora. ī qua pplexione ita mēs cōfusa manebat, ut nunq̄ fueri n̄ recordat̄ quæsitī nominis, nisi tū cū sublata cōfusione me ēt nolēte occurrerit Dorotheæ nomē.

Aīa confusa confundit & memoriam uerecundia acti mor ostendit.

B Quo autē modo quādā s̄ape in mentem ueniant, quæ nunquam opinati essemus, cum neque de ijs per multum temporis cogitauissemus, causa est aliqua latens similitudo, quæ casu aliquo tunc occurrit, sub qua memoria fit coniunctorū, quāquā antiquissima fuerint, quæ autē sit latens illa similitudo, quæ hæc memorias excitet, difficile certe est diiudicare, adeo multa sunt, quæ apud animā obuerfantur, ut paret in somnis, & ægritudinibus: propter quæ s̄ape eorum etiā reminiscimur, quæ pueri egimus, ac de primis phantasiæ operationibus ita pro tempore dictum sit.

Inopinata, ac minus cogitata ī mē s̄ape magis ueniunt ex latenti quadam similitudine. Quā nā, q̄ q̄o per alia nā, uel propria speciem intelligamus.

Nūc sequitur, ut perquiramus, quo modo ea cognita sint, quæ speciebus carent, & quid sit abstrahere, & fingere, & quomodo separet anima, quæ coniuncta sunt, & coniungat, quæ separata, & demum quid sit uniuersale, & quomodo fiat.

Quod igitur non omnia proprias habeant species, dictum est prius. uidentur. n. solus illa habere species, quæ accidentia uocantur, & per se mouere sensus possint, calor, frigus, humor, siccitas, sonus, lux, color, odor, sapor. durū uero & molle, asperum, lenē, rarū, densum modi dictorum sunt: modi quoq; sunt figura, & quantitas, & alia his coniuncta, quæ per se non cognoscuntur, sed cum alijs. sunt igitur quædā, quæ nec proprias habent species, nec coniuncta sunt cum habentibus, quædam uero non habent per se species, sed tamen coniuncta sunt cum habētibus, & modi eorum sunt. quæ ergo nullo pacto species habent, neq; coniuncta sunt cū habentibus, oīa cognita sunt per alias species, per similitudinē uel dissimilitudinē aliorum quæ quidē primum conceptu quodam generali cōcipiuntur aut entis, aut rei, mox attribuentes ijs quædam similia aut dissimilia reperta in alijs, intelligentiā illorum faciēmus. ita Deum & alia immaterialia cognouimus, ita & substantiam ipsam. si quidem scientes nos, quid sit celi aīa, quid primum, quid motor, quid corporeum, uocauimus quidem Deum, quod esset causa prima, & primus motor, & incorporeum. alia uero separata cognouimus, incorporea quædam concipientes, uerum non primas causas, sed secundas. substantiam autem, scientes, quid sit esse in alio,

Quo item diuisa ut cōiuncta, & coniuncta, ut diuisa in relictis intelligat.

Deum & immaterialia q̄o per alienam speciem cognoscimus.

& non esse, ac vidētes oportere nos aut in infinitū ire, aut perueniendū ad aliquid, quod non in alio esset, sed per se subsisteret. hoc ergo substantiā appellauimus. oīa

*Motus ex ip-
sa loci mu-
tatione, &
ipsi secundū
omnes sus-
ptes ex mo-
tu quo co-
gnoscamus.*

igitur hæc per alienas species intelleximus. motus aut cognitus fuit ex loci mutatio-
ne. Dione. n. recedēte à priori loco, & rursus ex alio, & alio, hanc quæ de successione
cōtinuā motū uocauimus. non. n. aliud est motus, quā modus, quo aliquid intelligitur
successiue aliter & aliter se habere in loco. Tps quoq; simili modo ab anima com-
prehēsum fuit ex cognitione motus. partes. n. motus comparans ipsa, & mensurās
videt hanc quidē esse, illā vero non esse, fuisse aut cōtinuatam cum ea, quæ est, aliam
vero nec esse, nec fuisse, fore autem, ut quæque & illa sit: quare illam quidem, quæ
esset, præsentem uocauit, quæ uero fuisset, præteritā dixit, reliquā uero futurā. Ne-
que tps autem, neque motus, quatenus continui sunt, & partes habent, esse uir nisi
in aīa, quod uero de ipsi extra animam est, instās dī, & hic siue ibi. Quæretis autem
fortasse, quomodo futurum cognosci potuit, quoniam, quod non est, non uir posse
intelligi. ad quod dicendum cognitum fuisse futurum ex similitudine præteriti, quā
partes præteriti comparans anima uidit quasdam ita se habuisse, ut, cum prius non
essent, mox præsentēs & ipsæ factæ sint, ex qua similitudine uidet ita fore in reli-
quo motu. nō igitur ex specie propria cognitum fuit futurum, sed ex similitudine.

*Tps & mo-
tus esse ha-
bēt rāto in
anima quo
continua q-
dam sunt.
Futurum ex
præteriti si-
militudine
cognoscim⁹*

Potest autem anima, & quæ cōiuncta sunt, separare, & quæ separata, coniungere.
verum, cum alia loco cōiuncta sint, alia situ, alia ordine, alia similitudine, alia subie-
cto, alia tempore, alia alijs, facile quidem est, quæ loco cōiuncta sunt, separare,
hoc est recipere ut diuisa: quoniam locis proprijs seiuncta sunt, & formis, & figu-
ris, & alijs. in uniuersum autem, quæ essentij & formis diuisa sunt per se, quocun-
que alio modo sint coniuncta, non difficile est separare, ut albū, & nigrū, & odor, et
sapor, & lux, & sonus: at, quæ unum sunt cum subiecto, non adeo facile est diuide-
re, & seorsum à subiecto intelligere. Locum tamen à subiecto seiunxit anima, vi-
dens subiectum mutatum loco: ut si Dion mutasset locū, tum quidem Dionis spe-
cies illum dupliciter representat, & cum loco priori, & sine ipso. quare iā anima in-
telligit Dionem & sine loco priori, & locū sine Dione. quare illa, ut duo & diuersa
intelligit. similiter autem, & quod ubi uocant, separauit à subiecto. differt autē ubi
à loco, quanquam interdum & ipsum ubi uocetur locus, & locus proprie est sup er-
ficies ambientis, sed mobilis, ut aeris, aut aquæ, & similia, quæ immoto subiecto lo-
cato mutari potest: at ipsum ubi superficies est ambientis corporis, inquantū cor-
pus, quæ immutabilis per se est, & penes hanc motus attenditur rei, quæ moueri di-
citur. non enim moueri dicitur columna, eo, quod aer circumdans mouetur, sed tum so-
lum moueri dicitur, cum ipsa ubi mutat, & aliter atque aliter se habet successiue se-
cundum diuersa ubi. separat igitur & hæc anima, intelligēs rem sine ipsis, & ipsa sine
Dione. Similiter, & si de albo fiat niger, & de calido frigidus, & de quiescente mo-
ueatur. omnia enim hæc & coniuncta intelligit, & separata.

*Quæ cōiun-
cta intelle-
ctus separa-
re ualent, et
quæ diuisa
coniungere.*

Potest etiam, quæ separata sunt, ut coniuncta recipere ex similitudine eorū, quæ
prius cōiuncta uidit, mox separauit. ex hac enim similitudine uoluptate quadā per-
motā imaginatur, quæ separata recipit ut coniuncta, vel loco, vel subiecto, vel ali-
ter. quare & chimeras, centauros sibi fabricat, & hortos, & palatia, & demum poeta
fit. Habet autem fortasse dñitationem utrum & bruta similiter imaginari possint,
& coniungere, quæ separata sunt. ac quidem arbitror & illa consimiles quasdam
imaginationes sibi facere. nam lupi & stabula imaginantur, & in ijs oues, & ca-

*Bruta etiā
possunt se ta
rati con-
iungere.*

A nes, & custodes: quin & somniant, & terrantur ab ijs, quæ non sunt.

¶ Sed ipsi est ut de ipso vniuersali dicamus, quid sit, & quò fiat: quod video à vobis expectari, sed nescio certe, consultiusne sit negotiis hoc silètio inuoluere, an magis (vt putò à vobis desiderari) audacter psequi. nã profecto, si psequamur, vř qdẽ non posse fieri sine iniuria multorum, & sine nota temeritatis cuiusdã. siquidẽ oẽs se re, q de vniuersali scripsere, & ipse est Arist. (vt apparet) vñr aliter existimasse de vniuersali, ac nos in præsentia opinamur, & dicturi sumus. Verũ enim uero hoc sacro in loco Dijs syluæ huius præsentibus, liceat nobis, q existimamus, proferre: quæ si à vobis fuerint approbata, exeant et foras, sin uero fuerint nõ planè accepta, has inter arbores & nemora iaceat abscondita; ad iudicium bonorũ Deorũ, q istic habitã.

Videtur igitur ò amici omnes ferẽ, qui sese è peripatetesi philosophos faciũt, separatum quendam intellectum inducere, quem agentem vocant, à quo fiat vniuersale. facultatem. n. illi attribuitur è sensibilibus rerũ simulachris (quæ Phantasmata appellat) simplex ipsum vniuersale, & purã ideã extrahere: q nõ hoc, nõ illud, sed simplicem ipsam naturam representat, denudatam ab omnibus ijs, quæ cum singulari coniuncta erant. atq; hoc intelligibile iam uocat, cum prius sensibile tantum foret. qua de re diligenter considerandum est. si. n. per nos ipsos absque vilo separato intellectu possimus vniuersale facere, bene erit abstractũ illũ intellectũ labore hoc leuare, q extra nos existẽs sat felix se ipso est, & nřas operationes à nobis fieri sinit.

Quĩ igitur dicunt extrinsecum eone intellectu ex sensibilibũ rerũ simulachris extrahere ipsum vniuersale, pcutari eos licet, q dnã sit hoc, qdẽ extrahere dicũt. nã alterum duorũ videtur mihi posse dicerẽ. vnum est, q intellectus ille speciem quãdam nouam efficiat ex illo simulachro, quã nata sit solum vniuersale representare:

B alterũ est, q nulla species noua fiat, sed tamen phantasma, in quo includitur natura vniuersalis, de re vniuersaliter tãtum representet illi intellectũ, q de se abstractũ est, & materiale nullum potest recipere. Si igitur intellectus ille nouã quãdã speciẽ efficit, quæ vniuersale referat, monitrum profecto audire mihi videor, separatã scilicet substantiam speciẽs facere: quando obiecta sunt, quæ species faciũt vt pote in agens suas, q si intellectus ille nõ facit speciem nouã, sed tamen non intelligit, nisi quã phantasma naturã de se vniuersalẽ includit, illãq; recipit sine ijs, q singulare comitant, tunc quidem quærẽdum est, quomodo id fiat: nõ quid q intellectus ille mutet phantasma ab eo, quod erat, an nõ mutet. siquidem enim non immutat, nec quicq in ipsum facit, nõ video, quò ipsum idẽ manens nõ eodẽ modo representet: at vñro si ipsum immutat, dicant p Deos, quẽnam actio illa sit. nam tã dicant (ut quidã aiunt) irradiare intellectũ illum super phantasma, & denudare ipsum à cõditionib. singulariũ, metaphorica quidẽ & poetica istec videtur, & si poeta aliquis ita dicat.

Ollis diuina super mens

Astat magna, micans: cuius radiata nitore,

Quæ fuerant obscura prius simulachra, repente

Fiunt coram anima, claraq; in luce resurgunt.

Non aliter, quàm quæ cæca sub nocte tenentur,

Si feriat rutilum Solis iubar, omnia late

Splendescunt, pulchraq; petunt in luce videri.

Si ita inquam poeta dixerit, laudabimus quidem ipsum, philosophum autem nõ laudabimus, qm̃ neque lucet separatus intellectus, neq; intell. go, quid sit radiare, &

l. rascatorij.

R

denudare

Quo n. m. do, et à quib. potèssã fiat ipsum vniuersale, rã exaltiorum, cum ex propria sensen- tia. Quã rã ex vniuersali sũt nota, an q minus, an q magis vniuersalis sũt vniuersale non sit ab extrinsecis quodã intel lectũ ex ip- sis phanta- smatib. epe ro quoddã abstractũs Imp. gna- tio satis va- lidã contra quõ, ãã mi- nõ recte sen- tientes de vniuersalis productione ab extrinse- co intelle- ctũ.

denudare phantasma. q̄ si dicatur nihil fieri nouū ab illo intellectu in phantasma, C
neq; immutari, nō representare tñ ipsū illi intellectu, sicut Socrati, & Platoni, sed
vniuersaliter tñ pp naturā intellectus abstractā, cui non representat phantasma,
nisi quā naturā simplicē, & vniuersalē includit, equidem sic ego non video, quid ad
Socratē, & ad Platōnē faciat representatio illa, quę abstracto intellectui fit, si Socra
ti, & Platoni singulare ipsum representat. adde q̄ miraculū magnū v̄ phantasma
in alio existēs, vt in Socrate, representare tñ extrinseco intellectu v̄ter: primū q̄
separatā hęc substantię per se, & per essentias suas intelligūt, nō per species, & per
phantasmata: deinde q̄ nec species vlla potest representare nisi illi, in quo est. non
sunt aut phantasmata in abstracto intellectu, sed in Socrate, & Platone, & Callya.
Porro māius quoq; miraculū videbitur, si dicat̄ intellectionē abstracti intellectus
cōicari Socrati, & Platoni, quo & ipsi vniuersale intelligant. non. n. apparet modus,
per quē fieri possit hęc communicatio. propter hęc igitur, & alia multa, quę præ
terimus finentes valere intellectū hunc abstractū, & se ipso gaudere, perquiremus
nos, an p̄ eū, qui in nobis est, intellectū & fieri & cognosci possit vniuersale. ad qđ
fores quodāmodo aperuimus. uolo ante, cum ostenderemus animam posse separa
re, quę coniuncta sunt: nunc interna magis, & penetralia sunt adeunda.

*Vniuersale
longa intel
lectus i sub
notionib. cō
positiōib. &
separatiōib.
bus exerci
tatione fit.*

Supponentes igitur illa omnia, quę dicta sunt, constituamus non fieri vniuersa
lia à nobis statim enatis, sed nō nisi multo post, & adultioribus factis, & exercitatis
in subnotionibus, & compositionibus, & separationibus coniunctorum: quod si
gnum esse potest non fieri vniuersale ab intellectu abstracto: si enim ab ipso fieret,
vtique & in infantibus fieret, in quibus iam phantasmata sunt.

Fit autē (nisi fallor) vniuersale per hunc modum in nobis. visa, exēpli gratia, ni
ue, multa quidē cum ea (vt diximus) coniuncta sunt, albedo, figura, locus, situs, & D
alia. ex hoc igitur singulari impossibile est extrahi vniuersale, si hoc apud animā est
primū vniuersale futurum, ante quod nullum aliud est factum. quare necesse est
& aliud simile singulare videri ab ipsa. fit ergo hoc, lac. lā igit & nix, & lac i anima
sunt, & hinc principiū est quoddā ad vniuersale albedinis. nā statim, ubi post cogni
tionē niuis oblatum est lac cū suis coniunctis, recordatio stat n̄ fit & niuis, & con
iunctorum cū niue. apprehēdit ergo illa duo anima, & ut duo, ac diuersa, & vt vnū
hoc est similia. dictū est. n. supra, quō hęc fiant. rursus igitur appetitu noscendū il
lā mouente videt ea, in quibus differunt, q̄ locis, q̄ formis, & figuris differant: tum
videt & id, quo conueniunt: atque hoc videt esse sine lacte, quia est in niue diuer
sa à lacte, ac etiam videt esse sine niue, quia est in lacte. Deinde videt esse sine loco
niuis, quia est in loco lactis, tū & esse sine loco lactis, quia est in loco niuis: similiter
& esse sine figura niuis, quia est in figura lactis, & etiam sine figura lactis, quia est in
figura niuis: ac breuiter videt esse sine coniunctis cum niue, quia est in coniunctis
cum lacte, quę diuersa sunt: necnon & sine coniunctis cum lacte, quia est cū con
iunctis cum niue. quapropter species albedinis iam in intellectu est multis modis.
primū enim in niue, & coniunctis cum niue: deinde & in lacte, & coniunctis cum
lacte: & sine niue in lacte, & sine lacte in niue: mox & sine coniunctis cum niue, &
similiter sine coniunctis cum lacte. separata igitur iam est, & recipitur natura albe
dinis, cū per se representetur quōd ipsa & sine niue, & sine lacte, & sine coniunctis
eorum. q̄ h̄ & alia quoque alba vi
amus, aut et imaginemur, cerussam, parietem, &
alia, in oib. quōdē consimilis confidatio fiet, q̄ natura illa & in oib. est, & sine quo
libet.

Alibet. quapropter tandem species albedinis representat vnū quoddā in multis, & per se, sine vnoquoq; illorū, atq; hoc est, qđ vniuersale appellamus, qđ vnū in se est, & sine qualibet parte eorū, in quibus est. primū igit̃ vniuersale, quod à nobis fit, nō sine quadā difficultate, & animā inquisitione perficit: vbi vero vnū, aut duo, aut tria confectafunt, tū tantā promptitudine reliqua sūt, vt ēt ex vno singulari vniuersale extrahamus, quare mox vniuersalū plena est anima. sicut aut̃ ex singulari. que spe-
Vniuersale à q̃ nō est in se.
lōtū fac.

cie vnū sunt, sūt vnū vniuersale, ita & ex pluribus speciebus, quæ vnū gñe sunt, suū abstrahitur vniuersale: ita & ex ijs, quæ plura gñe sunt, vsq; ad gñalissima. hoc ergo pacto fieri vniuersale cōsēdū est, si & ipsā ēt experientiā consulamus. sicut aut̃ ē la-
Vniuersale à q̃ nō est in se.
lōtū fac.

cte, & niue vniuersale albedinis fit, ita & cōiūctorū suāvniuersalia, & ideā extrahuntur. quare & vniuersale loci, & figuræ, & quantitatis, & numeri, & aliorū confic̃. p̃ quod potentia hæc anime, quæ ideis est plena, diuina quodāmodo est, & solus hic intellectus appellatur. ille uero intellectus, qui nondū quicquā intelligit, sed nudus est, & ueluti tabula erasa, simpliciter intellectus non dī, sed intellectus in potentia. Fortasse aut̃ & tertius alius est intellectus, qui sensibilib. phantasmatibus est plenus: q̃ nec proprie intellectus dī, sed à quibusdā p̃suis vocatur, eo q̃ circa ipsum verſe extrahēdo ille, q̃ ideis, & vniuersalia cōficit, q̃ actius vocari pōt, eo q̃, q̃ singularia & sensibilia sunt, vniuersalia actu intelligibilia efficiat, & hic solus diuinus est, & æternus, qm̃ idē sit intellectus, & intelligibile. vtrū aut̃ de his ita opinatus Arist. fuerit, & hoc pacto fieri vniuersalia existimauerit, tps̃ nō est nunc examinare. Cū igit̃ vniuersale fiat p̃dicto modo, iā & illud videri poteſt, qđ supra ī du-
*Eadē præ-
 fess species
 est qua in
 sensu, & in
 intellectu.*

biū reuocauimus, utrū vna eſſet species in sensu, & intellectu, qm̃ videbatur diuersa p̃ vniuersale, quod in sensu non est; iam, n. manifestū est, vnā esse & eandē speciē
B in vtroq; sed modis diuersis. in sensu. n. est confusa & coniuncta cum alijs coniu-
*Eadē præ-
 fess species
 est qua in
 sensu, & in
 intellectu.*

ctis, in intellectu vero separam, & distincta, ac sic vniuersalis facta. dico aut̃ esse factā vniuersalē nō secundū esse, quod habet, quatenus vna quædā qualitas est, sic. n. singularis est: sed vniuersalē, quatenus imago est, & representat. Inter vniuersalia ue-
*Eadē præ-
 fess species
 est qua in
 sensu, & in
 intellectu.*

ro, si quis quærat, q̃ nā extrahuntur prius, an minus vniuersalia, an genera & magis vniuersalia, dicendū, p̃ se motis casib. semper minus vniuersalia abstrahuntur prius. oblati siquidē Socrate, Platone, boue, arbore, lapide, prius vniuersale hominis educitur ē Socrate, & Platone, qm̃ similitudo, quæ in ijs est, & maior est, & fortior, q̃ quæ inter Socratem & bouē, & inter Socratē & arbore, vellapidē. Porrō post vniuersale hominis ea similitudo, quæ inter Socratē est & bouē, suū prodū vniuersale, animal: mox fit viuens: mox corpus. semper. n. quod rationem totius habet, primo occurrit, & notius est. homo aut̃ totum quoddam est, cuius partes sunt animal, uiuens, corpus: animalis uero partes sunt viuens, & corpus: uiuentis vero corpus. verum, factis iā & adultis nobis, atq; exercitatis in abstractionibus, notiora, & promptiora nobis occurrunt, quæ sunt magis vniuersalia, qm̃ ex pluribus sunt repetita, & habitu quodam firmata: & vt talia rationē totius habēt. totum enim quoddā est animal respectu hominis, & bouis, quæ partes animalis sunt: porrō viuens totum quoddam est respectu animalis, & arboris. neque incōuenit idē esse modo totum, modo partem respectu eiusdem, verum non secundum eandem rationem, hominis enim pars est animal, si partes essentielles quæras: idem homo pars est animalis, si partes integrales cōsideres. sed de his alia quædam in sequentibus dicemus. Ac de tribus notione quidē, & compositione, & imaginatione, & memoria, necnō & quid sit ab-
*Magis vni-
 uersalia, q̃
 minus vni-
 uersalia; par-
 tes sunt, po-
 terius no-
 bis motes-
 sunt: istis
 minus vni-
 uersalibus.*

strahere,

TURRIVS SIVE DE INTEL. LIB. I

strahere, ac demum quō fiat yniuersale, hæc tenus dictū sit. reliquum esset de æstima-
 tiua appellata potentia, & de vocatis secundis intentionibus nōnulla dicere. verum,
 quā hæc longe post sunt, & nō nisi postq̄ & ratiocinationes excernimus, prius qui-
 dem de ratiocinio agamus, mox & de his, & alijs, quæ super sunt. sed bene erit, ut
 omnia hæc ad meridianas horas remittamus: iam enim quodammodo fessi sumus,
 & hora interpellare nos videtur. quare, præsentī disputationi finem imponemus, ac
 rogabimus puerum nostrum, vt ad recreandos animos omnium aliquid canat. & il-
 le mandato à Naugerio accepto temperata suauiter cithara, sic cecinit.

*Lyncas ne acreis aduēbe, neu gere
 Thyrsos, venustum nec tege casside
 Horrente vultum, sed tenero veni
 Cinctus tempora pampino:
 Tuisq; mitis & placidus sacris
 Adesto, qualem te memorant, iugo
 Bacchi subactis, in medio Deum
 Conuiuiam Ioue cum patre
 Sedit, circum Dijs resonantibus
 Heu obe: pharetra cum posita tuas
 Laudes eburna grandiloquens hyra
 Larona cecinit sacris.*

*Ereptus igne vt fulmineo Iouis
 Bis natus infans duceris, ad Deos.
 At tibi magnis plausibus omnium ad-
 Risit cælicolū cohors.*

*Nanque ore pulchro talis erat color,
 Rubente qualis enitet in rosa.
 Tum prominebat exilientibus
 Sacrum corniculis caput.*

*Tyrribenus vt te nauita deprecans
 Sero, furoris, nuntius & tui
 Expertus iras squamæus in mare
 Piscis desiliit rate.*

*Sensit Lycurgus vitibus impiam
 Ausus securim immittere: sensit &
 Cohors gigantum trudere tum rata
 Alto cælicolas polo.*

*Tu Gange victo miles ab ultimis
 Indis triumphos victor lo refers:
 Et redeunt Susa & Achæmenes
 Aras constituunt tibi.*

*Fremunt in altis orgiamontibus
 Heu obe: soluta per iuga Thyades
 Crines in auras, raucisionis replent
 Altum cornibus æthera.*

Quibus dictis ac collaudatis furreximus.

HIERONYMI FRACASTORII

DE INTELLECTIONE

LIBER SECVNDVS.

Ad Ioannem Baptistam Rhamnusiū.

QVICVNQVE ille Trismegistus RHAMNVS I fuit, q̄ Theologia quādā nobis reliquit, recte profecto dicebat miraculum maximum esse hominem. cuius si structuram, membrorum formas figurasq̄, si fines spectes, si artificia, per quē fines illos consequatur membra, & operationes exerceat, alias quidē propter se ipsa, alias propter alia: tum vero & operationes ipsas animaduertas, qua industria obeantur, nihil profecto admirabilius videbitur à Deo & natura factū. Ex operationib. vero omnib. illā maxime admirandā sese offerunt, quæ ad cognitionem pertinent, de quibus Turrius partim superiorib. disputationib. pertractauit, partim tractare sub meridianas horas promisit. ergo id tps̄ cum iā aduenisset, omnesq̄; maximo quodam desiderio audiendi reliqua, venissemus eandem ad Syliā, & confedissemusq̄; in corona, ille ita fermonē suscepit.

Hactenus o amici circa intellectionem audiuitis, quanta industria natura procedat. primum enim à simplicissimis, & imperfectis exordies, ad maiora, & magis admiranda progreditur. nam cum sensus ipsos fecisset, qui propter imperfectionē nō nisi genus quoddam vnum rerum percipere possent, tum potentiam aliā statuit, q̄ sensibilia illorū omnia diiudicare valeret. deinde, ubi etiā ordinasset, quo pacto ea sensibilia seruari possent in intellectu, ab hac & aliam potentiam cōstituit, quę perfectiori modo quōdam, & appetitu discendi impulsā, sensibilia ipsa quasi per tenebras perquirens nunquam cessaret, donec singula distinctisset, mox distincta cōsideraret, ut & inter se, & in eo, in quo coniuncta fuerant & oblata, sese haberēt: tū & differentias, & cōuenientias eorum intuita cœpit & enunciations facere, & cōponere, ac diuidere, numerareq̄, & memorari. ad hæc autem & appetitu eodem ducta potuit, & quæ separata erant, coniungere, & coniuncta separare, ac demum simplices rerum ideas abstrahere, & ijs impleri, ac diuina fieri. nam & cognitionem illam Dij maximē habent. Nunc superest, ut & alias operationes prosequamur, quæ perfectiores etiam sunt. primumq̄; de ea agamus, quā Græci dianian, nos ratiocinationem siue discursum appellamus: qua tot artes, tot scientiæ inuētæ sunt, ac illa tādē omnia, quæ sub coelo, quæ supra, & celi ipsi, & Dij, & diuina fuere cognita.

Igitur cum eorum, quæ ab intellectu apprehēduntur, alia sint simplicia, alia sint complexa, quæ & enunciata, & propositiones appellamus, eadem est natura animæ, & discendi idem appetitus circa complexa, qui & circa simplicia. nam & circa complexa suas facit subnotiones, sicuti & circa simplicia, quæ vero in simplicib. subnotio dicebatur, in complexis ratiocinatio vocatur, quæ plurimum differt à simplici subnotione. quippe in subnotione neq; veritas, neq; falsitas inerat, sed solus, & simplex motus de vno in aliud, in ratiocinio vero est veritas & falsitas. differunt etiam, q̄ subnotio semper fit ad aliqd̄ prius notū, saltē cōfuse, ratiociniū vero fit ad aliqd̄

Quam mirabilem naturam ipsa hominis fecerit, et quæ ei munera fuerit mirabile ordine elargita.

De ratiocinatione & de quatuor ratiocinandi modis. quid sint, & quæ sunt. videlicet & exemplum, & ratiocinationem, & ratiocinationem, & ratiocinationem: nec plures, & quatuor prædictis.

*Ra iocina-
tio, qua
circa cōple-
xo est, ab ip-
sa subiecto-
ne in com-
plexo n̄ val-
de diuersa
est.*

prius notū non erat, sed nūc primo addiscit. fit aut̄ discursus oīs semp̄ in duabus p̄ C
positionibus, quæ præmissæ sūt: quarū vna obseruata est, & prius in anima erat, alia
vero est noua: ex quib. sequit̄ tertia, q̄ cōclusio vocat̄, in qua est id, quod nūc primo
notū fit. vt si prius nauigationi coniunctū esse naufragiū vidi. vt in Callya, nūc vero
videā Dionē nauigare, cōclusio fiet, q̄ Dion naufragabit. sunt igit̄ termini tres, duo
extremi, & vnus medius, qui cum vtroq; cōiicat, Naufragiū, Nauigatio, Dion. Na-
uigatio medius terminus, cui coniunctum noui naufragiū. si ergo & Dionē videā na-
uigationē inesse, vtq; naufragaturū concludā, donec contrariū non vidi, q̄ scilicet

*Discursus
ex duab. sit
ppositionib.
ex quib. se-
quitur ter-
tia.*

*De exēplo,
quid sit, &
quō fiat.*

aliquis nauigaret, & nō fecerit tñ naufragiū. Causa uero, q̄ cōclusio illa sequat̄, inde
est, q̄ specierū natura est, illa semp̄ representare, q̄ sunt cōiuncta, ut dictum est. si
ergo nauigationi coniunctū recepi naufragiū, nunc quoq; representabit naufragiū
in Dione nauigante. vñ igitur ratiocinatio hæc p̄ rememorationē quandā fieri: vt vi-
fo Dione nauigante memoria fit eorū, quæ coniuncta nauigationi obseruauit: iter q̄
erat naufragiū. ergo & in hac nauigatione naufragiū, vt coniunctū recipit̄. Si igitur
Plato hoc pacto dicebat disciplinā fieri p̄ recordationē, recte certe dicebat: si vero
intelligebat cōclusionē aliā fuisse notā apud asam, & nūc recordari eiusdē, nō recte
asserbat. siq̄ dē cōclusio, quaten⁹ p̄positio est, nūc primo noscitur, nec prius nota e-
rat nisi i potētia, in cōiuncto reseruato in memoria. vñ aut̄ Plato in Phædone opina-
ri sciētā nr̄am fieri nō primo mō, sed secūdo. quare merito ab Arist. rephēsus fuit.

Simplicissimus igit̄ & natura primus, q̄ ab aīa fit discursus, est ille, q̄ ab vno fit ad
vnū p̄ cōe aliq̄ diu vtroq; cōpertū. quale est nuper assignatū ex memoria naufragij
in Callya, dū nauigaret, ex quo & Dionē nauigatē opinamur naufragaturū, cōis ter-
minus est nauigatio; cōiunctū obseruatū est naufragiū, nauigatio igit̄ semp̄ & vbiq;
representabit naufragiū sibi coniunctum, si contrariū non vidimus. similiter, & si Hel-
uetij data fide p̄diderūt L. Crassum, utiq; & Cæsari p̄ditionē factūros credemus.
terminus medius est fides data ab Heluetijs, cōiunctū obseruatū est p̄ditio facta L.
Crasso. Si ergo cōtrariū qs nō vidit, p̄babiliter credit & Cæsari p̄ditionē futurā:
q̄a species media de natura sui semp̄ cōiuncta refert. verū necessarianō est hæc ra-
tioratio, qm̄ cōiunctū illud cū termino medio necessarianō est cōiunctum, sed po-
tuit casu aliquo, & aliā ratione cōiunctū fuisse, q̄ nō erit in alio. neq; n. si Callya na-
uigans naufragiū fecit, necesse est & in Dione fieri, q̄a alia ratio est in vno, alia in a-
lio. nec si Heluetij p̄ditionē L. Crasso fecerūt, necesse est & C. Cæsari facere. aliā
enim causam & forte iustā in L. Crasso, quā in C. Cæsare non habuere. probabile tñ
accipit ab eo, q̄ contrariū nō vidit. uocat̄ aut̄ hic discursus exēplū, à quo pueri in-
cipimus ratiocinari, qm̄ facile est in vno obseruare, & ab illo in simile ferri, specie
per naturā repñtante cōiuncta. vñ aut̄ & illo plebs, pp̄ q̄ rethores vtunt̄ maximē
exēplis ad populū, q̄a ex notis mouemur. Fortasse aut̄ & alia aīalia exēplis mouent̄.
Exēplis
eius Retho-
res vtunt̄.

aues. n. cū vident aliquas aīas visco captas, viscū eunt̄, simile sibi futurū existimā-
tes. hñt̄ q̄ppe & alia animālia phantasiā, quæ ex particularibus potest discurrere.

*De En-
thymentate
quid sit, &
quō ab exē-
plo distin-
guatur.*

Secundus aut̄ ratiocinandi modus prædicto similis est, sed tñ efficiat̄ aliquotū,
quāquam neq; ipse necessarius. fit aut̄ hic à plurib. obseruatis, vt vno aliquid, quasi
sunt multa exēpla. cōuenit igit̄ cū exēplo, quia ad vnū est, sicuti exēplū: differt aut̄,
quia à pluribus obseruatis p̄cedit, cū exēplū ab vno esset. Si ergo pluries obserua-
uimus prauos esse, qui pernoctāt, videamus aut̄ Catilinā pernoctare, utiq; Catilinā
prauum existimabimus. terminus medius est p̄noctatio, cui coniunctū est prauum
esse,

A esse, ut pluries obseruauimus, conclusio erit Catilinā prauū esse: & si in multis uidi-
mus mulieres cū uiris cōuersantes nō castas esse, nūc uero uideamus Athalantā con-
uersari cū uiris, et nō castā esse cōcludemus: terminus medi⁹ est cōuersari cū uiris,
cui cōiunctū est nō castā esse. cōclusio Athalantā nō esse castā, quia species termi-
ni medi⁹ p̄ natura sua semp̄ repræsentat cōiuncta. quare & in Athalāta repræsentat
bit, sicut in alijs multis uidimus. Necessariū aut̄ neq; hoc est, sicut neq; exemplum,
q̄a cōiunctū cū termino medio, necessariū nō est cōiunctū, sed potest nō esse. neq;
enim necessariū est oēs, q̄ p̄noctāt, prauos esse, & mulieres oēs nō castas, q̄ cū uiris
uersant̄, est tñ pbabilior, & efficacior ratiocinatio hęc, q̄ exēplū. si. n. vnū obserua-
tū fidē facit, à fortiori plura obseruata, tanq̄ multa exēpla, fidē maiore faciēt. Que-
siueritis aut̄ fortasse, utrū p̄positio illa in pluribus obseruata proponat̄ de omni, an
indefinite, ut q̄ oēs p̄noctātes prauī sint, an p̄noctātes prauī sunt. ad qđ dicim⁹ p̄-
positionē illā obseruatā nec et̄ proponi solere, sed solum aliā, quæ signū dē, ut q̄ Ca-
tilina p̄noctat. dicit. n. rethor. Multis uidere iudices qualis sit Catilina? tota nocte
p̄noctat. taceat aut̄ alia p̄positionē, q̄ p̄noctātes prauī sint, q̄a apud oēs quasi in-
finitum est p̄noctātes esse prauos, siue q̄ in plurib. ita obseruet̄, siue q̄ facile sit ad-
ducere ratiōē probabilē, q̄ p̄noctātes sint mali, eod̄ q̄ causa huius nō potest esse
vt plurimū bona. siue igit̄ taceat p̄positio illa obseruata, siue p̄ponat̄ de omni, siue
indefinite, fidē nō hēt, nisi ut in pluribus, vnde & ad vnū simile pbabilitas fit. appel-
lat̄ aut̄ hic discursus à Græcis enthymema, à nostris cōmentū p̄prio quidem voca-
bulo, sed & ad alia trāsumpto. p̄ quod & nos enthymema uocabimus. Sunt aut̄ en-
thymematū alia facilia & in promptu vulgo, alia difficiliora: facilia sunt, q̄ familia-
ria sunt sensibus, qb. nō solū pueri & plebs, sed & bruta et̄ aīalia uti solent: difficilia
B vero, quæ remotiora sunt à sensibus, solis philosophis, & prudentioribus nota.

Tertius uero ratiocinandi modus & ipse à singularib. p̄cedit, uerū differt ab exēplo,
& enthymemate, q̄ exēplū ab vnō, enthymema à plurib. p̄ se, hic uero ab oib. sit diui-
sim cōprehēsis, differt & in conclusione, q̄ tam exemplū, q̄ enthymema ad vnū par-
ticulare fit, hic uero ad oēs ī vnū uersum collectim acceptos, vt hoc: terra, aqua, aer,
ignis mouent̄ motu recto: hęc aut̄ sunt oīa elementa: oīa ergo elementa mouentur
motu recto. terminus medius sunt terra, aqua, aer, ignis, qb. obseruatū est inesse mo-
ueri motu recto. alia p̄positio est, hęc esse oīa elemēta: cōclusio fit, oīa elemēta
moueri motu recto, p̄ eādē rōnē, qua & p̄dicta cōcludebāt: q̄ scilicet species termi-
ni p̄ se & semp̄ repræsentat cōiunctū. quare & in cōclusionē id repræsentat, ut ele-
mēta oīa moueri motu recto. Similiter & hoc. plāte, & animalia aīata sunt: hęc aut̄
sunt oīa corpora organica: oīa ergo corpora organica sunt aīata. terminus medius
aīalia, & plāte, obseruatū animata esse: aliud extremū corpora organica, sequit̄ cō-
iunctū, obseruatū inesse organicis corporib. nihil aut̄ refert, siue singularia, à qb. ubi
procedit, sint indiuidua, vel sint species, uel et̄ genera, dūmodo ut vnū, & ut partes
accipiant̄. uocat̄ aut̄ inductio discursus hic, q̄ partes oēs diuissim inducant̄ ad osten-
dendū totū. Sed illud fortasse q̄retis, quō in multis possibile sit singularia oīa inducti-
& enumerari, cū sint infinita. ad qđ dicendū, q̄ in quibusdā facile est oīa singularia
induci, quādo scilicet ea determinata sunt, ut p̄dicta: in quib. uero singularia sunt
infinita, sunt quidē inductiones, sed in his quādā tm̄ singularia inducuntur, reli-
quā uero accipimus dicentes ita esse in alijs, uti ī assignatis. sufficit enim si uiso hoc,
& illo, & alio Rhabarbaro, quod purgat choleram, dicamus alia omnia esse his

Enthyme-
ma effica-
cius est exē-
plo.

Enthyme-
matum aī-
alia facilia,
alia diffici-
lia sunt.

In inductio-
ne an om-
nia singula-
ria inducere
necesse
sit.

similia. quare conclusio fit de omni, q̄ omne Rhabarbarum purget choleram. Sed C
 rursus dubitare contingit, quō possumus assumere & alia omnia esse similia. de primis. n. visis & probatis dubium nullū est, quia experientia id monstrauit: at de alijs, de quibus experientia nulla est facta, non vřquam fidem habere possumus. Dicendum assumptum illud ita esse in alijs, fidem habere interdum probabilem tantum, interdum necessariam. probabilem quidem virtute exempli, & enthymematis. si. n. in vno, aut et in multis esse vidimus, probabile est ita fore & in hoc, & in illo, & alijs, quotquot imaginati fuerimus, tametsi non viderimus in his, sicut in primis assignatis. habitaigitur notitia. e primis per experientiā, de alijs vero probabiliter per similitudinem, concludimus in omnibus ita esse, sed probabiliter tantū: interdum fidem non solum probabilis est, sed & necessaria, & hoc duobus modis. vno modo cum facta obseruatione in quibusdam signatis, quærimus, propter quid sit, & inuenta illa causa, ita dicimus esse debere & in alijs. quare de omnibus tandem concludimus. vt si uiso hoc, & illo Rhabarbaro, q̄ purgēt cholera, quæram, propter quid sit: & sciens, q̄ quæ purgant cholera, sunt amara acria, abominabilia natura, & talia esse hæc visa, fides fit & de alijs, quæ talia sunt. vnde concludimus omne Rhabarbarum purgare cholera ex hoc, q̄ primo vidi hoc in quibusdam, mox facta ratione ad naturā communem, ita & de alijs accepi. Alio modo necessaria fides fit, cum singularia prorsus similia sunt, & quale vnum est, talia esse omnia alia. vt si videam has duas lineas rectas æquidistantes nunquam cōcurrere, ita de alijs etiam accipiemus, eo q̄ prorsus sunt similes. quare de omnibus conclusio fiet. & talia sunt mathemati-

*In naturali
 bus non ita
 frequenter
 necessaria
 inductiones
 sunt, ut in
 mathematicis.
 Inductionū
 alia proba-
 biles, alia
 necessaria
 sunt.*

ca omnia. naturalia vero non ita se habent. possunt enim similia esse quædam singularia, immo & multa, & multa, omnia vero non esse talia. Itali quidem enim, & Germani, & Galli oēs albi sunt. non tamē omnes homines albi, vt Aethiopes. causa est, D
 quia non omnino similes sunt: & alia causa facit Italos, Gallos, & Germanos albos, alia Aethiopes nigros. quare in ijs, quæ à natura sunt, inductiones necessariae nō valde fiunt, sed probabiles tantum, nisi ratio fiat ad naturam communem. Inductionū igitur aliqua necessariae sunt, aliqua probabiles tantum. necessariae sunt, in quibus aut oīa singularia induci possunt, quia sint determinati numeri: aut oīa sunt prorsus similia, & diuersitatem pati non possunt: aut ratio sufficiens fit ad naturam communem. illæ vero inductiones, in quibus nec singularia omnia induci possunt, nec prorsus similia sunt, nec ratio fit ad communem naturā, omnes probabiles tantum sunt. sunt tñ quædam inductiones, quæ tametsi probabiles simpliciter tñ sint, tñ adeo propinque sunt necessarijs vt pro necessarijs habeant: & sunt. ille, in qb. ita obseruauimus & nos, & patres nostri, & auī, & omnis memoria: tū & nationes omnes, in omni loco, omni tempore. vt q̄ omnia orta occidant, & quod omne, quod mouetur, sit corpus. in quibus quidem nec omnia singularia possibile est inducere, nec ratio est facta ad communem naturam, nec scimus, an prorsus singularia omnia similia sint: quia tamen ita viderunt omnes, & vbique, & semper, pro necessarijs habentur.

De syllogismo.

Quartus autem ratiocinandi modus est, ab vniuersali de omni, ad particulare aliquod: differt autem ab inductione tum in præmissis, tum in cōclusionē. in præmissis quidem, q̄ inductio procedit ab omnibus & ipsa, sed diuisim acceptis, hic autem ab omnibus collectim assumptis, & de omni: pp qđ & syllogismus vocatur. In cōclusionē uero differt, quod inductio ad totum procedit à partibus, syllogismus uero à toto ad partem. nam, quanq̄ interdum ad aliquod vniuersale fiat, ad id tamen fit reu-

A ad partē sub toto contentā, procedit autē & hic ex vna p̄missa obseruata, & alia nota, vt si obseruauimus omne animal respirās habere pulmonē, nūc uero offerat delphinū respirare, cōclusio fit delphinū habere pulmonē. terminus medius est respirare, obseruatū, est habere pulmonē, aliud extremū, delphinus, quē habere pulmonē addiscimus. quia species termini medij semper representat cōiuncta. quare & in delphino rep̄ntabit cōiunctum, qđ erat habere pulmonē. Non sunt autē plures rōcinādi modi, q̄ p̄dicti quatuor. nā vel procedit à parte, vel à toto. si à parte, vel ab una ad unū. vel à plurib. ad vnum. si à toto, vel est à toto diuissim accepto ad totū, vel à toto collectim assumpto ad partē. primus igitur est exēplum, secundus enthymema, tertius inductio, quartus syllogismus. ex quibus duo de necessitate cōcludūt expositis, inductio, & syllogismus: duo nō de necessitate, exēplum, & enthymema. si qui uero uideant alij rōcinandi modi, ad hos p̄dictos reducunt, ut diuissio, & si qui alij sunt. quæ autē sit illa potētia animæ, quæ tāta exercet, si quærat, utrum phantasia, an alia perfectior, cēsendum est quædā horum aphantasia fieri, ut exempla, & enthymemata quædā, quasdam ēt inductiones eorum, q̄ faciles sunt, & in quibus singularia sunt pauca, & terminata: syllogismos uero, & inductiones alias solum intellectū facere. quare & a solo hōie hæc fieri putā dum est. reliqua uero nihil prohibet & ab alijs animalib. fieri, quæ phantasiā habēt. Inter hæc autē primum natura, quod ab hōie fit, est exēplum, deinde enthymema, mox inductio, postremo syllogismus.

Rōcinandi modi quatuor tātam sunt, exemplum, Enthymema, inductio, & syllogismus. A qua potētia modi argumetorum exercentur.

Nunc autem operap̄ceptū nos facturos existimamus, si ab his dicamus, quid sit verum, quid falsum, quid dubium, quid probabile, quid apprensens, quid certum: tum quid sit credere, quid opinari, quid scire: & quid sit, quod dicimus uelle, & nolle, quid admirari, quid cogitare, seu inquirere, quid soluere & componere, & fingere: ac demum quid virtus illa, quam æstimatorum quidam appellant, & quid inlicitus natura vocatus, & quomodo bruta animalia tāto inger. io polleant, & tam mira faciāt, ut nidos aues, telas aranea, & eiusmodi alia, quæ multa sunt.

Quorundā terminorum ad humanā cognitionē attēntium distinctio.

Verū & falsum quid sint, & circa q̄. credere & non credere quid sit.

Dubitare quid sit. Certū quid sit.

Necessariū quid sit.

Probabile, seu apprensens quid sit.

Probabile duplex, simpliciter, & ad hominē.

Opinio, & scientia quorum sint.

Ars & scientia circa q̄ necessaria sint.

Quod autem circa simplicia neque veritas sit, nec falsitas, dictum est prius. quare solum circa ea, quæ complexa dicuntur, est verum & falsum. verum autē est, quod est in re, quale ab anima concipitur, falsum autē, quod est in re aliter, ac concipitur. nihil enim prohibet decipi animā, vt mox dicemus. credere autem est recipere aliquid per modum veri, sensu vel ratione ita dictate. sic enim dicitur assentire anima. nō credere autē est aliquid recipere per modum falsi, sensu, vel ratione ita dictante. Dubitare uero est recipere aliquid, ad quod neq; sensum, neq; rationem habemus neq; ad contrarium: aut rationem quidem habemus, sed & equalem ad contrarium. Certū uero est, ad quod vel sensum bene dispositū habemus, vel rationē necessariā ad sensum reducibilē. Necessarium uero est, quod vel notis terminis cognitum est vel inductioe necessaria, vel ratione ad hæc reducibili. Probabile uero seu apprensens, quod credit quidē, sed nec sensu, nec notis terminis, nec infallibili inductione cognitū est, sed aut exēplo, aut enthymemate. est aut apprensens dupliciter, siuid simpliciter tale, aliud ad hōiem. simpliciter apprensens, & pbabile est, quod uel omnibus, uel pluribus uideatur, uel sapiētibus dū modo plures non aliter iudicent: ad hominē uero quod uni uideatur. Probabiliū aut dicitur opinio. Necessariorum uero sciētia, aut dispositio melior, q̄ scientia: quæ mensuocatur, & fit notis terminis. porro necessariū duplex est: simpliciter, & ex suppositione. Necessariū aut simpliciter, sciētia est. Necessariū uero ex suppositione, nō sciētia, pprie, sed aut ars, aut quā simile.

De

D: intel-
ta & volu-
tate, qd sint.
quidem &
quomodo v-
triusque po-
tentia habi-
tus in nobis
fiat.

De ipso aut uelle quid sit, ita est accipiendū. Bonum quippe & malū offerri ani- C
me potest per duas potētias, quarū altera est sensus, altera intellectus. quocunq; aut
modo offeratur, receptaboni specie cōg. adet anima, & si etiā habet, & possidet bo-
num, illo fruatur, si vero nō habet, intēditur in illud, & profequitur, vt habeat. hęc
autē intentio non aliud est, q̄ applicatio animę, & spiritū ad profequendū bonum
oblatū. si vero offeratur malū, tristatur: & si præsens est malū, intēditur similiter
& vim adhibet, vt se ab illo amoueat, aut illud à se. ergo si per sensum oblatio boni

Virtus boni
apprehensa
in nobis ap-
petitum &
uoluntatem
quomodo di-
uidatur.

fiat, intētio illa appellatur appetitus. si vero per intellectū offeratur bonū, intentio
illa voluntas dī. & velle non aliud est, q̄ intēdi animā ad profequendū bonum, vel
cuitandū malum, per intellectū, oblatum: nolle autē est non intēdi animā ad obla-
tum, per intellectum, bonū: cognitio enim illa quatenus mouet, assensus dici solet.
non est autem voluntas distincta ab intellectu potentia, nisi ratione. si enim distin-

Velle & noi-
i: quid sint.
Voluntas nō
nisi ratione
ab intellectu
diuisa est.

ta re ponatur, querere licet, an & ipsa voluntas intelligat, an non. si quidem non
intelligit, ego non video, quæ illi operatio tribuenda sit: si vero intelligit, num ea,
quæ & intellectus, an alia? certe alia nō est dicendum intelligere. eadem vero si in-
telligat, superflua est. quare eadē potētia est, quæ à se ipsa ratione differat, quatenus
ab obiectis diuersimode informatur. si enim intellectus verū apprehendat, in quan-
tum verum, sic vocatur intellectus. si vero apprehēdat verum, vt simul bonū à quo

Habitus in-
tellectus &
uoluntatis ex
ipsa veri &
boni appre-
hensione in
nobis fiunt.

mouetur anima, sic voluntas dicitur. nihil enim prohibet verum percipi, vt verum
quandoque, quandoq; vt verū, & bonum mouens. Ex quibus apprehēdēdi modis
fiunt habitus, modo intellectus, modo volūtatis vocati. est autē habitus cōfirmatissi-
ma, & indelebilis species in anima: q̄ si veri sit, vt veri, & necessarij, scientia appella-
tur: si uero probabilium fuerit, opinio dicitur: si falsorū, habitus ignorantia: si autē
circa uerum sit, sed ut bonum mouens, sic uoluntatis habitus fiunt: qui si sint circa D

Virtus &
ars qd sint.

uera bona, uirtus dicitur, si circa apparentia falsa, uitiū. si uero circa ea, quæ recte
fieri, & nō fieri possunt, ars nuncupatur. Differt autē ars à uirtute, q̄ uirtus in ipsa
electione agendorū consistit, quæ recta est: Ars uero est post electionem in modo
perducēdi ad finē recte agenda: in quo contingere error potest in operādo. si enim
faber eligat se festo ensem cudere, electio hęc mala est, & uitiōsa: postq̄ uero ele-
git cudere, si debet hoc opus recte facere, rēgula quadam indiget, quæ ars dicitur.
propter quod bonus faber dici poterit, sed nō bonus, & uirtuosus, quia electio in iu-
sta est. uirtus igitur est habitus recte eligibilium: ars uero habitus recte factibilium.

Voluntatis
habitus, qui
sunt ipsa vir-
tutes morā-
les, quibus
nam, & quo
modo fiunt
in nobis.
Virtutē affe-
ctū difficilē
est, quā sciē-
tias.

Quo autem pacto fiant isti habitus uoluntatis in nobis, nisi dubitare: à propo-
sito nimis diuertere, nō inutile fortasse esset inquirere. sicut enim nō facile est ipsos
acquirere, ita neq; facile est intelligere, quō fiant. uerū quā multū tēporis superesse
nobis video, & uos annuere atq; optare, breui quidem transcurfu perquiram. Non
sunt autem uoluntatis habitus quales scientiarum, & intellectus. hi enim ualde faci-
le fiunt per doctrinam, & per nos ipsos, siquidem per inductiones necessarias, aut
per syllogismos necessarios, uel peruocatam mentem fiunt, quorum demonstrata
impossibile est aliter se habere, at circa uoluntatem nō ita profectus est. nullū enim
principiū tale est, quod necessario, & semper illā moueat, nisi in uniuersali à bono:
in particulari aut, quod necessario moueat uoluntatē, principiū nullum est propter
uariam bonorum naturam. quorum alia bona sunt, quia utilia, alia, quia delectant,
alia quia honesta sunt: & alia per intellectum offeruntur, alia per sensus: quæ sepe
inter se pugnant, & modo unum, modo aliud uincit, ad quæ non parum faciūt cor-
poris

A poris dispositiones tū à natura, tum ab euentis factæ. neq; n. eadē est uoluntas sani & aegri, irati & pacati, amorib. capti & liberi, bene & male instituti, & ita in alijs. pp. quæ si quis ita syllogizabit. Honeſta sunt obeūda: seruare leges est honestū, ergo & obeūdū. Lycurgo quidē persuadēbit, Dionysio autē tyrāno nō persuadēbit. Quod si queratis, cur tyranno nō persuadēbit, cū & ipse propositā primam propositionē cōcedet, honesta esse obeūda, similiter & alterā concedet, seruare leges esse honestū. uidetur igitur, q̄ & conclusionē concedere debeat. quod si concedit, cur nō facit ad quod dicimus alia ratione quid cōcedi, alia ratione fieri. conceditur quidem quatenus uerū, fit autē, & obitur quatenus à bono mouetur. quare tyrānus fortasse & ipse cōcedet honesta esse obeūda, quia uerum non potest negari: obire tñ nōlet, quia bonū nō iudicat, à sensu deceptus & ita institutus. melius enim putat imperare, & cupiditates explere nō seruat legibus, q̄ parere, & uoluptatibus carere, seruat. Nemo est, qui non cognoscat perditē amare malū esse, & ipse etiā Cherea concedet: noctem tñ unam, quā cū Thaide dormiat, preferet etiā morti: adeo pugnant, quæ à sensibus offeruntur, & q̄ ab intellectu. sed & ipse etiā intellectus sepe decipitur, & modo unum uult, modo aliud. si igitur nullū principium est, quod necessario moueat uoluntatē, & dirigat ad rectas electiones, quo pacto fieri in nobis possunt uirtutis habitus, si habitus indelebilis, & firmissimus esse debet? nūquid sicut Protogoras apud Platonē opinari uidetur, per doctrinā uirtutes fiūt? sed certe doctrina, tamen si principium quoddā ad uirtutes affert, non sufficere tamen per se uidetur. aliud est (ut diximus) uerū, aliud est bonū mouens: docet quidē doctrina, quod uerum est, nō mouetur autem ab illo, nisi simul & bonū existimetur, & melius, q̄ omne aliud oblatum: & nisi sensus rationi omnino pareat. parere autē difficillimorum

B est, & maxime dubium est, quā uia id faciamus, si enim per doctrinam fieri dicatur, rursus in eundē scopulum incidimus: si uero fieri per assuetudinem, & ex frequentatis actibus, ut Aristoteli placet, dubitare pariter contingit, quo pacto hæc assuetudo fiat. ad quæ dicēdum (ut arbitror) nec doctrinā sine assuetudine uirtutes per se facere posse, nec assuetudinem per se sine doctrina. q̄ enim doctrina sine assuetudine nō sufficiat uirtutē facere, manifestum esse potest ex eo, quod diximus, doctrinam monstrare, quod uerū est, tantum, hoc uero non satis esse, nisi simul offeratur, quod bonū est, & mouet magis. ad hoc autē requiritur, ut sensus rationi pareat. non parent autē cum aliter assueti sunt: quod monstrat auari, & ambitioni, & amātes, & iracundi, & gulæ dediti, & potores, & uniuersaliter, qui sunt uitij affecti, in quibus nihil doctrina per se potest. q̄ uero & sine doctrina assuetudo nō faciat uirtutem, est in ijs uidere, qui non sponte, & per propriam electionem, sed coacti, aut spes, aut timore continentur uiuunt inuiti. ubi enim aut timor, aut spes sublata est, continuo uitā mutant. quapropter si uirtus fieri debet, oportet, ut usus, & propria electio cōcurrant. ad electionem autē faciendam maxime cōsultatio, & ratio, seu doctrina potest. usus uero, & assuetudo multis indiget, si uirtutē parere debet, ad uitia liquidē & ad uoluptates uel facillime fit. quippe nati statim uoluptatibus capi incipimus: sensibus enim tū solis agimur, ab ijs & crescentes, & grādiore facti ducimur. unde sensuum illecebræ nobis quasi congenitæ, nobis comites q̄ facillime uirtuorū habitus inferunt. à quibus si abstinere debemus, & contrarijs assuescere, magna cū difficultate acquiritur, & per multa fieri oportet. in primis autē doctrinæ, ualēt, & p̄suasiones, p̄ quas cognoscimus, quod uerū est, & quod uere bonū, & quod

*Hominum
quā uaria
sunt ad uir-
tutes dispo-
sitiones.*

Bona & uera, q̄ cognoscimus. & alijs suademus, cur sic difficile operemur.

*Doctrina
Et si ad uirtutes inuit, illius tamē sufficiens principium non est.*

*Ex frequentatis actibus
quomodo p̄ doctrinā uirtutes fiat in nobis.*

*Electione.
Et uisū comparatur uirtutes. doctrina electiones faciunt. leges uero nā diuina q̄ humana, consilia spes, remorem, laudes, uirtutis, uirtutis ipse bonos in nobis inquit quos sequitur ipse uirtutes.*

malum,

malum, & quid pariât tandē, ad quod non humanę solū doctrinæ, sed & diuinæ nō parū conducunt. Leges præterea sunt cōstitutæ, tū ciuiles, tum sacræ, quę & pœnas prauę agētibus, & præmia rectę pieq; uiuentib. iniungunt. nā, quæ nos impellūt maxime ad agendū, sunt spes, & metus. porrō laudes & uituperia inuētā sunt ab hominibus, qm̄ gloria plurimū nos accēdit ad facta egregia, uituperia uero absterrēt. præter leges quoq; sunt & instituta ciuitatū, & ritus, & consuetudines bonæ. exēplis. n. aliorum maximē solemus adduci. patrū præterea educationes, præceptorumq; prudentia & regimē non parū ad hæc profunt, & vsū bene uiuēdi cōfirmant: quibus omnib. fit, ut simul experientia, & re ipsa cognoscentes, q̄ pulchra uirtus, q̄ in uita utilis sit, contrarium uerō q̄ turpe, q̄ periculis plenum, per se tandem uirtutes ipsas amemus, uitia uero odio habeamus, abhorreamusq;. vnde tandē superatis, uel comprehensis adolescentię ardoribus, & cōcupiscētis, maturioribus ætatibus uirtutum habitus acquiramus. ad quod nō parum ualēt corporis dispositiones, ingenium docile, tēperatura nō agrestit, & fera, sed benignior atq; humana. p̄ hæc ergo & corpus parēre animo addiscit, & assuecit, unde unum ex ambobus fit tā concors, ut nunquā pugnent. quāquam pauci certe sunt, qui ad tantū uirtutis perueniant, ut non semper formidare debeamus insidias, & prestigia sensuum: uerum de habitibus ijs nunc loquor, q̄ ab hominibus acquiri humanitus possunt. siqua enim gratia à Deo optimo maior impartitur nobis, nostrum non est nunc dicere, sed credere ita esse, atq; hos habitus uirtutum, qui à Deo dātur, solos esse ueros, & firmos, qui uero à nobis acquiruntur, parum solidos, & multæ fortunæ subiectos. ac de ipso uelle, & nolle, & de habitibus uoluntatis, & intellectus ita pro tempore determinatum fit.

Admirari autē tum anima dicitur, cum oblato aliquo partim noto, partim ignoto recipit illud uti nouum, & insuetum. suspēditur enim ab omni alio, & applicatur ad illud nouum desiderio quodam perdiscendū, quid sit, aut quale sit. cum igitur de desiderio illo permota anima ad coniuncta cum illo oblato fertur, tum inquirere dicitur, & cogitare. non enim aliud est cogitare, q̄ agi per cōiuncta cum aliquo. quod & inquirere est. Resoluere uero & componere anima dicitur per similitudinem ad naturam, & artem. tum enim resoluit natura, cum totum aliquod & posterius reducit in partes, & suap̄incipia, ut mixtum in elementa, elementa in materiam. componit autem, cum cōtrario processu partes & principia assumens, totum aliquod & posterius facit. similiter autē & ars resoluit, cum totum aliquod, ut domum, in partes, & principia diducit, ut in atrium, cameras, & culinā: hæc uero in alias, ut ligna, lapides, & cæmenta: componit autē, cum ex histotum quippiam constat. Ex hac similitudine & anima dicitur modo resoluiere, modo componere. quoniam enim inter ea, quæ addiscit anima, alia sunt posteriora, & effectus, seu tota quædam, alia uero sunt principia, & causæ, seu partes: si quidem de effectu aliquo quærat causam, & principia, atque illa inueniat, & addiscat, ut causas & principia, tum resoluisse dicitur effectum illum, & totum. dico autē, addiscat, ut causas, & principia, q̄, & si forte inueniat, & addiscat id, quod est causa, sed nō scitum, nec quæsitum, ut causa, illa dicitur resolutio nō est, sed aut materia resolutionis, aut uia, qualis est demonstratio illa, quæ dici solet demonstratio quia. ut si demonstrem delphinum habere pulmonem ex hoc, q̄ respirat. at si quæram, propter quid delphinus respirat, & hoc dicam etiā, quia habet pulmonē, sic quidē resolutionē proprie feci. quippe quatuor q̄ sita sunt, quorum duo esse rei monstrāt, an est, & quale est: duo uero, quæ causam quæ-

runt,

Insuper habitus firmiores sunt.

De nonnullis aīa humana actibus, admiratione videlicet, cogitatione, resolutione, ac cōpositione, q̄ dicitur nans sint, & quibus, & quomodo fiunt.

Quomodo admirari, & cogitare aīa soleat.

Resoluere, & componere quomodo ad natura, & artem si similitudinē anima discitur.

Quatuor esse q̄ sita.

Arit., quid est, & propter quid est. in ijs igitur, in quibus esse queritur, nec resolutio, nec compositio per se fit, in alijs vero duobus fit. Sed habet dubitationem quandā, resolutio videtur contrarius processus cōpositioni, per assignatā vero videtur de syllogismus simul cōpositionē facere, & resolutionem. vt in p̄dicto, in quo queritur propter quid delphinus respirat: & dicitur iccirco respirare, quia habet pulmonem. formatur aut syllogismus sic. omne respirās ideo respirat, quia pulmonē habet. Delphinus respirat ergo, quia pulmonē habet. vel sic. omne respirans pulmonē habet. Delphinus respirat: ergo pulmonem habet. & hæc est causa respirationis. Verū sic dicendo, virtualiter fit alius syllogismus & regressus, omne habens pulmonē propter ipsum respirat. Delphinus habet pulmonē. ergo propter ipsum respirat. sed ista est cōpositio, quā assumpta causa fertur supra effectum: quō ergo differt resolutio à cōpositione? utrū igitur resolutio tū solum fiat, cū esse causæ cōcluditur? vt quidā putāt, dicentes resolutionem esse demonstrationem uocatam, quia est, compositio uero demonstrationem procedentē à causa, quæ propter quid uocatur. an dicendū resolutionē per se includere duos syllogismos, vnū, qui ab effectu esse causæ cōcludit, alium, qui per causam procedit supra effectum? & hic est terminus resolutionis, ita, quod resolutio tota fit per hos duos processus: & in ipso prior syllogismus, qui dat esse causæ, ordinatur in secūdū, si resolutio fieri debet. si enim per se ipsum consideretur, nullo pacto resolutionē facit, nisi dicamus illud conclusum, esse causam eius effectus. ac sic fit virtualiter alter syllogismus dicens, propter quid, qui cōposito quā est. nec differt cōpositio à resolutione, nisi vt pars, & vt terminus. resolutio uero est totalis processus ex ijs duobus syllogismis. vel dicamus resolutionē per se non aliud esse, nisi cōparationem huius, vt effectus, ad hoc, vt causam: cōpositionem uero esse contrariam cōparationem huius, vt causæ, ad hoc, vt effectum: quæ cōparationes fiunt facta priori demonstratione docente, quia est, causæ qualitate. siue igitur resolutio includat duos syllogismos, & duos processus, siue duas cōparationes, manifestum est resolutionem non fieri, vt quidam putarunt, per simplicem demonstrationem, quia, sed terminari per cōpositionem. qua de causa Aristoteles fortasse libros de demonstratione inscripsit resolutorios à termino, & sine resolutionis, qui fit per demonstrationē, propter quid. ac de resolutione hæc pauca dicta sint.

Resolutio circa quod fiat.

Num possit idem syllogismus compositioem facere. & resolutionem.

Quomodo differt resolutio à cōpositione.

B De uocata ab aliquibus æstimatoria potētia, & de uocato instinctu, quid sint, & quō fiant, perquiramus. appellat aut æstimatoria facultatem, qua species est species elici dicunt. vt uiso lupo statim ab agno elici inimicitie species, propter quam fugit. Taurū uero recepta iniuria iudicium facere cornibus esse repellēdā: equū calcibus: asellum uero punctum contrahere primo pellem, mox impetu quodam extendere, atque ita nocens excutere. atque hæc instinctu quodam naturæ fieri, de quibus diligenter querendum est. Quod enim dicunt speciem elici est species, nullam habet rationem. siquidem uiso lupo si ab agno cognitio noua fit de inimicitia, oportet dicere, quomodo fiat cognitio, & noua hæc species inimicitie. anima enim ipsa non facit species, sed obiecta faciunt, quæ aut per proprias species, aut per coniuncta faciunt cognitionem. quomodo ergo agnus est lupo conspecto extrahit inimicitie species, & cognitionem hanc facit, quom nunquam uiderit lupum neque in propria forma, neque in coniunctis? quare, quod dicunt, elici speciem, nihil nos docet, sed obscurum per magis obscurum ostendit. Supponendum igitur est, vt supra diximus, species representare res, & modos, seu cōiuncta cum rebus, inter modos aut rerū maxime

De uocata æstimatoria, siue instinctu nature, quid sit: & de eius opere quomodo fiat cum ex aliorum, & ex propria sententia.

Æstimatoria, seu natura in instinctu quid sit.

Instinctum nature seu æstimatoriam esse, elici speciem ex specie, in conuentione: est.

intrinsicā,

in trinfeci, & præcipui sunt conuenientia & difcouenientia oblatorum cum anima. C
 omnis.n. species recipit ab anima, vel vt cõueniens, & bona, & grata, vel vti difconueniẽs, & mala, atq; ingrata. quod iccirco fit, quia, quẽadmodum res inter fe vel cõuenientia habent, vel difconuenientiam, ita & earum species, quã illas repræfentãt. quare recipiuntur vel vti cõuenientes, vel vti cõtrarię. vifo igitur lupõ species eius, vt pote species & imago rei cõtrarię recipit ab agno vti cõtraria, & diffeniẽs. vnde fugit. fi igitur hæc receptionẽ vocant aſtimatiuã, poſſunt quidem appellare, quõ

*Quæ potest
 anima recipere
 species verã
 aut cõuenienter
 sine cõtra-
 rietate.*

volunt, sed rem non declarant. potentia enim, quæ recipit, non alia est, q̃ phantasia, quæ non elicit, seu extrahit, sed recipit solum per modum, qui speciebus cõiunctus est: similiter, & quod instinctum naturæ vocant, nihil declarat, sed offuscatur magis. nã & hic instinctus vel est natura simplex, quæ sine cognitione operatur, vel est cognitio quẽdã. at certe natura esse non potest. natura enim ad vnũ determinata est, & vnũ operatur. hi autẽ motus, qui ab instinctu sunt, nõ vnũ sunt, sed multi, & sæpe contrarij. si vero per cognitionẽ fiunt, oportet dicere, quo pacto taurus iudicet esse ferendum cornibus, equus calcibus, aſolius contrahat primo pellẽ, mox repen-

*Inſtinctus
 naturæ non
 est simplex
 natura, sed
 cõiunctus
 anima ipsa
 quæ animã
 naturã operi-
 bus commu-
 nicet, aſim-
 plici tamen
 natura ali-
 quo modo se
 iungitur.*

tere extendat. De hoc igitur instinctu dicẽdum mihi videtur, primo non esse naturã simplicẽ. illa enim determinata ad vnũ est, esse tñ naturam cognoscentem. natura enim & de hac dicitur, licet quandoq; distinguatur virtus cognoscentis à natura. sed hoc est à natura simplici, vel simpliciter dicta, quæ intelligit pro forma simplici nõ animata. est tñ & anima natura, quia est forma substantialis, & principium intrinsecum per se mouens: omnis aut natura proprios habet motus, qui naturales dicuntur: sed in hoc differt natura simplex ab anima, q̃ natura simplex ad vnũ determinata est, anima vero nõ ad vnũ. Simplicis vero naturæ motus sunt sursum, deorsum, circularẽ, & motus partium in toto, rarefactio scilicet, & condensatio, sed hæc sem-

*Inſtinctus
 natura est q̃
 ad motus
 partium ani-
 malis in to-
 to animalis.
 in ipso ex di-
 versis specie-
 bus in ani-
 ma diversi-
 modo appre-
 hensis cõsur-
 gens.*

per ad vnũ sunt. etiã enim condensatio, alia est à rarefactione, vtraq; tñ ad vnũ terminum sunt. anima vero & ipsa modo condensat, modo rarefacit, & habet motum partium in toto, sed non semper ad vnũ habet, sed ad diuersa, prout diuersa specie est informata. habet autẽ & motum sursum, aut deorsum, & rarefactionẽ, & condẽ-

*Diversis mo-
 dis mouen-
 tur, cõsi nã
 tur membra
 animata ex
 diuersis spe-
 ciebus. Et q̃
 omnia sicut
 vnum motum*

sationẽ, ad vnũ determinata: sed hoc in quantum includit facultates naturæ simplicis per formas elementorum in ipsa. verũ præter has, in quantum cognoscit, & in formantur speciebus, habet & motum partium in toto naturaliter insitum, per quem situantur modo vno pacto, modo alio, vt melius est sub hæc, & illa specie. & hæc forte est illud, quod quidã instinctũ vocãt. primi igitur motus quos naturaliter habet membra animata, quatenus informata sunt speciebus boni, & mali, sunt cõstrictio, & dilatatio. ex quo enim species omnis (vt dictũ est) recipitur ab anima, vel vt bona & conueniens, vel vt mala & difcoueniens. hinc fit, ut diuersimode moueantur, & situent se membra, & partes in toto, natura semper q̃rẽt, quod melius est. quod mirũ videri nõ debet. si enim forma nõ cognoscentis hoc facit, cur & cognoscentis non idẽ faciat, quatenus diuerso modo est informata specie cognitionis? motus ergo omnes, quos anima tã mirũ dos facit, omnes reducuntur ad motũ partium in toto: & alij quidẽ sine phantasia facti per simplicẽ receptionẽ membri, alij vero per phantasia. motus siquidẽ, quos membra faciunt per simplicẽ sensum dilatationis, & cõstrictionis, ut cor, & pulmo, & vena, & nerui, & uisũ, naturaliter sunt, anteqũ phantasia illorum motum fiat. simplicissimi igitur & primi omnium motus membrorum sunt cõstrictio, & dilatatio. si enim membra speciem nocens recipit, sub ea specie partes

A in toto non bene se habent, sed alium situm querunt, & constringuntur si nocens extrinsecum sit. sic enim per pauciores partes contingant, quādoque uero dilatatur, si nocens intrinsecum sit. nā & sic partes minus contingant. Si uero boni & grati species recepta sit, si quidem extrorsum sit bonum receptum, dilatatur partes, quoniam sic omnes partes ad illud pertingunt, & ad totum comunicatur. si uero intrinsecum bonum accedit, constringuntur partes omnes supra illud. sic enim melius fruuntur. Interdum non omnes partes situm mutant, sed aliqua tantum in eo toto. unde diuersi fiunt motus, modo tremuli, modo concussiu, modo alij, prout melius, & melius situantur partes, & melius a male uel remouentur, uel ipsum remouent, ad bonum uero melius, & melius applicatur. eadem accidunt & circa diuersa membra propter consensum, quē inter se habent. & quia unum quodammodo sunt. saepe enim motu uno membro, alia simul mouentur. uel eodem motu, uel etiā diuerso, prout melius unum alteri seruit, ut in tussi, & si in uento uidemus, in quibus mota una prima particula ad expellendum nocens, tū plura alia simul mouentur membra, alia se dilatando, alia constringendo, alia aliter, ut tandem obtineatur finis, qui ipsis membris notus non est, sed animae mundi tū, & Deo. naturaliter tū operantur membra, & nunquā errant, partibus in toto se situantibus, ut melius est ipsius sub recepta specie boni, uel mali: quā interdum una est, & uno in membro: interdū plures, una post alia, in pluribus membris. nā hoc unū facit, illud aliud, omnibus tamen operationibus convenientibus pro primo fine. fiunt igitur motus hi aliquando ante factam phantasia, aliquando post ipsam, & per ipsam cognoscentē finem. unde illud animaduertendum est, quod cū primi isti motus simplices fiunt, illos phantasia per species ad ipsam delatas quodammodo obseruat, & quasi artem facit. unde mox per memoriā similitum, discursu

Sape motu uno membro aliud mouetur ex eo, in eo ordine eorum.

B quodā particulari cognoscendo finem, mouet membra, & non solum predictos motus, sed & maiores, & magis admirandos operatur. Puncto a fello contractio statim fit, & à principio usque phantasia: mox, cum sub ea contractione stare non possit pellicula, uel eter enim situatur, dilatatio subita sequitur. hos ergo motus simplices phantasia ipsa obseruans, artē quodammodo facit. & si quādo rursus accidat a fellum punctum & phantasia operatur, simul & contractionē pellis facit, & mox subitā dilatationem, cognoscendo finē, hoc est nocentis expulsionem. ita fit & in tauro recepta specie nocentis, & facto appetitu repellendi iniuriā. mouentur enim membra primum illa, quae aptiora sunt ad nocendum, ut caput. quare cornibus ferit. qui motus primus fit ab anima, non cognoscendo finē nisi naturaliter, mox edocta phantasia simplices motus, etiā cognoscendo finē. sic & equus calcibus ferit. sic & tandē progressio animalis fit, phantasia primum obseruante simplices motus musculorum, & cordarum, quae pedes in ante mouent. mox facto appetitu appropinquandi sed ad bonum perceptum, & cognito fine fit motus illorum, primo unius partis in ante, alia firma manente: mox & alterius partis, alia firma persistente. & ita alternatim motis partibus progressio fit. quae aut membra, & partes sigillatim in omni motu, & omni appetitu occurrant, & quo pacto singulae moueantur, scire non facile est, immo quod distinuit, & medicis ualde necessarium. ad propositum ergo reuertendo, si instinctu uocant motum partium in toto, ut expedit animae informatę uarijs speciebus, cui motui suus est finis est in natura Deo cognitus: sic certe recte instinctum naturę uocabunt, sed naturę non simplicis, sed animatae, ac de instinctu ita in uniuersum sit dictum. nōne de ingenio brutorum, & quo pacto tam mira efficiant, dicemus, sed bene erit prius multi-

cani pueri nostri intermiscere se uerioribus hisce sermonibus, & vires reasumere. C
impetrato igitur, vt caneret puer, ille ita cecinit.

Carpe fugam Galathea, serus petit equora Cyclops.

Carpe fugam, pelagoq; procul specularur ab alto,

Te quis amat, dignumq; tuos se censet amore.

Humano primum vorantem sanguine barbam,

Et sedum os, oculumq; vnum, quem fronte patentem

Ipse gerit media, multo laucere aequore cernes.

Pescere dein vasto crines, Apioq; virenti

Affimiles, laudare: silens tum consulere aequor.

Et se spectatis formosum dicere ab vndis.

Te vero Galathea, quod hunc contemnis amantem,

Nec pecoris numerum, nec auens sibila curas,

Crudelem: & pistri natam Scyllaq; vocare,

Crudelesq; Deos. si Diu tamen athe. e in alto

Vel mare sunt aliqui. neque enim se posse putare

Villos esse Deos. demum tibi dira minari.

Nam fore, vt ictu vno magno cum fragmine montis

Teq; tuumq; Acim medium disperdat in aequor.

At tu tuta mari magno, Cyclopi amores

Despiciens, vidensq; minas, & inania verba,

In nostros Galathea sinus formosa recurre.

Ille inter pecudes & amore oratur, & Aethna.

Tacebat Lyricen, & Turrius sermonem resumens ita secutus est. De ingenio bru
torum nunc est prosequendum nobis. qua in re non satis mirari possumus, cum talia videamur

mus a brutis animalibus fieri, qualia hominum nemo efficere possit. Canum nostris non

solum incredibilem memoriam, sed & miram sagacitatem in venando. uolucres nidos miramur

te, mira providentia construunt, ubi prole tuto ponant, aliam in tignis, aliam in summis

arboribus, aliam inter spinas & dumeta, aliam in medio mari. in ijs oua deponunt, illa in

cubas, ac calcifiunt, ut inde nascantur filij. natis escas querunt, illis custodiam sunt, vo-

latum docent cura quidem maiore, quam humana. Aranea animaliculum tam exiguum miro ar-

tificio telas texit, eum retia, muscis capiendis, unde alatur. reliquorum insectorum si pru-

dentiam recedere uelim, si piscium miracula, dies profecto nos deserat. Sunt igitur, qui

ad haec respicientes paruo negotio ab inquirendi labore se liberent, ad instinctus natu-

rae recurrerent. de quibus paulo ante diximus oportere dicere, nunquid instinctus isti

per naturam sunt, an per cognitionem. utrumque autem suas habet difficultates. Alij dicunt

non facere haec bruta per naturam, nec per cognitionem, sed dirigi ab intellectu non erra-

re, qui fines noscitur. sed & huiusmodi non tollunt: dirigi enim ab intellectu fines

cognoscere quodammodo uerum est, quae dāmodo non uerum. si enim dicat de Deo di-

rigi bruta, ita ut Deus immediate ipse faciat, spumam eliciat ab aranea, in fila deducat,

& texat, nimirum recte non dicunt. Deus enim non est, qui immediate agat, sed ipsum

animal, de quo dubium est, utrum per naturam agat, an per cognitionem. si uero dirigi de

Deo intelligunt, ita ut & naturam rerum, & cognitionem, quae sunt principia agendi, de Deo de-

pendant, sic quidem uerum dicunt. Deus enim tum naturas ipsas primum constituit, tum

& facultates dedit agendi. uerum dubitatio non dū sublata est. quærimus, in quo prin-

cipio

De bruto.
tum & mul-
torum natu-
ralium inge-
nio sine pru-
dentia, p. m.
in illis mira-
da quādam il-
lus opera p-
cognitionē,
an à casu,
vel aliquo
potius extri-
seco cogno-
scente, ac di-
rigente fiat,
seu aliquo
alio modo.

Animalia
bruta quo
principio ita
varia, & ad
miranda pru-
dentie ope-
ra pducant.

In plantis
nō nulla pru-
dentia signa
apparet. Et
in spirituum ge-
neratio.

A cipiobruta agant, vtrū natura, an cognitione. quodcunq; dicatur, non parua habet difficultatē. Igitur, vt minus admiremur in ijs, quę bruta faciūt, respicite & ad arbores, & in vniuersum ad spiritū illum, qui genitius dī. arbores nihil intelligunt: si tñ magisteria illarū, si fines animaduertamus: si folia, & fructus, & semina, quanta solertia faciant, custodiāt, muniāt: & quāto iuuamēto una pars in aliā sit cōstructa, & ordinata, nō poterimus non magnopere admirari. spiritus porrō ille, qui genitius uocat, & calor naturalis, nihil similiter intelligēs, nec per se sciēs aliud facere, q̄ calefacere, attrahere, & propulsare, tā mira tñ cōficit, ac si fines cognosceret: figuras mēbris dat: vias, conceptacula, situs, ordines, iūcturas, ac demū animal conflat.

Ex horum similitudine fortasse principium quoddā habere poterimus ad inueniendū modum, per quem & bruta operantur tam mira. nam de calore illo genitiuo, si quæratur, quomodo ipse faciat, vtrum casu & fortuna, an per se & intendens, quod facit: & si intēdens, vtrum cognoscendo, an non cognoscēdo, non aliud profecto dicere possumus nisi primum, q̄ non cognoscendo facit, ut manifestum est. ratio autē partim casu & per accidens, partim per se & intendens, verum non eadem ratione. siquidem. n. consideretur calor ille, quatenus natura una per se, & particularis, per ea agens, quę sibi insunt, sic quidem oculum, dentem, linguam, & alia, & eorum formas per accidens facit, & casu quoddā. per se enim non aliud intendit, q̄ calefacere, & quędam attrahere, quędā propellere. reliqua sibi accidunt. quanq̄ nunquam fallat, & illa semper consequantur. nihil enim prohibet quādam per accidens fieri, & tamen semper fieri. Idem calor si consideretur, ut pars vniuersalis naturę, quam ordinauit vniuersale agens, sapientissimus Deus, virtutesq; dedit naturis omnibus faciendi omnia, quę ad fines sibi cognitos ordinauit, sic quidem calor ille per se dentem, oculum, linguam, & alia facit, & intendit, tamen non cognoscat fines. sufficit. n. cognosci illos à primo agente, Deo maximo. atque hoc fortasse est illud, quod dicunt aliqui dirigi hunc calorē ab alio intellectu, qui fines noscit. Verum nō dirigit vti agens immediatum, sed solum ut agens vniuersale & primū. quapropter calor ille partim per se facit, quatenus pars est vniuersalis naturę à Deo ordinatę, partim per accidens facit, quatenus est particularis quādā unanatura. Quod si quæratur, quomodo à Deo factus est ordo iste in naturis omnibus, dicendum, q̄, si quādoque vniuersum hoc est à Deo factum, ut piū est & æquū credere, eadem virtute, & potētia, qua fecit omnia, facultatem etiam propriam dedit naturis singulis, qua peruenire possent ad fines illi vniuerso debitos, & congruentes. Si uero & æternū statueretur hoc vniuersum, ut quidam philosophi putant, depēdet nihilominus à Deo, à quo natura omnis esse habet. In sola autem natura, quod possibile est, necessarium etiā est. erat autem possibile in sola natura, vt calor certus foret, qui dentē, qui oculum, linguam, & demum animal ipsum facere posset. quare simul etiam necessarium fuit, vt talis inueniretur calor in natura sola. ac sic rerum prima semina facta fuere, quibus semel factis mox tenore quodam perpetuo ordo iste fuit in natura à Deo optimo dependens. Ex hac ergo similitudine naturalis caloris poterimus coniecturā quādam accipere circa bruta, quo pacto & ipsa tam mira efficiāt. nam & ipsa quędā faciunt non cognoscendo fines, & quodammodo per accidens, quatenus particulares naturę sunt secundum se: quatenus vero partes vniuersalis naturę ordinatę à Deo maximo primo agente, per se faciunt, & intendunt, tamen non cognoscunt fines Deo tantum cognitos. Nonnulla tamen & ipsa faciunt cogno-

Calor genitius miram dicitur operatur per accidens, & per se. sed non fecit eadem prorsus ratione.

De natura vniuersi à Deo instituta & mirro ordine.

Animalia scendo finē, & intendendo. & sic quoq; per se faciunt modis omnibus. *Auis* maturis *C*
bruta audi iā ouis appetit illā deponere. cuius appetitus duo sunt fines, alter aui cognitus, alter
aliqua, ut incognitus, cognitus autem Deo. prior appetitus fit ex stimulo perceptus propter
particula- pōdus, aut propter aliud, cuius finis est aui notus, vt deponat scilicet nocens & irri-
res natura tans, quæ admodum & feces. alter vero finis, qui nō cognoscitur ab aue, est, vt inde
sunt, operan- enascatur proles: quod Deo cognitū, & ordinatū est, & consequitur. Per se igitur
tur per se, q̄ auis oua deponit propter stimulū, per accidens propter prole, quatenus particula-
Et per acci- ris natura est: per se vero & hoc, quatenus pars vniuersalis nature. post illū appetitū
dens faciū à superiori deponēdi oua innascitur appetitus alius deponendi in loco tuto: quod per se ab aue
à superiori fit per speciem rei amatæ. oua enim amat, & quæuis stimulus, quasi partes sui, sicut &
directa. mēbra, non sicut excrementa, quorum nullā habet curā: sed ouorū curā habet. quia
Brutorum amar. quare curat defendere, & custodire. omnia igitur hæc per se sunt ex cognitio-
varij extant ne: sed & huius appetitus est alius finis, nō aui, sed Deo cognitus, vt inde scilicet fo-
appetitus, bolus enascatur. Rursus volens auis in tuto oua collocare, subnotiones facit ad mul-
Et actus, q̄- ta, quæ offeruntur, & alijs trabs placet, alijs spineta, alijs summe arbores, alijs mare,
bus mira ef- prout varię sunt species, quæ mouent, & vna magis, q̄ alia ex latenti conuenientia:
ficuum. facta loci electione imaginationē faciunt de forma cōseruātis rei. dictum est enim
 has imaginationes facere & alia animalia. quare factis subnotionibus ad multa, hæc
 lutū apportat, & trabi applicat: illa paleas, & festucas: illa maris fordices inatres: il-
 la aliud. q̄ aggeratēs inuicē, & formātes nidos faciunt, hirundo vno modo, alio mo-
 do passer, alio cuculus, alio Halcyon: in quibus oua deponunt, & mox deposita incu-
 bāt. Cuius duplex quoq; est finis, alter nocus aui, qui fit à specie rei amatæ, cui sem-
 per quasi adesse volunt, fouere, & custodire: alter aui est ignotus, Deo vero maximo
 notus, qui fit, vt proles in ouis maturefcatur ex illa calefactione, & vegetetur. vnde ma-
 gna sapientia, & providentia Dei optimi videri potest, qui totum vniuersum ordi-
 naturus, modū naturis omnibus dedit, q̄ nescientes fines omnia tñ faciunt, per quæ
 fines ipsi cōsequūtur, quos solus ipse cognoscit, per quē modū deinceps & alia fiūt,
 quæ tā mira videntur nobis. Scire autē sigillatim ordine suo, quō appetitus varij na-
 scantur, vnus post alium, & quomodo Deus omnia ordinauerit, vt naturaliter fiāt,
 impossibile quidem est homini. quare & vniuersalia hæc existimantes sufficere ad
 alia pertransibimus: ac de vocatis secundis intentionibus siue cōceptibus dicemus.

Brutorum
varij extant
appetitus,
Et actus, q̄-
bus mira ef-
ficuum.

Divina est
h. c. & mul-
tos latens p-
uidentia.

De vocatis
primis, ac se-
cundis: in:
tionibus, qd
sunt. Et q̄:
modo fiāt,
Et quomō:
illatum ter-
mini, ac no-
mina fiūt.

Conceptus
verius, vt ex
tra animā
sunt, prime
intentiones
sunt appella-
ta, vt vero
in anima, se-
cundā dicitur.

Termini Et
nomina pri-
ma Et secū-
da, vt ratio-
nis

Quoniam autem res, quæ sunt, duplex esse habent, alterum extra animā, alterum
 in anima, quatenus intellectæ sunt, hinc fit, vt dupliciter & intelligātur: vno modo,
 prout esse habent extra animam, alio modo, prout esse habent in anima. conceptus
 ergo illi, qui de rebus fiunt, quatenus extra animam significantur, & apprehendun-
 tur, primi uocātur, siue prima intentiones: qui uero de rebus fiunt, quatenus in ani-
 ma sunt, secundi dicuntur. vt si Callyā intelligā, & album, ut conueniētia, dicāq; Cal-
 lyas est albus, primos cōceptus feci: si uero rēcēctente se intellectu supra cōceptus
 factos, ut in anima sunt, ac dicā, hæc est oratio. Callyas est albus: & hoc est subie-
 ctū, hoc prædicatū, hoc nomē, hoc uerbū, rū cōceptus isti, oratio, subiectū, prædi-
 catū, nomē, uerbum, secūdi uocātur. similiter, est genus, species, singulare, plurale,
 & alia eiusmodi, de quibus est grāmatica, dialectica, rhetorica, poetica. de ijs enim
 secundis intentionibus sunt. Dubitabitis autem fortasse de ipsismet operationibus
 animæ, ut intelligere, abstrahere, imaginari, ratiocinari, subnoscere, ac de ipsis spe-
 ciebus, quæ sunt in anima, utrum primi, uel secundi conceptus dici debeant, quādo
 esse

A esse in anima omnia hæc habet. Ad quod (vt arbitror) dicendū est operationes hæc anime debere dici potius esse ab anima, q̄ in anima esse habere. sicut accipimus nūc esse in anima, vt distinguitur ab esse extra animā. quæ n. cōcipiuntur secundū esse, quod habet in anima, duplex esse habent, alterum extra animā, alterū in anima: at operationes prædictæ intelligere, abstrahere, & alia, non habent hoc esse duplex, sed solū ab anima, & in anima sunt. sunt autē in anima, ac si extra essent; quare primi cōceptus sunt, super quibus & secūdi fieri possunt. similiter se habet species nominis, & phantasmatis. & si n. videantur secūdi conceptus, sunt tamē primi, & rerū, ac si extra animā essent. vt autem summam dicamus, primi conceptus sunt de rebus, quæ significantur, quatenus significātur, & non significant. sic n. esse habent, vt extra animam. secūdi vero sunt, qui fiunt de rebus, quatenus significant, & non significantur. sic enim esse habent in anima tantum. ac de intellectione, quid sit, & quomodo fiat, & quæ sit unaqueque intellectio, & quot, hæc tunc dicitur sit pro tempore. Superest, vt de deceptionibus dicamus, quas sibi anima facit intelligendo.

Est autem deceptio acceptio quidem rerum aliter, q̄ sint, non studio, & uoluntate facta, sed errore. quod quō fiat, tēdendū nunc est dicere in vniuersum: ac diu precandū, ne forte & nos decipiamur, hæc inquirentes. Vniuersalis autem deceptionis causa est apparētia aliqua, qua videtur res tales esse, quales tamen nō sunt. Causa autē apparētiæ huius semper est in specie, quæ representat res, verū non quā res offert, à quibus decisa est, sed quæ rerum modos, & cōiuncta simul refert. neque n. sensus neque ulla interior potentia decipitur circa simplex, & proprium obiectū, sed circa modos, & coniuncta, quæ componit cum rebus. quare circa complexa tantum, nō circa simplicia deceptio est. circa simplicia enim species semper id representat, à quo processit, & in hoc mutari non potest à sua natura. q̄ si videtur anima quandoq; alba iudicare nigra, aut rubra, aut lutea, hæc quidem deceptio nō est in specie ratione proprii obiecti, sed ratione potentie cōponentis, quæ in maxima distantia dicit, hoc ueniens est nigrum, cum tamē album sit. species enim, quæ nigrum offert in ea distantia, non fallit nos. representat enim pro natura nigri, quod tunc offertur, cum priuatio lucis, & colorum nō mouet oculum, ut fit in magna distantia. Deceptio autem fit, quia subiecto attribuius qualitatem representatam, quod secus est: similiter & in selle suffus deceptio fit, iudicātibus omnia lutea, nō q̄ species lutei fallat nos in re, à qua decisa est, decisa enim fuit à luteo, sed q̄ qualitatē illā attribuius parieti, & homini. quare semper deceptio fit in cōplexis, & compositione ipsa. Solem in aurora iudicamus rubrum, & bipedalem, cum tamen nec ruber sit, nec bipedalis. error autem fit, quia subiecto id attribuius, quod à specie representatur. rubor enim offertur specie lucis multum refracta ad nigrum, quod fit in aurora propter spheram uaporum, & in hoc non est error, sed tum fit, cum colorem oblatum cōponimus cum subiecto. Color item solis representat solem terminatū certa quantitate, quæ multipliciter uariari potest propter maiorem & minorem distantiam. si quidem semper minora uidentur, quo basif minuitur, quod in magna distantia maxime contingit. Componentes igitur quātitate solis oblatam in magna distantia cum sole secundū se, deceptio fit. Baculi & remi sub aqua fracti apparent cum parte, quæ supra est, eo q̄ pars sub aqua propinquior iudicatur. q̄, quæ supra in aere est. propter densitatem enim aquæ, uiciniores partes speculum sunt partis sub aqua existētis. refringitur enim multum species, & crassior fit, hoc autē maiora,

Num op. q̄ ab aia. ut i aia sentit. ut tentiones secundæ dicit ualeant.

Qua esse factum in aia habet. q̄ ab aia, sciūda iudicatio: es dicitur nō debet.

Prima uicinis est conceptus uel, put sig- fiat ut, secundæ uero, p- ont significat.

De uarijs in nobis p- sensus tā inter nos q̄ exter- nos, q̄ in intellectu deceptio- nibus, et erroribus, ac fallacijs, tā in p- p- sitionibus, q̄ in p- rōcio qui sint, q̄ quō in nobis sūt.

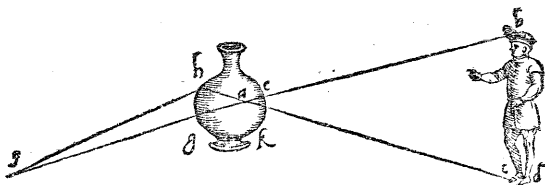
Deceptio circa complexa, non autē circa simplicia contringit ex aliqua apparētia p- p- sum compositiōis altum.

Oculus uidet album. magna distantia cur i- gis iudicet.

Sol in aurora cur ruber appeat multus existet coloris.

Remi q̄ li- gna in aqua cur fracti apparent.

& propinquiora videri facit. qua de causa pars sub aqua existens nõ vř directe sup- C
 posita parti, quæ est in aere. vnde fracti videtur. deceptio vero fit, dũ componimus,
 cõparantes partes inter se & ad subiectũ . idem & circa sitũ partũ sæpe contingit:
 & quæ deorsum sunt, sursum videtur: quæ vero sursum, deorsum: vt spectantibus in
 ampullas aqua plenas. prætereuntes. n. videntur incedere pedib. sursum, capite infra
 stante. vt si A sit ampulla: præteriens B C D: B autẽ caput: C & D pedes: oculus aspi
 cientis F, videbuntur quidem pedes sursum, vbi E, caput vero deorsum, vbi G .

Causa vero est, quod species semper per breuissimam lineam refert, & per dire-
 ctum . breuissima autem linea à capite, vbi B, est B H: quæ reflexa ad G, inde
 ad oculũ fertur, vbi F, pedũ vero breuissime lineæ C K, & D K: quæ reflexæ ad E, &
 inde ad oculũ F, videtur supra caput, vbi E, quod est, vbi G. error fit, non q̃ spe-
 cies capitis & pedum non representent debite sua loca, sed q̃ componendo, & com-
 parando situs, & loca oblata, hæc quidem sursum, illa deorsum iudicantur.

Similiter & figura, & colores, & numeros, & loca variatur per apparentias alias.
 sæpe enim, quæ rotunda sunt, longa videntur: & quæ longa, rotunda: & quæ vnum D
 duo, & eiusmodi: adeo refert, quale sit speculum, in quod incidit species, an conue-
 xum, an concuum, an aliter fabricatum. Specilla ocularia fiunt, q̃ vultus monstro-
 sos referunt, alios satyricos, alios etiam turpioris formæ. quædam sunt, quæ omnia
 ostendunt iride colorata: alia anulum vnum media in mensa positum duodecim
 anulos uideri faciunt, tam similes, ut qui uerus est, uolentẽ signare fallat magno spe-
 ctantium risu. Altero oculo, vel compressio, uel eleuato res accidit uideri duplices.
 propter quod & ebrijs omnia videntur duplicia, uertiginosis uero circumferri. om-
 nibus enim his loca mutari uidentur, & eadem res in diuersis esse locis, cum tamen
 per se non mutetur. causa est, q̃ species in oculo, quæ uel successiue eleuatur, uel de-
 nimitur, ab utroq; oculo non in idem cadit: quippe in eleuato oculo species eiusdẽ
 rei, rem quidem eandem offert, locum autem nõ eundem, quem alter oculus refert.
 species enim directe secundum longitudinem totius sensorij representat. quare
 nihil interest, seu res extra mutet locum, seu species referat mutatum. refert autem
 mutatum, quoniam eleuato sensorio simul eleuatur & species. in uertiginosis au-
 tem circumferri uidentur res, quia successiue species cum sensorio eleuatur à ua-
 poribus, qui intra oculũ mouent. in circulum uero uidentur ferri, quia oculus est
 tanquam centrum, res tanquam in circumferentia. à centro autem omnes lineæ ad
 circumferentiam sunt æquales. quare circulus fieri uidetur. ebrijs uero tum circula-
 riter, tum & duplicia uidentur. circulariter, quia successiue fit motus sensorij,
 & cum eo species. duplicia uero uidentur, quia oculi non aequaliter mouentur, sed
 diuersimode propter inordinatum motum uaporum. quare non in idem feruntur.

*Ebrijs que-
 enaque vi-
 dent, cur cir-
 culariter, et
 quasi dupli-
 ces uident.*

Circa

A Circa colores quoq; eadē deceptiones cōtingunt. suffufis enim felle omnia vidētur Lutea (vt diximus) & euaporato sulphure p noctē ad lucernę lumē, omnia vñr veneta. sole aut per rubra trāscunte, aut ad rubra refracto, rubra oīa apparent. q̄ quidē dubitationē quādā habent, quo pacto fiant, qm̄, quæ ita colorari videntur, proprios, & ipsa colores habent. cur ergo & illi nō mouēt? vtrū igitur, cum duæ species subalternæ ad oculum veniunt, ea, q̄ potentior est, nō finit debiliorem mouere? an magis, q̄ color nihil aliud est, q̄ lux terminata, lucis aut species est lumen? quare colorum omnium species lumen sunt. vnde colorū species cum omni lumine misceri possunt, & intendi admixtę lumini fortiori. sicut igitur per noctem res nō videntur propter debilitatem specierum earū, adueniente autē sole vigoratur, & fortiores red duntur, factæ vnum cum eius lumine, & sic mouent, ita & si Sol ad rubra reflectat, aut per rubra trāseat, ita illa vigorat, & intendit, vt & aliorū species vnū cū ijs fiāt, & similiter moueat, & rubra omnia videri faciat. ppter quod mappę, in quas sol incidit, trāsiens per vini phialas, rubræ apparent. & suffufis felle omnia apparent lutea, q̄ species aliorum colorum vnum fiunt cum luteo, quod est in oculis, q̄ vnum id maxime offert, quod fortius est. cuius signū est, q̄ si suffufi in rubra valde rubra inspiciant, nec prorsus luteum, nec prorsus rubrum vident, sed medium quiddam. His de causis & veneta iis apparent, qui per vapores sulphuris species rerum recipiunt. tale enim est sulphur. Idem accidit & ijs, qui spectarunt in Solem. omnia enim primo alba apparent, mox rubra, postremo nigra. remanente enim specie lucis in oculo, per certum tempus illa quidem primū album refert, quia lux de se alba est. mox remittēte sese lucerubrum apparet, nō secus, ac si lux in nigro videatur. fulgidū enim in nigro rubrum fit, remissio. n. lucis nigri vicē gerit. mox luce in totum remissa ni

*Felle suffu-
sis cur om-
nia lutea vi-
deantur.*

*Quomodo
deceptiones
circa colo-
res fiant.*

*Sulphure
euaporato
ad lumē lu-
terna, veneti
coloris.
sese erubescit
aliqua appa-
rent.*

B grum apparet. in omnibus igitur his apparentia quādā fit, vnde accidit deceptio. verum nō decipitur sensus ipse, nec species per se circa oblatum proprium nos fallit, sed phātasia, quæ cōponit oblata cum subiectis. quare prima deceptio in phantasia fit: mox nihil prohibet & intellectum ipsum decipi, siquidem recipit à phātasia. igitur cum prima cognitio ipsius, dum componit, sit circa propositiones, deinde ex ijs ratiocinetur, ac discurrat: prima etiā deceptio circa propositiones fit, deinde & circaratiocinium falli potest. circa propositiones autē fallitur, cum falsas recipit, aut propter apparentias p̄dictas, aut propter alia: circa ratiocinium vero, cū nō inferimus cōclusionem. videtur autē inferri, quod vniuersaliter accidit, quum terminum medium nō recte assumimus. quippe ille, cum vtriq; extremo cōiungatur, sepe videtur esse idem in vtroq;, & sub vna ratione accipi. verum neq; idē est, nec ratio eadē, vnde conclusio nō sequitur. Ac circa exempla quidem est primum videre. Navigatio enim, vt supra diximus, est terminus mediū, qui coniungitur naufragio (vt in Callya vidimus) ex quo apparet, q̄ etiam Dioni coniūgi debeat, qui similiter nauigat. quod falsō poterimus opinari. nā, quanquam idem terminus videatur nauigatio in vtroq;, non tamen est idem & sub eadē ratione. in Callya enim erat cum tali vento, tali tēpestate, unde secutum est naufragiū: in Dione vero nauigatio sine his erit. Similiter & circa enthymemata falli contingit. nam, quar. quam & Itali, & Germani, & Scythæ albi sint, si putemus, & Aethiops albos esse, fallentur: quoniam albedo alia ratione inest Italis, Gallis, & Germanis, & Scythis, quæ non est in Aethiopibus. Similiter & in inductionibus deceptio accidit. non enim, si in Perside, & Media vidimus mala citra mille & decem millia inefabilia, sequitur omnia

*Quomodo
circa propo-
sitiones, &
ratiociniū de-
cipiatur in-
tellectus.*

*Circa exem-
pla quomo-
do decipi cō-
tingat.*

*Circa Enthymema-
ta, deceptio.
circa indu-
ctionem.*

esse inefabilia. malū enim citrium aliaratione in Media, & Perfide est inefabile, alia C
 esibile in Aegypto. oportet igitur mediū terminū per eandē rationē cōiungi extre-
 mis. alioquin aut non concludemus, aut falsū concludemus, propter quod & syllo-
 gismis etiā contingit falli, vt quæ emisti, comedisti, cruda emisti. fallit quidē, si con-
 cludamus, cruda comedisti, terminus enim medius nō idē est, licet appareat. in pri-
 ma enim emptio iungitur comestioni pro subiecto: est enim verū, quæ emisti, quæ
 disti. in secunda vero coniungitur accidenti, cū dicitur, cruda emisti. quare non se-
 quitur, cruda comedisti: comēdi enim, quæ emi, non qualia emi. similiter, si dicatur,
 nonne differens à differente differt? te vero concedente, dicet sophista. at quod dif-
 fert, nō est illud, à quo differt. differēs ergo nō est differēs. fallit quidē, q̄a differēs à
 differēte differt pro subiecto, nō aut pro forma. neq; enim differentia differt à dif-
 ferentia. quare in prima pro subiecto accipit, in secunda pro forma. nec si, quod vti-
 le est, bonū est. vtile aut in captiuitate egestas. ergo egestas bona. in primo enim vti-

*Circa syllo-
 gismos.*

*Secundum
 quid ad sim-
 pliciter dece-
 ptio.
 Compositio-
 nis & diuisi-
 onis dece-
 ptio.
 Aequiuoca-
 tionis varia
 deceptiones.*

le simpliciter accipitur, in secundo pro vtili secundū aliquid, & certo casu. Porro
 nec, si tria & vnū sunt quatuor. tria enim sunt tria & vnū, sequitur, vt tria sint qua-
 tuor. tria enim & vnū, q̄ est terminus medius, sunt quatuor, diuisim accepta, & ita
 accipitur in prima, p̄positione. in secūda vero accipitur collectim, & cōposite. quare
 nō idē est mediū. tale & illud est. qui nā discūt, scientes ne, an nesciētes? te vero
 dicente, scientes discunt, dicit ille: at qui discūt, ea nesciunt, q̄ discunt. sciētes ergo
 nescientes sunt. dicēte vero te, nesciētes discunt, arguet ille. at, q̄ discūt, sciuntur.
 nescientes ergo sunt scientes. deceptio quidē est per æquiuocationē termini medij.
 nā & sciens & nesciens, interdū significat, qui nunc scit, aut nescit, interdū, qui scie-
 bat, aut nesciebat. Similiter, nonne bonus est, qui boni est possessor? at diuites sunt
 bonæ: qui ergo diuitias possidet, bonus est. & illud, nōne omnis actio est circa ea, q̄ D
 sunt? omnis sermo est actio. omnis ergo sermo est cir ca ea, q̄ sunt: t̄ ea, q̄ sunt, vera
 sunt. omnis ergo sermo est verus. æquiuocatio est in illa voce, q̄ sunt. interdū enim
 sumitur p̄ eo, quod nō est apprens. interdū pro eo, quod aliquo modo est, siue ve-
 re sit, siue appareat. & sic omnis actio est circa ea, quæ sunt. Itē illud, infinitū nō po-
 test pertransiri. hoc spatiū est infinitū. non ergo potest pertransiri. fallit quidem,
 quia infinitum modo pro infinito in actu sumitur: & hoc modo infinitum non po-
 test pertransiri. q̄nq; sumitur pro infinito in potentia: & hoc modo potest pertran-
 siri. quare mediū non est idē. & illud, omnes duo circuli contingunt sese in puncto.
 hi duo anuli sunt duo circuli. cōtingunt ergo sese in puncto. nō sequitur autē, quia
 duos circulos se contingere in puncto circulis mathematice acceptis, & abstracte
 inest. anuli aut mathematici circuli non sunt, sed in materia. Interdū fallimur, quia
 propositio amphibola est, & ambiguus sensus. vt quod mouet lapidē molarem per se
 est causa farinæ. aqua mouet lapidē molarem per se. ergo est causa farinæ. fallit ratio,
 quia vox illa per se facit sensum amphibolū. potest enim coniungi cū mouet ex
 parte subiecti, & potest cōiungi cū causa ex parte prædicati. primo modo propo-
 sitio est vera, secundo modo non. quare medium variatur. alio modo etiā variatur, cū
 syllogismus fit in obliquis casibus, nō in recto. vnde nō sequitur, primus lapis mo-
 uet secundū, secundus tertij. ergo primus mouet tertij. similiter, maior pars homi-
 nū est dedita vitij. Socrates est ex maiori parte hominū. ergo est deditus vitij. pec-
 cāt per nō causam, vt causam. in his ergo, & similibus decipitur anima, interdū se ip-
 sam fallens, interdum alios. & in quibusdam facile est videre fallaciam, & distingue

*Ambibolo-
 gia, quæ cir-
 ca p̄positio-
 nes contin-
 get, deceptio
 nes.*

*Per non cau-
 sam, vt cau-
 sã deceptio.*

A re: in quibusdā vero nō facile: præfertim in quibus similitudo est valde aperta, dis-
similitudo vero valde latet. quo pacto decipiuntur pueri appellātes omnes homi-
nes patres. id enim, quo omnes cōueniunt, apertum est, similitudo scilicet in homi-
ne: id vero, quo distinguitur, qui pater est, valde ipsos latet. fecerunt enim conceptū
quendā patris, sed nōdū distinctum. oportet igitur, qui nō vult decipi, valde soler-
tem esse, & exercitātū in noscendis coniunctis, quō se habent: & modis ratiocinan-
di: & quod per se vnum, & quid per accidens, & quid appareat. sed iā de ijs deceptio-
nibus prosequamur, quæ sibi anima in somnis facit, necnō & in melā cholij, & phre-
nesi, & vino, & quibusdā alijs epotis, ut Hyoscyamo, & solano, & eiusmodi alijs.

*Deceptiones
causare quo-
modo nō de-
beas.*

De somnijs autē acturi operepretiū putamus, ut prius de somno agamus, quid sit,
& quō fiat. sed ne hoc quidē perquirere possumus, nisi prius de uigilia egerimus, quā
breui fient. uigilare autē tum dicitur animal, cū & sentit, & stat, & motus exercetuo-
lūtarios: quā tum fieri solēt, cum anima specie boni mota trāsmittit libere spiritus ad
membra extrinseca, exercenda per sensum, & motum. primū igitur, quod requiri-
tur, est species boni in anima interiori, quā in actu sit, & diffunditur ab ipsa vsq; ad mē-
bra exercēda. qua re facta, & spiritus necessarij & seruicētes trāsmittuntur ad ea mē-
bra, & reguntur pro eo fine. Si igitur ipsa membra bene disposita sunt: si & uix libe-
ra, & non impeditē: si & spiritus apti: si & species mouens animā cōueniens sit, tū
fit membrorum exercitatio, & uigiliæ opera. quod si in aliquo horum defectus fuerit,
impediti sinē accidit. si n. mēbra ipsa male affecta fuerint, ut stupefacta, aut resolu-
ta, aut incisa, tunc nec stare, nec sensum obire, nec motus possunt. similiter, si & uix
aut oppilatæ nimium exiterint, aut ablatæ, idē sequitur. at uero, & si spiritus inepti
sint, ut stupefacti, aut resoluti, aut aliter impediti, nō obtinetur finis: maxime autē

*De uigilia,
quod somno quid
sit: & quā
nam uigilia,
varioq; som-
nis nācitur.
Et de quib-
usdam mi-
ris, que dor-
mitionis cō-
tingunt.*

*Vigilare ani-
mal dicitur
cū opera uir-
tae diffusis in
memoria spir-
itus exercere.*

B cum species boni, quā mouere animā debet, impedimentum nullū receperit. multipli-
citer autē impediti solet. primū uel quod aliquod graue accidens illā opprimat, & pro-
sternat. ut lipothymia, epilepsia, apoplexia, ecstasis, præfocationes, contusiones, ti-
mores magni, & id genus. uel quod & potest, & nullū graue accidens recepit, sed tantū
quod sub labore quodā & certa molestia recipit exercere mēbra. unde melius & suauis
iudicatur cessare, uel quod intēta ad aliquid, quo delectatur, obliuiscitur prioris intentio-
nis exercendi membra. Tot igitur cum uigiliā impediāt, somnum quidem nō dicitur,
cū propter defectum membrorum extrinsecorū animal nec potest stare, nec
sentire, nec moueri. similiter, nec si uix sint oppilatæ atq; infartæ, aut abscessæ, cum
sōmnū nō appellamus: si propter hoc animal sensum amittit, & stationē. sed neq; si
spiritus ipsi sunt stupefacti, & immobiles: neq; etiā, si graue aliquod accidens pro-
strauerit animam, & sensum, & omnem intentionem abstulerit, somnum uocamus.
sed tum solum dormire animal dicitur, cum animā nō omnino in alijs impedita, aut
recipit sub labore quodā & displicentia exercitacionem membrorum. unde magis
gratam, & suauem iudicat cessationem, aut intentā ad aliquid, quo gaudet, & dele-
ctatur, obliuiscitur prioris intentionis exercendi membra. sub labore autem & di-
splicentia recipit exercere membra, cum aut illa iam fatigata sunt, aut spiritus quo-
dammodo fessi, & resoluti: aut cum sedes ipsius animæ interioris grauata est, hoc est
nerui, & membranæ illic existentes: spiritus item pigri, torpidi, & uix nō planæ, ex-
peditæ. hæc enim cum concurrunt, tunc retrahitur anima ab exercitacione mēbro-
rum, & quiescere amat, & intentio cessat exercendi, spiritus non trāsmittuntur, &
sic fit somnus. qui propterea placidus, & suauis dicitur, quod cessationem illam anima,

*Somnus quid
sit.*

*Somni quæ
nā inducāt.*

vti gratum, recipit, cōtrarium autem, vti graue. hęc autem grauitas, & labor animæ C
maxime accidit, cum euaporatione multa sursum lata nerui relaxantur, & opplen-
tur: similiter & mēbranæ circa cerebrum, & venæ. unde & spiritus graues reddun-
tur, & pigri. quare anima ipsa laborem quandam percipit in mouendo ipsos, in ten-
dendo neruos, & membranas, quas tendi oportet in uigilia. hic autē molles sunt &

*De duplici
somo, natu-
rali. & uio-
lento: & qua-
les sint.*

graues. quibus de causis cessare ab opere suaue ab anima iudicatur. euaporatio autē
unde hęc accidunt interdum à cibo, & potu fit, interdum à quibusdā epotis, quæ fri-
gidissima sunt, & crassa, & somnifera dicūtur. inter has uero euaporationes, & som-
nos, qui ab his fiunt, hoc interest, q̄ quæ à cibo & potu fit, naturalis est, & finē ha-
bet in natura, quod animal restauretur à fatigatione in uigilia: qui uero ab epotis fri-
gidis somnus fit, uiolentus est, & ad egritudinē magis refertur. quare non naturalis
dicitur. Naturalis quoq; & ille somnus est, qui fatigatis multum mēbris, tametsi nō
cibum, & potum capiat animal. prostratum tamen somno capitur. habet enim finē
in natura restauratio. Videtur igit, q̄ somnus sit cessatio animæ interioris ab exer-
citatione membrorum in sensu & motu non per impotentiam, sed ob id solum fa-
cta, q̄ melius, & suauius iudicat cessare, quàm mouere. quod fit ut euaporatione
multa grauante, & opplente sedem animæ, aut fatigatis membris, & spiritibus: aut
facta obliuione prioris intentionis ex intentione in aliud, quod delectat. & hoc
enim sæpe accidit, ut infantibus, quibus nutrices per cantilenas somnum inducunt.

*Collige som-
ni absolutā
rationem.*

*Somnus hu-
plex, simpli-
citer. & se-
cū dum quid:
& quomodo
habetur.*

Est igitur somnus alius simpliciter, & uniuersaliter uigilię oppositus, alius secun-
dum quid, & in parte solū. simpliciter quidē, quo & sensus oēs, & motus uoluntarij
ligati sunt. secundum quid autē & in parte tādē, in quo uel non sensus omnes sunt
ligati: uel sensus ipsi quidē ligati sunt, motus autē uoluntarij non. nā, qm̄ neq; idem D
spiritus, neq; eedē uix, neque eadem species sunt sensuum omnium, & motuum, fie-
ri quidē potest, ut plures ligentur sensus, nō tamen omnes: uel sensus quidem nigē-
tur, motus autē uoluntarij nō. qua de causa accidit sæpe, ut dormientibus nobis sen-
sus quidem ligati sunt, uoluntarij autem motus nō: si quidē & quidā dormientes sur-
gunt tamen, & sese uestiunt: & nonnulli domo exeunt. facta enim phantasia surgen-
di, quanquā sopiti sunt sensus, motus tamen illi fieri possunt, qui à phantasia depen-
dent, qm̄ nō simpliciter dormiunt. interdū non omnes sensus dormiunt, sed aliqui
tātum: propter quod somnus infantib. irrepit sensum ex cātilenis. intenta enim ani-

*Dormientes
aut aliqua
nonnunquā
uigilia ope-
ra exerceāt.*

*Pueri cur
cātilenis in
somo intem-
dantur.*

ma ad aures & cantum obliuiscitur oculorū, & ceterorum membrorum. unde &
spiritus, qui ad membra transmittebātur, recurrunt ad suum principium, quæ cessa-
tionem recipit anima, ut suauem: & in oculis, & alijs membris dormit, quamuis se-
cundum aures uigilet. uerum & in his paulo post dormiet, percurrente enim spiri-
tu ad sedem animę, & cum eo humore aliquo, grauat sensum ipsa, & quietem sim-
pliciter amat: unde simul etiā aurium obliuiscitur, ac dormit similiter & pedum fric-
tio solet somnum allicere eadem de causa. idem facit & lectio, & auscultatio, & de-
cubitus, & in uniuersum omnia, quæ leuem uoluptatem in certis mēbris inducunt.
multa uero si fit, uigiliā parit, qm̄ attentionem poscit. oportet ergo, ut non multa
fit uoluptas illa, & nulla alia sit species, q̄ attrahere ad se animā possit, unde somnus
cōciliatur. quo ingenio utuntur medici ad ægros, qui dormire nō possunt, per cadē-
tis guttę leuē, & placidū somnū. alij cunabula inuenere, alij pēsiles lectulos, alij alia.

*Somnus in
lucida leuē
quidam uo-
luptates.*

Sed iam de deceptionibus in somno factis agamus. est autem somniū uigilia inte-
rioris animæ, in somno ceterorum membrorum. nam & si sensus sopiti ipsi sunt

A & motus cessant, vigilat tñ introrsum anima circa referuatas rerum species, quæ cor-
 rã ipsa sunt: per quas & intelligit, & subnotiones, & alia operatur, quæ & in vigilia,
 verũ confuse admodũ & perturbate, vnde & sæpe decipitur. est autem prima dece-
 ptio, q̄ videmur res perinde facere, & videre, & audire: ac si ita omnino fierent, &
 præsentem essent, qui non sunt. causa autem est, q̄ species per naturã suam operatur.
 natura autẽ earũ est res ipsas representare, & cõiuncta, loca scilicet, formas, figuras,
 actiones, & alia. quare similiter & in somno representat, vt in vigilia. eõdem enim
 sunt species. in vigilia autem non accidit, ut decipiamur, quia sensus rem monstrat,
 aut ratio factã. in somno autẽ sensus ligati sunt, nec possunt corrigere oblata, nec ra-
 tio in cõtrariũ fit. quare relinquẽt speciẽ ita res offerre, ac si fieret, & p̄sentes essent.

Specierum autem, quæ animam mouent, illas prius mouere censendum est, quæ
 actu sunt magis. diximus autem actu magis esse illas, quæ recetẽs sunt, & quæ habi-
 tum fecerunt. quæ de causa maxime ea somniamus, quæ per diem egimus, & de no-
 bis, & de maximè notis, & de ijs, quibus maximè intenti sumus. porrò dispositiones
 quædam corporis nõ parum facere videntur ad excitãda quædam somnia. ut sangui-
 nis exuberantia rubentia videri facit, ignesq̄, ac ustiones, & eiusmodi. pituita vero
 redundantia, aquas, lotiones, innatationes, potus, nauigationes, & id genus. cholera
 vero rixas, iurgia, inimicitias, bella, & similia. melancholia vero tristitia, obscura, vt
 funera, & alia eiusmodi. propter qđ & medici solent de somnijs interrogare. quibus
 autem de causis istæ contingant, & quid faciant dispositiones illæ corporis, nõ in-
 gratũ fortasse arbitror, si perquiramus. In primis igitur videtur mihi exuberantibus
 hisce humoribus occultam quãdam speciem in somno ad phantasiã ferri, ex qua
 memoria excitatur quorundam coniunctorum: quem admodum & in quibusdam
 alijs videmus fieri. ut dulci pituita ad linguam descendente dulcia somniamus. simi-
 liter & ventositate aliqua circa dentium radices se commõnẽte somniamus dentem
 cadere. quæ certenõ alia de causa fiũt, nisi q̄ ex his occulta quædam sensatio in phan-
 tasia fit, cuius species memoriã similibus excitat coniunctorum: in dulci quidem
 pituita memoriã dulcium: in ventositate autem circa dentes casus dentis, quoniam
 oblatis coniunctis semper illud magis mouet, quod maximum est. talis autem est
 casus dentis. fit autem in phantasia latens illa sensatio, quoniam non ita omnino so-
 pitos esse sensus censendum est, vt nihil prorsus sentiant. eodem pacto & cholera
 exuberante accidit per corpus talia ferri, qualia & in ira: ut exarsio circa cor, aut ta-
 le aliquid, cuius species occulte lata ad phantasiã, memoriã consimiliũ facit. ita et
 melancholia redundans in tristitiam quandam membrum ingerit, cuius memoriã exci-
 tatur ad similia. quod & pituita facere solet. in sanguine autem quomodo fiat, dubi-
 tationem quandam habet. quoniam colorum species non videretur ad phantasiã fer-
 ri nisi per sensus: quibus fopitis quomodo rubra videri accidat, non satis apparet,
 quanquam sanguis exuberet. dicendum autem fortasse, quod, sicut oculus suffusus
 felle alia facit videri eiusdem coloris, ita & dominante sanguine particula illa, quæ
 phantasiã exercet, & qui in ea sunt spiritus, seu suffusi rubro, memoriã rubentium
 excitare possunt: inter quæ ea, quæ actu sunt magis, sese magis offerunt, ignis, et estes,
 & similia. Præter has autem corporis dispositiones sunt & alie quædam, quæ solent
 nõnulla somnia frequẽter inducere: vt ijs, qui in paupertate sunt, q̄ semper vident
 sibi deesse aliquid, sèpissime etiam somniant de se ipsis, vt carentibus. quibusdam: &
 in p̄sentia aliorũ esse aut sine vestibus, aut sine calceis, aut ijsdem mutilatis, & simili-

*De Deco-
 prioribus in
 somno con-
 tingentibus.
 sicut in som-
 nis, qđ sunt.
 Et quib̄ ex
 causis fiat.
 Et de som-
 niarum di-
 uinatione.
 Somnium
 quid sit.
 Somniorum
 generalis,
 seu commu-
 nis causa.
 Familiaria
 nobis, Et no-
 tiora, et qđ
 diem gessi-
 mus, ppter
 quid facile
 somniamus.
 Varia horu-
 num cor-
 poris disposi-
 tiones, et a
 in ipsis som-
 nijs inuolu-
 unt.
 Pituita exu-
 berans cur
 aquas, lotio-
 nes, innatationes, et simi-
 lia nominat
 quomodo som-
 niant.
 Cholera a-
 bundans cur
 iurgia, rixas, inimicitias, et bel-
 la somniet.
 Melancholia
 cur tristitia
 obscura, et
 funera som-
 niant.
 Sanguis in
 somnis
 rubra, et
 ignes cur vi-
 deant.*

*Diversa ho-
m'ni affe-
ctiones, va-
rijus for-
tis in uia
progressi,
ac demū in
angustijs
quibusdā
sefeinuenire.
Formidolosis
certa
fiunt somnia
maximē sibi
familiaria:
certa auaris,
certa amātib;
:& nemo ferē
hominū est,
q̄ peculiarē
quādam
corporis
dispositionē.*

bus. Contra uero, q̄b. multa superabundant, somniāt aliis dare, geminatas habere ve C
stes, & eiusmodi. Qui uero ualde ancipites, & pplexi sunt uel consiliorū, uel inquisi-
tionū circa scientias, ij sepe somnare solent circuitu longo de domo in domum, de
uis in uia progredi, ac demū in angustijs quibusdā seseinuenire. Formidolosis cer-
ta fiunt somnia maximē sibi familiaria: certa auaris, certa amātib; & nemo ferē ho-
minū est, q̄ peculiarē quādam nō faciat somnia p̄ peculiarē corporis dispositionē.

*Rectā intel-
lectionem q̄
habere ap-
partet.*

Sed iam illud inquiramus, cur in somno tam extranea, tam noua uideat aīa, ut om-
nibus manifestum est. in primis igitur supponēdum est nobis, q̄, si recta fieri intel-
lectio debet, sanam primum oportet esse partem illam, quā intelligit: deinde & de-
bitam esse applicationem, & intētionem animæ. tum oportet & medium ipsūm, per
quod species ueniunt, & mouent, purum esse, & syncerū, nō inquinatū, non pertur-
batum. dico autem medium spiritus ipsos, qui circa sedem animæ sunt, maximē in
uocatis uentriculis cerebri: in quibus species sunt, & per quos mouent. porrō &
species ipsas, quæ animam mouent, necesse est quietas esse, non tumultuarie agitas.
postremo & eandem esse temperatas. si. n. excedāt, perturbant animam. His ergo re-
cte se habentibus recta etiam fieri intellectio potest rerum, & coniunctorum. ubi
uero hac, aut omnia, aut quædam contrario modo se habent, tunc accidit & intelle-
ctionem varie impediri. quod maximē in somno euenit. primum enim applicatio
animæ non satis firma, & constans est, tum quod anima in somno quasi otium agēs,
& quiete congaudens omnem intētionem negligit, tum q̄ partes, quæ applicari at-
que intēdi debent, male dispositæ sunt. in intentione enim requiritur spiritūū mul-
torum unio, & neruorum & membranarum tensio, in somno autem spiritus pigri
sunt, & graues: nerui laxi, & languidi: similiter & membranæ. quibus de causis ani-
ma non multam applicationem facit ad res, & rerum coniuncta, & ordines. præ D
terea & medium ipsūm, hoc est spiritus, impurum est, & permixtum alienis uapori-
bus, necnon & inquietum, & tumultuose agitatum, quæ res facit, ut & species ip-
sæ, quæ in spiritibus sunt, simul etiā tumultuarie agatur, & inordinate. ex quibus ac-
cidit & intellectiones, quæ in somno fiūt, inordinatas plurimum esse, & ualde extra-
nea cōponi: qualia uolare nos, saltu lōgo librari repēte, & nos & alios uidere muta-
tos in varias formas, & modo aues factos, modo equos, modo aīa. simul quoq; ac-
cidit rerum ordines, loca, situs, genera multipliciter variari: maiora uideri plurima
ex paruis & leuibus occasionibus: quorū dā reminisci, quæ nunquā in uigilia occur-
rissent, & ita de alijs multis. Permixtio igitur uaporū potest in primis colores (ut di-
ctū est) euariare: tum potest & species mutare, hebetare, crassas reddere: maiora fa-
cere, ut representent: subnotiones cōfundere: tū & figuras quasdā abscondere, quas-
dā mutare: motus uero & agitatio spirituum, & cum ijs specierū potest loca diuer-
sa offerre, applicationem tollere, coniunctorum multa interciperē, ordines puer-
tere, situs diuersos offerre. uariatis aut locis, formis, figuris, similitudinibus, ordine, nu-
mero, & alijs necesse est extranea multa componi. uolare. n. nos accidit, ut appareat
specie nō cōtinētē locum mutante cū spiritibus, in q̄b. sunt species, ac nos repente
continenter moueri ex memoria subita aut uolādī, aut salendi, aut q̄d talium aliq̄d
faciendi. porrō accidit modo subiecta, modo prædicata rerū cōplexarū repente mu-
tari: ut appareat nobis repente nos uel aues factos, uel equos, uel alia, si subiecta mu-
tentur remanentibus prædicatis. q̄ si remanentibus subiectis uideantur prædica-
ta mutari, uidemur, aut de uestitis nudos fieri, aut de albis nigros, de sedentib; cur-
rentes:

*Quomodo
uolare nos
apparet in
somnia.*

A rentes: de vno loco & societate in alijs esse. Ex paruis autē occasionib. magna quæ-
 dā videri accidit: ut tonitrua ex paruo circa aures sono, & in ephialte demones, &
 è parua ventositate circa dētes, ipsos cadere, & eiusmodi alia. quia facta recordatio
 nec coniunctorū semper id primo occurrit, q̄ maximū est in vnoquoq; genere. por-
 tō obliuio multorū coniunctorū sæpe fit in somno, tū propter momentaneā appli-
 cationē anime, tum quod ordines accidit variari. propter quod & ipforū somniorū
 sæpissime non recordamur. euolant. n. ex anima, nisi de ijs fuerint, quæ forte atten-
 tionem ad se trahunt: qualia sunt, quæ per timorē, & admirationē, & uoluptatē ma-
 gnam peruidemus in somno. Occurrūt autē reminiscentiæ quorundā, quæ nunquā
 in vigilia forte occurrissent, qm̄ in ijs extraneis, & nouis offeruntur & nouæ quædā
 similitudines, quæ memoriā excitent quorundā penē obliutorū. atq; hæc pro tem-
 pore satis sint, cur in somnis tam mira, tā extranea videantur. Nunc consequens esse
 vī, ut & illud queramus, vtrū ulla sint somnia, per q̄ diuinare contingat (ut sæpe ui-
 demus accidere) & quæ facta sunt, & quæ futura, per nosci, quorum nullā cognitionē
 tenemus, è quib. ego nunc duo cōmemorabō, quæ duobus nostris amicissimis con-
 tigare, mira quidē, & quæ quo pacto facta fuerint, non ingrātū arbitror uobis futu-
 rū, si perquiramus. Noscimus oēs **M. ANTONIVM FLAMINIVM** sanctissi-
 mū qdē virum, & vtriusq; linguæ doctissimū Reginaldi Poli Angli nobilissimi iuue-
 nis familiarem, & quod in prima laude posēdum est, Poetā nostri sæculi eximium.
 is cum aliqñ Genuæ esset apud Saulios magnificos, nec satis commoda vteretur va-
 letudine, animi gratia mutuo acceperat librū quendā maternæ linguæ: quē cū dies
 aliquot legisset, non adhibita multa cura reliquit super lectulo quodā. mox, cum re-
 peteret liber ab eo, qui mutuo dederat, quæ situs mullum fuit, nunquam autem
 inuentus. quod cū satis moleste Flaminius ferret amici causa, in mutuum non po-
 terat reddere, per somnium tādē inuenit hoc pacto. Videbatur sibi quædam è dome-
 sticis ancillis librum tollere è lectulo illo, in quo ipse librum reliquerat. quem cum
 vellet puella in mensam quandā transferre, ceci disse aiebat vidisse librū fracta altera
 è duob. tabulis, quibus contegebatur. quod perspicuens ancilla trepidè librum abscō
 disse occulto quodam in loco videbatur. somnio habito, cum ipsum mane Flaminius
 vulgasset, placuit librum inquirere: qui illic inuentus fuit, ubi in somno puellam ui-
 derat abscondisse illum, fracta èt tabula, uti viderat. ergo interrogata puella, vnde li-
 brum sustulisset, & quō fracta fuisset tabula, & cur abscondisset, omnia eodem or-
 dine narrauit, quo Flaminius in somnis viderat. Alterum somnium memini recita-
 se sapius **PETRVM BEMBV**M, quem noscimus, & ipsum virum probum, & vtri-
 usque linguæ eruditissimum, quem ob insignes virtutes, & patriciæ gentis nobilita-
 tem, in Cardinalium Collegium à Pontifice maximo, si uita suppetet, breui coopta-
 tum iri speramus. Is admodum iuuenis forte litem habebat cum nescio, quo. cum
 vero dies instaret, quo à iudice sententia promulgari debebat, pridie illius diei dice-
 bat Helenam matrem enixe ipsum rogasse, ne sequenti die in forum ad iudicium a-
 scenderet: somniasse enim se illum uidisse vulneratum à reo in digito minimo sini-
 stræ manus. de quo somnio cum ipse consolatus matrem fuisset, dixisset quæ fallacia
 esse somnia, in iudicium processit. ubi post multam altercationem ambo cum
 à iudice etiam tum altercantes recessissent, reum dicebat educto gladio percussisse
 ipsum eodem in digito minimo, qui à matre fuerat demonstratus. mira profecto
 sunt eiusmodi somnia: qualia etiam multa tum legimus, tum & audiimus à fide
 dignis.

*Somniorum.
cur in vigi-
lia non fac-
le recorde-
mur.*

*Diuinare
somnia nō
nunquā ra-
tione fieri-
bis ex plū-
noscas.*

*Reuerēdis-
sims Cavē-
nalis Petr-
Bēbitō, som-
nium.*

Arum, quæ nō sunt, mouere illos potest? est autem & dubitatio eadē circa timorem, & ecstasim, multi enim præ timore sese quædam videre existimant, quæ nullo pacto vident, sicut alioquin & mente, & uident facultate, nisi quantum illos perturbat timor. similiter & ecstasici se habent.

Ergo in febribus, & phrenesi duo sunt, quæ principium fallendi præbēt: alterum est corrupta ratio, alterum est occasio aliqua: dico autem occasionem, ut aures depicta ante oculos, & parietes depictos, aut varie figuratos: vapores item in oculis existentes, aut circa phantasiæ sedem, & alia eiusmodi, quæ apparentiam aliquam possint offerre, facit igitur corrupta ratio, ut cōtra falsam apparentiam ratio nulla opponatur. ex quo fit, ut occasio, quæ apparentiam facit aut canum, aut luporum, facillime decipiat, quā ita videre sese existimant, similitudinem præbente figura aliqua, aut vaporibus, qui in oculis sunt. Quod autem, qui circa oculos vapores sunt, figuras varias offerre consueuerint, manifestum est in nocte, non potentibus nobis dormire. nam inuitis nobis, & scientibus aliter esse, variæ nihilominus figuræ ob oculos obuersionantur. quæ uero, & qui circa phantasiam vapores sunt, possint figuras extraneas offerre, dictum est in deceptionibus somni. signum autem, quod ex eiusmodi occasionibus, & apparentiis hæc cōtingant, illud mōstrat, quod sæpe admoniti, & aduertētes nō amplius crediti multi. In timore autem admiranda etiam nunc magis est causa, quia & sani mente, & visu, videre tamen putant, quæ non sunt: alij simulachra mortuorum, alij demones, alij inimicos, alij alia. Principium autem horum omnium est species rei formidabilis: qualis imago noctis, & solitudinis, & sepulchrorum, quæ qualibet uel leui occasione illata phantasia tam intente mouet, ut apparentiam aliquam faciat adeo actu, ut ueluti præsens accipiatur. fixa enim omnis imaginatio speciem ita intendit, & diffundit, ut in oculis etiā sit, quam ob rem ita repræsentat, ac si extrorsum in oculos peruenisset. ad apparentiam enim faciendam nihil refert, utrum species extrinsecus ueniat ad oculum, an intrinsecus. omnino enim pro natura repræsentat. quare ea videre sese putant, quorum imaginationem fecere.

Idem patiuntur & ecstasici. nam & ipsi facta fixa imaginatione sese videre existimant & Deos, & Angelorum choros, & similia. fixam autem imaginationem facit uel melancholia, uel fides multa & sanctitas. est autem ad amici incredibilis specierum uis in mouendo animam, animæ uero in mouendo corpus per ipsas species. ut quasi audeam dicere, posse hominem super aquis incedere, si ingenti quadam phantasia, & specie agitaretur. cuius rei tenuæ quoddam signum præbet uoluntas, quæ hominem à terra tollit saltu, & librat per certum tempus, nullo alio tantum pondus ferente, quam specie. longæ autem maior est uis earum specierum, quæ à natura sunt, quæ uoluntate. Eorum uero, quæ epota delirare solent nos facere, ut Hyoscyamus, & Solanum, quod Maniacum uocant, & Lolium, & alia multa, eadem causa est, quæ & uini, & febrium. omnia enim uaporosa sunt, atque insuper potentia frigida, & crassorum vaporum. quare ad animæ sedem perlata medium crassissimum reddunt, tum & impurum, ac torpidum. unde & rationi multipliciter possunt obesse. res enim maiores primum faciunt, quam sint, uideri: interdum & duplices. propter quod non sine risu est videre quosdam, qui Hyoscyamum hausere. Paleam enim iacentes, lanceam sibi iacere uidetur, & si passum pedalem fecerint, perticam æquasse existimant. sicuti igitur per aquam, & crystallum maiora uidentur omnia, idem fit, & si introrsum medium & species crassiores reddantur.

Febrem, & phrenesim patientes propter quas cauere decipiuntur, & mira quædam faciant, & dicant.

Ecstasim patientes uel propter melancholiam, uel propter nimiam illorum sententiam, cur deos, & angelorum esse se aspice reputent.

Diuersorum potius quæ ex ea delirare nos faciunt.

D. infania, et amentia, & melancholia
quæ humore, utriusque infanioris specibus: quo certo humore melancholico sapienter, et excellenter viret.
Infania quæ sit, ex ipsius sapientiaratione sumendum est.
Infans propterea non fit: ebrius, puer, ac dormiens etc.

Ad hæc aut & de infania, & amentia, & vocata melancholia morbo, quo tñ deliramus, nunc est agendū. primum autem determinandum, quotmodis insanum consueuimus appellare. non. n. dñ vno modo: ne fortelateat nos, quo pacto sapietem & insipientem, atq; insanum appellemus. Ergo de his fortasse eadem dicenda sunt, quæ de sanitate reliqua, & opposita illi egitudine dici consueuerunt. nam & infania ægritudine quædam est circa intellectum. sapientia vero sanitas vñ. igitur sapientia potentia quædam bene operandi circa intellectum, infania uero impotentia. at uero pueros, quantum non possint recte operari, insanos tamen non vocamus: nec similiter valde senes, quoniam utriusque ætas in debita est. his quidem enim præterijt, illis non dum accessit. porrò neq; dormientes, quantum falsa concipiant, insanos appellamus, qm̄ tps̄ in debitum est. similiter neq; ebrios, neq; qui ebiberunt Hyosciamū, insanos nuncupamus, ob id, q̄ vitium per se non est in intellectu, neq; causa cõfirmata est, sed momentanea, & ueluti oculus uelo impeditus, quod paulo post amouebitur. quam ob rem sanus mente is erit, qui ætate debita, & tempore debito, per se, nõ momentaneam & fugacem potentiam habeat bene operandi circa intellectum: insanus uero, qui ætate debita, & tempore debito, per se, non momentaneam & fugacem, sed cõfirmatam impotentiam habeat bene operandi circa intellectum. Qm̄ autem bene operari contingit aut in omnibus, aut in pluribus: & his vel manifestissimis, & facillimis, vel medijs: & hoc, uel semper, uel ut plurimum, uel ut nunc, manifestum, q̄ simpliciter sanus mente ille erit, qui in omnibus, uel pluribus, & difficilibus, semper, uel ut plurimum bene operari potest circa intellectum. si uero nõ ut plurimum possit, sed aut raro, aut medio tempore, non simpliciter talis dñ, sed uel ut nunc talis, uel neuter. similiter nec, qui aut semper aut ut plurimum bene operatur, sed in facilibus tñ & manifestis, uel medijs potest, simpliciter talis erit, sed secundum quid tñ, aut neuter. simpliciter uero insanus dicatur, qui aut in omnibus, aut pluribus: & his, uel etiam leuibus, & facillimis male operatur semper, aut ut plurimum. Qui uero ita se habet, sed raro, aut medio tempore, is insanus ut nunc dicatur, aut neuter.

Insanus simpliciter quis dicatur, & quando.

Melancholicus, quoniam uocentur, & illorum uaria species.

De ijs igitur, qui secundum quid sunt insani, & de somnijs, & vino, & phrenesi, & epotis dictū iam est: de stolidis autem, & fatuis, & qui à natiuitate sunt tales propter defectum organi, nihil nobis dicendum est. De melancholicis autem, bene erit, ut prosequamur, de qb. valde mirādū est, quo pacto ab eo humore adeo insani fiāt, alij semper, alij ut plurimum, alij certo tempore. Melancholicos autem vocamus, quos exuberantia, uel prauitas melancholiæ ita male habet, ut inde insaniant uel in omnibus, uel in pluribus, & ijs facillimis, & manifestis: siue ad rectam uoluntatem, & electionē pertineant, siue ad intellectus operationes. quippe omnes, quos male habet hic humor, & tristes in primis sunt, & solitarij: & horum alij formidolosi omnium, alij quorundam: alij inuerecundi, & pertinaces: alij phātasias sibi quasdam faciunt, quæ neque sunt, neq; esse possunt: hi quidē putantes se habere cornua, illi vitreum nasum, aut manus: alij se esse mortuos, alij aues factos, & infinita eiusmodi. quorū omnium cause sunt inquirendæ, quantum datur. Ergo tristes in primis sunt, qm̄ dispositionem habent omnino lætitiæ contrariam. nam, quæ ad lætitiā maxime inclinat dispositio, illa est, quæ maximè sensus bene afficit, & qua maximè bene habet, & gaudent. tales aut sunt, cum finem adipisci suum possunt, qui est delectari, & bene posse operari. operat̄ autem anima per calidū, & in calido bene habet. per ipsum enim consistit, & cõseruatur. & potest. Igitur, qui calidi natura sunt, ij dispositi sunt ad lætitiā.

A latitiam. verum cum calore illo nihil acre, nihil austerū oportet esse coniunctū. quia de causa humidum maximè conuenit cum eo calore, qui ad latitiam inclināt: qualis in summa est natura sanguinis: qui uero multum habet aut cholerae, aut melancholice, indispōsitus est ad latitiam, cholera quidem, estī calida est, acris tamē est, & indignationis plena: melancholia uero tum austerā est, tum & frigida. quare maximè contraria est latitiæ. propter quod melācholicorum pars maximè tristes sunt, & omnia ferè per displicentiā recipiunt. eadem de causa & solitarij sunt, & confortia fugiunt. in his. n. & ridere oportet, & loqui, & respondere, & aduertere. ipsi autem merorem nutrire amant, & tacere, & certa quadam cogitare. quare solitariam vitam quærunt. formidolosi præterea sunt, non propter causam, quam medicorum quidam adducere solent, quod tenebras introrsum habent. propter quod, sicuti timor in exterioribus tenebris fit, ita & in interioribus accidit. causa quidem hæc adduci nō potest. primum, quia melancholici non decipiuntur in coloribus, sed alba iudicant alba, rubra rubra, deinde quia non est simile, quod adducunt in exemplū de exterioribus tenebris. in ijs enim timor fit, ut in nocte, quia species illa & in se, & in coniunctis omnino, ut ignota, offertur. terreri autem solet anima, quoties aliquid, ut omnino ignotum, offertur: præsertim cum in cōiunctis imaginatio fit aliqua esse posse contraria, ut accidit in specie noctis. melācholici uero propter hanc causam non possunt terreri, quia nihil propter hoc recipiunt, ut omnino ignotum. cuius signum est, quod melancholicorum multi per solitudines, & per noctem libentissime pergunt. causa igitur, ut mihi uis, inde potius credenda est accidere, quod melancholici frigidi sunt magna ex parte, & hi præcipue formidolosi sunt. nam, qui furētes sunt, etiam omnium audacissimi uisuntur. quod etiam signum esse potest interiores tenebras non esse causam formidinis

B eius: nam & furentes tales quoque essent. nō omnes igitur melancholici timidi sunt, sed solum, quibus frigida accessit melancholia. Quod uero frigiditas timorem pariat, indicant fenēs, & mulieres, & eunuchi, & complexionēs. Nunc uero dicamus, cur etiam adeo delirant. Fortasse igitur & in melancholia eadem censenda est esse causa, quæ & in uino, & in febribus. quoniam enim maximè spirituosa est melancholia, sicut & uinum, in desit, ut eadem possit efficere, quæ & uinum: propter quod aptissime illam uino Aristoteles comparauit, utrunque enim in quantacumque quantitate multum habet crassæ corpulentia. propter quod euaporatio, quæ in desit, semper habet, unde perseveret nō superata. & hac de causa uinū maximè incubriat, aqua autē, & lac non, quia, quod ex ijs euaporat, aerēū est, & superabile. igitur & melancholia, ubi euaporans sedem mentis occupauit, siquidem multa repente irruat, nec quam calor naturalis regere possit, tum quidem funditus iudicium tollit, & casus fit, & uocata epilepsia. si uero non repente multa incidat, sed tamen tanta, quæ perturbare spiritus possit, & inquietos facere, atque inquinare, tum multipliciter offendere rationem potest. nam & applicatio animæ in multis impeditur, & coniunctorum plurima deperduntur: figuræ mutantur, & similitudines, & loca, & ordines (ut dictum est) propter quod nec recte iudicant melancholici, nec recte interrogant, nec interrogati recte respondent, sed de uo genere in aliud trāsunt: inquieti præterea non mente solū sunt, sed & corpore, propter continuam nouorum oblationem. omnia enim ferè sub displicentiā recipiunt, & loca, & personas, & actiones. quare ad noua uertuntur. componunt autem, & quæ non sunt, quoniam propter celeritatem motionum, apparentiam omnē recipiunt. apparent autē multa extranea uariatis similitudinibus,

Cur melancholici sint formidolosi, quidā causam non ueram adducunt.

Melancholici non omnes timidi sunt, sed quibus frigida melancholia accessit.

Propter quod aqua, et lac non inebriat sicut uinum.

Cur melancholici sint inquieti.

*Melancholi-
ci suspiciosi
sunt.*

adinibus, & figuris, & rerum ordine, & coniunctis. suspiciosi præterea sunt propter timiditatem, & obliquum discursum. vnde semper imaginantur sibi tedi infidias: maxime vero circa electionem, faciendâq; & non faciendâ falluntur, quoniam duobus concurrentibus ad rectam electionem faciendam, altero quidem vniuersali propositione, in qua consistit iustum, honestum, & utile, altero vero re oblata, fit quidem, vt aut obliuiscantur vniuersalis propositionis, aut, etsi non sint obliiti, non tamen pareant, sensu, & corrupta phantasia aliter dictante. quare nullo habitu loci, temporis, & personarum respectu inuerecundi aut in templis clamant, aut nudi incedunt, aut suppellectiles proiciunt, & id genus. Refert præterea plurimum, quae quisque melancholia teneatur, hunc enim feruens & accensa agitat, illum tristis, & frigus occupat. quare hi tristes, solitarij, timidi, sine spe incedunt: illi furentes minantur, feriunt. exardet enim in ijs cor, & cerebrum: & omnia sub specie iniuriæ recipiunt.

Thelamonius Ajax

Arma rapit, superosq; furens in prælia poscit.

Iamq; hominum hos nunc insequitur, nunc percutit illos.

At tacitus mærensq; hominum consortia vitans

Bellerophon solos errat male sanus in agros:

Bellerophon, quem Martis honos, quem gloria currum

Per desertâ fugit, nec amor comitatur equorum.

*Quas ob causas
melancholici
a deo vitati
se penitenter
affecti
mortem sibi
cōsciuerint.*

Quas ob causas & nonnulli sibi sæpe mortem cōsciuerint: a deo vitati affecti, alij propter feruorem, alij propter tristitiâ & timorē oia disperantes. est autem misera atq; infelix oib; vita, qm̄ in primis dormire non possunt propter siccitatem humoris eius, à quo & cerebrū exiccatur, & nerui, & membranæ ita, ut ne lætescere possint, & laxari, quæ necessaria sunt in somno. adde, qd̄ & propter timorem continuum aut furorem semper præsentē corâ anima habent certâ speciē, in quâ vel inuiti semper intētū sunt, nec obliuisci possunt. vnde, etsi cupiat dormire anima, non tñ potest. atq; ita exiccatio cōtinenter maior, & maior fit. ergo die noctuq; ea perpetua molestia, & miseria affecti vitam odere: qua tandē carituri sese aut præcipitant, aut interficiunt, aut aliud quid

*Melancholici sensu etiâ
aliter dicente cur
adeo falsa
recipiant
ut se habere
cornua, vitæ
nasum,
esse mor-
tuos, aures,
& similia.*

tale committunt. Sed illud dignū inquisitione vī, quo pacto fiat, ut sensu aliter dicente cur adeo falsa recipiant: ut se habere cornua, vitæ nasum, esse mortuos, aures, & similia. Horum igitur in vniuersum tres causæ sunt, vna est obliquus discursus, alia est corporis dispositio, tertia est occasio aliqua ita imaginandi. voco autem occasionem, sibilare aures, pondus aliquod percipere, obtuse uidere, & vniuersaliter apparētias sensuum. Dispositionem vero corporis voco irâ, timorē, tristitiam, desperationem, & eiusmodi affectus. ergo sæpe ex occasione aliqua uel leui accidit ijs apparentia aliqua, quam corporis dispositio adauget, ratio vero obliqua aut non distinet, aut magis confirmat. quare apparentia illa recipitur uti uera. uera enim diximus ea videri, quibus nec sensus nec ratio cōtrarium offert. percepto igitur, uerbi gratia, pondere aliquo supra caput, quæret melancholicus, quidnâ sit. si igitur forte somnauit se habere cornua, aut aliqua ratio ita persuaserit, tñ pertinaciter censebit se habere cornua: & sibilantibus auribus conceptum faciet de tibia cinibus in scena, & ita credit: adeo refert nō constare mentē. maxime autem in omnibus dispositio corporis facit, vt diximus de timore. qualis autem in vnoquoq; sit & dispositio, & occasio, & obliquitas rationis, & quō apparentias recipiat, quæ ita videri faciât, sigillatim quidē impossibile est scire, & parum prudentis inquirere. atque hoc pacto de melancholia, quō deceptionis,

A deceptiones, & insaniam faciat, satis pro tempore dictum sit.

De eadem vero, quō & sapientes & excellentes viros facere consueverit, nūc est perquirendum. Constat. n. quotquot summos fuisse viros accepimus siue in artibus, siue disciplinis, siue circa imperatoriam, siue circa Reip. administrationem, omnes ferē melancholicos ēt fuisse: non quidem eo morbo affectos, sed humore illo præditos. indicant hoc & pueri, & nationes. puerorum. n. quicumque hac natura tenentur, omnes maximē vegetam mentem habent. ē nationibus maximē tales sunt Græci, & Itali, & Hispani. atque hi quidem & scientijs, & artibus, & imperatoria, & reipublicæ administratione reliquis præstituisse magna ex parte videntur. cur autē ita oueniat, considerandum.

Quoniam igitur ad hæc bene obeunda perspicaces in primis oportet eos esse, qui ad hæc sint nati, at uero & robore quodam corporearū virtutum pollere, ne in obeundis muneribus dissoluantur, & deficiant, manifestum, quod si perspicaces ingenio esse debent, operationes illas intellectus obire posse excellenter necesse est. dico autem & simplicia primum, ac sensibilia recte apprehēdere, & seruare: tum & in subnotionibus prompte atque ordinate se habere, cōiuncta perpendere, & distinguere: deinde & recte componere non publica solum, sed & abditata magis: imaginariq; optime, & iudicare: tum vero & abstrahere, & vniuersalia facere, & memorari: ad hæc autē & probe, & subtiliter ratiocinari, & distinguere, quod verum, quid falsum, quid probabile, quid necessarium, quid per se: tum & altissimas causas posse perquirere, & obseruare. ad hæc vero recte & magnifice obeunda & organum in primis, ubi sedes est intellectus, bene dispositum esse oportet, & particulam ipsam, quæ intelligit, necnō & medium ipsum, per quod feruntur species, & in quo sunt. organū igitur erit amplum, & bene capax, & potēs. paruum enim, &

B angustum condensos spiritus habet, & inquietos: particula vero, quæ intelligit, calorem habebit multum, sed naturalem, non extraneum, tum & syncera crit, bene purgata, tenuis, non pinguis & oppleta. spiritus vero, qui medium dicuntur, multos esse oportet, sed naturales, non turbidos, non agitados. præter hæc autē requiritur & applicatio naturaliter prompta, & intēta, non distracta. atque hæc ferē sunt, quæ habere illū oportet, quæ à natura perspicax ingenio esse debet. nā, quæ à fortuna dantur, ut educationes, præceptores, & alia cōmoda, cōia esse possunt. Hæc autem omnia, si recte cōsideremus, natura melancholiæ maximē præstare potest. nā, quibus sine

vocati phlegmatis abūdat plurimum, ijs friget mēs, ac torpet: medium ipsum innatū est, particula verocognoscitiua pinguis, quare pinguis est illis (vt dī) Minerua. Qui uero calidi sunt & humidi, ut quibus abundat sanguis, hi quidem ad societates, & vitæ tranquillitatē valde idonei sunt, & amabiles, & grati: neq; certe hebetes, vt prædicti, verum ad ingenij excellentias non magnopere apti sunt. partim er go distrahuntur à sensibus, ad quorum voluptates sunt nati, & propēs: partim stulti, & eius persistentiæ, quæ ad cogitationes requiritur, patientes non sunt: fortasse autem & ijs cerebrū subpingue est propter humiditatē. Qui uero cholericī dicuntur, calidi quidem & sicci, ipsi quidem propter siccitatē aptiores ingenio sunt, sed & hi plurimum sunt impatientes cōtēplationū, quippe qui celeres motibus sunt, & ad multa statim feruntur, multorum ardeliones. quapropter & horum ingenia fallacia sapissime sunt. adde, quod & facile resolubiles sunt virtutibus corporis propter subtilitatem sanguinis, & spirituum. at uero melancholici prædicta omnia melius præstare possunt, non autem omnes. non. n. eadem est in omnibus mensura

Fracastorij .

T

&

*Melan-
cholia quomodo spe-
numero sa-
pientes &
excellentes
viros reddere
refert.*

*Excellentes
viros, & in-
genio perspi-
caces, ad
scientias, et
ad honores
idoneos qua-
lis dispositio
nis esse oportet.*

*Particula,
qua intelli-
git, qualis
esse debeat.*

*Rudes ho-
mines cuius
dispositionis
sint.*

*Affabiles
viri cuius
sint dispositio-
tionis.*

*Cholericī
pellent in-
genio, sed
contēplati-
onem im-
patientia.*

*Melancholia
hæc varietate
fieri ad di-
versas sunt
inclinat.*

& conditio melancholiz, neq; vno etiã modo melancholicos dicimus. quandoque enim melancholicos appellamus, quibus membra ipsa talia sunt, hoc est frigida, & sicca. quandoq; vero, quibus sanguis multus est, crassus autem & siccus. qui igitur membris melancholici sunt, ij ad nihil penè vtilis sunt, neque ad ea, quæ sunt corporis, neque, quæ sunt ingenij munia: sed timidi, & segnes, & ingenio duri. qui vero abundantia crassius sanguinis melancholici dicunt, hi & ad animi, & corporis excellentias sunt nati. sed neq; hi etiam omnes, quoniam non omnibus inest ea natura melancholiz, quæ solet excellentes facere. siquidem humor hic & calidissimus, & frigidissimus potest accidere: potest & temperior. refert etiam non parvum, nihil tusnè, an parvus accesserit, & magis, & minus crassus. Quibus igitur plurimus ille accessit, si & crassus etiam fuerit, atque ardens, & accentus, hi furentes evadunt: tristes vero, solitarij, formidolosi, segnes, amentesq;, quibus plurimus, & saculentus, & frigidus aduenit. at, quos temperior in omnibus habet melancholia, hi & ad animi excellentias & corporis bene nati sunt. in primis enim multum caloris habent, & spiritus, quoniam spirituossissima est, (vt diximus) melancholia: tum vero & fortes sunt, & cõstantes, & non resolubiles propter densitatem. at vero organum habere amplum intellectus possunt, quoniam calor est ipsis multus. multus autem calor amplum sibi locum facit. porrò particula ipsa cognoscitiva, ac medium ipsum purgata sunt, non pingua, non lutulenta, quoniam siccitas lentorem tollit. multus item calor bene concoquit, & superflua expellit. quare omnia bene purgata sunt. multus item potens etiam est. vnde omnem euaporationè regit, nec quicquam finit tumultuarie agi. vnde constant omnia, ut par est. applicatio quoq; animæ tum ad multa esse potest, tum & valde intenta, quoniam potens est obire, & in ijs, quæ consequi possumus, delectari etiam solemus. ad hæc & perdurare possunt isti, quoniam robur D in materia densiore est. segnes porrò non sunt propter caliditatem: neque à sensibus distrahuntur, aut longe minus, quàm sanguinei, quonia n ad sensuum oblectamenta minus dispositi sunt, magis autem ad intellectum. accedit quoque, q; & corporis viribus etiam pollent, tum & animi magnitudine quadam. vnde & magnorum gloria accensi magna etiam audent, q; se posse obire cognoscunt. quæ omnia vbi in aliquo coniuncta fuerint, quis dubitet, siue ille artes calluerit, siue disciplinas: siue imperatoriam gesserit, aut Remp. administrauerit, longe alijs præstantiorem fore?

*Temperata
melancholia
valet plurimum
ad vires
corporis.
& ingenij.*

Signis calidus, & crassus ad corporis vires, subtilis vero ad vires ingenij quomodo valere dicatur.

Habent autem, quæ dicta sunt, dubitationem quandam propter ea, quæ Aristoteles reliquit in ijs, quæ de animalibus. sanguinem enim dicit alium subtilem esse, alium crassum: vtrunque autem aut calidum, aut frigidum. ad vires igitur corporis valere sanguinem crassum, & calidum, ad ingenium autem subtilem: è subtili vero, q; etiam calidus est, tum ingenio, tum & corporis viribus conducere. quæ ijs videtur aduersari, quæ quædam sunt: crassus enim, & non subtilis videtur melancholicorum sanguis. ad quod dicendum (vt arbitror) comparare illic Aristotelè animalia inter se, non homines inter animalia. siquidè homo proprie sanguinè subtilem habet & calidum. quare & ingenio, & viribus corporis valet. aliorum vero quædam crassum habent, & calidum: vt tauri, qui è corporis viribus pollent: alia subtilem & frigidum. Inter homines vero eadem ratio non est, vt, quibus sanguis subtilis est, & calidus, ingenio, & viribus præsent. possunt quidem præstare ingenio, viribus autem non. Melancholici vero, qui temperatam habent melancholiam, ad vtrunque sunt nati.

A Vtrum autem & Sibyllas, & Prophetas hæc eadem melancholia efficere possit, ut multi dixerunt, fortasse quæsiueritis & vos. qua in re eadē mihi dicenda uidentur, quæ supra de diuinationibus somniorum diximus. naturaliter enim, & per ea, quæ sunt in nobis, neque melancholia, neque vlla dispositio alia facere potest, ut per nos futura, & longesita diuinemus, nisi casu fortasse, & fortuna quadam. ¶ si diuinare quædam eiusmodi contingit, & non casu, necesse est separatū aliquem intellectum, aut Deum, aut Angelum, aut dæmonem eam diuinationem nobis immittere. quocunque autem modo contingat hominem prophetam fieri, aut casu, aut susceptio ne separati intellectus, aptissima mihi videtur melancholia ad id præstandum. si. n. furor est quidam hæc diuinatio, apta nimirum est melancholia ad hunc furorem. Quod si Deus, aut Angelus se admisceat nobis, rationabile est ijs maxime se miscere, qui ingenij magnitudine, & excellentia quadam actionum præstant. si vero, & Dæmon est, qui hæc operatur, in ijs operari præcipue censendum est, qui facillime & in furorem, & in omnem insaniam verti possunt, & phanatici fieri: quales dicuntur omnes fuisse, qui vaticinari solebant, vt Pythiæ, & Sybillæ.

Prophetam fieri humore quodam melancholico non inueniunt.

De tota igitur intellectione, quid sit, & per quæ fiat, & quomodo: & quot sint, et quæ intellectus omnes operationes, & à quibus potentijs fiant: amplius & de figmentis, & deceptionibus, & somnijs, & postremo de melancholia hæctenus dictū est pro tempore satis. reliquū est determinare, qua cerebri parte singula hæc fiant: & vtrum omnia in vna parte, an hæc quidem in vna, illa in alia: & quomodo distinguantur potentia, quæ istæ faciunt, vtrum ratione tantum, an & locis: & quæ particula in animali ijs potentijs donata sit, vtrum spiritus, an nerui, & membrana, at cerebri ipsius substantia. hæc enim è toto negotio superesse videntur.

B Supponendum autē, quod in dissectionib. corporum animalium apparet, tres in cerebro esse sinus, quos alij ventriculos, alij cellulas vocat. primū, medium, & postremū. item & adiacentes his ventriculis partes, coriformem progressum, conoideam, glutia, & uermiformem processum. primum autem, & medium ventriculū membranis uelatos esse, postremum autem non, sed duritia sua constare. consentaneū igitur est circa hos uentriculos, uel in ipsis, uel adiacētibus partib. fieri omnē intellectionē. cū vero & in hisce locis sit cerebrū ipsum, tū & nerui, & membranæ, necnō & vocati spiritus, dubium in primis est, quodnam horum donatum sit intelligendi functione: vtrum substantia cerebri, an vel membranæ, quæ ipsum uelant, an nerui, qui ad ipsum terminantur, an spiritus, an adiacentiū partiū aliqua. si igitur, quod cognoscit, aīal ipsum est, aut aīatū, oportet quod & particulā, quæ primo & p se cognoscit, aīatam ipsam esse. at spiritus animati quidē non sunt, quia nec alūtur, nec sentiunt, sed magis instrumenta sunt animæ: porrò cerebrum, quanquā alatur, non sentit tū per se. quare nec per se intelligere posse vī. Videtur igitur nerui natura talis esse potissimū, cui è toto animali donata à Deo maximo sit facultas tum sentiendi, tum & intelligendi. eadem autem natura est nerui, & membranæ. quare particula primo cognoscens, & intelligens erit aut membranæ, quæ uentriculos uelant, aut alia adiacentes partes, aut nerui, qui ad cerebri sinus pertingūt. at certe nerui hi, qui pertinent ad sinus cerebri, facti magis videntur ad deferendas species à sensibus uenientes, quā ad cognoscendum. neque enim cōuenit, ut, quæ speciem defert pars, eadem etiam primo intelligat. quare maxime conuenire membranæ hæc facultas intelligendi videtur, membranæ autem maxime illis, quæ uocatos uentriculos uelant.

In qua nam parte corporis, seu cerebri fiant tria intelligendi, tum sentienti alius: Et an anima ipsa semper intelligat, an ali quando cesset ab intelligendo.

Oportet partem, quæ cognoscit, animata esse.

Aliam esse partem, quæ species defert, ab ea quæ intelligit.

T 2 quoniam

Neruis ipsi quoniam in medio earum sinus illi pleni spiritibus sunt, in quibus, & per quos species mouent, & sedem habent. ad illas igitur reflecti species, & cognitionem causare, non ad partes alias censendum est. Naturæ igitur nerui data est facultas omnis tum sentiendi, tum etiam intelligendi: verum non unum organum datum fuit, sed diuersum. ad lucem siquidem, & colores percipiendos necessaria fuit oculorum forma, quæ speciem temperaret, & particulam cognoscitiuam muniret. mox per tenuem illam membranam, quæ vocatam crystalloidem regit, sensationem colorum anima executæ est: soni uero per aures ea pellicula, quæ in fine illarum subest: odoris uero per nares ea membrana, quæ vocatam carunculam regit; saporis autem ea, quæ per linguam diffeminatur: aliarum uero qualitatum neruo omni. similiter autem & interioris animæ facultates membranarum datæ sunt, illis quidem, quæ plenos spiritibus, & speciebus circumtegent sinus. quæ autem in parte sensus cõis fiat: quæ phantasia: quæ intellectus, qui & ideas facit, & ratiocinatur: & quæ referuatio specierum, nunc est querendum. Videtur autem fortasse alicui operationes facultatum dictarum omnes una in parte debere fieri, ubi intellectus fit: ea causa, quod posteriores potentie semper priores includunt, & continent. Si igitur intellectus omnia potest, quæ phantasia, & cõis sensus, non uero necessarium earum operationes alio in loco fieri, quod ubi intellectus, prius tamen natura una, quæ alia. at uero ita fieri has operationes oportet existimare, ut quodammodo sit vnus locus omnium, quodammodo non vnus. Vnus quidem, quia continuus est locus, ubi principium earum fit, & medium, & finis. Vnus autem non est, quia alibi fit principium, alibi medium, alibi finis. quippe eius operationis, quæ est sensus cõis, vnium est, ubi A: quæ illic non finit, sed ultra progreditur ad B medium, ubi phantasia est, ac finit ad C, ubi intellectus. vna igitur est actio, & continua, & locus vnus, & cõtinuus, diuisa tamen per principium, medium, & finem. ubi autem principium fit, D

Sensus cõis
in qua corruptis parte
fiat.

A — **B** — **C**

Facultates
omnes in alijs
animalibus re-
peritur. homi-
nibus etiam
data sunt,
et quomodo
de.

In primo u-
triculo cere-
bræ fit sensus
communis.

simplex est actio, & vna tantum: at ubi medium est, quodammodo duæ sunt, aut vna priorem et continens: ubi uero finis, tres quodammodo sunt, aut vna priores duas includens. superflue autem non sunt prima, & secunda actio, nec loca earum superflua. ita enim instituisse natura videtur, ut, quæcunque facultates in alijs inueniuntur animalibus, omnes in homine reperiantur. nam, quoniam animalium quædam solum tactum habent, uoluit natura, ut & in homine aliquid essent, quæ solo tactu eient præditæ. quia uero & ultra tactum alia animalia habebant alios sensus, uel plures, uel omnes, factum est, ut in homine similiter inueniantur. Ad hæc autem, quantum ad interiores potentias spectat, quia quædam animalia tantum sensum communem habent, alia & ultra hoc etiam phantasia, ita fuit & in homine, ut pars aliqua tantum communem sensum haberet, aliqua præter hoc & phantasia. peculiare uero fuit homini soli intellectu vigere. fecit ergo intellectum, qui & canisset, quæ & phantasia, & ea, quæ communis sensus. atque ita semper natura ab imperfectioribus ad perfectiora, & demum ad perfectissima procedit. quare potentie hæc non solum ratione, sed & locis differunt per se. utrum autem eodem momento fiant omnia, hoc est, cum actu sit communis sensus, tum simul & phantasia, & intellectus actu fiant, si quis querat, dicendum nihil prohibere omnia momento eodem simul actu fieri, quoniam species momento sese propagant. quare, cum in sensu cognitio fit, tamen in alijs simul sit. si uero queratis, qua parte fiat communis sensus per se, qua phantasia, & qua intellectus, consentaneum esse dicimus in primo uentriculo communem sensum fieri: ut & omnes ferè existimant ea ratione, quod inde nerui,

Anerui illi procedunt, qui visui seruiunt nobilissimo, & præcipuo sensui, tū vero & illic multi alij relationem habēt. vnde illic vī esse initium cognitionū. De phantasia vero, & intellectu dubiū esse potest, quæ in parte fiant. vī tñ phantasia non longe à cōi sensu fieri, ceu coniuncta potentia. quare aut in fine primi ventriculi sedem habet phantasia, aut in initio secundi: omnino enim versari vī circa priorem cerebri partem. cuius signum est, q̄, qui promptē, & fortiter imaginantur, hi sunt, qui partem eam cerebri anteriorem calidam habent: item, & si quando bene volumus imaginari, natura ita docente videmur frontem cōtrahere, & partem illam acuere. porro læsa ea parte videmus & imaginationem lædi. Qua vero in parte consistat ipse intellectus, dubitationem maiorem habet. videretur. n. fortasse alicui, oportere illū in posteriori ventriculo fieri, quoniam intellectus omnes continet operationes, & exsequitur. quare illic maximē locari, vbi omnia maximē vnū fiunt. talis autem est conij figura, in qua omnia maximē vniuntur. constat autem figuram postremi sinus in conū terminari. sicut igitur & oculus, & auris ea de causa ex amplo in acutum finiunt, vt melius sentiāt, ita & intellectū vī esse constitutum à natura, at vero in medio magis ventriculo locatum fuisse ex his possumus existimare. primum eo quidem signo, q̄ læsa ea parte, quæ mediū respicit capitis, vbi bregma vocatum est, constat rationem deficere: postrema vero læsa non rationem, sed memoriam. amplius, si cognitio omnis ad membranā fit (vt supra diximus) manifestum est in postremo sinu non fieri intellectionem, in quo membrana non est, sed duritia sua cōstat. præterea, vbi reseruatō specierū futura est, illic nō conuenienter statui debet intellectio. hæc. n. motu fit, illa quiete. in postremo autē fieri reseruationem specierū manifestum est ex multis. primū, quia læsa ea parte videmus memoriam lædi: tū

B & posita illic medicamina quædam memoriam augent. at vero & duritia illa postremi sinus nō ob aliud facta videtur, nisi ut tenacius cōseruentur species. similiter & figura conij data, vt magis vniatur species, & fortius reflectantur ad medium sinum. ac demū, cum uolumus memorari, natura nos docet scalpimus posteriorem partē. quæ omnia manifeste mōstrant non intellectum, sed reseruationem specierū in postremo ventriculo fieri. Existimandū igitur est intellectū in medio sinu fieri. quod iure à natura institutū videtur. primum, q̄ principalis potentia maxime collocari debebat, vbi maxime tuta foret. talis autē locus mediij sinus. aptissimus præterea est locus ille, & maxime commodus tam ad eas species, quæ in primo sunt sinu, q̄ ad eas, quæ in postremo. adde, q̄ ad eum locum nerui penē omnes attinentiam habēt: quod à natura prudentissime factum est, vt inde officia demandentur, & imperentur, vbi rex est. est autem intellectus, ceu rex, in humano corpore. Non dubium postremo signum est illic intellectionem, & rationem exerceri, quod videmus læsa parte media capitis rationem offendi statim. Quæsiueritis autem fortasse, vtrum quemadmodum sinus postremus reseruat species, ita & alij etiam reseruent, an nō. ad quod dicimus consentaneum esse reseruare & ipsos, sed recentes magis, & excellentes: in ijs autem semper species esse, maximē in medio, non q̄ reseruent ipsi per se, sed magis, quod ad illos reflectantur species cognitionem facturæ. Illud postremo videretur quærendum nobis, vtrum semper intelligat anima, an & cesset quandoq;: ut videtur in ijs, qui profunde dormiūt, & in apoplexijs fortibus: quin immo sunt, qui putent cessare quandoque animam ab omni intellectione, non in his solū, sed etiam ex fatigatione multa. esse enim in confinio mediij sinus vermiformes

Phantasia: actus i qua cerebri parte fit.

Imaginari volentes: fōtem cur contrahunt.

Intelligendi actus i qua parte fit.

Memorari volentes: cur scalpamus posteriorem cerebri partem.

Intellectus fit in medio sinu.

Nū anima semper intelligat, an quandoque cesset ab opere intelli gendi.

adiectiones vocatas, quæ sese & contrahere solent, & protendere: quoties autem C
 contrahuntur ipse laxari, aperiariq; sinum vltimū, ac tum reflecti species ad mediū,
 & fieri intellectionem: quoties vero protenduntur, constringi concludiq; sinum
 illum postremum, viamq; speciebus claudi, & intellectionem cessare. Sed de his cer
 ti nihil dici potest. nam vermiformes illæ caruncula possunt quidem factæ esse, vt
 constringentes sese laxent sinum postremum, quo elucescant magis species, & me
 liorem intellectionem faciant, non tamen, vt producentes sese, claudant viam illā,
 & intellectionem tollant. hoc enim incertum est. similiter & incertum, vtrum pro
 funde dormientes, & apoplectici nihil omnino intelligant, ob id, quod dicere non
 possunt, quid fiat, quoniam non recordantur.

*De diversis
 hominū ge
 nijijs, studijs
 & inclinatio
 mo quib. ca
 piuntur, &
 delatantur.*

Verum enimvero ò amici, nolui equidem propter ea, quæ dicta sunt, quenquam
 male affectū fuisse erga animam, & intellectū nostrū, ut male forme sibi persuadeat
 de ipso: quando quidem nos de intellectu agentes ita illum commiscuimus corpo
 ri, vt non aliud habere esse videatur, q̄ quod & phantasia habet, & communis sen
 sus. quippe male sentire de ipso propter hanc causam haud certe equum est, quo
 niam non eas intellectus operationes impræsentiariū sumus profecuti, quas exer
 cet in composito corpore, toti communes. vtrum autem præter prædictas propriā
 ipse operationem habeat, & quæ sit, nostrā quidem exultauimus non interesse
 nunc querere. Operæ precium tamen arbitror, si & hoc quandoque inquiratur à
 nobis: verum nō hodie nec à me, qui sat oneris sustinui hæctenus, sed negociū hoc
 pertinere ad hunc Fracastorium censeo, aut die crastina, aut in CAPHIJS suis. hæ
 ctenus. n. auditor tātum fuit. æquum autem videtur, vt & ipse quandoq; loquatur.

Quæ cum dixisset, oēs in me conuersi ore vnus lata sententia eū esse me de
 clarauere, ad quem negocium hoc de anima, & intellectu spectaret: ageretur autē D
 in Caphijs meis. quibus ego quum multa in mei excusationem adduxissem de tanta
 re, à nullo tamen auditus dixi me in Caphijs cōsulturum Genium meum, qui me
 cum illic esse solet: & nisi ipse retraheret, negocium profecuturū me fore. quibus
 dictis in solem cōuersus Turrius, qui iam inclinare videbatur, satis, inquit, ò magni
 amici hodierna die factum arbitror, & prouinciam de intellectione, quæ mihi de
 mandata fuerat, satis pro tempore expeditam esse, & opus omne nostrum peractū,
 si vnum prædictis addiderimus, quod superesse videtur. est autem hoc, vt Bardulo
 nis problemati satisfaciamus, vnde primo enata sermonum tantorum occasio fuit.
 quapropter, si placet, iam & poetæ, & philosophi naturam constituamus, ut videam
 us, quo pacto contigerit, ut locus vnus alium poetam, alium philosophum effecit
 se potuerit. obiter autem, & aliorum quorundam naturas & Genios referemus: &
 & cur alij mathematici, alij oratores, alij musici, alij pictores, & sculptores, alij
 scurræ eudant, & id genus. Ergo, sicuti inter animalia omnia, quæ membris, &
 figuris, & qualitibus diuersa sunt, diuersa quoque & illa sunt, quæ vnum quod
 que potest, & ad quæ est natum: ita & inter homines, quod & ipsi inter se diuersi
 figuris, formis, qualitibus sint, diuersa quoq; & ea sint, ad quæ vnusquisq; est na
 tus, & præstat. quæ inclinationes naturales dicunt. vnde alij natura philosophi sunt,
 alij poetæ, alij mathematici, alij oratores, alij musici, & sic de alijs. quo uero sigilla
 tim nature istorum consistant, difficile quidem est exacte dicere, & nosse. si tamē in
 Philosophi
 natura, &
 diuersitate.
 vniuersum quædam dicatur, non ab re fore arbitror. ergo philosophi natura sunt,
 qui apte possunt & vniuersalia facere, & obseruare, nō publica tantū, sed & abdita
 quoque

A quoque atq; in ijs maxime gaudet. qua de causa & admirabundi maxime sunt. admirari. n. solemus valde noua, & magna. in abditijs autem semper magnitudo quædam est, maior autem in ijs, quæ nobilita per se sunt. vnde, & ijs quâ potissimâ gaudeat, causas etiam illorum solent inquirere, qui philosophi sunt, atque in hoc præcipue natura philosophi est, quæ abditorum causas maxime amat perquirere, propter quod & natura cogitabundi sunt, & taciturni, in quibus non nihil potest melancholia. ijs autem sedes illa, in qua præcipue intellectus viget, in sinu medio quam optime disposita est, & capax, & vigens. Poetæ vero his valde proximi sunt, & non dissimili tenentur genio. nam & ipsi valde admirari solent, siquidem magnitudinibus, & pulchritudinibus rerum capi consueverunt: ut Naugerius monstravit. in magnis autem discunt & in ijs delectantur. vnde & poetarum multi philosophi etiam magni fuerunt, sicuti & philosophorum multi simul poetæ fuerunt. differunt autem in hoc, quod, qui magis philosophi natura sunt quàm poetæ, in inquisitionibus causarum plus insistent, & magis gaudent: qui vero magis poetæ sunt, quàm philosophi, in pulchritudinibus rerum capti magis, amant imitari illas, & explicare, nec pati possunt quicquâ pulchri, & decoris deesse rebus. propter quod, si forte desint, illa addunt ipsi, & fingunt, & quodammodo res perfectas gignunt. vnde poetæ quasi parere gaudent, philosophi intra tenere factum. vnde philosophi ad sciendum magis nati sunt, minus ad imitandum: poetæ vero ad imitandum magis. si qui vero æqualiter ad utrumque sint apti, hi & philosophi simul & poetæ sunt. Inter philosophos uero alij causas, & substantias rerum quærere amant, qui proprie philosophi sunt: alij rationes quorundam accidentium quærentes in ijs maxime versantur, quales sunt numeri, & figuræ, & in vniuersum quantitates. atque hi imaginatione plurimum pollent, & ea parte, quæ in interiori cerebro est. quare & calidam illam habent, & capacem, & bene conseruatiuam. vnde & optime imaginantur, ut sese res habent in totis suis, & inter se. diximus aut vnumquonque in ijs gaudere, quæ apte potest obire. quare hi maxime gaudent ea cognitione, quæ in imaginatione consistit, ac mathematici appellantur. Musici vero sunt, qui ea pollent imaginatione. quæ circa sonos versatur, quemadmodum mathematici ea, quæ circa quantitates. vnde, & quia pollent imaginatione sonorum, iccirco est gaudent plurimum sonis. habent aut purgatissimas aures, & vocis instrumenta idonea. At oratores natura sunt, qui sermone plurimum valent. dico aut sermonem, non, qua vox est, & sonus, sed quæ in alios potest per significationes rerum. habent autem hanc facultatem, quibus & memoria est dicendorum tenax, & instrumenta illi memoriæ seruentia comoda: amplius & copia uerborum, & delectus, & gloria quædam popularis. Scurræ autem & faceti in eo conueniunt, quod utriusque argutijs gaudent, & obseruant similitudines rerum, & adducunt: è quibus maxime illæ delectantur, quæ apte, & concinnæ sunt. utriusque igitur finis est delectare, & risum mouere per arguta, sed hoc interest, quod scurræ ex vilibus, & inuerecundis id assequuntur tunc gestibus, tunc dictis, faceti vero ex decoris. Videte, quod diuersæ sunt hominum inclinationes, & quam uaria sunt ea, quibus capimur, & delectamur, quæ penè infinita sunt. Vt ergo ad tuum problema Bardulo reuertamur, ego quidem, cum hæc in loca primum venissem, quod philosophus quodammodo vel à natura, uel ab educatione talis factus à philosopho patre & fratre, quasi natus in gremio philosophiæ, simulac & vastos hosce montes miratus fuisset, & quæ varia hæc terra esset, quam

Poetarum
genius. &
natura non
multum dis
uersa est
à natura
philosophi.

Mathema
tica cuius
sine dispo
sitionis.

Musici qua
les nam uer
sunt.

Scurræ, &
faceti qui di
cantur.

TYRRIVS SIVE DE INTEL. LIB. II.

habitamus, cepi statim ab ea admiratione perquirere, quæ causæ has tantas terrarum moles istuc sustulissent. cumque vidissem quandoque istuc mare ipsum fuisse, & primum montes hosce aggerasse, rursus in alias admirationes, & alias inquisitiones incurri. quarum illa prima, & maxima fuit, quo pacto recessisset istinc mare; tum & ex hac rursus in alia correptus, tandem in eam taciturnitatem incidit, ex qua tu primum excitasti me. Naugerius autem, quod poeta is est, quem noscimus, paucis quidem, aut nullis ex antiquioribus cedens, ubi has solitudines inspexit, ubi tantum silentium, ubi nemora, & luci, loca Dijs syluestribus habitata, tū orientem solem omnia collustrantem vidisset, tua mugitus quosdam resonos boum audisset, recordatus & pastorum Arcadię, in quamdam & ipse admirationem incidit, sed dulciore, & quæ cōtineri non potuit. primum cepit paupis occinere: mox excitato genio poetarum ex pugillari Maronis incum furorem incidit, qui sæpe solet poetas vexare. Sed nos iam multum fuimus euagati: & multa diximus de intellectione, & ijs, quæ animos nostros impellunt. tempus est diem claudere. & Dij rogandi, vt partem hanc, quæ intelligit, si non optimam, at saltem incolumem præstent.

HIERONYMI FRACASTORII

FRACASTORIVS, SIVE DE

ANIMA, DIALOGVS.

Ad Ioannem Baptistam Rhamnusum.

ERACTIS de intellectu fermonibus RHAMNVS I
Optime Baldo discessimus, ac sub vesperā in CAPHIOS
nostros peruenimus, qui mons non procul ab radicibus Baldi
inter Arhesim, & Benacum iacet. Illum autem Naugerius dul-
ci quadam memoria salutauit, quod Caphios in Arcadia recor-
daretur à Theophrasto similiter appellatos fuisse. Ergo illic
trāfacta nocte, serenissima dies cum illuxisset, placuit vicinum
De animā humane qd dicitur, im- mortalitate, ac excellētia sup omnia à primo opifice Deo creata.

in castanetum secedere, vnde prospectus placidissimus in subiacentem Benacum late patebat. Hic ergo, vbi & lacum ipsum, & beatam Catulli peninsulam salutauimus, sub alta castanea cōsedimus. At Naugerius in me cōuersus, Num, inquit, Fracastori cōsuluisti genium tuū, quid te ille iubet facere exijs, quæ in Baldi recessibus promissisti? Cui ego, Consului equidē, sed ille neq; retrahere, neq; multum impellere me videtur. Prosequar tamen mandatū mihi negotium de anima, vt moerem vobis, vt par est, geram. sed ipse optarim, si ita & vobis videtur, vt Lyricen noster non ad recreandum fessos, vt superioribus diebus est factum, sed ad incitā dum B fegnes præcineret aliquid. De anima enim nostra cum simus habituri sermonem, in quam videtur musicalatentem, nescio, quam vim & consensum habere, aptequidem fiet, si aliquantisper nunc excitetur in nobis. Igitur, puero cū significasset Naugerius, vt caneret, ille accepta temperataq; suauiter cythara, vocem in istæc soluit.

*Netimeas Troiane puer, quod in arduatantum
Tolleris à terra: quod rostro, at que vnguibus vncis
Te complexa ferox volucris per inania portat.
Audisti ne vnquam sublimis nomen Olympi?
Audisti ne Iouis, tonitru qui fulmina torquet,
Qui pluit in terras, cui templa arasq; dicatis
Vos homines, taurosq; inua mactatis in Ida,
Quiq; etiam vestri est, si nescio, sanguinis author?
Ille ego sum. non te hac volucris, sed Iuppiter est, qui
Haud præda captus, chari sed amore nepotis
In summum amplexu inuacuo te portat Olympum:
Astra vbi tot spectare soles, vbi pulcher obit Sol
Ortusq; occasusq; suos, vbi candida noctes
Currit Luna nitens, auroram Lucifer anteit.
Hic ego te in numero superum, domibusq; Deorum,
Vt vbi perpetuum, felix vbi degitur atas,
Aeterna & semper viridis florensq; iuuenta,
Consistam: equalemq; annis pubentibus Heben*

Officijsq; dabo comitem, qui pocula nobis

Leta ministraretis .reliquum caelestibus una

Astragalus choreisq; diem exercere licebit.

Pone metum dilectæ Ioui, melioraq; longe

Prospiciens, charam puer obliuiscere Troiam :

Ne ve Deum teiam, & Diuorum regna petentem

Vlla canem, aut Ida nemorosa cura sequatur.

*Qui de mi-
ria dignum
aliquid me
dicari volue-
rit, humilis
non durus,
tum ad di-
uina electus
sui oportet.*

Hæc cū cecinisset puer, laudatusq; à nobis fuisset, Quàm bene auspicato, inquit, à amici videor negotium hoc nostrum aggredi. Nā certe è pueri huius carmine mihi sum visus raptum illum audire, quem sæpe solet Deus optimus animorū nostrorum facere. quod faustum felixq; auspicium sit nobis. Verum de animo nostro cū futurus sit hodie sermo, præparandus prius ille est, vt de seipso verba audiens bene recteq; audiat, atq; ijs assentiat, quæ de dignitate illius enarrabūtur. preparatio autem hæc in primis essentialis debet. vt humilitatem quandam infusamur, ne forte per suadeamus nobis de diuinis posse iudicium exactū facere. Deinde, vt & duritiam seueritatēq; illam vel stoicam, vel etiam Peripateticam exuamus, vt nihil velimus admittere, nisi, quod ijs rationibus assertum comprobaturq; fuerit, quas demonstratiuas cōsueuimus appellare. In omnibus enim illas expetere iniustum profecto est. Præterea, qui de humana Anima, & illius natura recte audire volet, ad eas animas, oportet, vt animaduertat, q̄ cœlestes orbes regitat, & tāta moderatione conuoluunt. His si præparati hodie erimus, & ego bono animo, ita meo genio mihi persuadente, mādatā prouinciā aggrediar, & vos iucundissime audietis, assentietisq; nobis. Verū hæc in inquisitione nostra ego comitē mihi dari velim: & si pro desiderio eligi pōt, equidē Rhamūdū hūc Turriū opto, ac deligo. Nā & ipse hæctenus semper auditor **D** fuit, & his in inquisitionibus vim illi non parua esse, & ingenium quasi dæmonicū noui. Laudauere oēs opinionē, & ipse etiam Rhamundus à cūctis rogatus assensit.

*De anima
quod dicitur
quod undā phi-
losofhorum
placita.*

F. De anima igitur nostra à amici inquisituri, qualis nā sit, vtrum æterna, & immortalis, an nō, videmur quidē nō recte id posse exequi, nisi prius de ipsa quæramus, quid sit. nō quidē, q̄ nouā aliquā de ipsa rationē assignare putemus, sed magis cum multa, & valde diuersa à patribus nostris tradita de illa sint, nūc inter nos cōstet, qd potissimum recipiendum sit nobis. Videntur autem, quicunq; audiūt nomen Animæ, principium quoddam vitæ intelligere in his corporibus, quæ viuere dici solēt. Nam & viuere illa dicimus, cum animam habent, nō viuere autem, cum illa carent. At vero viuere solū illa videntur corpora, quæ organica appellantur: & illa quidem nō omnia, sed solū, quæ à natura sunt talia. Nam, quæ ab arte sunt, vt cytharæ, & domus, & alia id genus, nō dicuntur viuere. Sunt autem organica corpora, quæ, cum è dissimilariibus cōstent partibus, tanto tamen & tam miro consensu, atque artificio cōstituta sunt pro certo fine, & operationibus obeūdis, vt viuere illa dicamus, cum obire illas possunt operationes: quales plātę sunt, & animalia. Simplici vero corpora, vt elementa, tamen si operationes suas faciunt, nō viuere tñ dicimus. Similiter nec ex mixtis illa, quæ nullam habēt organizationem: aut, si quam habere videntur, casu quodam acquisitam habent, non per se, & à natura intentam ad certum finem.

*Stoicis
quod dicitur
quod dicitur
quod dicitur
quod dicitur*

*Tria sunt
organicorū
genera.*

Tria autem corporum organicorum videntur genera. primū est vniuersum ipsum, quem mundum dicimus: aliud vero cœlestes orbes: tertium plantæ, & animalia. Quod enim mundus ipse organicum quoddā corpus existat, manifestū est ex eius partibus,

partibus, quæ cū dissimilares sint, tum tanto artificio, tanto inter se consensu constant, ut nihil sit, quod maiorem admirationem præbeat, si officia earum, si famulatum, si nexum, & ordinem conspiciamus. Quare & hoc vniuersum, tanquam animal quoddam perfectissimum, viuere, & anima sua regi, atque agitari maiores nostri omnes ferè dixerunt: ac multa quidem de mundi anima theologizantes academici tradidere. Quam rem elegantissime poeta noster notauit: cum scripsit.

Principio cælum, ac terras, camposq; liquentes,

Lucentemq; globum Lunæ, titaniaq; astra

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Anima mundi.

Theologi vero nostri de his exactius, & diligentius scripserunt. Quæro & cælestes orbis organica quoq; sint corpora, manifestum est, quàm ipsa cū dissimilibus cōstāt partibus, alijs q̄ de dēfioribus, alijs rarioribus, & magnitudine, & ordine, & situ differentibus: uerū cōsensu tāto, tā mira uirtute ad certos fines, & operationes cōstitutis, ut omnia, q̄ in uniuerso sunt, corpora inde gubernentur. Quæ uero eos orbis agitat, & regit, Anima ipsorum est, quā Philosophi intelligentiā & mentē uocant. non est autē hæc mens, mundi anima, sed particularis quædā natura, quæ & esse, & uirtutem recipit à mūdi anima, operatur autē secundū illā, quam recipit, uirtutem.

Tertium uero organicorum corporū genus sunt plantæ, & animalia, in quibus similiter animæ suæ principium sunt uitæ. uerum, multa in his cum concurrant ad operationes eorū, dubitatio maxima semper fuit, quodnā sit hoc uitæ principium. concurrunt autem ad operationes eorum, compositio in primis tam mira: deinde temperatura seu complexio delicatissima: tum & harmonia quædam siue consensus partium, & ipsius compositionis, ac cōplexionis: nec non & uirtus quædā, & facultas, quæ ex utrisq; resultat. porro adsunt & uocati spiritus, seu naturalis calor, qui ubiq; diffusus omnia uidetur facere. ac postremo est forma ipsa, & substantia totius corporis, à qua prima, ceu à fonte, dependēt omnia alia, quæ in his corporibus sunt. Horum igitur aliquid oportet esse: principium illud uitæ, quod uocamus animam. At si uere nonnulli, qui putarint miram illam compositionem & organizationem, non sine tamen complexione, animam esse. Alij complexionem ipsam existimarunt principalius esse animam, sed non sine cōpositione: qualis Andronicus fuit, quem Galenus commendat. Sed certum neutrū horum uidetur mihi anima esse posse, sed animæ magis instrumenta, & causæ, sine quibus anima non operetur. Siquidem de ratione animæ uidetur, ut in primis esse, quod habet corpus, ab anima recipiat sua: ut de anima mundi, & cælestium orbium diximus. deinde, ut agitatio tota, & uis, q̄ in corporibus uiget, ab illo principio pendeat, & emanet: ac demum, ut ab eo conseruetur corpus in esse suo, & regatur. quæ certe nec compositio, nec cōplexio habent. nam, tamen si uidentur formam tempore quodammodo præcedere, ut pote dispositiones, simpliciter tamen non præcedunt, sed in hoc tantū, & semper uirtute formæ agūt, quicquid agūt, aut huius quæ fit, aut alterius. Porro nec esse dāt rebus, nec per se conseruāt, nec regunt: nisi quis putet qualitates esse formas rerū substantiales, quod dici non potest. Similiter nec earum harmonia & consensus esse anima potest. siquidem relatio quædam est harmonia, nec principium agēdi per se est, nisi forte, ut causa, sine qua non. uirtus uero, quæ ex ijs resultat, aut accidens quoddam est consequens alia, aut idem re cū subiecto, in quo est. quare nec ipsa anima dici potest.

Complexio. Et partium organicarū dispositio, nō anima, sed animæ uirtus instrumenta ad eorum opera obeisda sunt.

Ipsi spiritus anima propter sus nō sunt.

Relinquitur,

Relinquitur ergo animā esse aut spiritus ipsos, seu calorem naturalē, aut formā, quā substantia est corporū. sed certe spiritus & ipsi instrumentū magis animę sunt q̄ anima. primū quidē, quia, ijdem spiritus, qui in femine sunt, remanent & in organico factō corpore. at in femine nō erant anima, qm̄ non uiuit semen nisi potentia. neq; ergo anima fiunt in factō corpore organico, sed aliud quid uidetur accessisse, quod anima sit, & à quo animatum iā dicatur corpus. Pręterea vel spiritus partes sunt animati corporis, vel illi tm̄ adiacent. at partes per se esse nō possunt, quia animati non sunt: nec nutriūtur proprie, nec crescūt, sed solū per p̄bulū multiplicātur: nec itē sentiunt, nec intelligunt. quare in his nec vegetatiua cōsistit anima, nec. q̄ sentit, & intelligit. si igitur partes per se nō sunt animati corporis, sed adiacent solum, anima certe nō erunt, sed animę instrumenta magis: cuius signum quoq; est, q̄ factis sensationibus, & imaginationibus in partibus, q̄ animatę sunt, & sentiunt, & imaginantur, mouentur statim & ipsi modo huc, modo illuc, quō expedit, & bene est, cui instrumenta alteri famulātia. Si igitur neq; cōpositio, neq; cōplexio, neq; harmonia, nec uirtus, q̄ ex his resultat, nec spiritus anima sunt, relinquitur formā ipsam, q̄ est substantia corporis, esse animam. Quapropter maxime laudāndus est Aristoteles, qui animā dixit esse actum corporis phisici, organici, potētis uiuere. Verū, cū duplex sit formę ratio, altera, per quā corpus distinguitur ab omni alio, altera, per quā vis quędam, & agitatio in totū emanat, & pendet, quę propria est animę ratio, Aristoteles quidem uolēs animę naturā, & rationem explicare, entelechiam uocauit: quā alij agitationem continuam, alij actum transtulere. est enim anima propria forma corporis organici, naturalis, uiuētis, sed quatenus influit vim, & agitationem in totum. primum enim tum esse dat, tum cōseruationem continuam. per ipsam deinde fiunt attractiones similibus, aggenerationes. & alimenta qualitates in uirtute illius alterāt, miscēt, collocāt, formāt, figurāt, ut bene est. cōtrahuntur mēbra, distenduntur, sentiunt: spiritus varia exercent. & tādē progressiones animalitū, generationes feminum, & dē mū similibus organizationes, q̄ omnia fiunt in uirtute animę & forme per eam vim, quam à mūdi anima, & à Deo certā & nunquam erratē recipit.

*De unitate
corporis or-
ganici, &
eius forma.*

Sed habet ōm̄nici dubitationē non paruam, quod diximus, animam esse actum, & formam organici corporis, naturalis, uiuentis. Videntur enim organica hęc corpora nō esse vnum quid, sed ex diuersis constare, ex quibus non possit fieri vnū per formam vnā. Nam os quidem, & caro, & neruus, & alia uidentur formis distare: & magis conuenire os hominis cum osse bouis, & equi, q̄ cum carne hominis & neruo. Si igitur non est una forma in organico corpore, quomodo anima erit actus, & forma eius? Ad quam difficultatem aliqui dicunt formam esse unam quidem, sed ut 2 genere. Nam, quāquā caro, & os, & neruus forma ultima, & specie differant, genere tamen conueniunt ē mixtione quadam communi elementorum, per quam omnes hęc partes & nutriuntur, & trahunt, & expellunt: sicuti equus, & bos, & homo genere quidem unum sunt, speciebus uero differunt. Alij dicunt in omni organico corpore semper esse partem, quę principalis est, propter quam alie factę sunt, & quę illas regit. ut in animali neruus, & membrana, q̄ per se sentiunt, primę & principales sunt partes, ut declarauit Turrius frater: alie uero, etsi nō sentiāt, factę tñ sunt propter sensitiuas, & illis ministrant, ac ab ijs reguntur, & uiuunt. quinimo & quedā sunt partes in organici corporibus, q̄ non solum non sentiunt, sed nec nutriuntur etiā, ut ungues & dentes, seruiunt tñ, & per alias permanentiam habent. Eandē igi-

Aturanimam, & formã non necesse est esse in toto organico corpore, sed satis est esse in principali parte vnam, dum illa vitã det toti. quare animę definitionẽ ita esse accipiendã, vt anima sit prima, & principalis entelechia & actus corporis organici, naturalis, per ipsam viuientis. Veruntamen, nisi nos fallimur, nihil prohibere opinamur, si dicamus vnã & eãdem formã esse in organico corpore, nõ quidẽ in omnibus partibus, sed in scipuis, & q̄ pro vita sunt necessarię, nõ quã ad bene esse sunt à natura data. Principales si quidem partes, quanquã plures sint, sunt per cõtinuationẽ vnũ. omne enim cõtinuum est vnũ. Continuatio vero illarũ, est per apparentiã non videtur, est tñ per existentia natura mirando quodã artificio continuante partes secundũ extrema, quibus sese cõtingunt. Neq; n. neruũ, aut carnẽ immediate ofsi cõiungit, sed cartilagine mediãte, q̄ sensim in os trãsit ab vna parte, sensim in neruum ab alia: ita & in alijs fit, quod maxime in primo natis est videre, quibus omnia adeo mollia, & tenera sunt, vt posim cõtinua fieri refractis extremis, q̄ sese cõtingunt, atq; hoc pacto de parte in partẽ cõtinuatõ fit, licet vltima & valde distãtia videant plurimũ distare. Conuenientia igit ofsis hominis cũ ofse bouis, & equi nõ est maior secundũ rẽ, & essentiã, q̄ cum neruo hominis, & carne, sed solum secundũ apparentiam. Sic enim & os cadaueris magis conuenire cũ ofse viuientis videtur. Siue igitur vere cõtinuẽ sunt parte: dissimilares in organicis corporibus, siue non vere, sed à principalibus ratio animæ sumẽda est, ita quidẽ videtur existimãdũ esse de anima.

De quã iam quærendum, qualis sit, non quidem ea, quæ vegetat tantũ, & sentit, constat enim hæc ex mixtione elementorum consurgere, & cõditionem eorũ scqui, sed de illa, quæ intelligit, & sapit, quærendum est, vtrum & ipsa eodẽ consurgat modo, & intreat: an aliam, & diuiniorem originem habeat, & incorruptibilis sit, atq; æterna. *De anima immortalitate.*

B Quoniam vero in his sermonibus, qui in Baldi recessibus habiti sunt, triplicem Turrius intellectum faciebat: vnum, qui nec intellectus dicitur, nisi potentia: alium, qui passius dicebatur, & singularium erat: tertiuũ vero, qui agens appellabatur, & erat vniuersalium factius, & circa illi, qui passius dicitur, negociabatur: & hic solus æternus ponebatur propter vniuersalia, cũ quibus vnũ sit, nos quidẽ nũc hæc æternitatẽ non quærimus, nec an anima intellectuã sit hoc pacto immortalis. æternitas enim hæc sophistica quodãmodo videtur mihi, & extrinsecus, ac per accidẽs factã. sed quærimus magis, an secundum se forma illa, quæ est anima, & primo in potentia est ad intellectiõnem, mox actu intelligit, & vniuersalia recipit, æterna ipsa per se sit, non per vniuersalia, quæ recipit. Atq; ego quidem, quando non solum ea pietate, quam debemus erga Deum, & erga nos ipsos, ita semper fui per suasus, vt diuinus, & immortalis sit intellectus in nobis, sed ijs etiam rationibus, quas humanitus habere possumus, nunc quoque, quantum in me erit, partẽ hanc tueri, & comprobare conabor. Qua de causa tibi Turri, tuoq; Dæmoni libertatem omnem de, non solum interrogandi me, sed respondendi, & opponendi, quęcunq; videbuntur tibi. R.H. Generose quidẽ Fracastori, verum de me ita te & alios accipere velim, vt nulla in primis sim taciturus eorum, quæ ad tantæ rei inquisitionẽ conducãt, siue interrogare, siue respondere, siue opponere contingat. sed ea omnia ita esse accipiẽda volo, vt non tanquam astruentia, quid ipse sentiam, dicta sint, sed magis vt postula quędã, ex quibus videri possit, quid consequatur. Sed tu rem Fracastori, quãdo lubet, aggredere. F. Aggrediar igitur, atq; initium inquisitionum nostrarum à fine hominis, gratia cuius est factus, auspicabor. Qua de causa, si & altius paulisper exordiamur,

Anime immortalitas sophistica.

Angeli, & Ictus vnus et idẽ sunt sp. subtilitas ipsa, ad quam creari sicut

diamur, nō ab re tamen, nec iniucunde, haud ingrater ferēs. R H. *mirime quidem,*
 immo q̄ *gratissime.* F. Illud igitur Turri mihi in primis edicito. Cum magnus rerū
 cunctarū pater, atq; op̄ifex Deus vniuersum hoc, quem mundum dicimus, artifi-
 cio tanto esset ab æterno fabricaturus, nōne putas cōueniens fuisse, vt in eo naturā
 aliquā faceret, quē & artificium tanti operis, & ipsum etiā artificem atq; authorem
 cognosceret? R H. Conueniens quidem videtur. F. Duæ igitur naturæ cum essent
 in vniuerso futuræ, altera eorum, quæ incorporea dicuntur, altera eorum, quæ cor-
 poreæ, nōne putas & illud Deum maximum voluisse, vt in vtriusq; ea esset natura, q̄
 authorem tanti operis posset dignoscere? R H. Et hoc quoq; existimandum est.
 F. in ea igitur natura, quæ incorporea est, fuere illæ mentes, quas alij intelligentias,
 alij angelos vocant: in ea vero, quæ corporea est, fuit homo solus. Nonne ita tibi vi-
 derur? R H. Maxime quidem. F. Cum igitur vtriusq; naturę dedisset Deus, vt ipsum
 posset agnoscere, putandum ne est ob id eam cognitionem dedidisse, vt ab ijs lauda-
 retur, aut esset admirationis: aut magis, vt nature illę Deum cognoscendo ipsum con-
 tēplarentur, amarent, colerent, atq; imitarētur? R H. Hoc certe magis putandum
 est. neq; n. egebat Deus, ut à quoq̄ laudaretur, aut esset adm̄iationis: sed magis illius
 bonitatis iatererat, ut omnia faceret bona, & præsertim, quæ ipsum erāt cognitura.
 F. Ita certe. sed & illud dic mihi, in ea cognitione, quæ de Deo habetur, esse ne pōt
 felicitas ulla, & beatitudo? R H. Immo maxima, si perfecta habeatur cognitio. F.
 Hęc aut felicitas, & beatitudo talis ne est, vt cōmunicari à Deo possit? R H. Quid
 n. si ipsi placeat? F. At placere debet, si bonus est. est autem non solū bonus, sed &
 optimus, & liberalis etiam eorū, quæ possunt communicari. quam ob rem & beati-
 tudinē, quę in ipsius cognitione cōsistit, cōmunicandam fuisse statuendū est nobis.
 R H. Videtur. F. At, si ita statuamus, dicendū nobis erit illi naturæ cōmunicandā
 fuisse, quæ cognoscitiua facta fuerit. R H. Vtique. F. Igitur, cū talis factus fuisset
 angelus, atq; homo, dicamus primo quedā pauca de angelo: mox & de homine dice-
 mus. Si igitur à te petā, nūquid felicitas illa angelo fuerit à Deo cōmunicanda, quid
 dicēs? R H. Quo pacto dicis cōmunicandam fuisse? nonne illam communicauerat
 Deus angelo, ubi incorporeum, & intelligentē fecerat? quid illi deerat, ut beatus es-
 set in ea cōgnitione, quæ de Deo habetur? F. Multum profecto deerat Turri, qm̄
 omnis natura, quę aliud à Deo est, infinita quadam imperfectione à Deo distat.
 Quare omnis cognitio illius, si ad Deum cōparetur, imperfectissima est: in qua bea-
 titudo esse non potest, nisi maiori quadam donetur. R H. Durum quidē Fracastori
 videtur, quod dicis. Nam, etsi angelus rursus maiori aliqua perfectione, & cogniti-
 one alia donatus fuisset, illa tamen adhuc Deo cōparata imperfectissima erit. Quare
 aut in infinitum eundem erit, aut & in prima cognitione stare poterimus, quæ suf-
 ficiat pro beatitudine. F. Apposite quidem Turri addubitas, verum nec prima co-
 gnitio talis est ad consequendam felicitatem, nec in infinitum est abire: quam rē ita
 oportet accipere. Omnes quippe naturas, quas in conditura vniuersi fecit sapien-
 tissimus Deus, tales quidem fecit, & eatenus perfectas, quatenus cōueniens erat, &
 decens ipsi vniuerso. Igitur natura angeli, cum perfecta quidem esset, quantum ad
 vniuersi rationem pertinebat, ad Deum uero cōparata, & quantum ad consequen-
 dam felicitatem opus fuerat, imperfecta, & non capax eius beatitudinis, grauiā qua-
 dā in dignitate fecit, quam Deus optimus ex infinito suo esse, cui vult, & quando
 vult, largi si potest, & solet. Quare natura angeli, cum longe abesset ab ea perfectio-

*De Angelo
 rum beati-
 tudine.*

Ane, & cognitione, quæ requiritur ad beatitudinē, qua partē nō attingebat ad Deum errare plurimū, & falli poterat, nisi gratia quadā, & Dei manu adiutus fuisset. quam ob causam nec in infinitū est abire, sed standum in certa perfectione: siue illa, quæ ab initio data fuerat, siue alia. Verum, quæcunq; illa sit, gratia adiutam oportet esse, si peccare nō debet, & falli, sed beatitudinem consequi. Placet ne igitur, vt constituamus naturæ angeli non satis fuisse perfectionē illam, qua per se factus fuerat ad consequendam felicitatem, sed gratia indignisse? R. H. Nihil quidem prohibet, ne ita constituamus. F. Vide igitur Turri. duo hæc tenus posita sunt à nobis, primo felicitatem fuisse cōmunicandam angelo, deinde & gratiam elargiendā. Iam igitur & de homine dicamus, qui similiter à Deo fuerat factus, vt ipsum cognosceret, cognoscēdo autē, vt de angelo dictū est, amaret, coleret, atq; imitaretur. Si igitur & de ipso à te petam, nunquid felicitas illa, quæ in Dei cognitione consistit, atq; ab ipso libentissime communicatur, ipsi etiam homini fuerit comunicanda, quem admodum & angelo, quid respondebis? R. H. Quid, si in homine hoc negemus? F. Ad oportet bit rationem afferre, cur angelo id concesserit, homini autem non. R. H. Ob id fortasse, q̄ homo caro, & terra est, angelus vero incorporeus, & Deo similis. F. Nonne tamen diximus infinita quadam imperfectione distare à Deo angelum? R. H. Dictum est. F. Si igitur & homo Deo comparatur, nonne & ipse infinita quadam imperfectione à Deo distabit? R. H. Vtique. F. Non ergo magis distat à Deo homo, q̄ angelus, si imperfectionem spectemus. In infinito enim non est magis, aut minus. Si igitur non obstitit angelo infinita imperfectio, qua ratione datum est angelo beatum fieri posse, eadem & homini dandum fuit. Idem enim in vtroq; firis, & ratio concedendi. R. H. At quis modus erat in homine? nunquid viuo daretur ea felicitas, an mortuo? F. Et viuo quidem, & mortuo. R. H. Mira dicis Fracastorij. F. Mira quidem. sed statuamus hoc primum, ita homini dandam fuisse felicitatem, sicuti & angelo, si modus esset in homine. Placet ne, vt ita statuamus? R. H. Nihil prohibet. F. Modus ergo, quo dari posset ea felicitas homini, nec ignotus Deo erat neq; difficilis, si hominis animum immortalē, atq; æternum fecisset, & naturæ parte eiusdem cum angelo. Sic enim, vbi separari contigisset à corpore, eodem modo beatus fieri, quo & angelus, & per eandem gratiam poterat. immortalē autem in homine facere animum vel facillimum Deo erat, qui & æternos cælos, & alia multa fecerat, & omnia potest. Hoc ergo pacto alteri parti, de qua dubitabas, satisfactum existimo. quo scilicet modo mortuo homini poterat ea felicitas dari.

Nunc de altera dicamus, quo & viuo concessa fuerit. Verum, qui t̄m gratiæ habiturus esset, vnus t̄m ex omnibus hominibus fuit, is scilicet, qui perfectissimus omnium futurus esset, quiq; eā obiturus operationē, q̄ potest in ea specie perfectissima esse. talis autē est vita illa, quæ spiritus vita dicitur, in qua nihil caro potest, sed spiritus t̄m vivit, & Deo similis sit. Eiusmodi autē hominē in humana specie fore oportebat, tū quia in omni specie vnū inueniri necesse est, quod perfectissimū in illa sit, & perfectissimā operationē obire possit: tū q̄, si hic nō fuisset, felicitas illa, quæ dāda fuisse homini, dari vllō pacto nō potuisset, ne etiam mortuo. Nulli enim mortuo datur, qui uiuens, spiritus vitæ non vixerit: quod species hæc per se mereri atq; assequi nō poterat sine hoc, de quo loquimur, perfectissimo, & diuino homine.

De cuius hominis ortu, si me percūcteris, ego nihil aliud habeo, quod dicam, nisi quod quatuor modis imaginari possumus hominem fieri. Vnus est, si sine mare &

*De Homi-
nis duplici
felicitate.*

*De Christi
origine, ac
eius beatitudi-
dine.*

formis.

femina oriatur ex ijs feminibus, & principijs, quæ in sinu, & complexu elementorū sunt. *Alius est ortus à mare tñ sine femina, hoc est ex ijs principijs, & feminibus, q̄ iam in homine facta sunt: in quo & materia, & gignēs calor adest, nec quicquā deest, quod ad generationē cōducatur.* Tertius modus est ille, qui communis est & con-
 fuetus, ex mare & fœmina. Quartus vero est à fœmina tñ absq; mare. Tot ergo & non plures imaginari possumus gignendi hominis modos. At vero tres primi fieri quidem poterant secundum naturā, sed nullo pacto poterant cōuenire perfectissimo illi, in quo caro nihil posset. Omnes enim cū è facultate elementorū originē traherent & secundum materiā, & secundū gignentem spiritum, necesse erat, quod factum fuisset, naturā elementarem, & terrenā sapere: quæ per se imperfecta est, nec potest illam obire vitā, quæ necessaria est ad beatitudinem cōsequendā. Solus igitur quartus supererat modus: sed nec ille conuenire poterat secundum naturā pro gignēdo perfectissimo homine. Nam, quanquā forte è fœmina poterat materia cōmodo suppeditari, agens tñ & gignens nō aderat. In fœmina enim sola nō sunt ea principia, & semina, quæ gignere possint. Hunc tñ modum sapientissimus Deus elegit: atq; è purissima, ac sanctissima virgine materiam assumens, loco genitiui spiritus, qui deerat, sanctiorem ipse & magis diuinum spiritum indidit: hominemq; eum fecit, in quo nihil posset caro, nihilq; esset, quod ad terrenos impulsus incitaret. Siquidem oīa in eo perfecta a perfecto parēte fuerant data, pp̄ quæ & perfectissime uitā illā exegit, quæ spiritus uita dī. Hunc ergo Deus optimus, ut pote filium coessentialē sibi, & cōæternum, hoc uero modo hominem factum adgō amauit, ut sese illi cognoscendum perfectissime dederit: cognoscendum aut̄ non tñ per species, & rerum simulachra, ut ceteri cognoscunt homines, sed per substantiam propriā ipsius Dei, in qua cognitione beatitudo consistit. Hic ergo (ut ad rem nostram reuertamur) uiuens in Dei maximi cognitione atq; intuitu felicissimus semper fuit: ac eius uitæ, quæ spiritu fit, & exemplum, & caput, & magister fuit: è cuius meritis & nos alij promereri potuimus gratiā eius felicitatis, quam post mortem tñ cōsequi datū est nobis superflite animo, qui ob id immortalis est factus. Si igitur ratio hæc Turri de anima à sine hominis sumpta in suum ordinem redigenda est, ita quidem constituetur, ut primū conueniens fuerit in uniuerso esse naturā aliquam, quæ Deū maximū eius operis authorē nosceret: nosceret autem, non ut laudaret, aut ut admiraretur, sed ut amaret, coleret, & imitaretur, fieretq; illi similis. Hoc autē si datum fuisset, decens quoque erat, & Dei optimi bonitati conueniens reliqua etiam dari, quæ poterant communicari. Poterat autem perfecta cognitio, perfectus amor, & cultus, atque imitatio, & demum beatitudo. Quare & hæc communicanda fuere. Communicari autem ulli naturæ non poterant, nisi æternæ & immortalis aut secundum se totam, ut angelo, aut secundum partem sui nobiliorem, ut homini. Pars autem nobilior est animus, & intellectus. Hic ergo æternus, & immortalis est factus.

*Ratio secūda
 à hac à modo
 sumitur.*

Sed nos iam, quia in his multū sumus immorati, ad alia trāseamus, si placet. R. H. Placet quidem, quoniā res hæctenus bene acta uidetur. F. Pertranseuntibus igitur nobis ad alia tñ primis est statuendū, eorū, quæ mouentur, alia moueri, non ut hic sit eorum finis, sed ut quiescāt, quasi motus ijs accidat, & non per se inlit: alia uero moueri, ut moueantur, non ut à motu quiescant, quibus moueri per se inest, & (ut dicunt) essentialiter. R. H. Ita prorsus. F. Quæ igitur mouentur per accidens, ut scilicet quiescant, nonne omnia corruptibilia sunt? R. H. Omnino. F. Potes ne dicere,

A dicere, cur ita sit? R.H. Quid ni? qñ omnia hæc, quæ mouentur, vt mox quiescant, omnia vni aliquâ passâ sunt, & extra naturam propriâ sunt constituta. Vnde & ob id mouentur, vt acquirant id sibi connaturale, quo carent. Talia aut, quæ vim pati possunt, omnia corruptibilia sunt. F. Recte dicis omnia, quæ mouentur, vt quiescant, corruptibilia esse. Si ergo & conuersum proponâ, id est, quæ corruptibilia sunt, omnia moueri, vt quiescant, quid respondebis? R.H. Et hoc concedâ, quia corruptibilia omnia aut elementa sunt, aut ex elementis, hæc autem si mouentur, mouentur, vt quiescant. F. Vide igitur Turri: ex his sequitur, vt, quæ per se mouentur, hoc est, nō, vt quiescant, omnia sint incorruptibilia. si enim sint corruptibilia, dictum est corruptibilia omnia moueri, vt quiescant, quare, si aliqua per se mouentur, incorruptibilia esse necesse est. Itē & illud sequitur, vt si qua incorruptibilia sint, si mouentur, moueantur quidē per se vt scilicet moueantur, non, vt quiescant. Si enim, vt quiescant, dicas moueri, iā corruptibilia erunt per ea, q̄ dicta sunt. R.H. Sequi quidē videtur omnia hæc. Verum cū moueri multipliciter dicatur, (nā & quod generatur, & locū mutat, & alteratur, & quod intelligit, omnia moueri dicuntur) statuendū est à te, de quo motu hæc dicas. F. In omni quidē motu vera esse videntur, q̄ dicta sunt. In primis enim si motū generationis spectemus, materiā videbimus per se, & semper moueri, & modo hoc, modo illud fieri, & nunquā quiescere. eandē & æternā, & incorruptibilem esse. At si & locales motus consideremus, deprehendemus, quæ per se mouentur, & semper moueri, & æterna esse, quales cœlestes orbes videntur: reliquæ vero, quæ per accidens mouentur, vt quiescant, corruptibilia esse. Similiter, q̄ alterantur, se habēt. corruptibilia enim sunt, & mouentur, vt quiescant. R.H. Enimvero ita est. F. At vero & ijs motibus, qui spirituales dicuntur, idē est videre in ijs mē

B tibus, quæ se ipsas mouent, & intelligunt, tū & æternæ quoq; sunt. Quapropter cōstanter possumus in vniuersum statuere, q̄ per se mouentur, & iccirco semper mouentur, incorruptibilia esse, quæ vero per accidens mouentur, vt scilicet quiescant, corruptibilia. Tum & incorruptibilia per se moueri, & semper: corruptibilia vero moueri, vt quiescant. R.H. Videtur. F. His ergo sic cōstitutis ad animā nostram descendamus, eā dico, quæ intelligit, & vniuersalia speculatur: & videamus in quo genere eorū illā ponemus, quæ per accidens mouentur, vt quiescant scilicet: an eorū, quæ mouentur, vt moueantur, & per se nō quiescunt? Quid ergo videtur tibi dicendum? R.H. Ego quidem nullū horum asseuerare audeo. ponamus autē vtrumq; vt videamus, quid sequatur ex vnoquoque. ac primum, si placet, ponamus animam esse in genere eorum, quæ mouentur, vt quiescant. F. Ponamus quidem, sed nescio, quomodo recte ponemus. Si enim intellectus est omnia fieri, & nullam habet naturam, nisi quod potentia est, videtur quidem talis esse qualis, & materia se habet in generatione. Quare, sicut illa semper moueri dicta est, & semper perfici, semper perfecta esse, ita & intellectus eorum esse dicitur, quorum natura est, vt semper, & per se moueantur. Nullam enim differentiam habet aliam à materia nisi q̄ hæc omnia sit generatione, ille omnia in intellectu, q̄ generatio quæ dā est. Præterea, si moueretur intellectus, vt quiesceret, oporteret per quietē illā acquirere aliquod esse, in quo cum sit, nihil vltra appetat. At nullū tale esse habere potest intellectus. quolibet enim acquisito, nihil omniū inclinatio, & appetitus ad alia nō esset. Quare talis videtur esse intellectus, qualis & materia, & cœlum, quæ non vno vnquā in esse

Quæcūque mouentur, vt quiescant, corruptibilia sunt, & eorū verso.

Intellectus assimilatur materiæ in generatione.

& situ manēt, sed vno habito ad alia parantur, contrario modo, ac illa se habēt, quæ C
mouentur, vt quiescant. quodam enim certo parto non vltra appetunt. Si igitur ita
videtur tibi, nos ad aliam partem ponendam transibimus. R.H. Videtur quidem.
Verum eadem & de sensu, & phantasia dici posse videntur: nam & hæc in potentia
sunt ad sua sensibilia, & ab ijs semper perficiuntur, semper perfecta sunt, nec vnq̄
finem faciunt. F. Minime quidem ita est Turri, sed & sensus, & phantasia mouen-
tur, nō, vt semper in motu sint, sed vt quiescant. Nihil enim, quod fatigatur in mo-
tu, potest habere motum per se & essentialem, vt finem. at sensus, & phantasia ma-
nifestum est fatigari, & amare quietem: si quidē & multa sensibilia per displicen-
tia recipiunt, vt, quæ excellunt, & his receptis inferiora nō possunt vltra recipere.
Cuius causa est, q̄ eorum motus non inest illis per se, vt finis, sed parto vno sensibi-
li in eo quidē ex se quiescerēt, nec vltra appeterent. Quod si ad alia, & alia ferātur,
iecirco fit, quod ordinati sunt in intellectum: qui cum ex se finē non habeat, cogit
& sensus in alia, atq; alia ferri. Propter quod solus ille semper mouetur, & semper
perfici vult, nec vnq̄ fatigatur in eo motu per se, nec displicentia vnq̄ recipit intel-
ligibiliū, quæ eo etiā magis appetit, quo perfectiora, & excellentia sunt magis. vnde
nec minus iccirco potest inferiora recipere. Quamobrē Turri non possumus partē
hanc ponere, q̄ intellectus moueatur, vt quiescat, si eius natura est omnia fieri, &
parto vno non in eo quiescere, sed perpetua quadā appetitione ad alia, & alia ferri.

*Intellectus
in eorum ge-
nere esse vi-
detur, quæ
per se moue-
tur, non vt
quiescat, sed
moueat.*

Si igitur satisfaciunt hæc, iā ponemus & alteram partem, intellectum scilicet esse
in genere eorū, quæ per se mouentur, vt moueātur. R.H. Ponamus quidē: sed vnde
te iā statim illaturū, vt æternus, & incorruptibilis sit intellectus, propterea q̄ con-
cessimus, q̄ per se mouentur, esse incorruptibilia, & corruptibile omne moueri, vt
quiescat: q̄ rursus cōsiderāda sunt. Fortasse enim nō recte cōcessimus conuersum D
illud, quod fuit, corruptibile omne moueri, vt quiescat. Siquidē nihil forte phibet
aliquid corruptibile moueri in aliquo genere motus, vt quiescat, in aliquo, vt non
quiescat. Nos autē simpliciter cōcessimus, quod in vniuersum cōcedendū nō erat.
Quare potest intellectus motu alterationis moueri, vt quiescat, motu vero intelle-
ctionis, vt nō quiescat. ex quo tñ nō sequitur, vt incorruptibilis sit, nisi simpliciter ta-
lis sit, vt moueatur pp quietem. Nā videmus & cor motu locali moueri semper, cor-
ruptibile tñ esse, q̄ motu alterationis quiescit. Similiter &, quod nutritur, se habet.
Sēper enim mouetur, & tñ corruptibile est, eo q̄ motus alterationis ad quietē sit.
F. Ita ne Turri illudit Dæmon tuus, & nūc negat, quod tu paulo ante cōcessisti, spe-
rās obiectis quibusdā tenebris euadere, vult loligo, & nō euadet tñ? Mōstro enim
simile est, quod dicis, aliquid esse quod in vno genere motus moueat, vt quiescat, in
alio, vt nō quiescat. Sic enim vnū & idē haberet condiciones corruptibilis, & incor-
ruptibilis: quod esse non potest, p̄sertim si alter motus sit eius rei finis per se, & es-
sentialis. Si. n. huius finis sit moueri, vt quiescat, corruptibile id erit: Si vero vt non
quiescat, erit incorruptibile. Igitur propria intellectus operatio cū sit omnia fieri p̄
intellectionē, & semp̄ perfici, semp̄ perfectū esse, & nunq̄ quiescere, proculdubio
idē de intellectu dicendū erit, quod de materia, & vtrinq; incorruptibile, & æter-
num esse. Quæ vero de corde, & nutritione dicebas, nihil nos oppugnāt. Cor enim
duos habet motus, & vtriq; finis est quiescere: ac quiescit etiā quāru datur: sed no-
ua necessitas extrinsecus veniēs facit, vt non diu quiete illa frui possit. quare rursus
mouetur. vnde videtur semper moueri. Non est autē hoc nisi per accidens, nō per
se.

A se. Nutritio vero & ipsa quanquam semper aliqua in parte fiat, finem tamen habet unaqueque pars, ad quam fit aggeneratio, & quiescit. Quare in vniuersum Turri verum est, omne, quod ex natura mouetur vt quiescat, corruptibile esse, & omne corruptibile moueri, vt quiescat. Itē omne, quod per se mouetur, vt nō quiescat, incorruptibile esse, & omne incorruptibile, si mouetur, moueri, vt non quiescat. Quibus ita se habentibus, si natura intellectus consideretur, videbimus ipsum in genere illorum esse, quæ per se mouentur, vt non quiescant in aliquo eorum, quæ acquiruntur. acquiri enim in omni motu aliquid necesse est. sed vitra appetere cōsueuerē, quæ per se mouentur, vt moueantur. quare & incorruptibilem ponere intellectum debemus, & parem habere cum materia conditionē. Hæc ratio Turri ab Aristotele verbo vno tacta videtur, quod forte vulgatissimam inter Academicos esset ab Alcmeone in ipsos deriuata, verum ab ijs adeo accepta, & approbata, vt semper, vti incōuincibilis, habita sit. quanquā illā aliqui alio modo deducant minus (vt arbitror) efficaciter.

Peripateticorum sententia de animi motu i moralitate seu proportionis intellectu ad materiam accepta.

Sed nos iam & peripateticæ quædā referamus, quæ video à vobis fortasse desiderari. R.H. ita sane. F. Potes ne igitur Turri dicere, quæ nā sit natura materia? dico autem materiam illam, de qua paulo ante diximus, quæ subiectum generationis est. R.H. Possum equidem, si verum est, quod aiunt, nullam aliā habere naturā, nisi quod potentia est. F. Ad quæ autem est potentia? R.H. Ad susceptibilia per generationem. F. Nullum igitur habebit ipsa susceptibilem per generationem. R.H. Sequitur. F. At quæ nam susceptibilia sunt per generationem, nonne formæ, quæ materiales dicuntur? R.H. Omnino. F. Nullam ergo habebit per se materia materialem formam. R.H. Nullam prorsus, si addas omnes formas materiales esse susceptibiles. Si enim non hoc addas, sequitur tantū, vt materia nullam habeat materialium formarum, quæ susceptibiles sint. F. Recte dicis. Si ergo & de intellectu, pro

Intellectus quidditas.

portione quadā petiero, quā nā ipse naturā habeat, quid dices? R.H. Nullā habere aliam naturam dicam, nisi quod & ipse potentia est ad susceptibilia per intellectiōem. F. At quæ nā susceptibilia sunt per intellectiōem, nonne formæ materiales? R.H. Vtiq; F. Sequitur ergo, vt intellectus nullam habeat materialem formam. R.H. Sequitur quidem, si & hic addas, omnes formas materiales esse susceptibiles ab intellectu: alioquin non sequetur, nisi illas non habere, quæ susceptibiles sunt. F. Quid ergo prohibet, ne addamus omnes formas materiales esse susceptibiles? R.H. Hoc quidem prohibet, quod susceptibiles tantum sunt formæ illæ, quæ species proprias habent: Quæ vero non habent, si intelliguntur, intelliguntur per species alienas. Multę igitur sunt materiales formę, quę species non habēt: qualis forte est substantia, quatenus substantia, vt declaratū à Turrio fratre in recessibus Baldi fuit. Si igitur ponamus intellectum esse substantiam, & materialem formā, susceptibilis quidem non erit, eo quod speciem propriam non habet, sed intelligitur per alienas. Quare, si accipias omnem materialem formam susceptibilem esse, male quidem acceptū erit, si quidem non tantum intellectus, sed neque vlla substantia susceptibilis est. Si vero accipias formam omnem, non sequitur intellectum nullam esse materialium formarum. Præterea formarum, quæ sunt in materia, aliæ sunt singulares, alię uniuersales. ad singulares autem nō est in potentia intellectus, sed ad uniuersales tantum, contrario modo, ac materia se habet, quę ad singulares quidem potentia est, ad uniuersales nō nisi per accidens. Nihil igitur prohibet materialem formam esse intellectum, sed singularem. quare nec ipsam suscipere, sed uniuersales tantum formas.

Num pro intellectu obeunda melius sit intellectū carere forma omni, & specie, ceu tabulā (ut aiunt) erasam, in qua nihil depictū sit: an partim habere, partim nō habere, esse aut potētia ad omnes naturas, & formas, sed qua nō habet, non aut qua habet, quē admodū & sensus. Si enim tactū consideramus, ille quidem ex calido, & frigido, & humido consistit: idē quoq; calidum, & frigidum, & humidum recipit, & iudicat, sed qua non habet, quo scilicet uel gradu, uel parte nō habet. Oculus porrō luce multa, & colore participat, qui nihilominus lucē suscipit, & colores. Lingua quoq; q̄ sapores omnes percipit, saporis expers nō est. Quid ergo prohibet, ne & intellectus quoq; sit talis, & partim formæ materialis sit particeps, partim non: sitq; in potentia ad naturam illius formæ, sed qua non habet, qua uero habet non sit in potentia? quod iure factū à natura uidetur. sic enim maxime potest intellectus cognoscere specie, q̄ extrinsecus est, ueniente ad ipsū, quæ unum facta cum specie, quæ introrsum est, excitat animam, & intellectiōnem causat. propter quod uidetur Plato facere animam ex omnibus consistentem. Ad propositum igitur reuertentes dicimus quodammodo uerum esse omnem materialē formā susceptibilē esse, qua scilicet parte nō habetur, quodammodo nō uerum, qua parte habetur: & sic intellectus omnia quodammodo fieri potest, quodammodo non omnia. F. Egregie quidē Turriungeris officio tuo. ego itidē conabor, ut meo fungar & ipse. Nā primū nihil officit, quod dicebas, substantiā nō habere speciem propriā: quare nec intellectū esse susceptibilē, quāquā forma materialis sit. Nā, quāuis detur hoc, quod nihilominus dubiū est, sepe tñ cum forma qualibet materiali cōiuncta est sua qualitas propria, & inseparabilis. Scis enim, quantum de qualitatibus inducitur in subiectū aliquod, tā tūndē de elemento proprio induci. Si igitur intellectus sit forma materialis, siue substantiā habeat, uel nō habeat speciem propriam, sequetur quidē nō posse fieri omnia, nec in potentia esse ad omnia: siquidē ad eam qualitātē, quæ cōiuncta est cum ea forma, & inseparabilis est, non esse potest in potētia, quā iā habet. propter quod reate Aristoteles dicebat, si intellectus abstractus non esset, esset utiq; calidus, aut frigidus, innuēs non posse esse in potētia ad qualitātē, quæ inseparabiliter ipsū cōsequeretur. Neq; eadē ratio est sensū, & intellectus. sensus enim natura nō est, ut omnia fiat, sed certa tñ, quare constare potest ē calidus, & frigidus, & rursus calidū & frigidū suscipere, quæ nō habet. Sat. n. sensui est, si nō suscipiat, qd̄ habet, nec simile, sed hoc iudicet alius sensus. neq; enim unusquisq; sensus habet omnia suscipere, & iudicare, sed sensus in genere. At intellectus nō talis est, sed unusquisq; sigillatim intellectus ex se in potentia ad omnia esse debet, & omnia posse suscipere, quā simpliciter est in potentia intellectus ad omnia, nō ad certa solum. Ex quo etiam sequitur, q̄ pro cognitione obeunda longe melius sit intellectum esse tāquam tabulā rasam, & nihil habere materiale, q̄ partim habere, partim nō habere: de quo dubitabas. Si enim partim habeat alicuius formæ, ad illam non esse potest in potentia, neque ad consimile: quod contranaturā intellectus est, cuius est omnia fieri susceptibile. Si igitur susceptibilis per naturam est ea, quæ habetur, pars formæ, cur suscipi non debeat, & possit? Quare, si natura intellectus talis est, ut à principio dixisti, ut in potentia sit ad omnia susceptibilia per intellectiōnem per se, cōcludendū est nobis per se nullū habere susceptibile: quod quidē nō erit, si calidus, uel frigidus per se sit. Quod uerō dicebas ad singulares formas nō esse in potētia intellectū,

Anima est organum quodammodo, & non oia quodammodo.

A ex dictis à Turrio fratre cōvincitur nō esse uerum. Siquidē uniuersale abstrahitur a singularibus, quę nota esse oportet. Cōstare autem intellectum ex perfectionibus rerum omnium, ut Timæus uidetur significare, bonum habet sensum, ut talis sit excellentia quadā, & uirtute, non q̄ consistet ex mixtione rerū. Quod uero dicebas cōferre ad intellectiōē, ut partim habeat, partim non habeat qualitates rerū, eo q̄ extrinseca specie, & intrinseca unū fiat, quod excitet animū fortius, nullā habet necessitatem, quin potius impedimentū. Quod enim intus est, prohibet nō solum se recipi, sed & omne cōsimile: ut in sensibus apparet. Quōd si ex ijs duabus speciebus una fieret, q̄ fortius moueret, & excitaret, oporteret & idē in sensibus fieri, & similicōse apprehendi: quod quidē minime fit. Si igitur omnia fieri debet intellectus, & in potentia esse ad omnia susceptibilia, separatim & abstractum esse necesse est. Atq; hæc quidē sunt, quę de peripateticorum penu educi posse uidentur: in quibus siquid addubitas, proferre profecto licet. R.H. Nō pauca certe sunt Fracastori, q̄, si cōtentiosi esse uelimus, possint adhuc in dubium uerti: uerum & hæc, & alia quę dā ego unū, ut dicitur, in fascē collegi, quę ad postremū reseruabo, ne sermonē tuū tam crebro interrūpā. Quare interea, si qua alia habes, q̄ ostendant animi æternitatem, illa prosequere. F. Bene est Turri, ut ita faciamas. ego autē & alia multa habeo, q̄ adducā. Verum, ne plus æquo molestus uidear, multa cenfeo esse p̄mittēda, quę dā tñ prædictis annectēda. Neq; enim nunc referā, q̄ facultatis materialis nō est posse se supra seipsam, & supra propriā operationē reflecti, ut in sensibus est manifestum. Nec dicā, quę à materia sunt, singulare quidē ipsum apprehēdere, uniuersale autem nō posse. Nec adducam ingenitum illum appetitum animi nostri ad altissimas causas, & ad diuina tū inquirēda, tum & fruēda: indicia quidem manifesta su-

*Intellectus
abstractus
est.*

*Immortalitatis animi
rum collige
rationes.*

B pra elementorū cōditionē esse, quod tanta appetit, quasi propensione quadā in propriam patriam feratur. propter quod nec contemnendum est, quod physiologi dicunt, figuram soli homini fuisse erectam à Deo datā, quō perpetuo uideret, & cognosceret patriam, atq; originem suam. Tacebo etiam signum illud, quod Plato solebat dicere indicium animum nostrum per se abstractum esse à corpore, q̄ tū maxime latatur, cum maxime separatur à sensibus, atq; in seipsum redit. Nec repetā, quę Turrius tuus tam mira de somnijs retulit, de uaticinijs, & presensionibus alijs: quę quidem neq; à nobis inficianda sunt, neq; in casum, & fortunā referenda, sed in altiore certē causam: quam si fuerimus recte contemplati, aperte quidem uidebimus affinitatem quandam & cognitionem habere cum diuinis animum nostrum.

Quę uero prædictis annectēda uidentur, & nullo pacto prætereunda, duo sunt. Alterū est, q̄, si ostendero operationem quandam in homine esse, in qua nihil comunicet corpus, sed propria animi sit, procul dubio confitendum erit naturam animi sciuntam per se, & abstractā esse à corpore. Alterum est, q̄, si & illud monstrauero, omnia, quę sub Luna sunt, corpora, & omnia quę supra, gratia intellectus humani facta esse, & hunc esse illorum finem, neminem fore arbitror, qui opinari possit tot & tanta gratia rei uilis & caducæ facta esse, sed magis diuinum esse, quod illorum sit finis. Sed iam age istęc demonstremus. Primum autem nō negare te existimo, si ulla erit animi operatio, in qua non comunicet corpus, naturam animi per se abstractam esse à corpore. R.H. Minime quidem negabo, quādo & hoc philosophi omnes concedunt. Sed quanam erit illa animæ operatio, in qua nō cōiect cor-
pus? F. Illa ò Turri, de qua paulo ante dicebamus, uita spiritus, p̄ quā homo ren-

Aristo. sententia de anime sempiternitate ex primo libro de Anima.

Vita spiritus, est sanctorum.

sci, & nouus fieri dicitur, quasi corporeū omne exuerit, ac totus spiritu quasi Deus, C
 uiuat. Vitā autē spiritus dico virtutes ipsas, non quidem illas, quas solemus nobis aut
 propter gloriā quādā, aut utilitatē parare, fatis quidē infirmas ac labiles, sed heroi-
 cas illa cōstantes & incōstruas, propriū virtutū finē habentes: per quas corpus hoc
 Deo maclātes, quasi extra corpus, cū illo uiuimus, & semper fumus: cū illo ambu-
 lamus, loquimur, comedimus, & omnia facimus: nobis natos nō arbitramur, sed illi
 soli: nobis nihil tribuimus, sed omnia illi, & glorię eius: in paupertate diuites, in di-
 uitijs pauperes, nobis in tormētis, & cruciatibus, & ignibus exultātes: ppter ipsū
 rerum omniū ac vitę etiā prodigi: nihil amantes, nihil odio habētes, nisi quod ipse
 amat, aut oderit: in simplicitate prudentes, iustitiā, pietatē, & veritatē colentes:
 propter q̄ multi meruere ab hoībus sancti, & diuini vocari, à Deo autē multipliciter
 donari, alij prophetādi gratiā, alij morbos, & demones eijciēdi, alij miracula etiā fa-
 ciēdi. Talis in primis fuit sanctissimus ille, de quo à principio diximus, Dei filius:
 post ipsū, quicūq; illū secuti, atq; imitati potuere hęc vitā spiritus uiuere, in qua
 caro, & corpus nullā Turri societātē habent, immo naturam, & propensionē pror-
 sus contrariam. Reliquum esset alterum etiam illud, quod promisimus, demonstra-
 re, omnia scilicet alia corpora propter humanū animū esse facta: sed hoc ad postre-
 mum relinquemus, vbi de nobilitate animi nostri differemus. Atque hęc sunt, quę
 de animi nostri æternitate dicenda pro tempore mihi visa sunt. Reliqua silētio in-
 uolui miro, nescio quo, desiderio affectus audiēdi illa, quę tu nouin fasce collegisse
 dixisti. Veruntamen, qm̄ pugnādum nobis video, bene erit, vt per pueri nostri mu-
 sicam aliquantisper reassumamus vires, quo alacriores pugnam sustineamus. Igitur,
 cytharam cūm accepisset puer, ac suauiter tetigisset, mox in hunc modum cecinit.

P S Y C H E.

D

Huc Amor ò dilectē, ades ò dilectē Cupido,
 Formosum tua te Psyche formosa requirit,
 Et poscit te Dia Deum, puerumque puella.
 O tibi tam similis si te peramatq; cupitq;,
 Nonne & amabis Amor illam, cupiesq; Cupido?
 Est eadem nobis patria: est celestis origo
 Ab Ioue: nos terris pariter, nos arbere in alto
 Versamur pariter, coniunctaq; munera obimus.
 Ipsa bonum pulchrumq; modis in pectora miris
 Insinuo, tu corda seris, tu suggeris ignes,
 Accendisq; ardore nouo: genus vnde animantum
 Concipitur, crescitq; sua & connubia iungit.
 Me miseram, quod & ipsa meis in me artibus vsa
 Ab nimium tenera, & pulchro nimis apta moueri,
 Et te conspexi, vt noui, pulcherrime rerum,
 Continuo facibusq; tuis, & Amoris amore
 Exarsi. inuat hoc, paribus si & tuignibus ardes.
 Tolle puer vittas, atque in me lumina solue,
 Rempe & amabis Amor pulchram, cupiesq; Cupido.
 Ipsa tibi tenuem, qua cingas tempora, vittam
 Intertexam auro, & nulli bombyce laboro:

A *Pictus ubi Narcissus hiat, Meander oberrat.
Hic ego te latas terras, atq; alta volatu
Nubila tranantem fingo, & maria vda secantem:
Cuncta tibi imperio subdentem, hominesq; , ferasq; ,
Et pictas volucres, & , qua nant aquore, monstra.
Dij's quoque nec parcis. curru rex Iuppiter aureo
Inuebitur, cinctus humeros & brachia ferro.
Quos inter tua Psyche etiam religata carbenis
It mærens, sequiturq; tuos captiva triumphos.*

Hæc cum cecinisset puer, nos rursus sermonē suscepimus. F. Iā ergo Turri tuū Earum argumentorum solutio, per que alium videri possit non esse animos immortales. est ea proferre, quæ ad postremū vno in fasce seruari dicta sunt. Ego enim iā explicauī ea, per quæ vnusquisq; vt arbitror, bene instituti animi persuaderi possit diuinū immortalemq; esse intellectū in nobis. Superest nūc, vt ad ea respōdeamus, per quæ dissuaderi quis possit. R. H. Hoc quidē superest: verum, q̄ ipse adducā, Dij's te stibus syluæ huius ita adducta esse volo, vt non ostendant, quēadmodū praxidixi, qd animo ipse sentiam, sed vt à te ex vmbra quadāeducta animi nostri dignitatē valeāt demonstrare. Quæ vero Fracattori, negotiū mihi hac in re faciūt, hæc ferē sunt. In primis enim, si æternus ponatur intellectus in nobis, q̄rendum illud est, vtrum ille assisitat nobis, quēadmodū nauta, vt aiunt, nauī, an magis nostri sit ita pars, vt esse illud, quod quisq; habet, ab illo detur. tu ergo quid horum putas? F. Nihil asseueremus Turri, sed more inquirerentium ponamus vtrunq; seorsum, vt videamus, quid inde sequat. quēadmodū sæpe est factū. Quare, si placet, ponamus primū assisitere. R. H. Placet quidē. sed illud primo sequetur, vt duo illa distincta sint, quod assisitat, & cui assisitat, vt Socrates, &, qui Socrati assisitat, intellectus. F. Omnino. R. H. Socrates igitur, qua Socrates est, & esse suū per se habet, periturus ne ipse est, an & ipse immortalis? F. Periturū arbitror. si enim sit æternus, rursus de intellectu eius pprio quærere habebimus, vtrum assisitat, vel non. R. H. Recte dicis. Si igitur periturus ipse est Socrates, in primis spes illa perijisse videtur, quam pauloante dicebas esse hominis finem. Si enim Socrates, qua Socrates est, interiturus ipse est, quid ad ipsum, q̄ intellectus, qui sibi assisitebat, sit saluus? quēadmodū ad nauim, quæ in profundum mergitur, nihil facit q̄ superstes sit nauta. F. Videtur. R. H. Præterea assisitēs hic intellectus, aut ergo vnus in oibus, & cōis, vt quidā è Peripateticis tradūt, vel suus cuiq; est assisitens intellectus. Si igitur est vnus in oibus, monstrū profecto maximū audire mihi videor, quod etiā absq; necessitate inducatur. Quid enim mōstruosius dici pōt, q̄ intelligere me per aliquid, quod non sit mei pars? de quo dici fortasse possit quō ipsum intelligat, quo aut pacto intellectionem suam mihi cōmunicet, nec dicere quidem possumus, nec imaginari. Induci præterea absq; necessitate videtur. Si enim Socrates, qua Socrates est, & ipse intelligit. quærere licet, vtrum eadē intelligat, quæ & intellectus ille assisitēs, an alia. Siquidem eadem intelligit, superfluous est alius intellectus: si vero alia intelligit, quæ nā ea sunt? Si enim dicis vniuersalia ea esse, hoc certe verū non est, qn̄ satis declaratum à fratre Turrio fuit nos posse vniuersalia per nos facere absq; ullo forinsecus assisistente intellectu. Quare, qm̄ & per hæc, & per alia monstrum hoc satis explosum fuit à Baldo, nunc quoque explodatur è Caphijs tuis, si placet. F. Placet quidem. R. H. Si vero non vnus est & communis omnibus intellectus ille assisitens, sed cuiq; assisitens ponatur, eadē

Earum argumentorum solutio, per que alium videri possit non esse animos immortales.

Num intellectus cōis soluitur, comparatur corpori, vt nauis nauis nauis, au sicus forma.

B V 4 quidem

quidē & alias habet difficultates. Nam & hoc monstrum est per hoc extrinsecū nos C
intelligere: tum & dicta prius felicitas perit. Porro & intereuntibus in prælio de-
cem millibus hominū querere licet, quid de eorū intellectibus fiat, qui singulis as-
sistebant, num occiderent, an alia expectent corpora, quibus denuo assistāt, an aliud
interea agant: quæ certe adeo ridenda sunt, ut iux audiri possint. Quare partē hanc,
quod assistens ullo pacto sit intellectus in nobis, ponere nec possumus nec debe-
mus. F. Ita quidem uidetur. quare, quoniam nec ipse induci unquam potui, ut mon-
stra hæc reciperem, non magnopere curabo, utrum positio defendi possit.

*Intellectus
autem cor-
pori, v. for-
ma*

Ponamus igitur alterā partem, intellectum scilicet, quem immortalē statuimus,
nō assistere ullo pacto nobis, sed esse nostri partem, per quā unusquisq; id est, quod
per se est. R.H. Ponamus quidem, sed illud primum statuamus intellectū hūc sub-
stātiā quandā esse, & non corpus, sed actum simplicem, seu maius formam appella-
re. F. Ita quidē constituendū est. R.H. Igitur & de hac substātia primo quere. idū
uidetur, utrum diuisibilis per se sit, an indiuisibilis. dico autē diuisibile, quod partē
habet extra partem, copulatas inuicem per eōdem terminum. Quid ergo dicendū tū
diuidetur? F. Quid prohibet utrumq; poni, ut cōsueuimus? quare primū ponamus
esse diuisibile, ne quicquā prætermittatur, quod ab aliquo dici possit. R.H. Si ergo
diuisibilis sit hæc forma, ceu lumē quoddā, illud quidem primō quæmus, an in mate-
ria. & subiecto, in quo semel fuit, semper maneat, an de subiecto in subiectū migret.
Si quidē enim semper manet, & Socrates quidē, & Plato, & alij erunt æterni etiam
ipsi. si uero de subiecto in subiectū migret, mortuo Socrate, & separata ab ipso hæc
forma, nō uideo, quō moueatur non motis subiectis ipsis. corpus. n. nō est. Tum &
illud est querere, quō se habeat in diuersis illis subiectis, in quā migrat, utrū ut sub-
stantia eorum, aut ut accidens. At substantia esse nō potest, cū subiecta illa suas ha-
beant formas. Sed nec accidēs, quod enim per se substātia esse, accidēs in alio esse nō
potest. Atq; hæc quidē ē multis, quæ adduci possunt, quæ esse arbitror ad tollendā
positionē hāc. Quare ponamus alterā partē, substātiā scilicet, quā intellectū dici-
mus, esse formā indiuisibile. F. Ponamus. R.H. Si ergo indiuisibilis ponatur, illud

*Intellectus
est indiuisi-
bilis.*

primo se offerat dubium, quō ex ipsa, & materia, cui aduenit, unum fieri possit:
tum & unū diuisibile. Nā materia, cui aduenit, uel diuisibilis est, uel etiā ipsa indiuisi-
bilis. Si quidē diuisibilis dicatur, non uideo, quomodo ex uno indiuisibili, & alio
diuisibili fieri unum possit. Quod enim in alio recipitur, recipi quidem oportet se-
cundum naturā, & cōditionem recipientis: & quod est actū, proportionē habere
cum eo, quod est potentia. diuisibile autem nullā habet proportionem, nullam cum
indiuisibili rationē, nec recipere quicquam potest nisi diuisibiliter & per partes. in-
diuisibile autem partes nō habet. Neque unum igitur fieri potest, nec Socrates diuisi-
bilis. Si uero etiam materia indiuisibilis statuatur, minus uideo, quomodo ex duo-
bus indiuisibilibus unū diuisibile fiat, ut Socrates. Deinde & illud est querere, utrū
forma hæc indiuisibilis recipiatur mediante quāritate. per partes igitur recipietur.
si uero non mediante quantitate recipitur, mirū certe uidetur, quō pacto homo di-
uisibilis fiat. Ad hæc autē, si indiuisibilis sit hæc forma, erit etiā incorporea. ex quo
sequitur, quod modis omnibus sit immobilis. Dico autem modis omnibus, quod nec
per se nec per accidēs mobilis erit. per se mouentur corpora, per accidēs autē, quæ
sunt in corporibus inhærentia, & extenta, ut qualitates. hæc autē forma nec corpus
est, nec in corpore extenta. Sicut igitur intelligentia, & orbium forma nullo pacto
mouentur

A mouent in suis orbib. nec per se, nec p accidés, ita nec anima hęc vllō pacto moueri poterit. Quid igitur de illa fiat moto Socrate de loco ad locum? Sequi. n. non potest immobilis existens. minus aut pot remanere. Quæ dubitatio maior etiamnum est mortuo Socrate. Si. n. remanet, non video, quid agat: si inde mouetur, nō video, quō. Indiuisibile, n. si moueri debet, oportet per indiuisibilia moueri, & trāsire. hęc aut infinita sunt. Difficile præterea est, aut impossibile imaginari, qđ nam esse habere possit hęc forma indiuisibilis in corpore. Si. n. in qualibet parte est, & in pedib. & manib. mirū profectō est non intelligere & illa. Aut, si pars aliqua magis intelligit propter dispositionē meliorem, utrū ergo & huius partes omnes intelligāt, & harum partes? aut si nulla demonstrabilis est, quæ per se intelligat, mira res vī totum aliquod intelligere, ut Socratem, cuius pars demonstrabilis nulla intelligat. aut, si aliqua intelligit, cum illa extēta sit, & quantitatis particeps, vtiq; & forma ea talis erit. Hęc ergo Fracastori sequi vnr, si ponamus indiuisibilem formam esse animā, & incorpoream. At uero, si & incorruptibile ponamus, sequitur quidem, ut nec generabilis sit. si. n. sit generabilis, corruptibilis ēt erit. qđ si non generantur animæ, æternæ autem sunt, necesse erit nobis certū & definitum numerū earū statuere, qđ perpetuo quodā circulo abeant ē corporibus, & rursus in illa redeant. Dicemus ne igitur illas in Elysio potare lethen, & post mille annos redire in lucem ad noua corpora, vt fabulantur Poetæ: an brutorū animalū corpora subire, & statuto tpe in hominem redire, & modo Gallum, modo Megillum fieri? Quæ omnia ut etiam demus, asistere nobis animas fatēdum erit, quod supra improbatum à nobis fuit. Ad hęc ergo respondeſi primum placet, ego mox & alia adducā, quæ nō minores difficultates apportēt. **F.** Immo Turri totū fascē dissolue, & omnia explicā, dū concitata videris. Ego. n. curabo, vt nihil de memoria decidat mihi. **R.H.** Pergam igitur, & alia in mediū adducam, quæ materialem ostendant eam formam, quæ in nobis intelligit. ē quibus primum & maximum argumentum est, quod enasci illā per materiales dispositiones manifestum est, per illas conseruari, per illas demum immutatas interire. indicia hęc sunt à materia dependere illam, & cognatam habere naturā cum alijs. Tu præterea assumebas. Si anima propriam habet operationem, nā quæ non communicet corpus, abstracta est per naturam à corpore. Ego vero oppositū nunc assumam. Si anima nullā habet propriam operationem, cum quā non communicet corpus, abstracta per naturam esse non potest. Atqui nullam talem habet operationem, si uera sunt, quæ Turrius frater de operationibus intellectus exactissime disputauit. Quippe cum non solum operationes sensuum, & phantasiæ, sed ipsius etiam intellectus omnes cū corpore ipso fiant, & in ipso sedē habeant. Intellectio siquidē ipsa per species fit. species autē in spiritibus, vel ipso in cerebro, aut eius membrana recipi constat, & ex ijs omnis cognitio fit. Habitus porro in memoria locati manifestū est. memoria uero per cerebri dispositiones & conseruatur, & augetur & perit. Quin & ipsum etiam vniuersale, non quā repræsētat, sed quā existit, eadem species est, quæ & in sensu fuit, vt & concessum, & receptum fuit. Quare operationem omnem animæ communem esse cum corpore satis perspicuum videtur. Quod & definitio quoque animæ aptissime monstrat. siquidem est actus corporis physici, organici, viuētis. Oportet ergo, ut & intellectus vtatur organico corpore: alioquin rationem assignatæ definitionis non habebit. Quinimmo & operatio illa Turri, quā tantūm animæ propriam faciebas, quæ vita spiritus appellatur, nō sine

Ratio succedens motu. licet anima ad ipse proprii operis carēta.

focio corpore fieri videtur: tum quia non dicimus animam iustam, aut prudētem C & fortem, sed Socratem, & Platonem; tum quia vita illa non aliud tandē est, quam virtutes ipsæ, quas exercemus. Virtus autem per assuetudinem, & opinionem fit. vtraque autē cum corpore, & in corpore fit. Porro, quæ heroicas appellabas virtutes, & solum sanctis viris attribuebas, passim fieri & ab alijs manifestum est. quāquidē, cum virtutes faciāt opinio & vsus, multi quidem opinionibus etiam falsis decepti, & melancholijs, iustissimi, & continentissimi visi sunt: alij ita longo tempore persuasi, quod leges ostendunt etiam barbarorum. Apud Indos legimus miram fortitudinis, & contemnēdæ mortis exempla, ut de Calano, & alijs, qui aut gloriæ spe, aut immortalitatis, constructis pyris sese proicerunt in ignes. vnde & illud.

Deus immortalis haberi

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam

Insiluit.

Qua dere, & alia multa exempla proferre possem. Sed redeo ad fascem meū dubi

*Alia ratio
apparētis ad
animi mor-
talitatis a-
ssuetudine.*

tatorū, quæ multa adhuc supersunt, nisi tu quid habes, quod interponere velis. F. Ni hil quidem nunc est, quod interponā, sed prosequere. R.H. Prosequar igitur, atque illud statuā tecum. Si intellectus phantasia quædam est, aut non sine phantasia, vt Arist. ait, immaterialis esse non potest. Nā & phantasiam materialis est forma, & si quod eodem modo recipit, quo ipsa: quod certe intellectus facere vř. eadem. n. recipit, quæ prius phantasia receperat, & eodē modo, hoc est, vt singularia: circa quæ mox negociatus abstrahere dī vniuersale. Ad hæc autem querimus, adueniente intellectu, quid de sensitiuo fiat, quod de phantastico, nunquid remaneant hæc, an corrūpantur. Nā, si remanent, substantia esse non potest intellectus, nisi forte assitens, quā aduenit subiecto iam actu constituto. At, si corrūpi dicantur, querimus, à quo & D quā corrumpuntur: tum & quō, si corrupta sunt, fiat Socrates sensitiuus, & phantasticus. dari. n. hæc ab intellectu nō pnt, si immaterialis est, nec à formis, quæ corrupta sunt. Illud præterea dubitationem uel maximam facit, quod videmus intellectū induci certo inducto gradu qualitatum, certa temperie elementorū. Querimus ergo, vtrū illi gradui, illi temperie correspondeat sua forma, quæ in sinu, & potentia elementorum consistat, an non. Siquidē sua correspondet forma elementaris, illi autē superueniat intellectus, utiq; is aut substantia non erit, aut assitēt tñ. Si uero illi gradui, illi temperie nulla correspondeat elementaris forma, nunquid ergo hoc erit, quia in tota potentia & natura materiæ, & elementorū repugnat esse formā eiusmodi? an non repugnat quidē, sed suspenditur à Deo? Repugnare autem naturæ materiæ, & elementorū induci formā, cuius dispositiones iam sint inductæ, absurdū certe vř: magis vero, si dicamus suspendi à Deo formam genere, & natura conuenientē cum dispositionibus, ut inducatur forma alieni generis, & naturæ, ad quam ne analogiā quidem habeant dispositiones preparantes ad formam. Quare, cum videamus in alijs omnibus eiusdem esse naturæ dispositiones, & finem, ob quem inducuntur, rationabile satis videtur & intellectum eiusmodi etiam esse. Postremo & illud querēdum arbitror, quoniam in nobis anima per species rerum intelligit, vtrū secundum se alium habeat intelligendi modum, dum in nobis est, an non alium habeat. Siquidem enim alium habet, puta eum, qui dicitur per essentiam, qui proprius est abstractorū, mirum profecto est, quod intelligens per essentiam suam anima, & futura etiam imminenti pericula nobis non prouideat, nec indicet illa nobis. non

enim

A enim videtur esse, quod prohibeat. Si vero hunc solum modum intelligendi habet, qui per species fit, mirū primo videtur abstractam substantiam non intelligere nisi per species rerum. Deinde separata à corpore quomodo intelligit, & reminiscitur? species enim non reseruantur, & non mouent nisi compositum corpus. Atque hæc Fracastori sunt ea dubia, quæ ad postremum reseruare constitui. tuum erit ea dissoluere, ac pro virili eniti, vt ijs discussis illustratisq; possimus nobis, & animo nostro congratulari. F. Enitar quidem Turri. & nisi me fugiet veritas, ita etiam me facturum spero, vt animus noster de seipso pie recteq; audiat, ac gratuletur sibi.

In primis autem, vt diximus, ad eas animas spectare oportet, quæ orbis cælestes mouent, ijsq; esse illud dant, quod quilibet eorū habet. Ita. n. multi philosophorum putant, nec adeo mirantur, quō in ijs vnum fiat quemadmodū video te nunc mirari, quo pacto ex indiuisibili anima, & materia vnum fieri possit. Quod aut in primis quærebas, vtrū materia, cui forma hæc aduenit, diuisibilis sit, an et ipsa indiuisibilis, dico esse, qui putent materiā ipsam per se indiuisibilem esse, fieri aut diuisibilem per cœternam sibi quātitatem, quā interminatam vocant. quod quidem satis durum vī mihi. Quod. n. per se indiuisibile est, per nullū superadueniens accidens diuisibile fieri posse vī. Quare arbitror ipse diuisibilem per se esse materiam, vt pote continuum quoddā. continuas aut nihil aliud est, nisi modus quidā essendi: quam si volumus quantitatem interminatam vocare, nihil quidem prohibet, dūmodo accidens nullum intelligamus, sed modum essendi tm̄, qui idem est cum re. Quare ponemus materiā, cui aduenit intellectus indiuisibilis forma, diuisibilem ipsam esse per se eo pacto, quo intelligentia orbi suo dī aduenire. At tu dubitabas, quō vnum fieri posset ex indiuisibili actū, & diuisibili materia. Ad quod nos dicimus, vnum fieri, multipliciter dici, sicut & totum. Est. n. totum & vnum, quod per accidens tale dī: est & totum, quod integrale & continuū vocatur: est etiam totū & vnum, quod essentiale appellatur. ad hoc igitur totum & vnū essentiale constituendum nō aliud certe requiritur, nisi q̄ hoc quidem sit actus, illud potentia. ex ijs. n. vnum in essentia sit, siue actus sit diuisibilis, siue indiuisibilis. Ego autem hoc ualde animaduertēdum assero, tū maxime & proprie vnum fieri, cum totus actus in toto subiecto est, & totus in quauibet parte: q̄ plane accidit, cū actus in diuisibilis est. sic. n. & totus in toto est, & totus in quauibet parte, quare maximē vnum fit ex intelligentia, & orbe:

Prima quaestio. Nū materia, cui aduenit forma, sit indiuisibilis, vel diuisibilis.

Secunda q̄. Quomodo ex materia, & forma anima, & corpore vnum fiat.

Recipiuntur omne secundum naturam recipiuntur, si fiat receptio, non autē si fiat vnio.

Tertia q̄. Nūm intellectus recipiatur in materia aliā qua quantitate afficitur.

B recipiuntur omne secundum naturam recipiuntur, si fiat receptio, non autē si fiat vnio. Tertia q̄. Nūm intellectus recipiatur in materia aliā qua quantitate afficitur. Recipiuntur omne secundum naturam recipiuntur, si fiat receptio, non autē si fiat vnio. Tertia q̄. Nūm intellectus recipiatur in materia aliā qua quantitate afficitur. Recipiuntur omne secundum naturam recipiuntur, si fiat receptio, non autē si fiat vnio. Tertia q̄. Nūm intellectus recipiatur in materia aliā qua quantitate afficitur.

tatem materię, sed post quãtãtatem elementorum. ac sic sũt Socrates & Plato diuĩ C
 sibilis, quorum diuisibilitas ex parte materię & elementorũ est, essentia vero actu
 diuisibili: quã maximẽ vna est propterea, q̃ totum est in toto, & totũ i qualibet
 parte. Ad id vero, quod assũmebas, si diuisibilis, & incorporea est anima, erit om-
 nino immobilis, hoc eĩ per se, & per accidens, dicimus minime sequi: q̃ñ & incor-
 poreã esse potest, & moueri per accidens. At tu dicebas, quã per accidens mouen-
 tur, ea sunt, quẽ in hãrentia subiectis, vt qualitates, mouentur ad motũ eorũ: qđ
 quidem nõ rectẽ assũmitur. Non. n. solum hęc mouentur per accidẽs, sed & alia, vt
 quã ad motũ producentis mouentur. Quã ad trahentis motũ. Lumen quippe in
 aere mouetur non per aeris tractũ, seu per motũ producentis Solis: similiter & fer-
 rum ad motũ magnetis. Anima igitur non mouetur ad motũ subiecti, à quo por-
 tetur, sicut qualitates se habent: sed mouetur à trahente. Si vero q̃ras, quid sit hoc
 trahens, meminisse te arbitror aureã illius catene, quã Homerus scribit è cœlo de-
 pendere, & cunctã alligare. Hęc autem catena nihil aliud est, quã anima mũdi, de
 qua diximus, aut Fatum aut Dei natus & voluntas, q̃ totũ per vniuersũ permeat,
 & cũcta mouet, & alligat: mouet autem, & trahit pro fine illi primo motori cog-
 nito. ergo & anima suo corpori, dum viuĩt, alligata mouetur non ab eo, sed cum eo,
 quod expedit. ipso vero emortuo relinquit & anima ipsum, non derelictã ab ea, cui
 alligatur, catena, q̃ illam mouet, quod placet motori primo, fines rerum omnium no-
 scenti. Quo autem pacto moueatur ipsa, & loca mutet diuisibilis existens, diffici-
 le tibi vĩ imaginari: & difficile est p̃p̃ modũ cognoscendi nostrum. quia cog-
 nitio oĩs nostra per species rerũ fit, species aut̃ à corporib. emanant, quã magnitudi-
 nẽ habent, & finita certis claudũtur terminis. Quã obrem, quã corpora nõ sunt,
 & magnitudinem non habent, nec species, non possumus per se intelligere, sed solũ
 per species alienas, & aut per similitudinẽ quorundã, aut per quorundã negatio-
 nẽ: sic & Deum, & immaterialia omnia cognoscimus. Quare nec eorum motus at-
 tingere valemus. Motũ. n. nõ cognoscimus nisi per mutationẽ locorum, quã faciũt
 corpora, quã in ijs mouentur. Abstractorum vero motũ, & eorũ, quã magnitu-
 dinem non habent, cognoscere quidẽ non possumus nisi per similitudinẽ quãdã
 eorũ, quã loca mutãt. Nã sicuti hęc, q̃ loca mutant, & proprie mouentur, præsen-
 tia sunt modo huic, modo illi loco, & modo in hoc operant, modo in illo: ita & ab-
 stractã, & in diuisibilia modo præsentia sunt in vno, modo in alio loco, non per loci
 circumscriptionẽ, sed per operationẽ. Igitur, sicut difficile est imaginari ipsã incor-
 poreã, ita & eorũ motũ imaginari difficile est. Nec oportet eorum motũ men-
 surare per spatia correspondentia rei motã. hoc enim est corporũ, non eorũ, q̃ mag-
 nitudine carent, mouentur tñ suo modo, & loca per præsentia, & operationẽ mu-
 tant propter eandẽ causã. Difficile etiã nõ est imaginatione comprehendere, qđ
 esse anima in corporib. habeat: p̃ similitudinẽ tñ aliorũ cõprehendimus, q̃ esse dãt.
 Verũ differat animã esse ab alijs, quia ipsa tota in toto est, & tota in qualibet parte,
 quare & in pedibus, & manibus eadẽ est forma, quã & in intellectuã particula: non
 operatur tamen in omnibus partibus, quãdo aliud est essentia, aliud operari. Ad ef-
 sentia enim non aliud requiritur, nisi vniõ formę: ad operationem vero requiritur
 organum, & dispositio, quã non est ubiq; sed in certa solũ parte, quẽ primo intelli-
 git, & eius pars omnis, per quam & totum denominatur intelligens: sicut & sentieĩs
 dicitur, quanquam pars omnis non sentiat. Nec inconuenit pro operatione ab-
 eanda

Quarta q.
 Num ani-
 ma sit im-
 mobilis, &
 quic mouea-
 tur.

Per diffici-
 le est animã
 motũ p̃
 opere.

A eunda indigere corpore animam, materialem tamen non esse, quando secundum se aliam habet operationem, quæ non indiget corpore.

Ad hæc aut & alias dubitationes apponebas, illud statuens, si incorruptibilis est anima, et ingenerabilis est. recte quidẽ, si intelligas eodẽ modo esse ingenerabilẽ, quo incorruptibilis est per actionem qualitatum contrariarum, eodẽ modo & ingenerabilis est. Neque enim generatur per hanc actionem, sed per longe nobiliore, & per principium, quod supra qualitates se habet: siue illud sit Sol, siue idea aliqua, siue ipse magis, quæ finis hominis noscens Deus ea ordinat, & præstat, quæ ad eum finem faciunt. Quinimmo, ut minus Turri damirere Deum animas procreare, fuere philosophi, & quodẽ magni, qui putauerunt nedum humanas animas Deum producere, sed & omnem mixtorum formam. Generabilis ergo est hoc pacto anima, & hoc pacto etiam incorruptibilis, si (ut inquit Plato) placeat auctori illius. Ac sic quidem euitamus certum illud numerum animarum, ac ridiculum earum ingressum, & regressum circulare in noua corpora. Si vero durum cuiquam videatur à Deo creari animas, sciat ille & conueniens hoc Deo esse, & decens. Conueniens quidem, quia illius bonitati conuenientissimum est perpetuo aliquid nouum in vniuerso producere, quemadmodum & vniuersum ipsum produxit. Decens quoque, tum ut, cum supra naturam sit semper, et ostendat se supra naturam esse: tum & gratiam illam mostret atque; exipiat, qua hominem elegit ad cognitionem, & cultum sui. Ex his & aliam obiectionem tuam tollere non est difficile, qua dicebas ad animæ generationem, & conseruationem requiri dispositiones, & conditiones materiæ: quibus sublatis interire hominem. Nos enim dicimus duplex esse habere animam: vnum simpliciter & secundum se: alterum in hoc, id est, in corpore. Quantum igitur ad esse simpliciter eius, nulla indiget dispositione materiæ: quippe quæ & sine corpore esse, & absque eo et fieri possit. Quantum vero ad esse, quod in corpore habet, nihil in conuenit, si dispositiones quasdam corporeas requirat. Propter quæ & aliud tuum dubium cessat, cum dicebas nullam propriam habere operationem animam, in qua non concitet corpus. si quidem secundum esse simpliciter suum, quo esse sine corpore potest, intellectionem longe perfectiorem habet. Quod si & esse quoque; illud consideremus, quod habet vnita corpori, operationes quidem nonnullas inueniemus, quarum natura nullam habet cum corpore cognationem: quippe cum earum terminus finis, terminus & effectus supra corpus sit. Siquidem eius vitæ, quæ vita spiritus dicitur, finis est Dei maximi fruitio. Illa et fieri perfecta non potest, nisi ipso mediante & coadiuuante. Porro effectus, qui ab illa fiunt, nihil corporeum sapiunt: ut prophetiæ, miracula, & præfensiones aliæ. adde, quæ & ad eandem vitam corpus & est.

Quinta q̄. Num. si anima sit incorruptibilis, ingenerabilis illam esse oportet. et quomodo.

Animas à Deo creari conueniens, ac decens est.

B materiæ: quippe quæ & sine corpore esse, & absque eo et fieri possit. Quantum vero ad esse, quod in corpore habet, nihil in conuenit, si dispositiones quasdam corporeas requirat. Propter quæ & aliud tuum dubium cessat, cum dicebas nullam propriam habere operationem animam, in qua non concitet corpus. si quidem secundum esse simpliciter suum, quo esse sine corpore potest, intellectionem longe perfectiorem habet. Quod si & esse quoque; illud consideremus, quod habet vnita corpori, operationes quidem nonnullas inueniemus, quarum natura nullam habet cum corpore cognationem: quippe cum earum terminus finis, terminus & effectus supra corpus sit. Siquidem eius vitæ, quæ vita spiritus dicitur, finis est Dei maximi fruitio. Illa et fieri perfecta non potest, nisi ipso mediante & coadiuuante. Porro effectus, qui ab illa fiunt, nihil corporeum sapiunt: ut prophetiæ, miracula, & præfensiones aliæ. adde, quæ & ad eandem vitam corpus & est.

Anima quoddam proprium opus esse cui non communitur corpus: necessarium est.

infin-

*Sexta q̄.
Nō intellectu
sua sit phā
tasia, nō nō
sua phāta
sia.*
*Septima q̄.
Nō in actu
ou intelle
ctus in cor
pus corrup
tur forma
omnes pra
cedentes.*

infringitur, quod tu assumebas. Si intellectus phantasia quaedam est, aut non sine phantasia, abstractus esse non potest. Fatemur. n. & nos intelligere animū hic per receptio nē phantasmātū, & quantū ad hanc operationē vti socio corpore, secundū se tñ abstractū esse, & corpore nullo pacto indigere. Nunc ad alia transeamus. nam cū querebas, in intellectus aduentu quid de sensitio, quid de phantastico fiat, Ego quidē corrūpi hęc dico eo in momento, quo aduenit intellectus, sicut & vegetatiū corrūpitur adueniente sensitio. Corruptur, dico, quantū ad vltimā formam, quæ tunc inerat, & vegetatiuum includebat: non corruptitur autem secundum genus, quā potentia inferioris semper remanet in perfectiori, quod sit. Intellectu igitur adueniente, prior forma, quæ sensitium, & phantasticum includebat, corrumpitur, remanente tñ sensitui potentia, & phantastici. At tu hic acrius instabas, & remurgebas. non. n. vř, quō remanere possint virtutes sensitui, & phantastici, cum materiales sint. nā à quo dari possunt? non quidē ab intellectu, qui immaterialis ponitur: non à forma materiali, quæ iā corrupta est. Ad quod nos dicimus sensitui virtutes partim remanere posse in elementis, quæ ad perfectiorē gradum reducta possunt vim sensitium præbere, quanquā corrupta sit præcedens vltima forma. remanet. n. forma, & mixtio generica. partim dare posse ab anima nuper inducta, quanquam per se immaterialis sit. potest. n. recipere speciem, in quantum speciem, & iudicare. quare & sensitui speciem potest apprehendere. eadem. n. anima est, quæ & sentit, & imaginatur, & intelligit. His autē Dæmon tuus non contentus aliam obiecit difficultatem super gradu illo vltimo, qui pro intellectu inducendo dispositio est: ac quærit, nunquid gradui illi sit forma vlla in tota natura, in toto elementorū cōplexu, quæ respondeat, & rationē proportionemq; habeat. Cui dicimus non esse formam vllam in tota materia, quæ illi respondeat gradui. si. n. vlla esset, illi quidē si superueniret intellectus, aut accidēs quoddā illius esset, aut assisteret tātū. At tu querebas, si nulla gradui illi responderet forma è tota materia, nunquid repugnat naturæ elementorū habere formā dispositioni suæ respondentem, an suspenditur à Deo forma eiusmodi? Ad quod dicimus non suspendi à Deo formam illā. sic. n. perpetuo frustrata esset potentia aliqua, sed esse non posse in sinu materiæ & potentia elementorū formā, quæ respondeat: dispositiones autē illas inductas esse, & ordinari in formā alieni generis, & nobilioris. quod nec mirū videri debet, si eorū reminiscaris, quō à Turrio fratre dicta sunt in recessibus Baldi de ingenio bruti, & spiritu genitiuo. Quippe spiritus is, qui genitiuus vocatur, duas habet rationes. vnā quidem, quatenus particularis quaedā natura vna est, quæ per se non aliud intendit, quā calefacere, miscere, attrahere, & expellere sic, & sic. Quod si formam simul animatam, & tam artificiosam conficit, ut dentem, oculum, & alia, hæc quidē per accidēs quodammodo facit. Aliam porrō rationem habet, quatenus pars est totius vniuersalis naturæ, in qua Deus anima est, & principium omnium & fines nescit. ac sic quidem idem ille spiritus per se intēdit dentem, oculum, & alia, in quæ ordinatur. ita & in proposito nostro se habet. Gradus. n. ille, quod pro intellectu dispositio est, si consideretur, vt particularis forma & natura vna, per se quidē non intendit formam immaterialē, sed solum talem & tantum calorem inducere, ita & ita miscere, & similia. Idem ille si cōsideretur, ut pars totius naturæ, quæ à Deo disponit, & ordinatur, sic quidem ille in intellectum refertur, & ordinatur in formam superioris generis: quam educere materiale nullum potest, sed aut idea sua, aut Deus.

*Octava q̄.
Nū gradus
vltimi instat
tis, quo in
tellectus in
ducitur in
corpus, dis
tinguatur
an ipso intel
lectu an cor
rumpatur
et quomo
do.*

D

A At Deus certe magis, è cuius esse & potètia prodit oè, qd est, qq; à principio (ut diximus) ad id hominè fecit, ut tandè beatus fieri posset in Dei ipsius cognitione. qd nò aliter cõtingere poterat, q̄ intellectũ hominis immortalè & æternũ cõstituèdo.

Quod vero postremo quærebas, utrum anima per se alium habeat intelligendi modum, quàm per species, & simulachra rerum, dicèdum arbitror cõiunctam corpori animã nò habere aliã per se cognitionem, quàm per species, quanq̄ sint, qui aliter putè: separatam vero superacquirere aliam nobiliorem per eã gratiã, qua Deũ cognoscere posse datum est ipsi, in quo omnia, quę ad beatitudinem satis sunt, in tueri valet. Quę gratia èt viuenti Dei maximi filio concessa fuit. Verum de his ad plenum loqui posse non est cuiusq;, sed eorum tm̄, qui ea donari gratia, quã dicimus, digni habiti sunt. Atq; hæc sunt amice Turri, per quę satisfactũ arbitror: fuisse toto tuo fasci dubitationũ, si postremo & illud ostenderimus, oĩa, quę in vniuerso hoc sunt sub Luna & supra, corpora, propter intellectũ facta fuisse. Verũ, si placet, hoc ad meridianas horas remitemus. multum enim hæctenus locuti sumus, & qd dicendum superest, sum èt tẽpus exposcit. Si igitur & tu & alij his, quę dicta sunt, acquiescitis, ego Deo optimo gratias agam, & animo nostro vobiscum, & nobis ipsis, & humano generi gratulabor. R. H. Acquiescere quidè & equũ est, & debemus. atq; huic diei maxime me debere fatebor, quæ mei ipsius me & maxime cognoscen- tem, & maxime amãtem fecit. Omnia vero bene peracta uidebuntur, si & hoc postremo discutias. Quoniã enim dictum est animas nostras à Deo maximo procreari, videtur quidem sequi, ut omnes illæ æquè perfectæ sint, vt ipse ab eodè autore perfectissimo factæ. Nunquid igitur omnes tandem beati erimus in Deo ipso? F.

*Noma qd.
Num anim-
ma sit anim-
inelligendi
modus ab
eo, quo per
rerum simu-
lachra &
species in-
telligit.*

B magis ad sanctos viros pertinere videntur. Si tamen placet, ut referam & ipse quæ- dã, quæ ab ipsis audiui, equidem neque hunc laborem effugiam. R. H. Placet quidè: vt pro omnibus dicam. F. Certissimũ quidem est, qd absque diuinæ gratiæ auxilio nemini ad felicitatem patet accessus. Hoc igitur sicuti liberalissime Deus optimus præparat atque largitur, ita nonnulli hoc ipsum neglexerunt, qui peruersa uoluntatis desideria, & corruptæ impulsus naturæ varios secuti, longe prolapsi sunt, & diuersimode peccauere. propter quod longe à Deo cõstituti vitam infelicem cum ijs infelicibus angelis degunt, quos dæmones appellamus. Quare pœna non parua ijs est, non æqualiter autem omnibus data. Siquidem alij maiori, alij minori torquẽtur, maiori quidem, qui plus scelerum, virtutum autem minus commiserit: minori vero, qui vitia quidem minora, virtutes autem maiores complexi sunt. Qui vero à Deo electi fuere, eiusq; gratiam non spreuerunt, & Deũ ipsum, quantum satis est creaturæ pro cõsequenda beatitudine, cognouere, & pie sancteq; coluere, ac vitam illam exegere, sine qua Deo placere nulli est datum, ijs ergo pientissimus pater nò deest tum ad finem consequèdum, qui fructio ipsius est, tum ad eã, quę sunt ad finè, vt media. Hęc autem sunt virtutes, non quæcunque, & quas parare nobis nos per naturam possimus, sed longe præstantiores. Is enim ornatum esse vnumquenque oportet, qui cum Deo viuere, atque ipso frui debet. Atque ita de electis existimare debemus, de quorum numero vnusquisq; nò solũ optare, ut sit, sed sperare potest, & debet: scire autè, & certũ habere nemini hac in uita datũ est, nisi cui forte Deus ipse manifestare voluerit. Sed nos iã multa diximus: imponèdus est tãdè finis, ac reliqua in meridiem remitemus. Placuit omnibus ita agendum fore, ac surreximus.

*Decima qd.
Niquid a-
nima om-
nium à Deo
creata eter-
nã assequã-
tur felicitã-
tem.*

*De omnium
rerum à pri-
mo princi-
pio natura-
li productio-
ne, origine,
numero, &
perfectio-
ne.*

SOL cum ad celi mediū ascendisset RHAMNVS I iucūdisissime, nos ad cōsti-
tutū castanetū rediimus, vbi placidissimā vmbraē naēti, q̄ in septentrionē pro-
tendebatur, in corona oēs confedimus. atq; ego, cuius alij orationē expectabāt, sic
sermonē suscepi. Nūc ò magni Amici, qđ postremū superest, & p̄misimus, dignita-
tē excellentiāq; animi nostri demonstrare, quoad dabitur, enitemur. quod certe re-
cte fiet, si nobilitatem prāstantiāq; corporis, in quo ille sedē domiciliumq; possi-
det, ostenderimus, cuius gratia reliqua alia, quæ hic sunt, corpora à Deo maximo
facta & ordinata fuere. Quod magnum indicium esse potest animum nostrū prestā-
torem quidem esse, q̄ fragilia illa, quæ ab elementis ortū habent. Ostensuri autem
ordinem, & rationem eorum, quæ sub Luna facta à Deo fuere, à primis & imperfc-
ctioribus incipiemus, quæ contrario modo se habent ac incorporea. Hæc. n. quāto
simpliciora sunt, tanto perfectiora redduntur: illa vero quanto magis composita.

Igitur vniuersum hoc, quē mundum dicimus, cum esset Deus maximus conditu-
rus, oculos primum in medium iecit, punctumq; illic signauit, vbi cētrū totius fu-
turū esset: tū ab eo puncto lineā rectā ducēs in immensum ualde protraxit, pun-
ctūq; alio terminauit: à quo rursus & aliam lineam ducens, vndiq; à cētro æquē di-
stantē circum maximum descripsit, in quo spatium oē vniuersi concluderetur.
Hoc cum statuisset, priorē rectā lineam, & spatium totū in duas regiones disce-
ruit: quarū superior longe maior altera esset, excessus vero illius homini nō esset no-
tus, in quo cęlestia locū erant habitura: atq; in illa orbes 75 designauit, quorū 8 tm̄
sensu perceptibiles fuere, reliqui vero intellectu magis, quā sensu, noti. Regio
vero alia minor, & mensurabilis ēt homini, data ijs corporib; fuit, quę mutationē
oēm essent susceptura: qñ superiora non nisi eam mutationē, quæ secundum locū
fit, erant subitura. Inferioris igitur regionis spatium totum Deus optimus substan-
tia quadam repleuit, quę propter imperfectionē vix entis nomē recipiebat. Cate-
rum neq; formā vllā, neq; figurā, neq; colorē, nec motum, neq; vllā actionē habe-
bat, sed tm̄ pati ab alio poterat, & formari, & figurari, & colorari, & moueri, & bre-
uiter oīa fieri, quæ esse dicuntur. Per se autē nihil habebat, nisi q̄ continuum quid-
dā erat, quod totū id spatium replebat. quam alij matrē omniū, alij chaos, alij mate-
riā appellauerunt. In forme igitur corpus hoc cū fecisset, spatium totū, in quo erat, in
duas regiones secauit, quā v̄ superior decuplo maior erat inferior: atq; in his duo
prima pulchra, & formata collocavit. in superiori quidē innominatum illud, quod
nos per cōsuetudinē calorē appellauimus, in inferiori autē, quod algorē, seu frigus
nominare solemus. Atque hæc duo cum informi illo corpore commiscens duo pri-
ma entia conflavit, quæ iam & formata erant, & cerni poterant, & se mouere, atque
agitare. Vix autem orta hæc fuerant, cum & amor proprius cōgenitus in ipsis fuit.
Nam & partē materiæ, quam naēta erāt, meri, & terminos cōstituire capere: tum
& cupiditate sese propagandi atque extendendi agi, iamq; & vicini ac fratris sedes,
& partes aggredi. Dederat autē Deus utrique non solum desiderium sese propagādi
per similis generationem, sed & virtutem, ac potentiam agendi, sensimque eorum
pendi vicini partem, quam tangebant. Ad quam inimicitiam Deus animaduertens,
id cavit, ne sese penitus interimere possent, possent autē gradibus quibusdā misce-
ri. Hoc enim maxime cōducebat ad generationes perfectiores mixtorum. Quapro-
pter actiones eorum æquavit, fecitq; vt, quanto alterum agendi potentia alterū su-
peraret, tanto patiendū, & resistēdi debilitate ab alio vinceretur. Igitur, cum mutuo

A vtrunque sese propagaret in partes alterius, misceri inuicem cepere, & in qua materia pars erat frigiditas summa, corrupto gradu vno capit illic esse & gradus vnus caliditatis: qui nec repelli, aut extingui poterat ab alijs gradib. frigiditatis, quonia qui erant in eadem materia, non poterat sese propagare, cum iam essent, nec in potestate esset quicquam gignendi, quod erat, sed id tantum, quod non erat. Sed neq; gradus, qui erant in vicina materia, poterant gradū illū caliditatis destruere, quamquam essent ut 8; & summi: quoniam gradus septem nihil poterant in ipsum agere, ob id, quod diximus iam esse in materia eadem. Quare relinquebatur gradus solum vnus, qui agere posset: at illo potentior tota caliditas vicini tangentis erat, q̄ secundum gradus omnes actionem habebat in frigiditatem inducere. Idem & e contra eueniebat in gradu frigiditatis primo in caliditate introducto, q̄ pariter repelli non poterat propter easdem causas. Quare vtrouique actio continenter procedebat, donec vterque vel ad aequales gradus peruenisset, vel alter alterum superaret. Quare ex hac prima miscella coniugationes tres factæ sunt. vna, in qua vtrinq; pares facti essent gradus: vna, in qua calor superaret; vna, in qua frigus. Erat autē com mixtio hæc vtilitatis non paræ ad ea mixta producenda, quæ perfectiora futura erant. Quia n. calor raritatem sibi summam exposcebat, frigus vero summā densitatem, propter quæ neutrum poterat nec videri, nec audiri, nec odorari, nec in summa quæquā bene obire, fiebat quidem, vt ex admixtione contrarij & raritas & densitas temperarentur. Ita igitur se habebatibus duob. primis contrarijs & alia duo contraria fecit sapientissimus Deus, quorum alterum siccitatem, alterū humiditatem vocauimus. quæ inter se quidem contraria erant, & se destruebant, & propagabant: cum alijs vero duobus nullā habebant inimicitia. Miscuit igitur & hæc Deus cum

B prioribus alijs, & siccitatis partē cum calore iunxit, partē cū frigore. similiter & de humidum fecit, verum humidum nō separauit, sed in medio collocavit ita, ut partim calori, partim frigori admisceretur. siccitatē vero diuisit, & partē vnā dedit calori, aliā frigori ita, vt quatuor fierent coniugationes. vna & suprema, q̄ calida erat, & sicca: alia consequēs, quæ calida erat & humida: tertia vero, quæ erat humida & frigida: quarta vero & ima, q̄ erat frigida & sicca: quæ magno quidem nexu totā illam regionem coniungebat. Quod igitur calidum & siccum fuit, nos appellauimus Ignem: quod vero calidum & humidum, Aerem: quod humidum & frigidum, Aquā: quod vero frigidum & siccū, Terram: quæ mox & elementa mixtorum omnium sunt vocitata. Præbebant autem duo hæc contraria noua magnam futuris mixtis vtilitatem. Nam, quod humidū erat, bene miscibile, & bene diuisibile, beneq; figurabile etiam erat, tum & bene continuabile cum alijs. Siccum vero propria consistentiam dabat, & figuras seruabat. Ex his ergo cum prima quatuor corpora fecisset, miscuit etiam ea inter se: primum duo inuicem, mox tria inuicem, mox & omnia quatuor. ac primo quidem ignem & aerem miscens per aequale & inæquale, tres fecit coniugationes: mox ignem cum aqua commiscens similiter æquale & inæquale, tres alias confluuit coniugationes: tum & alias tres cōmixto igne cum terra. ut aerem & aquam miscuit, & tres alias fecit coniugationes. deinde & aerem cū terrā factis alijs tribus coniugationibus. ac postremo aquam & terrā miscuit, tresq. alias coniugationes fecit. Quare è duobus commixtis 18 in totum coniugationes formauit, ex quibus diuersa mixta emicuerunt. Mox vero & omnia tria inter se coniunxit: primum quidem ignem, aerem, & aquam: deinde ignem, aerem, & terram: deinde aerem,

Fracastorij.

X

rem,

FRACASTORIVS SIVE DE ANIMA.

rem, aquam, & terram. quæ omnia confimiliter per æquale, & inæquale discrevit: C primū quidē faciens omnia æqualia, è quibus quatuor fiebant coniugationes. Deinde duo æqualia, & aliud inæquale accipiens coniugationes 24 fecit. Postremo ex vno æquali, & duobus inæqualibus coniugationes quadraginta octo conflavit. In totum vero, quæ è tribus fieri poterant, septuaginta sex. quas si singulas referi evelim, & morosus fortasse sim, & nobis memoria non suggeret orationem. Erant autem mixta hæc multo perfectiora, quã prima illa, quæ è duobus facta fuerant.

Gaius igitur opere suo opifex maximus, iamq; & alia maiora & perfectiora animo agitans miscuit post hæc & omnia quatuor simul,

per æquale & inæquale singula dissecans. Ex quibus coniugationes 99 confectæ sunt: vna quidem ex omnibus æ-

qualibus: 6 vero è trib. æqualib. & vna inæquali:

12 autem è duab. æqualibus & duabus inæqualibus: & ex vna æquali & tribus in-

æqualib. 80: in totum vero 99.

Magna vero vtilitas & per-

fectio ex eius com-

mixtione daba-

tur futuris

rebus.

*Morte præventus MDLIII. Octavo Idus Augusti, atq; ad ipsam
accitus immortalitatem, quod serò inceperat
absolvere non potuit.*

D

HIERONYMI FRACASTORII

DE VINI TEMPERATURA

SENTENTIA Cap. 2.

ET SI nulla penè alias res nobis æque familiaris habeat, atq; vini: quæ tñ natura eius nõ planè in aperto posita sit, sed in abscondito magis, neminem quidem mirari par est. Duæ enim sunt, quæ id efficiunt, causæ. quarû aliq; ex ipso pendent vino, aliq; ex ijs, qui de ipso scripsere. Primum. n. si ea spectemus, quæ à vino in nos fiunt, & varia profecto, & magnopere cõtraria prospiciemus: nã & calefacere, & frigefacere, & siccare, & hume-

ctare nos solet. vnde & aliq; pinguiore, aliqui extenuati magis ex vsu vini reddunt: quosdam porrò furètes fieri, alios torpidos & taciturnos, alios eloquètes & dicaces. nõnullos mites misericordesq; , quosdã feros & immanes & Arif. refert. & quotidie videmus. Qui verò de vini natura scripsere, ex antiquis quidè omnes obscuritatem quandam iniecisse visi sunt. nam aliq; per fabularum v&lamentam eam naturam significare voluer. quod vetus epigramma demonstrat. Alij breuitate sermonis non sese satis explicauere. Alij alijs contraria tradidere. Nonnulli & sibiipsis nõ cõstare vñr: quas ob res in posteros non variæ solùm opiniones ppagatæ sunt, sed sæpe & controuersia non parua. quod nuper medicis nostris Antonio FVMANELLO, & Bartholomæo GATIONO contigit. quorum hic quum forte vinum calidum atque humidum assereret, ille impugnaret, vtpote siccum facultate existimans, eam excitare questionem, quam ad arbitros, & iudices deduci necesse fuerit. Quatuor. n. illi finiendæ dijudicandæq; prepositi sunt: e quibus & ego vnus, quandoq; inuitus, fui. Coactus igitur ea in re sententiam dicere: tamen si scio non facile esse certũ quæquam in tanta difficultate pferre, quid ipse sentiam, quid iudicandum putem (auditis lectisq; , quibus sese vterq; tuetur, rationibus) per hæc exponere incipiam.

Quid vini nomine audiendum, & quis quæst. sensus.

Cap. 2.

IN primis autem Vini nomine nullum eorũ recipiemus, quæ nec simpliciter vina dicuntur: quale cenanthinum è labrusca, omphacinum ex immatura vua, melinũ è pomis, oxiacanthinum è uocatis Berberis, & quale mulfum, & sapa, & mustum, & quod lora dicitur, & zitum, & eiusmodi, sed id solum audiemus, quod simpliciter vinum appellatur, è domestica vite suæ maturitate & purgatione profectum.

Illud etiam recipiemus in proposita nobis questione, de vini natura simpliciter quæri. ita enim & philosophi, & medici intelligere solent, quum de aqua, aut aere, aut homine, aut absinthio, & lactuca, & agarico, qualia sunt, inquirunt. quinimmo & de ipsomet vino non aliter intelligunt, quicumque de ipso quærunt.

In genere autem vinorum quædam consensu omnium calida sunt facultate, ut antiqua, & fuluorum nõnulla: quædam verò aut frigida sunt, aut non manifeste calida, qualia, q̄ aquosa, vocant à Græcis olygophora, alba, tenuia, aquæ familia. Hęc enim Galenus qnq; nõmanifeste calida dixit, quãdoq; frigida appellat. Nõnulla porrò exiccatiua sunt, ut antiqua, & q̄ pontica & austera vocant: quãdã postremo

D E V I N I T E M P .

& humida, vt alba, & aquosa, quæ aquea à natura sunt . Igitur in genere vini quum hæ differentiæ visantur, & vtrunq; contrariorum insit, alterum duorum dicere necesse est, aut. s. q. vino accidunt calidum, & frigidum, humidum, & ficcum, quemadmodum album, & nigrum : aut q. alterum contrariorum per se inest, alterum autem per accidens. Si ergo hæ differentiæ vino accidunt, & ea natura nõ magis calida est, quàm frigida : humida, quàm sicca, sed indifferens, tunc de vini natura non possumus querere, qualis sit, nec certe aliud dicere, quàm, quod vinorum quædam frigida, quædam humida, quædam calida sunt, quædam sicca. Verum sic Medicus ille, qui dixit vinum calidum & humidum, male protulisset videtur. quoniam ea natura nõ magis calida est, quàm frigida : humida, quàm sicca : at verò, si vini natura vnum aliquod contrariorum per se sibi determinat, quanquam per accidens alterum esse possit, tum de vini natura, qualis sit, inquirere satis possumus, calida ne, an frigida, humida ne, an sicca: atque ego quidem sic esse querendum existimo. neque enim has differentias vino accidere arbitror, sed magis certam qualitatem per se inesse, quod & Galenum, & alios existimasse video. Sub hoc igitur sensu de vini natura inquiremus.

Quod vinum nobis proponendum . Cap. 3.

Sed quodnam vinum nobis proponemus, si aliqua calida sunt, aliqua frigida, aliqua verò humida, aliqua sicca? horum enim aliquod per se tale esse necesse est, aliq. verò per accidens, si quidem non vtrunq; contrarium per se inesse potest. illud certe nobis factitandum erit, quod Arist. sæpe præcipit, respiciendum scilicet ad id, quod in eo genere optime constitutum est. In omni enim genere aliquod vnum est, in quo ratio generis optime se habet, quodq; veluti regula est, & mensura omnium aliorum : ac quale hoc est, tale & totum genus per se existimandum est. Videntur autem Græci optime significare, quod vinum proprie vini naturam & rationem fortitum sit per distinctionem, quam faciunt. E vinis enim quoddam cœnode vocant, hoc est uinosum, quasi vini naturam proprie habens: nos meracum possumus appellare. quoddam uerò uocant hydatode, hoc est aquosum, quasi aquæ potius, quàm vini naturam referens: quod nos dilutum solemus dicere. atque hoc neq; simpliciter vinum vocant, in quo aquam superare uinum Galenus dicit, quemadmodum in cœnode uinum longe superat aquam . In vini igitur natura perquirenda cœnode & meracum uinum nobis erit proponendum. hoc enim solum in eo genere optime constitutum uideretur. quod enim hydatode vocant, ex loco propria uini natura quasi degenerasse certum est. nihil. n. prohibet, quemadmodum ex arte uina frangimus, & à propria natura deponimus superinecta aqua, ita ex loci conditione uina adeo immutari, ut ne uini quidem naturam retineant. Alia porro obuetustatem naturam quodammodo commutauere: alia propter nouitatem nõdum perfectionem recipere. quamobrem nec antiqua, nec admodum recentia, nec aquosa appellata, sed quæ uinosa & meraca dicuntur, ætate perfecta, nobis proponemus consideranda, &, qualia hæce reperiemus, tale etiam totum genus per se uinorum dicemus. Eiusmodi autem apud antiquos erat Aruisiu in Chio, Methymæu in Lesbo, apud Romanos Falernu, Cecubum, & Sentinum, in agro nostro Rheticum: nostris autem temporibus tale erit, quod nos item Rheticum, apud Tuscos Trebianum: Romæ, quod Corsicum, & Græcè appellant : & in uniuersum, quodcumque & generosum dici meretur, siue Fuluum, siue Ruffum, aut Nigrum fuerit: quod in ætate etiam secundum antiquos media accipiendum foret, nisi atetum ratio apud nos iam exoleuisset.

Quid

A *Quod calidum, frigidum, humidum, siccum multipliciter dicuntur. Cap. 4.*

Rursus vero, quoniam calidum, frigidum, humidum, siccum multipliciter dicuntur, distinguenda quidem & hæc sunt nobis. non ut nouum quid adducere videamur, sed ut sublati æquiocationibus conueniat inter nos, quo sensu de his loquamur.

Primum igitur tale dicitur, aliud formaliter, aliud virtualiter. uti. n. his nominibus necesse est. tale formaliter appello, quod qualitatem illam in se habet, aut habere potest, ut ignis caliditatem: virtualiter autem tale, quod ipsum quidem nec habet, nec habere potest, producere tamen in aliud potest æquiouoca (ut aiunt) generatione, si modo talia aliqua sunt. quo pacto solē, & lumen calida solemus dicere, non quod talia ipsa per se sint, sed quod possunt in aliud caliditatem producere. Porro, quæ formaliter talia sunt, alia simpliciter & absolute talia dicuntur, quædam per comparationem. absolute quidem calida, frigida, humida, & sicca sunt sola elementa simplicia. calida quidem ignis, & aer: frigida verò aqua, & terra. reliqua omnia per cõparationem sunt talia, & horum quædam dicimus talia comparando contraria inter se, à superante & vincente rem denominantes: calidum quidem, quod supra medium habet caliditatem: frigidum, quod supra medium frigiditatem habet: æquale verò & temperatum, in quo contraria æquantur. Quædam verò talia appellamus cõparando ad humanum corpus, non quidem omne, sed temperatum. est. n. & sua quoque cõparatio in hominum genere, & huc calidum, hunc frigidum, illud temperatum vocamus cõparando homines inter se. sunt & alia cõparationes, quæ ad propositum non sunt. Quod verò ad hominem tale dicitur, aliud actu tale est, aliud potentia, & quod actu tale est, aliud per se tale est, aliud per accidens. Rursus, quæ potentia talia sunt, alia in potentia actiua sunt, alia in potentia passiuâ. potentia verò actiua, alia accidentalis, alia essentialis: passiuâ aerò alia propinqua & per se, alia remota & per accidens. Nemo autem te dio tot diuisionibus afficiatur, aut eas impertinetes, & ab re inductas putet, quoniam necessariae sunt omnes, & sine quibus. nemo possit exacte planeque negotium hoc pertractare. Quod igitur ad hominem dicitur actu tale, illud est, quod per id, quod existit, tale est, qualitercumque existat, siue per se, siue per accidens. At verò per se actu tale est, quod proprijs principijs, & in quantum ipsum, tale est (& si hic actus, & potentia non distinguuntur, sed esse actu, & potentia) & semper tale est, & per se, & simpliciter: ut lactuca, & portulaca tum actu, tum potentia, & semper frigida sunt. at quod per accidens actu tale est, hoc quidem nec est simpliciter & per se tale, & cum actu vno modo sit, alio in potentia se habet, & simpliciter tale est, quale est in potentia. ut aqua calefacta actu quidem calida est, & dicitur, sed per accidens, potentia vero, & per se frigefactiua est. quæ vero potentia talia sunt, ea sunt, quæ in actu quidem non sunt, possunt autem esse, sed diuersimode. alia. n. actu in se, & in quantum ipsa, habent, sed impeditum: alia verò non habent, possunt tamen ab alio recipere. Quæ igitur in se actu habent, impedita autem sunt, ea in potentia accidentali esse dicuntur, quoniam per se quod actu forent, & agerent, quoniam ex se habent actu, sed per accidens impedita sunt, & ob id facta in potentia: quod. n. in potentia sint, per accidens habent. unde & potentia illa accidentalis vocatur. ut ignis per se quidem sursum est, nisi impediatur, impeditus autem potentia fit: sed igni accidit sursum esse potentia, siquidem per se sursum est. ita & aqua per se frigida est, & actu, per accidens autem impedita in potentia fit: eodem modo & Piper, & Euphorbium potentia calida dicuntur accidentaliter.

Fracastorij.

X

3

pe se. n. & ex p̄prijis principijs, ex qb. constant, calida sunt : & auctu sc̄rēt, nisi p̄ acci- C
 dens impedirent : impedita vero potentia sunt. cū autē dico calidū potentia per
 accidens, verbū illud p̄ accidēs determinat potētiam, & non calidū. neq; n. Piper,
 & Euphorbiū calida sunt per accidens, sed in potētia p̄ accidēs : omnia autē hæc in-
 digent aliquo, quod remoueat accidens illud, impediens. amoto autem statim actu
 fiunt, & agunt, qm̄ per se talia erant. In aqua quidem calefacta aut exhalant vapo-
 res calidi, aut alterantur à continente, aut à partib. aquæ nihil passis: in Pipere autē,
 & Euphorbio remouet accidens à calore nostro. constant. n. hæc per se ex particu-
 lis calidis multis. verū illæ in illa mixtione adeo diuisæ sunt, & ad minima redactæ,
 sepultæq; in frigidis, ut nō agāt, & actu non sint. in funt tñ, & si accidens remouea-
 tur, actu statim fiend. remouet autē calor noster, qui soluit mixtionē, & partes sepa-
 rat. Vnde, quæ calidæ erant, separata à frigidis, atq; vnita, & nequaq; minime, actu
 fiūt, & agunt. Non solū autē calor noster potest res actu facere, sed & multa alia. nā
 & humiditas relaxans potest separare mixtionē, ut salua in Piperi, & Euphorbio.
 admota. n. hæc linguæ statim actu fiunt, & non q̄ calciant à calore nostro solum,
 sed q̄ hñmefiant magis. vnde calidæ partes superficiales sese ad actū efferunt soluta
 compagine. Pōt & contusio, & fractio, & friatio actu res facere, ut in Irīde, & cæ-
 pa, quæ aut contusa, aut fracta, aut friata lachrymas & sternutamentamouēt nō ob
 aliud q̄ q̄ actu fiunt particulæ quædam calidæ, quæ prius potētia inerant. Quinim-
 mo & antiparistasis vī actu calorē facere: quod in calce est videre sup̄ iniecta aqua.
 qm̄. n. foraminulæta est calx. imbibitur quidē aqua in foraminibus omnibus, succe-
 dens loco aeris abeuntis: p̄ cōtrarietate vero vnit calorē calcis, & humida existēs
 relaxat mixtionē. vnde actu fiunt calidæ calcis partes, & calorē tñ excitāt, quantū
 videmus. sic & motus, & collisio calefacit, & ignē ex lapide pyrite fuscitat. Hoc ergo D
 pacto se habent, quæ talia sunt potentia accidentali. omnia autē hæc & per se, &
 simpliciter talia sunt, qm̄ in se ipsis habent actū, quanq̄ impeditū. In potentia verò
 essentiali sunt, quæcunq; in se quidē actū non habēt, sed in potentia sunt ad aliquid,
 quod per se habet. vt Lactuca calida dici potest potentia, non quia per se ipsa calida
 sit, sed qm̄ potentia sanguis est, qui per se calidus est. dī autē potentia hæc essen-
 tialis, qm̄, q̄ eiusmodi sunt, per se non habent actū illū, sed p̄ se & essentialiter sunt
 in potentia. qđ. n. non habet, in potētia est. quare & quod per se nō habet, per se in
 potentia est. Oīa autē hæc per accidens, & secundū quid talia sunt. si quis. n. Lactucā
 hoc modo calidā dixerit, p̄ accidens erit: si quidē non inquantū ipsa, sed inquantum
 aliud. s. inquantū sanguis. Lactuca. n. inquantū Lactuca calida non est, sed si, quate-
 nus fieri potest sanguis, calida dicatur, per accidēs est, & nō simpliciter. Frigidū. n.
 inqt Arist. 8. phy. calidū potētia est, calidū autē factū actu fit, & calefacit. si igit̄ fri-
 gidū calefactiuū esse dicamus, p̄ accidens certe dicemus. quinimmo oīa, q̄ hoc mo-
 do talia dicuntur, & hac potentia, actū oppositū per se habēt. In potentia verò passi-
 ua sunt, quæ nec ipsa per se actū habent ex principijs p̄prijis, & in quantū ipsa, sed
 p̄nt ab alio recipere alterata. & mutata. vt sulphur in potentia ignis est, cera potētia
 calida. differt autē potentia hæc à potentia essentiali, qm̄ & illa per trāsmutationem
 actū recipit, sed cōsiderabat, quatenus actiua erat recepto actu, hæc uero p̄ se non
 aliud dicit, nisi p̄sionē. ut cera calida dī, q̄ calefactibilis sit. q̄ si cera potētia cale-
 factiua dicat̄, q̄ prius calefactibilis sit, mox calefacta actiua sit, & calefacere possit,
 sic in potentia essentiali dicitur. quare idem re est esse in potentia passiuā, & in
 potentia

A potentia essentiali, quæ ratione quodammodo differat. calidum igitur potentia passiva id est est, quod calefactibile, quemadmodum potentia activa calidum erat, quod calefactivum. calefactibile autem dicitur, & quod potest calefieri, & quod non solum potest, sed aptitudinem habet, & dispositionem, ut prompte calidum fiat. lignum. n. viride calefieri quidem potest, & ignis fieri, aptitudinem autem, & dispositionem ad hoc per se non habet. At siccum lignum, & fomes, & sulphur, & bitumen non solum fieri ignis possunt, sed et per se habent ad hoc aptitudinem quandam, licet non proprie sit aptitudo. nihil enim aptitudinem habet ad sui corruptionem, sed preparatio magis quædam illa est. quæ igitur aptitudinem habent, ut calida fiat, illa solemus per se calefactibilia dicere: quæ verò non habent, calefactibilia quidem dici possunt, per se autem non. Ea porro, quæ per se calefactibilia dicuntur propter eam aptitudinem, & quæ potentia propinqua calida sunt, & quasi sub ipsum actum, solemus et calida appellare. nam & ceram, & adipem, & sulphur, & bitumen res calidas dicimus, volentes significare calefactibilitatem, & promptitudinem eorum, ut talia fiant: versusamusque actum pro aptitudine: sed certe omnes eiusmodi appellationes abusive sunt, & improprie, ac per accidens. Calidum. n. quum quod dicitur, proprie quidem intelligimus, quod caliditas in se habet: sicut & sanum, quod sanitas habet. quod si & illud sanum dicamus, quod proximum est, ut sanum fiat: & calidum, quod proximum, ut caliditas recipiat, improprie quidem dicemus. actus. n. extra est, & ab alio datur, ipsa verò pro se ipsa, & quatenus ipsa, talia non sunt: quippe cum sub opposito actu sint. nec sequitur, hoc calefactibile est, igitur per se & calidum. hoc. n. actum dicit, illud aptitudinem: aptitudo autem in re est, actus vero non. neque. n. si sulphur ignibile sit, sequitur, ut & sit ignis, nisi addat potentia. sic. n. exprimimus aptitudinem. quæ ob rem improprie omnia hæc dicuntur, licet per modum loquendi,

B & ab usum interdum ita dicamus: quam rem Gal. significavit 3. de temperamentis. quum. n. duos modos enarrasset, quibus aliquid dicitur potentia tale, quorum prior erat de potentia activa, alter de potentia passiva, quæ potentia materia vocant, comparamus utrumque modum: Ille, inquit, qui est secundum priorē modum, primario & proprie talis est: qui verò secundum alium modum, non primario talis est, sed abusive. Avic. quoque, quum omnes modos distinxisset, quibus calidum, & frigidum dicuntur, loquens de eo, qui est in potentia passiva, ita dicit. Quum vero calefacere dicitur, nolumus istud calefacere, sed illud, quod provenit ex qualitate rei, specie eius remanente. unde manifestum esse debet, quæ passiva potentia sunt talia, secundum quod & per accidens talia dici: quam nonnunquam per consuetudinem ita ea appellamus, quæ aptitudinem habent, & propinquam potentiam, ut talia fiant. Duo autem sunt, quæ præcipue faciunt, ut vnum in aliud promptum sit & aptum verti: alterum est dispositio substantiæ eius, quod patitur, quod liquida sit, bene miscibilis, aut subtilis, aut rara, aut ad parvas partes redacta: alterum est propinquitas gradus, hoc est paucitas contrarietas, ubi. n. multa est contrarietas, alio multum tempus exposcit. sunt & alia contrarietas, de quibus longum esset dicere. ac de passiva quidem potentia tot dicta sunt.

Quis prædictorum modorum dicendi quidpiam aliquale nostræ questioni serviat.

serviat.

Cap. 5.

His igitur modis cum dicatur calidum, frigidum, humidum, siccum, videntur tamen est, quoniam horum modorum quæstio intelligenda sit. ac in primis clarum est illud non queri, an vinum calidum & humidum sit virtualiter eo pacto, quo Solem & Lunam calida dicimus. Item certum est non queri, an absolute & sine vlla

comparatione tale sit vinū. quod de solis elementis dici solet. similiter & illud manifestum esse potest, nō inquiri in hac. q. quæ qualitas in vini mixtione dominetur. primum quidem, qm̄ proposita nobis. q. sub titulo & forma quæstionis eo pacto à nobis accipiendæ, atq; iudicandæ est, quo quæstio est, ac difficultatē, & controuersiam habet, non quo nemini dubia est, & à nullo vnq̄ adducta. At certe, q̄ qualitas in vini mixtione præset, nemini dubium vnq̄ fuit nullum eā quæstionē facere. qđ verò semper dubitatū à plerisq; fuit, quod multi perquisiuere, illud certe fuit, quā actionem vinum in corpus humanum efficiat, præsertim circa passiuas qualitates, humectet ne, an exiccet: in qua re & multi etiam scripsere. nō. n. nunc primum ea q. tētata est. Præterea inquirere, quæ qualitas dominetur iu vino, Philosophi vniuersalis negocium est, Medici autem magis, quid in humanum corpus vinum efficiat. At certe quæstio hæc & inter medicos orta est, & occasione rei medicæ, & medicis definiri commissæ. quare & nos, quatenus medici, eam audimus, & diffinimus. qđ si sub eo sensu diffinire cogamur, ut quæramus, quæ in vino prædominetur qualitas, dicemus medicum illum, qui asserit vinum calidum & humidum, male profecto asserere, qm̄ sic humidū est vinum quidē, calidum aut̄ nequaquā. aquea. n. est, quæ in eo dñatur humiditas, cū qua & frigiditas necessario coniuncta est. Si. n. in vino maior esset caliditas, q̄ frigiditas, & supra medium insisteret, vtiq; actu calidum esse vinū oporteret, quōadmodum & aqua calefacta actu humida est. sed vera quæstio hæc sub illo sensu iudicanda à nobis non est. Superest igitur, ut calidum, frigidum, humidum, siccum per comparisonem ad hominem audiamus in hac quæstione. sic. n. & ambigua est, & qualitu digna: & sic semper intellecta, & ab alijs tētata fuit. sub hoc igitur sensu de vino agemus, primū de caliditate & frigiditate inquirētes, mox de humiditate & siccitate. B

An vinum sit calidum, vel frigidum. Cap. 6.

IN primis igitur dicimus vinum, quatenus actu est, frigidum esse, & nos frigidificare, quod vel sensu ipso manifestum est. sed ex hoc solo rē non esse denominandā talem secundum naturam supra demonstratum est, quoniam sæpe talis actu per accidens est, & secundum quid. neq; .n. si hæc aqua calefacta calida est, iam & aqua simpliciter calida est, nisi tale actu per se sit. sic. n. & actu, & potentia, & semper tale erit. at vinum, tamen si actu frigidum sit, constat tamen aliter potentia esse. quare actu per se frigidum non est, sed per accidens. In proposita igitur. q. cū de vini natura quæretur, qualis sit, actualis quidem operatio abiicienda erit à proposito nostro. nulla enim natura determinari talis potest per ea, quæ sunt per accidens. relinquitur igitur, vt de vino quæramus, quale potentia sit.

Qm̄ autē duplex erit potētia, actiua, & passiuæ, prius de actiua dicamus: q̄ rursus duplex erit, accidentalis, & essentialis. igit potētia accidentali vinū dicimus calidum proculdubio esse. constat. n. per se ex particulis calidis multis, per quas quidem per se actu esset, & calefaceret, nisi impeditum per accidens foret. quare potētia fit, sed per accidens. impedimentū autem inde est, qđ in vini mixtione particule illæ calide diuisæ sunt, redactæq; ad minima, ac in frigidis humidis sepe, quemadmodum in Pipere, & Euphorbia diximus. quam ob causam, si actu fieri per eas debet vinum, remoueri necesse est accidens impediens, quod sit à calore nostro, qui soluit vini mixtionem, ac separat calidas partes: quæ separatæ à frigidis, atq; inter se vnite nec iam minima, actu fiunt, & agunt, quod per se erat: humidarum vero partium ab-

Absumentur, alia cū sanguine admiscentur, & utcumq; aliquæ remaneat, minoris actionis sunt, q̄ calidæ, quā actū sūt. Quod autē ex multo calido cōstet per se vinū, nemo est, qui dubitet, quum videat vini generationē per tm̄ æstum atq; ebullitionē fieri, videatq; quod ab eo exhalat. Item ostendit, q̄ celeriter vinū in spiritus, & sanguinē vertitur, diximus. n. q̄ talia sunt, oportere non longe gradu distare. Ostendit & illud, q̄ per vetustate videmus vinū ardens fieri: quod cū extrinseca nulla de causa cōtingat, necesse est euenire ob continuā calidarū partū actionem, q̄ introrsum fit. neq; n. vnū quid est vinū, quanq̄ vnum videatur, sed diuersis cōstat, quorū hoc agere, illud pati potest. ex quo fit, vt multæ aqueæ partes euaporent, multæ terreæ vratur, multæ igneæ vniatur: vnde tandē quasi ardens fit vinū. Fit præterea è vino aqua illa, q̄ aqua vitæ vocatur, notissimæ caliditatis, ardetq; more olei. q̄ omnia ostēdunt vinū ex multo calido per se constare. quare & in potentia accidentalī calidū esse, remoto autē accidente actu fieri, vt dictū est. Insuper dicimus vinum essentiali potentia, tū & passiuā non solum calidum esse, sed eo gradu calidū, quo & spiritus nostri manifestum est aut hoc, qm̄ ex se quidē tantā caliditatem nō habet, quantā spiritus: trāsmutari autē potest, ac conuerti in spiritus, ac sic calidum fieri: q̄ potentia est passiuā: factum autē calidū, vt spiritus, agit iā: quæ erat potentia essentialis. idē n. re sunt passiuā potentia, & essentialis. Quoniā autem, quæ passiuā potentia erant talia, alia aptitudinē habebant, & per se calefactibilia dicebātur, alia talia erant potentia remota, manifestū, q̄ vinum ex his est, q̄ per se calefactibilia sunt. nam nihil penā est, quod tā prompte in sanguinē mutetur, qm̄ & liquidæ substantiæ est, & totum cum toto bene miscibile, & gradu propinquum satis. Nulla præterea in ipso est spiritualis qualitas, q̄ aut attractionē prohibeat, aut contactum. propter quē q̄ citissime in sanguinē verti natum est. Diximus autē, quæ habent propinquitatē hāc & aptitudinē, talia etiā denominari ab actu. quare & vinum, q̄ celerrime calefactibile sit, calidum etiā dici nonnunq̄ solet. sed hæc appellatio q̄ nō per se fit & proprie, sed per accidens & abusiue, dictum est supra. Nemo autē decipiatur videns Gal. 3. de temperamentis dicentē vinum calefactū à nobis recalefacere nos, nec calefacere, nisi cōuersum in sanguinē: atq; et per caliditatē in nos nō agere, vt medicamentū, quasi non per aliā caliditatem agat in nos vinum, q̄ per acquisitam, & quatenus factum est sanguis, & alimentum. quæ omnia, si superficialitatenus accipiantur, & falsa quidē erunt, & ijs contraria, quæ Gal. alibi de vino scripsit. falsa quidem, quoniam non calefacere vinum per propriā caliditatem, & calidum non esse potentia accidentalī, vt dictum est, longe alienū est à veritate. sic. n. frigidum per se vni foret, calidum verò nō, nisi potentia essentiali, & per accidens, non suapte natura, vt omnes volūt. Contrarium præterea est ijs, quæ Gale. scribit & eodem tertio de temperamentis, & 8. de simplicibus. hic. n. inter medicamēta vinum ponit: illic vinum dicit esse magis alimentum, q̄ medicamentum. esse igitur medicamentum vult, sunt ergo intelligenda, q̄ Gale. hic scribit, vt nil aliud velit, q̄ significare celerem vini alterationem, & cōuersionē. adeo. n. cito alteratur, vt nō sine acquisita caliditate agat: quinimmo & maxime calefacit, vt cōuersum in sanguinem, nō ita tm̄, vt calefaciat per sanguinis caliditatem, sed per propriā, quæ in sanguine remāsit. aliqua. n. sunt, quæ, quum conuertuntur in sanguinem, augent solam quantitatem: & hæc calida sunt per accidens, & calefaciunt in quantum sanguis, & per caliditatem sanguinis. aliqua verò simul augent & qualitatem: & hæc sunt per se calida: quæ licet cōuersa sint, tamen

D E V I N I T E M P E R .

eorum caliditas in sanguine permanet,¹ & per illā calefaciunt: ac tale est vinū, quod C
 simul & quantitatem, & qualitatem sanguinis augmētat, & calefactio, quā inde fit,
 propria uini dicitur. quare uinum plus agit, ut conuerfum, q̄ ante, & maxime cale-
 facit, in quantum factum sanguis. sic autem & rationem habet alimenti magis, q̄
 medicamenti, nec ex hoc sequitur, ut uinum per se frigidum sit, & q̄ sit calidum in
 potentia essentiali, sed magis in potentia accidentali, ut dictum iam est. Reassumen-
 do igitur, q̄ dicta sunt, tripliciter calidum potentia dici potest uinum, potentia ac-
 cidentali, & potentia essentiali, & potentia passiuā. Ex his uero tribus quum pro-
 prius & per se sit solus ille modus, qui est in potentia accidentali, certum est, q̄ ui-
 num non debemus calidum pronuntiare, nec q̄ sit tale potentia essentiali, nec tale
 potentia passiuā, sed solum, quod potentia accidentali tale sit. hoc enim est esse per
 se, & simpliciter tale. Ac de frigiditate, & caliditate uini haecenus dictum sit.

Quomodo dicatur quidam exicare, & humectare, & utrum faciat uinum. Cap. 7.

DE humiditate uerò, & siccitate nūc dicamus: sed prius, quot modis dicatur ali-
 quid exicare, & humectare, particularius explicemus. non. n. uno modo dici-
 mus; sed multipliciter, & quod distinguendū sit. Exiccant igitur alia formaliter, ita
 n. uocemus claritatis gratia, quęcūq; per qualitatem ipsam, quę est siccitas, exiccāt:
 alia uero exiccant quidē, sed per aliud, q̄ per siccitatem, inter quā cōmunissimā, &
 efficacissimā est caliditas. nā & ipsa exiccāt, sed per accidens. per se. n. non nisi cale-
 facere potest. qm̄ uero cum frigido, quod calefit, & euaporat, cōiuncta est & humi-
 ditas, & simul abit, hac de causa caliditas dicitur exicare. alia uero exiccant per
 imbibitionem. ita. n. uocare possumus. talia aut sunt, quęcūq; foraminulenta exi-
 stentia humidis corporibus coherent. in foraminibus. n. eorum loco aeris abeuntis D
 succedit humidū corpus obuacū: siue habeat aer, q̄ deserat, siue pellat à cōtrario:
 siue attractio aliqua fiat humidi à re foraminulenta: siue aliter contingat. clarū. n.
 est per huiusmodi imbibitionē exiccationē multorum fieri. ita exiccant, quęcūq;
 puluerulenta, & in farinam redacta sunt. Sal uerò omnibus exiccāt modis, nam &
 formaliter per siccitatem, & p̄ accidens p̄ caliditatem, & postremo per imbibitio-
 nem exiccāt, maxime aut per imbibitionē: cuius signū est, q̄ in eō humidū alienū,
 non uapor, sicut à caliditate fit, sed actu humidum imbibitur, atq; extillat. Nonnul-
 la exiccāt exprimendo humidum, ut frigus. quędam postremo congelando. Ex his
 autē modis oībus solus primus proprie exicare dicitur, reliqui per accidens sunt:
 quanq̄ exiccationem, quā à calido fit, solent nōnunq̄ tum Medici, tum Philosophi
 ceu propriam accipere, quoniā in generationibus, & mixtionibus caliditas multum
 operatur exiccando, & maxima pars exiccationū ab ea fit. siccitas. n. formalis par-
 uę satis actionis est respectu caliditatis. Humectat uero cōsimiliter alia formaliter
 per humiditatem ipsam, alia per caliditatem: quod fit uel liquādo cōcreta, uel extēdē-
 do humidum, & penetrare faciēdo. interdum & per prædictam imbibitionem hu-
 mectatio fit. Sicut. n. id exiccatur, à quo humidū aufert, ita id humectatur, in quod
 imbibit, licet formaliter res humectata nō sit. Aliqua uerò humectant prohibētia
 humidū exhalare: ut frigus. Ex his uerò omnibus, q̄ formaliter est, humectatio pro-
 pria, & per se est. Verū, qm̄ & hæc parue actionis est in mixtionibus, solent philo-
 sophi & eam humectationem, uti per se, accipere, quę per imbibitionem fit. His sic
 constitutis dicimus primo uinum actu humidum esse tū formaliter, tū etiā imbi-
 tione:

Actione: quod nemini dubiū est. Verū ex hoc naturā eius accipiendā nō esse dictū est supra, qm̄ potest esse tale per accidēs, uti certe est, quē admodum nunc ostendemus. Dicemus præterea uinū potentia accidētali, & per se siccū esse eo pacto, quo aque thermaū, urina, & lixiūū potentia sunt sicca. omnia. n. hæc ex particulis calidis, & siccis q̄ plurimis cōstant, per quas actū per se forent, nisi per accidēs impediēti. impediuntur aut̄ ualde diuisis particulis, & redactis ad minima, ac sepultis in humidis, ut supra de calidis dictū est: remoto aut̄ accidente, & soluta mixtione actū fiūt. q̄ aut̄ ita sit, & autoritates in primis sunt illustriū omnium medicorū, & rationes ad hæc, ut arbitror, demonstratiuæ. Hipp. primū in de uictus ratione, uinū, inquit, calidū quid, & siccū est. Gal. 8. simpl. uinum uetus calidū ex 3. ordine dixit, mediū in 2. nouū in primo, caliditatis aut̄ proportionē respondere siccitatē. propter quod & in de uirtutibus naturalibus diuidēs uinum in florē uocatum, & fecem, cōparat fecem melancholiæ, florem uerō cholerae. Paulus etiā ipse, ubi naturā simplicium prosequitur, uinū uetus calidum & siccū in 2. nouū calidum & siccum in 1. Orribius, ubi de siccis in 3. agit, uinū uetus enumerat: ubi de siccis in 2. medium: ubi de siccis in primo, nouū. ita & Aetius eodē penē ordine. ita & Serapion, & Isaac, & Constantinus, & Haliabas, & multi alij: quos omnes ut ostēdamus nō temere loquutos, iā rationes ostēdamus: inter quas illa prima, & sola sufficere possit, q̄ supra demonstratū est uinū per se calidum esse. quā igitur ratione calidum est, eadē & siccū esse conuincitur. omnis. n. caliditas aut̄ ignea est, aut̄ aerea. At, si ostēdemus uini caliditatem igneā esse, utiq; manifestū erit & siccitati coniunctā esse. Quare, si potentia calidum est uinū, ita & siccū esse necesse erit. At, q̄ ignea sit, q̄ in uinum accedit caliditas, ostendit primo Gale. in 3. de acutis super textu 20. quū inquit, alteratio uini aquosi, dum uua eius est in uite, parua admodū est: & admiscetur ei parua quantitas & substantia terre, & ignis. Vini aut̄ uinosi dispositio nō est talis. multum. n. abest ab aqua, & quantitas caliditatis, quā acquirit, multa est. unde & odorē habet. Arist. quoq; in probl. eo p̄sertim p̄blemate, quo q̄ritur, cur post fractus aut̄ aqua aut̄ uinū potēs superbibendū est, igneā uocat uini caliditatem. ita & Plato in ijs, q̄ de legibus, cū uino pueris interdicit. nec alia loca adducā, cū multa alia etiā eiusedē sententiæ sint, qm̄ rationibus agendum est: ijs dico, quæ ex posterioribus sumi possunt. quæ. n. è prioribus sunt, natura ipsi, quæ facit, & gignit, notę sunt. Primum igitur, q̄ ignea sit uini caliditas, id ostendit, q̄ maxime inebriat. Lac autem, & aqua, inquit Arist. nō inebriant, q̄ spirituosas nō sunt. Est autē aliud spiritus, aliud uapor. uapor quidem ille dicitur, qui ab humido exhalat, spiritus, qui à terreo adusto. hic aut̄ solus inebriat, quoniam siccus est, & acris, & multæ materiæ. uapor autem non inebriat, utpote lenis, & raræ materiæ. propter quod uinū inebriat magis spirituosum existens, lac aut̄, & aqua nō, utpote uaporosa magis. Signū quoq; præbet effusatio, quæ à uino ebulliente exhalat. tantæ enim acrimoniæ est, & asperitatis, ut nec ferri possit. Idem mōstrat & aqua illa, quæ aqua uitæ uocatur, è uino statim cōfecta, siccissima omnium liquidorum. monstrat & uini mordacitas, siue in oculum iniectum sit, siue & intra assumptum. omnes. n. hausto uino, si meracū sit, sentimus non solū caliditatem, sed etiam acrimoniā eius: acrimonia autē à sicco igneo est. Vetus præterea uinum idem ostendit. siccissimum. n. creditur, & supra, q̄ naturā uini conuinciat. Vnde & amarum sit, & odorē, & saporem uini amittit: quod non alia de causa sit, q̄, ut diximus, ex actione ignearum partium, ex quibus constat, quam naturā &

DE VINI TEMPERE

antiquos philosophos voluisse significare per fabularum velamenta antiquum mō-
 strat epigrāma: vt intelligere liceat non temere ab antiquis fabulatū fuisse. Baccum
 ex igne ortū cōbusta Semele matre. Quāobré, vt ad ppositū reuertamur, si ignea
 est vini caliditas, utiq; & sicca erit, quare, & si actu fit per caliditatē per se, utiq; &
 actu fiet per siccitatem per se. Ad hęc autem, q̄ siccum potentia fit, & alia ratione
 uideri potest, uia. s. illa, quā solā infallacē Gal. dixit, hoc est experientia: tripliciter
 aut experientia hęc de uino fieri potest, tactu, per intra assumptionē, & per extra ap-
 plicationē. at tactus, & intra assumptio fallacia magis sunt, ut Gal. docet: tactus qui
 dē, qm̄ iudicat solum rem actu talē. hoc autē ad demonstrandā naturā fallax est, qm̄
 saepe est talis per accidens. Assumptio uero, quæ intra fit, et fallax est, qm̄ per acci-
 dens multa patitur. saepe. n. res assumpta nimis diuiditur, & dissipatur quodā modo:
 saepe alteri rei admiscetur. Propter quod propriā naturā non mōstrat. vnde nec Si-
 napsi, nec Cœpe intra exulcerāt. At applicatio, q̄ extra fit, minime omnium fallit, sed
 maxime propriam naturā ostendit, praesertim si diu perseueret applicatio. propter
 quod in dignoscendis naturis in hac potissimum innitendū esse Gal. iubet. & hinc ex-
 perientia sumēda, lauādo, rigādo, fouēdo. At certe, q̄ vinū & oculis applicitū lachry-
 mas exiccet, & toti corpori manifestā inducat siccitatē, demonstrari nō indiget. pro-
 pter quod & vlceribus vtile Gal. dixit. tū & metallica vino lauari docet, q̄ sic mul-
 to sicciora reddātur: q̄ si & eam quoq; experientia, quæ per i. u. assumptionē fit
 quis desideret: nō desunt certe indicia multa, q̄ vinum potentia exiccet. ac primū,
 q̄ meracum vinū, si multum haustum sit, nō solum sitim nō tollit, sed auget me-
 gis. Itē & ebriorum labia semper exiccata vidētur. quod verò idē maxime ostēdit, illud
 est, q̄ morbos frigidos, & humidos, quos per actualē humiditatē sepe inducit vinū,
 vt spasmū, paralyisim, & id genus, eosdē mox innata sua caliditate, siccitateq; poten-
 tiali tollere solet: quod Gal. super apho. v. quintā partícula probe declarat. Item &
 8. de morbis secundum partes de cura pafionis hepatis, optime, inquit, operātur
 ea, q̄ cum hoc, q̄ sanant discrasia, etiā nutrire possunt. propter quod vinū optimū
 est eis, qui absq; phlegmone, aut erysipelate, aut dyscrasia calida laborāt. etenim &
 nutrit, & digerit, & v. gorat, & putredini resistit, & si discrasia facta fuerit secundū
 humiditatē, & frigiditatē, instāter, & infallanter eā curat. porrò macilenti quicunq;
 sunt, si nimio vino vtātur, nō modo macriores redduntur, sed & saepe cōsumpti pe-
 reunt. quod & Arist. tradit circa problemata. Ex quibus omnibus manifestum esse
 pōt vinū eo modo, quo potentia calidū est, eodē, atq; eadē de causa & siccum facul-
 tate p se esse. quare, actu quum humidū esset, per accidēs esse tale cerū est. Insuper
 & illud dicimus, tamen si vinum potētia hac accidentali siccū sit, potētia autē essentia-
 li, & pafsiua humidū dici posse. per se. n. quū humidū nō sit, sed siccū, potest tū con-
 uerti in sanguinē, & quātitatē eius augere, qui per se humidus est. sed hoc per acci-
 dens esse supra mōstratū est, si quidem nō in quantum ipsum, sed in quantum aliud,
 tale est. Verū illud intelligēdū est, q̄, q̄ in aliud cōuertuntur, & talia ob id dicuntur,
 alia augent solā quantitātē illius, alia simul quantitātē, & qualitatem. q̄ igitur solam
 augent quātitatē, & ob id dicuntur calida, aut humida, ea proprie sunt talia poten-
 tia essentiali, & per accidens, ac secundum quid, qm̄ per nihil sui sunt talia, sed per
 aliud, in quod conuersa sunt. vt si palea cōbustiua dicatur, q̄ potētia ignis est, qui p
 se comburit, palā, q̄ hoc nō inest paleæ per se, sed in quantum ignis fieri potest. q̄ ve-
 rō simul augent quantitātē, & qualitatem. hęc nec sunt in potētia essentiali, nec per
 accidens

Accidens agunt: sed talia sunt per se, licet, cōuersa agant, qm̄ per aliquid sui agunt, per qualitatem. s. quæ referuata fuit in conuerfione. non. n. quando aliquid conuertitur, necesse est pati secundum omnia. Vinum autē, quando in sanguinem vertitur, in caliditate quidem auget tum quantitātē eius, tum qualitatem, in humiditate autē non auget, nisi quantitatem. qualitatem. n. exiccat, qm̄ per se siccum est, & sanguis, qui ex eo fit, siccior est per se, q̄ prius. dico autem per se, quoniam nihil prohibet, quod exiccatum est in sanguine, à partibus nihil passis reduci ad pristinam humiditatem: sicut aqua calefacta à se ipsa in frigidatur per partes nihil passas. propter hoc igitur, si vinum humidum dicatur potentia, utiq; potentia essentiali & passua tale dicitur, q̄ per accidens est, & secundum quid tale. quare simpliciter & per se uinū calidum & siccum pronunciaridum est, quando tale est potentia accidentali: humidum uerò per accidens, secundum quid, & potentia essentiali, aut actu solum.

Inueniuntur duo modi dicendi uinū siccum, licet sit uere humidum: & refelluntur. Cap. 8.

Sunt quidam amici nostri, & magni ingenij, & magnæ doctrinæ uiri, qui non audent negare auctoritates tantorum hominū per nos adductas, nec effectus siccitatis, qui in uino apparent, concedunt quidē exiccare uinum, uerum hoc per accidens esse. non. n. in quantum siccum, sed in quantum calidū id facere: nec aliud uelle auctores, qui uinum calidum, & siccum dicunt. quod quidem si ignoscāt, lōge est à ueritate, & ab eo iudicio, quod in alijs præ se ferre cōsueti sunt, non solum propter prædicta, q̄ ignea sit, quæ in uino est, caliditas, sed propter aliam multa. primum quis Gal. non rideat promittētem de natura simpliciu dicere, clamātem uerò, ac protestantem naturas rerum nō determinandas esse per ea, quæ sunt per accidēs, mox statim de uino agentem dicere, quod per accidens sit? quis nō rideat & Hippo. & Paulum, & Oribasium, & alios de uino loquentes nihil de eo dicere, quod per se est, sed de eo solo, quod est per accidēs? q̄ si siccitatē factam à uino, quatenus calido, ueluti per se accipere, non distinguēt ab ea, quæ proprie sit, si & hoc sufficit ad denominandam rem siccam, recte quidem à nobis dictum erit uinum potētia siccum esse. Præterea percōctemur, an maior sit siccitas facta per accidēs, an humiditas facta per se à uino, si quidem maior est humiditas per se facta, hinc maxime ridēdi, ac cachinnis prosequendi erūt Hipp. & Galen. & alij, dicētes uinum siccum non solū, quia per accidens hoc sit, sed qm̄ sit humectatio uini maior, q̄ exiccatio. at, si maior est siccitas, quanq̄ per accidens facta, q̄ humiditas, quidnam per deos mouet, ac per sua det magni ingenij uiros, ut certare uelint uinum humidum potentia esse, quum effectus uini uideat esse siccitas, ratio autem & auctoritas omnis clamēt uinum siccum esse facultate: postremo & illud animaduertant, quod Gal. in de curar. di. methodo scribit, humidum nullum ulceribus cōuenire, siue p se humidum sit, siue per accidens? Vinum ergo cum ulceribus cōuenire affirmet, sequit, q̄ nec per se, nec p accidens humidum sit, quatenus ulceribus conuenit. conuenit autem non, quia actu tale est, sed qua potestate tale. quare potētia nec per se, nec per accidēs humidū est.

Propter hæc igitur & alia, quæ prolixitate parcentes omittimus, nec collega nostri, nec principis in causa hac Bartholomæus GAIONVS hæc opinionē sequuti sunt, sed ab ea recedentes concedunt uinum potentia, & p se, quātum ad qualitates, & complexionem attinet, calidum & siccum esse. Scuto autē alio se regentes coniungunt ad nutrimētum. dicunt enim, etsi uinum, quatenus medicamentum, siccum est,

est, tamen, quatenus alimentum, humidum esse: quod satis est ad verificandâ quæ- C
 sitionem propositam. quæ cum indistinctè posita sit, si sensu aliquo verificari possit,
 victoriam sibi promittit. propter hæc igitur quædam pauca de vino dicemus, qua-
 tenus alimentum est, cum, quæ dicta hæcenus sunt, de vino secundû se dicta sint.

Dicitur ergo proprie cibus, qui futurus est alimentum: alimentum autem, quod
 aut restaurat, aut proximû est, vt restauret, quod deperditû est in membris. differt
 autem alimentum à medicina, quia alimentum per se non agit, nec alterat, sed patitur
 solum, & restaurat. Medicinæ autè ratio in eo est, quia alterat, & agit. Verum illud bene
 aduertendum est, quia, licet cibus, & alimentum à medicina differant, cibus tñ ca-
 lidus aut humidus, & alimentum calidum aut humidû non differunt à medicina ca-
 lida aut humida, sed eandem rationem habent: quod multi medici nõ considerant.
 Id. n. quod alit, quatenus alit, nec calidum est, nec frigidum: quoniam verò cû eo, quia
 alit, coniunctæ sunt qualitates, volentes nos temperiem & intemperiem significare
 appellamus calidum cibum, & calidum alimentum, frigidum cibum, & frigidum ali-
 mentum, & temperatum cibum, & alimentum. ita & humidum, & siccum. tempera-
 tum quidè dicimus, quod corpus nostrum nec calefacit, nec refrigerat: & hoc prop-
 rie & solum alimentum est, siquidem non alterat: at calidum cibum dicimus, qui
 calefacere potest cum hoc, quia nutrit: frigidum, qui frigefacere. quare in hoc nõ dif-
 fert cibus à medicina. vtrunque enim considerant, vt alterans. & cibus omnis, qui
 calidus est, etiã & medicina calida est: omnis quoque medicina, quæ etiã cibus
 est, si calida est, & cibus calidus est, & nutrimentû ex ea factum est calidum. calidû
 autem nutrimentû est, quod restaurat, quod deperditam est, calidius, quàm prius.
 quare eadem est consideratio cibi humidi, & calidi, & medicinæ calidæ, & humidæ
 ob id, quod nomina hæc calidum, frigidum, humidum, sic cum semper qualitatem
 significant, & complexionem. Simpliciter igitur cibus calidus, vel alimentum cali-
 dum, & medicamentum calidum est, vel fuit: & calidum medicamentum, calidus
 etiã cibus, & alimentum, si cibus, & alimētum sit. Sed illud repetendum est, quia illud,
 quod conuertitur, & alimentum fit, vel auget quantitatem solam, vel simul auget
 quantitatem, & qualitatem. si quidem vtrunque augeat, simpliciter talis cibus, &
 tale alimentum dicitur. Si verò solam augeat quantitatem, in potentia essentiali tale
 est, & per accidens tale dicitur. vt lactuca calida potentia essentiali est, & cibus cali-
 dus per accidens, & ex ea factus sanguis calidus quidem quantitate est solum, non
 autem qualitate. Quum igitur dicunt collegæ nostri vinum humidum, vt alimentû,
 quarimus, quo pacto intelligunt. Vtrum vinum sit cibus & alimentum humidum
 per se, & simpliciter, an humidum, quoniam augeat quantitatem sanguinis, qui hu-
 midus est. si quidem primo modo dicunt, tunc falsò certe dicunt, quoniam cibus &
 nutrimentum per se tale, non solum quantitatem, sed etiã qualitatem sanguinis adau-
 get. Quomodo igitur potest vinum qualitatem sanguinis augere, si cõcedunt per se
 potentia siccum esse vinum, & complexionem? si verò dicunt idcirco humidû dici, quia
 quantitatem sanguinis humidi augeat, verum quidem dicunt, sed hoc non per se,
 & simpliciter tale est, sed per accidens, & secundum quid, vt toties est demonstratû.
 quam ob causam, siue vt nutrimentum, siue vt agens accipiatur vinum, simpliciter
 siccum est dicendû, & per se. Quapropter nullæ latebræ, nulla diuerticula relinquitur
 dicentib. vinum calidû & humidum, ad quæ confugiant. superest igitur, aut ipsi
 arma det, aut nos postremo arma demamus. dememus aut, si tandè adduxerimus tû

A *authoritates quasdam, tum rationes, quibus, vt existimamus, decepti, & male freti auli sunt in pugnam prodire. sunt autem ferè hæc.*

Quòd vinum sit humidum, contra veritatem, & determinata ostenditur. Cap. 9.

IN primis igitur, quod humidum & actu, & potentia, & semper sit vinum, ex hoc alius quis posset existimare quod in omni prima digestionem, secunda, & tertia, & ante conversionem, & post vinum semper liquidum est. omne autem liquidum est actu humidum: vinum igitur semper humidum erit. præterea aqua dicit Gal. frigiditate amittere posse, humiditate autem non. vinum autem est aqua species, vt in quarto metho. declaratur. qua igitur ratione aqua humiditatem non amittit, eadem nec vinum, quod confirmatur. si. n. amittit, quærimus, à quo: non quidem à sanguine, qui humidus est: non à calore nostro innato, qui & ipse humidus est: à membris autem si id recipit, quum sicciora sint, humidius igitur erit vinum, quod membra. Ad hæc autem dictum est supra, quod in aliud facillime vertitur, oportere proximè gradu illi esse. at vinum facillime omnium in sanguinem vertitur. proximum igitur gradu oportet sanguini esse, non solum caliditate, sed etiam humiditate: alioquin, si altera qualitate longe distet, non cito vertetur in ipsum. igitur, quum sanguis longo interuallo humidior sit, quod membra, vinum quoque, quod sanguini proximum est, humidius erit, quod membra. Item vinum autem est humectabile, aut humectatiuum. humectabile autem quomodo sit, quod maxime humidum est? Igitur erit humectatiuum. Adde, quod sitim tollit, somnum & lætitiâ facit, impinguat, morbos humidos efficit: quod omnia non nisi ab humido fiunt. Arist. in 2. de vino scribens, vinum calidum & humidum pronūciat. Gale. porro in ijs, quæ de tuenda sanitate, vinum pueris dandum negat, quod calidi sint, & humidi. quare, si vino vtantur, plus æquo vtraque qualitate augeatur. hoc enim facere vinum senibus non concedit, quod frigidi & sicci sunt. per contraria. n. curare eos iubet. alia autem sunt, inquit, in ijs, balnea, & ciborum quicunque calefacere similiter, ac humectare possunt. In ijs quoque, quæ de pulsibus, vinum scribit calidum & humidum. Item in de acutis ait vinum humectare magis, quod aqua. Auicē. quoque primo canonum suorum, Vinum, inquit, fortiter humectat: & in regimine siccarum, & frigidarum complexionum vinum conuenire scribit, quod contrarium sit vtrique qualitati. idem & in capite de melancholia. sunt & alia multa, quæ, quoniam eundem habent intellectum, omittimus. Atque hæc arma illa sunt, quibus, dum muniti erunt & freti, nunquam manus dent: nos vero & imbecillia satis esse, & quæ primo congressu cito dissiliant, ostendemus.

Soluuntur veritati obiecta.

Cap. 10.

Primum quidem, quod dicit liquidum omne actu humidum est, vinum verò in omni digestionem liquidum esse, peccat nimirum vtrunque. Liquidum enim omne humidum est non ad hominem facta comparatione. sic. n. & succus nucum, & vinum omphacinum, & acetum, & aqua ardens uocata humida essent. Sed neque illud recte dicitur. vinum in omni digestionem liquidum esse, quando præter primam digestionem, quæ in stomacho fit, non existit vinum, sed inexistit. admiscetur. n. sanguini secundum diuersas partes, cæterum calidis & siccis præpotentibus. Aquam verò nunquam humiditatem amittere verum est, dum aqua remanet, ita & vinum, dum vini prima mixtio manet. & aqua species nunquam amittit humiditatem, at, cum actu fit, & soluitur mixtio, humectatio amittitur. Amittitur autem à calore nostro, non quod

exicet

DE VINI TEMPER.

exiccet uini humiditatē, sed q̄ sepa et mixtionē, & eleuet partes calidas, & uniat, ut dictum est. Vinum aut oportere nō longe à sanguine qualitatibus gradu distare, & si nō semper necessarium est in eis, q̄ cito transmutantur: sufficit. n. interdū sola possibilitas subiecti, & magna proportio agentis, tamen & nos confitemur. Verum illud oportet cōsiderare, q̄ nec uinū, nec sanguis uinum qd sunt, nec, ut Græci dicūt, homogenea, sed utrunq; è diuersis constat partibus, alijs quidem calidis, alijs humidis. quum autem uinum in aliud uertitur, miscentur quidem, ac separātur partes illę: q̄ uerò calidæ sunt uini partes, in calidas sanguinis facillime transeunt, humidæ uerò in humidas. Quare uerum est nō distare gradu unum ab alio. sed oportet referre sua suis, & cōsimilia cōsimilibus. cū hoc tñ stat plures, & maioris actionis esse in ea miscella calidas & siccas partes, q̄ humidas: quare & sanguinē inde sicciorē reddi, q̄ prius esset, nisi partes sanguinis nihil passæ cōtra agant, ut dictū est. humectabile uero est uinū, non quatenus actū est, sed quatenus est potentia siccū. quū n. actū sit per suas partes, agit per illas, & sanguinē exiccet: à quo cum reparatū, humectabile quide hoc pacto fit, quatenus quidē siccū est. sitim autē tollit, quanq̄ potentia siccū sit, per eā humiditatem, quā actū habet, quod & aquæ thermarū faciunt. sufficit. n. humiditas illa, qm̄ sitis appetitus est humidū ob perditum superficiale humidum, quod restaurat uinū prius, q̄ actū sit factū siccū. Somnū etiā affert per primam euaporationē, quę è uino fit, in qua partes tum calidæ, tum humidæ euaporāt: sursum aut lætæ, & à cerebro infrigidatæ caput grauant, & somnum adducunt. Lætitia uerò apporat uinū, qm̄ tum sanguinem multum, tū spiritus multos facit, quę animæ sunt instrumenta. Vnde & illa dispositio inducitur, cū qua anima optime se habet: hæc autē ad læta bene parata est. de quo plura dicenda essent. Impinguat uerò uel maxime uinū, si moderate sumptum sit. Auget. n. sanguinē, & pabulum caloris, quatenus uinum est: quatenus uerò temperatū, & paucum sumitur, non addit nocuentū in sanguine propter suā siccitatem, qm̄ cito illa remittitur pauca existens, sanguine sese ipso ad pristinam naturam restituente per partes nihil passis. q̄ si non moderate sumptum fuerit, nō solum non impinguat, sed emaciat magis, & sæpe absumpto pabulo caloris perdit. Humidum uerò dicere per se uinum, q̄ humidus morbos faciat, sic quidem est & frigidum dicere, q̄ morbos adducat frigidus. dicemus aut iam, quo pacto in nobis morbos faciat. Quum uerò Arist. uinū calidū & humidū profert, illud intelligi oportet, nihil aliud uelle ipsū, q̄ q̄ uinū ex multo calido, & multo humido constat. Demonstraturus enim causas quorundam effectuum, qui à uino fiunt, quorū alij à calido, alij à frigido contingunt, duas assumit propositiones: quarum altera est, q̄ uinū ex multo calido, & multo humido cōstat: altera, q̄ humidum remanens humidum, aut à quo euaporat calidum, frigidum est, quare & humido tunc utitur per accidens: ut intelligere liceat hic nō tradere complexionē uini. hausto igitur uino, si nō obtineatur, & digeratur à calore nostro, sed remaneat, quale erat, humidū, s. aut alteretur eò solum, quod calidum euaporet, tūc uinū frigidū redditur. Vnde & effectus, qui cōsequuntur frigus, proueniunt. ebriosorum enim multi & frigent, & rigent, & solem amant, & infœcundi sunt semine: quod & Galen. optime 2. de tēperamentis declarauit. & si à calore nostro obtineatur uinum, & in uenas distribuatur, ac demum actū fiat, potens autem, aut multum sit, tunc effectus calidi proueniunt. sic enim & furentes facit, & sitim auget, & emaciat, ac etiam absumit consumpto humido. quare humiditatē actualē uult eo loco

A Philosophus. Quod verò Gal. vinum pueris prohibeat, q̄ ijs oblit̄ humectatione: se-
 nibus verò concedat, q̄ profit, & nos recte dictum affirmamus. duos. n. in de tem-
 peramentis esse modos declarauerat, quibus aliquid calidum, frigidū, humidum, sic
 cum dicitur: quorum vnus est de eo, quod auget quātitatem calidi, frigidi, humidi,
 sicci: alter de eo, quod simul auget & qualitatem. Secundum ergo priorem modum
 locutus est in ijs, quę de tuēda sanitate: quod ipsemet declarat in de virtutibus ani-
 malibus, ubi reddit rationem, cur est, q̄ Plato vinū pueris negauerit. dicit. n. pueros
 calidos esse, nā & multo sanguine abundare in uenis, & si uino utantur, plus nimio
 aucturos esse sanguinem, & sic calidiores & humidiores futuros, quam par sit. humi-
 diores autem non solum quantitate, sed etiam qualitate, quoniam: sanguis plurimus
 in pueris, quanquam sicciior primo fiat à uino, mox tamen sese ipse ad pri-
 mam naturam restituit. Sed certe propter hoc. q̄ ita Gal. humectatium dicit ui-
 num, quod est in potentia essentiali & per accidens, accipere uinum per se humidū
 esse, est profecto, quod per accidens est, accipere pro eo, quod per se est. Quam ue-
 rò & Auic. dicit fortiter humectare, & senibus, & melancholicis, & naturæ spirituum
 cōuenire, uerissima omnia sunt bono sensu. nihil. n. est, quod humectet nos magis,
 quàm uinum: primum enim actuali sua humiditate multum operatur, quæ satis lon-
 go tempore perdurat. Vinum enim prius actu calidum fit, quàm siccum. dupliciter
 nāq; fit exiccatio, & à siccitate. 3, & à caliditate. quæ igitur à siccitate fit, parue actio-
 nis est: quæ uerò à caliditate, maioris quidem actionis est, sed oportet caliditatis q̄
 multū prius agere, quàm exiccare possit. Propter quod uinum actu humidum ali-
 quanto tempore perdurat. unde & sitim tollit, & iuncturas emollit. Mox uerò actu
 fit tum caliditate, tum siccitate. deinde trāsmutatam in sanguinem eius quantita-
 tem magnopere auget, per quam humectatio etiā fit in toto corpore magna. quo-
 niā enim calor innatus cōtinue absumit humidū, & substantiā membrorum exic-
 cat, siquidem sero & parum reapponatur de eo, quod deperditum est, consumptio
 quàm maxime procedit. At, si cito & large reapponatur, quod est deperditū, prohi-
 betur exiccatio procedere. habet enim calor unde pabuletur. & interea sanguis, qui
 per se humidus est, qualitate ēt membra humectat. Propter igitur omnia hæc uinū
 uel maxime humectare dicitur, sed certe utranq; humectationem per accidens ha-
 bet. quę enim humectatio actu est, per accidens quidem est, ut prædiximus, quę ue-
 ro fit augendo sanguinem, etiam per accidens, & secundum quid. quare neque per
 hunc, neque per illum modum simpliciter humidum dicendum est uinum, sed sim-
 pliciter, & per se siccum eo modo, quo dictum est. In ijs uero, quæ de pulsibus, hu-
 miditatem actualem uini uult, qua etiam utitur, ut causa per accidens uel materiali
 ad mutandum pulsus. si quidem per se causa est uini caliditas, humiditas uero so-
 lum facit, ut cito passibile sit per uenas. Vniuersaliter, si qua autoritas humidum
 facit uinum, ea quidem aut de actuali, aut de potentiali: passiuā, & essentiali est.

Questionis decisio, iudicisq; sententia.

Cap. II.

Determinantes igitur, diffinientes, ac etiam iudicantes propositam nobis quæ-
 sitionem, declaramus, atque pronunciamus medicum illum, qui asserit uinum
 calidum & humidum, male proculdubio asserere; eum uerò, qui negauit propositio-
 nem, atq; impugnavit, recte iusteq; negasse, atque impugnasse. quocunq; enim mo-
 do intelligatur, propositio simpliciter falsa est. Si enim intelligatur per cōparatio-
 nem

Fracastorij.

Y

nem

DE VINI TEMP. SENT.

sem ad prædominantem qualitatem, sic falsum quidem assumit, uinum calidum esse: si uero per comparationem ad hominem, falsum est humidum esse. Humidum enim cum sit uinum, aut actu per accidens, aut potentia essentiali, uel passiuatatum, sic cum uero sit potentia accidentalis, hic autem modus per se, & simpliciter talis est illi secundum quid, & per accidens, manifestum, quod uinum simpliciter calidum & siccum est pronuntiandum: siue ut medicina, siue ut cibus, & alimentum sumatur. atque ita propositionem simpliciter prolarâ, & nobis simpliciter declarandam propositam, falsam esse dicimus. Quis enim tam fatuus iudex sit, qui proposita sibi quæstione, uerû hyems frigida sit an calida, calida dicat, & calefaciat corpora nostra, & digestionem vigoret? aut proposita quæstione, an bonum sit proijcere merces in mare, bonum decernat, quod in tempestate sit bonum? Quare & nos, cum propositio illa plurimimodis intelligi possit, quorum alij per se, & simpliciter tales sint, alij secundum quid, & per accidens, ridiculi quidem iudices dicemur, si simplicem sensum relinquentes ueram illam decernamus, quod per accidens, & secundum quid uera esse possit. Quam ob causam, ut tandem sermonem claudamus, dubij huius uictorem ANTONIVM FVMANELLV M declaramus, & pronunciamus.

Hoc Hierony. Fracasto. M DXXXIII. Die IX. Septemb.
Prætoris Claris. Ioanne Contareno.

VETVS EPIGRAMMA.

*Infantem Nymphæ Bacchum, quo tempore ab igne
Prodiit, inuentum sub cinere abluerant.
Ex illo Nymphis cum Baccho gratia multa est,
Seuulus quod sit ignis, & uerai adhuc.*

HIERONYMI FRACASTORII
 SYPHILIDIS, SIVE MORBI
 GALLICI LIBRI TRES,
 AD PETRUM BEMBVM.

LIBER PRIMVS.

P I casus rerum varij, quæ semina morbum
 Insuetum, nec longa ulli per secula visum
 Attulerint: nostræ qui tempestate per omnem
 Europam, partimq; Asia, Libyæq; per orbes
 Sequit: in Latium vero per tristia bella
 Gallorum irrupit, nomenq; à gente recepit:
 Necnon & quæ cura, & opis quid comperit usus,

*Magnaq; in angustiis hominum solertiarebus,
 Et monstrata Deum auxilia, & data munera cæli
 Hinc canere, & longe secretas querere causas
 Æera per liquidum, & vasti per sidera Olympi
 Incipiam: dulci quando nouitatis amore
 Corruptum, placidi natura suauibus horti
 Floribus inuitant, & amantes mira Camenæ.*

B E M B E decus clarum, Ausonia, si fortè uacare
 Consultis Leote à magnis paulisper, & alta
 Rerum mole sinit, totum qua sustinet orbem:
 Et inuat ad dulces paulum secedere Musas:
 Ne nostros contemne orsus, medicumq; laborem,
 Quicquid id est, Deus hæc quòdam dignatus Apollo est:
 Et paruis quoq; rebus inest sua sæpe voluptas.
 Scilicet hæc tenui rerum sub imagine multum
 Natura, fatiq; subest, & grandis origo.

*Tu mihi, quæ rerum causas, quæ sidera noscis,
 Et cæli effectus varios, atq; æris oras,
 Vranie, (sic dum puro spatiaris olympo,
 Metirisq; vagi lucentes ætheris ignes,
 Concertu tibi diuino cita sidera plaudant)
 Ipsa ades, & mecum placidas Deæ lude per umbras,
 Dum tenues auræ, dum myrtea sylua canenti
 Aspirat, resonatq; cauis Benacus ab antris.
 Dic Dea, quæ cause nobis post secula tanta
 Insolitam peperere lucem? num tempore ab illo
 Vesta mari occiduo nostrum peruenit in orbem?*

Ex quo lecta manus solvitur de litore Ibero
 Ausa fretum tentare, vagiq; incognita ponti est
 Aequora, & orbe alio positas perquirere terras?
 Illic nariq; ferunt aeterna labe per omnes
 Id morbi regnare vrbes, pastumq; vagari
 Perpetuo cali vitio, atq; ignoscere paucis.
 Commerci ne igitur causa accessisse putandum est
 Delatam contagem ad nos, qua parua sub ipsis
 Principijs, mox & vires & pabula sensim
 Suscipiens, sese in terras diffuderit omnes?
 Vt sepe in stipulas cecidit quum forte fauilla
 De face, neglectam pastor quam liquit in aruo,
 Illa quidem tenuis primum, similisq; moranti
 Incedit: mox, ut paulatim increvit eundo,
 Tollitur, & victrix messem populatur & agros,
 Vicinumq; nemus, flammamq; sub aethera iactat
 Dat sonitum longe crepitans Iovis auiam sylvae,
 Et caelum late circum, campiq; relucens.

At vero, si rite fidem observata merentur,
 Non ita censendum: nec certe credere par est
 Esse peregrinam nobis, transq; aequora vectam
 Contagem: quoniam in primis ostendere multos
 Possumus, a tactu qui nullius hanc tamen ipsam
 Sponte sua sensere luem, primiq; tuere.
 Praeterea & tantum terrarum tempore paruo
 Contages non vna simul potuisset obire.
 Aspice per Latij populos, quique herbida Sagrae
 Pascua, & Ausonios saltus, & lapidis ora
 Arua colunt: spectata, Tyberis qua labitur, & qua
 Eridanus centum fluvijs comitatus in aequor,
 Centum vrbes vigat, & placidis inter sinu undis:
 Vno nomine vides ut tempore pestis in omnes
 Sauviti? ut sortem pariter transegimus vnam?
 Quinetiam externos eadem per tempora primum
 Excepisse ferunt: nec eam cognovit Ibera
 Gens prius, ignotum qua scindere puppibus aequor
 Ausa fuit, quam quos determinat alta Pyrene,
 Atque freta, atque Alpes cingunt, Rhenusq; bicornis:
 Quam reliqui, quos lata tenet gelida ora sub Arcto.
 Tempore non alio Pemi se, isis, & omnes
 Qui latam Aegyptum metitis, secundaq; Nilo
 Aura, & palmifera sylvas tondetis Idumes.
 Quae quum sic habeant sese, nempe altius isii
 Principium labi, rerumq; latentior ordo,
 (Ni fallor) graviorq; subest, & maior origo.
 Principio quaeq; in terris, quaeq; aethere in alto

Atque mari in magno Natura educit in auras,
 Cuncta quidem nec sorte una, nec legibus iisdem
 Proueniunt, sed enim, quorum primordia constand
 E paucis, crebro ac passim pars magna creantur:
 Rarius ast abia apparent, & non nisi certis
 Temporibusue, locisue, quibus violentior ortus,
 Et longe sita principia: ac nonnulla prius, quam
 Erumpant tenebris & opaco carcere noctis,
 Mille trahunt annos, spatiosaq; secula poscunt.
 Tanta vi coeunt genitalia femina in unum.
 Ergo & morborum quoniam non omnibus una
 Nascendi est ratio, facilis pars maxima visu est,
 Et faciles ortus habet, & primordia praesto.
 Rarius emergunt alij, & post tempore longo
 Difficiles causas, & inextricabile fatum,
 Et sero potuere altas superare tenebras.
 Sic Elephas sacer Ausoniis incognitus oris,
 Sic Lichen latuere diu, quibus incola Nilii
 Gens tantum, regioq; omnis vicina laborat.

De genere hoc est dira lues, qua nuper in auras
 Exiit, & tandem sese caligine ab atra
 Exemit, durosq; ortus, & vincula rupit.
 Quam tamen (aeternum quoniam dilabitur auum)
 Non semel in terris visam, sed saepe fuisse
 Ducendum est, quamquam nobis nec nomine nota
 Haecenus illa fuit; quoniam longaeua vetustas
 Cuncta situ inuoluens, & res, & nomina delet:
 Nec monumenta patrum feri videre nepotes.

Oceano tamen in magno sub sole cadente,
 Qua misera inuentum nuper gens accolit orbem,
 Passim oritur, nullisq; locis non cognita vulgo est.
 Usque adeo rerum cause, atque exordia prima
 Et caelo variare, & longo tempore possunt.
 Quodq; illic fert sponte aer, & idonea tellus,
 Huc tandem annorum nobis longa attulit etas.
 Cuius forte suo si cunctas ordine causas
 Nosse cupis, magni primum circumspicie mundi
 Quantum hoc infecit vitium, quot adiuerit vrbes.
 Quumq; animaduertas tam vastae semina labis
 Esse nec in terrae gremio, nec in aequore posse,
 Haud dubie tecum statuas reptesq; , necesse est,
 Primum, sedemq; mali consistere in ipso
 Aere, qui terras circum diffunditur omnes,
 Qui nobis sese insinuat per corpora ubiq; ,
 Suetus & has generi videntum immittere pestes.
 Aer quippe pater rerum est, & originis auctor.

Idem saepe graues morbos mortalibus affert,
 Multimode natus t. bescere corpore molli,
 Et facile affectus capere, atque inferre receptos.
 Nunc vero, quonam ille modo contagia traxit,
 Accipe: quid mutare queant labentia secla.

In primis tum Sol rutilus, tum sydera cuncta
 Tellurem, liquidasq; auroras, atque aquora ponti
 Immutant, agitantq;: utq; ipso sydera caelo
 Mutauere vicem, & sedes liquere priores,
 Sic elementa modis varijs se grandia vertunt.
 Aspice, ut, hybernus rapidos ubi flexit in Austrum
 Phœbus equos, nostrumq; videt depressor orbem,
 Bruma riget, duratq; gelu; spargitq; pruina
 Tellurem, & gelida glacie vaga flumina sistit.
 Idem, ubi nos Cancro propior spectauit ab alto,
 Vrit agros, avert nemora, & sitientia prata,
 Siccaq; puluereis aestas squallefcit in aruis.
 Nec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,
 Cui maria alta, omnis cui rerum obtemperat humor:
 Quin & Saturni graue sydus, & æquior orbi
 Stella Iouis: quin pulchra Venusq; & Martius ignis,
 Ac reliqua astra etiam mutant elementa, trahantq;
 Perpetuum, & late magnos dent vndique motus:
 Præcipue sedem si quando plurima in vnam
 Conuenerent, suo vel multum denia cursu
 Longe alias tenuere vias, hæc scilicet annis
 Pluribus, & rapidi post multa volumina cæl
 Eueniunt, Dijs fata modis voluentibus istis.
 Vt vero euenisse datum est, numerumq; diesq;
 Exeere suos, prefixaq; tempora satis,
 Proh quanta aerios tractus, salsa æquora quanta,
 Telluremq; manent; alibi quippe omnia late
 Cogentur spatia in nubes, cælum imbribus omne
 Soluetur, summisq; voluti montibus amnes
 Præcipientes secum sylvas, secum aspera saxa,
 Secum armenta trahent: medius pater impete magno
 Aut Padus, aut Ganges super & nemora alta, domosq;
 Turbidus, aquabit pelago fræta lata sonante.
 Aestates alibi magnæ condentur, & ipsæ
 Flumina speluncis seebunt arenaria Nympha.
 Aut venti cuncta inuertent, aut obice clausi
 Excitent tellurem imam, & cum turribus vrbes.
 Forsitan & tempus veniet, poseentibus olim
 Natura, satisq; Deum, cum non modo tellus
 Nunc culta, aut obdusa mari, aut deserta iacebit,
 Verum etiam Sol ipse nouum (quis credere possit)

Curret iter, sua nec per tempora diffuset annis.
 Ast inuicti æstus, inuictaq; frigora mundo
 Insurgent, & certa dies animalia terris
 Monstrabit noua, nascentur pecudesq; feraq;
 Sponte sua, primaq; animas ab origine sument.
 Forsitan & maiora audens producere tellus
 Caumq; Enceladumq; feret; magnumq; Typhoëa,
 Ausuros patrio superos detrudere caëla,
 Conuulsamq; Ossan nemoroso imponere Olympo.
 Qua cum perspicias, nihil est, cur tempore certo
 Admirare nouis magnum marcescere morbis
 Aera, contagisq; nouas uiuentibus ægris
 Sydere sub certo fieri, & per secula longa.

Bis centum fluxere anni, cum flammae Marte
 Lumina Saturno tristi immiscente, per omnes
 Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
 Insolita exarsit febris, quæ pectore anbelo
 Sanguineum sputum exagitans (miserabile uisu)
 Quarta luce frequens fato perdebat acerbo.
 Illa eadem Assyria gentes, & Persidos, & quæ
 Euphratem, Tigrimq; bibunt, post tempore paruo
 Corripuit, ditesq; Arabas, mollemq; Canopum:
 Inde Phrygas, inde & miserum trans æquora uelata
 Infecit Latium, atque Europa sauiit omni.

Ergo age iam mecum, semper sese æthera circum
 Voientem, superumq; domos, ardentiaq; astra
 Contemplare, animumq; agitans per cuncta, require,
 Quis status illorum fuerit, quæ signa dedere
 Sydera, quid nostris celum portenderit annis.
 Hinc etenim tibi forte noua contagis origo
 Omnis, & euentus tanti uia prima patecet.
 Aspice, candentes magni qua Cancer olympi
 Excubat antefores, & brachia pandit aperta.
 Hinc diræ faces, hinc se diuersa malorum
 Ostendent portenta: una hac sub parte uidebis
 Magna: coisse simul radijs ardentibus astra,
 Et coniurias sparsisse per aëra flammæ:
 Flammæ, quas longe tumulto Sirenis ab alto
 Prospiciens senior uates, quem diæ per omnes
 Cælicolumq; domos duxit, docuitq; futura
 Franic: miseræ, inquit, defendite terras
 O superi, insolitam uideo per inania ferri
 Illuminem, & magnos cæli tabescere tractus.
 Bella etiam Europæ miseræ, bella impia, & agros
 Ausonia passim currentes sanguine cerno.
 Dixit, & illa etiam scriptis uentura notauit.

SYPHILIS SIVE

Mos superum est, ubi sacra vagus sol certa peregit,
 Ab Ioue decerni fata, & cuncta ordine pandi,
 Quacunq; euentura movent terrasq; , polumq; ,
 Quod t'empus quum iam nostris venientibus annis
 Inflaret, verma summus sator, & superum rex
 Iuppiter acciri socios in rebus agendis
 Saturnum, Martemq; iubet: bipotentia Cance
 Limina portarum referat, dissq; acria pandit.
 Conueniunt, quibus est fatorum cura gerenda:
 Impiger ante alios flammis ferroq; coruscans
 Bellipotens Mauros, animis cui praelia & arma,
 Pindiaq; manent, & onantes sanguine cades.
 Post placidus curru inuectus rex Iuppiter aureo
 Insequitur (ni fata obissent) pater omnibus equus.
 Postremus, longaq; via tardatus & annis
 Falcifer accedit senior, qui haud immemor ira
 Lunatum veteris, nato & parere recusans,
 Sape etiam cessit retro, & vestigia torsit,
 Multa minans, multumq; animo indignatus iniquo.
 Iuppiter at solio ex alto, quo se solet vno
 Tollere, percenset fata, & ventura resoluit,
 Multum infelicitis miserans incommoda terra,
 Bellaq; , fori unasq; virum, casuraq; rerum
 Imperia, & preedas, adaperatq; limina morti:
 In primis ignota noui contagia morbi:
 Morbi, qui humana nulla mansuescat opis vi.
 Assensere Dei reliqui: concussus Olympus
 Intremuit, tactusq; nouis defluxibus ether.
 Paulatim aerij tractus, & inania lata
 Accepere lucem, vacuaq; insuetus in auras
 Marcor ut, celumq; tulit contagia in omne.
 Sive quod ardenti tot concurrentibus astris
 Cum Sole, e pelago multos terraq; vapores
 Traxerit ignea vis, qui misti tenuibus auris
 Corruptiq; nouo vitio, contagia visu
 Perrara attulerint: aliud siue aethere ab alto
 Demissum late aerias corruperit oras.
 Quanq; animi haud fallor, quid agat, quodue ordine celum,
 Dicere, & in cunctis certas perquirere causas
 Difficile esse: adeo interdum per tempora longa
 Effectus trahit, interdum (quod fallere possit)
 Miscentur fors, & varij per singula casus.
 Nunc age non id te lateat, super omnia miram
 Naturam, & longe variam contagibus esse.
 Solis nam saepe arboribus fit noxius aer,
 Et tenerum germen, florumq; infecit honorem:

Interdum

Interdum segetem, & sata læta, anniq; labores
 Corripuit, scabraq; vssit rubigine culmos.
 Et vitiat a parens produxit semina tellus.
 Interdum pgnas animalia sola dedere,
 Aut multa, aut certa ex ipsis. memini ipse malignam
 Luxuriam vidisse anni, multoq; madentem
 Autumnum perlatum Austro, quo protinus omne
 Caprigenum pecus è cunctis animantibus unum
 Corruit. à stabulis lætas ad pabula pastor
 Ducebat: tum fortè, alta securus in umbra
 Dum caneret, tenuiq; gregem mulceret auentæ,
 Ecce aliquam tussis subito irrequieta tenebat,
 Nec longe uia mortis erat: nanque acta repente
 Circùm præcipiti lapsu, reuomensq; supremam
 Ore animam, socias inter moribunda cadebat.
 Vere autem (dictum irum) atq; estate sequenti
 Infirmas pecudes, balantumq; horrida vulgus
 Pestis febre mala miserum penè abstulit omne.
 Vsq; adeo varia affecti sunt semina celi,
 Et varia rerum species, numerusq; vicissim
 Inter mota subest, interq; momentia certus.
 Nonne vides, quamuis oculi sint pectore anhelò
 Expositi mollesq; magis, non attamen ipsos
 Carpere tabem oculos, sed sese immergere in imum
 Pulmonem? & pomis quanquam sit mollior una,
 Non tamen ijs vitiatum, at ipsa liuet ab vna.
 Nempe alibi vires, alibi sua pabula desunt:
 Ast alibi mora certa, nec ipsa foramina multum
 Non faciunt, hinc densa nimis, nimis inde soluta.
 Ergo contagum quoniam natura genusq;
 Tam varium est, & multa modis sunt semina miris,
 Contemplator & hanc, cuius celestis origo est:
 Quæ, sicut desueta, ita mira erupit in auras.
 Illa quidem non muta maris, turbamq; natantum,
 Non volucres, non bruta altis errantia syluis,
 Non armenta boum, pecudësue, armentæ ue equorum
 Infecit, sed mente rigens ex omnibus unum
 Humanum genus, & nostrum est pasta sub artus.
 Porro homine è toto, quod in ipso sanguine crassum
 Et sordens lentore foret, sedissima primum
 Corripuit, sese pascens vlgine pingui.
 Tali se morbus ratione & sanguis habebant.
 Nunc ego te affectus omnes, & signa docebo
 Contagis miserè: atq; vtinam concedere tantum
 Musa queat, tantumq; velit defendere Apollo,
 Tempora qui longa euoluit, cui carmina curæ,

Hęc multas monumenta dies ut nostra supersint .
 Fortè etenim nostros olim legisse nepotes ,
 Et signa , & faciem pestis nouisse iuuabit .
 Namq; iterum , cum fata dabunt , labentibus annis
 Tempus erit , cum nocte atra sopita iacebit
 Interitu data : mox iterum post secula longa
 Illa eadem exurget , cælumq; auræq; reuilet ,
 Atq; iterum ventura illam mirabitur etas .

In primis mirum illud erat , quod labe recepta ,
 Sepe tamen quater ipsa suum compleuerat orbem
 Luna prius , quàm signa satis manifesta darentur .
 Scilicet extemplo non sese prodit aperte ,
 Vt semel est excepta intus , sed tempore certo
 Delitet , & sensim vires per pabula captat .
 Interea tamen insolito torpore grauati ,
 Sponteq; languentes animis & munera obibant
 Aegrius , & toto segnes se corpore agebant .
 Ille etiam suus ex oculis vigor , & suus ore
 Deiectus color haud læta de fronte cadebat .
 Paulatim caries foedis enata pudendis
 Hinc atq; hinc inuicta locos , auringuen edebat .
 Tum manifesta magis vitij se prodere signa .
 Nam , simulac pura fugiens lux alma diei
 Cesserat , & noctis tristes induxerat umbras ,
 Innatusq; calor noctu petere intima suetus
 Liquerat extremum corpus , nec membra fouebat
 Obsita mole pigra humorum , tum vellit artus ,
 Brachiaq; , scapulgq; , graui , suraq; dolore .
 Quippe , ubi per cunctas iterant contagia venas ,
 Humoresq; ipsos , & nutrimenta futura
 Polluerant , Natura malum fecernere sueta
 Infectam partem pellebat corpore ab omni
 Exterius : verum crasso quia corpore tarda
 Hęc erat , & lentore tenax , multa inter eundem
 Hærebat membris exanguibus , atq; lacertis .
 Inde graues dabat articulis extenta dolores .
 Parte tamen leniore , magisq; erumpere nata ,
 Summa cutis pulsa , & membrorum extremi petebat .
 Protinus informes totum per corpus achores
 Rumpabant , faciemq; horrendam , & pectora sede
 Turpabant : species morbi noua : pustula summe
 Glandis ad ejiem , & pituita marcida pinguis :
 Tempore quæ multo non post a liperia d' h'icis ,
 Mucosa multum sinie , taboq; st'ieba .
 Quinetiam erodens alte , & se funditus a'dens
 Corpora pascebat miserè : nam sepius ipsi

Carne sua exutos artus, squalentiaq; ossa
 Vidimus, & fædærosa ora debiscere biatu,
 Ora, atq; exiles reddentia guttura voces.
 Ut sepe aut cerasis, aut Phillidis arbore tristi
 Vidisti pinguem ex vdis manâre liquorem
 Corticibus, mox in lentum durefcere gummi.
 Haud secus hac sub labe solet per corpora mucor
 Diffuere: hinc demum in turpem concrefcere callum.
 Vnde aliquis ver atatis, pulchramq; iuuentam
 Suspirans, & membra oculis deformia fornis
 Prospiciens, sedosq; artus, turgentiaq; ora,
 Sepe Deos, sepe astra miser crudelia dixit,
 Interea dulces somnos, noctisq; soporem
 Omnia per terras animalia fessa trahabant:
 Illis nulla quies aderat, sopor omnes in auras
 Fugerat: ijs oriens ingrata Aurora rubebat:
 Iis inimica dies, inimicaq; noctis imago.
 Nulla Ceres illos, Bacchi non vlla iuuabant
 Munera: non dulces epulæ, non copia rerum,
 Non vrbis, non ruris opes, non vlla voluptas,
 Quamuis sepe amnes nitidos, iucundaq; tempe,
 Et placidas summis quæssissent montibus auras.
 Dys etiam sparsaq; præces, incensaq; templis
 Thura, & diuitibus decorata altaria donis:
 Dij nullas audire preces, donis ue moueri.

Ipse ego Canomanum memini, quâ pingua diues
 Pascua Sebina prætersiuit Ollinæ vnda,
 Vidisse insignem IVVENEM, quoctarior alter
 Non fuit, Ausonia nec fortunatior omni:
 Vix pubescentis florebat vere iuuentæ,
 Diuitijs, proavisq; potens, & corpore pulchro:
 Cui studia aut pernicis equi compscere cursum,
 Aut galeam induere, & pictis splendescere in armis,
 Aut iuvenile graui corpus durare palaestra,
 Venatûq; feras agere, & præuerrere ceruos
 Illum omnes Olliq; Deæ, Eridaniq; puellæ
 Optarunt, nemorumq; Dæ, rurisq; puellæ:
 Omnes optatos suspirauere hymenæos.
 Forsan & vltiores superos neglecta vocauit
 Non nequicquam aliqua, & votis pia numina monit.
 Nam nimium fidentem animis, nec tanta timentem
 Inuasit miserum labe, qua sequior vsquam
 Nulla fuit, nulla vnquam alijs spectabitur annis.
 Paulatim ver id nitidum, flos ille iuuentæ
 Disperijt, vis illa animi: tum squallida tabes
 Artus (horrendum) miseros obduxit, & alte

Grandi: turgebant fœdis abscessibus ossa.
 Ulcera (proh diuùm pietatem) informia pulchros
 Pascebant oculos, & dis lucis amorem,
 Pascebantq; acri corrosas vulnere nares.
 Quo tandem infelix fato, post tempore paruo
 Aetheris inuisas auras, lucemq; reliquit.
 Illum Alpes vicina, illum vaga flumina fierunt.
 Illum omnes Olliq; Deę, Eridaniq; puellę
 Fleuerunt, nemorumq; Deę, rurisq; puellę:
 Sebinasq; alto gemitum lacus edidit ane.

Ergo hanc per miseræ terras Saturnus agebat
 Pestem atrox, nec scua minus crudelis & ipse
 Miscebat Mauors, coniunctaq; fata ferebat.
 Quippe lue hac nascente putem simul omni: diras
 Eumenidas cecinisse fera & crudelia nobis.
 Tartareos etiam baratro dira omnia ab imo
 Exciuisse lacus Strygiaq; ab sede laborem,
 Pestemq; horribilemq; famem, bellumq; necemq;

Dij patrij, quorum Ausonia sub numine, tuq;
 Tu Latij Saturne pater, quid gens tua tantum
 Est merita? an quicquam superest diriq; grauisq;,
 Quod sit inexhaustum nobis? ecquod genus vsquam
 Auersum vsque adeo celum tulit? ipsa labores
 Parthenope dic prima tuos, dic funera regum,
 Et spolia, & prædas, captiuæque colla tuorum.
 An stragem infandam memorem, sparsumq; cruorem
 Gallorumq; Italiamq; pari discrimine, quum iam
 Sanguineum, & defuncta virum, defunctaq; equorum
 Corpora voluentem, cristasq; atq; arma trahentem
 Eridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
 Te quoq; spumantem, & nostrorum cęde tumentem
 Abdua, non multo post tempore, te pater idem
 Eridanus gremio infœlix suscepit, & altum
 Indoluit tecum, & fluuiio solatus amico est.

Ausonia infœlix, en quò discordia priscam
 Virt utem, & mundi imperium perduxit auitum.
 Angulus ane tui est aliquis, qui barbara non sit
 Seruitia, & prædas, & tristia funera passus?
 Dicite vos, nullos soliti sentire tumultus,
 Viriferi colles, quã flumine pulcher amæno
 Eretheus fluit, & plenis lapsurus in equor
 Cornibus, Euganeis properat se iungere lymphis.

O patria, ô longum fœlix, longumq; quietæ
 Ante alias, patria ô diuùm sanctissima tellus,
 Diues optum, secunda viris, leuissima campis
 & heribus, rapidoq; Athesi, & Benacide lymphæ

*Scrumnas memorare tuas, summamq; malorum
 Quis queat, & dictis nostros equare dolores,
 Et turpes ignominias, & barbara iussa?
 Abde caput Benace, tuo & te conde sub amne,
 Victrices nec iam Deus interlabere Lauros.*

*En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla,
 Nec lachryma, planctusue forent, en dura tot inter,
 Spes Latij: spes & studiorum, & Palladis illa
 Occidit: ereptum Musarum e dulcibus vlnis
 Te miserum ante diem crudeli funere MARCE
 ANTONI, etatis primo sub flore cadentem
 Vidimus extrema positum Benacide ripa,
 Quam media inter saxa sonans sacra abluir vnda:
 Te ripe fleuere Athesis, te uoce vocare
 Audit a per noctem vmbre, mane sq; Catulli,
 Et patrios mulcere noua dulcedine lucos.*

*Tempestate illa Ausoniam Rex Gallus opimam
 Verteat bello, & Ligurem ditione premebat.
 Parte alia, Cesar ferro superabat & igni
 Euganeos, placidumq; Silim, Carnumq; rebellem:
 Et totum luctus Latium, mavorq; tenebat.*

LIBER II.

*NUNC age, qua uita ratio, que cura adhibenda
 Perniciem aduersus tantam, quid tempore quoque
 Conueniat (nostri que pars est altera cepti)
 Expediam, & miranda hominum comperta docebo.*

*Quippe noua quum re attoniti, multa irrita primum
 Tentassent, tamen angustiis solertia maior
 In rebus, crescensq; vsu experientia longo
 Euiere: datumq; homini protendere longe
 Auxilia, & certis pestem compescere vinculis,
 Victorem & sese claras attollere in auras.
 Credo equidem & quedam nobis diuinitus esse
 Inuenta, ignaros fatis ducentibus ipsis.
 Nam, quanquam fera tempestas, & iniqua fuerunt
 Sydera, non tamen omnino presentia diuum
 Absfuit a nobis, placidi & clementia cæli.
 Si morbum insolitum, si dura & tristia bella
 Vidimus, & sparsos dominorum cæde penates,
 Oppidaq; incensasq; urbes, subuersaq; regna,
 Et templa, & raptis temerata altaria sacris:
 Flumina deiectas si perumpentia ripas
 Euertere sata, & medijs nemora eruta in vndis,
 Et pecora, & domini, correptaq; rura natarunt:*

Obseditq; inimica ipsas penuria terras :
 Hac eadem tamen, hęc etas (quod fata negarunt
 Antiquis) totum potuit sulcare carinis
 Id pelagi, immensum quod circuit Amphitrite.
 Nec visum satis extremo ex Atlante repositos
 Hesperidum penetrare sinus, Pressumq; sub Arctico
 Inspectare alia, præruptaq; littora Rhaphi,
 Atq; Arabo aduherere, & Carmano e: equore merces,
 Aurore, sed irum in populos Titanidis usque est
 Supra Indum, Gangemq; supra, quæ terminus olim
 Carygare noti orbis erat: superata Cyambe,
 Et dices ebena, & felices macere sylue.
 Deniq; & à nostro diuersum gentibus orbem,
 Diuersum cælo, & clarum maioribus astris
 Remigio audaci attigimus ducentibus & Dijs.
 Fidimus & vatem egregium, cui pulchra carenti
 Parthenope, placidusq; cauo Seberibus ab entro
 Plauserunt, umbraque sacri manesque Maronis,
 Qui magnos stellarum orbis cantauit, & hortos
 Hesperidum, cælique omnes variabilis oras.
 Te vero vt taceam, atque alios, quos fama futura
 Post mutos cineres, quos & venientia sæcla
 Antiquis conferre volent, at BEMBE tacendus
 Inter dona Deum nobis data non erit vnquam
 Magnanimus LEO, quo Latium, quo maxima Roma
 Atrollit caput alta, paterque ex aggere Tybris
 Assurgit, Romæque fremens gratatur ouanti.
 Cuius ab auspicijs iam nunc mala sydera mundo
 Cessere, & Igto regnat iam Iuppiter orbe.
 Puraque pacatum diffundit lumina cælum.
 Vnus, qui erumnas positi, longasque labores
 Dulcia iam profugas reuocauit adocia Musas,
 Et leges Latio antiquas, rectumque piæque
 Restituit: qui iusta animo iam concipit arma
 Pro re Romana, pro religione Deorum.
 Vnde etiam Euphrates, etiam late ostia Nilij,
 Et tantum Euxini nomen tremit unda refusi,
 Atque Aegæa suos confugit Doris in Isthmos.
 Ergo, alij dum tanta canent, dumque illius acta
 Incluta component, dum forte accingeris & tu
 Condere, & æternis victurum intexere chartis,
 Nos, quos fata vocant haud tanta admunera, lusus
 Inceptos, quant: in tenuis fert Musa, sequamur.
 Principio, quoniam affecti non sanguinis vna
 Est ratio, tibi sit morbo spes maior in illo,
 Sanguine qui insedit puro: verum, quibus atra

Bile tument, spissoque resultant sanguine vena,
 Maior in ijs labor est, pestisque tenacius heret.
 Quare operæ precium est validis atque acribus uti
 Omnibus hos contra, miseris nec parcere membris.
 Quinetiam meliora sibi promittere cuncta
 Ille potest, qui principis novisse sub ipsis
 Serpentem tacite valuit per viscera labem.
 Nanque, ubi pasta diu, vires per pabula longa
 Auxerit, & iam se vitium firmaverit intra,
 Heu quanto tibi libertas speranda labore est.
 Ergo omnem impendes operam te opponere parvis
 Principijs, memoriq̃ue animo hæc præcepta reconde.
 In primis ego non omni te assuescere celo
 Exhorter: fuge perpetuo quod statum ab Austro,
 Quod ceno, immundaque grave est sudore paludis.
 Protenti potius campi tibi liber & agri
 Tractus, & apricis placeant in collibus aure,
 Et molles Zephyri, pulsusque Aquilonibus aer
 Hic (iubeo) tibi nulla quies, nulla otia sunt.
 Rumpemoras, agita assiduis venatibus apros
 Impiger, assiduis agita venatibus vrsos.
 Nectibi sit labor aerij cursu ardua montis
 Vincenti, rapidum in valles deflectere ceruam,
 Et longa lustrare altos indagine saltus.
 Vidi ego sæpe malum, qui iam sudoribus omne
 Finisset, sylvisque luem liquisset in altis.
 Sed nec turpe puta dextram summittere ara: ro,
 Et longum trahere incurvo sub vomere sulcum:
 Nèue bidente solum, & duras proscindere giebas,
 Et valida acriam quercum exturbare bipenni,
 Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
 Quinetiam, exercere domi quo te quoque possis,
 Parvam mane pilam versa tibi, vespere versa,
 Et saltu, & dura potes exudare palestra.
 Vince malum: nec te fallat, quod desidis oca
 Assidue desiderium, lectique sequetur.
 Tu lecto ne crede, graui ne crede sopori,
 His alitur vitium, & placida sub imagine pacis
 Decipit, è duplicique trahit fomenta quiete.
 Necnon interea effugito, que tristia mentem
 Sollicitant: procul esse iube curas que, metumque
 Pallentem, vitricisque iras, omnemque Minerva
 Addictum studijs animum, sed carmina, sed te
 Delectent inuenumque chori, mixtæque puella.
 Parce tamen Veneri, mollesque ante omnia nita
 Concutibus, nihil est nocuum magis: odit & ipsa

Pulchra Venus, tenera contagem odere puellę.
 Quod sequitur, vitus ratio tibi maxima habenda est,
 Nec sit cura tibi, nèue obseruantia maior.
 Principio quoscunque amnes, quascunque paludes,
 Quosq; lacus liquidi pascunt, quosq; e quora, pisces
 Omne genus procul amoueo, sunt, quos tamen usus
 Liberius, quum res cogit, concedere possit.
 Omnibus his est alba caro, non dura tenaxq;
 Quos petra & fluuiorum aduersa marisq; fatigant.
 Tales nant pelago phycides, rutilęq; per undas
 Aurata, gobijq;, & amantes saxea perçe.
 Talis dulcissimum fluuiorum scarus ad ora
 Solus saxa inter depastus ruminat herbas.
 Sed neq; qua stagnis volucres, quęq; amnis altis
 Degere amant, liquidisq; cibum perquirere in undis,
 Laudarim: tibi pinguis anas, tibi crudior anser
 Vitetur, potiusq; vigil Capitolia seruet:
 Viteturq; graui coturnix tarda sagina.
 Tu teneros lactes, tu pandę abdomina porçe,
 Porçe heu terga fuge, & lumbis ne vescere aprinis,
 Venatu quamuis toties confeceris apros.
 Quin neq; te crudus cucumis, non tubera captent,
 Nèue famem cinara, bulbisue salacibus exple.
 Non placeat mihi lactis amor, non usus aceti.
 Non fumosa micro spumantia pocula Baccho,
 Qualia Cyrenę colles, campi; Falerni,
 Et Pucinus ager mittunt: aut qualia nostris
 Rhetica dat paruo de collibus: una racemo.
 Nempe Sabina magis placeant, dilutaq; tellus
 Quę tulit, & multo domuerunt Ngiades amne.
 At, tibi si ex horto vitus, mensaq; Deorum
 Sunt animo, atq; oleum simplex & inempta voluptas,
 Non mentę virides, non leta sisymbria desunt,
 Intybaq;, & toto flor ntes frigore sonchi,
 Et sita fontanis semper gaudentia riuus,
 Et thymbrę suauis, & odorifere calamithę:
 Leta meliphylla, & riguo buglossus ab horto
 Carpentur, plenisq; ferax erucula palmis,
 Atq; olus, atq; rume, & falsi granina chrithmi.
 Ipsa lupani dumerata ferent: hinc collige primas
 Asparagos, alba asparagos hinc collige vitis,
 Quum nondum explicuit ramos, umbracula nondura
 Texuit, & virides iussit pendere corymbos.
 Singula sed longum est, nec persenjere necesse,
 Iamq; aliud vocor ad munus, iuuat in nona Musarę
 Naturę nemora Sanijs deducere ab umbris:

Vnde mihi si non è lauro intexere fronti
 Serta volent, tantaq; caput cinxisse corona,
 At saltem obseruata hominum tot millia, dignum
 Censuerint querna redimiri tempora fronde.
 Vere nouo, si quem morbus tenet, aut & in ipso
 Autumno, si firma atas, si sanguis abundat,
 Regalem, mediàmue lacerti incidere venam,
 Proderit, atque extra sedatum haurire cruorem.
 Præterea, quocunq; habeat re tempore pestis,
 Corruptum humorem, & contagem educere turpem
 Ne pigeat, faciùq; luem deponere ab alio:
 Ante tamen ducenda para: concreta resolue,
 Et crassa attenua, & lentore tenacia frange.

Ergo Coryciumq; thymum sit cura, thymumq;
 Pamphylium, thymbræ similis qui durior exit,
 Prima tibi coxisse, lupiq; volubile gramen,
 Feniculumq; apiumq; & amari germina capni.
 His polyporum hirtos imitata filicula cirros
 Additur, & Lymphis tangi reuens adiantus:
 His sterile asplenum, his pictam phyllitida iunge:
 Quorum ubi decoctum permultis ante diebus
 Ebiberis, crudumq; humorem incoxeris omnem,
 Tum scilla medicare acri, & colocynthide amara,
 Helleboroq; graui, necnon qua in littore surgens,
 Quà ludit maris vnda, ter euariata colorem,
 Ter flores mutata die rem nomine signat,
 Herba potens radice, suum cui zinziber adde:
 Adde etiam anguineum cucumin, Nabathæaq; thura,
 Myrrhamq; bdelenq; hammoniacyq; liquorem,
 Et lachrymam panaceam, & dulci colchica bulbo.

His æbis, si fortè tibi frigentia corda
 Et molles animi fuerint, nec acerba placebit
 In primis tentare, breuiq; extinguere pestem,
 Sed placidis agere, & per tempora lenibus uti,
 Tum superest tibi cura animum ad fomenta relicta
 Vertere, contagi sq; ad tenuia semina cæca,
 Illa quidem consueta modis inserpere miris.
 Profuerint igitur, quaq; exiccantia, quaq;
 Marcori resinosa solent obsistere putri.
 Tales sunt myrrhæ lachrymæ, sunt talia thura,
 Cedruaq; aspalatusq; immortalisq; cupressus,
 Et bene cum calamo spirans redolente cyperus.
 Ergo nec desint cassiæ, nec desit amomum,
 Macerue, agalocumie tibi, nec cinnama odora.
 Est etiam in pratis illud, iuxtaq; paludes
 Scordior, omnigenis quod tantum obstrare venenis,

Fracaftorij

Z

Contagiq;

SYPHIL. SIVE

Contagiq; solet, paruo quærenda labore
 Herba tibi; vires ipsa comis imitata chamædrym,
 Flore rubens, referensq; alli cum voce saporem.
 Aurora nascente huius frondemq; comantem
 Radicesq; coque, atque hanc te prole largio.
 Sed neque carminibus neglecta filebere nostris
 Hesperidum decus, & Medarum gloria citre
 Sylvania: si fortè sacris cantata poetis
 Parte quoque hac medicam non dedignabere Musam.
 Sic tibi sit semper viridis coma, semper opaca,
 Semper flore nouo redolens: sic semper honesta
 Per viridem pomis sylvam pendentibus aureis.
 Ergo, ubi nitendum est cæcis te opponere morbi
 Seminibus, vincta arbor cithærea præstat.
 Quippe illam Cithæra, suum dum plorat Adonim,
 Munere donauit multo, & virtutibus cuxit.

Quorundam inuentum est, vitrei intra concava vasis,
 Cui collum oblongum est, venter turgescit in orbem,
 Aut hedere folia, aut idamittente maniplo.
 Dictamni, Illyricæque irim, Rhamniue nigramentem
 Radicem, aut inulas coquere: in sublime solutus
 Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet:
 Ast, ubi frigenti occursum ab aëre vitro,
 Cogitur, & rorem liquidus densatur in vatum,
 Decurritq; vagis per aperta canalia riuis.
 Destillantis aquæ cyathum sub lumina prima
 Luciferi potare iubent, stratisq; parare
 Sudorem: nec certe abre: vis utilis olli est
 Reliquis morbi tenues dispergere in auras.
 Interea, si membra dolor conuulsa malignus
 Torqueat, æthyo propterea lenire dolorem,
 Mastichinoq; oleo: lentum quibus anseris unguen,
 Emulsimq; potes lini de semine mucum,
 Nareissimq;, inulamq;, liquentiaq; addere mella,
 Coryciumq; crocum & vilem componere amurcam.
 At, fances atq; ora malus si eroserit herpes,
 Tange nitro, & viridi medicata ærugine lymphæ
 Semina inure mala, & serpentem interfice pestem.
 Verum ipsos ope non alia consumere artores,
 Trentum quam vi, poteris, quibus addere debes
 Pingue aliquid, quod secum intus siccantia portet.
 Hæc eadem, & miseros artus si qua vlcera passunt
 Tollere, concretosq; valebunt soluere callos.
 Si vero aut hæc nequicquam tentasse videbis,
 Aut vires animiq; valent ad fortia quæq;,
 Nec differre cupis, quinte committere acerbis

Festines, diramq; breui consumere pestem,
 Hinc alia inuenta expediam, quæ tristia quanto
 Sunt magis, hoc tanto citius finire labores
 Acrummasq; mali poterunt: quippe effera labes
 Inter prima tenax, & multo fomite viuax
 Nedum se haud vinci placidis & mitibus, at nec
 Tractari finit, & mansuescere dura repugnat.
 Sunt igitur styracem in primis qui, cinnabarinq;
 Et minium, & Sthymmi agglomerant, & thura minuta,
 Quorum suffitu pertingunt corpus acerbo,
 Absumuntq; luem miseram, & contagia dira.
 At uero & partim durum est medicamen & acre,
 Partim etiam fallax, quo sauius angit in ipsis
 Spiritus, eluctansq; animam vix continet ægram.
 Quo circa totum ad corpus nemo audeat uti
 Iudice me: certis fortasse erit vile membris,
 Quæ Papule informes, Chironiaq; vlcera pascunt.

Argento melius persoluunt omnia uiuo
 Pars maior: miranda etenim vis insita in illo est:
 Sive quòd id natum est subito frigusq; caloremq;
 Excipere, unde in se nostrum citò contrahit ignem,
 Quodq; est condensum, humores dissoluit, agitq;
 Fortius, ut candens ferrum flamma acrius urit:
 Sive acres, unde id constat compagine mira,
 Particula nexuq; suo vincisq; soluta
 Introrsum, ut potuere seorsum in corpora ferri,
 Colliquant concreta, & semina pestis inurunt.
 Sive aliam nim fata illi, & natura dedere:
 Cuius & inuentum medicamen munere Diuum
 Digressus referam. quis enim admiranda Deorum
 Munera prætereat? Syria nam fortè sub altis
 Vallibus, umbrosi nemora inter glauca salicti,
 Callirhoë qua fonte sonans decurrit ameno,
 Fama est cultorem Dijs sacri agrestibus horti,
 Cultorem nemorum, sectatoremq; ferarum,
 Ilcea labe grauem tanta, dum molle cyperum,
 Et castam, & sylvam late fragrantis amoni
 Irrigat, hæc orasse Deos, & talia fatum.

Dijs, quos ipse diu colui, tuq; optima tristes
 Callirhoë, quæ sancta soles depellere morbos,
 Cui nuper ramosa ferens ego cornuacervi
 Aëria victor fixi capita horrida quercu:
 Dijs mihi crudelcm misero si tollere pestem
 Hanc dabit, quæ me afflicta noctesq; diesq;
 Ipse ego purpureas, ipse albas veris & horti
 Trinitias, uobis uiolas, egolilia uobis

Alba legam, primasq; rosas, & primosq; hyacinthos,
 Vestraq; odoratis onerabo altaria fertis.
 Stramen erat iuxta viridans, Sic fatus, ut aestu
 Fessus erat, viridi descendi graminis herba.
 Hic Dea, vicino quae sese fonte laubabat,
 Callirhoë liquido ex antro per lubrica musco
 Saxa fluens, inueni dulci blandita susurro,
 Lethæum immisit somnum, sparsitq; sopore
 Graminea in ripa, & salicum nemus inter opacum:
 Atque illi visa est sacro se flumine tollens
 In somnis coram esse, pia & sic voce locuta.
 Ille in extrema Dijs tandem audite labore
 Cura mei, tibi nulla salus, quacumq; videt Sol,
 Speranda est terram magnam super hoc tibi pene
 Dat Trivia, & precibus Trivia exoratus Apollo,
 Ob sacrum iaculo percussum ad flumina ceruicem,
 Et nostris affixa tibi capita horrida truncis.
 Nam, postquam illa feram exanimem per gramina vidit
 Abscisso capite, & sacro sparsa arua cruore,
 Omnibus ingemuit syluis, dirumq; precata est
 Authori. oranti Latous tanta sorori
 Affuit, & pestem misero iramiserat nefandam
 Durus uterque tibi: quin & quacumque videt Sol,
 Interdixit opem: quare tellure sub ima,
 Si qua salus superest, caca sub nocte petenda est.
 Est specus arboribus tectum, atque horrore verendum
 Ficina sub rupe, Iouis quæ plurima sylua
 Accubat, & raucum reddit coma cedria murmur.
 Huc, ubi se primis aurora emitret ab undis,
 Ite para, & nigrantem ipsis in faucibus agnam
 Mactato supplex, atque Ops tibi maxima, dic, hanc,
 Dic, serio nigram tum Noctem, umbrasq; silentes,
 Vmbraumq; Deos, ignotaq; numina Nymphas
 Et Thia venerare, atra & nidore Cupressi.
 Hic tibi narranti causam, auxiliumq; vocanti
 Haud aberit Dea, quæ cæcæ in penetrabilia terræ
 Deducat te sancta, & opem tibi sedula prester.
 Surge age, nec vani speciem tibi concipe somni.
 Illa ego sum, quæ cuita vago per pinguia fonte
 Dilabor, Dea vicinis tibi cognita ab undis.
 Sic ait, & se cæruleo cita condidit amne,

Ille autem, ut placidus cessit sopor, omnia letus

Accipit, & Nympham precibus veneratur amicam.

O sequor, ò quocumque vocas pulcherrima fontis

Ficini Dea Callirhoë. Tum, postera primum

Exurgens aurora, suos ubi protulit ortus,

Monstratum Iouis in sylua sub rupibus altis
 Autruen ingens, petit, & nigrantem; tergora primo
 V estibulo sistit pecudem, magna;q; trementem
 Mactat Opi: tibi; inquit, ego hanc Ops maxima macto,
 Tum Noctem, Noctisq; Deas, ignota precatur
 Numina. iamq; simul Thian, atramq; Cupressum
 Urebat, quum vox terra reuoluta cauernis
 Longe audita sacras Nympharum percudit aures:
 Nympharum, quibus ara solo sunt condita cura.
 Exemplo commota omnes, ac coepta reponunt,
 Sulphureos forte ut latices, & flumina vini
 Argenti, mox, unde nitens concreseret aurum,
 Traclabant, gelidoq; premente fonte coquebant.
 Centum ignis spissi radios, centum aetheris vsti,
 Biscentum concretorum terraeq; marisq;
 Miscuerant, nostros fugientia semina visus.

At Lipare, Lipare, argenti cui semina & aurum
 Cura data, & sacrum flammis adolere bitumen,
 Continuo obscura latebrosa per aua terra
 Illea adit, firmansq; animum sic incipit ipsa.

Illeu (namque tuum nec nomen, nec mihi labes
 Ignota est, nec, quid venias) iam corde timorem
 Exsue, nequidquam non te huc carissima mittit
 Callirhoe: tibi parva salus tellure sub ima est.
 Tolle animos, & me per opaca silentia terra
 Insequere: ipsa adero, & praesenti numine ducam.
 Sic ait, & se antro gradiens praemittit opaco.
 Ille subit, magnos terra miratus hiatus,
 Squallentesq; situ aeterno, & sine lumine vastas
 Speluncas, terramq; meantia flumina subter.
 Tum Lipare: hoc quodcunque patet, quam maxima terra est
 Hunc rotum sine luce globum, loca subdita nocti
 Dij habitant: imas retinet Proserpina sedes,
 Flumina supremas, quae sacris concita ab antris
 In mare per latas abeunt resonantia terras.
 In medio dices Nymphae genera vnde metalli,
 Aerisq;, argenti que, aurique nitentis origo:
 Quarum ego nunc ad temiferans ipsa vna sororum
 Aduenio, illa ego, quae venas per montis hiantes,
 Callirhoe haud ignota tua, fumantia mitto
 Sulphura. sic ibant terra & caligine tecti.
 Iamq; exaudiri crepitantes sulphure flamma,
 Conclusisq; ignes, stridentiaq; ara caminis.
 Haec regio est late, varijs vbi ferta metallis,
 Virgo ait, est tellus: quorum vos tanta cupido
 Exercet, superas celi qui cernitis auras.

Fracastorij.

2 3

Haec

Hac loca mille Deo cecis habitamus in antris,
 Nocte Dea & Tellure satâ, quis munera mille,
 Mille artes. Studium est alijs deducere riuos,
 Scintillas alijs rimari, & sparsa per omnem
 Semina tellurem flammârum, ignisq; corusci.
 Materiam miscent aliâ, massâq; coercent
 Obicibus, multa & gelidarum inspergine aquarum.
 Non procul eruptis fumantia tella caminis
 Aetnæi Cyclopes habent, versantq; coquantque
 Vulcano stridente, atque æra sonantia cudunt.
 Læna hæc abstrusum per iter via ducit ad illos.
 Dextera sed sacri fluuij te sistet ad vndam,
 Argento fluitantem vndam, viuâq; metallo,
 Vnde salus speranda. & iam aurea tella subibant,
 Rotantesq; domos spodijs, fuliginèq; atra
 Speluncas varie obductas, & sulphure glauco.
 Lamq; lacus late vndantes, liquidoq; fluentes
 Argento iuxta astabant, ripasq; tenebant.
 Hic tibi tantorum requies inuenta laborum,
 Subsequitur Lipare, postquam ter flumine viuo
 Percussus, sacra vitium omne reliqueris vnda.
 Sic fatr, simul argenti ter fonte salubri
 Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
 Membra super, inuentum toto ter corpore lustrat
 Mirar tem exuias turpes, & labe maligna
 Exutos artus, pestemq; sub æne relinam.

Ergo age, quem primum cæli te purior ær
 Accipiet, nitidamq; diem, Solemq; videbis,
 Sacra para, & castam supplex venerare Dianam,
 Indigenasq; Deos, & numina fontis amici.

Sic virgo, & inuenem tanto pro munere grates
 Soluentem è nocte atheriaz educit in oras,
 Dimittitq; alacrem, atque optata in lumina reddit.

Accipit noua fama fidem, populosq; per omnes
 Prodit haud fallax medicamen: captaq; primum
 Miseri argento fluitanti axungia porcæ.
 Mox etiam Oricia simul adiuncta est terebinthi,
 Et laricis resina æria sunt, qui unguen equinum
 Primum ve adhibent. bdela, cedriq; liquorem.
 Nonnulli & myrrha guttas, & mascula thura
 Adiciunt, miniumq; rubens, & sulphura vna.
 Haud vero mihi displiceat, componere si quem
 Trita melampodia, atque ærentem inuenit irim,
 Gaibanaq; & lasser graue olens, oleumq; salubre
 Lentisci, atque oleum haud experti sulphuric ignem.

Igitur totum oblinere, atque obducere corpus

Ne obsecrum, ne turpe putat: per talia morbus
 Tollitur, & nihil esse potest obsecrinus ipso.
 Parce tamen capiti, & praeordia mollia vita.
 Tum super & vitas astringe, & stuppea neſſe
 Velleras; dein stratis tegmento imponere multo,
 Dum fudes, ſædaeq; ſnuant per corpora gutta.
 Hæc tibi bis quinis ſatis eſt iteraffe diebus.
 Durum erit: at, quicquid poſcat res ipſa, ferendum eſt.
 Aude animis. tibi certa ſalus ſtans limine in ipſo
 Signa dabit: liquefacta mali excrementa videbis
 Affidue ſputo immundo ſluitare per ora,
 Et largum ante pedes tibi mirabere flumen.
 Ova tamen ſæda erodent ulcuſcula: que tu
 Lactæ foue, & cocto citini viridisq; liquſtri.
 Tempore non alio generoſi pocula Bacchi
 Annuerim ſumenda tibi, purumq; Falernum,
 Et Chia, & pateris ſpumantia Rhetica largis.
 Sed iam age vicina victor gratare ſaluti:
 Vltima adeſt tibi cura, eadem & placidiſſima, corpus
 Abluere, & luſtrare artus, ac membra piare
 Stœchade, amaracinisq; comis, & rore marino,
 Verbenaq; ſacra, & bene olentibus heracleis.

LIBER III.

ED iam me nemora alterius felicia mundi,
 Externiq; vocant saltus: longe aſſonat æquor
 Hercules ultra metas, & littora longe
 Applaudunt ſemota. mihi nunc magna Deorum
 Munera, & ignoto deuella ex orbe canenda,
 Sancta arbos, qua ſola modum requiemq; dolori,
 Et ſinem dedit ærumnis. age diua beatum
 Frana venerare nemus, crineſq; reuinctam
 Fronde noua, iunct in medica procedere palla
 Per Latium, & ſanctos populis oſtendere ramos:
 Et inuuet haud vnquam noſtrorum atate parentum
 Viſa prius, nulliue vnquam memorata referre.
 Vnde aliquis forſan nouitatis imagine mira
 Captus, & heroas, & grandia dicere facta
 Aſſuetus, canat auſpicis maioribus auſas
 Oceani intacti tentare pericula puppes.
 Nec non & terras varias, & flumina, & vrbes,
 Et varias memoret gentes, & monſtra reperta:
 Dimenſaſque plagas, alto que orientia cælo
 Sydera, & inſignem ſtellis maioribus Arcton.
 Nec taceat noua bella, cœnæque illata per orbem

Signanouum, & possit as leges, & nomina nostra.
 Et c. n. u. (auditum quod vix venientia credant
 Sæcula) quodcumque Oceani complectitur æquor
 Ingens, omne, vna obitum mensumq; carina.
 Felix cui tantum dederit Deus, at mihi vires
 Arboris vnus satis est, vsumq; referre:
 Et quo inuenta modo fuerit, nostrasq; sub auras
 Aduena per tantum pelagi peruenerit æquor.

Oceano in magno, ardenti sub sydere Cancræ,
 Sol ubi se nobis media iam nocte recondit,
 Hac ignota tenus, tractu iacet insula longo:
 Hispanam gens inuentrix cognomine dixit:
 Auri terra ferax: sed longe ditior vna
 Arbore, voce vocant patrij sermonis Hyacum.
 Ipsa teres, ingensq; ingentem vertice ab alto
 Diffundit semper viridem, semperq; comantem
 Arbuteis sylvam folijs: nux parua, sed acris
 Dependet ramis, & plurima frondibus hæret.
 Materia indomita est, duro & penè æmula ferro
 Robora, quæ resinam sudant incensa tenacem.
 Dissecta color haud simplex. in cortice lauri
 Exteriore viret leuor, pars altera pallet
 Buxea: at interior nigro suffusca colore est,
 Inglandemq; ebenumq; inter, quod si inde ruberet,
 Iam poterat varijs æquare coloribus irim.
 Hanc gens illa colit, studioq; educere multo
 Nititur: hac late colles campiq; patentes,
 Hac omnis vestitur ager: nec sanctius illis
 Est quicquam, aut potiore vsu: quippe omnis in ille
 Spes iacet hanc contræ pestem, quæ cælitus illic
 Perpetua est, validos abiecto cortice ramos
 Multa vi tundunt, aut in segmenta minuta
 Elimant: puroq; scobes in fonte reponunt,
 Dum bibulas noctemq; diemq; emaceret humor.
 Inde coquunt: nec non illos ea cura fatigat,
 Vulcano ne fortè furens erumpat aquæ vis,
 Et superindantem spumam proiectet in ignes.
 Spuma quippe linunt, si quicquam è corpore toto
 Abscedit, si quicquam ægros depascitur artus.
 Dimidia absumpta, superest quodcumque, reponunt,
 Diuini laticis. quin & segmenta relicta
 Rursus, vt ante, coquunt, addentes suauæ liquens mel.
 Scilicet hunc vnua mensis accedere potum
 Et lex ipsa iubet gentis, mandatq; sacerdos.
 Seruatum at laticem, & decocti pocula primi
 Bina die quaq; assument, quem surgit ab ortu

Lucifer, & sero egreditur quum Vesper olympo.
 Nec prius abfistunt potu, quam menstrua cursum
 Luna suum, & totum peragrans perfecit orbem,
 vateruasq; iterum conuenit emula bigas.
 Interea cæcis sese penetrabilibus abdunt,
 Quod neque vis venti, non halitus aeris ullus
 sustinet sese, & gelidis afflatibus obstit.
 Quid mirandum equè memorem super omnia victuna
 Quam tenuem, quam magna sibi ieiunia possant?
 Quippe solet satis esse, ipsum dum corpus alatur:
 Dum superet vita, & tantum ne membra fatiscant:
 Ne tamen ab ne tanta time, sacer illicet haustus
 Ille modo ambrosia, vires reficitq; fouetq;
 Inq; occulta gerit ieiunis pabula membris.
 Negtare ab epoto binas, non amplius, horas
 Imponunt sese stratis, medicamen vt intro
 Largè eat, & calido sudorem è corpore ducat.
 Interea vacuas pestis vanescit in auras:
 Et (dictu mirum) apparet iam pustula nulla:
 Iamq; nota cessere omnes, iam fortia liquit
 Membra dolor, primoq; redit cum flore iuuenta:
 Et iam Luna suam remeans noua circuit orbem.

Quis Deus hos illis populis monstrauerit vsus:
 Qui demum & nobis casus, aut fata tulere
 Hos ipsos: vnde & sacra data copia sylue,
 Nunc referam. Misse questitum abscondita Nereæ
 Aequora, in occasum, Solisq; cubilia, pinus
 Littoribus longe patrijs, Calpeq; relictis
 Ibant Oceano in magno, pontumq; secabant,
 Ignareq; viæ, & longis erroribus acta.
 Quas circum innumere properantes gurgite ab omni
 Ignoti noua monstra maris Nereides vna
 Adnabant, celsas miratè currere puppes,
 Salsa super pictis volitantes aequora velis.

Nox erat, & puro fulgebat ab æthere Luna,
 Lumina diffundens tremuli per marmora ponti,
 Magnanimus quum tanta heros ad munera satis
 Delectus, dux errantis per cærua classis;
 Luna, ait, ð pelagi cui regna hæc humida parent,
 Quæ bis ab aurata curuasti cornua fronte,
 Curua bis explesti, nobis errantibus ex quo
 Non vlla apparet tellus, ad littora tandem
 Aspicere, & dudum speratos tangere portus,
 Noctis bonos, cæliq; decus Latonia virgo.
 Audijt orantem Phæbe, delapsaq; ab alto
 Aethere, se in faciem mutat, Nereia quali

Cymothoe, Clothoq̄e natant, iuxtaq̄e carinam
 Astitit, & summo pariter nans equore fatur:
 Ne nostrae dubitate rates, lux crastina terras
 Ostendet, fidoq̄e dabit succedere portu.
 Sed vos littoribus primis ne insistite: nanq̄e
 Plura fata vocant. medio magna insula ponto
 Est Ophyre, huc iter est vobis, hic debita sedes
 Imperijq̄e caput. simul hæc effata, carinam
 Impulit: illa leui cita dissecat æquora cursu.
 Aspirant faciles aures, & iam clarus ab undis
 Surgebat Titan, humiles quum surgere colles
 Umbrosi procul, & propior iam terra videri
 Incipit. acclamant nautæ, terramq̄e salutant,
 Terram exoptatam. tum portu & litore amicè
 Excepti, dijs vota pijs in litore soluunt.
 Quassat asq̄e rates, desessaq̄e corpora curant.
 Inde, vbi quarta dies pelago, crepitansq̄e vocavit
 Vela Notus, remis insurgitur, altaq̄e rursum
 Corripunt maria, & læti freta cœnula sulcant.
 Linquitur incerto fluitans Anthyllia ponto,
 Atque Hagia, atque alta Ammerie, execrataq̄e tellus
 Cannibalum, & ripa Gyane nemorosa virenti.
 Protinus innumeræ panduntur turribus altis
 Insulæ Oceano in vasto, quas inter opacis
 Undantem syluis vnâ, cursuq̄e sonantem
 Fluminis aspiciunt, magno quî spumens aluco
 In mare fulgentes auro subuectat arenas.
 Huius in ora placet pronas appellere puppes.
 Inuitant nemora, & dulce è flumine lymphæ.
 Iamq̄e solo viridante alacres, ripaq̄e positi
 In primis terram ignotam, Nymphasq̄e salutant
 Indigenas, Geniumq̄; loci, teq̄e aurifer amnis,
 Quisquis in ora maris nitida perlaberis unda.
 Tum duram Cererem, & patrij carchesia Bacchi
 Aggere in herboso expediunt: dein querere, si qui
 Mortales habitent: pars fuluam fluminis undam
 Mirari, mixtamq̄e auro disquirere arenam.
 Fortè per umbrosos sylvarum plurima ramos
 Assiduè volitabat avis, quæ picta nitentes
 Caruleo pennas, rostro variata rubenti
 Ibat nativo secura per auia ludo.
 Has inuenum manus vt sylvas videre per altas,
 Continuo caua terrificis horrentia bombis
 Aera, & flammiferum tormenta imit. entia fulmen
 Corripunt, Vulcane tuum, dum Theutonas armas,
 Innocentum, dum tela Ionis mortalibus affers.

Nec mora, signantes certam sibi quisque volucres,
 Inclusam, salicis cineres, sulphurque, nitrumque,
 Materiam accendunt seruata in reſte ſauilla.
 Fomite correpto diſſuſa repente furit vis
 Ignea circumſepta, ſimulque cita obice rupto
 Intruſam impellit glandem: volat illa per auras
 Stridula: & exanimes paſſim per prata iacebant
 Deiecta volucres: magno micat ignibus aer
 Cum tonitru, quo ſylua omnis, ripaque recurſus,
 Et percuſa imo ſonuerunt equora fundo.

Pars animum nemus in denſum conterrita, & altos
 Se recipit ſcopulos: quorum de uertice ſummo
 Horrendum vna canit (dictu mirabile) & aures
 Terriſcicis implet dictis, ac talibus inſit.

Qui Solis violatis aues, ſacrasque volantes,
 Heſperij, nunc vos, qua magnus cantat Apollo,
 Accipite, & noſtro vobis que nunciat ore.
 Vos quanquam ignari, longum quaſita, ſecundis
 Tandem parta Ophyre tetigiſtis littora ventis.
 Sed non ante nouas dabitur ſummittere terras,
 Et longa populos in libertate quietos,
 Molirique vrbes, ritusque ac ſacra nouare,
 Quam vos infandos pelagi terreque labores
 Perpeſſi, diuerſa hominum poſt prelia, multi
 Mortua in externa tumuletis corpora terra.
 Nauiſus amiſſis pauci patria arua petetis,
 Fruſtra alij ſocios queretis magna remenſi
 Aequora: nec noſtro deerunt Cyclopes in orbe.
 Ipoſa inter ſeſe veſtras diſcordia puppes
 In rabiem ferrumque trahet: nec ſera manet uos
 Illa dies, ſædi ignoto quum corpora morbo
 Auxilium ſylua miſeri poſcetis ab iſta,
 Donec peniteat ſclerum. nec plura loquuta
 Horrendum ſtridens denſis ſeſe abdidit umbris.
 Olliſſa oſſa rigor ſubitus percurrit, & omniſſa
 Palluit, ac gelida fugit formidine ſanguis.
 Tum vero ſacras volucres, diuoſque precati,
 In primis Solem, & ſanctum ſeruantia lucum
 Numina ſupplicibus venerantur agreſtia votis:
 Pacem orant, rurſumque Ophyren, ſtluuiumque ſalutant.
 Interea è ſyluis nigrum genus ora comasque,
 Ad naues noua turba virum concurrat inermis,
 Pelſora nudi omnes, euincti frondibus omnes
 Paciſeris: tanta qui ceſſas mole carinas
 Mirati, veſtesque virum, fulgentiaque arma,
 Vix ſatis expleri poſſunt: & ab ethere miſſa

Sive homines, sive heroes sint, sive Deorum
 Numina, adorant um ritu, precibusque salutant:
 Ante alios ipsum regem, cui munera leta,
 E ripis collectum aurum, & cerealia dona,
 Et patrios fructus, & mella liquentia portant,
 Vestibus ipsi etiam nostris, & munere multo
 Donati, exceptique mero noua gaudia miscent.
 Non aliter, quam si mensis, dopibusque Deorum
 Mortalis quisquam adscitus, felixque futurus
 Hauriat eternum, celestia pocula, nectar.

Ergo, ubi amicitie securos sedere utrinque
 Firmare animos, habita & commercia gentis,
 Ipsi inter sese reges in litore leti
 Complexus iungunt dexteras, & sedera firmant.
 Alter gossipio tenui pectusque ferurque
 Precinctus, viridi limbum pingente smaragdo,
 Ora niger: iaculo armatur cui dextera acuto,
 Squamosi spoliū sustentat lena draconis.
 Alter at intexto lenam circumdatus auro,
 Quam subter rutila armam icant, capiti prea cassis
 Insidet, & pictę volitant in vertice criste:
 Fulgenti ex auro torques cui candida colla
 Cingunt, atque ensis lateri dependet Iberus.
 Et iam commixti populi, hospitioque recepti,
 Hi tectis domibusque, altis in nauibus illi,
 Letitia ludisque dies per pocula ducunt.

Fortè loco lux fœta aderat, Solique parabant
 Vltori facere umbroso sacra annua loco.
 Hesperiaque, Ophyreque manus consererat omnis.
 Hic conualle caua, ripe viridantis in herba,
 Selectorum ingens numerus, matresque virique
 Confusi, plebs atque patres, puerique senesque
 Assabant, animis tristes, & corpora fœdi,
 Squallentes crudeli, & que fluentes:
 Quos circumfusos albenti in veste sacerdos
 Pura lustrat aqua, & ramo frondentis Hyaci.
 Tum niueum ante arx cędit de more inuencum,
 Et iuxta positum pastorem sanguine cęsi
 Respergit, patera que rigat: Solique potenti
 Ad numeros pœana canit: nec cetera turba
 Non sequitur, mactantque sues, mactantque bidentes,
 Visceribusque veru tostis epulantur in herba.

Obstupuit gens Europe ritusque sacrorum,
 Contagemque alio non usquam tempore visam.
 At dux multa animo tacitus secum ipse volutans,
 Hic erat ille, inquit, morbus, (Dij auertite casum

Ignotum interpres Phœbi quem dira canebat.
 Tum regem indigenam, (ut sermo fandiꝫ; facultas
 iam communis erat) cui sint solennia Diuūm,
 Scitatur: quid tanta aſter conuale ſub alta
 Languentum miſeranda manus: quid paſtor ad aras
 Sacra inter, reſi reſperſus ſanguine tauri.
 Quem contra, Heſperig̃ ò heros fortiſſime pubis,
 Rex ait, hi gentis ritus, hæc ſacra quotannis
 Vltori de more Deo celebramus: origo
 Antiqua eſt, veteresq; patrum fecere parentes.
 Quòd ſi externorum mores, hominumq; labores
 Audiuſſe iuuat, primæua ab origine cauſam
 Sacrorum, & peſtis miſere primordia pandam.
 Forſitan Atlantis veſtras peruenit ad aures
 Nomen, & ex illo generis longo ordine ducti.
 Hac & nos, longa ſerie, de ſtirpe proſecti
 Dicimur, heu quondam felix & chara Deūm gens,
 Dum cælum colere, & ſuperis accepta referre
 Maiores ſueuere boni: ſed, numina poſtquam
 Contemni cœptum eſt luxu faſtiuꝫ; nepotum,
 Ex illo quæ ſunt miſeros, quanteq; ſecutę
 Aerumna, vix ſando vnquam comprehendere poſſem.
 Inſula tum priſci regis de nomine dicta
 Ingenti terrę concuſſa Atlantia motu
 Corruit, abſorpta oceano: quem mille carinis
 Sulcauit toties, terrę regina marisq;,
 Ex illo & pecudæ, & grandia quadrupedantum
 Corporanon vllis vnquam reparata diebus
 Aeternūm periere: externaq; viſtimaſacris
 Ceditur, externus noſtras cruor imbuat aras.
 Tum quoq; & hæc infanda lues, quam noſtra videtis
 Corpora depaſci, quam nulli aut deniq; pauci
 Vitamus, Diuūm offenſis, & Apollinis ira
 De cælo demiſſa omnes graſſatur in vrbes.
 Vnde hæc ſacra noua primum ſolennia ritu
 Inſtituere patres, quorum hæc perhibetur origo.
 Syphilus (ut ſama eſt) ipſa hæc ad flumina paſtor
 Mille boues, nines mille hæc per pabula regi
 Alcithoo paſcebat oues: & fortè ſub ipſum
 Solſtitium vrebatur ſitientes Syrius agros:
 Vrebat nemora: & nullas paſtoribus umbras
 Præbebant ſyluæ: nullum dabat aura leuamen.
 Ille gregem miſeratus, & acri concitus aſtu,
 Sublimem in Solem vultus & lumina tollens,
 Nam quid Sol te, inquit, rerum patremq; Deūmq;
 Dicimus, & ſacras vulgus rude ponimus aras,

*Mactatoq; bone, & pingui veneramur acerra,
 Si nostrine cura tibi est, nec regia tangunt
 Armenta? an potius superos vos arbitrer vri
 Inuidia? mihi mille niuis candore iuence,
 Mille mihi pascuntur oaes: vix est tibi Taurus
 Vnus, vix Arias celo (si vera feruntur)
 Vnus, & armenti custos Canis arida tanti.
 Demens quin potius Regi diuina facesso,
 Cui tot agri, tot sunt populi, cui lata ministrant
 Aequora, & est superis, ac Sole potentia maior?
 Ille dabit facilesq; aras, frigusq; virentum
 Dulce feret nemorum armentis, aestumq; leuabit.
 Sic fatus, mora nulla, sacras in montibus aras
 Instituit regi Alcithoo, & diuina facessit.
 Hoc manus agrestium, hoc pastorum cetera turba
 Exequitur: dant thura focis incensa, litaniq;
 Sanguine taurorum, & fumantia viscera torrent.
 Que postquam rex, in folio dum fortè sederet
 Subiectis inter populos, turbamq; frequentem,
 Agnouit, Diuum exhibitio gausus honore
 Non vllum tellure coli se vindice numen
 Imperat, esse nihil terra se maius in ipsa:
 Celo habitare Deos, nec eorum hoc esse, quod infra est.
 Viderat hæc, qui cuncta videt, qui singula lustrat,
 Sol pater, atque animo secum indignatus, iniquos
 Introrsit radios, & lumine fulsit acerbo.
 Aspectu quo Terra parens, correptaq; ponti
 Aequora, quo tactus vivo subcanduit aer.
 Protinus illuuiis terris ignota profanis
 Exoritur primus, regi qui sanguine fuso
 Instituit diuina, sacrasque in montibus aras,
 Syphilus, ostendit turpes per corpus achores.
 Insomnes primus noctes conuulsaque membra
 Sensit, & à primo traxit cognomina morbus,
 Syphillidemque ab eo labem dixere coloni.
 Et mala iam vulgò cunctas diffusa per vrbes
 Pestis erat, regi nec seua pepererat ipsi.
 Itur ad Ammericen sylua in Cartheside Nympham,
 Cultricem nemorum Ammericen, que maxima luco
 Interpretes Diuum responsa canebat ab alto.
 Stitiantur, que causa mali, que cura supersit.
 Illa refert: spreti vos d, vos numina Solis
 Exercent: nulli fas est se equare Deorum
 Mortalem: date thura Deo, & sua ducite sacra,
 Et numen placate, iras non proferet vltra.
 Quam tulit, æterna est, nec iam reuocabilis vnquam*

Pestis erit : quicumque solo nascetur in isto,
 Sentiet, ille lacus Stygios, fatumque seuerum
 Intrauit, sed enim, si iam medicamina certa
 Expetitis, niueam magna mactate iuuenecam
 Iunoni, magna nigrantem occidite vaccam
 Telluri : illa dabit felicia semina ab alto :
 Hęc viridem educet felici è semine sylvam :
 Vnde salus. simul obticit, specus intus, & omne
 Excussum nemus, & circum fletit horror ubique.
 Illi obeunt mandata : sua ipsi altaria Soli
 Instituant : niueam Iuno tibi magna iuuenecam ;
 Nigrantem Tellus mactant tibi maxima vaccam.
 Mira edam. (at diuos iuro, & monumenta parentum).
 Hęc sacra, quam nemore hoc toto vos cernitis, arbor,
 Ante solo nunquam fuerat quę cognita in isto,
 Protinus è terra virides emittere frondes
 Incipit, & magna campis pubescere sylvam.
 Annua confestim Soli facienda sacerdos
 Vltori noua sacra canit, deducitur ipse
 Sorte data, qui pro cunctis cadat vnus ad aram,
 Syphilus : & iam farre sacro, vittisque paratis
 Purpureo stabat tincturus sanguine cultros :
 Tutatrix vetuit Iuno, & iam mitis Apollo,
 Qui meliorem animam miseri pro morte iuuenecum
 Supp. suere, feroque solum lauere cruore.
 Ergo eius facti eternum vt monumenta manerent,
 Hunc morem antiqui primum statuere quotannis
 Sacrorum, ille tuum testatur Syphile crimen,
 Victima vana, sacras deductus pastor ad aras.
 Illa omnis, quam cernis, inops miserandaque turba
 Tacta Deo est, veterumque luit commissa parentum.
 Cui votis precibusque pijs numerisque sacerdos
 Conciliat vates Diuos, & Apollinis iras.
 Lustrati ingentes ramos, & robora sanctę
 Arboris aduectant tectis : libamine cuius
 Vi mira infandę labis contagia pellunt.

Talibus, atque alijs tempus per multa trahebant
 Diuersis populi commixti è partibus orbis.
 Interea, Europe fuerant qua ad cara remissa
 Littora, iam rursus puppes freta lata remensę
 Mira ferunt : latè (prob fata occulta Deorum)
 Contagem Europę cęlo crebrescere eandem,
 Attonitasque vrbes nullis agitare medelis.
 Quinetiam grauior naues it rumor in omnes,
 Illo eodem classẽ morbo, iuuenumque teneri
 Haud numerum exiguum, & totis tabescere membris.

Ergo haud immemores, diras cecinisse volucres
 Affore, quum sylua auxilium postatur ab illa,
 Continuo faciles Nymphas, Solemq; precati,
 Intacti nemoris ramos, & robora ab alto
 Connectare parant luco, medicataq; sumunt
 Pocula, pro ritu gentis: quo munere tandem
 Contagem pepulere feram. quin dona Deorum;
 Haud patriq; obliti, & felicem ad littora syluam
 Nostra iubent ferri, caelo si forsitan isto
 Assimilem pellant labem: nec fata secundos
 Ipsa negant Zephyros, facilisq; aspirat Apollo.
 Munera vos Diuum primi accepistis Iberi,
 Praefens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
 Germanisq; Scythisq; , orbe & gauisa Latino
 Iam nunc Europam vecta est Huius in omnem.
 Salue magna Deum manibus fata semine sacro,
 Pulchra comis, spectata nouis virtutibus arbor:
 Spes hominum, externi decus, noua gloria mundi:
 Fortunata nimis, natam si numina tantum
 Orbe sub hoc, homines inter gentemq; Deorum
 Perpetua sacram voluissent crescere sylua.
 Ipsa tamen, si qua nostro te carmine Musa
 Ferre per ora virum poterunt, hac tu quoq; parte
 Nosceris, caeloq; etiam cantabere nostro.
 Si non te Bactra, & tellus extrema sub Arcto,
 Non Meroe, Libycisq; Ammon combustus arenis,
 At Latium, at viridis Benaci ad flumina ripa
 Audiet, & molles Aethesi labente recessus.
 Et sat erit, si te Tiberini ad fluminis undam
 Interdum legat, & referet tua nomina **BEMBVVS.**

HIERONYMI FRACASTORII

IOSEPH LIBRI II.

AD ALEXANDRVM FARNESIVM

CARDINALEM AMPLISS.

LIBER PRIMVS.

*Q*VAE veterum Heroum diue facta in clyta Musq,
 Et monumenta cui longis obscura tenebris
 Illustrare nonis numeris, & carmine sacro
 Ferre per etates omnes, perq; oranepotum
 Gaudetis, famamq; virum proferre sub auras,
 Nunc, o, nunc populi illius, quem maximus vnum
 Delegit Deus, & generis longo ordine ducti

Principe ab Abramo, veteres euoluit fastos:
 Et iuuenem tantate pium, quem magnus Iacob
 Isacides genuit: dederat cui nosse futura
 Per somnos monstrata Deus. vos dicite, quanta
 Ille tulit, pharijs tandem dum victor in oris
 Imperium gereret magnum, populumq; beatum
 Conderet, vnde salus hominum, spes vnde futura
 Vita erat, & clausi referendum limen Olympi.

Nec minus, Italiae iuuenis decus (omnia quando,
 Que canimus, tua FARNESI sunt maxima iussa)
 Ipse ades: & plenum scopulis dum currimus aequor,
 Da faciles in vela auras, da numine dextro
 (Nanque Deus mihi semper eris) tua grandia vota
 Posse sequi, pelagiq; omnes superare labores.
 En primas sulcantem vndas me littora Ioppes,
 Me iuga Samaria, nemorosaq; pascua Sichen,
 Iordanisq; vocat: curuis en vallibus Hebron
 Applaudit, caeloq; simul tua nomina tollit,
 Responsatq; Tabor voces, & sidera pulsat.

Non erat infernus Plut m, cui multa futuri est
 Scire datum, in fatis Abrami e sanguine sacrae
 Progeniem terris promitti, Tartara per quam
 Evertenda forent. metuenti talia Pastor
 Rexq; idem Sichenus erat suspectus Iacob,
 Inuisusq; nimis: tum quod nec sanctius alter
 Iustitiam legemq; Dei seruaret, & aris
 Thura daret: tum quod bisfena prole beatus
 Natorum, populum in sanctam conulescere solus
 Posse videbatur. quare hanc intentus in vnam
 Fracastorij.

Aa

Proge-

progenere usq; ad d. 191.
 pag 2 ibi haec inuentione:
 progeniem +

Vera equidem (an fallam dominos) ait ille , fatebor .
 Tu quomodo pete . & illa , puer te perditte amare
 Audio : si verum est , debent me nulla latere ,
 Nec si ego sim , quam perditte amas , nam (vera fatebo)
 Ipsam etiam te perditte amo , tu nec mihi amanti ,
 Nec tibi ego crudelis ero : da iungere dextram ,
 Qualis eris , quantoq; à me donaberis auro ?
 Sic ait , & summis puero dedit oscula labris .
 Ille pudore rubens , & secum mente reuoluens ,
 Qua Diuina interpres puero mandauerat olim
 Dū ne alieni aut praua , aut iniusta libido
 Alliceret , taciteq; Deum sibi adesse precatus
 Hæc tandem responsa dedit . Quod perditte amare
 Audis me domina , illicitum si forsan amorem
 Audis , non vllam fateor me perditte amare :
 Nec sic ipse etiam à quoquam peramarier opto ,
 Præcipue à domina , scis rebus me omnibus vnum
 Præfecisse ducem , seclusa coniuge tantum .
 An negitur legisq; mea , dominiq; mei sum
 Proditor ? ah stygias potius detruar ad vmbra ,
 Esca vel alitibus , media intrumulus arena ,
 Mittar : & hæc dicens dominam , thalamumq; reliquit :
 Illa autem , vt sese illusam , & spe funditus omni
 Deiectam vidit , tanquam qui fulminis iclu
 Percutitur , primum stupefacta immotaq; paulum
 Constitit , inde imo ducens suspiria corde ,
 Astringensq; manus , sese resupina cubiū
 Strauit mops animi , desertaq; sanguine pallens .
 At malus hæc summo tecti de culmine demon
 Aspiciens , aue deposita , conuertit animum se
 Rursus in Iphiclan , miseramq; renisit Iempsar ,
 Atque ait . o , quinam casus te nata malignus
 Insequitur ? quid cor cecidit ? quid pallor in ore est ?
 Ah ne animis cade , ne te ipsam desere nata .
 En praesto tibi sum matrix tua , pone timorem .
 Respice me , audito nutricis nomine paulum
 Erexit sese in cubitum , tum lumina torquens
 O nutrix , quondam nutrix , nunc dira nouerca
 Occidisti , inquit , miseram me , nec puer ille
 Perditte amat , nec se (quod longe est peius) amari
 Sustinet , aut vllis precibus donisue monetur .
 Proieci memet , genus , & decus omne pudore
 Fœdum amisso , fracta spes , fœdera rupi .
 Coningū : tu causa mali , tu criminis huius
 Trincipium . quid restat ad hæc , nisi cætera ferro
 Conspicere , & meritam banc animam demittere ad orcum ?

Cui dictis falsa Iphicle respondet amaris.
 Hæc mulier rerum ignara, & male conscia amorum,
 Quid mirum, puer insuetus plenusq; pudore,
 Ceu virgo intacta, ad primos si expauit amoris
 Aggressus, de te dubius, metuensq; pericli?
 Non ita res tractanda fuit, nec tu tamen omnem
 Spem depone, rudem puerum nam rursus adibo,
 Arguam, & ignarum, qua sint facienda, docebo.
 Tu tantum triduo expecta, lux quarta benignum
 Sydus habet, miseros sydus quod spectat amantes
 Coniungitq; sub hoc Hymeneus sydere primum
 Natus, & ipse puer Venere emittente Cupido.
 His dictis sese paulum solatur Iempsar,
 Erexitq; cadentem animum, meliora ferant Dij.
 Vade (ait) interea sacras venerabimur aras,
 Fundemusq; preces, & amica vocabimur astra.
 Ergo, ubi luce noua rutilum Sol aureus orbem
 Impleuit, visura Deos sese ornat Iempsar,
 Pulchra auro, spectanda ostro, spectanda pyropo,
 sed forma spectanda magis, proprioq; decore.
 Quam matrum numerosa cohors comitatur eantem,
 Nec non & famulis præses formosus Ioseph
 Lumina deiectus, dominaq; suiq; misertus
 It comes, ipse tam en sanctas procedere ad aras
 Patronam putat, vt commissi criminis oret
 Exposcatq; Deos veniam, & deponat amorem.
 Contra autem illa rogat Diuosq; & sydera cuncta,
 Vt foueant votis, & sit in amore secundi.
 Hæc eadem celebrat demens & luce sequenti,
 Atque alia, donisq; etiam maioribus aras
 Accumulans, pecudum fibras rimatur & exta.
 Verum, ubi quarta dies redijt, Solq; igneus orbis
 Illuxit, lux sancta, inquit, lux optima salue,
 Sydera vos saluete, quibus coniungere amantes
 Est amor, & sobolem mundo seruare perennem.
 Tum puerum accivi charum inbet, ocyus ille
 Nil metuens, & iam domina securus amorum
 Aduenit, illa iridem sperans forse prospera cuncta
 Nutricis decepta dolis, vt vidit amatum
 In manibus puerum, meus es, meus, inquit, & ipsa
 Sum tua: quid prohibet, ne nos iungamur amantes?
 Iste torus communis erit: ne gaudia differ,
 Neq; sortem contemne tuam, tum pallia captat,
 Et trahit ad sese puerum, stupet ille pudorem
 In domina amissum, tandemq; his vocibus inquit.
 Quis furor, aut quam mala mens olim inclysta coniux

Fetiferi,

percurra usq; ad fol. 186
 pag. 2. ibi hoc initium.
 Fetiferi

Aduclat in Sichen : scd fratibus & grege nusquam
 Compertis, quid agat, quibus huc spectat & illuc,
 Omnia collustrans oculis : modo nomine fratres
 Magna voce vocat, tantum nemora alta vocanti
 Respondent, vallesq; caue. Forte illicis alta
 Frondator ramorum aderat, qui, vt vidit anhelum
 Ancipitemq; sui puerum, noto obuius illi,
 Quid quæris puer? inquit : ones si forte paternas,
 Si fratres, ne quære istis in vallibus illos,
 Quandoquidem audiui dicentes, saltibus ex his
 In Dothain cedamus : ibi fratresq; pecusq;
 Inuenies : dein monstrat iter, qua tramite recto
 Ocyus inueniat leuissima pabula, nanque
 Purima pars exusta aret, nec gramina nutrit.
 Ille datum festinat iter, iamq; ultima Sichen
 Emensus, Dothain leuus propiora tenebat.
 Cum specula longe venientem vidit ab alta
 Plena odij fraterna cohors, ac protinus, en Rex
 Noster, ait, quem Sol, quem Luna & sidera adorant.
 Nos famuli viles ad pastoralia nati,
 Per deserta die rabido sub sole vagamur :
 Nocte in speluncis, patulae sub arbore somnos
 Captamus, tecti rude lana & pelibus hirtis,
 Despecti, & vili polenta & flumine pasti.
 Ille patris mensa virgata in veste recumbens
 Lactibus hædorum, & lumbo pinguescit ouili,
 Repleturq; mero : tum stertens impia nobis
 Somniat, hunc ne igitur fratres, atque ista feremus
 Opprobria? an ne adeo ceci expectabimus, vt iam
 Grandior, atque animis fidens & patris amore
 Nos premat, & ditionem omnem & fausta omina patris
 Surripiat, sic vera nimis sua somnia reddens?
 Heu fratrum ignaræ mentes, & pectora cæca.
 Cur potius, dum testis abest, dumq; omnia nobis
 Dant animos, non hunc capimus? cur protinus istis
 Consosum gladijs, puteo non condimus illo,
 Qui prope contegitur dumis & sentibus atris?
 Dicemusq; sane rabidorum vsu lupine
 Qui multi deserta habitant hæc, dente peremptum.
 Talia itabant inter sese effera fratres
 Consilia, at, cum tris aderat qui maior & annis,
 Et maior pietate Ruben, Dij talia nobis
 Auertant (ait) ab vestros ne sanguine fratres
 Frater no maculat manus, nè ve ira Deorum
 Hoc velit, vt scelus ob tantum nos, & domus, & grex
 Vnâ omnes pereamus. abest si testis, at ipse

Est restis Deus, ipse Deus, quem nulla latere
 Facta quicquam, quiq; hic & nos nunc spectat, & audit.
 Si tamen est animus vobis secludere prorsus
 Hunc puerum, sine cade eius, sine sanguine in illum
 Tradite vicinum puteum, & dimitte satis.
 Hac vero suadebat, uti iam cade remota
 Mox ipse ad puteum sera iam nocte rediret,
 Extraheretq; illum, & misero sua pignora patri
 Redderet, ac fratrum tandem componeret iras.
 Verba omnes mouere, placet sine cede prebensum
 Projicere in puteum, & miserum dimittere forti.
 Tum Ruben, à vobis fuerint quęcunque peracta,
 Horum me in fonte n videat Deus. ac procul inde
 Discessit, syluisq; latens se condidit altis
 Visurus rerum euentum, & iam lectus Ioseph
 Festinans aderat: contra fratrum impia turba
 Circumsufa ruit minitans, manibusq; reuinctis
 Nunc (inquit) tua vana tibi quid somnia prosint?
 Aspicias: nunquid regi parebimus omnes?
 Ille pauens, stupidusq; rei nouitate precari,
 Taliane in fonti facerent, superosq; vocare
 Nequicquam: quando impatiens magis & magis urget
 Crescens corde furor, facibus furialis Erinnyis
 Instat atrox, demonq; malus, qui obfistere satis
 Posse putans, cunctorum aciem vertebat in vnum.
 At puer, ut nullis precibus, nullisq; mouerè
 Fratrum corda videt lachrymis, sed iam impete multo
 Compelli in foueam, quod restat, lumina tollens
 In cælum, tales fundebat ad æthera questus.
 Dij Abrahæ, Dij magni Isac, Dij patris Iacob,
 Vos ego si sancte colui, si iussa paterna
 Semper obi, semperq; pie & sine crimine vixi,
 Aspiciate: & si fata mihi nunc vltima dant, vs
 Iam moriar, miserum saltem seruate parentem.
 At vos ò tenere fratres quos semper amavi,
 Maioresq; habui, curate, hæc tristitia ad aures
 Ne patris adueniant, sed me rapuisse latrones
 Dicite, quo saltem spe se soletur inani
 Videntis nati, stygias nec tendat ad umbras
 Ante diem: deserta ipse intumulatus arena
 Emoriar. Lachrymę dicenti talia fusa
 Ex oculis cecidere, simul voxq; ipsa repressa est.
 Et iam etiam fratrum sedari pectus & ira
 Cœperat, Isachar cum, ne desistite fratres,
 Dixit, ab incepto, quin vincitum & fune ligatum
 In foueam mistamus: ibi suspensus in imo

Si statur fundo, donec meliora parent Dii
 Consilia, atque cibum interea capiamus in herba,
 Quandoquidem iam Sol inuitat, & altior hora.
 Assensere omnes dictis, puerumq; reuinctum
 Ad puteum stentem ducunt: hic fune ligata
 Arboris ad truncum pendens desuper atq;
 Demittunt pauitantes intro, fundoq; relinquunt
 Suspensum. at ipsi circum per gramina fusi
 Implentur vili cerere, & carotide pingui.
 At Deus, etherio terras qui spectat ab axe,
 In fontem aspiciens, illo & miseratus amore,
 Quo mare, quo terras, quo cælum condidit altum,
 Unum ex aligeris, qui circum mille, ministris,
 Expectant mandata, vocat: fidissime, & inquit,
 Vade age, Samariamq; tibi notissima dudum
 Arua pete, & quem scis fatis ad magna vocari
 Isacide puerum, qui cæco poscit ab antro
 Auxilium, & fraterna odia & facta impia plorat,
 Hunc inopem solare: nec est mandare necesse,
 Qua referas, cui nota mea est & aperta voluntas.
 Sic ait, & nutu placido, quo sydera cursu
 Perpetuo ducit, iuuenem dimittit. at ille
 Aertherias humeris accingit tenuibus alas,
 Quis cælum illesum penetrat, quis nubila tranat,
 Pugnentiumq; fuga Zephyros. iamq; æthera scindens,
 Aërios tractus, & inania lata secabat.
 Quails, ubi in liquidis stagnis, aut ardea longe est,
 Aut albus conspectus olor, sacer accipitrum rex
 Post varios gyros sublimis ab æthere lapsus
 Immotis secat alta ruens oculo ocyus alas.
 Impete non alio volucer cælestis adibat
 Sammarie terras: primus quem vertice summo
 Excepit Tabor, insuetum frondefcere sylvas
 Miratus, Terramq; noua vestire herba,
 Et varios præter solitum summittere flores.
 Excepere illum prognatq; monte Napeq;
 Et diuina Deo cecinerunt: omnia rupes
 Responant, ipsa antra Deum, syluæq; salutant.
 At sacer interpres Diuorum, ut vertice ab alto
 Lumina deflexit terris, ac gramine fusos
 Rescencesq; videt fratres, at inde camelos
 Mercatorum Arabum spectat, Ionis omnia facta
 Imperio, hinc animum ad miserum conuertit Ioseph,
 Deus: vdiq; celer: pateiq; in margine summo
 Vt stetit, extemplo noua lux effulsit in antro,
 Alium & subitus puerum circumstetit horror.

Quem pius interpres placida sub imagine, & ipso
 Ore puer puerum dicto solatur amicus.
 Pone metum Dux charæ, parum Deus ille tuorum,
 Qui celum regit, huc alto me ex ethere mittit,
 Qui referam mandata tuos solantia luctus.
 Hinc primum mittere foras, sed venditus auros
 Numine mancipij: tum Nili in regna fereris,
 Atque iterum vendere illic, multosq; per annos
 Seruus eris. tunc ne vetita atque iniusta libido
 Te alliciat, neu Dij alieni, & falsa, caueto,
 Numina decipiant: vestrum si semper habebis
 Corde Deum, ipse aderit semper tibi, te bona semper,
 Quicquid ages, quocunque ieris, fortuna sequetur.
 Quin, magis ut fidas animis, tibi magna parantur
 Imperia: & tempus veniet, cum vera videbis
 Somnia visa tibi, cum te fratresq; paterq;
 Supplice adorabunt fletu: misereberis illis,
 Nec miseros patiere fames ut perdat iniqua:
 Quin ipsos, natosq; illorum, ipsosq; nepotes
 In partem imperij, atque in tua regna vocabis:
 Ingens ut tandem populus concresecat, arenæ
 Instar: quem Deus Aegypti de parte superba
 Deducet tandem, & pedibus super aquora siccis
 Pertransisse dabit, mox hæc in regna reducet,
 Lacte novo quæ regna fluent, & melle perenni.
 Mox (anni properare) diem felicia secla
 Aspicient, secla illa diem, quam tanta futuram
 Vatum oracula canunt, cum demittatur ab alto
 Magna Dei soboles, vestro de sanguine creta,
 Quæ scelus antiquum tollat, quæ limina celi
 Clausa diu, magniq; fores præpandat Olympi.
 Nec plura effatus cælum se tollit in altum.

At iuuenis, quanquam stupefactus numine tanto,
 Restiuit, & rerum confusus imagine multa,
 Latatur tamen, atque animum per singula versat,
 Spesq; futurorum presentem corde dolorem
 Discutit, atque oculos in cælum & sidera tollens
 Sic fatur. Rex terrarum, Rex etheris alti
 Omnipotens, patrum Deus & tutela meorum,
 Respice nos, & nostra tuo sub numine si spes
 Est omnis, super his primum miserere parentis.
 De me autem quicquid statuet tua recta voluntas,
 Seu letum, seu triste pares, nihil ipse recuso.
 Vnum oro, si parca mihi vidisse negabit
 His oculis felicem illam, semperq; beatam,
 Optatamq; diem, qua tandem ex æthere summo

Descendet tua progenies, da cernere saltem
 In speculo, atque umbra monstra mihi, speque fideque
 Noscere da, puroque eius de fonte lauari.
 Dixit, & ex imo traxit suspiria corde.

Interea è Madian, stacten, baelamque ferentes
 Cinnamag; & liquidam styracemq; , & pinguiathura
 Transibant Arabes, quâ stabant gramine lato
 Vescentes iuvenes simul & diuersa loquentes.

Qui vt primum videre viros, Deus (inquit Iudas)

O fratres meliora parat, quam nostra ferebant

Consilia : his etc. si mercatoribus ipsum

Vendamus puerum tum lucro, auroque piati

Fraterna à morte immunes reddemur, & ad nos

Posthac nec fama adueniet, nec nomen Ioseph ,

Sive Arabes istli Aegyptum , seu barbara regna ,

Marmaricam, Libyamque petant ergo vnus ad illos

Mittatur, qui mancipij sub nomine, merce

Propositum precium statuatur, responsa reportet .

Dicta placent, qui pacta ineat, iam mittitur . ipsi

Interea speluncam adeunt, funemque ligatum

Arboris ad truncum soluunt, & in aethera sursum

Suspensum educunt puerum : qui talis in aurâ ,

Qualis mane rosa , aut riguo Narcissus in horto ,

Prodiit, & formæ seruato vera decore

Signa dedit, certumque Dei presentis amorem .

Iamque aderat mercator Arabs , & nuncius vna

Vile satis pacti pretium . prob Iuppiter , ille ,

Quem tanta in fatis promissa, & tanta manebant

Imperia, argenti is deno venditur asse ,

Mancipium infelix . iam curuo terga camelo

Excipitur, Nili ignotas iam fertur in oras .

At quadrupes, ceu diuino sub pondere, vector

Insolitos dedit hinnitus, & signa recentis

Legitima : iamque & grato facilisque, leuisque

Sessori teygum, sellamque accommodat aptam ,

Agglomeransque pedes, retro socia agmina linquit.

At fratres, puer vt cessit, mala nuncia patri

Quis ferat, & quo infanda tegant facta impia pacto,

Ambigui, tandem statuunt premittere vestem

A puero ereptam, caprino sanguine tinctam

Qui ferat, inuentamque inter nemora auia dicat :

Danque placet mandata dari, qui instructus abunde

Omnia, longeuum non hæc miseranda parentem

Expectantem adit, & monstrato sanguine & ipsa

Veste, ait, hanc nostræ nemora inter d. uia prima

Inuenere canes : cuius sit vestis, & vnde

Hic cruor, ignari, patrem primum esse monendum
 Duximus, ut te (si quid agendum est) consule agatur :

At pater, ut noram, maculisq; & sanguine vestem
 Conspersam vidit, quis te charissime Ioseph,

Quis diuim, ut tecum morerer, spes vna senectæ
 Nate mea, quis casus, ait, tam durus ademit?

Heu malate sylua fera sustulit. ire per alta
 Vos nemora, & siquid misero de corpore restat,
 Omne afferte mihi, saltem ut suprema sepulchri
 Dona ferar. vel & ipse, feris lamandus, in altas
 Proripiar sylvas: dabitur natoq; patriq;

Mors eadem. hæc dicens, fædatis puluere canos
 Vellebat, lacerosq; sinu excindebat amictus.
 Et famuli tandem callapsum in testâ reportant.

Parte alia Ruben, ut serum se vesper in orbem
 Intulit, ad caulas pecudes pecudumq; magistri
 Cum redeunt, salusq; vacant pastoribus omnes,
 Desertum ad puteum solus redit, atq; ibi Ioseph
 Terq; quaterq; vocat. non respondente vocanti
 Vlo, sollicitus, puerum ne forte necassent,
 Rem spectare parat, casaq; ex ilice conto
 Scalam aptat, solersq; inum se mittit in antrum,
 Omnia collustrans. verum, postquam omnia dudum
 Rimatus, puerum quæsitum haud reperit usquam,
 Ambiguus tandem reliquos perquirere fratres
 Destinat: ac pecoris vestigia nota secutus
 Per noctem, demum inuentos, de fratre quid actum est,
 Inter multa rogat. rem totam ex ordine pandunt.

At Ruben, ut puerum audiuisset superesse, nec ullis
 Affectum damnis, hinc fratres, inquit, eamus
 Ad miserum genitorem, & spe viuentis & auras
 Spirantis gnati saltem (quod nunc datur unum)

Solemur, rapuisse Arabes de more, relicta
 Veste, leui pueri fugientis vulnere tincta:
 Pastores ita ferre, aliquemq; adducere testem
 Expediet, neque enim deerunt, qui dicere possint
 S: vidisse Arabes. his ergo rite paratis
 Patrem adeunt, & quæ possunt, solatia iungunt.

Ille autem, quamuis aliqua spe forte leuatur,
 Non tamen æternas lachrymas planctusq; perennes
 Comprimere, aut trisli meditari gaudia mente
 Vlla potest, sed vitam agram noctesq; diesq;
 In tenebris, hominum fugiens consortia, ducit.
 Interea puerum latus deportat Ioseph
 Mercator, plenis miratus cedere votis
 Omnia. non illis terræ exarsere diebus.

Non ventis agitate vlla tolluntur arena
 Ex solito: puerum Charites comitantur euntem,
 Et celi fauor, & sanctis spes dextera pennis.
 Iamq; pererratis Iudæe sinibus, alta
 Incipiunt turres & menia Oxyridis vrbis
 Apparere procul, campis vbi fusa iuuentus
 Munera militiæ exercent: hi vincere cursu
 Contendunt pedibus, hi fuluo in puluere sudant
 Luctantes, alij duro sub pondere cessus.
 Pars volucres exercet equos, cursuq; fatigat,
 Aut inferre hosti versas post terga sagittas
 Discit equo currente, aut hastam tollere campo.
 Ergo Arabes postquam accessere, & pulcher Ioseph,
 Mirati pugnas, placidi & precludia martis,
 Consistunt, oculisq; intenti & pectore toto
 Vix satis expleri possunt, quos forte magister
 Militiæ, Eunuchus regis, cui summa potestas
 Et duri data erant Mauortia munera belli,
 Vt vidit, confesum ad sese accedere iussos
 Compellat, geritis ne vllas, quas vendere, merces,
 Optetis? quædam, dixere, & aromata, & islum
 Gestamus puerum, domino qui si placet, vltro
 Manus habe: aut emptum si manis, pro indole tanta
 Da quoduis: pretium est magnum tua gratia nobis.
 Ille autem, haud vnquam ingratum mercator habebis
 Fetifarum: accipiam puerum, at tu munere largo,
 Speq; tua maiore, mihi donabere multo.
 His dictis recipit puerum, quem veste decora
 Induit, & sagulum donat, quo purpura limbo
 Fulua nitet, tum donat equum: letissimus ille
 Altior it iuuenes inter pulcherrimus omnes.
 Quem custode dato latus præmittit ad urbem
 Fetifer, & chara vxori commendat habendum.
 Interea seras inuenerat Hesperus horas,
 Et iuuenum campis cedens manus omnis aperitis
 Ibat ouans comitata duces, ac iam pulcher Ioseph
 Vt dominam inuisit, thalami & cognouit herilis
 Officia, ipse humilis seruorum se agmine miscens
 Obuius: domino, media se qualis arena
 Monstrat gemma nitens, radijsue micantibus aurum,
 Talis & ipse puer multis in millibus ibat.
 Quem matres, populusque omnis mirantur, vt ipse
 Incessu, grauis ore, pedes non dimonet vsquam
 A duce, non oculos, sed semper totus in illo est.
 Nec minus, intra ædes vt ventum, epulæq; paratæ,
 Ipse vlli deest officio, seu corpore opus sit,

Seu celeri ingenio, sed enim super omnia mira est
 Grataq; seduitas, apta & prudentia cana.
 Qua factum est paruo post tempore, Fetifer illum
 Non thalamo ut tantum ipse suo profecerit vnum,
 Sed domui, & rerum ei summam commiserit omnem.
 Scilicet auspicijs & Dijs cuncta ire fecundis
 Fetifero sunt visa, agri producere fruges
 Vberius, sobolem armentum, sibi crescere honores.
 Omnia qua, ostento quodam permotus, Ioseph
 Attribuit puero, vatunq; oracula suadent.
 Arbor erat Persæa, Deo sacrata Camesi,
 Aedibus in medijs, quam vectam è Perside fertur
 Orbe pererrato monumentum insigne futurum
 Ipsa suis manibus plantasse nepotibus Iis.
 Hanc apis externis veniens insedit ab oris,
 Insignis fulgore & versicoloribus alis
 Pulcher apis: quem mox examen grande secutum
 Pendentem ramo longum traxere racemum.
 Protinus ostentum ad vates defertur. at ipsi
 Venturum externis aliquem portendere ab oris
 Declarant, ingens populus quem deinde sequatur,
 Ipsum qui fortunæ opibus super æthera tollat
 Fetiferum, largosq; simul promittat honores.
 Ergo his augurijs tantis censetur Ioseph
 Monstrari, hinc maiore illum dignatur honore
 Fetifer, hinc omnes adamant: sed maxime Iempsar
 Pulchra ducis coniux præ cunctis diligit vnum,
 Nescia adhuc, quanto iam sit deuota furori,
 Quis Deus insideat miseram. suspiria nondum
 Emittit, nondum lacrymas, sunt omnia læta
 Dulciaq; & nondum quicquam persentit amari.
 Quæ malus, infernas sedes, Cocytia regna,
 Qui regit, humani generis turbator & hostis
 Vt vidit Pluton, semenq; accrescere felix
 Isacidum, inuisam sobolem, vocat ocyus vnum
 Seruorum, quibus insidiæ fraudesq; doliq;
 Sunt animo, queis mille artesq; vieq; nocendi,
 Iq; ait, & pulchram circum insinuat Iempar
 Falle dolo, & primas estas, quas sensit amoris,
 Tu flabris accende, imis illum ossibus ignem,
 Illam immitte facem, quam nec vis vlla Deorum,
 Non hominum extinguat: mox ipsum accendere Ioseph
 Si possis, omni arte stude. quod vincere siqua
 Non dabitur, tu perge tamen, pete rursus Iempsar,
 Acrius ure, furorem adde, inspira; venenum.
 Queis monstris agitata domum permisceat omnem,

Inq; odium, furiasq; omnem conuertat amorem.
 Icelus, & nihil inde doli scelerisq; relinque.
 Ille hilaris, promptusq; malis sumptam è Styge lymphans
 Miscet acidalio latici, tum exanguibus unum
 Tisiphones capit, atque sinu mala femina condit.
 Fetifaridein tecta petens, nutricis Iempsar
 Induit Iphicles fornam, dominamq; salutans
 Audi (ait) ò mihi chara, miser quis casus Ioseph
 Torquet ad extremum vitæ: vidi ipsa gementem
 Nuper, & optantem supremæ munera vitæ.
 Quærenti mihi, quæ tanti sit causa doloris,
 O mater, ne quære (inquit) nam, siue tacebo,
 Siue edam, omnino moriar: præstatq; tacendo
 Et vitam, & nostræ causam finire doloris.
 Cui ego, non sic ò fili, nam vulnera sæpe
 Auxilium patefacta & opem inuenere salubrem.
 Dic audacter, amasne? hæc si tibi causa doloris,
 Spera, & fide puer, nanque ipsum vel tibi amorem
 Eripiam magicis, vel tu pottere cupito.
 Erubuit: tum dixit, amo. Dii sunt mihi testes,
 Hunc quantum eluctans cepi, quam inuitus amorem,
 Infidum in dominum qui me facit, at mihi sit mors
 Exoptanda magis, fidum perisse iuuabit.
 Sic ait, & fuis lacrymis pulchra ora rigabas.
 Vt video, puer hic dominam te deperit: & ni
 Opportune adsis, nimio moriturus amore est.
 Cui virgo, ò nutrix quam dura & tristitia narras,
 Nanque & amo hunc puerur, & vellem succurrere posse:
 Sed me iura Deum, sed vincla iugalia primum
 Obsistunt: tum me tanto male sana periclo
 Obij, iam, & duri haud formidem coniugis arma?
 Et nutrix, ò nata, ipsorum crimina amantum
 Dii ridere solent. souendi iura mariti
 Causa potens & iusta tibi est depellere mortem
 A puero, qui nec culpam commiserit unquam,
 Culpa nisi est, vel amare nimis, vel amore perire.
 Audendum est in amore, pericla nec vlla timenda
 Prudenti, Dii deinde ipsos tutantur amantes,
 Quæcis amor, & pietas, est prima & maxima cura.
 Est mihi aqua, in dubijs rebus quæ assumpta videre
 Vera facit, dubijq; omnis pars vtra legenda est.
 Hanc dabo, si hac in re ancipiti stat cernere verum.
 Ac Stygiæ demonstrat aquam, medicatq; fonte
 Pocula acidalio, placet ò charissima nutrix,
 Virgo (inquit) totumq; manu capit ipsa venenum
 Intrepida, atque uno craterem exhausti haustu.

Hic actis puerum Iphicle se vertit ad ipsum,
 Et gressu ad thalamum illius contendit anili:
 Qui laudes superam regi & diuina legebat.
 Vt vero in thalami mentitus limine Damon
 Constitit, & puero celestem assisteret Ioseph
 Custodem vidit mirantem, ensemq; coruscum
 Vibrantem, extemplo subita formidine captus
 Horruit, & retro gressusq; animumq; reduxit,
 Ausugitq; celer: nocturneq; alitis oti
 Effugiem capit, & tecto se sifit in alto.

LIBER II.

T misera, vt stygios latice desumpfit Iempsar,
 Solaq; permansit, totis ardere medullis
 Visa sibi est, tota in subitum conuertit ignem:
 Suspiransq; gemensq; vnum deposcit Ioseph.
 Et modo se imponit stratis, paulumq; morata
 Assurgit, modo mutat & hunc, modo mutat & illum,
 Fastidit quæ locum infelix, nec se capit vsquam.

Non secus ac solet ille, acris præcordia cauis
 Cui torret, vel quem Dipsas calcata momordit
 Tandem ait, heu quidnam est, quod me tam seuitè vrut
 Est ne amor, an sumpti latice? nempe est amor iste:
 Quo moriar, nisi formosus succurrat Ioseph.
 Tu mihi nunc succurre puer, succurrere nanque
 Ipse etiam tibi constituo, moriemur amando
 Infantes ambo? Dij tanti criminis haud me
 Authorem videant, non hæc Aegyptia tellus.
 Dum licuit, potuiquæ, thori concordia iura
 Seruari, nunc maior agit me visquæ, Deusquæ,
 Imperioquæ premit. sic sit mihi Numen amicum,
 Vt nosco experiorque Deum, quem femina non est
 Contra stare potens. Deus hic custodiet ambos:
 Quin & suctus amare, terget solatia nostra.
 Dixerat, impatiensquæ mora vocat ocyus Esren,
 Vnam ex ancillis, domina quæ fida solebat
 Ferre vigil mandata, vigil responsa referre.
 Vade, ait, & puero dic, huc accedat, Ioseph,
 Si vacat, & domini si nulla negotia nostri
 Impediunt. abit illa cita, & mandata faceffit.
 Nec longe post iussus adest formosus Ioseph.
 Quem solum admissum virgo mutata colore
 Iuxta astare facit: tum corde & voce tremente
 Chare (inquit) puer, atque oculis mihi gratior ipsis,
 Verà ne tu domina dices, quacunque rogabit?

Vera

nyroare usq; ad fl. 185.
 pag. 2. ibi ita in venia: in hio
 Vera quidem +

Progeniem, dabat omnem operam, quo perdere posses :
 Presertim egregium puerum, cui sydera sancta
 Nascenti, & latè sœlix arripserat æther.
 Qui patre longæuo Rachele è coniuge chara
 Natus, erat patri ante alios dilectus Ioseph.
 Munc forma insignem Charites studia inter alebant
 Ingenua, & mores, & auitæ legis arsores.
 Cui mens alta inerat quedam diuina futuri,
 Atq; animus semper summi admirator Olympi,
 Et pia religio, & puero prudentia maior.

Ex his inuidiam Dæmon taciturnq; se rebat
 Fratribus in reliquis odium, & mortale venenum.
 Nec tantis non ipsa malis Fortuna fouendis
 Assuit, augendisq; odijs. nam forte per estum
 Cum fraterna cohors pecudes ad pabula nota
 Lanigeras unâ sylvas duxisset in altas,
 Illicæq; umbra residerent, primus Ioseph
 In fratres conuersus ait. mea somnia fratres
 Audite, illa quidem mira, & nisi me mea fallunt
 Auguria, haud vani speciem referentia somni.
 Nanq; sub auroram cum sese sydera condunt
 Casuram iam nocte, & solas nunciat ortum
 Lucifer, ipse meas spicas offerre videbar
 Sacras ante aras, pariter vos ponere vestras.
 Sed nostri cæli fascies se tollere in altum,
 Et rutilam insignes latè diffundere lucem,
 Vestri autem obscuri, atque humiles summittere sese,
 Vt pote adorantes nostros. Cui grandior annis,
 Atque odio in puerum non paruo accensus Iudas,
 Vane puer, quid mira vocas tua somnia? nunquid
 Forte, inquit, Deus illa aliquis tibi mitrit ab alto?
 Credo equidem, nam vina Deum dicuntur habere.
 Augurium quodnam somno tibi fingis ab isto?
 An forsitan Rex noster eris? tibi pone coronam
 E Lauro, noceant regi ne vina futuro.

Talia dicenti fratrum quoque cætera turba
 Adclamant, regemq; nouum dominumq; salutant,
 Et puero illudunt, tum patri hæc somnia narrant.

At senior, cui non aberat Deus, omnia mente
 Euoluit tacita, atque in nato grande futurum
 Nescio quid spectans, alijs tamen omnia vultu
 Dissimulat, puerumq; monet nos ludere somnos.

Ille autem, cui fata Deus maiora parabat,
 Post paulo in somnis aliud quid pondere maius
 Conspexit. nempe in celsa sibi sede locato
 Sub pedibus Solem ac Lunam Stellasq; minores

Undique adorantes divinos reddere honores.
 Quorum ille interpres, (talem nam numina mentam
 Indiderant,) rursus fraternas omnia ad aures
 Detulit: illi autem non celare parenti
 Somnia, non offensum animum, non pectora amara.
 Obstupuit primum genitor, puerumq; vocatum
 His, velut interpres somni, duro increpat ore.
 Tè ne igitur pater ac mater, fratresq; ait, & plebs
 Omnis adorabit? tu sede locabere in alta,
 Nos infra viles humilesq; precabimur? ab te
 Si malus hic error tenet, & spes impia nutrit,
 Pone animum hunc, leuibusq; istis & inanibus vni. ris
 Tolle fidem, & te his fallacibus eripe monstris:
 Quæ Dij, si mala sunt & iniqua, immittere nobis
 Non succere boni, ac potius mala numina, manes
 Inferni exitium in nostrum ludibria fingunt.
 Sic falsa ex adytis referunt oracula, sic &
 Auguria ex aëibus, dissectis omnia ab extis:
 Antibi non Belus, non est tibi notus Anubis,
 Atq; Ops, atq; Hecate, non cetera turba Deorum,
 Quos miseræ gentes aris, templisq; dicatis
 Ob responsa colunt, lex autem nostra prophanat?
 Vade age, & hæc nobis posthac ne somnia perfer.
 Sic ait, & natos alios per dulcia muleens
 Dicta pater iubet in Sichen, saltusq; virentes
 Ducere molle pecus, puerum consistere Ioseph
 Se penes. expediunt iuvenes mandata paterna,
 Felicesq; Hebron valles, & amena vireta
 Inuisunt: sed non virides in vallibus herbæ.
 Non umbræ nemorium, placidæ è collibus aurgæ,
 Non volucrum cantus inimica in somnia possunt
 Ex animis delere: eadem per singula versant
 Exacuuntq; odia, atque iris laxantur habent,
 Iniunguntq; minas: diræ serpentibus atris
 Eumenides instant. atque hæc per talia iam Sol
 Condiderat geminos ortus, cum luce sequente
 Castra mouere parant, Dothaimq; in pascua leta
 Ducere oves, quo plus patrijs ab ouilibus absint,
 Producant quæ magis reditum, quæ inuisa gerebant.
 Ergo aliam atque aliam solito plus forte morati
 Cum traherent cum nocte diem, miratus abesse
 Hos tantum genitor confestim accersit Ioseph:
 Iquæ ait, d, mihi chare puer, fratresque require
 In Sichen, patrique refer, quæ causa morandi,
 Nam timeo, nequid male faustum euenerit illis,
 Aut pecori. Ille viam, nulla est mora, corripit, & iam

A a 2

Aduolat

Reuere ad fol. 192.
 pag. 2. ibi initio in venia
 Aduolat

Fetiferi, nunc hæc adigit te talia posse
 Moliri? certe Eumenidum nunc te una sororum
 Exagitat, nam (quam reris) non est tua nutrix
 Iphicle, sed de Stygijs emissa tenebris
 Dirarum una, dolis quæ te decepit & astu.
 Illa eadem me aggressa malis conatibus ausa est,
 Sed vetuit tentare Deus, vidi ipse retrorsum
 Cedentem, & formam mentitam, & fumida noui
 Sulphura, nidoremque atrum post terga relictum.
 Talia distabat puer. at post ostia demon
 Qui stabat, clausos magno conamine postes
 Impulit, intrauitque ferrox, & lumine toruus
 Tartaream effudit vocem, quaterruit omnes.
 En egomentita Iphicle, en sum una sororum
 Eumenidum, una ð Stygijs emissa tenebris?
 Nunc saxo, experiare. sinuque cita eripit anguem
 Pestiferum, qui secreta sub veste latebat,
 In puerumque iacit. custos cælestis avillum
 Repulit, atq; omnes conatus fecit inanes.
 At coluber, sibi ut in præteritum sublatæ potestas,
 In miseram insidias omnes molitur tempus,
 Perque solum tacite repens, ventremque retorquens
 Lubricus, in vestem insinuans se illabitur: inde
 Interiora petens, viscera cuncta pererrans,
 Tartareum virus iaculatur ad intima cordis.
 His monstribus puer interea pauesfactus, amictus
 Immemor ausugit, seque in sua tecta recepit.
 Quem virgo ut fugisse videt, utque acre venenum
 Sensit, in insanum subito conuersa furorem,
 Clamorem immensum tollit, quo ipsa atria, & omnis
 Intremuit domus, & timuit vicinia tota.
 Non secus, ac si Vulcanus penetrabilia cuncta
 Inuoluat, cæloq; furens incendia iactet.
 Currite io matres, scelus atque audite nefandum
 Mancipij Hebræi, qui nunc prob Iuppiter ausus
 Fetiferi est magni sacrum violare cubile,
 Vimque inferre mihi, nisi nutrix tempore in ipso
 Prompta tulisset opem, & sceleratum veste relicta
 Eiecisset. io fugitiuum apprehendite serui
 Ite citi, properate, viarum claudite cuncta
 Effugia, & domini scelus hoc afferte sub aures.
 Talia vociferans misera effundebat Iemphar,
 Omnia quæ falsa Iphicle confirmat, & auget,
 Dignum morte fore, hoc sceleris qui admittere tantum
 Audeat, exacuitque animos; clam deinde recedit
 Nulli visa, & cui similis se immiscuit atris

Nubibus, & stygias sedes atque impia Ditis
 Regna petit, Igtoq; refert crudelia facta.
 Interea miser à seruis comprehensus Ioseph
 Ducitur, & nemo est, qui dicere multa volentem
 Auscultare velit miserum, non Fetifer ipse,
 Quem iam res audita acri compleuerat ira:
 Non tamen ut morti damnet, sed turre sub ima,
 Carceris esse locus miseris vbi sueuerat, illum
 Intrudi iu t, & vigili custode teneri,
 Tantum ocyra vili, limoso & flumine pasci.

At iuueni cęlestis erat custodia maior
 Aliger ætherius, summo qui missus ab axe
 Carceris intrarat portas, vbi proxima terras
 Nox omnes cęcis tenebris obduxit & umbra:
 Ergo aliàs puero notus, solatur amico
 Ore illam, firmatq; animum, tollitque timorem
 Luce noua, excussa noctisque & carceris umbra.
 Omnia que postquam custos Aegyptius alta
 Proffexit de turre, Deus Deus, inquit, in illa
 Luce viget, nosco splendorem & verba notau:
 Nec Deus est illic, nisi & huius criminis insons
 Est puer. infontem seruabit Iuppiter æquus.
 Ex illo custos iuuenem veneratur Ioseph,
 Et pascit meliore cibo, quàm dura iubebant
 Fetiferi mandata, & duri carceris omne
 Tollit onus, ferrumq; pedum, visitq; frequenter,
 Solaturq; & sepe in calum educit apertum.
 Iamq; quater binos Phębe compleuerat orbis,
 Cum duo, quorum alter pincerna Pharaonis, alter
 Pistor erat Regis, præ suspitione veneni
 In Cerere inuenti, conclusi carcere eodem
 Cum puero Isacide fuerant. hi tempore paruo
 Post, utrique vna viderunt somnia nocte,
 Somnia, que mox mane nouo dum mutua versant,
 Ignari, quid portendant monstrant ve futurum,
 Sollicitis nutant animis. quod pulcher Ioseph
 Conspiciens, Quidnam iuuenes tam pectore tristes
 Vos hoc Sole nouo video: nos somnia facta
 Nocte hac sollicitos reddunt, que exponere, nemo est,
 Qui sciat hęc, dixere. quibus sic pulcher Ioseph.
 Somnia vos narrate, Deus dignoscere forsas
 Illa dabit. Dicemus (ait) pincerna, priorq;
 Ipse edam. nam Vitis erat puleberrima ternis
 Lęta propaginibus, gemmas turgescere primum
 Palmitibus, mox & flores exire oidebam,
 Post flores grauidis vvas pendere racemis:

Fracastorij:

Bb

Quos

Quos iam maturos manibus premere ipse videbas,
 Vinaq; diffundens pateris spumantia plenis
 Regi larga dabam, solito Rex more bibebat.
 Cui puer interpret. Quidnam tua somnia monstrent,
 Expediam. vitam illa tuam pulcherrima vitis
 Offendit: gemmae, flores, vnaq; secuta
 Sunt fructus, quos tu peperisti temporis huius
 Curriculo: dabitur merces, & honoribus ipse
 Restituere tuis, & pristina pocula regi
 Consueto de more dabis: terna illa propago
 Tres lucas (quibus haec veniant, tibi prospera monstrant.)
 Tu vero, cum te charum gratumq; Pharaon
 Accipiet, nostri, (si qua huius gratia facti est)
 Sis memor, immeritumq; isto dic carcere claudi.
 Tum pistor simulac vidit dicta omnia recte
 Congruere, ipse etiam, dixit, mea somnia pandam.
 Nam capiti imposita ipse meo tria plena canistra
 Spectabam, duo farina inferiora, supremum
 Omni opere plenum, omni illo pistoria quod scit
 Ars facere, & nostrum ingenium, sed cuncta volucres
 Exesse & secum latas deferre per auras.
 Cui bonus interpret, Divinum est novisse futura,
 Falli hominum est, dicam, quid nam tamen augur: ipse
 His super. illa (quibus vidisti plena canistra)
 Sunt opera & vitæ fructus: duo prima, ubi simplex
 Farina est, vitæ monstrant duo tempora prima,
 In quibus & simplex vita & sincera peracta est:
 Summum opere infido plenum est, & fraude, dolisq;
 Omnibus, ingenium quæ, aut ars pistoris iniqui
 Extudisse valet, quæ sunt iam cognita regi.
 At merces horum meritorum & premia, sedæ
 Sunt volucres, corui immundi, muniq; rapaces.
 Vulturijq;, caput qui effossa; lumina pascent
 In cruce suspensio: tribus hæc ventura diebus
 Terna canistra notant: tamen hæc me fallere possunt,
 Si tu animo possis mutari, nam & Deus ipse
 Sæpe solet mutare mala & convertere fata.
 Talia trahabant iuvenes, & tertia iam lux
 Orbi inuenta aderat, cum custos carcere aperto
 Pincernam infontem, noxa pænaq; solvium
 Declarat, miserum regis decreta severi
 Pistorem damnare cruce, de carcere pterque
 Ducitur haud æqua sorte, & longe impare fato.
 Hic ad tigna, ille ad regem stipatus ouantem
 Et letus clamore virum, & clangore tubarum.
 Vertitur interea ter Solis cursus in alta

Solstitia, atque nouum mundo portauerat annum:
Fortesq; Rex dulceter prona iam nocte quiete m
Ducebat, Deus ex alto cum somnia in illum
Immisit, miranda adeo, ut cedente sopore
Attonitus rex magnum aliquid portendere visa
Crederet. ergo omnes i ubet è regione vocari
Chaldaea, Aegyptq;, quibus cognoscere cursus
Metiriq; vias cæli, & momenta minuta
Astrorum, casusq; hominum, & prenosse fut ara est
Cura audax, nec non magicis qui incumbere sacris
Consuesere, & qui ex adytis oracula Diuim
Consulere, & cesarum ouimq; boumq; per exta
Rimari secreta solent, qui noscere flammæ,
Qui fluitantis aquæ motus, qui iungere arenæ
Fatalem numerum, & cognoscere fulminis iras,
Quiq; vias seruare auium, & dignoscere cantus,
Denique, diuini rerum quicumque vocantur.
Induti, aut alij spectandi cornibus hirtis,
Quorum ingens numerus magni plena atria regis
Intrabant, alij longis capita alta thyaris
Auratis alij strophis: longissima mento
Cunctis pendet barba, ipso stat pallor in ore.
Quos simulac ad se rex alta à sede vocauit,
Somnia visa docet primum, dein munera larga
Promittit, largosq; illis proponit honores,
Somni qui interpret fuerit: noctemq; diemq;
Responso tempus statuit. sed noxq; diesq;
Venerat, & nemo apparet, qui somnia regi
Enodare queat, nulli sua sydera, nulli
Ars magica, aut quesita aris oracula profunt:
Non artes alia, non barbæ, altæq; thyaræ.
Ergo hinc irasci, & tristis mægere Pharaon,
Nec quenquam audire, ac solo in conclaue latere.
Hic regis pincerna, memor, quæ in carcere Ioseph
Fecit, & ipsorum quàm verus somnia vates
Exposuit, subito regem petit, atque ita fatiur.
Peccauit rex magne tibi, quæ in carcere vidi,
Non referens. nam scis, vt mecum pistor iniquus
Carcere damnatus fuerit sub turre magistri
Militiæ, eunuchi. forte illo carcere eodem
Fetiferi puer Hebræus, puto crimine falso
Missus erat. duo nos (ita suasi) somnia quædam
Nocte habita à nobis, inueni narremus. at ille
Diuino quodam afflatu visa omnia nobis
Exponens, mihi, te, dixit, lux tertia ab isto
Carcere deducet, multis & honoribus auctum

Restituet primo officio , te pisttor inique
 Lux eadem in cruce constituet , te immunda volucrum
 Agmina depascet , corui , miluique rapaces ,
 Vulturijq; , nisi ipse animum conuertere possis
 In melius , sic nanque Deus mutatur & ipse .
 Omnia qua euenisse vides . tua somnia certe
 Hic puer exponet , magnum nam numen in illo est .
 Auditis Rex letus ait , vade ocyus ergo ,
 Duc puerum , & nostro iussu de carcere solue .
 Ille celer mandata facit , puerumq; parumper
 Ornat , detondetq; comas , vestemq; ministrat .
 Tum regi adducit timidum . rex omnia lustrat
 In puero , sibi cuncta placent , sic denique fatur .
 Te puer hi dicunt exponere somnia , nunquid
 Vera ferunt ? ast ille . Deus , rex optime , solus
 Somnia nosse potest , & sicui maximus ille
 Hoc dederit . potero ipse meo pro rege precari
 Atque orare Deum : forsitan dabit , omnia quando ,
 Qua regum sunt , ipse solet curare Deum rex
 Atq; hominu dein paulum animoq; & mente moratus ,
 Nunc , inquit , rex magne mihi tua somnia pande .
 Fluminis ad ripas Nili stare ipse videbar ,
 Rex ait , & septem ecce boues è flumine pulchræ
 Exire , & late errantes per littora pasci
 Florentes herbas , lothon , medamq; virentem ,
 Et suauem mynianta , quibus pinguescere , quantum
 Plena solet , sacras qua ducitur hostia ad aras .
 Vix oculos verti , ecce alia per littora septem
 Deformes , agræq; , quibus vix pellis adheret
 Ossibus , apparere boues , quæ carice summa
 Vix pasta & dura paliuro & sentibus hirtis
 Corpora macra , suis nervis vix ducta , trahebant .
 Oblupui . nam dira fames atque ardor edendi
 Improbus exegit tantum has , vt pingua septem
 Corpora prima bouum congressæ toza vorarent .
 Mox iterum dulcis me habuit sopor alter , & ecce
 Rursus septem vno spicæ conjungere culmo ,
 Pulchræq; , grauidæq; & onustæ pondere multo .
 Mox septem prodire aliq tenuèq; & inanes
 Exili è stipula , scabraq; Urigine tostæ ,
 Quæ succum & decus omne aliarum absumere visæ
 Sunt mihi . miratus , postquam sopor ille recessit ,
 Somnia proposui multis , sed dicere nemo
 Scit sensum & portenta horum : te si manet ista
 Glovia , si te vnem è tantis hæc somnia poscunt ,
 Toto animo letare puer , te fama sequetur

Perpetua, & tantis à me ditabere donis,
 Vt te non videat maiorem Aegyptia tellus.
 Cur iuuenis. Rex magne Deus te diligit, ipse est,
 Somnia qui immisit, nec, quas illa intelligat, esse ars
 Nulla potest, qua auctore Deo non utitur: unde
 Nec vates potuere tui, quibus omnibus est ars
 Absque Deo. primum septem felicibus annis
 Largius vndantem folio, maioreq; Nilum
 Flumine rumpentem ripas, secunq; trahentem
 Felicem limum, secundaq; aquora arena
 Fortunata nimis tellus Aegyptia cernet.
 His annis tantum messis, tantum vberis illa
 Colliget, vt non sufficiant solita horrea messi.
 Vbertatem istam pingues nimiumq; nitentes
 Monstrauere boues septem, qua è flumine Nilii
 Exiure, herbas pingues per littora pasta.
 Hanc etiam & spica septem, quas pondere onustas
 Latasq; plenasq; vno consurgere culmo
 Vidisti, pariter monstrant: nam somnia visa
 Non duo re, sed idem ostendunt. nunc porrigementem
 Optime rex, nam septem annos, qui deinde sequentur,
 Infelix steriles durosq; Aegyptus habebit.
 Ipse intraripas deuissio flumine Nilus
 Curret iners, supraq; caput limumq; feracem
 Non tollet: sicca arebunt arua omnia, sicca
 Solstitia, & nulli descendunt montibus annes
 Consecuti pluuiarum annes sub sydere Cancri
 Aethiopum populis nec hyems aestiua redibit.
 Agricola infelix nullo versabit aratro
 Arua, nec arenti mandabit semina terra,
 Sed miseros edet annona cogente iuuenos.
 Hæc septem docuere boues per littora sicca,
 Deformes, macraq; quibus vix ossibus hærens
 Pellis erat. hæc septem illa rubigine tostæ,
 Squalentesq; situ spica, & sine pondere turpes
 Ostendunt. duplici exemplo te commonet ipse,
 Qui nouit ventura, Deus, quo tu quoque solers
 Commoueare magis, damnoq; occurrere possis.
 Quod facere vt valeas, si me fortasse requiris,
 Sic habeas, maiora para primum horrea, & omne,
 Quod superat segetum his septem felicibus annis,
 Coge illic, seruaq; vigil: dein multa talenta
 Auriq;, argentiq; in fruges vndique emendas
 Impende, annorum quantum penuria septem
 Expoſcet ventura fami, campisq; serendis.
 Talia narrabat iuuenis, qua singula mente

Fracastorij:

Bb 3

Rex

Rex voluit tacita, tandem & sic voce profatur.
 Hoc certe Deus in puero, nec talia dici
 Absque Deo potuere, nec illi Aegyptia tellus
 Aut Chaldaea videt similem: tum amplectitur illum
 Latitia illa brymans, post me tota ista secundum
 Te aspiciet regio, seruatoremq; vocabit.
 Sic ait, & chlamydem gemmis ostroq; nitentem
 Ferre dat, atque auri torquem circumdare collo.
 Mos erat, vt gemma colata, insignis & auro
 Annulus, antiquo regum de more vocatus
 Regius, à nullo, nisi rege Pharaone, posset
 Gestari, aut siquis foret ipso ab rege secundus:
 Hunc sibi rex digito detractum imponit Ioseph,
 Quo populus post regem illum sciat esse secundum.
 Praeterea, qua se solennibus ipse diebus
 Inuectum mula populis vrbique; solebat
 Ceu quendam monstrare Deum, sic mandat & ipsum
 Vrbe Vebi, mulaq; eadem procedere Ioseph,
 Praeclamante tuba, regi inclinate secundo
 Quisque caput, sanctoq; nouos conspergite flores
 Seruatori hominum, solus qui somnia regis
 Exposuit, qui plena Deo praecordia gestat.
 Talibus ornatus donis, & honoribus auctus
 Isacides iuuenis cuncto acclamante senatu
 Praeficitur toti Aegypto. Qui sedulus omni
 Ingenio curaq; in primis horrea vbique
 Magna parat, mox frugum ingentibus vndique aceruis
 Collectis, partim terra Memphitide natis
 Partim emptis aliunde implet, sicutq; nec vllum
 Dat rebus spatium: regionem lustrat, equorur.
 Imminuit numerum, atque hominum: Dij cancta secundans.
 Vrbs erat Helipolis, Solis de nomine dicta,
 Cuius Rex, idem & templi Phabiq; sacerdos
 Supremus natam formæ & virtutis habebat
 Insignis, quam sepe Deus consultus Apollo
 Dixerat haud vlli indigene thalamo esse locandam:
 Coniugium externum fato maiore parari,
 Quo genus, & clari tollantur in astra nepotes.
 Ergo isti ac iuuenem monstrare oracula Ioseph
 Censet & antistes templi, & rex ipse Pharaon.
 Quo circa, cum iam septem felicibus annis
 Aegypto in tota vbertas, atque omnia vbique
 Laeta forent, placuit regi dignis hymenais
 Et thalamo Isacidem iuuenem sociare iugali,
 Latitiamq; augere, diesq; inducere festos.
 Ergo hac per ludos & per conuiuia lata

Dum sunt septem secundi messibus anni
 iam finem, ubertasq; , omnis iam copia habebat.
 Iamq; perstratis Geminis per sidera Cancrī
 Sol altos agnabat equos, Aegyptia cum gens
 Miratur Nilī nulla incrementa videri,
 Sed parum & nulla permixtum flumeu arena
 Ipsum inter ripas trisili procedere cursu.
 Iam tellus secunda prius, nunc aret, biatq;
 Vsta siti, nec spes Cereris promittitur vlla.
 Semina si qua etiam letis sparguntur in aruis,
 Aut nullos edunt fetus, aut protinus omne
 Enatum feda vitio rubiginis aret,
 Aut abit in lolium infelix, fluidumue papauer.
 Viuitur ex annis lapsis, retroq; coacto
 Fenore, quod primo sterili vix sufficit anno.
 Verum, vbi dira fames homines se vertere ad herbas,
 Et pecus immeritum, atq; immunda animalia adegit,
 Regem vrbes & ruua adeunt, subsidia poscunt.
 Rex ad Praefectum cunctos dimittit Ioseph,
 Seruatorem hominum, populis hinc borrea aperta,
 Et iustum indictum pretium: gaza vndique & omnes
 Congesta portantur opes: araria regis
 Complentur: nec adhuc quartus se verterat annus.
 Quid facerent miserae gentes? sola arua supersunt,
 Quae vendant, si emptorem habeant, nam solus Ioseph
 Esse potest pro rege emptor, ergo ille rogatur,
 Arua emat, & miseris det opem, nec pacta recuset.
 Redditum cuiusq; agri quintam dare regi
 Promittunt, sic pacta ineunt, sic fœdera firmant:
 Interea, externas quoniam penuria terras
 Hæc eadem affligit, populos ite fama per omnes
 Aegyptum sat frumenti, quod vendat, habere.
 Ergo & Sichenus natos affatur Iacob.
 Cur non Aegyptum nati, cur regna beata
 Non petitis, cur non nobis alimenta paratis?
 Num perimat nos ista fames? mandata capessunt
 Natorum deni: fratrum natu ultimus astat.
 Vt vero Aegyptum petiere, & Osyrida terram
 Frumentis praefectum adeunt, & supplice cultu
 Aere dato frumenta rogant. cognouit Ioseph
 Germanos, statuente Deo, non cognitus illis.
 Præteritiq; memor, quamuis iniuria multum
 Facta potest, tamen & patris, fratrisq; misertus
 Beniamin, his etiam parcit, tum satur ad illos.
 Vnde, & quinam hominum ad nostras acceditis oras?
 Illi autem, è terra Canaan, de sanguine Iacob

Venimus huc cogente fame, qua plurima perdit
 Samariam. domus est nobis plenissima, primus
 Est pater, vndeni nati, paruiq; nepotes,
 Pastorumq; manus, vernarum est plurima turma.
 Venimus ergo ad te, nobis alimenta rogantes,
 Ne pereat gens tanta, tibi iusta era dabuntur,
 Nec nos immemores erimus. pater optimus urbem
 Ipse regit Sichen, pastor, cui millia multa
 Sunt pucudum: quouis pretio da viuere tantum.
 His verbis quanquam frater commotus, & egre
 Abstinnit lachrymis, ficto tamen omnia vultu
 Dissimulans, quid verba mihi datis, inquit? an ipse
 Eludar? nisi me os fallit vultusq; loquentum,
 Exploratores puto. cur mandata paterna
 Non geritis? cur nec frater huc venit & alter?
 Ast illi, minime. tales ne vere, precamur.
 Per patrem patrisq; Deum iuramus, adire
 Nos iussit, nos dira fames: natu vltimus vnus
 Cum patre Benjamin adolescens restitit, & spes
 Solame nq; senis: nos, qui sufferre laborem
 Possumus, atque moras longarum auferre viarum,
 Venimus orantes vitam, mandata putantes
 Nulla opus esse istic ferri: miserere precantiam,
 Et miserere patris, pueri miserere relictii,
 Paruorumq; (potest pietas si in te vlla) nepotum.
 Hic lachrymas vix continuit, conuertit & ora,
 Toto animo & vultu multum commotus Ioseph.
 Inde ait. Est mihi firma vi: sententia menti,
 Frater vt huc alius veniat: vstrum hic erit vnus
 Obses, vos alij ad patrem frumenta feretis
 Interea. haud aliter (per Regem & numina iuro)
 Vlla potest vobis abeundi hinc esse potestas,
 Ne faciem spectare meam, aut audire loquentem.
 Consulite, & ternis dentur responsa diebus.
 Sic ait, & custode dato victuq; remittit.
 Illi, inter sese postquam diuersa locuti
 Viderunt praefecti animum, praestare putarunt
 Ferri multa domum frumenta, loco obsidis vnum
 Dimitti, properare alios, iterumq; reuerti
 Emptum alias fruges, alium & conducere fratrem.
 Ergo nominibus scriptis fors ducitur, obses
 Extrahitur Symeon. & iam lux tertia mundo
 Clara aderat, responsa petit praefectus, at ipsi
 Enarrant decreta. igitur frumenta parari
 Impetrat accepto pretio: clam deinde ministros
 Admonet, vt summis saccis ara omnia ponant.

Quod fuerit cuiusque, datum: custodibus obses
 Traditur: at fratres oneratis tergora a sellis
 Aegyptum, & multo fratrem in errore relinquunt,
 Sanariorumque petunt: quò postquam denique uentum est,
 Atque unum pater è natis sibi uidit abesse.
 Clamat, ubi Symeon meus est? cur cernere natum
 Non datur? est ne eger? minime pater, inquit Iudas,
 Sed ualet, Aegypti est obses tellure relictus,
 Dum rursus redeamus, & hinc ducamus & istum
 Benjamin. nam, qui frumentum vendidit, ut nos
 Vidit vir magnus, & ab ipso rege secundus,
 Quæsiuit multa a nobis, nunquid pater esset,
 An frater nobis alius: quæ cum omnia recte
 Diximus, vos has certe uenistis ad oras
 Exploratores, inquit, mandata paterna
 Cur non huc geritis? cur non alium quoque fratrem
 Huc duxistis? ad hæc respondimus omnia. tandem
 Summa fuit frumenta dari, nos deinde reuerti,
 Adduci puerum, interea obses detur, & unus
 E nobis maneat: per Regem & numina celi
 Iuro (inquit) nec uos aliter frumenta feretis,
 Posthac, nec me audire unquam aut spectare licebit.

At pater, hæc postquam audiuit, pro summe Deum rex,
 Est ne adeo infelix alius pater? occidit unus
 Natorum, obses & est alius, subducitur alter
 Cum reliquis, simul ut cuncti moriantur, & ipse
 Expectem, ferat hæc nostras crudelis ad aures
 Nuncius: o prius hanc miseram Diu demite uitam.
 Talia fundebat lachrymans. circum undique nati
 Solantur, tam aduersa bonos non numina habere.
 Mox, ubi depositis soluerunt uincula saccis,
 In summis es omne datum pretiumque; repositum
 Inueniunt: Stupere omnes, sed tristis Jacob
 Hoc deerat nati, hoc, inquit, quod funditus omnem
 Spem raperet. nam, si uobis Aegyptia ad arua
 Sit reditus, qui uos primum uir maximus ille
 Exploratores dixit, nunc nomina furum
 Imponet, causam inquirens, qua perdere possit.
 Nempe ego Benjamin puerum, spem patris, & unum
 Solamen, non huic tradam fidemque periculo.
 Vos alij, si fata uigent, diuumque uoluntas,
 Ite, rei fidei promissæ: ego, quicquid apud me est
 Aurique argenti que, dabo, quo uos redimatis
 Et fratrem, & si fors aderit, frumenta feratis:
 Quem contra illachrymans inuenis sic fatiur Iudas.
 Chare pater nos primum audi, dein consule nobis,

Atque tibi . nam quo pacto continget adire
 Illum hominem , qui iuravit per regia sceptrâ ,
 Per superos , nisi Benjamin duxerimus ipsum ,
 Ille quidem nec nos , nec , qui est in carcere , fratrem
 Dimittet , faciemque eius spectare licebit ?
 Verum , ut de nobis sint dura & tristia quæque ,
 Vos miseri quonam pacto viuetis , & vnde
 Tanta domus : capiti , queso , pater optime tan lem
 Fide meo , puer iste omnes seruabit , & ipsum
 Te patrem . mihi præterea duo pignora cara
 Sunt , nati , tu illos (concedo) interfice , siquid
 Aduersi puero eueniat : deponere timorem ,
 At que omnem defende domum . quod pondera saccis
 Sint eris posita in nostris , iussisse ministris
 Id dominum certum est , incertum , fraude doloue
 An pietate magis . nos certe audiuius illum
 Insignem virtute omni , nos vidimus illum
 Nobiscum fleuisse famem atq; incommoda nostra ,
 Dum teq; , & paruum fratrem , paruosq; nepotes
 Commemoramus . age ô genitor , ne tempora differ ,
 Ne plures inuelle moras . & talia dicens
 Adiecit lachrymas . victus pater , ibitis ergo ,
 Tandem ait , & puerum , & regionis dona feretis ,
 Stactenq; , & lachrymas terebinthi , & rosida mella ,
 Et gummi , & liquidam styracem & amygdala amara .
 Insuper & duplex pretium portabitis , & quod
 Inuentum fuit in saccis , & quod data poscent
 Frumenta . interea faciemus sacra parentum
 Nostrorum nostriq; Deo , quod cuncta secundus
 Dirigat , & seruos cælo prospiciet ab alto .
 Postera Phæbeos currus aurora vehebat ,
 Cum pater & nati sacris de more peractis
 Cuncta vig oportuna paran , & munera & ipsam
 Benjamin : quem iam genitor complexus euntem ,
 Et lachymans , I chare puer felicibus , inquit ,
 Auspicijs , site rediturum fata referuant .
 Vitam oro . lachrymæ veterunt dicere plura .
 Tum simul & reliquos natos complectitur omnes ,
 Commendatq; Deo . ast illi bona verba precati
 Durum iter & longum capiunt , camposq; relinquunt
 Samaria , Solymenq; sacram : iam consita Idumes
 Præterunt palmeta , Gerar , & Tartara vasta
 Sybottis , tandemq; vident Aegyptia regna ,
 Optatamq; petunt Memphim . quos lætus Ioseph
 Suscipit , atque vna fratrem de carcere soluit .
 Et vero admissis coram data copia sandi ,

Sic Ruben. hinc postquam discessimus optime princeps,
 Venimus ad genitorem, illi tua maxima iussa
 Narramus, fratrem duci te velle minorem
 Benjamin hunc istum: tum saccis ordine apertis,
 Res mira, in summis pretium atque es omne, quod ante
 Exhibitum fuerat, se offert: quis miserit, & cur,
 Ignotum est, Deus est testis. verum, ut pater istac
 Audiuit, vidit quod, imo suspiria corde
 Traxit, & heu nati, dixit male nomen amicum
 Nos aliquod nunc insequitur, Fortuna recessit
 Illa bona. è bis sex natis amissimus vnus:
 In vinculis alius longinquus exulat oris:
 Nunc spes & misere solamen dulce senectæ,
 Benjamin abduci petitur: vos rursus abitis,
 Nescio quod, & vereor, furum ne nomine eatis,
 Omnes ut tandem fato percaatis ab omni.

Nos contra miserum solari. fide parentum,
 Nostro & fide Deo, genitor: iustissimus ille,
 Ille vir est, regio quem tota Aegyptia dicit
 Seruatorem hominum, sanctumque piumpque satetur,
 Et colit, hinc nihil aduersum durumque timendum est.
 His victus cessit tandem. Vos ibitis ergo,
 Et ducetis, ait, puerum, atque hæc parua feretis
 Munera, quæ regio fert hæc, Stacten, & Terebinthi
 Resinam, & liquidam Styracem, & amygdala amara,
 Mellaque: dein duplex pretium portabitis, & quod
 Impositum fuerat saccis, & quod data poscent
 Frumenta: & demum iusto natumque patremque
 Commendate illi, pueri miserescat & huius
 Atque senis natos nimium miserescat amantis.

Talia dictabat iuuenis, cum lumina princeps
 Vix lachrymis cohibens tali est sic ore locutus.
 Este bonis animis iuuenes, ego munera grata
 Accipio regionis, & hunc, qui adductus ab omni
 Suspitione puer vos, omni à fraude piabit.
 Ite, & fessa via, feda & sudore lauate
 Membra viri, mox luce bona discumbite mecum.

Hæc princeps. famulorumque alij in conclave lauacrum,
 Vasa alij mensasque parant. hæc inter Ioseph
 Multa super regno & populis disponit alendis.
 Dein redit ad fratres, magnamque educit in aulam,
 Regales ubi monstrat opes, vasa aurea signis
 Celata, argentumque abacis, stratosque tapetas,
 Nec non parietibus circum pendentia longis
 Aulæa, intextis auro & bombyce figuris,
 Quas dicas spirare. illic diuina secutus

Iussa Abraham, puerum in sylvas ducebat Isaac
 Maestandum: puer ilignis onerabat asellum
 Fascibus, ipse pyram genitor vittasq; parabat.
 Ille idem dextram vicina in parte leuabat,
 Crudelemq; enssem: demissus lumina Isaac
 Et flexis genibus ferituro colla parenti
 Precebat: caeli demissus ab axe vetabat
 Nuncius, & dextram sublatam enssemq; tenebat.

Parte alia fratrem fugiens tendebat Iacob
 In patris antiquas sedes, cognataque regaa,
 Euphratem Tygrimque inter: patruelibus inde
 Virginibus hauribat aquas: tum pastor ad vndas
 Euphratis dum pascit oves per littora Laban,
 Rachelem vocat, & dulces decantat amores.

Talia dum leti spectant Israele nati,
 Spernque aliquam sibi promittunt, tum magnus Ioseph,
 Iam genio libemus, ait, date flumina palmis
 Vos famuli, tum sede altus disceumbis eburna.

Morte preuentus, hoc item, quod sero inceperat,
 absolueri non potuit.

CARMINVM LIBER VNVS.
 IN OBITU M. ANTONII TVRRIANI
 VERONENSIS

AD IOANNEM BAPTISTAM TVRRIANVM

FRATREM.

*ET SI egomet tanti casu perculsus amici
 Solamen nostri discupevem lacrymis,
 Ne mea perpetuo manerent lumina fletu,
 Pergeret aut tantus vixere cordis dolor,
 Attrahere, vi mi animi valuit concedere amaror,
 Isthaec mœsta tibi carmina persolui:
 Quo fortasse meis consolare camœnis,*

*Si miseros quicquam musa lenare potest:
 Ac ne tu in lacrymas paulatim totus abires,
 Liquitur vt pluuio tacta pruina noto.
 Quandoquidem chari fato te fratris acerbo est
 Rumor in extrema viuere tristitia,
 Nec iam posse quietis habere, aut commoda somni,
 Sed cedente die, sed redeunte queri:
 Merentemq; vagantemq; & turpem fietibus ora
 Amissum totis querere littoribus.
 Fertur vt Eridani ripas errasse per omnes
 Anxia fraterno funere Lampetie.
 Septem quam perhibent somni nisi munere noctes,
 Ieiunam septem continuasse dies.
 Et, quoties longo defensa errore viarum
 Vmbrosi in ripa concidit Eridani,
 Reddite vos Phaëthonta mihi, clamabat ad undas,
 O quecumque sub hoc sumine nympha later.
 Te tamen, vilius si cuiquam morte doiendum est:
 Iusta quidem tanti causâ doloris habet.
 Quandoquidem immatura morte tibi omnia frater
 Commoda, teq; ipsum perdidit atque tuos:
 Perdidit hei misero charus tibi frater adeptus,
 Quo tibi non vllus charior alter erat.
 Ille amor, ille tua solamen dulce iuuentæ,
 Ille tua fuerat spes columenq; domus:
 Quicum versari semper, quicum esse solebas,
 Atque animi arcana dicere consilia:
 Vnum mirari, at que vnum preponere cunctis:
 Ambrosiq; è cuius effluere ore lepos.
 O nimium miseri nos, & genus arummosum,*

C A R M I N U M

*Deterius quorum est condicione nihil .
 In nos sequitur est bello, quo durius unquam.
 Vidit nulla etas, nec feret ulla dies .
 Seruitium tulimus crudele, & barbara iussa,
 Parsq; domos charas liquimus, & patriam.
 Reliquias, miserisque absumpsit tabida ciues
 Pestis, & huc illuc seuit Erinnyis adhuc .
 Nec sat erat . miseri crudelia funera C O T T A E
 Fleuimus . ò indigna C O T T A perempte nece.
 O C O T T A infelix quæ te fata impia nobis
 Tam subito ante tuos abriperet dies ?
 Iam neque finierant gemitus, & lumina siccis
 Non bene cessarant tristitia flere genis,
 Quum tu M A R C E cadis . quum nos tot tristibus actos
 Deferis, heu falsos credulitate tui .
 Non hoc viuida nos tua iam sperare iuuenta,
 Hoc tua non virtus, non benefacta dabant,
 Ex animem . ut nos te iuuenem, nec iam ulla loquentem
 Externa miser contegeremus humo:
 Sed fore, quem fama virtus æquaret olympo,
 Vnus qui multos instrueres populos .
 Qualis ab ætherio decurrens monte iugi fons
 Communes multis sufficit vnus aquas .
 Nam quid ego aut laudes memorem, aut tua maxima laudum
 Præmia? qua humano profueris generi,
 Aut quàm sepe animas positas iam sedibus orci
 Ad sua Apollinea membra vocaris ope ?
 Vos testes Ticinæ, & qui inter pascua læta
 Medoace antiquos abluis Euganeos:
 Illos quos fama est nature arcana docente .
 Sæpe inter nymphas obstupuisse suas:
 At nunc amisso turbatis fletu sub vndis,
 Inq; mare assuetas non habuisse vias
 Non tamen aut soli, nec vos magis omnibus amnes
 Indoluitis acerbo illius interitum .
 Illum etiam Graia, & nymphæ fleuere Latina,
 Illum etiam Thuscis Calliopea modis .
 Quin etiam syluæ, & montes genuisse feruntur,
 Et vos extremi fletis Hyperborei .
 Sed magis Bœneus q̄ senex, & Sarca, sepulti
 Qui prope vicinum prætereunt tumulum .
 Sed magis ipse Athesis, olim qui corpus humandum
 Condendum charam perferet in patriam,
 Ne extra cognatos cineres, atque ossa parentum
 Illum perpetuo terra aliena tegat .
 Tunc vos ò patrio prognatæ Naiades amne*

Spargite

Spargite odoratis plena sepulchra rosis.
 Tempus erit, cum posteritas mirata nepotum,
 Quantum illi, dicent, ab tribuere Dei.
 Atque aliquis monumenta legens, & Scripta iacentis
 Deuota ad mutos ferta feret cineres.
 Interea ò vos Benaco centum patre nympha,
 Sarcaq; ab alpinis edite verticibus,
 Et vos ò Naci rapes, & saxa Briani,
 Et nemora vmbrosis densa cacuminibus,
 Ferte aliqua, ò nunc ferte meo solatia B. ATTO;
 Et tantum ex animo demitte tristitiam.
 Quem neque sancta potest Sophie complexa leuare,
 Musa nec assuetis sedula carminibus.
 B. ATTE tamen vates, longum vt quessisset ademptam,
 Et longum flessit Ibraciis Furidicen,
 Nullo solatus, blanda quàm carmine, curas,
 Nullo, quàm sophia, dicitur esse magis.
 Illi, seu Rhodopes syluis erraret in aliis,
 Siue in deserti Strymonis aggeribus,
 Semper Musa comes, semper pendebat eburna
 Ex humero numeris docta sonare lyra.
 Ille orbem immensum semper spectabat, & orbis
 Ornatum, puris sydera luminibus,
 Et maria, & montes vastos, atque irrequieta
 Flumina, tum quicquid deniq; terra parit.
 Quorum animaduertens certa sub lege tenorem,
 Paulatim charam senserat Eurydicen.
 Deleri, & tristem mutari in gaudia mentem,
 Tantum animos rerum forma leuare potest.
 Aspice lucentem Lunæ titanidis orbem,
 Et cum Sole suo quæ super astra micant.
 Omnia sunt aterna, & vitæ iuncta pœrenni.
 Quæ loca felices Dijq; animaq; colunt.
 Inferior Lethi regio est, sedesq; malorum,
 In qua est, quod felix intueare, nihil.
 Quippe solum hoc ventiq; imbresq; & cuncta fatigant,
 Quæcunque aëria de regione cadunt.
 Adde æstusq;, hyemesq;, & morborum genus omne.
 Tum natura aliqua est indiga semper ope.
 Nos porro desiderijs mala plurima nostris
 Iunximus, ò præceps in sua damna genus.
 Hinc odia, & timor, & lites, & bella cruenta,
 Et via non vni plurima aperta neci.
 Attamen in tantis ærumnis est animi spes
 Vnica, quem melior vita beare potest.
 Quippe, vbi præfulgens vlla virtute reliquit

Corporeum, sedes aduolat aetherae,
 Semideumq; domos, & diuini morte carentum,
 Hic, ubi non aetas, nec fera seuit bycuss:
 Nec dolor, aut desyderia infelicia nostri,
 Nec fors partem aliquam, nec rude vulgus habet.
 At sancti heroes habitant, gens inchyta bello,
 Ingenuiq;, nouem qui coluere Deas:
 Quiq; pi; iustiq;, Deum praecpta secuti,
 Et sancta insignes qui fuerunt sophia.
 Quos inter tuus ipse recens à funere frater
 Miratur caelum, celicolumq; domos,
 Aeternamq; diem, & salicem ex ordine gentem,
 Inter quos gaudet, se quoque dinumerans.
 Quem circum illustres anime, PROAVIQ; PATERQ;
 Intentos oculos ore nepotis habent,
 Et pulchram effigiem agnoscunt: miratur & ipse
 Egregiam stirpem, magnanimumq; genus:
 Agnoscitq; suos, & facta, & nomina discit.
 Tum quantum sit adhuc terra habitanda tibi.
 O fortunatum nimium, tristem ante senectam
 Carpere iter celi cui potuisse datum est.
 Quas syrtis, quos & scopulos post terga relinquis
 MARCE? tibi à quanto est salua carina mari?
 Fortunata iterum, tu non incommoda vitæ
 Passus adhuc, non quæ plurima habet senium,
 Sed dulces inter musas, & Apollinis artes
 Fortunata nimis vita peracta tibi est.
 I decus Ausonia iuuenis, numeroq; Deorum
 Te immisce, culta est iam tibi terra satis.
 Illa tuum, dum sydera erunt, dum Flumina current,
 Nomen in astra memor, & benefacta feret.

AD IOANNEM BAPT. TYRRIANVM
VERONENSEM.

BATTE, animos quando tristes, curasque leuare
 Musa potest, ego nunc sororem, casusq; supremos
 Ipse meos tristi solabor carmine tecum.
 Et tecum dulcis natos, quos finus acerbum
 Abstulit, aeterna & pariter caligine textit,
 Conquerar: vt salutem tenebris, & nocte perenni,
 Quantum opis est nostræ, miserorum nomina demam.
 Qua potui, dum vita illos aureq; fouebant,
 Exhibui genitorq;, gubernatorq; duorum
 Infelix. primas alter vix fingere voces,
 Alter adhuc teneris iam tum decerpere ab annis

Prima rudimenta, atque omen præbere parenti.
 Quos ego (sed Zephyri spes portauit paternæ)
 Censueram, si fata darent, cum posceret ætas
 Fortior, ad dulcæis tecum traducere musas
 Assiduos, cytharamque; humeris suspendere eburnam.
 Inde, ubi iam cælum, ac Solem, fulgentiaque; astra,
 Terramque; & liquidos ignes, æquorumque; profundum
 Mirari inciperent, latisque; animalia campis
 Te monstrante viam, te rerum arcana docente
 Mens fuerat dulcæis sôphiæ deducere ad hortos,
 Hortos, quos ver perpetuum, quos aqua fauoni
 Semper alit, semper cælesti nectare pascit.
 Hi tremulo, & longa confecto etate parenti
 Purpureos legerent flores: senyque; leuamen,
 Threicia canerent cythara, quæ plurima quondam
 Audissent te populea meditante sub umbra,
 Diuino mirantem Athesim dum carmine mulces,
 Et rerum canis, & teneri primordia mundi.

Fortunate senex, si natorum ore referri
 Fata sinant, ut nata chaos antiquissima rerum
 Materies visi correctæ cupidine pulchri
 Arserit, atque Deum thalamo complexa, iugarit
 Corpora prima: quibus discordia nata hymenæis,
 Et diuisa locis, suprema petiuerit ignis
 Prior, & nitidis vicinus sederit astris:
 Quem iuxta per inane amplum se fuderit aer:
 Ima autem tellus vasto circum obruta ponto
 Constitit: quam dudum hinc inde agitantibus undis
 Substerni latè campi, deformiaque; arua
 Paulatim apparere supra, & concrestere montes
 Cæperunt, procul & nudas ostendere cantes,
 Mox nemora, & virides undis mirantibus ornos.
 Montanis tum speluncis, & rupibus altis
 Exluere vidè formoso corpore nymphae,
 In viridi flauos siccantes litore crines.

O fortunatum nimium, si numina tantum
 Hæc mihi seruassent, si non casura dedissent.
 Verum aliter Lachesi visum est, quo tempore primum
 Natorum cepit producere fila duorum.
 Quippe auram miseris, & dulcem noscere vitam,
 Spemque; sui dederat præbere: alia omnia ventis
 Tradita, nocte atra & tenebris inuoluerat orci.
 Non licuit firmos annis, viridesque; inuenta
 Inspicere, & charæ ad metam deducere vitæ.
 Nec potui votis, nec ope adiuuissè paterna
 Clamantes, frustra que; patris suprema petentes

Fragatorij.

Et

Auxilia,

Auxilia, & nota nequicquam voce vocantes .
Heu Mortem inuisam, quis te mihi PAVLE Deorum
Arripit, & miserum complexibus abstrahit istis?
Tu prior immiti correptus morte, parentem
Deseris, & dulcibus auras, & lumina linquis .
Quòd te si tali dederant sub lege futurum
Fata mihi, non iam fuerat mœroris abunde,
Non gemitus? quid me è tam multis patribus unum
Cœlicolæ lacrymisq; nouis, & morte recenti
Opprimitis, charoq; etiam spoliatis IVLO?
Heu miserande puer, quanto plena omnia luctu
Liquisti abscedens, quem non vœsana Deorum
Incusauit inops, cum te complexa iacentem
Aspiceret laniata comas & pectora mater?
Ah misera, ah male fausta parens, quid numina fletu
Sollicitas è iacet ille, velut succisus aratro
Flos tener, & frustra non auit tanta gementem.
Ah misera, ah quid sublatum complexa moraris?
Ille tuas non iam est, Vos illam in funere matres
Collapsam accipite, exanimemq; reponite testis .

At vos infantes animæ, charissima nuper
Pignora, quod misero superest optare parenti,
Semper auete, mei, ut licuit, semperq; valete .
Seu dulce Elysium sanctos, umbræq; tenebunt
Sanctorum nemorum, puro seu sidera cœlo,
Ipse ego vos semper lacrymis, vos carne tristi
Prosequar, & vestris persoluam iusta sepulchris :
Donec me vobis tenuem coniunxerit vnam
Summa dies, natis æquat quæ sola parentes .

Interea curas, numeris, musaq; levemus
B A T T E animos : quando rerum mortalis origo est ,
Quando etiam vitæ norunt vasta æquora finem .
Scilicet & quondam veniet labentibus annis
Ille dies, quum iam curuo sub vomere taurus
Desudet, terramq; gravis prosindat arator ,
Nunc ubi cœruleæ rostris spumantibus vnda
Sulcantur, veruntq; citæ freta longa carinæ .
Nec vos ò liquidi fontes æterna manebunt
Secula, se tanto quamuis patet efferat amne
Eridanus, tumidusq; fluat tot cornibus Ister .
Quin etiam ærii montes, mirabile dictu ,
Taygetus, Syphilusq; , ingo & Cymbotus opaco
Innumeras post ætates, ac secula longa,
Senserunt seniumq; suum, supremamq; fata :
Ex quo materies thalamo, primosq; hymenæos ,
Atque elementa nouus sensit discordia mundus .

AD DANIELEM RHANERIVM

VERONAE PRAEFECTVM

Senatorem amplissimum.

RHENERI venerande, vno quo sospite, nondum
 Iustitia, & virtus terris antiqua recessit,
 Multa quidem monumenta tuis sub fascibus Urbis,
 Multa cadunt antiqua piorum & templa Deorum,
 Et Bromij vites, & amicae pacis oliuae.
 Verum haec ex urbis re dilabuntur, & ipsi
 Vitro etiam sua tecta volunt procumbere Diui.
 Ah saltem antiquo medicorum parcere ritu
 Fasq;, & suetus amor pietatis, & inelyta virtus
 Magna tui valeant. valeant hoc more vetusto,
 Quo nostri vixere atavi, vixere parentes,
 Te duce venturi longum superare nepotes.
 Sanctior hic templis, hic Diuum est sanctior aris,
 Quem neque tempus edax potuit, nec secula tot iam,
 Non belli rabies, non ipsum infringere ferrum,
 Tantum est iustitiam violari, & fœdera rumpi.
 Scilicet & sacra est medicina, vetusq; Deorum
 Inuentum, & sacri medici, quibus author Apollo:
 Qui reuocare animas iam caligantibus orci
 Faucibus impositas ad chara munera vita,
 Aetherosq; haustus, & dulcia lumina possunt:
 Qui genus innocuum, vitæq; ad publica nati
 Commoda, diuinas tantum didicere per artes
 Exercere aeuum, atque humana praesse saluti.
 Hos æquum est te præcipue longeq; tueri
 Rheneri ante alios, & idem cui cessit Apollo
 Ipse suas artes, & mnuera nobilis otii:
 Quemq; domos Diuum docuit, perq; omnia duxit
 Sydera: quem graio insignem latioq; cothurno
 Secretas dedit Aonidum percurrere sylvas,
 Et calamos, citharamq; humeris suspendit eburnam.
 Idem te dulces Sophia deduxit ad hortos,
 Hortos, quos ver perpetuum, quos aura fauoni
 Semper alit, semper celesti nectare pascit.
 Salue magne parens, qui tot virtutibus auctus
 Urbem iustitia, & diuis in pace secundis
 Egregiam moderare, Athesis qua flumine pulchro
 Labitur, & placido secat arua virentia cursu.
 Tu quoque magna virum genitrix urbs inelyta salue,
 Cura Deum VERONA, tui cessere labores,
 Aerumneq; graues, atque horrida Martis imago,

C A R M I N U M

Sanguinis & vesana fuit, & tristis erinyas.
 Barbara iam effit rabies, & in alpidibus atrox
 Sautiam miles, gelidumq; exercet ad Albim.
 Iam duros nimium seruitus, & fera iussa
 Desuimus perferre, Vltos non iam urbe Tyrannos
 Conspicimus, sed te RHENERI maxime, sed te
 Magne pater: vno tandem quo sospite, nobis
 Iam bona libertas redijt, pacemq; per agros
 Lata Ceres, Bacchiq; chorus comitantur ouantes.
 Gaudete, o quicumque boni speratis agrestes,
 Quorum amor est sobolis, Studiumq; nepotibus arua
 Incolere, & paruas vltis atollere Vites.
 Tempus io, nunc tempus adest, quo secula parca,
 Aurea nent, tandem que nunc te preside lata
 Incipiunt: sederunt nobis tunc maxime, quum te
 Insignem scepro Venetum sanctaq; chiara
 Regna salutabunt terris diffusa, tuumq;,
 Quae Sol exoriens visit, quae deserit orbem
 Occidens, late clarum feret Adria nomen.

AD IOAN. MATTHAEVM GIBBERTVM
 Episcopum Veronensem.

ILLE tuus GIBBERTE, sacras qui in montibus aras
 Melineis tibi constituit, qui teq; tuumq;
 Per nemus omne canit, perq; omnia littora nomen,
 Hec enata suis mittit tibi poma sub hortis
 Aurea, que quondam Medorum e snibus Atlas
 Transtulit, & magno seruabat tuta Dracone:
 Mox victor sacra expolians pomaria Perseus,
 Dum lenibus nostrum talaribus agra tranat,
 Donauit Charite Benaci ad flumina Nympha.
 Insuper hos Gibberte tibi dat munera pisces,
 Qui quondam Hetrusci naut e, nostraq; fuere
 Effigie, nunc Benaci sub gurgite nantes
 Cereula conuerrunt sinuatis equora caudis.
 Quod si sorte inuat tanti miracula facti,
 Atq; hominum quondam versas audire figuras,
 Ipse edam, Sa oi que quondam ad littora BATTVS,
 BATTVS amor Dryadem cecinit, mihi rettulit Aegon.
 Forte senex Cretae patrijs Saturnus ab oris
 Ab Ione d. pulsus, regnum sedesq; quietas
 Querebat Latio in magno, fataliaq; arua:
 Iamq; diem medio Sol inclinabat ab axe,
 Quum fessus, longa q; via siccatus & aestu,
 Ad vada Benaci viridi prospecta in herba

Descendes

Vescentes nautas, & puri grandia Bacchi
 Pocula miscentes: placido quos ore salutans,
 Ecquis, ait, vestrum pueri succurrit egenti,
 Desessioq; seni? quis pocula parua ministrat,
 Extinguitq; sitim? poscenti illudere Nauta,
 Et ridere senem. quis enim presentibus undis
 Possit habere solum? en flumine largius illo
 Ebiberis, gelidaq; astum solabere lymphâ.
 Illusus Deus immixtis in flumina palmis
 Hauit aquas, pronusq; bibit: tum versus ad illos
 Quo tamen è pretio pueri ducetis ad illas
 Remigio cautes, quæ fluctibus undiq; circum
 Clauduntur, medijsq; iacet parua insula in undis,
 Ostenditq; locum: pretium gens impia iniquum
 Postulat. at pactus senior tamen omnia firmat,
 Adiuratq; Deos testes, scanditq; phaselum.
 Illi autem, dum naue cita liquida equora sulcant,
 Ignari, quis nam sedeat Deus, Eia age nobis
 Fare senex, quoram latebrâs pro crimine quaris?
 An ne fugam subrepto auro, dominoq; relicto
 In loca tuta paras? Sed te tua fata sequuntur
 Demens, quem nulla poterunt seruare latebræ.
 Nomine Carpus erat, qui tam temeraria verba
 Dixerat, ingeminant comites, aurumq; repositum,
 Proferri subreptum aurum: ni proferat, omne
 Vi rapiant, pulsumq; rate in media æquora turbent.
 Quos placidus dictis senior demulcet amicis.
 Hætrusci nautæ, quæ nunc mens impia suadet
 Nec seruare fidem vos, nec meminisse Deorum?
 Dicenti iam vis, iam dextra infertur. At ille,
 Qui tandem agnosci posset Deus, Impia, dixit,
 Gens inimica Deum, dabitur, quod poscitis, aurum,
 Hoc imo sub fonte aurum pascetis auari.
 Dixerat. Ast illis veniam poscentibus, & vox
 Deficit, & iam se cernunt mutescere, & ora
 Inriclum latè patulum producta debiscunt,
 In pinnas abiere manus, vestisq; rigescit
 In squammas, caudamq; pedes sinuantur in imâ:
 Qui fuerat subit a obductus formidine, mansit
 Pallidus ore color, quanquam liuoris iniqui
 Indicium suffusa nigris sint corpora guttis.
 Carpus aquas primus, numen qui læsit, in amplas
 Se primus dedit, & fundo sub condidit imo.
 Inde alij celeri sese in media æquora saltu
 Præcipitant, vacuamq; ratem, & sine remige linquunt.
 Iamque Deus super vnus erat, subit ipse magistri

Munus, & adductis pelagi perit ultima ripis.
 Expositus ripa placidus conuersus ad undas,
 Ecquid lo Nymphæ Benacides ista superfit
 Nauis, & hunc anmem sacruya male fausta carina,
 Et vestras sulcabit aquas? En certe ita & huius
 Crimimis hoc scopulo semper monumenta manebunt.
 Dixit, & in partem rupis conuersa pependit.
 Cum remis ratis ipsa suis, vbi cernere conchas
 Nunc etiam licet, externo quas littore Nauta
 Collectas miseri media impoſuere carina.
 Ex illo nunc Benaci per littora nantes,
 Atque auri venas fundo pascentur in imo,
 Nunc etiam à primo retinentes nomina Carpo.

AD MARGARITAM VALESIAM
 NAVARRAE REGINAM

Cæsaris Fregosij nomine.

DV M me Coenomanos inter tenet Itala tellus
 Zefrediq; arces, mens autem nescia claudi
 Libera trans gelidas Alpes Rhodanumq; vagatur,
 Trans Ararim, cœlumq; beatum & Gallica semper
 Regna videt, Regemq; suum, tecumq; moratur
 Assidue, versatq; tuas sub pectore laudes,
 Ecce mihi calata auro gemmaq; nitenti
 Armipotens, galeaq; , ferox & Gorgone Pallas
 Oblata est, seu fors tulerit, seu fata dedere.
 Continuo visa ante oculos effulgere Imago
 Magna tui, inq; ipsa micuerunt Pallade, vultus
 Virtutesq; tua, moresq; , & facta decusq;.
 Quippe illam è cunctis sic tu mortalibus vna
 Assimilas, sic vna refers, in Pallade vt & tu
 Noscare, & Pallas in te. siue illa Minerva
 Seu dici Bellona vellet, consensus utrinque
 Est idem, ora, animi, genius, cognatq; virtus.
 Iure igitur tibi debetur, tibi conuenit vni
 Gemma, aurum, effigiesq; Dea, siue est Polycleti,
 Siue Myronis opus. placeat tibi munus: imago
 Est tua: sit gratus cum munere, muneris author.
 Quod si digressus paulum, & prouectus amore
 Pierio, dum me dulces per grandia Muse
 Facta tua, & dum per monumenta Heroica ducunt,
 Ipse tuas memorem laudes, quibus æthera ad altum
 Scandis, & illa simul referam, per que vna Mineruam
 Vsque adeo assimilas, iuuet auscultare canentem,
 Si vacat, & solita sunt te oblectare canens.

Illa parente Deo Ioue magno, frater superbit
 Gradiuo. cum sorte acres, in bella phalanges
 Si quando exacuit, late timor occupat vrbes,
 Turbati tremuere hostes, ac terga dedere.
 Ipsa hastam quatit, atque horrenti gorgone seuit.
 Ante Deam dira effigies, terrorq; mina q;
 Sanguinea, & dans terga pauor, visq; impia, & ira,
 Vinculaq;, vindictaq; astant, & mortis imago.
 At vero positis armis, atque egide dira,
 Mollius humanas si demittitur ad artes,
 Mansuetosq; vsus, tum dulcia carmina cantat,
 Et facilem exercet musam, aut heroica gesta
 Describit, numerisue orbes metitur & astra.
 Sin autem imperijs & maiestatis honore
 Gaudeat, eterna ramis insignis oliua
 Aut instas sancit leges, aut iura ministrat,
 Aut arces struit, aut medias regina per vrbes
 Incedit, matresq; super longe eminet omnes:
 Condensi agglomerant se altis clamoribus apbri,
 Spectatumq; ruunt, arasq; & publica ponunt
 Tempia Dea, plausu resonat Tritonia ripa.
 Tu pariter magno Gallorum rege, Deoq;
 Ac Ionc nata simul, Germano Marte superbis.
 Nam Martem quisnam esse neget, seu fortia nudus
 Brachia, praeualidosq; artus, atque Herculis armos
 Ostendit, taurumaq; vno prostrauerit ictu:
 Siue acrem pictisq; armis spectandus & auro
 Pressit equum, struxitque acies, & victor in hostes,
 Ceu torrens, signa atque viros sternitq; fugatq;:
 Fulmineos ve Iouis tonitrus imitatus & arma
 Tormento, muros & magnas diruit vrbes?
 Te quoque tantorum comitem, partemq; secundam
 Bellorum, si quando acies atque arma mouenda
 Percussa tremuere vrbes, horrorq;, pauorq;
 It campis, Mars Germanam comitatur ouantem:
 Attoniti spectant populi, gaudentq; tueri
 Nunc primum, nunc & medium, nunc agmen obire
 Postremum, nunc pelleré equum, nunc tendere in hostem,
 Turbantem cuneos, & abatis agrina signis.
 Assistunt comites circum solertia, & astus,
 Et magna audentes animi, & tolerantia dura,
 Curaq;, sedulitasq; vigil, spesque alta, laborque,
 Et Diuum fauor, & ventis fortuna secundis,
 Pone sequens magno graditur victoria plausu.
 Nec minus horrenti a bello, partisque triumphis
 Si iunat ingenij, pacisque incumbere in artes,

Nunc lauro redimita comas, imitata forores
 Castalias, plectis numeros, & carmina dictas,
 Carmina, nec verum fato subiecta, nec auro:
 Nunc magnos dimensa orbes in templa Deorum
 Attollis animos, patrioq; assuecis olympo:
 Nunc tua describis vel regum gesta tuorum,
 Aut eadem depingis acu. stant curribus altis
 Et pater, & proavus, cunctiq; ex ordine reges,
 Captiuosq; hostes, & victos colla Tyrannos
 Ante rotas longis ducunt in templa triumphis:
 Ipsa opus & textum stupet immortale Minerva.
 Quam vero, o quam te dicam, quum legibus, equis
 Iustitiaq; feros populos frenasq;, regisq;,
 Et diuina doces iura, & ciuilia ferre:
 Aut arces tollis, aut propugnacula condis:
 Aut matres inter medias, populoq; frequentes
 Incedis regina. fauor comitatur euntem,
 Maiestasq;, pudorq;, tamen qui Pallada possit
 Armatam, & Martis gradientem in bella decere:
 It dextra pax laxa manu, & prætendit oliuam.
 Applaudunt Sequani, floresq; & lilia passim
 Effundunt, gaudentq; tuas attollere laudes,
 Reginamq; Deamq;, salutiferamq; saluant,
 Et pace insignem, & bello ferroq; potentem.
 Fortunata nimis, magnus quam Cæsar, & omnis
 Suspicit admirans orbis, cui lumine tellus
 Felici arridet, totus cui militat æther.
 Dii quanquam visum aspectu tibi debita regna
 Paulisper priuare tuo, seu crimine ciues
 Id meruere aliquo, seu te tua facta reseruant
 Ad maiora, viamq; tuis virtutibus amplam
 Expediunt, panduntq;. Et enim iam tempora læta
 Illa instant, quum post lacrymas, post publica vota
 Te tandem tua regna nouis decorata trophæis
 Accipiant, & iusta tibi solennia soluant.
 Jam ludi, festiq; dies, iam sacra parantur:
 Iam placidus ripa gaudet Meniasus amœna:
 In templis pueri impubes, mixtaq; puella
 Sacra canent, ortusq; tuos ad sidera tollent:
 Vt nascentem vlnis primæ exceperet camœnæ,
 Melleq;, & Aoniæ retigerunt ora liquore:
 Vt charites fouere Deæ, & decus omne dedere:
 Vt parua in numerum pedibus cunabula diuæ
 Pellentes, manibus nentes fatalia pensa
 Grandia concordēs cecinerunt fata sorores.
 Stabunt ingentes sublatis molibus arcus

Celsi gestisq; tuis, factisq; tuorum.
 Supra omnes humeris extans atq; corona.
 FRATER erit, senosq; ferox ex hoste triumphos
 Ducer ouans. mox fortuna congressus iniqua,
 Cum dura bellare Dea, & decernere dūre
 Cogetur. longe illa curis in bella vocatis
 Obijcere aduersos, & toto nubila cęlo,
 Et casus, & monstra modis mirantia miris
 Cernetur: Rex contra animis, & fortibus ausis,
 Et virtute noua tandem superare cadentem,
 Tendentemq; manus: tum ferro & compede vincitam
 Protrahere, & campo captiuam ducere aperto:
 Nubila diffugere, & turpi deformia monstra
 Victa fuga, vario bello consumpta fameq;
 In cęcas latebras obscuraq; tartara condi.
 O, mihi si tantum iuuenili in corpore vitę,
 Et tantum det Parca mihi, hac ventura superstes
 Vt videam, comiterq; tuos regina triumphos:
 Mox etiam spectare queam & maiora parari.
 En erit, en inquam illa dies, cum Gallica signa
 Attolli, & Sequanos compleri milite campos
 Viderem, fremere arma Rhemos, fremere arma Cadurcos,
 Meduosq;, Heduosq;, & pictis Lingonas hastis?
 In medijs regem secum catafracta trahentem
 Agmina, sublimem sanctas procedere ad aras,
 Per caput & sacra regum de more coronam
 Iurantem, & Solymas repetentem debita sceptris
 Regna suis: te parte alia fortes Ituriscos,
 Andelos, Biturascq; feros in bella mouentem:
 Consilij, tantoq; operi comitemq; ducemq;
 Ascitum: nec non tanto sub rege coactam
 In ferrum ruere Italiam, & socia arma trahentem
 Signa sequi. mox ò liceat cęloq; secundo,
 Et presente Deo, tot sese addentibus vna
 Prospicere immensum consterni puppibus equor,
 Carmelq; procul rupes, & littora Ioppes
 Lęta Dei classem, & victricia vela vocare,
 Et trepidum Euphratem, & magni tremere hostia Nili.
 Tunc ego non alium Martem, mihi Pallada postam
 Non aliam mihi: rex Mauors, tu, maxima Pallas
 Sola eris. ò ego tunc gemino sub numine tutus
 Per medios hostes videor densosq; maniplos
 Victor agi, videorq; mea sub cuspide fractos
 Munera magna tibi captiuos ducere reges:
 Nec non & spolia ampla tuis addenda triumphis
 Iungere, barbaricas vestes, regumq; Tiaras,

C A R M I N U M

Armaque, mygdoniosque arcus, lyciasque pharetras:
 Cernere & exanimem fuso cum milite portas
 Caucasæas atque hircanos inquirere saltus
 Maumethem, & sese extremis occludere bætris;
 Hæc, precor, hæc propeere eueniani felicibus astris,
 Si qua fata dabunt, votis si Iuppiter adsit.
 Interea, siue hæc te cura & gloria tangit,
 Seu pacem Europa misera moliris, & arma
 In superum sæuos hostes auertere tentas,
 Magnanimo assistente tuis conatibus ANNA,
 ANNA spectato meritis, cui summa potestas
 Tradita, quo rerum moles onerosa recumbit,
 Quicquid agis, si quando animum conuertis ad ipsam
 Italiam, neque enim teneat non quoque cura,
 Tunc dicas, cælo ante alios mihi fidus in illo est,
 Qui nisi pro rege inuigilans noctesque diesque
 Illic res Italas, & regia munera tractet,
 Gallica suspiret regna, & tabescat abesse.

Præterea, Dea bellipotens, que mænera CÆSAR
 FREGOSVS, parua illa quidem, sed congrua mitto,
 Haud ingrata tibi latys accedat ab oris,
 Vna eadem, faciesque tui, faciesque Minerua.
 Quin etiam, quoties Diuam spectare iuuabit,
 Te toties spectare puta. Sed, me quoque tanti,
 Si facies, si me tali dignabere honore,
 Cum memor ipsa mei fueris, tum nomine nostro
 Longuamque diem, & felicia cuncta precata
 Diua tuum saluere iube super omnia Martem.

AD M. ANTONIUM FLAMINIUM,
 & Galcarium Florimontium.

DVos fatidicos vates, arcanaque sensa
 Voluitis, atque animum cælesti nectare alentes,
 Alloquijs, magnoque Dei consuecitis ori
 Felices Duce GIBBERTO, Campense magistro:
 Quid dicam miserum me agere, & quam ducere vitam
 Irrequietum animi, & querentem indagine vana
 Naturam semper fugientem: que se vbi paulum
 Ostendit mihi, mox facies in mille repente,
 Ceu Proteus, conuersa sequentem eludit, & angit
 Mærentem senijque horas, cassumque laborem?

Nuper enim tenues species, simulachraq; rerum
 Que fluere ex ipsis dicuntur, perque meare
 Omnia, dum sector meditans, tacitusque requiro
 Ania sylvarum, & secreta silentia solus,

Cognoui tamen his spectris illudier ipsis:
 Vt sensus feriant nostros, semperque lacescant,
 Perque fores, caulasque animę ludant que, meent que,
 Ac remeent, ipsamque nec inter somnia linquant.

Ergo hoc elusum studio, fessumque labore
 Tandem me miserata suos abduxit in hortos
 Musa memor, tetricumque animum somno, atq; quiete
 Curauit, numerisque & blando carmine fouit.
 Tum mihi. Quo tandem & semper mortalia quærens
 Hanc colere usq; voles terram? nunquam ne relinques
 Has tenebras, nunquam ne in lucem lumina tolles?
 An nescis, quæcunque hic sunt, quę hac nocte teguntur,
 Omnia res prorsus veras non esse, sed umbras,
 Aut specula, vnde ad nos aliena elucet imago?
 Terra quidem, & maria alta, atque his circumfluus aer,
 Et quę consiliunt ex ijs, hæc omnia tenues
 Sunt umbrę, humanos que tanquam somnia quędam
 Pertingunt animos, fallaci & imagine ludunt,
 Nunquam eadem, fluxu semper variata perenni.
 Sol autem, Lunaque globus, fulgentiaque astra
 Cętera, sint quamuis meliori prædita vita,
 Et donata tuo immortalis, hæc ipsa tamen sunt
 Aeterni specula: in quę animus, qui est inde profectus,
 Inspiciens, patrię quodam quasi tactus amore,
 Ardescit. sed enim, quoniam hic non perstat, & ultra
 Nescio quid sequitur secum, tacitusque requirit,
 Nescire licet circum hæc ipsum consistere verum
 Non finem: verum est, quid, cuius imago
 Splendet in ijs: quod per, ipse est, & principium esse
 Omnibus æternum, ante omnia numerumque, diemque.
 In quo alium Solem, atq; aliam splendescere Lunam
 Aspicias, aliosque orbes, alia astra manere,
 Terramque, fluuiosque alios, atque aera, & ignem,
 Et nemora, atque alijs errare animalia Syluis:
 Denique cuncta alia cernas vegetantia Vita.

Ergo, umbras cum iam satis, & specula illa, superque
 Spectaris, longa iam dudum in nocte pererrans,
 Fas tandem lucem, atq; ipsum perquirere verum.
 Quod quoniam longe seimctum est corpore ab omni,
 Nec nexus habet, aut affinem sensibus ullis
 Naturam, scito esse animum tibi dissociandum
 Corpore, purgandumque omni contagie recepta,
 Terrena labe, & mortalis luminis haustu:
 Querendaque alię syluę, callesque tenendi
 Sunt alię, meliorque, Deum qua semita monstrat.
 Hęc mihi. ò si te comitem dent rura beata

Bardolena mihi, ò qui nos propter amicum
 Benacum viridi syluis in litore sifrat :
 Atq; olea, lanroquetegat, detque abdita vatam
 Senfa, & vtranq; Dei præcepta euoluere legem.

Rura, oro, Gibberte tuo Benacca vati
 Da, viridesque oleas, & multa protege lanro.
 Illetnas laudes primum canet, & tua facta
 Incluta Mæronis numeris ad sydera toliet.
 Ut puerum mirata sacro cum Tybride Roma
 Ante annis meritistitulis & honoribus auxit.
 Vires Romana, & sacrorum tradita iussu
 Pontificum tibi summa in te vno sepe resedit.
 Ut septem fremuere nouis applausibus arces.
 Macte animis, macte ingenio, tu trajicis equor
 Barbaricum, & ferro reges in bella ruentes
 Alloquitis frenatis, & ceptos ore tumultus,
 Armaque, & hostiles animos, & prelia sedas :
 Fœdera, amicitiasque feris, pacemque reportas
 Italis, populisque Dei. nec te tamen ingens
 Terra cepit. toto iuuenem tot plausibus orbe
 Exceptum, tua te pietas, tua maxima virtus
 In caelum vehit, & terræ dat spernere honores :
 Dat contemnere opes, vniq; incumbere olympo,
 Ac solis Diuorum epulis, & nectare pasci.

Hæc tibi perpetuo cantauit carmine, & omnes
 Respondent latè rupes : tunc concitus æstro
 Fatidico, plenusque Deo Nauidica vates
 Ipse etiam pater interpretor oracula soluit,
 Dignus, qui ante omnes citharam pertractet eburnam :
 Quam quondam Solymæ stupuere arcesque Sionis.

AD FRANCISCUM TYRRIANUM VERONENSEM.

TYRRI, si aut mihi villa & lar sit letior, aut tu
 Ferre domum tenuem possis, paruosque penates
 Urbe procul ruri sese abscondentis amici,
 Quantum ego te his mecum CATHIS in montibus optem
 Montibus his, vbi, si querulæ nemora alta cicade
 Non rumpant, equidem vix norim estatis adesse
 Tempora, tam leni mitescit Iulius aura.
 Sed quid, si est angusta domus, dum puluere & omni
 Munda situ : dum sit nullo turbata tumultu,
 Nescia curarum, nullius conscia culpæ :
 Alta vbi per totum sit pax, & amica camœnis
 Olla, & integri per magna silentia somni ?

Quid refert, alius minio laquearia rubra
 Si inspicere, ipse velim fuligine nigra videre?
 Si non delectum caelo Iouis igne Typhoea
 Terrigenasq; alios, spirantia signa, videbis
 Admirans opus aeterni memorabile IVLI,
 At bona libertas aderit, quae rura beata
 Praecipue insequitur, simplexq; incedit & exlex.
 Hic tibi, si paulo digitus sit inuinctior, aut si
 Potanti insonnit cyathus, vel si pede utroq;
 Non steteris. nemo obijciet, nemoq; sedentem
 Arguet, hoc illi si fors super incubuit crus.
 Stare, sedere, esse ex libito, & potare licebit.
 Forsitan & mihi quid vita, quid sit studiorum,
 Nosse optas, quod vel damnes, vel singula laudes:
 Mane venit, iuuat Auroram Solemq; videre
 Nascentem; qui non alio consurgit eo
 Pulchrior, unde noua letantur singula luce,
 Et Syluae, scopuliq; & pictis nubibus aer.
 Parte alia Benacum alto de colle saluto,
 Centum cui virides inuergunt flumina nymphæ:
 Ipse sinu magno genitor magno excipit amne.
 Tum iuuat aut spectare boues mugitibus alta
 Complentes nemora, aut pulsas in pascua capras.
 Præ caperit, cui barba iubat, cui cornua pendent
 Intorta, & grandes solido de corpore setæ.
 Pone gregem reliquum compellit harundine virgo
 Vpilio, multo armantur cui balthea fuso.
 Interea natos discentes rustica amare
 Numina, vicini nemoris gelidam voco in umbram,
 Qui libros, qui secum horæ solatia portant.
 Hic legitur viridiq; thoro, saxove sedetur
 Glandifera sub Fago, aut Castanea hirsuta.
 At variæ circum syluis, & frondibus altis
 Assuetæ ludant volucres, atq; æthera mulcent.
 Tum densum nemus, atque umbræ per gramina læta
 Ieiunas nos inuitant spatiarier horas.
 At fessi hæc inter pueri sitiuntq; dolentq;
 Plus equo retineri, & iam musasq; librosq;
 Et Pana, & gelidi pinus odere Lycei.
 Etgo præcurrere, & aquas, & vina pararunt
 Lucenti in vitro, & flores sparsere nitentes.
 Aduenio. primas atro lita mora cruore,
 Aut grossi mensas ineunt, Cors cætera, & hortus
 Sufficit. Interea crebro sonat area pulsus,
 Increpitat seges, & duri sub Sole coloni
 Alternis terram feriunt, & Adorea flagris.

Fit clamor, resonat tellus rupesq; propinque,
 Et paleę sursum strepitum iactantur inanes:
 Lota Ceres alto ridens despectat Olympo.
 Umbra diem reliquum, somnus, libriq; , vieq;
 Producunt, dum siccam esu Canis excoquit urbem.
 Verum, ubi cęruleis serus sese extulit undis
 Vesper, & in Cęlum surgentia sidera vexit,
 Vicina ę specula, magni admirator olympi,
 Alta rupe sedens natıs astra omnia monstro:
 Accendoq; animos patrię celestis amore.
 Illi admirari, & cognoscere sidera discunt
 Cępheaq; , Arctonq; , & seruantem plaustra Bootem.
 Hęc ergo preferre urbi, & contemnere magna
 Si possis, quid te teneat, ne tu ocyus ad nos
 Accurras? etiam has sedes, hęc limina magnus
 NAVGERVS subiit, nec dedignatus adire est
 BATTVS amor musarum, ipsum quo tempore primus
 Pana, atq; antiquos cecinit telluris amores.
 Hic me etiam desueta Deę, medicumq; , senemq; ,
 Carmina iusserunt canere, & videre beato
 Illudentem urbem, & male sani murmura vulgi.
 Verum, hęc GIBERTVS ne viderit ipse, cauto:
 Ni forsan Bubulone animum, curasq; , relaxans
 Propter aquam viridi letus confederit herba
 Quę placidus leni descendit Tartarus amne.
 Scilicet hic numeros non aspernatur, & audit
 Nos etiam, & nostram, quamuis sit rustica, Musam.
 Verum, ubi se sibi restituit, mentemq; , recepit
 Illam alto intentam cęlo, seu sacra sacerdos
 Munera obit, totum seu contemplatur olympum,
 Tum supra & musas, & ruris numina supra est,
 Vitam agitans Diuım, Dijs se celestibus equans.

In mortem Aliprandi Madrutij:

Impositum quum te pheretro miserande MADRVTI
 Cerneret ilacrymans Cęsar, circumq; , videret
 Et spolia, & victis erepta ex hostibus arma,
 Et modo victrices iuxta merere phalanges,
 Quantum (inquit) tua Mors nostris inimica triumphis
 Le titiq; , decorisq; , adimit, spes quanta futuri
 Tecum ALIPRANDE cadit: Sed non tua vinida virtus,
 Vt te hunc aspicerem, tua non promiserat etas:
 Sed forte, qui Solymis tecum atque oriente subactō,
 Barbaricis regum spolijs & milie trophęis
 Olim magna tui docorares templa Tridenti.
 Nudit mors tanta tibi, Vos nobile corpus

Ferte Ducis vestri iuuenes, & reddite matri
 Exanimi: sed & hæc miseræ solatia ferte,
 Tantum ipsam peperisse virum, qui Cæsaris vsque
 Et comes, & benegestiarum pars maxima rerum,
 Cæsaris ex animo nullo delebitur quo.

AD ALEXANDRVM FARNESIUM
 Cardinalem amplissimum.

Prisca virtutis, Romani & sanguinis heres
 FARNESI, quoniam nec Diu munuscula leta
 Despiciunt, hominum spicas, ac fertarvosarum,
 Libaq; & exigui deuotum thuris honorem:
 Tu quoque (si mores imitari, ac facta Deorum
 Precipue Heroum est) non dedignabere parua
 FRASTORI que dona tui natusq; paterq;,
 Perpetui affectus monumenta, ac pignora mittunt,
 Hos tibi pater Lyco, Scilla genitrice gemellos
 Dat natus sua dona canes. Scyllæ inclita origo
 A Nilo est: Lycus à magno descendit Araxe
 Qui quondam Euganeas transmisi munus ad oras
 Prestabant cunctis, siue aprum figere morsu.
 Effet opus, rapidum cursu seu vincere ceruum.
 Horum igitur sobolem natus tibi ab vberibus matris
 Nutrit ablatam, & nostris exercuit aruis
 Venatu assiduo, & vires durante labore,
 Nostrorum famam nemorum, geminumq; ferarum
 Terrorem, nunc ille tibi quam mittit habendam,
 Romanis eadem in campis si forte sequetur
 Gloria, & ignota fors in regione iuuabit.
 At genitor, nati cum munere, carmina mittit
 Hæc tibi: que, quanquam tristi fugiente senectæ
 Lætitiæ cantusq; tamen voluere canentem
 In te vnum, Domineq; mei, nimiumq; potentes,
 Vt canerem, musaq; canes comitaret amica.
 Ergo tot rerum curis, ac ponderet tanto,
 Quo premeris, dum rem Romanam, ac publica curas,
 Si quando defessum animum, mentemq; remittes
 Liber, & ad dulces poteris te vertere musas,
 Hæc quoque nostra leges: ea si dignabere tanti,
 Inter Romanas ut eant spectanda camænas.
 Quod si etiam recreare animum corpusq; iuuabit
 Venatu, & latos saltus ac densa ferarum
 Lustra fatigare, & capreas agitare fugaces,
 Tum canibus miscere tuis, tecumq; vocare
 Ne pigeat nato missos, hirsutior ille

C A R M I N U M

Cuncta niger, tantum pedibus & gutture canus,
 Non inuitus herum Tyberonis voce sequitur.
 Ast Athiso (nanque hoc alter de flumine nostro
 Nomen habet) nec cursum impar, nec dente minaci
 Segnior, anguineo suffusus terga colore,
 Frontem albo pictus d.ferim in, pictus, & albo
 Cervicem caudamq; inam, pectusq; , pedesq; ,
 Additus lateri nunquam discedet herili:
 Tantis amor domini: nisi forte cupidine pradę
 Conspicte impatiens etiam retinacularumpar.
 Hic tu, vel pulchro Calai, vel Tyndaridi alto
 Polluci similis, sylvas latratibus omnes
 Complebis, rupeisque hominum clamoribus altas,
 Vectus equo hemonio, & fulgenti claris in ostro.
 Antonite visu discent nemora inter amare
 Rustica Hamadryades, discetis amare Diana
 Infuete comites: volucris sed concitus ille
 Fertur equo, vestrosq; animo deportat amores,
 Insequiturq; feras, ab ne illum accensa cupido
 Veandis, excitos sylvis impellat in vrsos:
 Ne in seuos impellat apros: tibi cura, Dione
 Aeneadam genitrix, sit custodire nepotem,
 Et iuvenem illice defessum sistere in umbra.
 Sat sylvis animoq; datum est: illum sua Roma
 Toscit. & expectat lati res publica mundi.
 I spes magna urbis, rebusque vocantibus adsis.
 Interea, quando mihi Diuus habere semper,
 Ipse tibi C A P H I I S sacras in montibus aras
 Instituat, qua se summo de vertice collis
 Tulit, & equatum Benaci prospicit equor,
 Et virides olea ripas, patriamq; Catulli.
 Hic tibi solennemq; diem, & renouanda quotannis
 Sacra, iuo statuat semper de nomine dicta.
 Tunc rosa, tunc viole, tunc purpurei hyacinthi,
 Verbenaq; senem deceant, tunc texere flores,
 Et vniudem cano capiti imposuisse coronam,
 Letitiaq; diem & multo producere Baccho,
 Fallentem senium, & curas de corde fugantem.
 Forsitan & misurum aliqua, & tibi sanctor Apollo
 Plectram mihi, citharamq; dabit: Deus ipse canentem
 Perq; tuos annos, perq; acta illustria ducet.
 Infanti ut prima impellens cunabula Pallas
 Accipit cantu Graio, cantuq; Latino,
 Scilicet & favi lingua assuesceti utraq;.
 Ut puerum aonio persusum labraliquore,
 Per dulces musarum hortos & aræna vireta

Perduxit,

Perduxit, nunc *Vranie*, nunc *Calliope*,
 Nunc *Clio* monstrante viam, nullaq; sororum
 Non donante rosas, & *seris* virentia lauro.
 Tum mores animumq; dedit, sensumq; senilem,
 Atq; urbem regere, ac sacro splendere galero.
 Nec iam *Roma* capit, sed *lata* in regna vocatum
 Ad pacem *Europa*, non te maria alta fatigant,
 Non iuga, non toties superatis nubibus alpes.
 Te *Panin*q; arces, celerem te *Norica* saxa
 Spectarunt rapido montana per ardua cursu,
 Quantum *Sol* cæli, tantum telluris obire
Matre *Dea* comitante, & iter monstrante nepoti.
 Nec setis hæc: maiora vrgent. *Germania* nuper
 Grata Deo, nunc ingenijs elata superbis
 Detrectare iugum Imperij, & se opponere patrum
 Sanctorum placitis, & sacris legibus audet:
 Nec iam Pontificum, nec iam pllos *Cæsaris* audit
 Infelix monitus, sed *Leuo* numine *Diuum*
 Arma parat: socium *Cæsar* te poscit in hostes,
 Pro sceptro Imperij, pro religione Deorum.
 Tunc primum attonitæ gentes videre *Latine*
 Te, **F R A T R E M Q.** tuum patria virtute, animisq;
 Inuictis pariter, res duri & munera belli
 Tractantes: gemini quales duxisse feruntur
 Tyndarida pulchri graias in bella cohortes.
 Tunc primum *Romana* acies, antiquaq; virtus
 Visa fuit: Ducibus tantis *Manortia* pubes
 Magnanimi *Aeneada*, memores virtutis auitæ
 Bella cient: *Italo* pleni iam milite campi
 Densantur: iam procedunt longo ordine signa
 Sublata in ventos, lateq; inimica minantur.
 Mec mora, iam summis *Romanus* miles, & arma
 Alpibus apparent: concussæ motibus illæ
 Fuderunt gemitus, longe vrgus audit *Oenus*,
 Obrigitq; gelu: riguerunt flumina *Rheni*,
 Et pauidus fluxit demissis cornibus *Ister*.
Romanum ad nomen planxerunt pectora matres,
 Chæraq; in hercynias traxerunt pignora sylvas.
 Sed quò me rapitis *Muse*: quid facta reuoluo
F A R N E S I? Maiora animo iam concipe, teq;
 Impaudum, inuictumq;, alijs accinge triumphis.

A D I V L I V M I I I.
 Pontificem Maximum.

Maxime *Diui* pastor gregis in chyte **I V L I**,
 In terris cui summa vni est concessa potestas,
 Fracastorij.

Dd

Sceptra

Sceptra vic esq; Dei gerere, & regna infera Divis,
 Cœlorumq; fores aperire, & claudere posse:
 Si tu, dum magna Italia, dum prospicis omni
 E urope, & vastamundi sub mole laboras,
 Paulisper potes à tantis secedere curis,
 Et potes agrestes pastorum audire canenas,
 Nunc aures adhibe placidas mihi: Nanq; ego, quæ Pan,
 Pan magnus cecinit nostros ventura sub annos,
 Nunc referam, tua magne pater pars maxima quorū est,
 Cuius ab auspicijs Parca noua sæcula voluunt.
 Nec te peniteat pastorem audire canentem,
 Quando etiam Admeti tauros formosus Apollo
 Pavit ad Amphrysi ripas, tenuiq; cicuta
 Non potuit cantare Deum sub tegmine acerno:
 Et Veneri dilectus oves ductavit Adonis.
 Scilicet & tu etiam post grandia nomina Pastor
 Diceris, atq; hoc in primis cognomine gaudes,
 Et pecudes curare soles, pecudumq; magistrus.
 Forte ego, dum medio terras Sol excoquit æstu,
 Ipse Suesani pastor puer incola campi
 Ducebam pastas viridi de valle capellas
 In nemorum secreta, umbras & frigora quærens,
 Qua placidus cursu descendit in aquora Lyris.
 Est lucus, prisca quem sacra uere latini
 Syluano: in cuius medio densa filice cinctum
 Est pratium, agrestes ubi Dij persæpe videri
 Audiriq; solent: hic Capripedes Satyriscos
 Pastorumq; manum iunctis per mutua palmis
 In girum canere, & lætas agitare choreas
 Inuenio admirans. medius Pan magnus ouantem
 Ad calamos, cantusq; regit ducitq; coronam.
 Dumq; Deus canit ipse, filet tum cœtera pubes.
 Dum filet ille, alij Thyasos, cantusq; sequentes
 Instaurant, repetuntq; Dei postrema canentis.
 Ingeminat postrema nemus, respondet & Echo.
 Tum me respiciens, mihi sanguine proximus Anthus,
 Anthus. A qui natis pastor gregis, huc puer, inquit,
 Huc ades ò Neore, & te his adiunge choreis:
 Aut, spectare in axis si te inuat, aggere ab illo
 Prospice, dum satura sua ducant ocia capra.
 Cui ego, Quin potius inuet hoc de respice vestros
 Spectantem lusus, mollis requiescere in herba.
 Et tum forte Deus buccas sandice rubentes
 Inflans, & picea frontem præcinctus acuta,
 Ad calamos circumfiliens, hæc carmina cantu
 Fatidico insanus latas fundebat ad auras.

Dicite Io Satyrisci, & Io geminate coloni,
Aurea felici nascuntur secula mundo.

Excipiant Iuuenes, Iterat nemus, assonat Echo,
Aurea felici nascuntur secula mundo.

Tum sequitur Deus, ante tamen rex magnus Olympi
Bellumq; , horribilem q; famem, diuam q; flagellis
Armata[m] Alecto è tenebris, & faucibus Orci
Immittet terris, genus vt mortale coërcens
Castiget, fraudesq; hominum, fastusq; superbos,
Et luxus, & spes miseræ, & gaudia vana:
Dum tandem sese, atque Deas cognoscere discant.
Mox tantum expectatum illud, quod carmine sacro
Tot vates cecinere pij, felicibus astris
Adueniet tempus, quo Mons ille arduus, ille
Mons ingens, sublime caput super omnia tollat
Culmina, sydereum qui vertice tangat Olympum:
Quò neque vis ventorum adeat, non fulminis ignes.

Dicite Io Satyrisci, & Io geminate coloni.

Aurea felici nascuntur secula mundo.

Hoc in Monte, Dei pecudes pascentur & Agni,
Graminis æterni pingues, & velleris aurei.

Exilient & aque viue, quibus vbera capre
Grandia distendant, distendant vbera vacce.

Non malus hic serpens, non noxia creuerit herba,

Non sentes, sterilisue filix, non frigida Taxus,

Sed bis lecta seges, sed bis grauis vna racemis:

Corticibusq; caue sudabunt balsama pinus.

Hinc magnis præstantem animis, & fortibus ausis

Fortunata nimis pastorem hæc secula habebunt,

Qui virtute regat populos, & legibus equi:

Diuinas qui pascat oues, & pascua larè

Extendat, pecudesq; ipsas, & ouilia seruet.

Hic primum dæram Alecto, & Cocytia monstra

Caucasæa grata religabit rupe catena.

Inde famem miseram è Latio populisq; Deorum

Pellet in hostiles gentes, & barbaræ regna.

Tum læta vbertas, segetumq; onerata manipulis

Alma Ceres It alas spicis venerabitur aras:

Quam circum pueri salient, & rustica pubes,

Ridentesq; iocos, incomptaq; carmina dicent.

At noti musis Dæmones & Alpheisibæi

Vota patri magno, laudesq; & sacra cæmentes

Æternis illum numeris ad sydera tollent,

Heroemq; Deumq; , salutiferumq; vocabuunt.

Dicite Io Satyrisci, & Io geminate coloni.

Aurea felici nascuntur secula mundo.

Ille animum mox ad pacem, & discordia regum
 Pectora conuertet, sanctisq; hortatibus iras,
 Atque odia, & cæcos regnorum & laudis amores,
 Horrendamq; sitim cædis, fusiq; cruoris
 Sedabit, pelletq; feri mala semina belli.
 Tum Pax alma ferens ramos felicitis oliuæ,
 Atq; Amor, & iunctis pariter Concordia dextris,
 Et Genius comitum, & generis Hymencus amator
 Inuisent latè populos, Latijq; per arua
 Lætitiã, risusq; ferent: tum iusta cupido
 Bellorum, piãq; arma, Dei uertentur in hostes.
 Iam video augustis latè plena equora uelis
 Feruere, iam trepidare uagi septem ostia Nili,
 Euphratemq; Tygrimq; suo sese condere in amne.
 Iam nec Bactra ipsam capiunt, non India tota
 Maumetum fugientem, ipsum non caucasus ingens,
 Non qui tot syluas, iuga tot comprehendit Imaus.

Dicite Io Satyrisci, & is geminate coloni.

Aurea felici nascuntur secula mundo.

Quæ nam, quæ properant tantæ per cærule puppes
 Deuotæ ad Tyberim, magnæq; ad mœnia Romæ,
 Ceu densæ ad nidos latum per inane columbæ?
 Agnosco gentem innocuam, numerumq; beatam,
 Felices animas, fatis ab origine prima
 Dilectas, quæ cælo olim, Diuisq; fruuntur.
 En iam sanctam urbem, iam septem in collibus aras
 Impositas, summiq; pedes Pastoris adorant.
 Hos inter, video, & nostri longa equora sulcant
 Arcades, Italianq; petunt, sat aliaq; arua
 Arcades. ò Soli quondam cantare periti
 Pastores, quos iustitia è tellure recedens
 Postremos liquit, nunc rursus læta reuifit.
 O sancti properate, uocat Deus æthere ab alto:
 Vos alius iam grex, aliudq; expectat ouile.
 Quin uenit illa dies, quum nos quoque Menala nostra,
 Arcadiamq; omnem, qua immmani à gente repulsi
 Fugimus in Latium, longo post tempore tandem
 Visamus, dulcemq; auram. ò placidissime Penem,
 O Ladon, vos o gelidæ pineta Lycæi
 Quando ego per uestros meditabor carmina lucos,
 Mœnialis quando recinet mea tibia uersus?
 Mœnialis auritas, dantesq; oracula quercus
 Semper habet, semper doctas ille audit auenas.
 Concipe Mœnialis mea Tibia, concipe uersus.

Talia cantabat memorans Rau magnus, ac Arturus
 Hæc referes puer, inquit, & hoc tibi munus habeto

*Nunc paruum, ventura dies maiora reseruat.
 Tunc mihi fiscoellam dono dedit optimus Anthus,
 Dicere & occasus astrorum, & dicere & ortus,
 Et quid quæq; ferat tellus, qua commoda Baccho,
 Qua Cereri, quid nam ventos, quid nunctet imbres,
 Qua tempestatum, cæli qua signa ferem.
 Denique quæ cunctis natura sit indit a rebus.
 Virtutem in primis & honestum, quemq; docere,
 Ac vitij ipse expers, aliena notare paratus.
 Et iam tempus erat passum deducere capras.*

BATTVS amor Dryadum defunctum pastor IO LAM
*Flebat eum fontes, Alpinaq; numina circum,
 Sarcaq; pumiceoq; sedens Benacus ab antro
 Merentem lacrymis consolabantur obortis,
 Ille autem nulla accipiens solammia, tantum
 Deserta sub rupe, in littoribus Benaci,
 Talia nequicquam sordas iactabat ad undas.
 Immites Diui, & crudeles vos quoque Parca,
 Crudeles nimium Parca, vos ibitis annes,
 Aërea stabunt rupes: nusquam amplius ipse
 His terris, nunquam hoc cælo agnosceretur Iolas.
 Ut cecidit? semel in pratis, ut purpureus flos,
 Quem tetigit vel hyems, vel iniquo Sirius astro.
 Currite iam fluuiorum unda, & producite vitam,
 Et rupes durate: tamen non alter Iolas
 Hos pecus in montes, non hæc ad flumina ducet.*

INCIDENS
 AD IOAN. BAPTISTAM TVRRIANVM
 VERONENSEM

FLLA colum exercens saxo confedit aprico,
*Lata tempore nouo, & liquefacta Sole pruina:
 At iuxta nemore in magno grex pascitur omnis.
 Ad eundem.*

FRigidus at syluis Aquilo si increuerit, aut si
*Hyberni pluuijs despendent nubibus imbres,
 Nos habeat domus, & multo lar luceat igne.
 Vpilio ingentem aut fugum, vel scissile robur
 Sufficiat, tum vos, claro quando igne soletis
 Iuniperi suaves circum diffundere odores,
 Et vos Palladiæ flammis imponat oliuæ.
 Ante focum tibi par uis erit, qui ludat, Iulus,
 Blanditias ferat, & nondum constantia verba.
 Ipse legam magni te cum monumenta Maronis.*

O fortunatos nimium, si fata, quod aui
Nos manet, hac vna dederint producere vitam.

Ad eundem.

IAM veniet ver purpureum, inuenirq; re uertens
Annus aget Zephyros, & celo def. per alto
Deducet pleno genitalia semina cornu:
Vnde hominum genus, & pecudum, vitaeq; natantum,
Et dictae volucres, & amantes roscida planta
In Venerem caeco aeterni rapiuntur amore.
Gaudete, o quicumque bonum speratis agrestes,
Quorum amor est Iobolis, studiumq; nepotibus arua
Incolere, & paruas vlmis attollere vites:
Annus Io, nouus annus adest: mutatur & atas,
Et meliora nouo nascuntur secula mundo.
Bella pater procul, & diras Saturnus Erinnas
Arcebit caro è Latio, ac sub tartara mittet.
Tum lethum, & caecus furor, & vesana Cupido
Perpetuis extra terras religata cathenis
Perfoluent penas scelerum: at pax alta per omnem
Italiam magno populos sub Caesare viset.
Ille autem insignis spolijs, & mille irophæis
Instituet festos alta ad Capitalia ludos.
Stabit crux ingens, Tarpei ad limina templi
Quercus honore sacra, & prænuncia temporis aurei.
Tum vescae glandes, tum terra sponte ferente
Omnia: comparibus disjunget colla iuuenis
Agricola, & rudibus mirabitur bordeæ sulcis
Sponte adolere sua, & nullo frumenta colono
Vndantem latis segetem flauescere campis.
Noctibus in sylvas & mollia prata serenis
Aethereo dulcem commixtum nectare rorem
Sudabit celum: tenera qui lectus ab herba
Mortales saturat mensa dapibusq; Deorum.
Salue magne Tybri, & vos nata Tybride nympha,
Tuq; senex pater Eridane, & qui flumine Tusco
Benace in nostro placidus perlaberis agro.
Tuq; Aethes, cunctiq; amnes saluete Latini,
Dijq; omnes magna Hesperie, qui secula soli
Aurea Saturni primo meministis ab aeo:
Quum sepes vel limes adhuc communibus agris
Non foret, aut vlli variarent iugera sulci,
Sponte sua sed terra ferax daret omnia, & ipsa
Præberent dulci victum de robore glandes.

Incidens ad eundem.

Quarum pars bruma impatiens, & conuicta terræ
Expectat ver egelidum, flatusq; fauonii

Pars passura hyemem, læta ab radice virescit,
 Emitteritq; comam, siculumq; atque altera beta,
 Atque ari virides, & odoriferæ calamithæ,
 Atque olus, atque rumex, & falsi gramina Critibmi.
 Quas inter suaves mollesq; aspirat odores
 Nunc, decus hortorum, menta; at, si vera loquuntur,
 Nympharum quondam pulcherrima Graui genarum.
 Tum iuuat & frondes Apij, & siffymbria læta,
 Intubaq; ; & toto florentes frigore soncos
 Incolere, atque hortis aquilonem arcere nocentem.

Nox venit, & pastæ redcunt ad te cta capellæ.
 Præ caprit, cui barba iubat: cornua pendunt
 Intorta, & grandes olido de corpore setæ.
 Pone gregem reliquum compellit arundine virgo
 Vipilio, multo armanitur cui balthea fuso.
 At mater longeva, igni dum brassica feruet,
 Mulctra effert, grauidæq; recens lac ubere mulget.
 Rusticus interea pinguis collector oliuæ,
 Interea & validus prima de nocte bubulcus
 Aduenere domum: congesta tum focus orno
 Ingenti, aut fago, vel fragmine roboris, ardet.
 Tolluntur letæ flamme, lateq; relucet.

Aliud incidens ad eundem.

AT nemorat & liquidis manantia fontibus arua,
 Et placidus myrtea inter, laurosq; virente.
 Vicinus nitido Benacus labitur amne.
 At focus, & circum pueri, verneq; canentes,
 Dum cæna undanti coquitur syluestris abeno,
 Grandiaq; exurunt crepitantes robora flammæ,
 Suspensæ è summis pendunt laquearibus vus,
 Malaque, castaneque, & passo fistula ventre.
 Hyberna de nocte, boum stabula alta petuntur.
 Vnâ omnes matresque, virique, omnisq; iuuentus
 Insomnem exercent noctem: pars pensa fatigat:
 Pars textit teneros amerino vimine quallos:
 Atque anus hic aliqua interea, dum velleræ carpit,
 Et teretem tremulo propellit pollice fustum,
 Languentis oculos sabella fallit inani.

Aliud.

MAne domi validos pluuia vt conelulit agrestes,
 Ceditur iliceo distenta sagimine porca.
 Læta domus, tum sollicita in sarcimine mater
 Pingue suis niueum, & dissecti frustra cerebri,
 Et niueum lac purpureo cum sanguine miscet.
 Tum semen marathri, atque auentis gramina thymbre
 Adijcit, & coli inperso sale concana complet.

In natalem Diem Iani Fregosij Cæsaris F.

S Acrorum si plena Deo sunt pectora vatam,
 Si norunt triplices fata futura Deæ:
 Fortunata insans, verus tibi gloria vates
 Grandia concordēs concinnere Deæ.
 Ecce tuo felix nasci nouus annus ab ortu
 Incipit, atq; omen nomine habere tuo.
 Cresce cito, magniq; patris mirarier acta
 Incipe, & inuicti CÆSARIS arma sequi.
 Tempus erit, tibi cum partis iam mille trophæis
 Et sessi rebus compositis Latij,
 Barbaricis captis opibus, Ducibusq; subactis
 Multa tibi circum tempora laurus ear.
 Tum leta ante tuum stabit victoria templum,
 Claude: & aerata lumina abena sera.

De partu Victorix Farnesix, Guidi Vbaldi Fe-
 retrij, Vrbini Ducis, coniugis.

L Vcina Iunonis opem VICTORIA supplex
 Cum peteret, placido sic ait ore Dea.
 Sis licet Aeneadum & Veneris de sanguine auito
 Nata puella, tamē digna fauore meo es.
 Quam Charites tanto iunctæ comitantur honore,
 Grandia quam Parca fata manere canunt.
 Quippe vbi Iunonis flos & Saturn a quercus
 Iungantur, faustis currere Isaurum aquis,
 Promittiq; tibi sobolem, qua pristina virtus
 Italia, & priscus restituatur honos.
 Nascerē magne puer, patremq; imitatus Auosq;,
 Magna aude, non Vos Vmbria magna capit,
 Et iam insans sanctasq; manus, Diuamq; secutus
 Optati in lumen ætheris exierat.
 Ergo & quod potuit, risu agnouitq; parentem,
 Præsentisq; dedit iurta signa Dea.

Tumulus Francisci Marij Mollæ Mutinensis.

Quod MOLSAE fuerat mortale, hac conditur vrbna,
 Extruxere suis quam Ionides manibus.
 Cæribus at superum fruitur nitidissimus almīs,
 Itque comes magno spiritus HIPPOLYTO,
 Quem, MEDICA de gente satum pulcherrima virtus

Ex tulit, & cęli templatenere dedit.
 Quemq; unum aus omnes coluit dum fata sinebant,
 Atque oculis patet pretulit ipse suis.

AD IOANNEM LIPOMANVM
 ex Veronenſi Prætura decedentem.

Adricum LIPOMANE Arheſis dum curret in equor,
 Dum meritis reddetur honos, & gratia, ſemper
 Prætori tibi debet Verona, patrięque
 Linquenti monumenta annos meſura per omnes.
 Illa tibi ſemper diuinis ſoluet honores,
 Et condet tua perpetuis annalibus acta.
 I ſpes, & Venetum, & quem iam moderamina parua
 Non capiunt, i te maioribus inferre ſceptris:
 Et lacrymas, & vota quibus comitamur euntem
 Accipe, diſceſſuſq; tui dona vltima portæ.

In mortem Ioannis Baptiſtæ Montani Medici
 Veronenſis.

DVM Medica MCNT ANE doces ope vincere fata,
 Et Lacheſi inuita vincere poſſe diu,
 Leibeo indignans preſſit te pareæ ſopore,
 Et ſecuit vite grandia ſila tua.
 Sic, animas & tu Aſclepi dum ſubtrahis orco,
 Te quoque ſeuorum perdidit ira Deum.

Ad Ioannem Matthæum Gibbertum Episcopum
 Veronenſem.

Melſineę rupes, ſubiectaq; littora Tuſci,
 Quæ ſuprema ſonans alluit nuda lacus.
 Annite: agreſtem dum, votum pauperis, aram
 E vino Thyriſis ceſpitem tollit humo.
 Nunc herba ſtruit, atque bederis & floribus ornat:
 Et GIBBERTE tibi ruſtica ſacra facit.
 Aſt olim auratam niuens tibi Taurus ad aram
 Cornibus auratis victima magna cader.

Ad eundem.

Naiades hoc GIBBERTE tibi Benacides antrum,
 Et qui muſcoſo ſons cadit è lapide,
 Sacrauere tibi ſit cura & fontis & antri:
 Et quandoquæ Deus ad tua ſacra veni.
 Et ſacer eſt: & habet ſpirantes ſuauiſter auras
 Hortus: & eſt nullo gratior umbra loco:

Et nusquam est legena mage, & felicior arbor,
 Pulcher Adoni tua, pulcher Apollo tua.
 Hic canere, & tenuem posse exercere camenam.
 Ille dedit: sanctus qui mini semper erit.
 Hic herbas, succosq; tuos, artemq; relinquo
 Phebe: soles musas tu quoqu' amare magis.

Ad eundem.

Ipsa tibi GIBBERTE Deus lego Lychnida Leuce
 Melseis Leuce cognita littoribus.

Et pulchram Cyanum, & canentia lilia neco,

Ille colore magis, hæc & odore placent.

Roma caput sacro decoret tibi magna galero:

Non tamen & Leuce, non sua ferta dabit.

Ad eundem.

Et laurum, & Citrum hanc teneram de matre reuulsam

GIBBERTO sacra Thyrsis utranque ferit.

Hanc Venus, ast illam iuueni, seruabis Apollo,

Ne noceant estus, ne noceat ve gelu.

Tu quoq; Benaci vicino Nais ab amne

Clam gelidas teneris frondibus asser aquas:

Dumq; feres, dic: Sancte humili tibi nunc dea uiuo,

Cum venies, toto seruiet amne tibi.

De Marfango fluuiolo, prope Villam Ioannis Baptiste
 Rhamnusij, in agro Patauino.

Qui te populea cingit MERSANGE corona,

Dulce ut in umbrosis cornibus aura sonet:

Ac ne unquam inficiat lutulenti sordida plaustri

Te rota, sub firmo dat tibi ponte viam

Vicinæ cultor vilæ, RHAMNVSIVS, horti,

Agrique, & dominus rit: utriusque rogat

Lenis vere flue, atque niuali prouidus vndæ

Arida in æstiuæ sydera parce canis.

Sic tibi grata Nape geminabit ferta quotannis,

Et tua par magnis amnis ibit aqua.

De eodem.

Qui modo fons MERSANGE humilis, modo cornibus ingens

Per salicium rapido laberis amne nemus.

Vere nouo MERSANGE mihi flue lenior vndis,

Vberior, sitiens enim coquit arua Canis.

Frigentes estate tibi RHAMNVSIVS umbras

Sparget, & ad gelidas ipse sedebit aquas.

Vere rosam uiolasque feret, pictasque corollas

Pulchra tibi hinc Nais, hinc Galathea dabit.

F I N I S .

Registrum.

ABCDEFGHIJKLMN O P Q R
S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd.

*Omnes sunt Quaterniones, præter D &
ternionem.*

Venetijs, apud Iuntas. M D LXXIII.